

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кафедра фінансів і кредиту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кафедра фінансів
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту
Запорізький національний університет
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Юрія Потебні
Вінницький національний технічний університет
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute (Norway)
Stefan cel Mare University of Suceava (Romania)
Alexandru Ioan Cuza University of Iași (Romania)
ISMA University of Applied Sciences (Latvia)
Academy of Economic Studies of Moldova (Moldova)

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI

ISMA
ANNO 1994

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

VII Міжнародна науково-практична конференція

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кафедра фінансів і кредиту
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кафедра фінансів
Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра фінансів, грошового обігу і кредиту
Запорізький національний університет
Кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту імені Юрія Потебні
Вінницький національний технічний університет
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute (Norway)
Stefan cel Mare University of Suceava (Romania)
Alexandru Ioan Cuza University of Iași (Romania)
ISMA University of Applied Sciences (Latvia)
Academy of Economic Studies of Moldova (Moldova)

Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava

UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI

ISMA
ANNO 1994

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

VII Міжнародна науково-практична конференція
Чернівці, 10 квітня 2025 року

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

УДК 336:502.131.1(082)
Ф 591

Відповідальні за випуск:

Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту –
П.О. Нікіфоров

Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту –
О.М. Гладчук

Матеріали друкуються в авторській редакції.
Відповідальність за достовірність та точність поданих матеріалів
несуть автори.

Ф 591 **Фінансові** інструменти сталого розвитку економіки : матер. 7-ої
міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 10 квітня 2025 р.).
Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 706 с.
ISBN 978-966-423-959-9

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів
місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв'язанню проблем
досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню
фінансових інструментів.

УДК 336:502.131.1(082)

ISBN 978-966-423-959-9

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

ЗМІСТ

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Гапонюк М.А., Стефанішин М.В. Прямі іноземні інвестиції у регіони України за час повномасштабного вторгнення	15
Жук І.І., Чанук Е.О. Роль фінансового сектору в модернізації економіки України.....	19
Замасло О.Т. Напрями повоєнного реформування податкової системи України	23
Кічурчак М.В. Стійкість ринку банківських депозитів в умовах війни в Україні.....	26
Науменкова С.В. Організаційно-правові засади використання штучного інтелекту в Україні.....	29
Нікіфоров П.О. Соціальні виміри функціонування сучасних грошей: усвідомлення викликів для суспільства.....	33
Огонь Ц.Г. Україна на шляху імплементації митного права Європейського Союзу	38
Прохорчук С., Марараи А., Харітеску О. Фінансова стабільність в умовах глобальної економічної турбулентності.....	42
Радіонов Ю.Д. Покриття дефіциту бюджету в умовах війни	44
Sarfo K.A., David P. The Effect of the Black Market Economy on Tax Revenue Efficiency in Ukraine.....	48
Чеберяко О.В. Військові облігації як джерело фінансування військових потреб: історичний досвід та особливості розміщення.....	52
Бодаковський В.Ю. SWOT- і PEST-аналіз як інструменти механізму управління інфраструктурою фінансової системи України.....	58
Бороденко Т. М., Савойський В. В. Платежі як невід’ємна частина фінтех	62
Дехтяр Н. А. Роль фінансової системи України у забезпеченні стійкості держави.....	66
Легкоступ І.І. Наслідки повномасштабного вторгнення РФ для української фінансової системи.....	70
Легкоступ І.І., Ткач В.В. Цифрові валюти та їх вплив на фінансову систему України: стан та перспективи.....	72

Корбутяк А.Г., Главацька Б.А. Вектор адаптації місцевих громад в сучасних реаліях	76
Новоселецька А.О. Виклики та перспективи конкурентоспроможності компаній зі страхування життя в Україні	80
Оглобліна В.О., Ардикуце І.О., Котелевець Ю.О. Роль публічних фінансів в економічному зростанні та соціальному розвитку країни.....	84
Петухова О.В., Ткаченко Є.Ю. Післявоєнна фінансова модернізація: стратегії відновлення економіки та реформи фінансових інститутів	88
Рудик О.Р., Бровар М.С. Залучення інвестицій у воєнний та післявоєнний періоди	92
Рудик О.Р., Геваковська Д.В. Фінансова система України в умовах війни	94
Рудик О.Р., Матвій М.-А.А. Вплив воєнних дій на фінансову систему України: виклики та антикризові заходи.....	97
Шаптала Р.В., Яковенко Я.Ю. Український сектор кібертехнологій в умовах війни.....	100
Юшко С.В. Видатки державного бюджету України в умовах викликів воєнного часу	102
Буковський М.М. Роль податкової політики держави у зміцненні економічного фронту під час війни та криз.....	106
Варавка Н.В., Оленіченко В.П. Залучення приватного сектора для реалізації проектів соціальної інфраструктури у поствоєнний період.....	110
Вергун В.В. Здійснення митних формальностей в умовах воєнного стану	115
Маршавін Д.Ю. Інвестиції у державні облігації як інструмент пом'якшення валютно-банківських криз.....	119
Нестеров Є.В. Бюджетна політика України в умовах воєнного стану	123
Оленіченко В.П., Варавка Н.В. Запровадження принципів фінансової логістики у діяльність сучасних підприємств	126
Фурманюк І.Г. Технологізація міського планування як практичний інструмент післявоєнної модернізації сучасних міст	129
Шпиталь О.Ю. Трансформація внутрішнього аудиту в сучасних умовах.....	133

Аветісян К.С. Використання потенціалу підприємств України для економічної відбудови.....	137
Карабань М.С. Вплив воєнних ризиків на інвестиційну привабливість України.....	141
Олексієвець К.О. Особливості фінансового забезпечення екологічної політики	144
Олексюк О.О. Ізраїль і Україна під час війни: можливості запозичення зарубіжного досвіду управління фінансами.....	147
Сінкевич М.Р. Роль міжнародних фінансових організацій у відновленні економіки України.....	151
Тимків Н.А. Страхування інвестицій в економіку України в соціально-економічних реаліях війни й повоєнного відновлення.....	154
Ткачук В.О. Трансформація фінансового сектору України під час війни: виклики, адаптація та перспективи.....	158
Фізик А.А. Податкові інструменти підтримки бізнесу в умовах війни	161
Чуднівець А.Б. Особливості діяльності державних банків України.....	165
Шийко А.П. Перспективи формування криптовалютних резервів в Україні	169
Шуляковський О. Цифрова трансформація митної сфери України: роль штучного інтелекту.....	172

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Коваленко В.М., Тиндик О.І., Коваленко С.В. Міжбюджетні трансферти як інструмент регулювання доходів у формуванні фінансового потенціалу територій	176
Крупка М.І., Діжак В.А. Посилення ролі податків у формуванні фіскальної політики держави в контексті забезпечення сталого розвитку.....	180
Кужелев М.О. Вплив акцизного податку на формування державного бюджету України в сучасних умовах	184
Макогон В.Д. Формування доходів бюджету в умовах воєнного стану	187
Petrushka O.V., Shuliuk B.S. Current Issues of Improving State Financial Control in Ukraine	189

Sandal J-U. Social Entrepreneurship as a Response to Sustainable and Inclusive Development of Socio-Economic Systems in Conditions of Dynamic Changes.....	192
Славкова А.А. Вплив фіскальної політики на сталий розвиток в Україні	196
Abramova A., Mihaila S. The Need to Assess the Impact of Financial Instability Risks as a Tool to Ensure the Development of the Tax System	199
Антохова І.М., Попель Л.А. Фінансування охорони здоров'я в умовах реформування.....	203
Бабух І.Б., Нікіфоров П.С. Система місцевого самоврядування в регіональній економіці України: питання фінансових можливостей	206
Бак Н.А., Кіндрат В.Р. Управління публічними інвестиціями в інтересах сталого розвитку територіальних громад: сучасні тренди	209
Бак Н.А., Романович В.Р. Роль державного регулювання у системі фінансового контролю підприємства	212
Булавинець В.М., Мовчанюк В. Фінансова політика України в умовах інтеграції до світового економічного простору.....	216
Герчаківський С.Д., Новак О.Р., Косс С.В. Нормативно-правові контури та ефективність митного оподаткування в Україні	219
Квасниця О.В., Бордюк С.А. Роль цифровізації в забезпеченні економічного зростання територіальних громад.....	222
Кміть В.М. «Е-аудит» як інструмент державного контролю в Україні	226
Коблянська І.І. Системний підхід у фінансуванні інноваційного процесу: огляд програми Горизонт Європа в ЄС	230
Марич М.Г. Проблеми фінансового забезпечення соціального страхування в умовах війни	233
Рудик О.Р., Лабіш А.Т. Роль публічних фінансів у реалізації сталого розвитку економіки.....	237
Самошкіна О.А. Пріоритетні напрями бюджетної підтримки розвитку сільського господарства України в умовах мілітарного впливу.....	239
Собкова Н.Д. Роль державного фінансового контролю у забезпеченні фінансової безпеки держави	245

Статник К.Ю., Марусяк Н.Л. Зелені фінанси як інструмент повоєнного відновлення економіки України	249
Ткачик Л.П., Кривейко М.Б. Інструментарій електронного управління митними та податковими ризиками в Україні	252
Федорович І.М. Цифровізація управління фондами соціального страхування та розвиток електронних сервісів	256
Чубарь О.Г., Траньович Ю.П. Інструменти фінансово-кредитного забезпечення структурних змін економіки регіону	259
Юрій Е.О. Тенденції розвитку та напрями реформування публічних закупівель в Україні	263
Бачинський В.О. Фінансова стійкість територіальних громад в умовах економічної невизначеності: оцінка та шляхи забезпечення.....	266
Ратушняк С.О. Граничні показники видатків Державного бюджету та їх вплив на результативні показники бюджетних програм при оцінюванні використання бюджетних коштів в Міністерстві оборони України	269
Сидор Т.І. Бюджетні ризики територіальних громад в умовах війни	271
Стукан С.Ю. Роль публічних фінансів у підтримці цифрової трансформації промислових підприємств в контексті сталого розвитку економіки	275
Бойчук М.А. Облігації внутрішньої державної позики як інструмент фінансової стабільності економіки України	279
Буряк Т.Ю. Проблеми реалізації регуляторного потенціалу та розширення бази оподаткування доходів населення	283
Гусак С.С. Застосування сучасних інформаційних технологій в адмініструванні акцизів.....	286
Ківкович І.І. Податковий контроль трансфертного ціноутворення на підприємствах України.....	290
Обшарська В.В. Роль публічних фінансів у забезпеченні сталого економічного розвитку	294

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Войтович Л.М. Страхові компанії як драйвери економічного зростання України: функції, виклики та перспективи	297
Глуцевський В.В., Каплун Р.Д., Бакуров К.В. FinTech банківського бізнесу: фінансовий інжиніринг & інформаційні моделі даних.....	300
Дзюблюк О.В. Ключові фактори глобального впливу на функціонування банківського сектора	304
Метеленко Н.Г., Оглобліна В.О., Межуєв О.О. Фінансові небанківські посередники як інструмент забезпечення економічного зростання держави	308
Островська Н.С., Кувіла І. Розвиток фінансового контролінгу в банківських установах: вплив фінтех-компаній	312
Островська Н.С., Пунговський Д.М. Банківський нагляд НБУ протягом 2022-2024 років	317
Антонюк В.І., Марич М.Г. Інноваційні фінансові інструменти підтримки ліквідності МСП: роль банків та Фінтеху в умовах сталого економічного розвитку	321
Арич М.І. Особливості застосування фармакогенетичного тестування страховими компаніями в Канаді.....	325
Вишивана Б.М., Талах Н.Ю. Перспективи розвитку небанківського фінансово-кредитного посередництва у національній економіці	328
Гладчук О.М., Близнюк Н.В. Дропи - платіжне шахрайство із банківськими картками в Україні.....	332
Гордіца Т.М. Кредитні спілки, як фінансові посередники: сучасний стан та маркетингові стабілізаційні заходи	336
Грубляк О.М., Островський В.П. Виникнення новітніх банківських ризиків під час військового стану в банках України.....	340
Жаворонок А.В., Крохмалюк Л.В. Причини виникнення кредитного ризику в сучасній банківській системі	344
Cosmulese C.G., Hrubliak O. The Impact of Financial Technologies on the Functioning of Financial Markets	348
Леваєва Л.Ю., Кучеренко С.Ю. Роль фінансових посередників у зниженні ризиків економічної діяльності	351
Lypka Y., Kliukha O. The Role of Stock Market Intermediaries in Stimulating Economic Growth in Emerging Economies.....	356

Майстер А.В. Ключові проблеми діяльності банків на фінансовому ринку України	359
Микуляк О.В. Інституційне регулювання діяльності небанківських фінансових посередників	361
Попова Л.В. Вплив ринку страхових послуг на розвиток національної економіки.....	364
Рябець Н.М. Вихід технологічних компаній на глобальний фінансовий ринок: конкурентні переваги, специфіка, перспективи та ризики діяльності	368
Ткачук Н.М. Економічний капітал у забезпеченні достатності банківського капіталу	373
Федишин М.П. Сучасні тенденції розвитку платіжної інфраструктури України.....	377
Харабара В.М., Васильчук А.М. Тенденції розвитку фондового ринку України	381
Дмитрієва М.М. Ефективність фінансування загальної середньої освіти як чинника розвитку економіки знань	384
Д'яченко І.М. Страхування життя як механізм фінансового захисту домогосподарств від непередбачених ризиків	388
Жовнір-Василенко К.В., Петухова О.В. Фінансові посередники та їх роль у забезпеченні економічного зростання України.....	391
Мінічев О.В. Роль ринкового позиціонування банків у стратегічному забезпеченні економічного зростання в умовах технологічної трансформації фінансового посередництва.....	396
Морозов А.С. Еволюція грошового обігу в контексті інформаційно-цифрової трансформації.....	399
Гавриляк Т.М. Переваги інтегрованої діяльності професійних учасників фінансового ринку.....	402
Малишев Н.І. Криптовалюта в світі: стан, регулювання та перспективи.....	406
Пацан Ю.М. Фінансові ринки в умовах геополітичних криз: аналіз ризиків та можливостей	410
Харабара Ю.В. Криптовалюта як капіталізатор економічного розвитку країни.....	413

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Ванькович Д.В. Роль управлінського обліку в організації управління фінансовими ресурсами бізнесу.....	417
Замрига А.В., Круницький О.С. Інструменти економічного регулювання України в процесі євроінтеграції	419
Зянько В.В. Особливості фінансового забезпечення формування та відтворення основних засобів в ІТ-компаніях	424
Ковальчук Т.М., Вергун А.І. Аналіз фінансових циклів на різних стадіях життєвого циклу підприємства.....	428
Паршин Ю.І. Роль «зелених» фінансів у забезпеченні сталого розвитку економіки	432
Плиса В.Й., Мунтян Б.В., Цюпка А.В. Особливості формування і реалізації стратегії антикризового управління фінансами підприємства в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України.....	436
Поченчук Г.М. Фінансові трансформації бізнесу: виклики для менеджменту	439
Харламова Г.О., Наумова М.О., Бедюх О.Р. Імплементация європейських етичних принципів авторських внесків та програм звільнення від сплати в екосистему українських наукових публікацій.....	443
Шапошников К., Скрипник М., Глібка О. Роль лідерства у формуванні ефективної корпоративної культури	447
Водянка Л.Д. Міграційні процеси в Україні: виклики, наслідки та перспективи	449
Голомб В.В., Голомб В.В. Електронна комерція як фактор сталого розвитку українських підприємств.....	452
Грешко Р.І., Плахута О.І. Значення антикризового управління фінансами підприємств в сучасних умовах	455
Гринюк Н.А. Методологічні засади фінансування інноваційного розвитку підприємств сфери туризму	460
Денисюк Т., Кішеня Б., Ластівка В. Соціальна відповідальність бізнесу як фактор сталого розвитку	464
Жаворонок А., Кричун П., Корбут М. Вплив штучного інтелекту на маркетингові стратегії компаній.....	466

Захожай К.В., Яценко О.Б. Цифрові технології в управлінні фінансами підприємств у сучасних умовах	469
Зубар І.В., Супрун С.Д. Структурні трансформації у фінансуванні практик циркулярної економіки, як детермінанта сталого розвитку бізнесу	473
Іванчук Н.В. Вплив грошових потоків на фінансовий стан підприємства	476
Клевчік Л.Л. Вплив лідерських якостей на ефективність фінансової команди	479
Кобеля З.І., Захарчук О.Г. Управління кадровим потенціалом у фінансових установах: сучасні тенденції та регуляторні аспекти.....	482
Ковальчук Н.О. Гранти бізнесу під час війни: зміни 2025 року в урядовій програмі «Власна справа»	485
Козак В.С. Методологічні основи формування та використання прибутку підприємницьких структур.....	487
Коляда Т.А., Прозоров Ю.В. Дегуманізація гібридних банківських екосистем метавсесвіту як прояв креативної економіки	490
Корбутяк А.Г., Сокровольська Н.Я. Стратегії розвитку бізнесу: суть та особливості формування в умовах війни.....	493
Кравчук О.І., Варіс І.О. Реінжиніринг фінансового управління у сфері менеджменту персоналу в умовах цифрової трансформації....	500
Крижова В.А., Бурковська А.В. Вплив податкової реформи на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні	504
Кузь В.І. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності: стан і подальші трансформації	507
Марусяк Н. Л. Вплив воєнного стану на фінансову стійкість підприємств.....	510
Никифорак І.І. Концепція діючого підприємства в аудиті фінансової звітності.....	513
Позовна І.В., Халімончук І.В. Використання штучного інтелекту та машинного навчання в трансформації фінансових організацій України: головні тенденції та перспективи	516
Raj Kumar K.C. Remittances as a Catalyst for Entrepreneurship: Implications for Export Growth in Nepal.....	520
Сайчук Н.В., Борка Д.І. Ключові фактори впливу на інвестиційну привабливість підприємства	523
Чайка Ю.М. Структурні особливості інвестування в сталий розвиток України	528

Гавришків А.Ю., Новосад В.О. Фінансовий менеджмент грошових потоків на підприємстві	532
Гальчинський М.М. Економічні аспекти сталого розвитку у фармацевтичній галузі.....	536
Гудима Д., Валаш О., Завальнюк В. Тренди та інновації цифрового маркетингу	539
Вронський М.О. Інвестиційні можливості в MilTech галузі в Україні	541
Kolomiets D. The Role of Blockchain in Financial Security Management in the Context of Business Transformation and Digitalisation.....	545
Котенок М.Г. Інвестиційна активність та прибутки українських підприємств у контексті сталого розвитку	548
Маринчук С.В. Фінансові потоки підприємств: особливості формування та організації управління ними в умовах війни й повоєнного відновлення економіки України.....	550
Марусяк О.В. Фінансова безпека підприємств як важливий фактор економічного відновлення України.....	554
Михайлюк І.І. Диверсифікація фінансів у туристичному бізнесі.....	557
Урсол В.І. Вплив ризиків на вартість та реалізацію будівельних проектів	559
Бабич О.В. Роль планування у забезпеченні фінансової стійкості підприємства: інноваційні методи та підходи	562
Бедрій В.В. Роль фінансового менеджменту у забезпеченні стійкого розвитку малих підприємств.....	566
Воробець Х.В. Сучасні методи фінансування підприємств в Україні	570
Зленко С.М. Фінансовий аналіз як основа ранньої діагностики кризових загроз та їх мінімізації у системі управління бізнесом	573
Куліш К.В. Оцінка ймовірності банкрутства ТОВ «Нова пошта» в умовах сучасних викликів.....	576
Марич А.В. Фінансові технології як драйвер сталого розвитку підприємництва.....	579
Мокійчук М.Ю. Технологічні та інноваційні тенденції в українській FinTech-індустрії	583
Протас Х.В. Вплив спрощеної системи оподаткування на розвиток малого і середнього бізнесу	588
Танас А.Ю. Зелені фінанси та сталий розвиток: перспективи для корпоративного сектору.....	592

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

<i>Герчаківський С.Д., Довгаль В.О.</i> Цифровізація митної сфери в парадигмі розвитку особистих фінансів.....	597
<i>Гунчак О.Ю., Равлюк Т.А.</i> Формування фінансової грамотності та soft skills старшокласників в умовах воєнного часу	601
<i>Заволічна Т.Р.</i> Фінансова стійкість громадських організацій: вплив цифрової модернізації	605
<i>Коваль С.Л.</i> Особливості доходів домогосподарств України в умовах війни	609
<i>Корбутяк А.Г., Верстюк Х.Л.</i> Шляхи адаптації студентів у ВНЗ: очима студента.....	612
<i>Ландовський Я.Е.</i> Аналіз закордонних практик структурної політики та структурних трансформацій в економіці розвинених країн.....	616
<i>Ландовський Я.Е., Михайлюк І.І.</i> Дослідження фінансового та матеріального стану вимушених переселенців	620
<i>Марченко Т.В.</i> Фінансові аспекти концепції економічного націоналізму в політекономії Фрідріха Ліста	622
<i>Материнська О.А., Серпанюк Д.В.</i> Управлінські фінансові рішення: аналіз впливу емоційних факторів	626
<i>Сидор І.П.</i> Поведінкові фінанси у фокусі надбань фінансової науки.....	629
<i>Ткач Є.В.</i> Теорія поведінкової економіки і економічна політика держави.....	635
<i>Хорошун В.В.</i> Поведінкові моделі прийняття рішень на фінансових ринках.....	638
<i>Ільченко Є.В.</i> Поведінкові фінанси в управлінні цифровізацією організаційних процесів промислових підприємств комунальної теплоенергетики	642
<i>Рябець О.М.</i> Сучасні теорії поведінкових фінансів: сутність та практична імплементація	645
<i>Константинов Д.І.</i> Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової грамотності та основні її правила.....	650
<i>Харіна О.В.</i> Поведінкові фінанси: вплив та значення в економічній реальності України	654
<i>Шаталюк В.М.</i> Фінансова грамотність населення як підґрунтя розвитку економіки	657

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»

<i>Дьякона А., Жаворонок А.</i> Інноваційні цифрові технології у системі вищої освіти.....	661
<i>Гуцул І.А., Зібницький І.Д.</i> Вплив митної політики на захист зовнішньоекономічних інтересів України	664
<i>Вінська О. Й., Філонюк В. В.</i> Роль Європейського інвестиційного банку в сприянні гендерній рівності в ЄС	669
<i>Drachal K., Jędrzejewska J.</i> Forecasting the Global Food Prices with a Large Number of Predictors.....	672
<i>Клімов С.В., Позовна І.В.</i> Демографічне відтворення в контексті реалізації цілей сталого розвитку.....	675
<i>Король С.В.</i> Ідентифікація та управління ризиками аграрного сектору України в контексті європейської інтеграції	678
<i>Кучерівська С.С.</i> Соціальна відповідальність – третя місія університетів	682
<i>Материнська О.А., Максимук О.Є.</i> Від злиденності до лідерства: стратегії економічного розвитку Сінгапуру та їх застосування в Україні	687
<i>Оглобліна В.О., Оглобліна В.С., Коваль І.М.</i> Співробітництво Європейського банку реконструкції та розвитку з Україною в контексті модернізації держави.....	690
<i>Танасієва М.М.</i> Еколого-економічні ризики підприємств України в рамках досягнення цілей сталого розвитку	693
<i>Івашко А.С.</i> Стан та перспективи розвитку економічних та фінансових відносин між Україною та Японією.....	697
<i>Ковальська М.Г.</i> Інноваційні підходи та перспективи розвитку технологій інвестування в людський капітал	701

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Тематичний напрям 1

УДК 336:3398

Гапонюк М.А.

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів імені Віктора Федосова,

Стефанішин М.В.

аспірант кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ У РЕГІОНИ УКРАЇНИ ЗА ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ

Масштабні руйнування населених пунктів, втрата значної частини житлового фонду та критичної інфраструктури лише посилюють потребу в залученні прямих іноземних інвестицій, хоча військові ризики ускладнюють цей процес для потенційних інвесторів. Обмежений доступ до міжнародних фінансових джерел, що обумовлений наслідками пандемії, війни та глобальної кризи в енергетичному, продовольчому й фінансовому секторах, підкреслює важливість підвищення якості інвестиційних потоків, зміцнення фінансових інститутів та активізації державної ролі в регулюванні інвестиційної політики [1,с.32].

Результативність механізмів залучення та мобілізації зовнішніх інвестиційних ресурсів визначає не лише вирішення критичних інфраструктурних, соціальних та екологічних завдань, а й перспективи структурної трансформації національної економіки.

Оцінка глобальних інвестиційних тенденцій у період 2017–2024 років свідчить про негативну динаміку залучення іноземного капіталу в економіку України. Військові дії, спричинені вторгненням Росії, значно погіршили інвестиційний клімат. Водночас політичні та економічні ініціативи уряду, а також згуртованість українського суспільства можуть сприяти формуванню

позитивного міжнародного іміджу країни. Це, своєю чергою, створить передумови для активізації залучення іноземних інвестицій у майбутньому.

До початку повномасштабної війни (24.02.2022) бізнес-середовище України вже стикалося з низкою перешкод, серед яких особливо гостро стояли проблеми судової системи, корупції та обмеженого доступу до міжнародних ринків товарів і капіталу. Однак сьогодні підприємницька діяльність зазнає ще серйозніших викликів, пов'язаних із руйнуванням інфраструктури, скороченням попиту, труднощами у фінансуванні та страхуванні ризиків.

Після складного першого кварталу 2022 року, коли спостерігався значний вплив ППІ, надалі ситуація почала покращуватися. Проте основним джерелом надходжень стали реінвестовані доходи, що зросли через валютні обмеження, запроваджені НБУ для стабілізації ринку. Варто відзначити, що ще до повномасштабного вторгнення частка реінвестованих доходів у ППІ була значною. Водночас частка ППІ у шести областях залишається нижчою за 1%, серед них – Сумська (0,9%), Рівненська (0,8%), Волинська (0,6%), Кіровоградська (0,4%) та Чернівецька (0,1%) [2].

Структура інвестицій після вторгнення майже не змінилася, за винятком Києва, який збільшив свою частку на 4 в.п. (до 43%), тоді як Полтавська область скоротила її з 35% до 22%. В інших регіонах коливання не перевищували 1,6 в.п. Лише чотири області змогли наростити ППІ: Черкаська (+23,5%), Івано-Франківська (+12,6%), Чернігівська (+11,6%) та Київська (+3,9%). Основним драйвером зростання стало сільське господарство, а головними інвесторами – США, Швейцарія, Кіпр, Данія та інші країни ЄС. Водночас Кіпр значно скоротив свої інвестиції (-3,0 млрд дол. США), що, ймовірно, свідчить про відтік українських капіталів, раніше структурованих через цю юрисдикцію.

Найбільше скорочення кіпрських інвестицій зафіксовано у Києві (-1,5 млрд дол. США), Дніпропетровській (-471 млн дол. США), Запорізькій, Харківській та Миколаївській областях (-186-135 млн дол. США). Водночас

Полтавська та Одеська області, навпаки, наростили їх. Нідерланди зменшили вкладення на 2,3 млрд дол. США, здебільшого через втрату активів у Донецькій області (-1,9 млрд дол. США) та скорочення інвестицій у Сумській, Дніпропетровській та Житомирській областях. Швейцарія скоротила ПІІ на 1,6 млрд дол. США, найбільше у Полтавській (-1,3 млрд дол. США) та Харківській (-186 млн дол. США) областях. Росія втратила 800 млн дол. США через націоналізацію активів. Німеччина скоротила інвестиції на 709 млн дол. США, понад половину з яких припало на Дніпропетровську область [2].

Водночас найбільше наростили ПІІ США (+700 млн дол. США), зокрема у Києві, Київській, Миколаївській, Дніпропетровській та Вінницькій областях. Також активізували вкладення Угорщина (+300 млн дол. США) та Саудівська Аравія (+264 млн дол. США), хоча деталі щодо регіонального розподілу цих інвестицій є конфіденційними. Франція (+160 млн дол. США) в основному вкладала у Київ.

Регіонам важливо активніше залучати інвесторів у малий та середній бізнес, що допоможе мінімізувати ризики шоккових дезінвестицій [3]. Серед ключових заходів:

1. Страхування воєнних ризиків – MIGA, DFC та ЄБРР розробляють відповідні програми, а в Україні планується створення Державної агенції зі страхування воєнних ризиків.

2. Відкриття офісів іноземних країн для підтримки інвестицій – такі агентства вже діють у Франції, Норвегії, Данії та інших державах.

3. Посилення спроможності місцевої влади – багато регіонів, зокрема Чернівецька область, мають низьку частку ПІІ, хоча не є зоною активних бойових дій. Важливими є участь у міжнародних інвестиційних форумах (Варшава, Берлін, Вашингтон) та допомога бізнесу у створенні бізнес-планів.

Насамкінець, необхідне коректне відображення ПІІ у статистиці, зокрема розмежування реальних іноземних інвестицій та коштів українських

компаній, структурованих через офшорні юрисдикції. Це дозволить об'єктивно оцінювати прогрес у залученні справжніх інвесторів.

Відбудова України вимагатиме масштабних фінансових ресурсів, і прямі іноземні інвестиції (ПІІ) відіграватимуть у цьому ключову роль. Проте наразі інтерес інвесторів до нових проєктів залишається низьким. Основну активність проявляють лише ті підприємці, чиї ініціативи перебували на завершальних етапах реалізації ще до початку війни. Після початкового періоду невизначеності вони дійшли висновку, що першочерговим завданням є доведення до логічного завершення вже розпочатих проєктів [4, с. 206].

Підтримка позитивного інвестиційного іміджу країни є важливою умовою для забезпечення сталого економічного розвитку як національної економіки, так і окремих регіонів. Інвестиційна привабливість фактично виступає ключовим фактором активізації інвестиційної діяльності. Проте в нинішніх реаліях Україна стикається з проблемою зниження довіри іноземних інвесторів, що зумовлено низкою чинників: політичною нестабільністю, недосконалістю правової системи, корупцією, військовими ризиками та загальною економічною невизначеністю. Серед основних перешкод сучасного етапу варто виокремити функціонування країни в умовах економіки війни. Україна продовжує героїчну боротьбу з агресором, що потребує колосальних фінансових ресурсів. Військові дії створюють ризики, які відлякують потенційних інвесторів та негативно впливають на економічну стабільність держави.

Список використаних джерел:

1. World Investment Report 2023. Investing In Sustainable Energy For All / United Nations / Geneva. 2023. 231 p.
2. Прямі іноземні інвестиції). Minfin.com.ua — український портал про фінанси і інвестиції. 2023. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2015>.
3. Різник Д. Інвестиційна діяльність в Україні після повномасштабного вторгнення в Україну. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-60>.
4. Варцаба В.В. Прямі іноземні інвестиції в Україні: воєнний контекст. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія Економіка*. 2024. № 1 (63).с.201-209. DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1\(63\).201-209](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2024.1(63).201-209).

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Фінансовий сектор є основним двигуном економічного розвитку країни. Він відіграє ключову роль у мобілізації фінансових ресурсів, розподілі капіталу між галузями та забезпеченні ефективного функціонування підприємств і домогосподарств [1; 2]. В умовах війни та післявоєнного відновлення України модернізація фінансового сектору є критично важливою, оскільки дозволяє залучати інвестиції, підвищувати рівень фінансової доступності та сприяти розвитку малого і середнього бізнесу [2].

Фінансовий сектор – складна система інструментів, механізмів та інституцій, що сприяють ефективному розподілу ресурсів. Його ключові функції включають:

- мобілізацію фінансових ресурсів – акумулювання заощаджень громадян та бізнесу й подальше спрямування їх на інвестиційні проєкти [1].
- розподіл капіталу – спрямування коштів у перспективні галузі економіки, що стимулюють інновації та створення нових робочих місць [2].
- фінансову стабільність – контроль над інфляцією, підтримка довіри до банківської системи та гарантування стабільності національної валюти [3].

Фінансовий сектор України зазнав значних змін у період 2020–2024 років. Основні фактори впливу включали пандемію COVID-19, військові дії, макроекономічні виклики та активну цифровізацію. Дослідження охоплює аналіз ключових макроекономічних показників, що характеризують фінансову систему країни:

- рівень інфляції, що відображено на рисунку 1. За період 2020–2024 рр. інфляція зросла з 5,0% у 2020 році до піку в 22,3% у 2022 році через економічні потрясіння, спричинені війною та глобальними кризами. Однак завдяки стабілізаційним заходам НБУ вдалося знизити інфляцію до 14,7% у 2024 році.
- прямі іноземні інвестиції (ПІІ): Потік інвестицій суттєво скоротився у 2022 році (1,5 млрд дол.) [4], що пояснюється ризиками, пов'язаними з воєнним станом. У 2023–2024 рр. ситуація покращилася завдяки міжнародній фінансовій підтримці та адаптації бізнесу до нових реалій, що сприяло зростанню ПІІ до 3,0 млрд дол.
- зростання банківського кредитування: У 2020–2021 рр. спостерігалось поступове збільшення кредитної активності (+4,5% і +6,2% відповідно). Однак, у 2022 році воєнні дії призвели до зменшення темпів зростання кредитування до 2,1%. Починаючи з 2023 року, ситуація почала стабілізуватися, а в 2024 році банківський сектор знову продемонстрував позитивну динаміку (+5,0%).

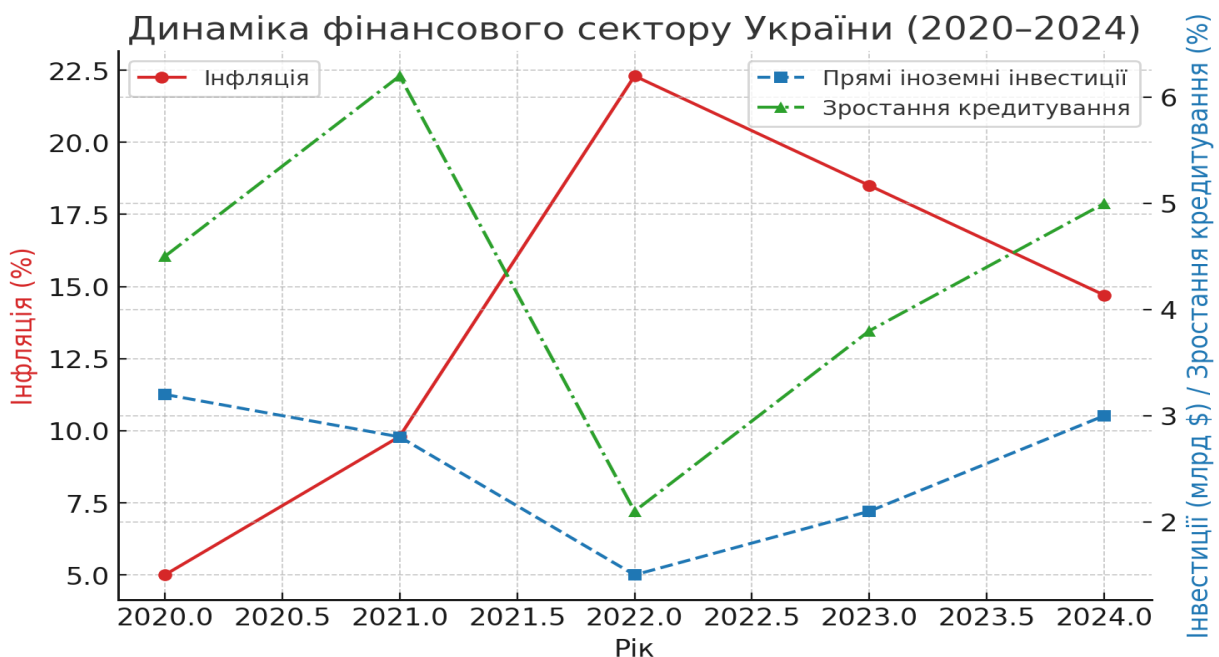

Рис.1. Динаміка основних показників фінансового сектору України у 2020–2024 рр.: інфляція, прямі іноземні інвестиції та зростання кредитування.

Фінансовий сектор є ключовим елементом економічної модернізації України. Основними проблемами залишаються низька довіра до банків, нерозвиненість фондового ринку та макроекономічні ризики [1; 5]. Проте впровадження цифрових технологій, міжнародна фінансова підтримка та структурні реформи сприяють його поступовому розвитку. Дослідження показує, що Україна має значний потенціал для покращення фінансової інфраструктури, що дозволить забезпечити економічне зростання та залучення інвестицій у довгостроковій перспективі.

Наше дослідження охопило аналіз ключових макроекономічних показників, що характеризують фінансову систему країни:

1. Фінансовий сектор відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та розвитку економіки через механізми трансформації заощаджень у інвестиції [6].
2. Розширення доступу до фінансових послуг, особливо в цифровому форматі, є важливим інструментом інклюзивного економічного розвитку [7].
3. Реформування фінансового сектору України має передбачати удосконалення регуляторного середовища, підвищення прозорості банківської системи та стимулювання розвитку ринків капіталу [8].
4. Успішна модернізація економіки через фінансовий сектор можлива за умов забезпечення макроекономічної стабільності, що передбачає контроль за інфляцією, курсом національної валюти та збалансовану монетарну політику [9].
5. Використання фінансових технологій (FinTech) сприяє покращенню доступу до фінансових ресурсів, зниженню транзакційних витрат і підвищенню ефективності фінансової системи [10].
6. Підвищення фінансової грамотності населення є необхідною умовою економічної стабільності та зниження ризиків фінансових криз [11].

Отже, фінансовий сектор є ключовим елементом модернізації економіки України, забезпечуючи мобілізацію ресурсів, їх ефективний розподіл та фінансову стабільність. У період 2020–2024 років він зазнав значних змін під впливом глобальних та внутрішніх викликів, включаючи пандемію, війну та цифрову трансформацію. Попри економічні потрясіння, завдяки міжнародній підтримці, реформам та використанню фінансових технологій вдалося стабілізувати банківський сектор, покращити кредитування та відновити приплив інвестицій.

Подальший розвиток фінансової системи України потребує посилення макроекономічної стабільності, удосконалення регуляторної політики, стимулювання ринків капіталу та розширення фінансової доступності. Важливу роль відіграє фінансова грамотність населення, що сприяє зміцненню довіри до фінансових інституцій. Успішна модернізація фінансового сектору стане основою для стійкого економічного зростання та інтеграції України у глобальну фінансову систему.

Список використаних джерел:

1. Гальчинський О. А. Теорія грошей : монографія / О. А. Гальчинський. – Київ : Основи, 2019. – 351 с.
2. Савлук М. І. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук. – Київ : КНЕУ, 2021. – 589 с.
3. Національний банк України. Інфляційні звіти 2020–2024 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua>
4. Міністерство фінансів України. Статистика прямих іноземних інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua>
5. Європейський банк реконструкції та розвитку. Аналітичні звіти щодо фінансового сектору України, 2022–2024 рр. [Електронний ресурс].
6. Mishkin F. S. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. 12th Edition. Pearson, 2021.
7. World Bank. Financial Development and Economic Growth: A Review. Washington, 2023.
8. IMF. Ukraine Financial Sector Assessment Program. Washington, 2023.
9. European Central Bank. Monetary Policy and Inflation Control. Frankfurt, 2022.
10. McKinsey & Company. The Future of FinTech and Digital Banking. 2023.
11. OECD. Financial Literacy and Economic Stability. Paris, 2022.

НАПРЯМИ ПОВОЄННОГО РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

В умовах посилення зовнішніх і внутрішніх загроз, повномасштабного вторгнення та інфляційних процесів податкова система виступає одним із головних інструментів підтримки національної економіки України. Досить складним завданням є створення добре розробленої моделі податкової системи зі стабільними правилами та прозорим збором податків, при цьому надаючи пріоритет підтримки розвитку бізнесу. Один із методів для створення такої системи полягає в аналізі досвіду країн світу, задля уникнення помилок та мінімізації негативних ризиків.

Багато країн, у процесі свого розвитку, стикалися з необхідністю відновлення своєї економічної ситуації, для деяких країн саме правильний вибір стратегій відбудови дуже часто ставав поштовхом для початку розквіту. Необхідність залучення гігантських обсягів інвестицій і досягнення стійких темпів економічного зростання, чи не найголовніша мета повоєнного відновлення економіки будь-якої країни, що в тому числі потребує більш сприятливої системи оподаткування.

Для розуміння можливих заходів післявоєнного реформування вітчизняної податкової системи, варто проаналізувати стратегії реформування податкових систем країн світу після війни, що наведені у табл. 1.

Успіх або невдача реформ залежить від багатьох факторів, включаючи контекст країни, політичну волю, адміністративні здібності та рівень соціальної підтримки.

Таблиця 1.

Повоєнні податкові реформи країн світу та їхні наслідки

Країна	Стратегії	Наслідки
США	- Зниження корпоративного податку - Збільшення ставок оподаткування на високий дохід - Внесення податкових пільг для малого бізнесу	- Передбачені податкові зміни не завжди стимулювали інвестиції в об'єкти з національним значенням - Збільшення боргового навантаження держави
Велика Британія	- Зниження корпоративних ставок - Впровадження податкових стимулів для дослідження та розвитку - Зміна оподаткування доходів	- Зростання податкових уникань та ухилення від сплати податків - Критика за нерівномірний розподіл доходів - Збільшення фіскальних надходжень
Кіпр	- Низький корпоративний податок - Відсутність податків на дивіденди та капіталовкладення	- Привабливість для міжнародних компаній - Збитки від відмивання грошей - Ризик втрати фіскальної стабільності у разі змін у міжнародних податкових стандартах
Ірландія	- Низький корпоративний податок - Податкові стимули для дослідження і розвитку - Відсутність податку на дивіденди для іноземних інвесторів	- Ризик створення "гравець з нульовим оподаткуванням" - Потенційна залежність від іноземних компаній - Зростання критики щодо корпоративного оподаткування
Болгарія	- Зниження ставок податків на прибуток та ДПС - Впровадження спрощеної системи оподаткування	- Проблеми з виборчим підходом до визначення ставок податків - Зниження податкового тягаря для громадян - Зростання корупції та тіньової економіки
Литва	- Зниження ставок корпоративного та особистого податку на прибуток - Впровадження спрощеної системи оподаткування	- Збільшення ризику фіскального дефіциту - Проблеми з податковим адмініструванням та контролем - Збільшення інвестицій та експорту
Боснія та Герцоговина	- Реформа податкової системи та уточнення ставок податків - Збільшення контролю за об'єктами оподаткування	- Повільне впровадження реформ - Проблеми з податковою адміністрацією та низька ефективність
Японія	- Ліквідація "земельного податку" - Впровадження нової системи оподаткування	- Висока оподатковуваність громадян - Підтримка стабільності та економічного росту - Проблеми з податковими розрахунками та адмініструванням

Джерело: складено автором на основі [1; 2]

Аналізуючи переваги та недоліки різних моделей податкових змін, які раніше використовувалися у світі, можна зауважити, що копіювання зарубіжних податкових реформ на 100% є неефективним та малоімовірним. З міжнародного досвіду справляння податків можна виділити такі критерії ефективності податкового адміністрування: адміністративні витрати на стягнення податків мають бути, якомога меншими; поступове зміщення фіскального навантаження в бік прямих податків; збереження поточної досить

високої ролі міжбюджетних трансфертів; конкуренція між регіонами повинна, реалізовуватись за рахунок формування сприятливого ділового середовища: покращення інвестиційного клімату, розвиток інфраструктури, зниження адміністративних бар'єрів; підвищення ефективності податкового адміністрування за рахунок органічного поєднання економічних і адміністративних методів впливу на платників, використовуючи при цьому сучасні технології податкової роботи.

Важливими заходами для покращення ефективності податкової системи України під час воєнного стану є удосконалення та автоматизація робочих процесів та процедур органами ДПС, розвиток ефективної та захищеної ІТ-інфраструктури, з метою формування іміджу податкових органів, як сервісної служби європейського зразка з високим рівнем довіри у суспільстві. Крім того, важливим напрямком є налагодження чіткого механізму автоматичного міжнародного обміну інформацією для посилення протидії ухиленню від оподаткування та моніторингу податкових пільг. Співпраця з Організацією економічного співробітництва та розвитку та Міжнародним валютним фондом, забезпечить отримання підтримки та експертної допомоги в удосконаленні вітчизняної податкової системи.

Сучасна ситуація в Україні надто складна та унікальна для того, щоб застосовувати стандартні підходи. До того ж, світ постійно змінюється, і те, що може бути успішним для економіки у 20-му столітті або на початку 21-го, ймовірно, потребує перегляду та адаптації для сучасних реалій. На основі досвіду цих та інших держав варто шукати власний шлях до успіху.

Список використаних джерел:

1. Бородіна О. А., Ляшенко В. І. Повоєнне відновлення економіки: світовий досвід та спроба його адаптації для України. *Вісник економічної науки України*. 2022. № 1(42). С. 121-134. URL: <http://www.venu-journal.org/download/2022/1/17>
2. Магда Є. Як Україна реформуватиме податкову систему після війни. Укрінформ: Офіційний сайт. 28. 03. 2025. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3687825-si-czinpin-ta-kremlivskij-pidosinovik-adernij-anslus-bilorusi-ta-es-z-vibuhovimi-rozbiznostami.html>

СТІЙКІСТЬ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ДЕПОЗИТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Стійкість ринку банківських депозитів є одним з визначальних чинників забезпечення стабільності фінансової системи України, особливо в умовах соціальних та економічних викликів, спричинених війною. Діяльність комерційних банків із залучення заощаджень вкладників перебуває під впливом війни через зміну моделей поведінки вкладників, вимушену внутрішню та зовнішню міграцію населення, а також перерозподіл фінансових потоків унаслідок тимчасової окупації частини території України. У зв'язку з цим актуалізується необхідність оцінки основних тенденцій розвитку ринку банківських депозитів у 2022–2023 рр. в національній економіці та ідентифікації чинників, які сприяли його стійкості.

З науково-методичної точки зору це дослідження продовжує вивчати закономірності функціонування ринку банківських депозитів України, започатковане у попередніх роботах. Зокрема, в [1] встановлено, що флуктуації в розміщенні депозитів у комерційних банках України у 2008–2019 рр. були зумовлені недостатнім розвитком інших фінансових інститутів, а також реакцією вкладників на соціальні та економічні зміни. Крім того, за допомогою економетричного моделювання ідентифіковано головні фактори, що впливали на залучення заощаджень домогосподарств на ринок банківських депозитів України та її регіонів [2; 3]. Додатково визначено особливості регіональних диспропорцій у розміщенні банківських депозитів домогосподарств та чинники, що зумовлюють ці відмінності [4], а також підкреслено роль регіональних факторів сталого розвитку [5]. Проте, враховуючи нові виклики, спричинені

війною, постає необхідність поглибленого аналізу розвитку ринку банківських депозитів в Україні у контексті його стійкості в умовах воєнного часу.

Таблиця 1

Динаміка банківських депозитів в Україні України у 2021–2023 рр., % до ВВП

Період	Усього	у тому числі за строками				у тому числі									
						у національній валюті					в іноземній валюті				
		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років	усього	у тому числі за строками				усього	у тому числі за строками			
							на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років		на вимогу	до 1 року	від 1 року до 2 років	більше 2 років
2021	27,59	18,48	6,43	2,36	0,32	18,66	12,52	4,51	1,54	0,09	8,93	5,96	1,92	0,82	0,24
2022	36,15	26,19	7,46	2,21	0,29	23,09	16,92	4,62	1,48	0,07	13,05	9,27	2,84	0,73	0,22
січень	28,32	18,84	6,62	2,51	0,34	18,45	12,04	4,63	1,67	0,12	9,86	6,80	1,99	0,85	0,22
лютий	27,15	18,34	5,97	2,49	0,34	17,72	11,83	4,10	1,67	0,12	9,43	6,51	1,88	0,82	0,22
березень	28,00	19,97	5,37	2,36	0,31	18,95	13,57	3,73	1,57	0,09	9,05	6,41	1,64	0,78	0,22
квітень	28,78	20,94	5,22	2,33	0,30	19,79	14,36	3,75	1,59	0,09	9,00	6,58	1,47	0,74	0,21
травень	28,79	20,94	5,25	2,31	0,29	19,66	14,19	3,79	1,59	0,09	9,13	6,75	1,46	0,72	0,20
червень	29,91	21,89	5,42	2,31	0,29	20,03	14,37	3,94	1,63	0,08	9,88	7,52	1,48	0,68	0,21
липень	31,84	23,13	5,96	2,44	0,31	19,43	13,66	4,07	1,63	0,07	12,41	9,47	1,89	0,82	0,24
серпень	31,46	22,81	6,00	2,35	0,30	19,76	14,06	4,06	1,57	0,07	11,70	8,75	1,94	0,79	0,23
вересень	32,40	23,28	6,46	2,36	0,29	20,44	14,55	4,25	1,57	0,07	11,96	8,73	2,21	0,80	0,22
жовтень	33,70	24,45	6,64	2,32	0,28	20,97	15,15	4,20	1,56	0,06	12,73	9,30	2,45	0,76	0,22
листопад	34,04	24,49	7,05	2,22	0,28	21,47	15,54	4,38	1,49	0,06	12,57	8,95	2,67	0,74	0,22
грудень	36,15	26,19	7,46	2,21	0,29	23,09	16,92	4,62	1,48	0,07	13,05	9,27	2,84	0,73	0,22
2023	36,14	24,34	10,07	1,45	0,27	24,65	16,71	6,96	0,88	0,11	11,48	7,63	3,11	0,57	0,17
січень	28,89	20,73	6,14	1,78	0,23	18,10	13,05	3,76	1,23	0,06	10,79	7,68	2,38	0,56	0,17
лютий	29,42	20,50	6,93	1,76	0,23	18,52	13,08	4,18	1,20	0,06	10,90	7,43	2,75	0,55	0,17
березень	29,83	20,18	8,16	1,27	0,22	18,86	12,90	5,07	0,84	0,05	10,97	7,29	3,09	0,43	0,17
квітень	30,55	20,50	8,51	1,32	0,22	19,52	13,19	5,39	0,89	0,05	11,03	7,31	3,12	0,43	0,17
травень	31,10	20,65	8,46	1,77	0,22	20,13	13,32	5,54	1,21	0,06	10,97	7,33	2,91	0,56	0,17
червень	31,93	20,85	9,10	1,76	0,22	20,85	13,46	6,12	1,21	0,06	11,09	7,40	2,98	0,55	0,16
липень	32,57	21,35	9,45	1,56	0,21	21,52	13,93	6,50	1,03	0,06	11,06	7,42	2,95	0,53	0,15
серпень	32,42	20,53	10,08	1,61	0,21	21,53	13,48	6,93	1,06	0,06	10,90	7,05	3,15	0,55	0,15
вересень	32,49	20,91	9,85	1,52	0,21	21,86	14,02	6,77	1,00	0,07	10,63	6,89	3,08	0,52	0,14
жовтень	32,81	21,53	9,61	1,46	0,22	21,98	14,36	6,61	0,94	0,08	10,83	7,17	3,00	0,52	0,14
листопад	33,56	22,19	9,48	1,68	0,22	22,74	15,06	6,47	1,12	0,08	10,83	7,12	3,00	0,56	0,14
грудень	36,14	24,34	10,07	1,45	0,27	24,65	16,71	6,96	0,88	0,11	11,48	7,63	3,11	0,57	0,17

Джерело: обчислено на основі [6].

Для оцінки рівня довіри вкладників до банківської системи та її здатності акумулювати тимчасово вільні кошти економічних агентів використаємо показник частки банківських депозитів у ВВП України. Згідно з даними таблиці 1, у 2021–2023 рр. відбулися суттєві зміни в загальному обсязі банківських депозитів. У порівнянні з 2021 р. їхня частка у ВВП зросла на 8,6% у 2022–2023 рр. Водночас необхідно враховувати, що реальний обсяг ВВП у ці роки зазнав значного впливу макроекономічної нестабільності, спричиненої повномасштабним вторгненням. З огляду на це, можна припустити, що ринок банківських депозитів відреагував як на жорсткі заходи Національного банку України, спрямовані на запобігання масовому відтоку коштів із банківської

системи, так і на збереження довіри вкладників. Додатково це може свідчити про стійкість банківської системи в умовах воєнного стану.

Розподіл банківських депозитів за строками демонструє зростання частки депозитів на вимогу, що є типовою реакцією вкладників під час кризових періодів. У порівнянні з 2021 р. у 2022–2023 рр. частка таких депозитів зросла на 7,7 та 5,9% ВВП відповідно. Реакцією на війну стало й те, що банківські депозити на 1-2 роки демонстрували тенденцію до зниження – з 2,36% у 2021 р. до 1,45% у 2023 р. Депозити на строк понад 2 роки залишилися стабільно низькими у 2021–2023 рр. Це свідчить про збереження невизначеності серед вкладників, обережне відновлення довіри до комерційних банків та адаптацію до умов воєнного часу. Аналіз структури депозитів за валютою вказує на перевагу національної валюти. Коливання частки депозитів в іноземній валюті у 2022–2023 роках пояснюється валютною турбулентністю та переоцінкою валютних депозитів з урахуванням змін валютного курсу.

Отже, аналіз динаміки банківських депозитів в Україні у 2021–2023 рр. підтверджує стійкість банківської системи в умовах війни і не відбулося різкого вилучення заощаджень. З одного боку, виявлено ефективність заходів Національного банку України щодо забезпечення стабільності банківської системи, що підтверджується відсутністю масового вилучення заощаджень. Переважання депозитів у гривні можна розглядати як ознаку відносної довіри до національної валюти. З іншого боку, загальний рівень депозитів до ВВП відобразив зміни у поведінці вкладників, зокрема їхню обережність щодо довгострокового розміщення коштів. Перспективи подальших досліджень передбачають аналіз динаміки банківських депозитів в Україні у розрізі основних вкладників.

Список використаних джерел:

1. Kichurchak M. Bank Deposit Activity in Ukraine: Directions and Factors of Development Activation. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*. 2019. № 6(1). P. 145–160. DOI: <https://doi.org/10.15549/jeecar.v6i1.275>.

2. Кічурчак М.В. Ринок банківських депозитів домогосподарств в Україні: структурні та регіональні особливості. *Фінанси України*. 2020. № 8. С. 26–41. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.08.026>.
3. Кічурчак М.В. Чинники залучення заощаджень домогосподарств на ринок банківських депозитів України: регіональний вимір. *Економічний простір*. 2020. № 161. С. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-3>.
4. Kichurchak M. Structural Changes in the Market of Bank Deposits of Households in Ukraine. *Finanse i Prawo Finansowe*. 2021. Vol. 1. № 29. P. 61–78. DOI: <https://doi.org/10.18778/2391-6478.1.29.04>
5. Kichurchak M., Paslavaska I. The Regional Factors of Sustainable Development Amidst Wartime Challenges. *Zrównoważony rozwój w zarządzaniu: Monografia / Red. Izabela Krawczyk-Sokołowska*. Częstochowa: Wydawnictwo Politechniki Częstochowskiej, 2023. S. 9–28. DOI: [10.17512/CUT/9788371939860](https://doi.org/10.17512/CUT/9788371939860)
6. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>.

Науменкова С.В.

д.е.н., професор кафедри фінансів

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В УКРАЇНІ

Використання штучного інтелекту є характерною ознакою сучасного розвитку економіки, а поява технологій нового покоління – генеративного штучного інтелекту (GenAI) стала революційною подією, що сприяла появі нових джерел створення вартості, зниженню транзакційних витрат, трансформувала існуючі методи і підходи до регулювання та управління впровадженням і використанням інформаційно-комунікаційних технологій [1, с. 567; 2, с.115]. Особливістю використання технологій GenAI є можливість надання проактивних послуг, формуючи попит шляхом використання персоналізованої інформації, яку клієнти можуть отримати у режимі реального часу [3, с. 107].

Станом на 1 січня 2024 р. у світі налічувалося майже 58 тис. компаній, які займаються розробкою та проєктуванням технологій штучного інтелекту. У 2023 р. світовий ринок штучного інтелекту оцінювався у 207,9 млрд дол. США.

За прогнозами, у 2030 р. його вартість може сягнути 1,35 трлн дол. США. Сучасною ознакою ринку штучного інтелекту є високий рівень монополізації окремими країнами і зосередження в руках великих технологічних компаній [4, с. 31-32].

У науковій літературі не існує його єдиних підходів до розкриття поняття «штучний інтелект» у зв'язку зі складністю та багатоаспектністю його визначення. Штучний інтелект розглядають як інструмент, технологію, імітаційну модель, послідовність алгоритмів, або визначають через основні функції, характеристики, призначення чи потенційні можливості. Штучний інтелект можна розглядати як «комплексну системну сукупність технічних і технологічних рішень, розроблених на основі використання відповідних логічних алгоритмів, сформованих шляхом виявлення закономірностей функціонування окремих процесів або явищ, що дають можливість імітувати здатність людини до логічного мислення та виробляти на цій основі певні узагальнення, рішення або рекомендації» [1, с. 568-569].

Основним орієнтиром при впровадженні та використанні технологій штучного інтелекту є Принципи штучного інтелекту, розроблені ОЕСР у 2019 році, які являють собою перший міжнародний стандарт у галузі штучного інтелекту. У цьому документі визначено п'ять принципів (1.1—1.5), які спрямовані на забезпечення етичного і відповідального управління проектуванням, упровадженням і використанням систем ШІ, а також п'ять додаткових принципів (2.1—2.5), які стосуються розроблення і реалізації політики урядів щодо підтримки й стимулювання розвитку штучного інтелекту на основі формування сприятливого політичного середовища, розвитку цифрових екосистем, збільшення обсягів фінансування, трансформації ринку праці й розвитку міжнародного співробітництва [5].

В більшості країн світу формування законодавчої бази щодо регулювання процесів розроблення і використання технологій ШІ ще перебуває на етапі свого становлення. Так, перший Закон «Про штучний інтелект» прийнято в ЄС

13 березня 2024 р., основні положення якого спрямовані на регламентацію правил розроблення, впровадження і використання технологій штучного інтелекту, класифікацію за рівнем ризику і заборону використання певних систем, а також визначення відповідальності постачальників систем штучного інтелекту. Позитивним кроком на шляху гармонізації регуляторних підходів є створення Європейської ради зі штучного інтелекту.

Індекс готовності урядів до впровадження технологій штучного інтелекту (Government AI Readiness Index) постає як офіційний орієнтир, який використовують такі провідні організації, як ЮНЕСКО і G20. Цей індекс базується на 40 індикаторах за трьома сферами: урядування, технологічний сектор, дані та інфраструктура. На основі цих індикаторів виявляється прогрес та щодо готовності впровадження штучного інтелекту у сфері надання державних послуг.

Позитивною ознакою є посилення позицій України щодо готовності до впровадження технологій штучного інтелекту. Так, відповідно до Government AI Readiness Index, у 2020—2023 рр. Україна посідала 57-ме місце серед приблизно 190 країн світу, але у 2024 році вона займала вже 54 місце у цьому рейтингу з загальною кількістю балів 60,57. На першому місті – США з кількістю балів 87,03. До речі, у жовтні 2024 році у США Білий дім оприлюднив «National Security Memorandum (NSM) on AI», в якому наголошується на важливості забезпечення світового лідерства в розробці штучного інтелекту та необхідності досягнення міжнародного консенсусу по управлінню ІІІ.

Україна має потенціал розробки й використання технологій штучного інтелекту. Незважаючи на можливість українських ІТ-компаній активно працювати у сфері розробки програмного забезпечення для систем штучного інтелекту, більшість з них працює в системі аутсорсингу в умовах посилення залежності від іноземного фінансування, що обмежує створення власних

продуктів. До українських компаній, які спеціалізуються у сфері ШІ, належать такі, як Grammarly, Reface і SQUAD.

З огляду на високий рівень концентрації ринку технологій штучного інтелекту великими компаніями, для України неминуchoю є експансія зарубіжних систем штучного інтелекту, що може негативно вплинути на цифровий суверенітет і конкурентоспроможність нашої економіки.

Враховуючи досвід ЄС і інших країн світу, вважаємо доцільним порушити питання про необхідність розробки Закону України «Про штучний інтелект» і узгоджені з ним нормативні й регуляторні акти, які б містили систему методів, інструментів і механізмів комплексного регулювання взаємовідносин у галузі штучного інтелекту для всіх секторів економіки, технологій і продуктів [4, с.48-49]. У цьому законі необхідно передбачити:

- всебічну імплементацію керівних принципів ОЕСР щодо розробки і етичного використання штучного інтелекту;
- захист прав і свободи людей, а також національних цінностей при використанні систем штучного інтелекту, у т.ч. право користувачів відмовитися від використання окремих систем ШІ;
- механізми регулювання експлуатації окремих систем ШІ, в першу чергу, тих, які можуть спричинити реалізацію системних економічних, політичних і соціальних ризиків;
- інструменти забезпечення захисту конфіденційності даних, заборону використання систем ШІ для маніпуляції емоціями і поведінкою людей;
- відповідальність за неправильні, упереджені або дискримінаційні рекомендації та рішення, надані системами ШІ, і збитки, що виникають унаслідок їх використання.

Важливим етапом є формування інституційної мережі, яка має об'єднувати органи нагляду, сертифікації, ліцензування, установи для підготовки кадрів з метою забезпечення ефективної трансформації ринку праці, а також впровадження регуляторних правил і процедур у сфері штучного інтелекту.

Відповідно до світового досвіду, головним регулятором у сфері штучного інтелекту має бути Національна комісія з штучного інтелекту і даних. Для проведення моніторингу і оцінки стану використання технологій ШІ в Україні може бути створена Обсерваторія штучного інтелекту як аналог OECD AI Policy Observatory [4, с.49]. Діяльність цієї інституційної структури має базуватися на використанні національних стандартів, а також враховувати рекомендації міжнародних організацій у сфері штучного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Mishchenko V., Naumenkova S., Mishchenko S. Management of artificial intelligence utilizing value-based principles. *Traditional and innovative approaches in economics: theory, methodology, practice*: Collective monograph. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. 652 p. P. 566–592. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-407-8-26>
2. Mishchenko V., Naumenkova S., Mishchenko S., Tishchenko I. Formation and Functioning of Financial Metaverse Platforms. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. 1(60), P. 111–122. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4689>
3. Науменкова С., Міщенко В. Персоналізоване обслуговування споживачів з використанням цифрових технологій. *Innovation and investment mechanisms fo the development of international relations and market economy*: Conference Proceedings. 2024. С. 106–109. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-417-7-29>
4. Міщенко, В., Науменкова, С. Механізми державної підтримки використання штучного інтелекту для забезпечення стійкості економічного розвитку. *Економіка України*. 2024. №5(750). С. 30—56. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.05.030>
5. Recommendation of the Council on Artificial Intelligence. OECD, 2019. URL: <https://oecd.ai/en/assets/files/OECD-LEGAL-0449-en.pdf>

УДК 336.7:316.334.2

Нікіфоров П.О.

д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СОЦІАЛЬНІ ВИМІРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУЧАСНИХ ГРОШЕЙ: УСВІДОМЛЕННЯ ВИКЛИКІВ ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Післявоєнна розбудова економіки України, безумовно, буде вимагати застосування широкого арсеналу фінансових механізмів, засобів та інструментів. Фінансова система країни буде трансформуватись, а монетарна і

фінансова політика у перспективі будуть визначатись саме специфікою післявоєнного відновлення та подальшого розвитку національної економіки. У цьому сенсі вітчизняна фінансова наука та монетарна практика мають постійно враховувати специфіку сучасних грошей, особливо як соціального феномена, їх соціальний «зріз», соціальні виміри їх функціонування, а не тільки власне економічну функціональність. Усвідомлення ризиків, які несуть в собі сучасні гроші внаслідок їх природи, має допомогти теоретикам і практикам краще розуміти сучасні монетарні механізми та загрози, які вони можуть нести.

У системі методології фінансово-економічної науки усе в більшій мірі визнається теза про те, що сучасна економіка не є окремою (значно автономною) сферою життєдіяльності суспільства, а виступає як «зріз» всього суспільства, а все так зване неекономічне (політика, культура, релігія тощо) сьогодні не просто «заходить» в економіку, а й впливає на перебіг власне економічних процесів. Аналогічно і фінансова система є не просто частиною економіки та суспільства, а своїм функціональним змістом пронизує всю суспільну діяльність. Усі суспільні процеси у сучасному світі «економізуються» та «фінансиалізуються».

Сучасний фінансово-грошовий механізм, який початково формувався у власне економічній сфері, сьогодні є універсальним регулятивним інструментом життєдіяльності суспільства. Більшість зв'язків сучасної людини з її життєвим світом здійснюється через феномен грошей та формування і використання (рух) грошових фондів різного рівня – фінанси. Грошові характеристики мають усі потреби, усі прояви сутнісних сил сучасної людини.

Економічна наука розглядає гроші достатньо утилітарно, через емпіричні та прагматичні характеристики. Для економістів гроші важливі в їх функціональності, як професійний інструмент, а тому вони по визначенню є суспільним благом. Але ж гроші, особливо сучасні, виходячи з їх природи, є системним соціальним явищем, а соціальні виміри їх функціонування одразу

ставлять перед дослідником гострі питання, розуміння тих викликів, які вже існують і ще чекають людські спільноти.

У 1976-му році, після відмови від золотого вмісту грошей та фіксованих валютних курсів, серцевина неоліберального проєкту – гроші, субстанцією яких став кредит, а по суті лише довіра громадян до держави та монетарної політики ЦБ, дозволили реалізувати три основні властивості монетарної практики: розширення створення грошей банківською системою саме як системою (ефект мультиплікації), переконаність у здоланні будь-якої кризи через монетарні механізми внаслідок нової природи грошей та уявлення про те, що прибутки від спекуляцій на валютному та фондовому ринку можуть зростати до нескінченності [1].

І хоча в подальшому Базельський комітет намагався своїми постановами регулювати банківську діяльність, встановлювати певні обмеження, проте ці «Базелі» дозволяли банкірам гратися із системою, і вони робили це постійно. Рейтингові агенції неправильно (часто свідомо) оцінювали активи, юристи розробляли складні засоби та інструменти, щоб обійти правила фінансової прозорості, а невміння правильно оцінити ринковий ризик внаслідок застосування формалізованих стандартів такої оцінки стало загальним явищем.

Найбільш глибинною причиною такого стану речей є, на наш погляд, природа сучасних грошей (особливо в епоху цифровізації та електронних грошей) як символів, як «чистих» знаків, сутність яких стала винятково соціальною, позбавленою зв'язку з будь-якою фізичною субстанцією. Тобто сучасні гроші проявляють себе як інформація, як матриця соціальних взаємодій. А на фінансових ринках, особливо на спекулятивних за природою, такі гроші в різних фінансових інструментах стають не просто «знаками», а симулякрами (Ж. Бодрійяр), «порожніми знаками», які взагалі не співвідносяться з жодною реальністю. Людство через виробництво симулякрів (в першу чергу деривативів) створює фантасмагорії, псевдореальність,

залишаючись при цьому повністю залежним від наявних, об'єктивно існуючих обставин соціально-економічного життя.

Сучасні гроші з їх борговою, кредитною природою мають ще одну, надзвичайну важливу соціальну специфіку – вони переносять позичену вартість із майбутнього в нинішній час. Нормальним є спрямованість часу із минулого через сьогодні у майбутнє. А наші гроші дозволяють позичати з майбутнього вартість, яка ще не створена, її не існує. Тобто, по суті, субстанцією сучасних кредитних грошей виступає обіцянка про те, що ця вартість буде створена [2].

І ось тут ми повинні побачити основний, визначальний ризик який несуть для соціума сучасні кредитні гроші: вони створили всезагальну фінансову піраміду, втягнули людину у нестримне споживання всіх існуючих благ через кредитні процеси, і все це робиться найнебезпечнішим з усіх можливих способів – за рахунок експлуатації майбутнього.

Банківництво як сфера діяльності з самого початку базувалось на такій фундаментальній основі як довіра (зауважимо, що це морально-етична категорія, а не економічне поняття), тобто на вірі в те, що позики та депозити будуть своєчасно повернуті, а банк може надавати позики на суми значно більші ніж його капітал. Цифровізація, кредитні картки та електронні гроші значно прискорили кредитні процеси, наповнюючи економіку по суті грошима-обіцянками, формуючи умови для «фінансових бульбашок».

До того ж, фінансові ринки які першопочатково формувались та розвивались як допоміжна надбудова над реальною економікою (виробництвом благ), перетворились сьогодні в самостійну надмогутню систему. Центральною ланкою валютного та фондового ринків стали операції з деривативами, які будучи власне «віртуальними грошима», симулякрами, стали наймогутнішим фактором системного ризику всієї світової фінансової сфери, вони перетворили валютний та фондовий ринки у гігантський тоталізатор.

Експерти оцінювали світовий ринок деривативів на кінець 2020 року (перед пандемією) приблизно в один квадільйон (!) доларів, а сумарний ВВП

усіх країн світу дорівнював в цей же час трохи більше дев'яноста трильйонів доларів. Вражаючі цифри, які при співставленні демонструють поки що приховану, але потенційно смертельну небезпеку.

Отже, якщо наші гроші забезпечені довірою, то їх потенційні виклики і загрози для соціуму є наслідком кризи довіри як головного соціального капіталу суспільства (Ф. Фукуяма). Сьогодні найавторитетніші у світі економісти, нобелівські лауреати, а не тільки представники гуманітарних наук говорять і пишуть про кризу довіри. А це і є констатація реального системного соціального ризику. Суть останнього у загальному розумінні полягає в тому, що природній розвиток сучасної людини значно не відповідає потребам розвитку сучасної економіки як «зрізу» всього суспільства, та, що суттєво важливо, не відповідає потребам функціонування самих сучасних грошей.

Сучасну економіку чекають кризи, руйнації механізмів, хаос тощо якщо не відбудуться кардинальні зміни у морально-етичній (ширше – духовно-ціннісній) сфері соціуму, де відродяться дух, його цінності, а моральні спроможності людини поступово перетворюються у найважливіший економічний і соціальний ресурс суспільства. До речі, це співвідноситься з історичною еволюцією розвитку людини, яка є процесом самореалізації людини власне як людини, відтворенням її природи, в якій найбільш глибинне і сутнісне полягає не в розумі чи в інтелекті, а саме в моральному.

Сучасна модель розвитку людства відкидає духовно-ціннісні нормативи соціуму на периферію або робить їх достатньо абстрактними, і саме тому ця модель хибна, вона не забезпечує гранично необхідних, екзистенційних умов життя та розвитку людських спільнот. Саме тому в монетарних механізмах мають бути вмонтовані засоби та інструменти соціальної довіри та відповідальності.

При цьому суспільство через трансформації чотирьох визначальних інститутів (Капітал, Ринок, Держава, Громадянське суспільство) повинно постійно відшуковувати ефективно діючі моделі солідарності, соціальної

справедливості, довіри як обов'язкові умови економічної діяльності. Необхідно в цьому сенсі також констатувати, що наведенні завдання не можуть бути реалізовані вдосконаленням наявних сучасних моделей, такі завдання вимагають нових концептуальних рішень, нових методологічних підходів у фінансово-економічній науці, а по суті – розробки та втілення в науку і практику нової наукової парадигми.

Список використаних джерел:

1. Мейсон П. Посткапіталізм. Путівник у майбутнє / пер. з англ. Н. Мочалова. К. : Наш Формат, 2019. 360 с.
2. Скринник З.А. Гроші у вимірах комунікативних практик: соціокультурний аспект. *Монографія*. Львів: ЛВІ НБУ, 2006. 335 с.

УДК 336.24-047.64:336.143.2 (447)

Огонь Ц. Г.

д.е.н., професор кафедри фінансів ім. Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,
заслужений юрист України

**УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ МИТНОГО ПРАВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ**

Верховна Рада України у 2014 році спільно з Європейським Парламентом ратифікувала Угоду про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС). Україна в цих умовах взяла на себе ряд зобов'язань, перш за все щодо імплементації національного законодавства до стандартів та вимог законодавства ЄС. Досить важливою сферою на цьому шляху є реформування та зміна засад у сфері податкового та митного законодавства.

Враховуючи розширення сфери зовнішньо-торгівельних відносин з країнами ЄС, а також позитивну динаміку експортно-імпортних операцій, одним із першочергових завдань залишається напрацювання нових прогресивних засад для функціонування митної системи, як такої та

підготовка законодавчих актів щодо реформування діяльності Державної митної служби України (далі – ДМС) за стандартами та вимогами законодавства ЄС. Реформа у цій сфері вимагає не лише зміни національного законодавства. Вона потребує, перш за все, відкритості та відповідальності при прийнятті управлінських рішень, а також публічності в роботі митних органів.

З початком повномасштабної війни, Україна змінила напрямок та структуру експортно-імпорتنих операцій, зокрема відбулось суттєво зростання експорту до країн ЄС. Так, згідно даних статистики ДМС, товарообіг України у 2024 році склав понад 112 млрд дол США, що становить на 12,9 млрд дол США (13%) більше, в порівнянні з минулим роком. За цей період імпортовано товарів на суму майже 71 млрд дол США, а експорт товарів склав майже 42 млрд дол США. Якщо товарообіг із країнами ЄС у 2023 році становив 55,8 млрд дол США, то у 2024 році його обсяг уже становить 60,4 млрд дол США. В цих умовах експорт зріс на 6%, а імпорт відповідно - на 9% [3].

Актуальність змін та вдосконалення національного митного законодавства стає ще більш нагальною у зв'язку з проведенням митної реформи в ЄС. В ЄС планується створення нового Митного органу ЄС (EU Customs Authority) та Центру митних даних ЄС (EU Customs Data Hub). Їх діяльність має бути направлена перш за все на вдосконалення та спрощення митних процедур, розбудову сучасної Європейської ІТ системи організації діяльності митних органів та здійснення ефективного, прозорого, а саме головне, дієвого контролю при перетині митного кордону товарів та транспортних засобів.

Початком реформування митного законодавства стало прийняття Верховною Радою України таких законів України як «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних

органів» (далі – Закон 6490) та «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» (далі - Закон №3926) [1, 2]. Ці закони започатковують проведення митної реформи, а їх реалізація вимагає прискорення напрацювання ефективних, прозорих та дієвих митних правил та спрощення перетину кордону України шляхом вдосконалення національного законодавства та імплементації важливих засад митного права ЄС в Україні.

Загалом Закон 6490, який вступив силу з 1 листопада 2024 року, передбачає перезавантаження митних органів, починаючи із проведення прозорого конкурсу на посаду Голови ДМС та здійснення повної переатестації всіх працівників протягом 18 місяців після призначення Голови ДМС. Конкурс має відбуватись за участі міжнародних експертів, що дасть можливість убезпечити в тій чи іншій мірі вплив суб'єктивного фактору на прийняття рішення. В цьому законі також прописано суттєве підвищення рівня оплати праці працівників митних органів [1].

Таким чином, зі сторони Держави зроблено важливий крок щодо проведення та прийняття кадрових рішень шляхом досягнення прозорого, справедливого добору високопрофесійних, доброчесних та незаплямованих у корупційних діях фахівців у сфері митної справи. Це рішення, на нашу думку, має важливе значення для визнання поваги до митних органів, а також сприяти на практиці підвищенню рівня митної культури, професійної здатності та відповідальності відповідних працівників на усіх ділянках роботи митних органів України.

Законом 3926 запропоновано цілий пласт нових положень та засад для спрощення перетину кордону товарів та транспортних засобів через кордон, а також покращення роботи та відповідальності митних органів на шляху входження України до ЄС. В практику запропоновано ввести таку нову форму посередництва, як інститут митного представництва. Так, в сучасних умовах відповідно до ст. 416 Митного кодексу України набуває більш

ширшого змісту та повноважень підприємство, якому надано авторизацію на провадження митної брокерської діяльності та яке надає послуги митного представництва, а також послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, в інтересах іншої особи від її імені або від власного імені.

Авторизація на провадження митної брокерської діяльності надається підприємству, яке відповідає певним критеріям. Слід відмітити, що перехід на систему авторизацій, аналогічно тій, яка діє в ЄС, відбудеться поступово, протягом наступних 18 місяців і має завершитися у 2026 році. В цих умовах митний представник (митний брокер) отримує повноваження та виступає як особа, яка уповноважена на виконання необхідних дій і митних формальностей, визначених законодавством України з питань митної справи, у рамках взаємовідносин з митними органами.

Митний брокер може провадити митну брокерську діяльність у будь-якому митному органі України. Під час провадження митної брокерської діяльності підприємство має дотримуватися умов, визначених в авторизації на провадження митної брокерської діяльності, а також не допускати випадків невідповідності критерію та умовам надання відповідної авторизації.

Законом запропоновано також важливі зміни для підприємств, які мають статус Автоматизованого економічного оператора (АЕО) та будуть користуватись першочерговим правом прибуття та перетину державного кордону, Відповідні нововведення мають сприяти створенню сприятливих умов для підприємств з високим рівнем довіри при проходженні митного контролю, здійсненні митних формальностей і сплати платежів до бюджету митного режиму якщо відбулось поміщення товарів у митний режим тимчасового ввезення або переробки за межами митної території [2].

Україна у березні 2025 року успішно пройшла перевірку відповідності національного законодавства нормам права ЄС щодо вільного руху товарів та завершила офіційний скринінг відповідності законодавства нормам ЄС в

межах переговорного розділу «Вільний рух товарів». Це важливий крок на шляху підготовки законодавства, відповідно до стандартів та правил ЄС.

В цих умовах продовжується робота над підготовкою нового Митного кодексу України, відповідно до вимог та засад, схваленої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Все це вимагатиме багато часу та прогресивних рішень в контексті зміни національного законодавства на шляху імплементації митного права Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо встановлення особливостей проходження служби в митних органах та проведення атестації посадових осіб митних органів», № 3977-IX від 17.09.2024. zakon.rada.gov.ua
2. Закон України «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу», № 3926-IX від 22.08. 2024. . zakon.rada.gov.ua
3. Державна митна служба: customs.gov.ua

УДК 336.02

Прохорчук С.

к.е.н., професор, проректор науково-методичної роботи
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

Марараи А.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

Харітеску О.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ФІНАНСОВА СТАБІЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Фінансова стабільність є ключовим фактором економічного розвитку та добробуту суспільства. В умовах глобальної економічної турбулентності, спричиненої кризами, геополітичними конфліктами та нестабільністю фінансових ринків, забезпечення стійкості економіки стає пріоритетом для держав, бізнесу та громадян. Важливу роль у цьому процесі відіграють ефективна грошово-кредитна політика, диверсифікація економіки та механізми

антикризового управління. Аналізуючи сучасні виклики, необхідно шукати інноваційні підходи для зміцнення фінансової стійкості та мінімізації ризиків у нестабільному світовому середовищі. У сучасних умовах фінансова стабільність залежить не лише від внутрішніх економічних чинників, а й від глобальних тенденцій, таких як інфляційні коливання, зміни у світовій торгівлі та динаміка фінансових потоків. Центральні банки та уряди змушені розробляти адаптивні стратегії, спрямовані на підтримку ліквідності, стабілізацію валютних курсів та забезпечення довіри до фінансової системи. Водночас бізнесу та домогосподарствам важливо впроваджувати фінансове планування, використовувати механізми хеджування ризиків і підвищувати рівень фінансової грамотності. Успішне подолання викликів глобальної турбулентності можливе лише за умови скоординованих дій всіх учасників економічного процесу.

Фінансова стійкість підприємства відіграє вирішальну роль у його успішному функціонуванні. В умовах глобалізації та посилення конкуренції важливо впроваджувати дієві стратегії, спрямовані на зміцнення фінансової стабільності. Ось кілька ключових підходів [1]:

1. Диверсифікація діяльності. Розширення лінійки товарів і послуг, вихід на нові ринки або географічне масштабування дозволяють знизити ризики, пов'язані з залежністю від окремого сегмента чи регіону.

2. Формування резервних фондів. Створення фінансових резервів забезпечує підприємству додаткову стійкість, дозволяючи успішно долати непередбачені труднощі та економічні кризи [2].

3. Оптимізація витрат. Регулярний аналіз і контроль фінансових витрат, а також впровадження ефективних підходів до їх скорочення без погіршення якості продукції чи послуг.

Фінансова стабільність у періоди глобальної економічної турбулентності є визначальним чинником стійкості як окремих підприємств, так і економіки в цілому. Для її забезпечення необхідно застосовувати комплексні підходи,

зокрема ефективну фінансову політику, диверсифікацію діяльності, створення резервних фондів та оптимізацію витрат.

Важливу роль відіграє адаптивність до змін зовнішнього середовища, здатність швидко реагувати на економічні виклики та запроваджувати антикризові стратегії. Успіх у підтримці фінансової стійкості залежить від грамотного управління фінансами, стратегічного планування та співпраці всіх економічних агентів. У підсумку, стабільність фінансової системи є ключовою передумовою розвитку та конкурентоспроможності в умовах нестабільного світового ринку, а її досягнення вимагає узгоджених дій держави, бізнесу та фінансових інститутів.

Для досягнення фінансової стабільності важливо враховувати як внутрішні, так і зовнішні ризики, розробляючи гнучкі стратегії управління. Використання інноваційних фінансових інструментів і технологій може значно підвищити ефективність контролю за фінансовими потоками. У підсумку, лише системний підхід та проактивні рішення дозволять мінімізувати негативний вплив економічної турбулентності та забезпечити довгострокову стійкість фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Висоцька І. Б. Проблеми забезпечення стабільності та стійкості фінансової системи України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна*. 2012. Випуск 2. С. 33.
2. Керанчук Т. Л. Фінансова стабільність підприємства і методичні аспекти її оцінки. *Економіка України*. 2000. № 1. С. 83–87.

УДК 336.131

Радіонов Ю.Д.

д.е.н., старший науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики ННЦ «Інститут аграрної економіки»

ПОКРИТТЯ ДЕФІЦИТУ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Розв'язана росією війна проти України внесла суттєві корективи з наповненням доходної частини державного бюджету, що стало загрозливим для

держави через необхідність задоволення фінансовими ресурсами потреб Збройних Сил України та інших важливих для країни напрямків. В такій ситуації єдино вірним шляхом для економіки є пошук альтернативних джерел покриття дефіциту бюджету, а також збереження балансу між рівнями позикових та не позикових надходжень, щоб у майбутньому не допустити дефолту.

Дефіцит державного бюджету є поширеним явищем у будь-якій країні і цей чинник, як свідчить міжнародна практика, не завжди залежить від економічного розвитку. Граничний розмір дефіциту у 3% від ВВП зафіксований у «Пакті про стабільність і зростання» Європейського Союзу [1], фактично є тим умовним відсотком, який може збільшуватися. Проте, тут важливо, щоб він не переріс у хронічний стан і не призвів до краху держави. Хоча, варто визнати, що у світі існують країни для яких тривалий дефіцит не завдає значної шкоди економіці.

Так, за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ), якщо у 2019 р. дефіцит сектору загального державного управління в розвинутих країнах становив 3% ВВП, а у країнах з ринками, що формуються, і середніми доходами – 4,6% ВВП, то у 2020 р. дефіцит першої групи країн зріс більше ніж утричі, а другої – майже вдвічі [2].

Для України, бюджетний дефіцит це те явище, яке завжди було перманентним й до війни й мало по-суті хронічний характер. Оскільки, держава завжди відчувала нестачу бюджетних асигнувань на покриття всезростаючих потреб економіки, соціальної сфери, розвиток регіонів, різних галузей народного господарства тощо.

В Бюджетному кодексі України (п.21, ст.2) зазначається, що дефіцит бюджету це перевищення видатків бюджету над його доходами (з урахуванням різниці між наданням кредитів з бюджету та поверненням кредитів до бюджету) [3]. Тобто, бюджетний дефіцит вказує на перевищення видаткової

частини бюджету над мобілізованими фінансовими ресурсами у відповідному бюджетному періоді.

З початку російського вторгнення на територію України відбулося зниження ВВП на 28,8%, падіння експорту на 35,0%, касові видатки державного бюджету у 2022 році склали 2,702 трлн грн, або 92,2% від розпису звітного періоду. Дефіцит державного бюджету України склав майже 915 млрд гривень.

Ситуація аналогічна з 2022 роком повторилася у 2023 році, держбюджет було виконано з дефіцитом 1,33 трлн грн, зокрема загальний фонд - 1,36 трлн грн проти запланованого розписом загального фонду дефіциту 1,83 трлн грн [4].

Державний бюджет України на 2024 рік був затверджений з доходами (без трансфертів) у сумі 1768,5 млрд грн, натомість видатки вдвічі перевищили надходження і склали 3355,0 млрд гривень. Серед основних статей витрат можна згадати, наприклад, видатки на освіту - 179,1 млрд грн, охорону здоров'я – 203,4 млрд грн, соціальний захист – 469,4 млрд грн, підтримку ветеранів – 14,3 млрд грн, тоді як на оборону і безпеку виділено бюджетних асигнувань у сумі 1692,6 млрд гривень. Таким чином, видно, що захист країни став пріоритетним напрямом бюджетної політики України. Водночас, дефіцит державного бюджету склав 1571,5 млрд гривень [5, с.62].

В умовах війни, уряд вимушений переглядати усталені підходи мирного часу щодо використання механізмів та інструментів мобілізації фінансів, забезпечення обслуговування та погашення державних зобов'язань аби подолати виклики та ризики, що виникли в новій воєнній реальності.

Варто визнати, що зростання дефіциту бюджету стало наслідком нарощування обсягів державного боргу. Існує тісний взаємозв'язок між розмірами бюджетного дефіциту та державного боргу. Оскільки дефіцит бюджету збільшує державний борг, натомість зростання боргу, потребує додаткових витрат з бюджету на його обслуговування і таким чином збільшується бюджетний дефіцит. Це призводить до утворення боргової

циклічності, а саме: дефіцит бюджету – державні запозичення – державний борг – платежі за боргом – дефіцит бюджету.

Значний рівень зовнішніх запозичень впливає на рівень зовнішнього державного боргу та посилює залежність України від умов, які ставлять зовнішні кредитори. Наприклад, у 2024 році Україна потребувала зовнішніх запозичень на суму 41,0 млрд дол. США, а тому не могла відмовитися від цієї практики, щоб зберегти маневрену політику управління державним боргом.

Надзвичайно важливим є пошук шляхів ефективного управління боргом, а також способів покриття дефіциту бюджету. На наш погляд, необхідно здійснювати постійний пошук резервів та збільшувати надходження до дохідної частини бюджету за рахунок здійснення внутрішніх та зовнішніх позик. В цьому контексті актуальним є впровадження виваженої податкової політики, шляхом створення таких умов для суб'єктів господарювання, які б не ускладнювали, а навпаки спростили ведення бізнесу. Важливо також уряду запуснути програми стимулювання ділової активності населення. Що стосується розпорядників бюджетних коштів, то тут необхідно посилити фінансову дисципліну, особливо щодо дотримання ними вимог бюджетного законодавства, своєчасності і повноти розрахунків з бюджетом. Уряду доцільно переглянути видатки бюджету, суттєво скоротивши фінансування управлінського апарату та інших менш важливих, на даний час поки триває війна, бюджетних програм та проєктів.

Потрібно залишити для фінансування лише ті програми, що відповідають сучасним, пріоритетним напрямам соціально-економічного розвитку країни. Це дасть змогу в умовах дефіциту фінансових ресурсів не розпорошувати, а ефективніше управляти ресурсами і досягати кращих результатів [6, с.397].

Необхідно постійно, як в умовах мирного часу, так і у воєнний період, здійснювати моніторинг та аналіз недоліків та проблем бюджетного законодавства, а також причин виникнення бюджетних порушень. На цій основі розробляти дієві механізми удосконалення нормативно-правового

забезпечення з метою підвищення ефективності бюджетного процесу, прозорості та підзвітності усієї бюджетної системи країни, що позитивно вплине на фінансову стабільність. Також, актуальним є посилення контролю за раціональним розподілом бюджетних видатків, а також ефективністю використання обмежених фінансових ресурсів на пріоритетних цілях воюючої країни.

Список використаних джерел:

1. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/index_en (дата звернення 07.03.2025)
2. A Fair Shot. Fiscal Monitor /International Monetary Fund. 2021. April. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/FM/Issues/2021/03/29/fiscal-monitor-april-2021#Full%20Report> (дата звернення 21.02.2025)
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 10.03.2025)
4. Дефіцит держбюджету України за 2023 рік сягнув трильйона, – Мінфін. URL: https://lb.ua/economics/2024/01/02/591877_defitsit_derzhbyudzhetu_ukraini_2023.html. (дата звернення 26.02.2025)
5. Радіонов Ю.Д. Дефіцит бюджету: причини виникнення, наслідки, шляхи покриття. // *Фінанси України*. - 2024. №6. - С. 54—74. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.06.054>
6. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 616 с. DOI: <http://doi.org/10.31617/m.knute.2019-449>

Kwame Adu Sarfo,

PhD student

Mendel University in Brno, Faculty of Business and Economics,

Petr David

Prof. Ing., Ph.D., Professor

Mendel University in Brno, Faculty of Business and Economics

Czech Republic

THE EFFECT OF THE BLACK MARKET ECONOMY ON TAX REVENUE EFFICIENCY IN UKRAINE

Extended Abstract

Background and Objectives

The black market or informal economy poses significant challenges, particularly for developing nations. In Ukraine, the shadow sector accounts for approximately 45% of GDP [1]. Tax revenue efficiency, how effectively a government collects taxes, is

crucial for funding public services. However, a large black market undermines this efficiency by diverting activities from the formal sector, reducing the taxable base, and increasing tax administration costs. This study explores how wartime conditions have reshaped Ukraine's economic landscape, particularly the interactions between formal and informal sectors. Recent data shows that 37% of small and medium-sized enterprises (SMEs) have moved to cash transactions [2], causing the tax revenue-to-GDP ratio to drop from 26.7% pre-war to 21.3% in 2022 [3]. This study explores the impact of Ukraine's shadow economy on tax collection efficiency, addressing a gap in understanding its effects on overall fiscal performance. By focusing on Ukraine's unique context of conflict and reforms, the research aims to provide valuable insights for policy-making and sustainable economic development.

Methodology

This study uses a quantitative approach to examine how the black market economy affects tax revenue efficiency in Ukraine. We analyze panel data from sources like the World Bank [4], Transparency International [5], the Tax Foundation [6], and the IMF [7]. The dependent variable is Tax Revenue Efficiency (TX_GDP), while the independent variable is the Size of the Black Market Economy (BLKECOSZ), controlled by factors such as Unemployment Rate (UNR), Corruption Perception Index (CPI), Corporate Tax Rate (CTR), GDP Per Capita Growth (GDPKG), Economic Freedom Index (ECO_FI), and Government Effectiveness (GOV_EFF).

Estimation Strategy

We employ Ordinary Least Squares (OLS) regression as our primary estimation method. The OLS model is appropriate given its effectiveness in estimating linear relationships among economic variables. The regression models are structured as follows:

1. Initial Model Specification: OLS estimate with all variables

- Model 1:

$$TX\_GDPR = \beta_0 + \beta_1(BLKECOSZ) + \beta_2(CPI) + \beta_3(CTR) + \beta_4(ECOFI) + \beta_5(GDPPKG) + \beta_6(GOVEFF) + \beta_7(UNR) + \varepsilon$$

Where:

- β_0 represents the intercept
- β_1 to β_4 are coefficients representing the influence of independent variables,
- ε is the error term

2. Variable Selection: We apply statistical significance testing (e.g., t-tests, p-values) to refine the model, retaining only variables with significant effects.

Preliminary analysis suggests that BLKECOSZ, CPI, and ECO_FI are the most significant predictors.

○ Final Model (After elimination of non-significant variables)

$$TXGDPR = \beta_0 + \beta_1(BLKECOSZ) + \beta_2(CPI) + \beta_3(ECOFI) + \beta_4(UNR) + \varepsilon$$

Where:

- β_0 represents the intercept
- β_1 to β_4 are coefficients representing the influence of independent variables,
- ε is the error term.

Key Findings

The regression analysis reveals important insights into the interplay between the black market economy, institutional factors, and tax revenue efficiency in Ukraine. The model accounts for 76.99% of the variation in tax revenue efficiency ($R^2 = 0.7699$), indicating that the independent variables—including black market size, corruption perception, unemployment, and economic freedom—together create a strong explanatory framework. While the overall model is statistically significant ($F(4,10) = 8.36$, $p = 0.0031$), the significance of individual variables varies, highlighting complexities within Ukraine's fiscal environment. The black market economy exhibits a negative relationship with tax revenue efficiency, with a coefficient of -0.6664, though this is not statistically significant ($p = 0.294$). This indicates that while informal economic activity may affect tax collection, other structural factors could play a role. Informal businesses evade direct taxes but may

still contribute to consumption taxes, suggesting a need for further investigation into informality's true impact on fiscal outcomes.

The Corruption Perception Index shows a positive correlation (0.3720, $p = 0.056$) between perceived corruption control and tax revenue efficiency, suggesting that better corruption management could enhance tax capacity. The unemployment rate also exhibits a positive coefficient (0.6518, $p = 0.107$), indicating that higher unemployment may lead to improved tax efficiency due to increased compliance. However, economic freedom negatively impacts tax revenue efficiency (coefficient of -0.2322, $p = 0.089$), suggesting a trade-off where deregulation might reduce tax compliance. These findings underscore the need for policies that improve transparency, tackle corruption, and balance economic freedom with fiscal oversight in Ukraine.

Policy Implications and Future Research Directions

The study identifies key policy areas for intervention, emphasizing stronger anti-corruption measures and enhanced transparency in tax administration to reduce corruption. Stricter penalties for tax evasion can improve compliance and revenue. Formalizing the shadow economy can expand the tax base by incentivizing businesses to enter the formal sector and simplifying compliance for small enterprises. Balancing economic freedom with regulatory oversight is essential for effective tax enforcement. Ultimately, prioritizing policies that promote formal employment and productivity is vital for long-term fiscal sustainability.

Limitations and Future Research

- **Limited Sample Size:** With only 15 observations, findings may lack robustness. Larger datasets are needed for reliability.
- **Potential Endogeneity Issues:** The relationship between the black market economy and tax revenue efficiency may be bidirectional, and addressing this with instrumental variable techniques or panel data analysis would be useful [8].

- **Country-Specific Scope:** Results are specific to Ukraine and may not apply to other nations. Comparative studies could offer broader insights into the informal economy's impact on tax revenue efficiency.

Conclusion

This study finds that tax revenue efficiency in Ukraine is impacted by corruption perception, economic freedom, and the black market economy. While the informal sector negatively affects tax collection, its impact isn't statistically significant. The research highlights the critical role of governance reforms and institutional strengthening in improving tax efficiency. Future studies should expand the dataset and use different econometric methods for better policy recommendations.

References

- [1] Schneider, F. (2022). The Shadow Economy in Transition Countries. *Journal of Economic Perspectives*.
- [2] Kyiv School of Economics. (2023). Impact of War on SMEs in Ukraine.
- [3] State Tax Service of Ukraine. (2023). Annual Tax Revenue Report.
- [4] World Bank. (2023). data.worldbank.org
- [5] Transparency International. (2023). <https://www.transparency.org/en/>
- [6] Tax Foundation. (2023). International Tax Competitiveness Index. <https://taxfoundation.org/research/all/global/2023-international-tax-competitiveness-index/>
- [7] IMF. (2023). World Economic Outlook Database. <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2023/October>
- [8] Slemrod, J., & Yitzhaki, S. (2002). Tax Avoidance, Evasion, and Administration. *Handbook of Public Economics*.

Чеберяко О.В.

д.і.н., к.е.н, професор кафедри фінансів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ВІЙСЬКОВІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ПОТРЕБ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗМІЩЕННЯ

Військові облігації, як фінансовий інструмент, мають давню історію – понад 200 років, а термін «військові облігації» виник у США на початку XIX століття. Розквіт таких облігацій припав на дві світові війни у XX столітті.

Завдяки їм, наприклад, США та Велика Британія змогли покрити більшу частину своїх військових витрат [2].

Військові облігації (іноді їх називають облігаціями перемоги) - це борговий інструмент, випущений урядом як засіб запозичення коштів для фінансування оборонних потреб під час війни без підвищення податків до непопулярного рівня, а також засіб контролю над інфляцією, оскільки кошти вилучаються з обігу для стимулювання економіки воєнного часу.

Серед особливостей військових облігацій можна виділити:

- гарантовані державою та стримують інфляції;
- випуски можуть супроводжуватися: масовою пропагандистською кампанією, відповідним проспектом емісії (умовами випуску) та відбуваються періодично (серіями);
- деномінація облігацій застосовується для залучення менш платоспроможного населення;
- їх впровадження надає поштовх розвитку фінансовим ринкам;
- звільненні від оподаткування всього або частини доходу: від операцій з облігаціями, від виплати відсотків, від приросту капіталу (різниці в цінах купівлі та продажу);
- відсутні вимоги підтвердження легальності походження коштів для покупців облігацій;
- є балансом інтересів держави та покупців щодо термінів погашення.

Розглянемо найбільш відомі історичні приклади випуску військових облігацій, особливості їхнього обігу та результати емісій (Таблиця 1).

Дані таблиці 1 свідчать, що, крім уряду США, інші країни також випускали військові облігації - Канада, Німеччина, Велика Британія та Австро-Угорщина. Залежно від способу виплати доходу випускались військові облігації двох видів: дисконтні та купонні облігації з фіксованою ставкою, також існували безстрокові купонні облігації – консолі, які були випущені у XVIII столітті і були повністю погашені у 2015 році.

Таблиця 1.

Історичний досвід використання військових облігацій

№	Країна та назва військових облігацій	Період	Тип прибутку	Обсяг залучених коштів
1	Велика Британія Consols	Війни 1752 р. та 1812 р.	Купонна (безстрокова)	-
2	Австро-Угорщина Kriegsanleihe	1914 - 1918 рр.	Купонні (5%)	98 млрд рейх марок
3	Канада Victory Bonds	1915 - 1919 рр.	Купонні (5,5%)	1,738 млрд кан. дол.
4	Німеччина Kriegsanleihe	1914-1918 рр.	Купонні (5%)	10 млрд марок
5	Велика Британія War Loan Exchequer Bonds	1914-1917 рр.	Купонні (3,5 - 4,5 - 5%), частина пропонувалась з дисконтом 5%	2,079 млрд фунтів стерлінгів
6	Сполучені Штати Америки Liberty Bond	1917 - 1918 рр.	Купонні (3,5 - 4,25%)	22 млрд дол. США
7	Канада War Savings Certificates Victory Bonds	1939-1945	Купонні (1,5 - 3,0 %)	12,818 млрд кан. дол.
8	Німецький Рейх	1939-1945	Таємна конвертація 40 млн рахунків в військові облігації	-
9	Сполучені Штати Америки War Bonds Series E	1941-1945 (та продовжувались в інших формах)	Дисконтні (50-75% від номіналу)	180 млрд дол. США
10	Канада Ukraine Sovereignty Bonds	2022	Купонні (3,245%)	2 млрд кан. дол.
11	Україна Військові ОВДП	2022 - по сьогодні	9,5 – 18,35 % річних (гривня); 1,75 - 4,66% (долари США); 0,5 - 3,0% (євро)	

Джерело: складено автором на основі [3 -7].

В Україні у 2014 році в обіг вводились ОВДП «Військові» згідно з Постановою КМУ «Про випуск казначейських зобов'язань «Військові» №100 від 01 квітня 2014 року. Проте найбільшого поширення військові облігації набули в умовах військового стану та є одним із дієвих та ефективних способів залучення коштів на забезпечення проведення пріоритетних видатків державного бюджету України, рішення про емісію яких КМУ прийняв 25 лютого 2022 року. У березні 2022 року розпочалися аукціони з продажу військових облігацій. Вони є різновидом ОВДП [1] - цільові боргові цінні папери, емітентом яких є держава в особі Міністерства фінансів України,

інвестиційний інструмент підтримки державного бюджету, доступний для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів, які призначені для потреб Збройних Сил України та потреб держави у військовий час. Військові облігації відрізняються від звичайних ОВДП наявністю цільового призначення - для потреб Збройних Сил України та потреб держави у військовий час. Вони доступні до придбання у гривні, доларах США та євро. Їх перевагою є те, що дохід у вигляді відсотків не оподатковується, тобто не сплачується податок на прибуток та військовий збір [2].

До основних нормативно-правових документів, що регулюють обіг військових облігацій в Україні, належать: Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [1], Постанова КМУ «Про випуск облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації», Постанова КМУ «Деякі питання реалізації подачі заявки на придбання облігацій внутрішньої державної позики «Військові облігації» засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг», Постанова правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок проведення операцій, пов'язаних з розміщенням та обміном облігацій внутрішньої державної позики».

Емітентом військових облігацій є Міністерство фінансів України: визначає час, обсяги випуску, термін обігу, ставку та інші умови випуску, виступає гарантом своєчасного погашення та виплати доходу за облігаціями. Депозитарій Національного банку забезпечує розміщення, облік та обслуговування обігу військових ОВДП.

Придбати військові ОВДП фізичні та юридичні особи можуть через первинних дилерів - банки, в тому числі державні (АБ «УКРГАЗБАНК», АТ «Ощадбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «ОТП Банк», ПАТ «Сітібанк», АТ «Укрексімбанк», ПАТ «ПУМБ», АТ КБ «ПРИВАТБАНК», ПАТ «СЕНС БАНК», ПАТ «КРЕДОБАНК», ПАТ АБ «ПІВДЕННИЙ»), а також фінансові установи, інвестиційні фонди, які зазвичай на аукціонах скуповують військові облігації у великих обсягах, після чого вже здійснюють їх продаж своїм

клієнтам на так званому вторинному ринку. Також забезпечено механізм продажу військових ОВДП через Дію.

Обіг здійснюється виключно в електронному вигляді. Номінальна вартість - 1000 грн, 1000 дол. США, 1000 євро.

Кожен вівторок Мінфін проводить аукціони з продажу військових ОВДП. На сьогодні розміщено наступні інструменти (Таблиця 2).

Таблиця 2.

Військові ОВДП України, розміщені у 2024 – початку 2025 рр. [7]

ISIN код військових облигацій	Термін до погашення	Дата погашення	Остання дата розміщення	Ставка
Гривня				
UA4000230213	1 рік	12.03.2025	19.03.2024	16,46%
UA4000230635	1 рік	30.04.2025	30.04.2024	15,39%
UA4000231187	1 рік	04.06.2025	18.06.2024	14,72%
UA40002312K7	1 рік	10.09.2025	27.08.2024	14,65%
UA4000232599	1 рік	01.10.2025	29.10.2024	14,65%
UA4000234215	1,4 роки	24.06.2026	11.03.2025	16,31%
UA4000233696	1,2 роки	04.02.2026	07.01.2025	15,07%
UA4000233332	1,5 роки	29.04.2026	26.11.2024	15,20%
UA4000232888	1,6 роки	20.05.2026	29.10.2024	15,25%
UA4000228449	1,7 років	18.06.2025	17.10.2023	18,35%
UA4000229264	1,7 років	15.10.2025	06.02.2024	17,60%
UA4000228910	1 рік	23.07.2025	25.06.2024	14,71%
UA4000230262	2 роки	28.01.2026	02.04.2024	17,09%
UA4000231559	2 роки	10.06.2026	27.08.2024	15,44%
UA4000233704	2,2 роки	14.04.2027	07.01.2025	16,15%
UA4000233340	2,4 роки	07.04.2027	26.11.2024	16,19%
UA4000234223	2,4 роки	09.06.2027	11.03.2025	17,44%
UA4000232904	2,6 роки	12.05.2027	29.10.2024	16,25%
UA4000233712	2,9 роки	03.11.2027	07.01.2025	16,44%
Долар США				
UA4000230106	1 рік	20.03.2025	27.02.2024	4,66%
UA4000230452	1 рік	24.04.2025	26.03.2024	4,63%
UA4000231633	1 рік	31.07.2025	25.06.2024	4,62%
UA4000231864	1 рік	21.08.2025	30.07.2024	4,66%
UA4000232623	1 рік	25.09.2025	10.09.2024	4,65%
UA4000232821	1 рік	09.10.2025	15.10.2024	4,60%
UA4000233134	1 рік	20.11.2025	29.10.2024	4,60%
UA4000233407	1 рік	04.12.2025	19.11.2024	4,61%
UA4000234363	1 рік	26.02.2026	04.02.2025	4,54%
Євро				
UA4000230023	1 рік	13.03.2025	20.02.2024	3,25%
UA4000230817	1 рік	15.05.2025	21.05.2024	3,23%
UA4000232730	1 рік	04.09.2025	17.09.2024	3,22%

Отже, дохідність військових ОВДП за проаналізований період становить 14,65 - 18,35% (гривня), 4,54 - 4,66% (долар США), 3,22 - 3,25% (євро). У 2022 р. дохідність становила 9,5 - 19% (гривня), 3,5 - 4,5% (долар США), 2,5 - 3% (євро), також випускались короткострокові облігації. Гривневі військові облігації привабливі для тих, хто хоче зберігати і примножувати свої активи в гривні, уникаючи валютних коливань і чим більший їх термін обігу, тим вища ставка. Взагалі серед випусків військових облігацій у національній валюті переважали короткострокові ОВДП (з терміном до одного року), а серед випущених облігацій в доларах США та євро – середньострокові (від 1 до 5 років).

Обсяг військових облігацій у власності фізичних та юридичних осіб у 2024 році зріс удвічі порівняно з 2023 року. На початок 2025 року портфель становив 171,4 млрд грн, на 1 січня 2024 року – 85,4 млрд грн в еквіваленті [7].

Тому в умовах війни і зниження кредитних рейтингів України пріоритетним залишається активізація внутрішнього боргового ринку. Придбання військових облігацій забезпечує: фінансування державного бюджету та підтримку національної економіки, збереження наявних активів в умовах війни. Військові облігації є привабливими з точки зору низького рівня інвестиційних ризиків, оскільки держава в особі КМУ виступає гарантом щодо повернення повної суми вкладень та виплати доходу. Крім того, придбання військових облігацій є альтернативою банківським депозитам юридичних та фізичних осіб та одним із способів диверсифікації ризиків при інвестуванні коштів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23 лютого 2006 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
2. Чеберяко О. В., Закрушевський Р. О. Державні цінні папери в забезпеченні боргової безпеки України в умовах повномасштабної війни // Економічний вісник університету. 2023. Випуск №57. С.142-151. <https://doi.org/10.31470/2306-546X-2023-57-142-151>
3. Zharova L., Amalian A., Amalian N. Designing Terms and Conditions of War Bonds. Mind Journal. 2023. URL: <https://doi.org/10.36228/MJ.16/2023.6>.
4. Ancheta A. War Bonds: Characteristics, History, Pros & Cons, Example. Investopedia. 24.08.2024. URL: <https://www.investopedia.com/terms/w/warbons.asp>.

5. Brunet G., Hilt E. Inflation, War bonds, and the Rise of Republicans in the 1950s. National Bureau of Economic Research. 2023. URL: <https://www.nber.org/papers/w31969>
6. Cosgrave J. UK Finally Finishes Paying for World War I. CNBC. 18.06.2015. URL: <https://www.cnbc.com/2015/03/09/uk-finally-finishes-paying-for-world-war-i.html>
7. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk>

УДК 336.13.012.24:[336.7:330.4]

Бодаковський В.Ю.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка,

SWOT- I PEST-АНАЛІЗ ЯК ІНСТРУМЕНТИ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ІНФРАСТРУКТУРОЮ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Інфраструктура фінансової системи є невід’ємною частиною економіки України. Забезпечує безперебійність функціонування усіх сфер і ланок суверенного суспільства в економічній, політичній, соціальній, правовій та безпековій площині. Агресивні дії росії, наявність глобальних фінансово-політичних криз та функціонування суверенного українського суспільства в умовах невизначеності сформували потребу у застосуванні ефективних інструментів оцінки, аналізу та прогнозування для стратегічного та тактичного управління процесами макро-, мезо- та мікрорівнів. Додаткова вимога управлінців до адаптивних аналітичних інструментів виникає через відсутність якісної системної інформації, що пов’язано з історично великим за об’ємом тіньовим сегментом економіки. Зазначені ознаки українського фінансово-економічного простору актуалізують своєчасність імплементації SWOT- I PEST-макроаналізу в механізм державного управління суспільними процесами.

Механізму стратегічного управління фінансовою системою та інструментам підвищення його ефективності присвячені праці Л. Безгубенко, Л. Воронової, О. Глущенко, І. Заверухи, М. Кучерявенко, Т. Латковської, П. Леоненко, Ф. Мишкіна, А. Нестеренко, А. Нечай, В. Оспіщева, О. Орлюк, С. Юрія, П. Юхименко та інших. Академічними дослідженнями SWOT-аналізу

займаються Р. Вестбрук, С. Гадецька, Дж. Ніксон, М. Портер, Н. Станасюк, О. Тоцька, М. Хелмс, Р. Хілл тощо. Незважаючи на велику кількість проведених досліджень, присутня потреба у системному погляді на стратегічний аналіз, його адаптація до механізму управління фінансовим середовищем країни, архітектури цифрових інструментів, які можуть бути використані в процесі державного управління, планування та прогнозування в коротко- та довготерміновій перспективі.

На підставі наших попередніх досліджень [1] ми визначили, що інфраструктура фінансової системи є сукупністю законодавчо закріплених та інституційно легалізованих фінансово-кредитних інститутів різних форм власності, які на макрорівні здійснюють організацію, впорядкування та підвищення ефективності фінансових відносин, а також запобігають дестабілізації економічної ситуації в країні для забезпечення її економічного зростання чи росту, що виражається у зміні якісних і кількісних характеристик основних макрофінансових індикаторів, зокрема ВВП, суспільного блага та національного багатства. Механізм макрофінансового управління чутливий до релевантної статистичної інформації, адже використання, наприклад, фінансово-математичних моделей залежить від актуальних даних. Чим більші об'єми «неформальної» економіки, тіньової компоненти країни, рівня зловживань та ухилення від податкових зобов'язань, тим більша похибка присутня в отриманих аналітичних результатах, що унеможливорює ефективне реагування на глобальні системні виклики. Для нівелювання недоліків сучасної аналітичної системи пропонуємо актуалізувати SWOT- та PEST-аналіз як дієві інструменти стратегічного управління фінансовими процесами в умовах відсутності необхідної інформації на макрорівні. Доречно наголосити, що відомі економісти М. Хелмс та Дж. Ніксон здійснюють академічні дослідження SWOT-аналізу протягом останнього десятиріччя, дійшли висновку про важливість зазначеного методу у стратегічному управлінні, зокрема на макрорівні, але також звертають увагу на необхідність його подальшої

модифікації для потреб, цілей, мети та наявних інструментів управління [2]. І. Аблєєва та Л. Пляцук [3] здійснили адаптацію SWOT-аналізу до механізму оцінки економічних систем на мезорівні. Результати їх досліджень засвідчують ефективність та перспективність цього стратегічного аналітичного інструменту. На нашу думку, актуальними на сучасному рівні фінансово-економічного розвитку України такі методи стратегічного аналізу, як: SWOT-, PEST (PESTEL)-, SLEPT-, PESTLE-, STEEPLE-, SNW-, 5C Портера-аналіз. Незважаючи на присутні переваги чи недоліки у зазначених аналітичних інструментах, SWOT- та PEST-аналіз вдало виділяються можливістю імплементації в систему державного управління макрофінансовими процесами.

SWOT-аналіз дозволяє оцінити сильні та слабкі сторони інфраструктури фінансової системи країни, виявити внутрішні ресурси для сталого розвитку та зовнішні загрози, що можуть спричинити руйнування фінансово-економічного середовища країни. Суб'єктивність оцінки досліджуваних процесів та відсутність детального аналізу зазначеного інструменту необхідно нівелювати високим професіоналізмом, обізнаністю та ефективними формальними чи неформальними зв'язками з представниками окремих компонент фінансового середовища фінансистів-аналітиків, які здійснюють стратегічне управління на макрорівні. Пропонуємо актуалізувати два напрями SWOT-аналізу: 1) оцінка інфраструктури фінансової системи за макрофінансовими показниками (ВВП, ІСЦ, сальдо платіжного балансу, бюджетний дефіцит, рівень інфляції, інвестиційного потенціалу, безробіття, купівельна спроможність і фінансова незалежність фізичних осіб, фінансова незалежність, результативність та адаптивність юридичних осіб); 2) загальна оцінка за змістом і напрямками функціонування інститутів, установ, організацій та суб'єктів фінансового середовища.

PEST-аналіз призначений для стратегічного аналізу політичних, економічних, соціальних, культурних, технологічних, правових та екологічних чинників впливу на фінансове середовище. З одного боку, результати

зазначеного аналізу не враховують внутрішні процеси, які відбуваються у сферах та ланках фінансової системи, є затратними за часом, а з іншого — враховують максимально можливу кількість чинників на макрорівні, зокрема й глобальної економіки, дозволяють передбачити макрофінансові кризи, зміни фінансової кон'юнктури, що створює передумови для адаптації фінансової системи країни в довготерміновій перспективі. Необхідно актуалізувати такі індикатори, як: політична стабільність, досконалість законодавства, вплив державних органів на підприємницьку діяльність, доступ та наявність тимчасово-вільних фінансових ресурсів, захист інтересів та супровід суб'єктів фінансового середовища в процесі здійснення їх діяльності, лобіювання інтересів представників українського суспільства на міжнародній арені, рівень ефективності співпраці з міжнародними інститутами, корпораціями чи державами в цілому тощо.

Отже, на підставі наших досліджень, можемо наголосити, що SWOT- та PEST-аналіз вдало нівелюють недоліки один одного при їх одночасному використанні в процесі стратегічного управління макрофінансовими процесами. Перший — направлений для системної оцінки експліцитних та імпліцитних внутрішніх чинників, які присутні в фінансовому середовищі країни, а другий — зовнішніх. Дозволяють, за відсутності релевантної статистичної інформації на макрорівні, здійснювати ефективну оцінку інфраструктури фінансової системи та реалізовувати фінансову політику в осяжному майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Бодаковський В. Ю. Концептуалізація інфраструктури фінансової системи на основі її динамічних і статичних ознак. *Управління змінами та інновації*. 2024. №9. С. 65-70. DOI: <https://doi.org/10.32782/CMI/2024-9-13>
2. Helms, M., Nixon, J. Exploring SWOT analysis – where are we now? : A review of academic research from the last decade. *Journal of Strategy and Management*. № 3. 2010. P. 215–251. DOI: <https://doi.org/10.1108/17554251011064837>.
3. Аблєєва І. Ю. SWOT-аналіз соціо-економіко-екологічних систем : навчальний посібник / І. Ю. Аблєєва, Л. Д. Пляцук. Суми : Сумський державний університет, 2022. 229 с.

Бороденко Т. М.

к. е. н., доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Савойський В. В.

аспірант кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПЛАТЕЖІ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА ФІНТЕХ

Фінтех — це сфера фінансової системи, яка об'єднує компанії, що використовують новітні розробки для надання якісніших фінансових послуг. Він передбачає використання інноваційних технологій фінансовими установами, органами державного управління та торговельними організаціями для задоволення потреб споживачів в умовах розвитку економіки споживання [1].

У ХХІ столітті фінансові технології суттєво трансформували традиційні підходи до управління фінансовими ресурсами, зробивши їх більш доступними, зручними та безпечними [2]. На сучасному етапі цифрові інструменти стали невід'ємною частиною щоденної діяльності, а електронні платіжні системи впроваджують нові моделі взаємодії між споживачами, підприємствами та фінансовими установами, змінюючи способи здійснення транзакцій, управління заощадженнями та отримання банківських послуг.

Платежі є невід'ємною частиною фінтеху, оскільки фінтех-додатки надають різні фінансові сервіси, що дозволяють приймати та здійснювати платежі в різних валютах для багатьох платформ. Фінтех дозволяє нефінансовим організаціям розширювати свою клієнтську базу, включаючи доставку їжі, купівлю квитків, оплату паркування та реєстрацію в готелях. Оплата товарів і послуг може здійснюватися банківською картою, телефоном або смарт-годинником через бездротові термінали.

На сьогоднішній день значна кількість українських громадян використовує широкий спектр цифрових фінансових сервісів, які забезпечують високоякісні платіжні рішення навіть у віддалених регіонах. У подальшому розглянуто ключові тенденції, що визначають розвиток фінансових технологій в Україні, а також їхній вплив на платіжну індустрію та сферу фінансових послуг у цілому.

Однією з найпомітніших тенденцій сучасного фінансового сектора є розвиток концепції Open Banking (відкритий банкінг), яка передбачає надання споживачами дозволу на доступ до їхніх фінансових даних стороннім постачальникам послуг – фінтех-компаніям, банкам або сервісам управління фінансами. Технологічною основою відкритого банкінгу є прикладні програмні інтерфейси (API), що сприяють автоматизованому обміну даними між різними фінансовими системами. Такі агрегатори, як Tink або платформа відкритого банкінгу Visa, що діє у 20 країнах, виступають посередниками між банками та фінансовими застосунками, що дозволяють користувачам відстежувати витрати, управляти активами або здійснювати інвестиції.

На сьогодні понад 50 держав інтегрували відкритий банкінг у свою фінансову систему, проте регуляторні підходи до його впровадження суттєво відрізняються. Наприклад, у Європейському Союзі функціонування Open Banking регламентується переглянутою Директивою про платіжні послуги (PSD2), яка зобов'язує банки надавати доступ до фінансових даних клієнтів зареєстрованим третім сторонам за їхньою згодою. У світі відкритий банкінг настільки інтегрований у фінансову систему, що багато користувачів не усвідомлюють його застосування. За даними Visa Open Banking Consumer Survey 2022, 87% американців користуються послугами відкритого банкінгу, проте лише 34% з них обізнані про це.

В Україні також відбувається поступове впровадження відкритого банкінгу. Закон України «Про платіжні послуги», ухвалений у 2021 році, передбачає обов'язкове запровадження відкритого банкінгу до серпня 2025 року

[3]. У 2023 році Національний банк України схвалив Концепцію відкритого банкінгу, яка визначає стратегію розвитку, ключові етапи та вимоги до його впровадження відповідно до європейських стандартів PSD2 [4].

Ще однією важливою складовою сучасного фінансового сектору є Private Banking, що охоплює фінансові послуги для клієнтів із високим рівнем доходів, включаючи управління активами, інвестиційні послуги, страхування та податкові консультації. У зв'язку з цифровізацією фінансових послуг Private Banking набуває нових характеристик, адже фінансові установи активно використовують великі дані та штучний інтелект для аналізу потреб клієнтів та надання персоналізованих фінансових продуктів. Крім того, завдяки цифровим платформам преміальні клієнти отримують можливість керувати своїми активами дистанційно через спеціалізовані застосунки, що значно спрощує доступ до фінансових послуг.

Окрему увагу слід приділити миттєвим платежам (real-time payments, RTP) – технології електронних переказів, що дозволяє здійснювати транзакції в режимі реального часу. Така система працює цілодобово протягом року та забезпечує миттєвий переказ коштів між банківськими рахунками. Глобальний ринок RTP демонструє значний ріст: у 2023 році кількість транзакцій цього типу збільшилася на 42% порівняно з 2022 роком. Найбільшими ринками миттєвих платежів є Індія, Бразилія, Таїланд, Китай та Південна Корея. Очікується, що до 2028 року частка миттєвих платежів у загальному обсязі електронних переказів перевищить 25% [5].

Європейський Союз також активно працює над розширенням стандарту RTP. У лютому 2024 року Європейська Рада ухвалила нормативний акт, який зобов'язує банки країн ЄС та Європейської економічної зони забезпечити доступність миттєвих платежів для всіх транзакцій між фізичними особами та бізнесом [6]. В Україні Національний банк планує запровадити систему RTP до кінця першого кварталу 2025 року, що сприятиме інтеграції у європейську фінансову систему [7].

Україна також демонструє значний потенціал у сфері штучного інтелекту, займаючи друге місце за кількістю компаній ШІ в Центральній та Східній Європі. Також країна посідає шосте місце у глобальному рейтингу з впровадження криптовалют. Законодавче регулювання цифрових активів в Україні наразі перебуває на етапі розробки: прийнятий у 2022 році закон «Про віртуальні активи» ще не набув чинності через відсутність відповідних змін до Податкового кодексу. Очікується, що регулювання криптовалютної сфери в Україні базуватиметься на положеннях європейського Регламенту про ринки криптоактивів (MiCA), що забезпечить стабільний розвиток цього сектору.

Таким чином, фінансові технології активно розвиваються в Україні, сприяючи конкуренції на ринку платіжних послуг та появі нових інноваційних рішень. Однак для повноцінного використання цього потенціалу необхідно вдосконалювати законодавче регулювання та створювати сприятливі умови для подальшого розвитку фінансової індустрії.

Список використаних джерел:

1. Демчишак Н. Б., Гудима Р. П. Розвиток фінтеху в Україні та світі на основі використання технологій блокчейну і штучного інтелекту. *Ефективна економіка*. 2021. №6 DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.2>
2. В'язовий С. Fintech в Україні: шлях до інноваційного майбутнього безготівкових розрахунків. *Економіка та суспільство*. 2023. №54. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-36>
3. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 08.03.2025).
4. Затверджено Концепцію відкритого банкінгу в Україні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zatverdjeno-kontseptsiyu-vidkritogo-bankingu-v-ukrayini> (дата звернення: 08.03.2025).
5. IT'S PRIME TIME FOR REAL-TIME. Real-time payments adoption and growth around the globe. 2024. URL: <https://www.aciworldwide.com/prime-time-for-real-time-report> (дата звернення: 10.03.2025).
6. Рада ухвалила постанову про миттєві платежі. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/02/26/council-adopts-regulation-on-instant-payments/> (дата звернення: 10.03.2025).
7. Фінансова фортеця України. Річний звіт 2023. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2023.pdf (дата звернення: 08.03.2025).

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ

Наявність стабільно функціонуючої фінансової системи є ключовим фактором ефективної реалізації державної економічної політики. Фінансова система забезпечує формування, розподіл і кругообіг фінансових ресурсів між різними суб'єктами економіки, водночас слугуючи ключовим інструментом, що дає змогу державі виконувати суспільно важливі функції. Необхідно звернути увагу, що фінансова система відіграє критично важливу роль у забезпеченні стійкості держави під час повномасштабної війни, оскільки вона формує економічну основу для фінансування військових потреб, підтримки соціальної сфери та забезпечення макроекономічної стабільності.

Показники виконання Державного бюджету України за 2020-2024 рр. засвідчили позитивну динаміку їх зростання (рис. 1) [1].

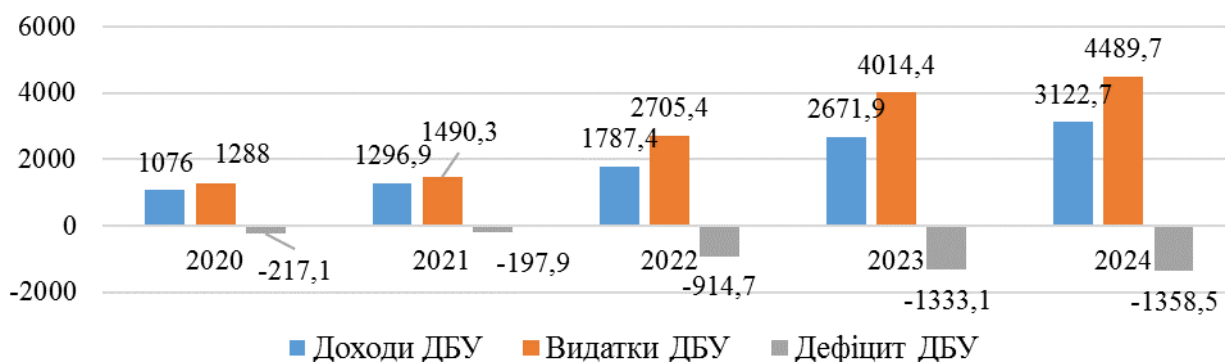

Рисунок 1 – Показники доходів, видатків та дефіциту Державного бюджету України за 2020-2024 рр., млрд грн [1]

Так, за період аналізу доходи ДБУ зросли у 2,9 рази, видатки ДБУ – у 3,5 рази, що призвело до значного збільшення дефіциту державного бюджету до 1358,5 млрд грн у 2024 р. Варто також зауважити, що в початком

повномасштабного вторгнення рф в Україну, значно змінилася структура пріоритетних джерел надходження і витрачання коштів держави (рис. 2).

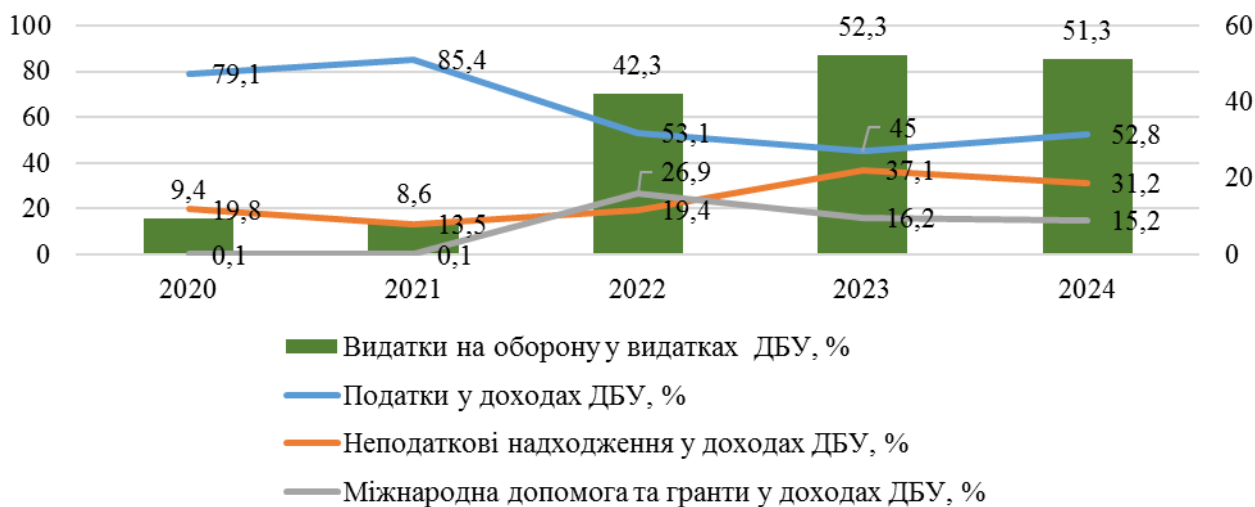

Рисунок 2 – Частка податків, міжнародної допомоги та грантів, видатків на оборону у складі Державного бюджету України за 2020-2024 рр., %

У структурі доходів відбулася переорієнтація базових видів надходжень до доходної частини бюджету держави. Якщо у складі державних доходів у 2020 р. переважали податкові надходження – 79,1%, то у період війни в середньому по роках їх частка знизилася до 50,3 %; натомість зросла питома вага неподаткових надходжень до 29,2 % і надходжень від ЄС, урядів інших країн і міжнародних організацій в середньому до 19,4 %. А частка видатків на оборону держави у структурі видатків ДБУ у період війни знаходилася у межах 42,3-52,3 %.

З початку повномасштабної війни в Україні, облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) стали ключовим інструментом для фінансування державного бюджету та обслуговування внутрішнього боргу. Однак, у 2022 році обсяг залучених коштів від розміщення ОВДП був меншим за суми виплат за погашеннями, що свідчило про складну фінансову ситуацію та необхідність знаходження додаткових ресурсів для підтримки економіки. Проте, у 2023 році ситуація покращилася, оскільки обсяг залучених коштів держави перевищив

виплати за борговими зобов'язаннями, що сприяло стабілізації фінансової ситуації. У 2024 році надходження до Державного бюджету України від ОВДП склали 640 млрд гривень. Цей обсяг був другим за величиною джерелом фінансування держбюджету після бюджетної підтримки від Європейського Союзу. Загалом, держава залучила майже 1 458 млрд грн в еквіваленті від продажу ОВДП на аукціонах упродовж воєнного стану, що свідчить про ефективне використання внутрішнього боргового ринку для фінансування нагальних потреб держави під час війни та про зростання інтересу громадян і бізнесу до державних облігацій як надійного фінансового інструменту [2].

Важливу роль у вдосконаленні фінансової системи України в умовах війни відіграє впровадження сучасних технологій у фінансовий сектор. Це стосується розвитку електронних платежів, онлайн-банкінгу, фінтех-компаній та використання блокчейн-технологій. Такі зміни сприяють підвищенню ефективності діяльності фінансових посередників, зокрема банківських установ та забезпечують бізнесу і громадянам можливість здійснювати фінансові операції незалежно від місця перебування та обставин.

В період війни банківська система України залишається найбільш стабільнішою ланкою фінансової системи країни. Так, у 2024 році банківська діяльність мала середньозважений індикатор – 17,5 % для регулятивного капіталу, що дозволило сформувати достатній запас міцності. Показник рентабельності капіталу у 2024 р. зріс на 40 % у порівнянні з 2022 р. і складав 50,23 %. Зберігається також позитивний тренд загальної прибутковості банків. Так, обсяг прибутку після оподаткування становив у 2022 р. 24,7 млрд грн, у 2023 р. – 86,55 млрд грн, а за 2024 р. – зріс до 103,69 млрд грн, при цьому майже 65 % забезпечили державні банки. Банки віддавали перевагу депозитним сертифікатам НБУ та ОВДП. Частка проблемних кредитів (NPL) в портфелях банків на кінець 2024 р. в середньому по банківській системі України становила 30,29 % проти 37,35 % на початок 2024 р., що дозволило покращити стан і

якість кредитних портфелів банків. Банківський сектор і надалі продовжує напрям на подальшу діджиталізацію банківських сервісів [3].

В цілому значення фінансової системи України в період війни наведено на рис. 3.

Рисунок 3 – Значення фінансової системи України в умовах війни

Отже, фінансова система держави в умовах війни є ключовим інструментом виживання та розвитку країни, забезпечуючи стійкість економіки та мобілізацію необхідних фінансових ресурсів для перемоги та подальшої відбудови.

Список використаних джерел:

1. Міністерство фінансів України. Інформаційно-аналітична система «Прозорий бюджет». URL: <https://openbudget.gov.ua/>.
2. Національний банк України. Статистика щодо продажу та погашення ОВДП. URL <https://bank.gov.ua/ua>.
3. Національний банк України. Статистика. URL <https://bank.gov.ua/ua>.

НАСЛІДКИ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

24 лютого 2022 року за наказом керівника російської федерації розпочалось повномасштабне вторгнення російської армії на суверенну територію України. Україна почала збройний опір загарбникам, були мобілізовані усі здорові сили суспільства, оголошена мобілізація, до спротиву доєдналось цивільне населення, армії допомагають багаточисельні волонтери та підтримують донатами громадяни.

Основними причинами, які вплинули на падіння реального ВВП у 2022 році на 28,8 % та його повільного зростання у 2024 році до 77 % від довоєнного показника [1], стали суттєве скорочення основних факторів виробництва:

- окупація біля 20 % території, виведення з обігу 24 % орних земель;
- втрата 25 % населення та 3,5 млн. робочих місць;
- прямі та непрямі фінансові втрати від бойових дій (від 500 млрд. до 1 трлн. дол. США), вивід капіталу за кордон;
- втрата 15 з 19 портів, азовського та дніпровського логістичних шляхів до Чорного моря.

На думку А. Длігача [2], внаслідок війни Україна втратила свої основні конкурентні переваги на світовому економічному ринку: дешеву робочу силу, відносно недорогі енергоносії, привабливість аграрного сектору (на яку негативно вплинули замінування, руйнування дамби Каховської ГЕС, кліматичні зміни) і транзитні та логістичні можливості.

Першим негативним наслідком війни стала галопуюча інфляція, яка за офіційними даними склала за 2022-2024 рр. 43,7 %. Основними її чинниками стали: зростання грошової маси М2 за цей період на 75 %, більше ніж

трикратне збільшення видатків з державного бюджету, девальвація гривні на 55 %, грошово-кредитна емісія, брак робочої сили та зростання попиту на неї.

Другим негативним наслідком для фінансової системи стало зростання дефіциту міжнародної торгівлі товарами та послугами з 2,7 млрд. дол. США у 2021 р. до 34,7 млрд. дол. США у 2024 р., скорочення грошових переказів з-за кордону на 4,5 млрд. грн., зростання попиту на готівкову валюту на 11,3 млрд. дол. США. В умовах високого попиту на іноземну валюту з боку населення та імпортерів, НБУ через валютні інтервенції намагається стримати валютний курс, що призвело до чистого продажу на міжбанківському ринку за 2022-2025 рр. біля 100 млрд. дол. США. Така валютна політика за умов високої інфляції веде до дефіцитності зовнішньої торгівлі та скорочення валютних резервів.

Третім негативним наслідком стала розбалансованість публічних фінансів: дефіциту державного бюджету у 33 млрд. дол. США (20 % ВВП) та державного боргу, більшого за 90 % ВВП. Податкові надходження у 2023-2024 рр. не покривають видатки на сектор оборони та безпеки приблизно у сумі 1 трлн. грн., їх добирає уряд за рахунок неподаткових платежів та позик. Темпи зростання видатків на оборону та безпеку за 2022 – 2024 рр. значно перевищують ріст цивільних видатків (900 % проти 17%), а темпи росту видатків центрального бюджету перевищують ріст місцевих видатків (230 % проти 17,9 %), що веде до погіршення якості цивільних послуг або їх скорочення.

За 2022-2024 рр. частка банківських кредитів підприємствам зменшилась на 2,3% від ВВП, а частка чистих кредитів фізичним особам зменшилась на 0,8% у ВВП. Така тенденція свідчить про те, що банки скоротили кредитування бізнесу та споживання за час війни через інвестування у більш привабливі і менш ризикові активи – депозитні сертифікати НБУ, облігації внутрішньої державної позики.

Основними проблемами для бізнесу в Україні у 2022-2024 роках були такі: важка прогнозованість розвитку подій, непередбачувані дії держави,

недостатність платоспроможних покупців, дефіцит кваліфікованих працівників, перешкоди з боку регулюючих та фіскальних органів [3].

Основними пропозиціями з нашого боку є наступні:

- фіскальна консолідація (скорочення дефіциту та боргу публічних фінансів), скорочення неефективних бюджетних витрат;
- поступова девальвація гривні для скорочення дефіциту поточного рахунку та збереження валютних резервів;
- збільшення фінансового ресурсу громад, збільшення оплати праці вчителів, освітян;
- всебічна підтримка малого та середнього бізнесу, збільшення програм його пільгового кредитування;
- скорочення частки державного сектору.

Список використаних джерел:

1. Самойлюк Максим. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії*. 2025. 3 квітня. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення 7.04.2025)
2. Вишковська Світлана. Що треба змінювати в економічній політиці України. *Finance.ua*. 2024. 14 листопада. URL: <https://news.finance.ua/ua/v-ukraini-popyt-na-zhytlo-v-novobudovah-mozhe-vpasty-ekspert-poyasnyla-chomu> (дата звернення 24.03.2025 р.)
3. Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні як основного джерела робочих місць. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2024. 17 травня. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/problemy-rozvytku-maloho-ta-serednoho-biznesu-v-ukrayini-yak> (дата звернення 24.03.2025 р.)

УДК 336.7

Легкоступ І.І.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту

Ткач В.В.

здобувач вищої освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У сучасних умовах України дедалі більшого поширення набувають цифрові валюти. Це пов'язано із тим, що населення та бізнес в умовах форс-мажорних

обставин, пов'язаних із воєнними діями, шукають додаткові можливості для інвестицій та розрахунків за товари та послуги. Оскільки правовий статус криптовалюти в Україні не визначений, а Податковий кодекс не містить положень щодо її оподаткування, відбувається тінізація доволі великих доходів на ринку криптовалют [1].

На тлі поширення популярності криптовалют та розрахунків ними центральні банки провідних країн світу планують запровадити в найближчі 10 років власні фіатні цифрові валюти. До цих країн також входить і Україна. Цифрова валюта центрального банку України - це цифровий вид валюти, який відображає у собі всі характеристики звичайних матеріальних грошей, які створюються в обіг Національним банком України. Цифрова валюта центрального банку матиме таке ж саме місце в економіці, як і звичайна традиційна наразі гривня.

Потрібно розрізняти цифрові валюти центральних банків та криптовалюти. Адже, криптовалюта - це один із видів цифрової валюти. Криптовалюти наразі здійснюють обіг у децентралізованих мережах поза контролем центральних банків або неофіційно. А цифрова валюта центрального банку може контролюватися з боку держави та здійснюватиме свій обіг офіційно на рівні звичних матеріальних коштів. В період війни в Україні цифрові валюти центрального банку могли б знизити рівень корупції та тінізації економіки. Адже, кожний платіж можливо буде контролювати та проаналізувати в державних установах. У свою чергу, це призведе до збільшення податкових надходжень до бюджетів та покращення економіки України в цілому.

Запровадження цифрових фіатних валют надає й інші переваги та можливості урядам держав у регулюванні та контролі за грошовим обігом: «CBDC відкривають центробанкам та урядам світу двері до абсолютно нового регулювання та надають їм владу, якої у них ще не було. І мова не лише про ширші можливості зі збору платіжної інформації громадян, деанонімізацію розрахунків, мінімізацію відмивання грошей чи ухилення від оподаткування.

Наприклад, при здійсненні виплат цифрові гроші можна "програмувати". Технологічно CBDC можуть мати й інші функції, наприклад, термін придатності грошей. У теорії це би мало стимулювати населення до витрат і пришвидшувало б обіг грошей в економіці...» [2].

Національний банк України планує запустити в найближчому часі цифрову валюту - Е-гривня. Е-гривня - це цифровий вид національної гривні, емітентом, якого виступає НБУ. "Ключове призначення е-гривні, на думку регулятора, – ефективно виконувати всі функції грошей, доповнюючи готівкову та безготівкову форми гривні. Використання е-гривні має бути зручним та доступним для всіх верств населення, юридичних осіб, державних органів, банків та небанківських надавачів платіжних послуг..." [4].

У зв'язку із поширенням розрахунків криптовалютами в Україні уряду потрібно терміново вносити зміни до законодавства щодо обігу та оподаткування цифрових валют, а саме криптовалют. Адже, це допоможе нам збільшити надходження коштів до державного та міських бюджетів України. Це доволі великі суми, адже значна частина населення України вже здійснюють свою діяльність у сфері купівлі-продажу криптовалют. Основні види криптовалют показано на рис.1.1.

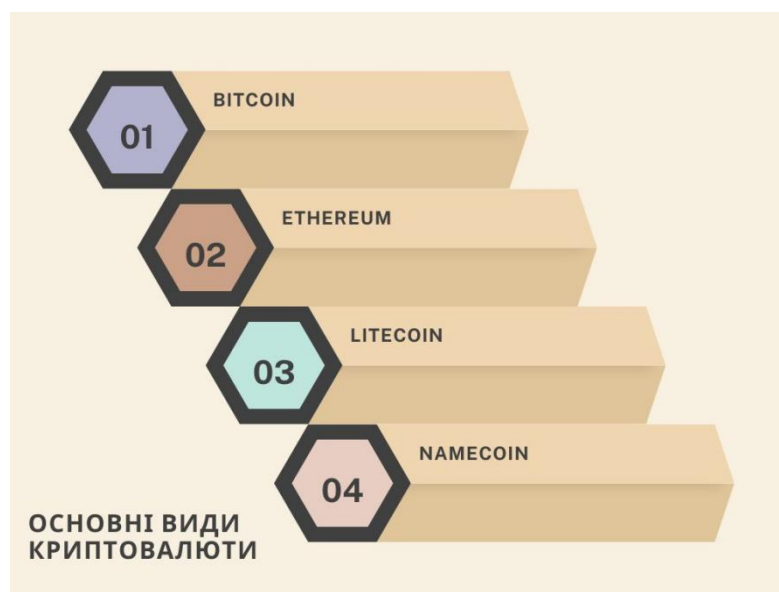

Рис. 1. Основні види криптовалют [3]

Основною перевагою криптовалют на сьогодні є змога швидкого, відкритого, анонімного, без адміністративних перешкод та додаткових витрат здійснення розрахунків та обороту коштів. Завдяки таким перевагам, українці мають змогу за рахунок частини доходів від інвестиції в криптовалюту здійснювати пожертви на допомогу ЗСУ влюбій точці світу. Пожертви можуть здійснюватись навіть самою криптовалютою. Звісно, на початку війни виникали певні труднощі у переведенні отриманої цифрової валюти у національну валюту. Але, разом із тим, благодійні фонди і волонтери могли надалі оплачувати потреби ЗСУ криптовалютою, яку отримали як донати.

Наступною перевагою криптовалют є те, що рахунки, на яких знаходяться цифрові валюти, завдяки технології блокчейн є більш захищеними, ніж звичайні банківські рахунки. Тому, раціональніше основну частину своїх коштів розміщувати саме на таких рахунках. Це допоможе у свою чергу зменшити крадіжки власних коштів у населення та інших важливих установ, які відкрили ці рахунки. А також, криптовалюти допоможуть зберегти власникам вартість своїх інвестованих коштів на відміну від коштів у гривні, адже інфляція кожного дня тільки збільшується, і гривня наразі втрачає свої позиції.

Отже, розширення обігу та ринку цифрових валюти має переваги як для населення, так і для держави. Україна повинна ретельно поставитися до питання законодавчого регулювання руху криптовалют в Україні. Звісно, в першу чергу це включення їх до оподаткування. Тому що, наразі Україна втрачає доволі багато грошових ресурсів, через те купівля-продаж криптовалют здійснюється тінізовано. На сьогоднішній день, Україні потрібно швидше емітувати Е-гривню, адже вона допоможе зменшити тінізацію та корупцію в країні, в тому числі збільшити надходження коштів до бюджету.

Список використаних джерел:

1. Карашук Оксана. Як оподатковувати криптовалюту в Україні? *LIGA ZAKON*. 2024. 16 травня. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analytics/227749_yak-opodatkovuvati-kriptovalyutu-v-ukran (дата звернення 28.03.2025).

2. Е-гривня на підході. Як світ переходить на крипту та що зробила для цього Україна. *Економічна правда*. 13 вересня 2021 року. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2021/09/13/677727/> (дата звернення 28.03.2025).

3. Криптовалюта: види та їх особливості. *FinAP*. 18 серпня 2022 року. URL: <https://finap.com.ua/kriptovalyuta-vidi-ta-yih-osoblivosti/> (дата звернення 27.03.2025).

4. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia> (дата звернення 28.03.2025).

УДК: 336

Корбутяк А.Г.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Главацька Б.А.,

студентка 1 курсу, спеціальності «Фінанси, банківська справа,

страхування та фондовий ринок»

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ВЕКТОР АДАПТАЦІЇ МІСЦЕВИХ ГРОМАД В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Адаптація місцевої громади під час війни — це складний і багатогранний процес, який залежить від багатьох факторів: міжнародна допомога, рівень організації всередині громади та її здатність адаптуватися до нових умов.

Під час війни місцеві громади стикаються з безліччю труднощів, але багато з них знаходять способи виживати і підтримувати один одного. Це часто вимагає колективної роботи, взаємодопомоги і великої стійкості. Люди організовують волонтерські ініціативи, допомагають військовим, забезпечують своїх сусідів продуктами та ліками. Багато громад розвивають нові форми комунікації, щоб не втратити зв'язок із зовнішнім світом та організувати допомогу [1].

У селах та малих містечках часто люди працюють на місці, щоб забезпечити себе і свої родини, а також допомогти тим, хто постраждав від бойових дій. Дехто переналаштовує, диверсифікує місцеве виробництво або знаходить нові шляхи забезпечення базових потреб.

Отже, пропонуємо ознайомитися із найважливішими чинниками виживання місцевої громади під час війни [2]:

1. Найважливішим чинником є взаємодопомога серед мешканців. Коли центральна влада і гуманітарні організації можуть бути недоступними або обмеженими, саме громада стає основою виживання. Люди об'єднуються, щоб допомагати один одному — від надання притулку та їжі до допомоги з евакуацією чи пошуком зниклих безвісти. Волонтерські групи можуть з'являтися безпосередньо на місці, здійснювати постачання продуктів, медикаментів, організовувати пункти збору допомоги. Підтримка та взаємодопомога всередині громади. Місцеві жителі допомагають організовувати волонтерські групи, які надають допомогу тим, хто найбільше постраждав, — це важливий аспект виживання громади.

2. Забезпечення базових потреб — їжею, водою, ліками та іншими необхідними ресурсами — це ще один критичний момент. Громади намагаються організувати місцеві точки видачі гуманітарної допомоги, обмін продуктами через пункти прийому чи соціальні магазини. Війна руйнує і порушує постачання базових ресурсів. Місцеві підприємці часто стають ключовими гравцями в цій ситуації, оскільки вони можуть налагодити поставки їжі або навіть обмінювати продукти на необхідні ресурси. Водночас важливою частиною є забезпечення медичних потреб: налагодження роботи місцевих аптек або організація медичних пунктів для надання невідкладної допомоги.

3. Психологічна підтримка. Війна не лише фізично, а й психологічно виснажує людей. Важливу роль відіграють місцеві лідери, волонтери, психологи, які допомагають людям справлятися зі стресом, втратами і переживаннями. Психологічна підтримка стає необхідною для збереження соціальної стабільності в громаді. У такі моменти важливими стають не тільки професійні психологи, а й прості люди, здатні підтримати один одного — через спілкування, підтримку в труднощах, організацію культурних заходів. Психологічна стійкість громадян також включає здатність адаптуватися до

нових умов, знайти нові способи роботи та соціальної активності, підтримувати почуття надії та єдності в умовах розрухи.

4. Інфраструктура та комунікації. Пошкоджені електричні мережі, водопостачання, зв'язок — це проблеми, з якими стикаються громади під час війни. У таких умовах громади мають розробляти локальні стратегії для підтримки основних потреб. Наприклад, відновлення електропостачання може здійснюватися завдяки місцевим майстрам або через тимчасові генератори, що стають важливими для підтримки базових функцій життя. Збереження телефонного зв'язку через мобільні мережі або радіо також є важливим для координації допомоги та евакуації. У деяких випадках громади можуть створювати внутрішні комунікаційні системи, включаючи чати, радіо- або SMS-повідомлення для передачі важливої інформації.

5. Збереження культурних та соціальних зв'язків. Під час війни важливо не втратити зв'язок із своєю ідентичністю, зберігати традиції, пам'ятати історію і підтримувати культурну спадщину. Навіть у складних умовах громади можуть організовувати заходи для збереження культурних практик, що допомагає людям відчувати єдність і спільноту. В умовах війни важливо не забувати про культурні та соціальні традиції. Громади, навіть в умовах стресу та руйнувань, прагнуть зберегти свою культурну ідентичність, проводячи місцеві релігійні чи культурні заходи, підтримуючи традиції і організовуючи творчі заняття для дітей та дорослих. Також важливо зберігати соціальні зв'язки через місцеві релігійні установи, місцеві організації, які допомагають зберігати відчуття спільноти і зв'язку з попереднім мирним життям.

6. Адаптація до нових умов. Багато громад вчаться жити в умовах війни, знаходять нові способи комунікації, економічної активності (наприклад, підприємці можуть переорієнтуватися на виробництво необхідних товарів або послуг). У цих умовах, коли традиційні економічні канали порушені, громади змушені знаходити нові способи збереження економічної активності. Підприємці можуть перерозподіляти свої ресурси на виготовлення необхідних

товарів, а деякі виробничі процеси переналаштовуються на потреби війни — від виробництва військових матеріалів до створення тимчасових притулків або допоміжних інфраструктурних об'єктів.

Місцеві підприємці можуть також налагоджувати торгівлю на базі бартерних систем або створювати обмінні пункти, що дозволяє зберігати економічну активність на місцевому рівні.

7. Безпека та захист. Найголовнішим аспектом є безпека мешканців громади. Створення місцевих захисних груп або організацій для забезпечення безпеки на території може допомогти зменшити загрози з боку ворога.

У цьому контексті може бути корисною взаємодія з іншими громадами для організації більш широкої мережі безпеки та обміну ресурсами.

Отже, виживання громади під час війни — це не лише фізичний аспект, а й соціальний, психологічний, економічний. Спільна праця, солідарність і здатність адаптуватися до змін є ключовими чинниками, які дозволяють громадам вистояти навіть у найскладніші часи.

Вживання місцевої громади вимагає мобілізації всіх доступних ресурсів, гнучкості, співпраці та стійкості. Громади повинні покладатися на свої сили, допомогу сусідів, волонтерів і держави. Водночас критичним є збереження соціальних зв'язків, що дозволяє пережити найбільш складні моменти [3].

Та незважаючи на всі труднощі, важливо, що громада залишається єдиною і підтримує своїх членів, не даючи страху чи розпачу взяти верх. І навіть у найважчі моменти, взаємодопомога та рішучість допомагають вистояти і зберегти надію на краще майбутнє.

Список використаних джерел

1. Як тримаються малі громади під час війни? Дослідження. URL: <https://www.irf.ua/yak-trymayutsya-mali-gromady-pid-chas-vijny-doslidzhennya/>
2. Місцеві громади в умовах війни: як забезпечити управлінську стійкість та демократію. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3908728-miscevi-gromadi-v-umovah-vijni-ak-zabezpeciti-upravlinsku-stijkist-ta-demokratiu.html>.
3. Корбутяк А.Г. Сокровольська Н.Я. Особливості бюджетного процесу в умовах воєнного стану: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансові інструменти сталого розвитку економіки», 12 травня 2022 року м. Чернівці. С.89-92.

Новоселецька А.О.
доктор філософії з менеджменту,
доцент кафедри менеджменту і маркетингу
Національного університету «Острозька академія»

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЙ ЗІ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Сучасні умови функціонування національної економіки вимагають від усіх суб'єктів господарювання не лише успішного здійснення основної діяльності, але і досягнення максимально можливих результатів у всіх сферах життєдіяльності, саме тому ключовим процесом у таких обставинах постає забезпечення конкурентоспроможності на ринку. Страхові компанії не є винятком, оскільки їхня діяльність формується із сукупності різноманітних бізнес-процесів, тому питання управління конкурентоспроможністю страховиків є надзвичайно актуальним.

Для обґрунтування та вибору стратегії забезпечення конкурентоспроможності life-страховиків доцільним є використання сукупності наукових підходів, зокрема, системного, процесного, ситуаційного тощо. Методикою, що дає змогу їх скомбінувати у ході дослідження управління конкурентоспроможністю компаній зі страхування життя, є SWOT-аналіз, проведення котрого передбачає вивчення сильних і слабких сторін, можливостей і загроз, з якими вони стикаються (Таблиця 1).

Сильними сторонами компаній зі страхування життя в Україні варто вважати належний рівень капіталізації, що забезпечується завдяки вимогам національного законодавства, тривалий досвід діяльності на ринку, внаслідок чого страховики розуміють потреби та вимоги страхувальників. Переважна кількість компаній типу life має у своєму складі іноземний капітал, що надає не лише додаткову фінансову підтримку, а й можливість використовувати

іноземний досвід у ході своєї діяльності, запроваджувати новітні технології, методи управління тощо. Більшість страховиків використовують цифрові технології, щоб оптимізувати роботу, покращити обслуговування клієнтів та полегшити їм доступ до послуг.

Таблиця 1

SWOT-аналіз конкурентоспроможності компаній зі страхування життя в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
Належний рівень капіталізації. Наявність компаній з іноземним капіталом. Тривалий досвід функціонування на ринку. Значна кількість страхових посередників та фінансових консультантів. Схильність до впровадження інновацій. Диверсифікація страхових послуг та програми лояльності для клієнтів.	Низький рівень проникнення страхування життя. Недостатній рівень якості менеджменту. Обмеження використання ефективних механізмів здійснення інвестицій. Невисока дохідність інвестиційної діяльності. Неналежна диверсифікація каналів збуту страхових послуг окремими страховиками. Повільні темпи впровадження інновацій.
Можливості	Загрози
Зростання підтримки з боку держави. Підвищення якості менеджменту страховиків. Використання потенціалу розвитку ринку. Популяризація послуг зі страхування життя серед молоді та підвищення страхової культури. Використання інновацій у ході діяльності та розробка інноваційних страхових продуктів. Диверсифікація каналів збуту страхових послуг. Впровадження та використання концепції КСВ	Нестабільність зовнішнього середовища. Чутливість до макроекономічної ситуації. Поява нових непередбачених ризиків зовнішнього середовища. Слабкий платоспроможний попит. Недовіра населення до інституту страхування загалом. Підвищена увага регулятора ринку з приводу концентрації ринку. Негативні наслідки цифровізації.

Джерело: розроблено автором

Позитивним є той факт, що значна кількість life-страховиків використовують розгалужену мережу страхових посередників і фінансових консультантів для просування власних страхових програм, хоча є і такі, що не приділяють особливої уваги використанню цього каналу збуту. До сильних сторін також належить диверсифікація страхових продуктів та розробка програм лояльності для страхувальників, що дає змогу не лише привабити клієнта широким асортиментом, а й утримати протягом тривалого часу його зацікавленість та довіру.

На противагу сильним сторонам, конкурентоспроможність компаній зі страхування життя має і слабкі місця. Так, попри достатньо тривалий період існування страхування життя в Україні, рівень його проникнення є надзвичайно низьким. Власне страхові резерви цих компаній можуть стати не лише потужним джерелом інвестицій, але і сприяти зростанню добробуту громадян у майбутньому, однак нерозвиненість фондового ринку призводить до неналежного здійснення та низької дохідності інвестиційної діяльності через відсутність ефективних механізмів інвестування. Не сприяє посиленню конкурентоспроможності life-компаній і недостатній рівень якості менеджменту, надання переваги окремими компаніями прямим каналам збуту страхових продуктів та неохочість до впровадження інновацій у свою діяльність.

Діяльність компаній зі страхування життя, як і їх конкурентоспроможність, володіє низкою можливостей, що можуть дати поштовх до нового етапу розвитку страхування життя в Україні. Однозначно, одним із визначних факторів посилення ролі даного сегменту є підтримка з боку держави, можливо, не на даний момент часу, але у післявоєнний період страхування життя може стати важливим інструментом залучення інвестицій та вирішення соціальних проблем. Вимоги нового Закону України «Про страхування» спрямовані на підвищення якості менеджменту life-компаній, що посилює їх конкурентоспроможність та позиції на ринку [1].

Оскільки рівень проникнення страхування життя є низьким і значна кількість населення залишається поза дією life-страховиків, вказаний сегмент має значний потенціал для розвитку в майбутньому. Компаніям зі страхування життя варто проводити популяризацію своїх послуг та підвищувати страхову культуру молодого покоління, оскільки це дасть змогу їм сформувати ефективне страхове поле на перспективу. Страховики, які будуть проводити якісну рекламну кампанію, отримають значні переваги, оскільки ефект у вигляді залучення нових клієнтів буде більшим за витрати на рекламу [2].

Додатковим чинником цього може бути і цифровізація їх діяльності, розробка інноваційних страхових продуктів (оскільки саме молодь більш схильна до використання новітніх технологій), а також залучення новітніх каналів збуту, аби якомога «комфортніше» доставити послугу до споживача та задовольнити його вимоги і потреби.

Можна стверджувати, що вимальовується нова концепція розвитку страхових компаній, у тому числі з врахуванням принципів корпоративної соціальної відповідальності та досягнення цілей сталого розвитку. Діючи як суб'єкт соціально відповідального підприємництва, страховики сприяють збільшенню довіри до страхової діяльності та отримують дієвий інструмент забезпечення конкурентоспроможності як на національному, так і міжнародному рівнях [3].

На жаль, компанії зі страхування життя також зустрічаються із низкою загроз. Україна зіткнулася з політичними й економічними проблемами, нестабільністю макросередовища, включаючи конфлікти та коливання валют, які можуть вплинути на стійкість і прибутковість страховиків. Існують також і загрози, що притаманні страхуванню життя протягом усього періоду його становлення та розвитку. Сформована роками недовіра населення до фінансових установ, недостатній рівень добробуту населення та слабкий платоспроможний попит є деструктивними факторами функціонування страхування життя та компаній, що його здійснюють. Сьогодення відображає також появу нових непередбачуваних ризиків функціонування як країни в цілому, так і економіки, страхового ринку та його сегментів зокрема, що обумовлює необхідність забезпечення конкурентоспроможності та стійкості компаній зі страхування життя у довгостроковому періоді. Також посилення процесів концентрації на ринку страхування життя може спричинити посилену увагу з боку НБУ як регулятора страхового ринку, особливо до страховиків із недостатнім рівнем конкурентоспроможності. Загрозами можна вважати і можливі негативні наслідки цифровізації діяльності компаній зі страхування

життя, наприклад, необхідність посилення заходів кібербезпеки, залучення додаткових спеціалістів, збільшення витрат тощо.

Отже, враховуючи результати SWOT-аналізу, компаніям зі страхування життя в Україні потрібно розробити більш комплексну стратегію для використання своїх сильних сторін, подолання слабкостей, використання можливостей та мінімізації загроз. Такий підхід підвищить їх рівень конкурентоспроможності на страховому ринку та дасть поштовх для нового етапу розвитку.

Список використаних джерел

1. Про страхування : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 21.03.2025 р.).
2. Шірінян Л. В., Сідерова А. П. Оцінка вартості реклами страхових компаній. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9874> (дата звернення: 21.03.2025 р.).
3. Кучерівська С. С., Гладчук О. М. Соціальна відповідальність страхових компаній у контексті цілей сталого розвитку. *Економіка. Управління. Інновації*. 2022 р. №1 (31). URL: <http://eui.zu.edu.ua/article/view/268881> (дата звернення: 21.03.2025 р.).
4. Рахман М. С., Чемікос А. Аналіз ринку страхових послуг України та розробка проекту його вдосконалення. *Приазовський економічний вісник* 2019. № 6(17). С. 390-394.

УДК 336:11

Оглобліна В.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Ардикуце І.О.

аспірант спеціальності «Менеджмент»

ІННІ ім.Ю.М. Потебні ЗНУ

Котелевець Ю.О.

магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

ІННІ ім.Ю.М. Потебні ЗНУ

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ ТА СОЦІАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Розв'язана росією повномасштабна війна проти України стала шоком для суспільства, національної економіки та публічних фінансів. В умовах воєнного

стану управління публічними фінансами кардинально відрізняється від звичних у мирний час процедур і вимагає відповідних змін нормативно-правової бази і механізмів управління. Серед факторів впливу на стан та розвиток публічних фінансів України - непередбачуваність виконання дохідної частини бюджету, зростання витрат на оборону, нарощування дефіциту бюджету, посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування [1].

Забезпечення прогнозованості та стабільності публічних фінансів відіграє важливу роль у створенні умов для економічного зростання та соціального розвитку країни. Рівень фінансового забезпечення держави впливає на довгострокову стійкість публічних фінансів, а врахування певних дестабілізуючих факторів може становити загрозу цій стабільності. Оскільки світова економіка є нестабільною, зростає кількість криз фінансових систем окремих країн, а також системних ризиків, вирішення питання вибору показників для оцінювання стійкості сектору публічних фінансів є актуальним для економістів.

Суттєвою проблемою в організації системи публічних фінансів для України є те, що в державному бюджеті постійно не вистачає коштів. Наприклад, бракує фінансування таких сфер як освіта, культура, наука, оборона тощо. Це свідчить про неефективний розподіл коштів між необхідними сферами. Через недофінансування тієї чи іншої сфери виникають нові проблеми у суспільстві, як от низький рівень освіченості громадян, чи неналежне лікування в медичних закладах.

Близько третини бюджету витрачаються на заходи та речі, які не носять стратегічний характер, а їх ефективність досить складно оцінити, оскільки невідомі шляхи витрачання цих коштів. Тут гостро постає проблема корупції та розкрадання бюджетних коштів [2].

Разом з тим, попри війну, вдається зберігати доволі високу стійкість публічних фінансів і відносну якість життя. Завдяки Збройним силам України безперебійно працює бюджетна сфера, ПФУ виплачує пенсії. У безпечних

регіонах практично повністю функціонує сфера обслуговування, імовірно відбувається стійке постачання товарів споживання. Транспортна інфраструктура ринку пального успішно відновлена, забезпечуючи належну транспортну логістику країни. Система соціальної допомоги працює на належному рівні. Запроваджено нові види допомоги в зв'язку з втратами через війну, розширено спектр дистанційних цифрових інструментів. Завдяки міжнародній фінансовій допомозі фінансується значна частина бюджетного сектору. Завдяки узгодженим діям Міністерства фінансів та Національного банку показники інфляції, хоча високі, але не катастрофічні, враховуючи військовий стан. Значна частина інфляції здебільшого стримується діями уряду та обмеженим споживчим попитом через виїзд частини споживачів та втрату доходів громадян і бізнесу.

Завдяки потужній міжнародній фінансовій допомозі та безпосередній купівлі внутрішніх облігацій державних запозичень Національним банком стало можливим утримання бюджетної стабільності. Стабільність публічних фінансів стала важливою опорою стійкості країни в умовах війни. Передумовою стабільності публічних фінансів стала й курсова політика НБУ.

Для досягнення ефективного управління публічними фінансами в Україні слід приділити увагу кільком аспектам:

- забезпечення прозорості та відкритості управління публічними фінансами. Це включає забезпечення доступу до інформації про витрати бюджету та інших фінансових документів уряду. Також важливо забезпечити відкриті та прозорі процеси закупівель для запобігання корупції;
- ефективне планування та бюджетування. Уряд має проводити детальне планування витрат та прибутків на майбутні роки. Бюджетування повинно бути реалістичним і спрямованим на досягнення стратегічних цілей;
- покращення управління державними підприємствами та організаціями. Уряд повинен здійснити реформу державних підприємств та організацій з метою поліпшення їх ефективності та зменшення корупційних ризиків;

- розвиток системи контролю за використанням бюджетних коштів. Уряд повинен забезпечити ефективний нагляд за витратами бюджету та використанням бюджетних коштів. Для цього необхідно розширювати систему аудиту та здійснювати заходи для встановлення відповідальності за невідповідність витрат бюджету;
- залучення інвестицій. Уряд повинен активно працювати над залученням інвестицій в економіку країни. Це дозволить розвивати інфраструктуру, підтримувати бізнес та забезпечити сталий економічний розвиток;
- підвищення ефективності податків та інших надходжень до бюджету. Для цього потрібно здійснити реформу податкової системи та вдосконалити механізми стягнення боргів;
- розвиток людських ресурсів. Уряд повинен забезпечити належну підготовку та кваліфікацію фахівців з управління публічними фінансами, а також вживати заходи для залучення талановитих фахівців у цю сферу [3].

Громадськість повинна бути ознайомлена з процесами управління публічними фінансами, включаючи складові бюджету, процеси закупівель, витрати та досягнення в різних сферах життя.

Таким чином, ефективна система публічних фінансів дасть змогу відповідати усім вимогам та стандартам, що потрібні для інтеграції з країнами Європи. Успішна реалізація напрямів розвитку інформаційних технологій в управлінні публічними фінансами та державними фінансовими ресурсами, фінансовою безпекою суб'єктів господарювання державного сектору дасть можливість підвищити ефективність функціонування державної фінансової системи, покращити процес формування і використання державних фінансових ресурсів, прискорити темпи зростання ВВП, соціально- економічного розвитку України та рівень добробуту її громадян.

Список використаних джерел:

1. Оглобліна В.О., Кафідова П.О., Дейнега О.І. Розвиток публічних фінансів України в контексті Євроінтеграції. Майбутнє – аудит: Матеріали Міжнародної науково-

- практичної інтернетконференції присвяченої пам'яті д.е.н., професора Нусінова В. Я. / ред. М. І. Ступнік. Кривий Ріг : Видавець Р. А. Козлов, 2025. С. 166-168.
2. Руда О.Л., Марценюк О.В. Функціонування публічних фінансів в сучасних умовах, 2024. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/download/3035/3071/7386> (дата звернення: 25.03.2025)
3. Про внесення змін до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/824-2023-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.03.2025)

УДК 338.246.8:658.16(477)

Петухова О.В.

старший викладач кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Ткаченко Є.Ю.

к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

ПІСЛЯВОЄННА ФІНАНСОВА МОДЕРНІЗАЦІЯ: СТРАТЕГІЇ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ТА РЕФОРМИ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ

Післявоєнна фінансова модернізація є надзвичайно актуальною для України, особливо в контексті війни, що триває вже четвертий рік, та її наслідків для економіки. Збереження стабільності фінансових інститутів та їхня адаптація до нових умов – важлива умова для відновлення економіки та забезпечення соціального добробуту. Враховуючи величезні руйнування інфраструктури, втрату виробничих потужностей, великий рівень безробіття та часткову економічну ізоляцію необхідність проведення глибоких реформ у фінансовому секторі стає невідкладною. Це включає модернізацію фінансових інститутів, зміцнення фінансової безпеки, впровадження інноваційних фінансових технологій і інтеграцію національної економіки в міжнародний фінансовий простір.

Багато вітчизняних науковців активно вивчають питання післявоєнної фінансової модернізації, стратегій відновлення економіки та реформ фінансових інститутів. Так, наприклад, дослідники А. Калиновський, В. Мирончук, Н. Калиновська у спільній статті «Стратегії відновлення економіки України після війни: роль фінансового менеджменту» проаналізували значення фінансового менеджменту у відновленні економіки України після війни, підкреслюючи важливість стабілізації економіки, залучення інвестицій та проведення реформ для забезпечення соціальної стабільності [1]; науковець М. Трещов у своєму дослідженні «Фінансове забезпечення відновлення та реконструкції України у повоєнний період» обґрунтував шляхи фінансового забезпечення повоєнного відновлення та реконструкції України, аналізуючи джерела фінансування та роль міжнародної допомоги [3]; А. Магомедов у статті «Фінансове забезпечення повоєнної відбудови та відновлення економіки: теоретичні засади» дослідив теоретичні підходи до фінансування повоєнної відбудови та відновлення економіки України, оцінюючи вплив макроекономічних факторів на процеси фінансування тощо [2].

У той же час, незважаючи на значну кількість досліджень, питання післявоєнної фінансової модернізації потребує глибокого наукового аналізу з урахуванням як поточних обставин, так і досліджень, які висвітлюють можливі стратегії для післявоєнного відновлення.

Очевидним є те, що під час війни фінансова система України пережила серйозні випробування. Основними проблемами стали:

1. Зниження ВВП та економічної активності. Втрата значної частини території та інфраструктури, а також масові втрати серед підприємств і робочої сили, призвели до скорочення економічної діяльності.

2. Інфляція та девальвація гривні. Рівень інфляції значно зріс, а національна валюта зазнала девальвації. Для підтримки економічної стабільності Національний банк України (НБУ) вжив низку заходів, таких як обмеження на валютні операції та введення спеціальних економічних заходів.

3. Нестабільність на фінансових ринках. Побоювання щодо подальшої економічної ситуації викликала зниження інвестиційної привабливості країни, а також обмеження на виведення капіталу.

Після завершення війни Україні знадобляться серйозні стратегії для відновлення фінансової системи. Основні з них, на нашу думку, мають включати:

1. Бюджетну стабільність і фінансову реформу. Для відновлення економіки важливо зберегти фінансову стабільність. Наукові дослідження підкреслюють необхідність: *забезпечення фінансової дисципліни* через реформу податкової системи, що дозволить не тільки стабілізувати доходи держави, але й забезпечити ефективність витрат; *оптимізацію державних витрат* шляхом реорганізації держсектора та запровадження прозорих і ефективних механізмів витрачання бюджетних коштів; *залучення міжнародних позик та інвестицій* через відкриття фінансових ринків і проведення структурних реформ.

2. Відновлення інвестиційної привабливості. Після завершення війни для України важливим завданням стане відновлення інвестиційної привабливості, і цьому сприятиме: *стабільність грошово-кредитної політики*: потрібно знизити ризики для інвесторів, забезпечивши надійну макроекономічну політику та стабільність національної валюти; *покращення бізнес-клімату*: реалізація антикорупційних реформ, спрощення процедур для ведення бізнесу, удосконалення правового середовища – важливі кроки для стимулювання інвестицій; *залучення міжнародних фінансових інститутів*, таких як Світовий банк, МВФ та Європейський інвестиційний банк, для фінансування проєктів відновлення.

Не менш важливим аспектом післявоєнної модернізації є реформа банківського сектору, а саме: *реструктуризація банків*: очищення банківської системи від неплатоспроможних установ і збереження стабільності тих банків, які продовжують функціонувати, є важливим завданням. Це сприятиме відновленню довіри до банківської системи; *модернізація фінансових*

інститутів: з огляду на новітні фінансові технології, важливо буде впроваджувати інновації, зокрема розвивати цифрові банківські послуги і вдосконалювати платіжні системи;

З-поміж основних проблем буде відновлення доступу до кредитування для підприємств: забезпечення доступу до фінансування для малих і середніх підприємств через створення програм пільгового кредитування; розвиток альтернативних джерел фінансування, таких як краудфандинг, венчурне фінансування, державні гарантії для кредитування.

Враховуючи руйнування інфраструктури, важливо здійснити комплексний підхід до відновлення соціальних аспектів: відновлення інфраструктури та соціальних об'єктів за рахунок як державного фінансування, так і залучення інвестицій; перехід до "зеленої" економіки і відновлення екологічних стандартів у будівництві та промисловості, що не лише сприятиме відновленню, а й створить нові робочі місця.

Таким чином, післявоєнна фінансова модернізація України вимагатиме комплексних реформ та стратегії відновлення, які мають бути спрямовані на:

1. Відновлення стабільності макроекономічного середовища.

2. Залучення інвестицій для відновлення інфраструктури та економіки. Потрібно створити сприятливі умови для цього, розвиваючи внутрішні та міжнародні фінансові зв'язки.

3. Реформування банківської системи та забезпечення доступу до фінансування.

4. Вдосконалення інституційної структури для підтримки прозорості та боротьби з корупцією. Потрібні стратегічні заходи для реформи фінансових інститутів, які мають забезпечити прозорість, ефективність і довіру громадян та інвесторів.

5. Україна повинна активно інтегрувати свою економіку в міжнародну фінансову систему для забезпечення її стабільності та зростання.

Безумовно, післявоєнне відновлення України потребуватиме також значних зусиль та міжнародної підтримки. Однак чіткі, добре продумані фінансові стратегії стануть основою для побудови сталої та процвітаючої економіки країни в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Калиновський А., МIRONчук В., Калиновська Н. Стратегії відновлення економіки України після війни: роль фінансового менеджменту. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2024. № 13. URL:<https://econp.com.ua/index.php/journal/article/view/219/187> (дата звернення: 15.03.2025).
2. Магомедов А. Фінансове забезпечення повоєнної відбудови та відновлення економіки: теоретичні засади. *Збірник наукових праць : Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2023. № 3. С. 60–76. URL:<https://pa.journal.in.ua/index.php/pa/article/view/86/93> (дата звернення: 16.03.2025).
3. Трещов М. Фінансове забезпечення відновлення та реконструкції України у повоєнний період. *Науковий вісник: Державне управління*. 2023. № 2(14) URL:<https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/318/282> (дата звернення: 15.03.2025).

Рудик О.Р.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Бровар М.С.

студент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ЗАЛУЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙ У ВОЄННИЙ ТА ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОДИ

Залучення інвестицій є критично важливим для підтримки економіки України в умовах війни та її подальшого відновлення. Війна суттєво змінила економічне середовище, знизивши привабливість країни для інвесторів через високі ризики. Проте міжнародна підтримка, державні реформи та розвиток нових фінансових механізмів можуть сприяти активному залученню капіталу.

Основними викликами залучення інвестицій у воєнний період є: високі ризики спричинені воєнними діями, які створюють невизначеність щодо безпеки активів та бізнесу. Обмежений доступ до фінансових ресурсів тобто скорочення кредитування та зменшення приватних інвестицій. Ще однією

ланкою є зниження економічної активності, руйнування інфраструктури, трансфер бізнесу та втрата робочої сили. Валютні та макроекономічні коливання несуть за собою нестабільність курсу гривні та висока інфляція. Такі чинники зумовлюють створення певної стратегії залучення інвестицій у воєнний період. Гарантії та страхування інвестицій застосовують міжнародні програми страхування воєнних ризиків (наприклад, MIGA, DFC). Звідси можна залучати міжнародну допомогу-фінансування від МВФ, Світового банку, ЄС, США та інших партнерів. Завдяки підтримці приватного сектору державні програми матимуть підтримку бізнесу, податкові пільги та субсидії. Важливим буде вкладання інвестиції у критичну інфраструктуру для відновлення енергетичних, транспортних та комунікаційних мереж. Звісно, після завершення бойових дій, необхідно думати про нові етапи вдосконалення фінансової системи. Тобто виникнуть масштабні проєкти відбудови де відбудеться інвестування в інфраструктуру, житлове будівництво та виробництво. Зросте приватизація та державно-приватне партнерство у вигляді залучення приватного капіталу для модернізації підприємств. Важливою складовою стане цифровізація економіки, коли розвиток ІТ-сектору, фінтеху та електронного врядування модернізується. Зелена енергетика прийматиме нові інвестиції у відновлювані джерела енергії як частина сталого розвитку. Ну і ,звісно, відбудеться спрощення регуляторного середовища, а саме реформи у сфері бізнесу та податкової політики.

Попри значні виклики, Україна має потенціал для залучення інвестицій навіть у складних умовах війни. Ключовими факторами успіху є міжнародна підтримка, реформи для покращення бізнес-клімату та розвиток інвестиційних гарантій. Післявоєнна відбудова відкриє нові можливості для внутрішніх та зовнішніх інвесторів, сприяючи економічному зростанню та модернізації країни. Україна вже сьогодні демонструє стійкість економічної системи, адаптуючи свої фінансові механізми до умов війни. Надання державних гарантій для інвесторів, створення спеціальних економічних зон та активна

співпраця з міжнародними фінансовими установами стануть визначальними чинниками у процесі залучення капіталу. Важливою складовою післявоєнного розвитку стане побудова прозорої інвестиційної політики та забезпечення сприятливого ділового клімату.

Досвід інших країн, що відновлювали економіку після конфліктів, показує, що найефективніше працюють комплексні заходи, поєднання державного фінансування, приватного капіталу та міжнародної допомоги. Тому Україні необхідно вже зараз створювати умови для довгострокового залучення інвестицій, фокусуючись на секторах, що мають найбільший потенціал зростання. Лише завдяки системному підходу можна забезпечити стабільний економічний розвиток та закласти основу для майбутнього процвітання країни.

Список використаних джерел

1. Інвестиції в Україну та відновлення економіки
<https://me.gov.ua/documents/detail?id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&lang=uk-ua&title=investitsiivukrainutavidnovlenniaekonomiki>
2. Україна та МВФ: нова програма в умовах війни <https://iaa.org.ua/>
3. Проблема залучення іноземних інвестицій в Україні під час війни
https://www.researchgate.net/publication/373907854_PROBLEMA_ZALUCENNA_INOZEMNIH_INVESTICIJ_V_UKRAINI_PID_CAS_VIJNI
4. Допомога групи Світового банку Україні у період війни та відновлення країни та співпраця України з Групою Світового банку після 24 лютого 2022 р.
<https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/dopomoha-hrupy-svitovoho-banku-ukrayini-u-period-viyny-ta>
5. Голова центрального банку України розповідає журналістам “Країни в центрі уваги” про виклики збереження економічної та фінансової стабільності
<https://www.imf.org/uk/News/Articles/2022/12/20/cf-how-ukraine-is-managing-a-war-economy>

Рудик О.Р.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Геваковська Д.В.

студент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні суттєво вплинула на фінансову систему країни, створивши нові виклики для державних фінансів, банківської системи та

економіки в цілому. Економічна нестабільність, руйнування інфраструктури та значне падіння ВВП поставили перед державою завдання підтримувати фінансову стабільність та подальшу модернізацію системи. Фінансова система України зіткнулася з низкою ризиків: макроекономічні коливання, валютна нестабільність, зниження ліквідності банків та зростання бюджетного дефіциту.

Післявоєнна модернізація фінансової системи є ключовою умовою відновлення економічної стабільності та розвитку. Глибокий аналіз поточного стану фінансової системи в умовах війни та визначення основних напрямів її післявоєнного відновлення є надзвичайно важливими для забезпечення сталого економічного зростання та інтеграції України до міжнародних фінансових структур. Українські банки успішно впоралися з початковим шоком війни, зберігаючи ліквідність та довіру населення. Навіть у регіонах з активними бойовими діями банківська система продовжувала працювати безперебійно. Національний банк України (НБУ) запровадив адміністративні обмеження на валютному ринку та підтримував фіксований обмінний курс для запобігання неконтрольованій девальвації та впливу капіталу [1;3]. Для фінансування військових потреб та підтримки економіки держава активно використовувала випуск облігацій внутрішньої державної позики, відомих як "військові облігації". Крім того, значну роль відігравала міжнародна фінансова допомога від країн-партнерів та міжнародних організацій [4]. За даними Міністерства фінансів, з початку війни уряд отримав понад 118 млрд доларів США у вигляді зовнішньої допомоги, що сприяло стабілізації фінансової системи та підтримці соціальних видатків [2].

До війни оборонний бюджет України був значно меншим порівняно з російським, що створювало фінансові труднощі у веденні тривалої війни на виснаження [5]. Заохочення значних обсягів внутрішніх та зовнішніх запозичень призвело до збільшення державного боргу, що потребує розробки ефективних стратегій його управління в майбутньому.

Для відновлення країни необхідно щонайменше 411 млрд доларів США, що спрямовуються на відбудову критичної інфраструктури, житла та соціальних об'єктів. Залучення грантів та інвестицій дозволить зменшити боргове навантаження [6]. Залучення іноземних інвестицій: Важливим елементом відновлення є залучення іноземного фінансування у різних форматах, включаючи прямі інвестиції та кредити від міжнародних фінансових установ. Розвиток фінансового сектору: Зростає необхідність впровадження сучасних цифрових технологій у банківській сфері та держфінансах, що дозволить покращити прозорість і швидкість фінансових операцій. Цифровізація фінансових послуг сприятиме зменшенню витрат та підвищенню ефективності.

Отже, фінансова система України в умовах війни стикається з численними викликами, проте завдяки антикризовим заходам уряду та підтримці Національного банку України вдалося зберегти відносну стабільність банківської сфери та забезпечити фінансування бюджету. Випуск військових облігацій, залучення міжнародної допомоги та контроль валютного ринку стали важливими інструментами підтримки економіки. Після завершення бойових дій ключовим завданням стане комплексна модернізація фінансової системи, яка включатиме реформування регуляторного середовища, цифровізацію фінансових послуг та створення сприятливого інвестиційного клімату. Інтеграція до європейського ринку відіграватиме важливу роль у забезпеченні стабільного економічного зростання та відновлення економіки країни.

Список використаних джерел:

1. CASE Україна. (2022). Фінансова система України в умовах війни. URL: https://case-ukraine.com.ua/content/uploads/2022/05/Tezy_Finansova-systema-v-umovah-vijny.pdf (дата звернення: 29.03.2025).
2. Reuters. (2025). Ukraine prepares to ease wartime capital controls to further help exporters. URL: <https://www.reuters.com/markets/currencies/ukraine-prepares-ease-wartime-capital-controls-further-help-exporters-2025-03-20/> (дата звернення: 29.03.2025).
3. UkraineInvest. (2025). Українська фінансова система успішно протистоїть викликам війни. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/news/ukrayinska-finansova-systema-uspishno-protystoyit-vyklykam-vijny/> (дата звернення: 29.03.2025).

4. Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. (2025). Фінансова система України в умовах війни: виклики та перспективи. URL: <https://kyivchasprava.kneu.in.ua/index.php/kyivchasprava/article/view/328> (дата звернення: 29.03.2025).
5. VoxUkraine (2025). Фінансова система України під час війни. URL: <https://voxukraine.org/finansova-systema-ukrayiny-pid-chas-vijny> (дата звернення: 29.03.2025).
6. Укрінформ (2025). Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html> (дата звернення: 29.03.2025).

Рудик О.Р.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Матвій М.-А.А.

студент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ТА АНТИКРИЗОВІ ЗАХОДИ

Агресія Росії проти України спричинила масштабні негативні наслідки для фінансової системи країни. Руйнівний вплив війни проявляється у значному падінні ВВП, збільшенні дефіциту бюджету, зниженні платоспроможності домогосподарств та бізнесу. У 2022-2024 роках відбулося різке зростання інфляції, девальвація національної валюти та скорочення прямих іноземних інвестицій. В умовах воєнного стану фінансова система зазнала «критичних шоків», що потребувало негайного впровадження антикризових заходів для забезпечення економічної стабільності та функціонування основних фінансових установ. Макроекономічна нестабільність, бюджетний дефіцит, фінансові ризики та руйнування інфраструктури призвели до необхідності швидкого реагування та розробки нових стратегій економічної адаптації. Відновлення фінансової стійкості потребує комплексних реформ, ефективного управління державними фінансами та міжнародної допомоги для забезпечення стабільності економічної системи.

Військові дії призвели до значних економічних втрат, що вимагають перегляду підходів до макроекономічного регулювання, банківської політики та

державних фінансів. Руйнування промисловості, падіння експорту, збільшення державного боргу, масові переміщення населення призвели до падіння ВВП на понад 30% у 2022 році, зростання інфляції та падіння інвестиційної активності.

Незважаючи на кризу, банківська система залишилася стійкою завдяки антикризовим заходам НБУ. Однак частка непрацюючих кредитів зросла до 38%, що створює ризики для фінансової стабільності. Бюджетний дефіцит сягнув 25% ВВП, що вимагає зовнішнього фінансування. Міжнародна допомога стала критично важливим джерелом фінансування державних видатків. НБУ запровадив жорстку монетарну політику для контролю інфляції, але фінансова система залишається вразливою до зовнішніх чинників.

Для підтримки економічної стабільності НБУ запровадив програми кредитування малого та середнього бізнесу, залучення міжнародних інвестицій та фінансової допомоги від міжнародних організацій. Внутрішній попит відновлюється завдяки підтримці споживчого кредитування та підвищенню заробітних плат у критично важливих галузях. Оптимізація боргового навантаження передбачає реструктуризацію зовнішніх зобов'язань та переговори з кредиторами. Розвиток цифрової економіки та фінансової особливості розширює доступ до фінансових послуг в умовах кризи.

Аналіз макроекономічних показників показав, що українська економіка зазнала значних втрат, але змогла уникнути фінансового колапсу завдяки міжнародній підтримці та жорсткому монетарному регулюванню. У 2023 році відбулося часткове відновлення економічної активності, що стало можливим завдяки фінансовій підтримці міжнародних організацій. Станом на 2024 рік інфляція знизилася до 15%, а обмінний курс гривні стабілізувався. Однак банківська система продовжує стикатися з високим рівнем непрацюючих кредитів. Дефіцит бюджету зменшився, але залишається значним, а залежність від зовнішнього фінансування зберігається.

Завдяки жорсткій монетарній політиці інфляція знизилася до 15% у 2024 році. Однак понад 40% доходів бюджету формується за рахунок міжнародної

допомоги, що створює залежність від зовнішніх кредиторів. Перехід до гнучкого обмінного курсу гривні допоміг стабілізувати валютний ринок, але ризики залишаються високими. Державні резерви поповнюються за рахунок кредитних програм МВФ та міжнародних партнерів.

Основними векторами є фінансова децентралізація, розширення повноважень місцевих бюджетів для регіонального економічного розвитку, державні гарантії для інвесторів, страхування воєнних ризиків. Банківська система буде модернізована з використанням нових технологій. Підтримка інновацій у сфері фінансових технологій сприятиме розвитку цифрової економіки. Реформування податкової системи створить сприятливі умови для ведення бізнесу та залучення капіталу.

Отже, результати дослідження показали, що фінансова система України зазнала значних втрат, але завдяки міжнародній допомозі та ефективній політиці уряду вдалося уникнути повного економічного колапсу. Війна призвела до серйозних макроекономічних викликів, включаючи падіння ВВП, високу інфляцію та дефіцит бюджету. Однак антикризові заходи, включаючи жорстку монетарну політику, валютну стабілізацію та підтримку банківської системи, призвели до поступового відновлення економіки. Подальше фінансове відновлення залежатиме від структурних реформ, залучення інвестицій та розвитку цифрових фінансових технологій. Комплексний підхід до фінансової політики та міжнародної співпраці відіграватиме ключову роль у забезпеченні сталого економічного розвитку та інтеграції України у світову фінансову систему.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. (2024). Національний банк вітає ухвалення закону, спрямованого на підтримання стабільності фінансового сектору України під час війни. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vitaye-uhvalennya-zakonu-spryamovanogo-na-pidtrimannya-stabilnosti-finansovogo-sektoru-ukrayini-pid-chas-viyni> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Національний банк України. (2024). Національний банк поступово згортатиме антикризові монетарні заходи. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-postupovo-zgortatime-antikrizovi-monetarni-zahodi> (дата звернення: 29.03.2025).

3. Національний інститут стратегічних досліджень. (2024). Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості у період воєнного стану в Україні (лютий - березень 2024 р.). URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-u-period-voyennoho-11> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Reuters. (2025). Ukraine prepares to ease wartime capital controls further to help exporters. URL: <https://www.reuters.com/markets/currencies/ukraine-prepares-ease-wartime-capital-controls-further-help-exporters-2025-03-20/> (дата звернення: 29.03.2025).

УДК 355.48:004(477)

Шантала Р.В.

доктор філософії, асистент кафедри системного проектування,
Національний технічний університет України «Київський політехнічний
інститут імені Ігоря Сікорського»

Яковенко Я.Ю.

доктор філософії, доцент кафедри економіки,
Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського

УКРАЇНСЬКИЙ СЕКТОР КІБЕРТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ ВІЙНИ

Український сектор ІТ давно зарекомендував себе як помітний гравець на світовій арені. Війна, розв'язана РФ проти України, з одного боку, створила нові виклики, пов'язані зі збільшенням кількості кібератак, загрозами критичній інфраструктурі та необхідністю забезпечення кібербезпеки в умовах воєнного стану. З іншого боку, війна сприяла зміцненню міжнародної співпраці в галузі кібербезпеки.

Українські кібертехнологічні компанії демонструють високу стійкість та динаміку розвитку навіть в умовах війни. Ключовими факторами їх успіху є:

- 1) адаптивність: здатність швидко реагувати на зміни та адаптувати свої продукти та послуги до нових умов;
- 2) інноваційність: фокус на розробці передових технологій та рішень в галузі кібербезпеки;
- 3) міжнародна співпраця: активна участь у міжнародних проектах та партнерствах.

Для кращого розуміння стану українського ринку кібертехнологій проведемо порівняльний аналіз провідних компаній галузі (табл.1).

Таблиця 1.

Український ринок кібертехнологій: порівняльна таблиця

Компанія	Спеціалізація	Ключові продукти/послуги
Hacken	Тестування на проникнення, аналіз блокчейну	Забезпечення безпеки Web 3.0, платформа Bug Bounty
ELEKS	Розробка ПЗ, кібербезпека	Захист від DDoS-атак, безпека мереж
Berezhna Security Group	Тестування на проникнення, консалтинг з кібербезпеки	Тестування безпеки додатків, тестування на соціальну інженерію
Computools	Розробка ПЗ, кібербезпека	Розробка безпечного ПЗ, консалтинг з кібербезпеки
Sirin Software	Розробка ПЗ, кібербезпека	Розробка ПЗ, IoT, AI, хмарні технології
Apriorit	Розробка ПЗ, кібербезпека	Розробка драйверів, безпека ПЗ, реверс-інжиніринг
Sigma Software	Розробка ПЗ, кібербезпека	Розробка ПЗ на замовлення, консалтинг з IT
Infopulse	Розробка ПЗ, кібербезпека	Хмарні рішення, кібербезпека, управління IT-інфраструктурою
AM-BITS	Розробка ПЗ, кібербезпека	Розробка ПЗ, хмарні рішення, DevOps
Solvd, Inc.	Розробка ПЗ, кібербезпека	QA та тестування ПЗ, розробка веб- та мобільних додатків
Expert AI Dev Team	Штучний інтелект, кібербезпека	Розробка рішень на основі ШІ, комп'ютерний зір, обробка даних
Go Wombat	Розробка ПЗ, кібербезпека	Розробка IoT рішень, веб-розробка, кібербезпека
dotcode	Розробка ПЗ, кібербезпека	Веб-розробка, кібербезпека

Джерело: складено авторами за даними [1, 2]

Український сектор кібертехнологій демонструє високу стійкість та динаміку розвитку навіть в умовах війни. Компанії успішно адаптуються до нових викликів, розробляють інноваційні рішення та зміцнюють свою позицію на світовому ринку. Подальший розвиток сектору залежатиме від здатності компаній продовжувати інвестувати в інновації, залучати таланти та розширювати міжнародну співпрацю.

Список використаних джерел:

1. Coding Bootcamp Ukraine (2024). URL: <https://www.nucamp.co/blog/coding-bootcamp-ukraine-ukr-ukraine-cybersecurity-job-market-trends-and-growth-areas-for-2024>
2. Ukrainian CyberTech Industry Navigator - IT Ukraine. URL: https://itukraine.org.ua/files/Ukrainian_CyberTech_Industry_Navigator.pdf

ВИДАТКИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИКЛИКІВ ВОЄННОГО ЧАСУ

Державний бюджет як найбільший (за обсягами зосереджених у ньому коштів) централізований фонд України є основою реалізації широкого переліку різноманітних програм та заходів загальнодержавного, а в окремих випадках і місцевого значення. Формування коштів бюджету обумовлено станом ситуації в економіці країни, визначається дією норм бюджетно-податкового законодавства, перебуває під впливом низки зовнішніх та внутрішніх викликів. З 24 лютого 2022 р. формування та виконання бюджетних показників знаходиться під впливом ще одного чинника – воєнного стану, який було запроваджено в Україні у зв’язку з повномасштабної агресією сусідньої держави. У даному дослідженні розглянуто результати виконання державного бюджету за видатками та зміни, які відбулися у складі та структурі таких видатків за три воєнні роки – 2022, 2023 та 2024 рр.

Видаткова частина будь-якого бюджету напряму пов’язана з обсягами коштів, що надходять до його дохідної частини, а також наявним фінансуванням, яке навіть в умовах бюджетного дефіциту дозволяє витратити коштів більше, ніж надійшло до бюджету на безповоротній основі.

Звернемося до даних табл. 1 та розглянемо показники Державного бюджету за воєнні 2022 – 2024 рр. (табл. 1) [1, 2].

Дані табл. 1 свідчать про зростання дохідної та видаткової частин державного бюджету в динаміці. Темп зростання є приблизно однаковим. При цьому, дохідна частина на 27 % у 2022 р. та близько як на 15 % у 2023 та 2024 роках сформована коштом надходжень від Європейського Союзу, урядів

іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ. Одночасно видатки державного бюджету суттєво (від 66,1 до 69,6 % за роками) перевищують його доходи. Балансування коштів забезпечене переважно за рахунок здійснення боргових операцій. Зазначене, як результат, обумовило зростання державного боргу: станом на кінець 2024 р. він становив 6,7 трлн грн, що склало 214 % від обсягу дохідної частини державного бюджету у такому році.

Таблиця 1

Показники державного бюджету України (факт), млрд грн

Показники	2022 р.	2023 р.	2024 р.	2023 р., % від 2022 р.	2024 р., % від 2023 р.
Доходи бюджету	1 787,4	2 672,0	3 122,7	149,5	116,9
у т.ч. надходження від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	481,1	433,4	473,9	90,1	109,4
Видатки бюджету	2 705,4	4 014,4	4 486,7	148,4	111,8
Фінансування бюджету	914,7	1 333,1	1 358,5	145,7	101,9
у т.ч. за рахунок боргових операцій	860,5	1 268,6	1 408,0	147,4	111,0
Довідково: співвідношення доходів і видатків бюджету, %	66,1	66,6	69,6	100,7	104,6
Державний борг, станом на кінець року	3 715,1	5 188,1	6 692,5	139,6	129,0
Державний борг, % від доходів бюджету	208	194	214	93,4	110,4

Розглянемо головних розпорядників бюджетних коштів, що отримали найбільші суми коштів для забезпечення реалізації покладених на них функцій. Дані табл. 2 розшифровують за роками від 85 до 87 % коштів у видатковій частині державного бюджету, які розподілені між відповідними головними розпорядниками таких коштів. У трійку лідерів потрапили міністерства: оборони, внутрішніх справ та соціальної політики [1].

Таблиця 2

Рейтинг головних розпорядників коштів державного бюджету України
за обсягами одержаного фінансування, % від видатків державного бюджету

Головні розпорядники бюджетних коштів	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Міністерство оборони України	41,2	51,5	49,7
Міністерство внутрішніх справ України	12,9	10,7	10,8
Міністерство соціальної політики України	14,5	11,3	10,0
Міністерство фінансів України (загальнодержавні видатки та кредитування)	6,6	7,4	8,0
Міністерство охорони здоров'я України	6,7	4,4	4,4
Міністерство освіти і науки України (загальнодержавні видатки та кредитування)	3,6	2,3	2,5
Разом за приведеними головними розпорядниками	85,4	87,6	85,5

Розглянемо також функції на реалізацію яких спрямовано кошти з Державного бюджету України (табл. 3) [1].

Таблиця 3

Склад і структура видатків державного бюджету України
(за функціями держави), факт

Показники	2022 р.		2023 р.		2024 р.	
	Млрд грн	% від підсумку	Млрд грн	% від підсумку	Млрд грн	% від підсумку
Загальнодержавні функції	338,8	12,5	473,5	11,8	562,2	12,5
Оборона	1 142,9	42,2	2 097,6	52,3	2 305,2	51,4
Громадський порядок, безпека та судова влада	443,3	16,4	574,7	14,3	692,7	15,4
Економічна діяльність	95,4	3,5	134,3	3,3	163,1	3,6
Охорона навколишнього природного середовища	4,7	0,2	5,2	0,1	9,5	0,2
Житлово-комунальне господарство	0,5	0,0	8,4	0,2	7,5	0,2
Охорона здоров'я	184,3	6,8	179,3	4,5	201,4	4,5
Духовний та фізичний розвиток	11,1	0,4	11,8	0,3	16,0	0,4
Освіта	58,5	2,2	60,5	1,5	64,7	1,4
Соціальний захист та соціальне забезпечення	426,0	15,7	469,2	11,7	464,0	10,3
Разом	2 705,4	100,0	4 014,4	100,0	4 486,7	100,0

Дані табл. 3 дозволяють зрозуміти, що від 55 до 64 % коштів у воєнні 2022 – 2024 рр. було спрямовано на реалізацію двох функцій держави: оборону та громадський порядок, безпеку, судову владу. В динаміці суттєво зросли абсолютні обсяги коштів, що направляють на житлово-комунальне господарство, що також обумовлено впливом наслідків війни. Зросли видатки на реалізацію загальнодержавних функцій, вагомою причиною чого стало зростання вартості обслуговування державного боргу – зі 157,8 до 307,4 млрд грн у 2024 р. порівняно з 2022 р. Видатки на соціальну сферу та соціальний захист зросли в абсолютному вимірі на 9,8 %, проте у загальній структурі їх частка впала з 25,1 до 16,6 % у 2024 р. порівняно з 2022 р.

У роботі було продемонстровано вплив воєнного стану в Україні на формування та виконання видаткової частини державного бюджету. Суттєве зростання в динаміці обсягів видатків стало можливим як завдяки додатковим безповоротним надходженням від країн-партнерів та донорських організацій, так і через кошти, отримані нашою державою на умовах поверненості та платності (кредити та позики). Війна вимиває ресурси з більшості сфер, в умовах обмеженого фінансування працюють заклади освіти, охорони здоров'я, інших галузей соціальної сфери. Левова частка коштів спрямовується на оборону та забезпечення громадського порядку, ліквідацію наслідків ворожих дій, а також обслуговування накопиченого державою боргу. Подальший розвиток подій, забезпечення необхідних обсягів фінансування важливих для країни програм, забезпечення умов для соціально-економічного відновлення України залежатимуть не лише від нашої держави, а й значною мірою – від лідерів країн цивілізованого світу та наддержавних утворень й рішень, які вони прийматимуть.

Список використаних джерел:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL : <https://openbudget.gov.ua/>.
2. Міністерство фінансів України: Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>.

РОЛЬ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ У ЗМІЦНЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ФРОНТУ ПІД ЧАС ВІЙНИ ТА КРИЗ

В сучасному глобалізованому світі, який потерпає від багатьох викликів і загроз, серед яких військові конфлікти, пандемії, політичні та економічні кризи, стали постійним чинником впливу на національні економіки, значення податкової політики відіграє особливу роль. Податкова система, як складова механізму державного регулювання, не лише забезпечує формування доходів бюджету, але є передумовою економічної стабілізації, підтримки національного виробника, стимулювання інвестицій, забезпечення відповідного рівня соціальних стандартів життя і захисту населення. Безумовно, виняткової актуальності означені аспекти набувають у період військової агресії, який переживає наша країна, та який супроводжується масштабними соціально-економічними викликами і загрозами, попередження та нейтралізація яких є першочерговими завданнями в нинішніх умовах.

Повномасштабне вторгнення росії в Україну спричинило надзвичайно руйнівні наслідки для країни, оскільки, окрім людських жертв та вимушеного переміщення мільйонів українців, як у межах країни (4,9 млн осіб, з них 30% – це пенсіонери та люди з інвалідністю [1]), так і за її межами, держава зазнала значних руйнувань житлової, транспортної, енергетичної та соціальної інфраструктури, а окупація частини територій, та наслідки нею зумовлені призвели до глибокої економічної кризи. Війна зумовила суттєве падіння економіки та ділової активності платників податків, руйнацію нафтопереробних заводів, металургійних комбінатів, інфраструктурних та енергетичних об'єктів, зупинку усіх зовнішньо-економічних операцій через ділянки українсько-

російського та українсько-білоруського кордонів, в тому числі транзитних, повної зупинки авіаперевезень та блокування роботи морських портів (що позначилося на падінні обсягів імпорту та експорту товарів у 2022 році відповідно на 24,1 та на 35,1 % порівняно з довоєнним, 2021 роком);

Війна посилила фінансове навантаження на домогосподарства та суб'єктів бізнесу, сприяла зростанню рівня безробіття та соціальної нерівності, інфляції, зниження рівня життя громадян, скорочення економічної та інноваційної активності. За оцінками фахівців Світового банку, через важкі наслідки війни, рівень бідності в Україні, очікувано, мав перевищити 50%, або і 80%, однак ефективна політика уряду дозволила втримати цей показник на рівні 25% [2].

Рецесія що характеризувалася різким зростанням інфляції, порушенням логістичних ланцюгів постачання, суттєвим скороченням обсягів зовнішньої торгівлі та падінням валового внутрішнього продукту потребувала невідкладних заходів державного впливу, в тому числі у фінансовій сфері. У терміновому порядку були переглянуті основні засади фінансової політики держави з метою адаптації до нових реалій, оптимізації податкових механізмів, забезпечення стабільності бюджетних надходжень, та фінансування першочергових потреб оборонної та соціальної сфери, а також відновлення пошкоджених об'єктів.

З початку військової агресії, Україна отримувала потужну фінансову, військову та гуманітарну допомогу від міжнародних партнерів: МФО, Європейського Союзу та окремих країн. Завдяки цій підтримці, доходи загального фонду державного бюджету за 2022 рік порівняно з довоєнним роком зросли на 37,5 % (або на 406,9 млрд грн до 1491,1 млрд. грн.) грн. Досі ця допомога залишається доволі суттєвою попри те, що її частка третій рік поспіль зменшується та становить 15,2 % (473,9 млрд грн) всіх доходів державного бюджету за 2024 рік проти 16,2 % у 2023 та 26,9 % у 2022 році [3].

Попри значну міжнародну підтримку, українська економіка продовжувала функціонувати в умовах високого навантаження. Державний бюджет щомісяця

витрачав і продовжує витрачати мільярди гривень на військові потреби, гуманітарні програми, компенсацію втрат і виплати дотаційних допомог найбільш уразливим верствам населення, для покриття яких урядом було запроваджено різні заходи податкової політики, основними з яких стали:

- лібералізація податкового режиму для бізнесу в зоні бойових дій;
- добровільність сплати окремих податків у перші місяці війни;
- реформування податкового контролю на засадах ризик-орієнтованого підходу та цифровізація податкових процесів з метою підвищення прозорості та ефективності адміністрування (використання електронних сервісів ДПС);
- тимчасові звільнення від оподаткування товарів, що ввозились на митну територію України платниками єдиного податку, транспортних засобів, що ввозились громадянами, а також ввізного мита під час імпорту товарів підприємствами у квітні – червні 2022 року;
- тимчасові податкові пільги для підприємств, що виробляли продукцію оборонного призначення та звільнення від оподаткування операцій з ввезення на митну територію України товарів цієї сфери (зокрема за 2024 рік мав місце приріст в 1,7 раза імпорту продукції оборонного призначення та товарів для відновлення енергетики, які звільнені від оподаткування при ввезенні на митну територію України);
- тимчасове звільнення від оподаткування податком на додану вартість операцій з ввезення на митну територію України природного газу;
- звільнення від податків або їхнє відтермінування для внутрішньо переміщених осіб та постраждалого бізнесу;
- зміну ставок ПДВ, зокрема тимчасове запровадження ставки ПДВ у розмірі 7 %;
- збільшення ставок акцизного податку, зокрема: з 01 січня 2022 року на 20 % специфічних ставок та мінімального акцизного податкового зобов'язання з тютюнових виробів; з 01 березня 2022 року на 5% ставок на спирт та алкогольні

напої та з 1 вересня 2024 року ставок на пальне (бензини, дизпаливо, скраплений газ);

- збільшення ставок податку на прибуток банківськими установами за 2023 рік у розмірі 50 % та збільшення для них основної ставки у 2024 році з 18 до 25% (банківські установи до державного бюджету сплатили податку на прибуток в сумі 91,9 млрд грн, що більше ніж у 2023 році на 79,1 млрд грн);

- активізація поширення воєнних облігацій і податкових знижок для інвесторів; тимчасове скасування штрафних санкцій;

- тимчасове надання права фізичним особам – підприємцям та юридичним особам переходу у 2022 році на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності зі сплатою єдиного податку за ставкою 2 %;

- тощо.

Резюмуючи, відмітимо, що податкова політика в умовах війни та криз є не лише фінансовим, але й стратегічним інструментом державної економічної безпеки. Від її ефективності залежить не лише результативність акумуляції податкових надходжень, але і здатність країни забезпечувати стійкість національної економіки, протистояти викликам і загрозам, зберігати інвестиційну привабливість, виступати інструментом економічної консолідації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Омбудсмен назвав кількість внутрішніх переселенців в Україні [Електронний ресурс] // Слово і Діло. 2022. 14 грудня. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/12/14/novyna/suspilstvo/ombudsmen-nazvav-kilkist-ynutrishnix-pereselencziv-ukrayini>
2. Соціальна політика в Україні у воєнний час: 2022–2023 роки [Електронний ресурс]. К.: Інститут економічних досліджень та політичних консультацій, 2023. Липень. Режим доступу: http://www.ier.com.ua/ua/publications/consultancy_work?pid=7302
3. Офіційний веб-сайт Міністерства фінансів України. Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/budget>

Варавка Н.В.

аспірантка кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Оленіченко В.П.

аспірант кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

ЗАЛУЧЕННЯ ПРИВАТНОГО СЕКТОРА ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЕКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Відновлення України після війни є одним із найважливіших викликів для держави та суспільства. Значні масштаби руйнувань соціальної інфраструктури, таких як школи, лікарні, житлові будинки та об'єкти культури, потребують величезних ресурсів, які перевищують фінансові можливості державного бюджету. У таких умовах участь приватного сектора стає не лише бажаною, але й ключовою складовою успішного процесу відбудови країни.

Досвід багатьох країн, що пережили збройні конфлікти, демонструє, що ефективне партнерство між державою та бізнесом може значно прискорити відновлення та модернізацію соціальної інфраструктури [1]. Крім того, таке партнерство сприяє впровадженню інноваційних рішень, оптимізації витрат та підвищенню якості послуг для населення. Також, необхідно підкреслити, що приватні інвестори, на відміну від державних структур, які часто зосереджені на короткострокових політичних циклах, здатні розглядати проекти через призму їхньої довгострокової рентабельності та сталості. Ця особливість має вирішальне значення для соціальної інфраструктури, яка за своєю природою потребує стратегічного планування на десятиліття вперед. Стратегічне бачення приватних інвесторів передбачає: оцінку повного життєвого циклу інфраструктурного об'єкта (від проектування до демонтажу); детальний аналіз демографічних тенденцій та майбутніх потреб громад; прогнозування

технологічних змін та їх впливу на функціональність об'єктів; планування адаптивності інфраструктури до змінних соціально-економічних умов. Довгострокова перспектива вимагає від інвесторів врахування еволюції потреб громад, яким служить соціальна інфраструктура. Це забезпечує релевантність об'єктів протягом десятиліть їхнього використання. Така адаптивність досягається через: проектування гнучких просторів, що можуть бути переобладнані під нові функції; модульні конструктивні рішення, які дозволяють розширення або зміну конфігурації об'єктів; впровадження технологічної інфраструктури, готової до інтеграції майбутніх інновацій; регулярні консультації з громадою для виявлення змін у потребах та очікуваннях.

Державно-приватне партнерство (ДПП) є одним із найбільш ефективних механізмів залучення приватного сектора до реалізації інфраструктурних проектів. У контексті поствоєнної відбудови ДПП дозволяє поєднати державні гарантії та контроль з приватними інвестиціями, інноваціями та управлінською ефективністю.

Основними перевагами ДПП у поствоєнний період є зменшення навантаження на державний бюджет через залучення приватних інвестицій; прискорення темпів відбудови завдяки більшій ефективності приватного сектора; впровадження інноваційних технологій та сучасних методів управління; розподіл ризиків між державним та приватним партнерами; підвищення якості та доступності соціальних послуг для населення. В залежності від розподілу ризиків, відповідальності та фінансування можна виділити кілька основних моделей ДПП, які можуть бути застосовані у поствоєнний період [2]:

1. Модель BOT (Build-Operate-Transfer). Це, коли приватний партнер фінансує та будує об'єкт інфраструктури, отримує право на експлуатацію об'єкта протягом визначеного періоду (зазвичай 20-30 років), а після закінчення терміну контракту передає об'єкт у власність держави (приклад застосування:

відбудова та експлуатація районної лікарні з подальшою передачею у державну власність).

2. Модель DBFO (Design-Build-Finance-Operate). В даній моделі приватний партнер бере на себе всі етапи реалізації проєкту, а держава здійснює оплату за надані послуги протягом терміну дії контракту (приклад застосування: будівництво та обслуговування шкільного комплексу, де держава оплачує послуги згідно з досягнутими показниками якості освіти).

3. Модель ROT (Rehabilitate-Operate-Transfer). Ця модель особливо актуальна для поствоєнного періоду тому, що приватний партнер відновлює пошкоджений об'єкт інфраструктури, експлуатує його протягом визначеного періоду, а потім передає державі (приклад застосування: відновлення та модернізація частково зруйнованого культурного центру з правом комерційного використання частини приміщень).

4. Модель O&M (Operation & Maintenance). При впровадженні такої моделі держава зберігає право власності на об'єкт, а приватний партнер здійснює управління та обслуговування (приклад застосування: передача в управління приватному оператору відбудованого державою спортивного комплексу).

Для ефективного впровадження механізмів ДПП у поствоєнний період необхідно по-перше адаптувати законодавство про ДПП до умов поствоєнної відбудови (спрощені процедури, додаткові гарантії, прискорена експертиза проєктів), створити спеціалізовану інституцію з питань ДПП у контексті відбудови (агентство з відбудови), розробити типові договори ДПП для різних секторів соціальної інфраструктури, забезпечити прозорість процедур відбору приватних партнерів та моніторингу реалізації проєктів, передбачити механізми розв'язання спорів, що враховують специфіку поствоєнного періоду [3].

Створення спеціалізованих інвестиційних фондів зможе дозволити акумулювати кошти різних інвесторів для фінансування проєктів відбудови:

державно-приватні інвестиційні фонди, фонди соціального інвестування, регіональні фонди відбудови.

Випуск спеціалізованих облігацій також є ефективним механізмом залучення довгострокового фінансування для проєктів відбудови: соціальні облігації (Social Bonds), облігації впливу (Impact Bonds), муніципальні облігації відбудови, діаспорні облігації.

Міжнародна технічна допомога також може бути каталізатором для залучення приватних інвестицій у відбудову соціальної інфраструктури. Використання таких механізмів, як «blended finance» (змішане фінансування, використання грантових коштів для зниження ризиків приватних інвесторів, поєднання грантів, пільгових кредитів та приватних інвестицій), проєкти «matching grants» (гранти на умовах співфінансування), технічна допомога для підготовки проєктів ДПП.

Міжнародні організації можуть надавати гарантії, які знижують ризики для приватних інвесторів у поствоєнний період: гарантії від політичних ризиків (страхування політичних ризиків через MIGA (Multilateral Investment Guarantee Agency), захист від експропріації, порушення контрактів, обмежень на конвертацію валюти; гарантії першої втрати (first-loss guarantees), кредитні гарантії міжнародних фінансових організацій.

Використання цифрових технологій може суттєво спростити та прискорити процес залучення приватного сектора до відбудови: цифрові інвестиційні платформи, краудфандингові платформи для відбудови, інформаційні системи моніторингу відбудови.

Отже, для ефективного впровадження механізмів залучення приватного сектора необхідно: розробити спеціальне законодавство щодо поствоєнної відбудови з чітким визначенням ролі приватного сектора; адаптувати законодавство про ДПП до умов поствоєнного періоду, спростити регуляторні процедури для проєктів відбудови при збереженні контролю якості, створити прозорі механізми вирішення спорів та захисту інвестицій.

Для координації зусиль держави та приватного сектора доцільно: створити спеціалізоване агентство з питань відбудови, запровадити систему «єдиного вікна» для інвесторів, сформувати регіональні центри підтримки проєктів відбудови, забезпечити прозорий моніторинг та оцінку проєктів за участю громадськості.

Залучення приватного сектора до реалізації проєктів соціальної інфраструктури у поствоєнний період є критично важливим для забезпечення швидкої та ефективної відбудови. Різноманітність механізмів – від державно-приватного партнерства до корпоративної соціальної відповідальності – дозволяє знайти оптимальні рішення для кожного типу проєктів та об'єктів.

Успішна імплементація цих механізмів вимагає комплексного підходу, який включає створення сприятливого правового поля, формування ефективних інституцій, розробку фінансових та фіскальних стимулів, а також забезпечення прозорості та підзвітності.

Головною метою залучення приватного сектора має бути не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, але й її модернізація відповідно до сучасних стандартів, з урахуванням потреб усіх категорій населення та вимог сталого розвитку. Правильно організоване партнерство між державою та бізнесом у поствоєнний період може стати потужним каталізатором економічного відродження та соціальної згуртованості.

Список використаних джерел:

1. Дашко І.М., Михайліченко Л.В. Економічне відновлення та розвиток країн після збройних конфліктів і воєн: невтрачені можливості для України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2024. № 1(63). С. 9-16. DOI:10.24144/2409-6857.2024.1(63).9-16
2. Модель «будівництво-експлуатація-передача» для IT-аутсорсингу. URL: <https://alcor-bpo.com/build-operate-transfer-model-in-tech/>
3. Круглов В.В. Впровадження механізмів державно-приватного партнерства в інфраструктурних проєктах. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/14.pdf

ЗДІЙСНЕННЯ МИТНИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З метою протидії військовій агресії РФ щодо України згідно з Указом Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 “Про введення воєнного стану в Україні” та Закону України «Про правовий режим воєнного стану», запроваджено воєнний стан [1; 2], який є особливим правовим режимом, що запроваджується у випадку збройної агресії або загрози державному суверенітету, істотно впливає на функціонування державних інституцій, у тому числі митних органів. За таких умов уряд держави повинен докласти усіх зусиль для того щоб зберегти функціональність та інституційну спроможність митної системи, здатність не лише адаптуватись до нових викликів і загроз, але і забезпечити безперебійне переміщення стратегічно важливих вантажів, гуманітарної допомоги та товарів критичного імпорту.

Заходи активізації з боку держави зовнішньоекономічної активності, ефективного виконання митних формальностей в умовах воєнного стану, було і є особливо важливим завданням для уникнення продовольчої кризи, забезпечення громадян держави критично необхідними товарами, в тому числі безперебійного постачання товарів військового та оборонного призначення, а також підтримання відносно стабільного експортно-імпортного балансу. З цією метою, норми митного законодавства України передбачали низку спрощень і тимчасових механізмів, які сприяли:

- *тимчасовому звільненню від оподаткування окремих категорій товарів, у тому числі транспортних засобів, пального, медичних засобів. Зокрема, оприлюдненою, але не введеною в дію Постановою КМУ № 330 від 20.03.2022 року «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення*

товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» було передбачено врегулювання питання здійснення процедур митного контролю та митного оформлення транспортних засобів на період дії воєнного стану за спрощеним (шляхом подання декларантом митному органу попередньої митної декларації без проведення митного огляду, без застосування фітосанітарного контролю, заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (крім державного експортного контролю) та звільнення від сплати митних платежів, у тому числі податку на додану вартість, акцизного податку, ввізного мита за виключенням ввезення на митну територію України спирту етилового та інших спиртових дистилятів, алкогольних напоїв, пива, тютюнових виробів, тютюну, промислових замінників тютюну, сигарет, цигарок, сигарил та рідин, що використовуються в електронних сигаретах) чи стандартним способом митного оформлення [3];

• скороченню строків митного оформлення та оптимізації здійснення митних процедур; Постановою КМУ від 9.03.2022 року «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» № 236 , було оптимізовано окремі процеси здійснення митних процедур, зокрема: 1) запроваджено спрощену процедуру розмитнення товарів на період воєнного стану та визначила перелік товарів, до яких застосовується відстрочення сплати митних платежів; 2) уможливлено митне оформлення товарів, без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, за винятком форм державного експортного контролю. Цей захід нетарифного регулювання ЗЕД за допомогою ліцензування і квотування мав на меті пришвидшення потрапляння критично необхідних товарів на ринок України, що є особливо важливим в умовах воєнного стану; 3) передбачено відстрочення сплати митних платежів (на основі одночасного подання з митною декларацією письмової заяви платника податків) під час ввезення на митну територію України окремих товарів , згрупованих за п'ятьма категоріями, а саме:

лікарських засобів; медичних виробів; деякі продуктів харчування; товарів військового призначення; та товарів критичного імпорту [4].

- *дистанційному оформленню та електронному декларуванню;*

- *посилення митної інфраструктури та інституційної спроможності митних органів.* Не дивлячись на необхідність лібералізації процедур, забезпеченням безперешкодного імпорту критичних вантажів, спрощення митного контролю мало місце зростання ризиків митних правопорушень, контрабанди товарів, переміщення заборонених товарів, у тому числі зброї, психотропних речовин тощо. Вплив негативних наслідків посилювався тим, що частина інфраструктури митних органів (митні пости, логістичні термінали) опинилася у зоні бойових дій або була зруйнована, що зумовило зміни логістичних маршрутів, концентрації навантаження на західних пунктах пропуску, зростання черг та логістичних затримок. В цьому контексті особлива увага з боку держави та керівництва фіскальних органів була приділена підвищенню ефективності інформаційних технологій, зокрема використанню автоматизованих систем управління ризиками (АСАУР); міжвідомчої взаємодії митної служби з правоохоронними органами, військовими адміністраціями та міжнародними партнерами, тощо.

- *забезпеченню пріоритетності у проходженні митного контролю для гуманітарної допомоги та військових вантажів.* З цією метою 1.03.2022 року було затверджено Постанову КМУ № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану», яка регламентувала правила ввезення гуманітарної допомоги донорами через митний кордон України, без застосування заходів нетарифного регулювання ЗЕД (крім державного експортного контролю), шляхом спрощеного подання декларації яка заповнюється особою, що перевозить товар через кордон. За даними ДМС України у 2022–2023 роках було зафіксовано значне зростання обсягів гуманітарного імпорту, що потребувало від структурних підрозділів служби оперативності та високого рівня координації з

іншими державними органами з метою протидії ймовірним маніпуляціям, зокрема декларування комерційних вантажів як гуманітарної допомоги з метою уникнення оподаткування. Означені прецеденти поставили перед митними підрозділами завдання вдосконалення системи верифікації отримувачів гуманітарної допомоги та підвищення прозорості обліку.

Крім означених заходів мало місце посилення співробітництва з митними адміністраціями ЄС та міжнародними організаціями, зокрема Всесвітньою митною організацією. Країни-партнери та міжнародні інституції надавали нашій державі технічну та матеріальну допомогу, навчальні програми для персоналу, доступ до спільних інформаційних ресурсів з метою виявлення ризиків і транскордонних загроз.

Отже, митні формальності в умовах воєнного стану зазнали суттєвої трансформації, спрямованої на забезпечення балансу між економічною безпекою держави та необхідністю оперативного імпорту критично важливих товарів. Подальший розвиток митної системи загалом та здійснення митних формальностей зокрема має ґрунтуватися на принципах прозорості, цифровізації, ризик-орієнтованого підходу та міжнародної інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64 «Про введення воєнного стану в Україні». Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» № 389-VIII в редакції від 08.02.2025 року Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 року № 330 «Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 9.03.2022 року № 236 «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 1.03.2022 року № 174 «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/>

ІНВЕСТИЦІЇ У ДЕРЖАВНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОМ'ЯКШЕННЯ ВАЛЮТНО-БАНКІВСЬКИХ КРИЗ

Регулярні валютні шоки (різкі падіння курсу національної валюти) є перманентною проблемою економіки України. Вони не лише супроводжують економічні кризи, але й одночасно підсилюють їх руйнівну дію. Тому подолання валютних шоків та пом'якшення їх негативних наслідків перетворюється на окремий важливий напрям валютно-курсової політики. В контексті відбудови України пом'якшення інтенсивності валютних криз набуває особливого значення.

В наших умовах валютні шоки зазвичай супроводжуються банківською панікою, одночасно провокуючи її та підсилюючись нею. Після виникнення обґрунтованих сумнівів у стабільності валютного курсу, власники фондів у національній валюті (зокрема й власники банківських депозитів), спираючись на попередній досвід, масово намагаються якнайшвидше конвертувати їх у "тверду" валюту. Масовий відтік депозитів призводить до критичних проблем з ліквідністю навіть у надійних банків. Тому НБУ змушений підтримувати банки кредитами рефінансування, які збільшують грошову базу (кількість грошей в обігу). Унаслідок, емітована гривня потрапляє на валютний ринок, підсилюючи тиск на валютний курс. В разі ж банкрутства банку, Фонд гарантування вкладів компенсує більшу частину суми депозитів також за рахунок емітованої НБУ гривні. У такий спосіб банківська паніка запускає процес, що самопідтримується, і він значно підсилює валютну паніку та призводить до радикального падіння курсу національної валюти. В результаті, після закінчення гострої фази кризи грошова база суттєво зростає, і це робить неможливим повернення до докризового валютного курсу, а курсовий шок

закладає психологічне підґрунтя для наступної валютної паніки. Цей механізм одночасного вибухового зростання курсу, зменшення суми депозитів та збільшення грошової бази через надання банкам рефінансування НБУ показаний на рис. 1 на прикладі криз 2008 та 2014 рр. (приблизний момент початку паніки позначений вертикальними червоними лініями).

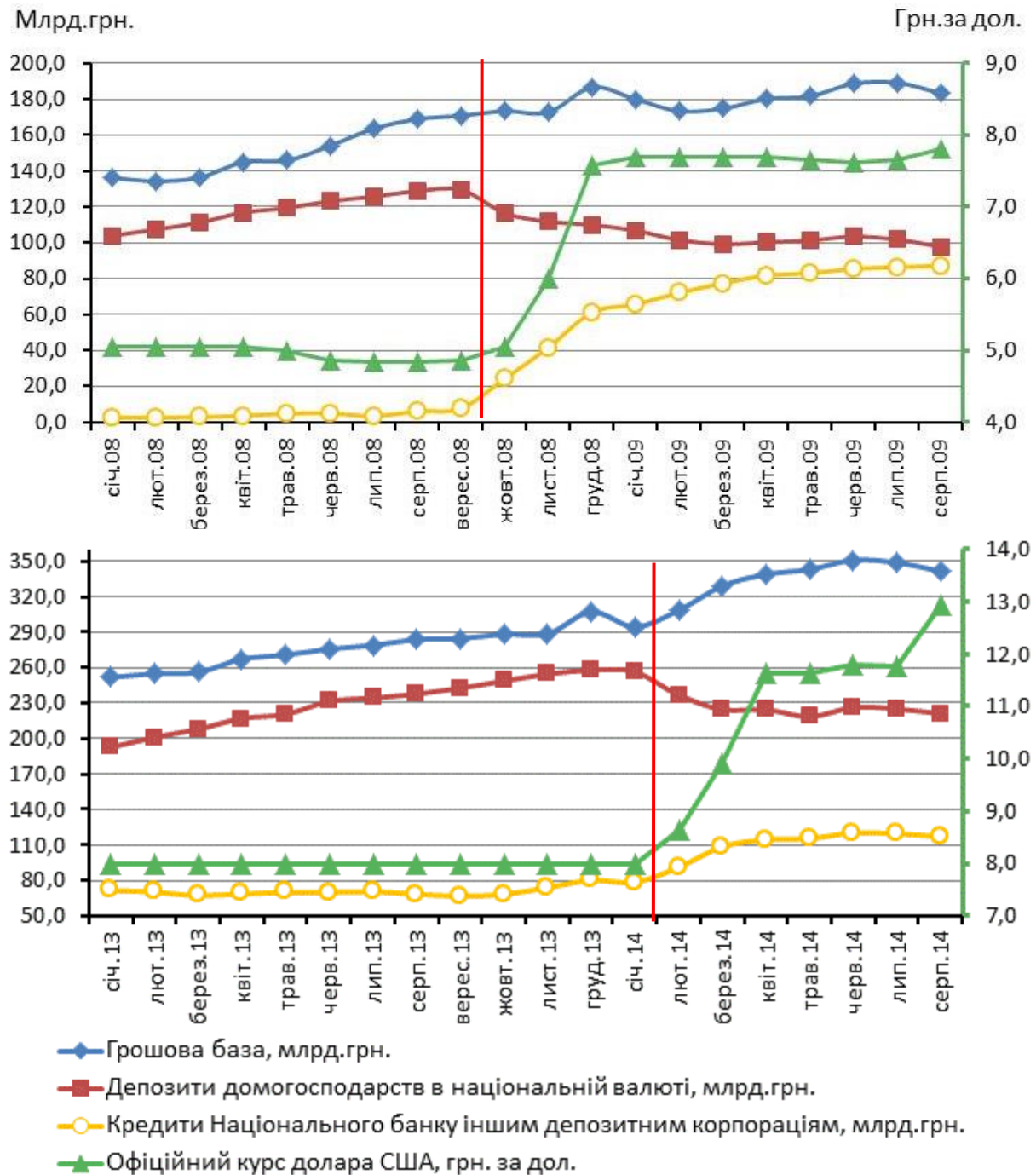

Рис.1. Наслідки валютної паніки у 2008 та 2014 роках.

Джерело: складено автором за даними [1, 2]

Стратегічним рішенням із скорочення масштабу та негативного ефекту валютно-банківських шоків є розвиток інвестицій населення та бізнесу в акції або облігації (державні чи корпоративні). Панічне вилучення коштів з інвестицій в цінні папери шляхом продажу їх на вторинному ринку теж можливе, проте воно призведе до різкого падіння їх вартості що, відповідно, стримуватиме панічну конвертацію. Така саморегуляція вартості відрізняє цінні папери від депозитів, які, здебільшого, вилучаються за номіналом, без "штрафу". На відміну від депозитів, ситуативне падіння вартості цінних паперів є особистою проблемою інвестора й не зачіпає ані емітента, ані монетарну владу. Після закінчення валютної паніки ціна боргових цінних паперів самостійно повертається до близької к номінальній, а ціна акцій може навіть підвищитись (у національній валюті). Тобто цінні папери у випадку валютно-банківських панік є саморегульованим інструментом. Вони повністю покладають валютно-курсові ризики на інвесторів, тоді як вчасно вилучені банківські депозити фактично перекладають курсові збитки на банки чи суспільство. Шляхом продажу на вторинному ринку облігація може змінити власника, але грошова база (та, відповідно, тиск на валютний курс) при цьому не змінюється, і це принципово відрізняє боргові цінні папери від банківських депозитів.

Отже, країнам з "м'якими" валютами є сенс запроваджувати стратегічні дії з переведення частини вкладень від депозитних корпорацій в боргові цінні папери. Особливо це стосується України, оскільки з історичних причин значну долю нашого фінансового ринку займають державні банки, які насправді є посередниками з акумулювання коштів населення у державний борг.

Задля розвитку ринку корпоративних цінних паперів (майнових та боргових) потрібні глибокі та довгострокові інституційні зміни. Але частково замінити державними облігаціями депозити, принаймні в банках з державною часткою у власності, на які зараз приходиться 63% коштів фізичних осіб [3], можна відносно швидко. Для цього потрібно виконати дві умови:

1. Радикально спростити та здешевити операції з державними облігаціями для фізичних осіб.

2. Створити вторинний ринок державних облігацій, доступний для фізичних осіб із мінімальною сумою угоди, що починається від однієї облігації.

Система вкладення заощаджень населення в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), що існувала до 2022 року, була громіздка та задорога. Фактично, вона робила недоцільними операції громадян з державними цінними паперами на відносно невеликі суми, хоча діджиталізація давала можливість радикально спростити ці операції вже з середини 2010-х років. У 2022-24 роках, через потребу фінансування державного бюджету та банків у складній ситуації військових шоків, система вкладення заощаджень населення в ОВДП була радикально спрощена й здешевлена. Втім й зараз виконання заявок клієнтів банками здійснюється у "ручному" режимі із строком виконання наступним днем та обмежується власним портфелем банку. Це критично знижує як можливість розміркованого чи ігрового вкладення у цінні папери, так й ліквідність вкладення (тобто швидкість та ціну перетворення на гроші до строку погашення). Фактично, зараз торгівельні операції клієнтів-фізичних осіб з ОВДП є збитковими для банків і є побоювання, що із стабілізацією загальної економічної ситуації банки знов зроблять їх малодоступними для міноритарних клієнтів.

Виходом є цілеспрямовані, комплексні дії органів державних влади із спрощення законодавства та створення повноцінної інфраструктури широкого ринку цінних паперів, що дозволить здійснення операцій на мінімальні суми, дей-трейдинг, ф'ючерсні операції тощо. Також потрібно стимулювати добровільне переведення депозитів у державних банках в ОВДП. Останнє, хоча й дасть позитивний ефект з точки зору радикального розширення кола інвесторів у державні цінні папери та стабільності курсу національної валюти, проте наразиться на опір державних банків, які зараз фактично є посередниками між накопиченнями фізичних осіб та бюджетом.

Список використаних джерел:

1. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/3.1-Monetary_Statistics.xlsx (дата звернення: 03.04.2025).
2. Депозити, залучені депозитними корпораціями. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/files/3.2-Deposits.xlsx> (дата звернення: 03.04.2025).
3. Згруповані балансові залишки (у розрізі банків). Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/aggregation_2025-03-01.xlsx (дата звернення: 03.04.2025).

УДК 336.1:355.1

Нестеров Є. В.

аспірант кафедри фінансів

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: д.е.н., проф., **Лютий І.О.**

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Бюджетна політика України в умовах воєнного стану є частиною ширшої системи публічних фінансів, яка включає мобілізацію та розподіл державних ресурсів для забезпечення функціонування економіки, фінансування оборони, соціального захисту населення та післявоєнного відновлення. Основні аспекти цієї політики можна розглянути через призму доходів, видатків, боргової політики, бюджетного дефіциту та ефективності управління фінансами.

Одним із найбільших викликів бюджетної політики стало наповнення державного бюджету в умовах спаду економічної активності та знищення виробничих потужностей. У 2023 році доходи державного бюджету України становили 2,67 трлн грн. Основними джерелами доходів залишаються ПДВ, акцизи та ПДФО [1].

Крім податкових надходжень, суттєву частину бюджету забезпечила міжнародна фінансова допомога. У 2023 році Україна отримала 42,6 млрд доларів США, з яких 11,5 млрд надано у вигляді безповоротних грантів. Найбільше фінансування надійшло від Європейського Союзу, який виділив 19,7 млрд доларів у вигляді пільгових кредитів. Вагомий внесок зробив і Міжнародний валютний фонд, надавши 4,5 млрд доларів кредитних ресурсів.

Японія підтримала Україну комбіновано — через позики та гранти на суму 3,6 млрд доларів. Канада профінансувала потреби держави на 1,8 млрд доларів. Великобританія надала гарантії на 1 млрд доларів, а Світовий банк долучився через пільгове фінансування обсягом 652 млн доларів. Ці надходження стали критичними для покриття дефіциту бюджету та забезпечення стійкості в умовах воєнного стану.

Окрім зовнішньої підтримки, Україна активно залучала внутрішні запозичення, насамперед через випуск військових облігацій, що дозволило зменшити залежність від зовнішнього боргу та частково профінансувати критично важливі державні витрати [2].

У 2023 році структура державних видатків України зазнала суттєвих змін через війну. Понад 50% бюджету було спрямовано на оборонний сектор, включаючи фінансування Збройних Сил, закупівлю озброєння та підтримку правоохоронних органів.

Попри кризу, уряд підтримував соціальні витрати, забезпечуючи виплати пенсій, соціальну допомогу та підтримку внутрішньо переміщених осіб. Загальний обсяг видатків на соціальний захист та забезпечення становив 447,6 млрд грн. Також держава фінансувала програми підтримки малого та середнього бізнесу, а також інфраструктурні проекти, спрямовані на відновлення зруйнованих об'єктів. Зокрема, фінансування капітальних видатків державного бюджету у зв'язку з подоланням наслідків війни та модернізацією інфраструктури досягли 208,9 млрд грн, що на 120,5 млрд більше, ніж у 2022 р. [2].

Зростання державного боргу також стало важливим питанням. Через зростання витрат і обмежені доходи дефіцит бюджету у 2023 році досяг рекордних 20,6% ВВП. Загальний обсяг боргу перевищує 100 млрд доларів, однак завдяки домовленостям з міжнародними кредиторами виплати за зовнішніми зобов'язаннями тимчасово відкладено до 2027 року. Водночас Україна проводить переговори про реструктуризацію боргу, що дозволить зменшити фінансовий тиск у майбутньому [3].

Ефективне управління публічними фінансами в умовах війни потребує оптимізації витрат та впровадження сучасних механізмів контролю за використанням бюджетних коштів. Уряд України активно впроваджує цифрові інструменти для підвищення прозорості державних фінансів та зменшення корупційних ризиків. Одним із ключових елементів цієї стратегії є електронна система публічних закупівель Prozorro, яка забезпечує відкритість та доступність інформації про державні закупівлі, дозволяючи громадськості та бізнесу стежити за процесом торгів.

Також важливим напрямом є підготовка до післявоєнного відновлення країни. Європейська інтеграція та реформи у сфері публічних фінансів можуть стати ключовими чинниками фінансової стабілізації у довгостроковій перспективі.

Одночасно зі змінами у бюджетній сфері впроваджуються інституційні реформи, зокрема створення нових високопрофільних судів для вирішення політичних спорів, що є частиною системної боротьби з корупцією та зміцнення принципу верховенства права. Зазначені кроки не лише сприяють внутрішній стабільності, а й виступають необхідною умовою для збереження та продовження фінансової підтримки з боку Міжнародного валютного фонду та інших міжнародних партнерів.

Таким чином, бюджетна політика України в умовах воєнного стану спрямована на забезпечення обороноздатності, підтримку соціальних програм, залучення міжнародної допомоги та запровадження фінансових реформ для стабілізації економіки та післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukrainy-skhvalyv-zvit-pro-vykonannia-derzhavnoho-biudzhetu-na-2023-rik-vydatky-na-oboronu-ta-bezpeku-stanovyly-265-trln-hryven> (Дата звернення: 18.03.2025)
2. Міністерство Фінансів України. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ministry_of_finance_of_ukraine_attracted_usd_426_billion_of_concessional_and_grant_financing_from_international_partners_in_2023-4370 (Дата звернення: 18.03.2025)
3. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua> (Дата звернення: 18.03.2025)

аспірант кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

аспірантка кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ФІНАНСОВОЇ ЛОГІСТИКИ У ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасні організації функціонують в складних умовах нестабільності зовнішнього середовища, що вимагає від менеджменту пошуку результативних методів, інструментів та розробки механізмів для управління оборотним капіталом, а також оптимізації матеріальних та фінансових потоків. Ці завдання належать до питань фінансової логістики, застосування якої дозволяє значно підвищити якість управління потоками інформації, коштів, матеріалів та інших ресурсів.

Більшість дослідників розглядають фінансову логістику як науку, яка спрямована на управління, планування та контроль за процесами формування фінансових потоків з метою їх оптимізації та узгодження у часовому та просторовому аспектах. Фінансові потоки це рух фінансових ресурсів як всередині логістичної системи, так і між нею і зовнішнім середовищем. Застосування логістичних методів дозволяє збільшити прибутки, знизити витрати та мінімізувати ризики [1]. У логістичних системах поняття фінансових потоків ширше, ніж грошові потоки, які зазвичай застосовуються для формування резервів підприємства. Фінансові потоки виконують функції розподілу та контролю, забезпечуючи цілеспрямований рух ресурсів від джерел фінансування до кінцевих користувачів, що сприяє розвитку підприємств у рамках фінансового та інвестиційного планування [2].

На сучасному етапі основну увагу підвищення ефективності роботи більшості підприємств зосереджено на управлінні фінансовими потоками.

Грамотне управління такими потоками сприяє зменшенню потреби у позикових коштах та зниженню ризику фінансової неспроможності підприємств.

Також зазначимо, що незважаючи на зростаючу важливість управління та оптимізації фінансових потоків, серед дослідників відсутнє єдине розуміння цих процесів та їх етапів. На наш погляд, ключові етапи управління фінансовими логістичними потоками включають:

- планування руху ресурсів;
- організацію логістичних операцій;
- контроль за рухом та напрямом фінансових потоків.

Цей підхід забезпечує систематизацію процесів та покращення управління ресурсами підприємств.

Планування ресурсопотоків на початковому етапі включає збирання необхідної документації, ключовим елементом якої є фінансовий план підприємства. У рамках фінансового плану аналізуються можливі сценарії розвитку логістичної системи, розраховуються обсяги та терміни залучення фінансів, їх вартість та період використання. Згодом плани та схеми руху матеріальних потоків коригуються для мінімізації витрат.

На етапі організації логістичних процесів здійснюється витрачання коштів відповідно до встановлених планів. Визначаються форми та методи розрахунків між учасниками логістичних операцій, способи надання послуг, а також залучаються банківські інструменти.

На заключному етапі контролю відбувається моніторинг відхилень та порушень параметрів логістичних потоків. Головним завданням контролю є зниження ймовірності недостатнього фінансування та забезпечення виконання запланованих заходів.

Результативне управління фінансовими потоками забезпечується шляхом приведення фінансового плану у відповідність до актуальних економічних умов, його коригування та здійснення контролю за функціонуванням логістичної системи компанії. Такий підхід сприяє прискоренню темпів

економічного розвитку підприємства, зниженню його залежності від зовнішніх джерел фінансування та підвищенню ринкової вартості організації.

Основні аспекти управління фінансовими потоками охоплюють: забезпечення достатності ресурсів покриття потреб чи усунення можливого дефіциту; контроль та усунення проблем шляхом моніторингу руху фінансових потоків, виявлення відхилень та їх коригування за допомогою схем та моделей; оптимізацію витрат тощо.

Взаємопов'язаність фінансових та інформаційних потоків, необхідна для якісного управління логістичними процесами. Для підвищення ефективності управління фінансовими потоками та оптимізації діяльності організацій необхідно враховувати ключові засади фінансової логістики. Ці принципи формують основи руху фінансових потоків та допомагають знизити вплив невизначеності довкілля. Дослідники виділяють такі принципи, як системність, синергічність, емерджентність, оптимальність та зворотний зв'язок [3].

Додатково до вже виділених принципів фінансової логістики можна додати такі, як гнучкість, надійність та економічність:

- гнучкість означає здатність фінансової логістики адаптуватися до змін як внутрішнього, так і зовнішнього економічного середовища компанії;
- надійність полягає у застосуванні перевірених методів, ефективних інструментів та стабільних джерел фінансування для забезпечення своєчасного виконання логістичних операцій;
- економічність передбачає підвищення ефективності за рахунок раціонального розподілу ресурсів та мінімізації витрат.

На наш погляд ці додаткові принципи підсилять підхід до управління фінансовими потоками та підвищать його ефективність.

Для підвищення фінансової стійкості компаній потрібна розробка концепцій та механізмів управління, заснованих на принципах фінансової логістики, та створення відповідних економічних умов для їх впровадження. Використання цих принципів дозволяє підвищити ефективність бізнес-

процесів, покращити функціонування підрозділів, збільшити оборотний капітал, оптимізувати грошові та матеріальні потоки, а також скоротити витрати та собівартість.

Використання принципів фінансової логістики для оптимізації управління, планування та контролю фінансових потоків допомагає підприємствам зберігати стійкі та конкурентоспроможні позиції на ринку, а також виявляти нові перспективні напрямки діяльності. Водночас у сучасних компаніях принципи фінансової логістики реалізуються не в повному обсязі. Однак розвиток інформаційних технологій дозволяє припустити, що інтерес до цієї сфери стрімко зростатиме, що найближчими роками надасть підприємствам можливість вийти на новий етап розвитку в умовах поглиблення глобальних економічних зв'язків.

До ключових завдань, спрямованих на створення ефективної системи управління в період відновлення та модернізації економіки, належать розробка методологічних основ фінансової логістики для інтегрованих бізнес-структур та вдосконалення управління фінансовими потоками в консолідованих групах.

Список використаних джерел:

1. Кустріч Л.О. Управління фінансовими потоками в логістичних системах у посткризовий період. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1934/1862/>
2. Кривенко А.Е. Формування та ефективне використання фінансових ресурсів підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3818>
3. Докієнко Л.М. Фінансова логістика на підприємстві: теоретичні аспекти. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=652

УДК 711.3:711.5

Фурманюк І.Г.

аспірант кафедри економіки, підприємництва та економічної безпеки,
Державний податковий університет, м. Ірпінь

ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ МІСЬКОГО ПЛАНУВАННЯ ЯК ПРАКТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ СУЧАСНИХ МІСТ

Відновлення міст після війни має враховувати актуальні світові тенденції, ключову роль серед яких відіграє діджиталізація управління. Впровадження

цифрових технологій у міське середовище сприяє досягненню сталого розвитку, оптимізації використання ресурсів та покращенню умов життя населення. В даний час глобальні тренди, трансформація бізнес-моделей зробили діджиталізацію та технологічні підходи обов'язковими елементами стратегії сталого розвитку міських територій [1].

Зазначимо, що у світі відбуваються перетворення громадських інститутів та становлення нових фінансово-економічних систем. А отже, з урахуванням ключової глобальної тенденції, а саме глобалізації, більш як половина населення планети вже проживає в містах. Прогнозується, що до 2050 року, зі зростанням рівня урбанізації, чисельність міського населення збільшиться на 2,5 мільярда осіб [2].

Враховуючи, що місто як економічний інститут та інфраструктурний об'єкт є складною системою, яка щодня не тільки збирає, а й генерує величезні обсяги даних, тому виникає необхідність фільтрації значних обсягів інформації. Виділення цінної інформації дає державним структурам можливість оперативно реагувати на кризові ситуації, ефективно розподіляти ресурси та будувати довгострокові плани. Крім того, аналіз та використання таких даних дозволяє як окремим організаціям, так і кожній людині приймати більш зважені рішення та брати активну участь у розвитку свого міста.

Концепція розумного міста ґрунтується на інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій та підключених до Інтернету різних пристроїв, що дозволяє оптимізувати ефективність міських послуг та операцій. В умовах відновлення міст після руйнувань використання діджиталізації відкриває можливості для створення «розумних міст». Такі технології, як інтернет речей (IoT), великі дані та штучний інтелект можуть використовуватися для моніторингу стану інфраструктури, планування реконструкції та управління комунальними послугами. Наприклад, цифрові платформи допоможуть оптимізувати розподіл енергоресурсів та забезпечити прозорість у процесах відновлення тощо.

«Розумне місто» – це урбаністичне середовище, яке оснащено різними електронними датчиками, та які збирають дані для ефективного управління ресурсами та інфраструктурою. Важливу роль відіграють дані, що надходять від окремих користувачів та інших пристроїв, які аналізуються для контролю та оптимізації роботи транспорту, електростанцій, водопостачання, систем утилізації відходів, правоохоронних органів, освітніх та медичних установ, а також інформаційних систем. Завдяки цифровим технологіям «розумні міста» обробляють інформацію в реальному часі, а це дозволяє покращувати якість управління та оперативно реагувати на процеси, що відбуваються в реальному часі. Таким чином, при плануванні міського розвитку необхідно враховувати умови, що змінюються та які пов'язані зі зростаючою технологічною трансформацією.

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) дають можливість міським управлінням ефективно взаємодіяти з інфраструктурою спільноти, моніторити зміни у міському середовищі та вносити коригування у стратегії розвитку. Їх застосування покращує якість, підвищує ефективність та робить міські служби більш інтерактивними, одночасно знижуючи витрати та раціоналізуючи використання ресурсів. Крім того, ІКТ сприяють зміцненню зв'язків між учасниками міського простору. «Розумні» програми для міст призначені для управління потоками в реальному часі, що скорочує затримки у прийнятті та реалізації тактичних рішень, збільшуючи стратегічну ефективність управління розвитком міського середовища.

Європейський Союз активно працює над створенням стратегії «розумного» міського розвитку для столичних регіонів. У рамках цієї ініціативи ЄС розробив кілька цільових програм, де ключова увага приділяється зміцненню інновацій та інвестицій у ІКТ-сервіси для підвищення якості державних послуг та рівня життя. Європейське інноваційне партнерство щодо інтелектуальних міст та спільнот вже зібрало близько 370 зобов'язань на фінансування та розробку розумних рішень у галузях енергетики, ІКТ та

транспорту. Зазначимо, що ці ініціативи об'єднують понад 3000 партнерів з усієї Європи та відкривають значний потенціал для того, щоб зробити міста більш привабливими та комфортними для життя [3].

Після десятиліття експериментів щодо впровадження нових технологій «розумні» міста досягли нового етапу розвитку. На цей час вони стали предметом вивчення фахівців у галузі містобудування, економіки, стратегічного планування та представників державної влади. Це пов'язано з їхньою здатністю вдосконалювати існуючі міські системи: інтегровані програми надають користувачам точну та прозору інформацію, сприяючи прийняттю обґрунтованих рішень.

Практика показує, що технології «розумного міста» здатні рятувати життя, запобігати злочинам, знижувати рівень захворюваності, економити час, зменшувати обсяг відходів та підвищувати рівень соціальної зв'язаності. За даними дослідження, проведеного аналітичним агентством MacKinsey Global Institute, технологічні рішення мають значний вплив і можуть бути класифіковані за такими напрямками: мобільність, безпека, охорона здоров'я, енергетика, водні ресурси, управління відходами, економічний розвиток та будівництво житла, а також суспільні взаємодії та спільна робота [4].

На основі аналізу можна виділити три ключові взаємопов'язані елементи системи розумного міста. Перший елемент – технологічна база, що є складною системою, та така, що складається з електронних датчиків, мобільних пристроїв і високошвидкісних каналів зв'язку. Ці компоненти безперервно здійснюють збирання та обробку різних даних. Другий елемент включає спеціалізовані програми та додатки, призначені для перетворення даних в інформацію, придатну для аналітики. Робота з цим інструментарієм потребує високих компетенцій та навичок, значимість яких продовжує зростати. І третім важливим компонентом є громадське використання. Ефективність інструментарію визначається числом користувачів: зі збільшенням їх кількості зростає і обсяг даних, що збираються і оброблюються.

Таким чином світовий досвід показує, що діджиталізація сприяє швидкому відновленню та адаптації міст у післявоєнний період. Включення до плану відновлення елементів «розумного міста» не тільки прискорить процес, а й зробить його більш стійким до можливих майбутніх кризових явищ. Отже, післявоєнне відновлення з урахуванням діджиталізації стає невід’ємною частиною стратегічного розвитку сучасних міст.

Список використаних джерел:

1. Ihor A. Krysovaty. Development of the Urban Region: Digitalization and Intellectualization. *Business Inform.* 2024. No 8 (559). Pp.127-132. URL: https://www.researchgate.net/publication/385719070_Development_of_the_Urban_Region_Digitalization_and_Intellectualization
2. UN. World Population Growth. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/population>
3. EIP-SCC. European Innovation Partnership on Smart Cities and Communities. URL: <https://e3p.jrc.ec.europa.eu/articles/european-innovation-partnership-smart-cities-and-communities>
4. McKinsey Global Institute: 2024 in Charts. URL: <https://www.mckinsey.com/mgi/our-research/mckinsey-global-institute-2024-in-charts>

УДК 657.6

Шпиталь О.Ю.

ад’юнкт кафедри економіки та фінансового забезпечення
Інституту логістики та підтримки військ (сил)
Національного університету оборони України

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Відповідно до п. 60,65 розділу IV Стратегії національної безпеки України, затвердженої указом Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 [1], одним із основних напрямів та завдань реформування й розвитку сектору безпеки і оборони є зміцнення бойового потенціалу Збройних Сил України. Реалізація зазначеного завдання передбачена через посилення фінансової стійкості, ефективності використання бюджетних коштів, міжнародної допомоги, а також коштів з інших джерел, не заборонених законодавством, які залучатимуться для гарантування національної безпеки України.

Побудова сучасної, стійкої та ефективної системи управління державними фінансами є основною метою, яка закладена в Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р (далі – Стратегія) [2]. Результатом її реалізації повинна стати ефективна система управління державними фінансами, яка разом з реформованою системою державного управління сприятиме сталому соціально-економічному розвитку держави, конкурентоспроможній економіці та динамічній інтеграції України в Європейський Союз.

Відповідно до п.138 Плану заходів з реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки передбачено заходи щодо посилення ефективності, спроможності та незалежності внутрішнього аудиту шляхом переорієнтації його діяльності на проведення системного аналізу та оцінки ефективності системи внутрішнього контролю, виконання завдань і функцій, планування і виконання бюджетних програм, якості надання адміністративних послуг, ступеня виконання і досягнення цілей [2]. Таким чином, побудова ефективної системи внутрішнього аудиту є невід’ємною частиною сучасної фінансової системи України.

Внутрішній аудит – незалежна, об’єктивна діяльність, що передбачає здійснення аудиторських досліджень (оцінки з надання впевненості) та аудиторського консультування для сприяння розпоряднику бюджетних коштів у досягненні цілей, завдань і конкретних результатів своєї діяльності. Внутрішній аудит впливає на покращення ефективності і результативності діяльності розпорядника бюджетних коштів, а також підприємств, установ та організацій, що належать до сфери його управління, шляхом застосування систематичного, послідовного підходу до оцінки і вдосконалення організації та функціонування системи управління, внутрішнього контролю, управління ризиками через надання незалежних й об’єктивних висновків та рекомендацій щодо:

- системи управління, враховуючи питання ефективності управління діяльністю, ступеня виконання і досягнення визначених цілей, якості виконання відповідних завдань та функцій, що стосуються об'єкта внутрішнього аудиту;

- процесів управління ризиками, враховуючи питання ідентифікації ризиків та проведення їх оцінки, вжиття заходів реагування на ідентифіковані та оцінені ризики, здійснення їх перегляду, а також своєчасності доведення результатів оцінки ризиків до керівника та заінтересованих підрозділів;

- системи внутрішнього контролю, враховуючи питання досягнення визначених мети (місії), стратегічних та інших цілей, ефективності управління бюджетними коштами, використання і збереження активів, ефективності та надійності інформаційних систем і технологій, достовірності і повноти фінансової та операційної інформації, дотримання законодавства та внутрішніх вимог щодо діяльності, яка є об'єктом внутрішнього аудиту [3;4].

Відповідно до визначеної державної Стратегії – внутрішній аудит набуває нових спроможностей щодо трансформації діяльності орієнтованої, в першу чергу, на проведення системного аналізу та оцінювання ефективності управління діяльністю, ступеня виконання і досягнення визначених цілей, якості виконання відповідних завдань та функцій, що стосуються державної установи.

Трансформація внутрішнього аудиту є критично важливим елементом модернізації фінансової системи України. Перехід від традиційних підходів проведення внутрішнього аудиту, орієнтованого виключно на оцінювання відповідності законодавству до системного аналізу та стратегічного оцінювання дозволить підвищити ефективність управління бюджетними ресурсами, забезпечити стійкість фінансової системи в умовах воєнного стану та створити фундамент для ефективної повоєнної відбудови країни.

Відповідно, виникає нагальна потреба в розробці та впровадженні нових методичних підходів та процедурних інструментів, які допоможуть внутрішнім аудиторам проводити аудити функціональних процесів шляхом оцінювання

системи управління, що допоможе ідентифікувати та оцінити ризики, пов'язані із використанням державних ресурсів.

На думку автора, з метою трансформації системи внутрішнього аудиту, відповідно до сучасних умов, доцільно запровадити:

- методологічну переорієнтацію внутрішнього аудиту на консультативно-аналітичну діяльність, здійснення ризик-орієнтованих та об'єктивних аудитів функціональних процесів;
- систему моніторингу ступеня досягнення визначених стратегічних цілей, якості виконання відповідних завдань та функцій державною установою;
- сучасні інформаційні технології під час виконання аудиторського завдання шляхом використання штучного інтелекту та аналітичних інструментів для поглибленого аналізу даних.

Впровадження запропонованих заходів трансформації внутрішнього аудиту дозволить набути нових спроможностей та підвищити ефективність процедур внутрішнього аудиту, що сприятиме вдосконаленню системи державного управління.

Внутрішній аудит має стати інструментом для підвищення прозорості та ефективності використання державних ресурсів з метою посилення інституційної спроможності державних установ, наближення системи управління до європейських стандартів в умовах невизначеності.

Список використаних джерел

1. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n149> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1805-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80?find=1&text=%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82#w1_52 (дата звернення: 28.03.2025).
3. Бюджетний кодекс України від 09.07.2010 № 2478-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n527> (дата звернення: 28.03.2025).
4. Стандарти внутрішнього аудиту: Наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#n95> (дата звернення: 28.03.2025).

ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ВІДБУДОВИ

Для забезпечення стійкого розвитку України в умовах війни з Росією та подолання її наслідків необхідна мобілізація внутрішніх ресурсів, що сприятиме економічному відновленню країни. Відбудова національної економіки після руйнівних наслідків війни потребує ефективного використання потенціалу вітчизняних підприємств, які можуть відігравати ключову роль у цьому процесі. Важливими передумовами для досягнення зазначеної мети є консолідація суспільства на основі соціальної солідарності та національної єдності, а також трансформація економічної моделі з метою оптимального поєднання механізмів державного управління та ринкової конкуренції.

На сучасному етапі спостерігається процес адаптації економіки не лише до нових умов, але й до специфічних викликів воєнного часу. Водночас зазначені зміни відбуваються із певним запізненням і досі не набули комплексного системного характеру. Разом з тим, зростає кількість підприємницьких структур, що залучаються до виробництва та постачання озброєння для Збройних Сил України, що є відповіддю на дефіцит боєприпасів та нестачу військової техніки. Варто відзначити, що 80% компаній оборонно-промислового комплексу є приватними підприємствами [1, с. 20].

Питання підтримки української армії, організації та реалізації волонтерських ініціатив, фінансування закупівлі медичного обладнання, фармацевтичної продукції, комплектуючих до високотехнологічного озброєння та засобів розвідки все більшою мірою інтегруються у стратегічний бізнес-менеджмент. Аналіз діяльності промислових і сільськогосподарських підприємств, а також компаній сфери інформаційних технологій та інших

галузей свідчить про збереження динаміки їхнього розвитку, освоєння нових ринків, диверсифікацію продукції та активне інвестування в технологічні інновації. Незважаючи на значні виклики, 30% підприємств планують зростання, а 36% – збільшення чисельності персоналу [2;3].

Корпоративний сектор економіки України відзначається високим рівнем концентрації у низькотехнологічних, експортоорієнтованих галузях [4, с. 192-198]. Військові дії, зокрема окупація територій Донбасу та частини південних областей, а також блокування чорноморських портів, спричинили суттєві втрати та скорочення обсягів виробництва в цьому секторі. Водночас спостерігається поступове відновлення металургійної галузі, хоча її поточні показники залишаються значно нижчими за довоєнний рівень. Так, у квітні 2024 року обсяги виробництва сталі становили лише 38,38% від рівня січня 2022 року, чавуну – 33,52%, а прокату – 34,73%. Часткове відновлення металургійного виробництва стало можливим завдяки розблокуванню морських шляхів для експорту гірничо-металургійної продукції.

Аграрний сектор демонструє позитивні тенденції: експорт зернових та олійних культур у першому кварталі 2024 року досяг рівня 2021 року [5]. Водночас вимушене скорочення виробництва та експорту сировинної продукції агропромислового комплексу й металургії актуалізує необхідність структурної трансформації підприємницького сектору економіки. Це, своєю чергою, зумовлює потребу в перегляді стратегічних орієнтирів економічного розвитку України. Важливим фактором у цьому процесі є послідовна політика залучення великого бізнесу до реалізації національної стратегії відновлення та забезпечення економічної стійкості [6, с. 77-79].

Українські підприємства повинні активно працювати над розширенням своїх ринків збуту, зокрема через диверсифікацію експорту. Це включає пошук нових партнерів на міжнародних ринках, адаптацію до вимог глобальних стандартів, а також збільшення обсягів експортованої продукції. Враховуючи

потенціал сільськогосподарського та промислового секторів, український бізнес може зайняти конкурентоспроможну позицію на міжнародних ринках.

Одним з важливих етапів відбудови є необхідність модернізації економічної моделі країни. Цей процес передбачає інтеграцію ринково-конкурентних механізмів у регулювання економічної діяльності. Важливо, щоб державне управління та ринок взаємодіяли ефективно, забезпечуючи оптимальний баланс між приватними інтересами та публічними потребами. У межах такої трансформації підприємства можуть стати драйверами економічного росту завдяки вдосконаленню внутрішніх процесів, інтеграції нових технологій та розвитку інновацій.

Навіть в умовах воєнного стану підприємницький сектор зберігає ключову характеристику – інноваційність, що проявляється у розробці та впровадженні нових видів продукції, зокрема подвійного призначення. Оскільки інновації виступають самостійним фактором виробництва, який сприяє формуванню нової доданої вартості, в Україні продовжується трансформація економіки в напрямі інноваційної (креативної) моделі. Однак для забезпечення динамічних структурно-технологічних змін та переходу до більш високих рівнів економічного розвитку необхідна ефективна державна науково-технічна та структурно-інноваційна політика. Її реалізація потребує належного ресурсного забезпечення, у тому числі шляхом фіскальної солідарності. Водночас соціальні стратегії великих корпорацій і розвиток соціального підприємництва відіграють важливу роль у консолідації суспільства та бізнесу.

В умовах зменшення трудового потенціалу та зростання попиту на соціальні послуги, спричиненого як абсолютним, так і відносним збільшенням кількості осіб з інвалідністю, людей похилого віку, внутрішньо переміщених осіб, а також втратою членів родини, житла та робочих місць, підприємницький сектор набуває дедалі більшого значення у виконанні соціальних функцій. Зокрема, йдеться про сприяння соціально-трудовій інклюзії, організацію

навчання та професійної перепідготовки, створення умов для гідної праці, підтримку соціальної адаптації ветеранів війни тощо. Крім того, залучення приватного підприємництва до забезпечення оборонних потреб, особливо у високотехнологічних секторах, включаючи виробництво комплектуючих, військового спорядження, медикаментів, харчових продуктів, передбачає перехід до мобілізаційно-партнерської моделі ведення бізнесу.

Інтеграція малого та середнього бізнесу в процеси післявоєнного відновлення, зокрема через участь у проєктах міжнародних організацій, а також у державних, регіональних та місцевих ініціативах, є важливим механізмом соціальної згуртованості та одним із визначальних чинників зміцнення національної економіки.

Одним з головних факторів економічної відбудови є залучення інвестицій, спрямованих на модернізацію підприємств, що дозволить не лише відновити виробничі потужності, а й підвищити конкурентоспроможність українських компаній на світовому ринку. Інвестиції у відновлення інфраструктури, розвиток нових виробничих технологій і ресурсозберігаючих методів здатні створити основи для стабільного економічного зростання та збільшення продуктивності.

Враховуючи глобальні тенденції та зростаючі вимоги до сталого розвитку, українські підприємства можуть зробити значний вклад у відбудову через впровадження «зелених» технологій. Це включає використання відновлювальних джерел енергії, енергоефективних технологій та стійке управління ресурсами, що забезпечить підприємствам доступ до міжнародних ринків та знизить негативний вплив на навколишнє середовище.

Отже, для ефективної економічної відбудови України необхідно мобілізувати внутрішні ресурси та адаптувати економіку до вимог воєнного часу. Ключовими елементами цього процесу є активна участь підприємницького сектора, розвиток інновацій та технологій, а також підтримка соціальної солідарності та національної згоди. Важливими аспектами

є залучення великих і малих підприємств до стратегічних ініціатив відбудови, а також інтеграція приватного бізнесу в оборонні потреби країни. Модернізація економічної моделі, залучення інвестицій, розвиток нових виробничих технологій, а також використання «зелених» технологій сприятимуть зростанню конкурентоспроможності підприємств на міжнародних ринках та забезпеченню сталого економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Бутченко М., Феценко Р. Сила зброї. *New Voice (NV)*. 2024. № 1(382). Лютий. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/sila-zbroji-na-shcho-zdatniy-vitchiznyaniy-opk-chi-vgamuye-vin-snaryadniy-golod-i-yaki-yogo-produkti-50402188.html>
2. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 році. URL: <https://finstream.ua/ukrayinskyj-biznespid-chas-vijny-analytyka/>
3. Paradigm of the Transformation of Potential-Forming Space Under the Impact of Intellectual-Innovation Determinants / Khanin S., Derhaliuk M., Stavroyany S., Kudlasevych O., Didkivska L. *International Journal of Computer Science and Network Security*. 2022. V. 22 No. 1. P. 340–346. URL : http://paper.ijcsns.org/07_book/202201/20220148.pdf
4. Slyvka T., Nebrat V., Bodnarchuk T. The role of joint stock companies in the structural change of Ukraine's economy. *Economics and Law*. 2023. 22(1). P. 191–205. DOI : <https://doi.org/10.12775/EiP.2023.011>
5. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни / Центр економічної стратегії. 2024. 15 травня. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economyduring-the-war/>
6. Відновлення та реконструкція повоєнної економіки України : наукова доповідь / НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». К., 2022. 305 с. : табл., рис. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/Vidnovlennja-ta-rekonstrukcsja-povojennoj-economiky.pdf>
7. Український бізнес під час війни: реальна аналітика та перспективи на майбутнє у 2024 р. URL : <https://finstream.ua/>

УДК 336.531.2:338.245]:340.131.7

Карабань М.С.,
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: **Марусяк Н.Л.,**
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ВОЄННИХ РИЗИКІВ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ

Інвестиційна привабливість країни є одним із ключових факторів забезпечення економічного зростання та сталого розвитку. Вона залежить від

низки умов, таких як стабільність економічного середовища, розвиненість інфраструктури, наявність кваліфікованої робочої сили та передбачуваність політичних і правових процесів. Однак воєнні ризики суттєво ускладнюють ці умови, створюючи перешкоди для залучення інвестицій.

Війна негативно впливає на економіку через фізичне руйнування активів, втрату людського капіталу та зростання економічної невизначеності. Дослідження економічних наслідків воєнних конфліктів показують, що країни, які переживають війни, стикаються зі значним скороченням валового внутрішнього продукту на душу населення, а також із тривалим відтоком інвестицій [1, с. 2]. У контексті України ці тенденції чітко простежуються. Прямі іноземні інвестиції в країну різко скоротилися, що пов'язане з окупацією частини територій, руйнуванням інфраструктури та масовим переміщенням населення, що створило серйозні бар'єри для інвесторів.

Попри загальний негативний вплив війни, в Україні спостерігаються певні особливості. В результаті дослідження, проведеного в 2024 році, розроблено інтегрований показник оцінки інвестиційної привабливості в умовах воєнного часу. Результати показали, що хоча загальна привабливість країни для інвесторів знизилася на 10% через війну, індекси боротьби з корупцією та ефективності судової системи продемонстрували покращення [2, с. 45]. Це свідчить про те, що навіть у кризових умовах можуть відбуватися позитивні зрушення, які впливають на сприйняття інвесторів. Водночас аналіз динаміки міждержавних воєн та їхнього впливу на інвестиції, базований на прикладі війни Росії проти України, виявив, що деякі компанії продовжують інвестувати в країну. Їхні мотиви включають як прагнення до прибутку, так і альтруїстичні цілі, що демонструє стійкість окремих секторів економіки [3, с. 5].

Уряд України активно працює над зменшенням негативного впливу воєнних ризиків на інвестиційний клімат. Звіт про інвестиційний клімат за 2024 рік зазначає, що серед ключових заходів – створення Національної інвестиційної ради, діяльність офісу UkraineInvest як єдиного вікна для

інвесторів, а також запуск платформи «Advantage Ukraine», яка пропонує понад 500 інвестиційних можливостей у різних секторах [4, с. 7]. Важливу роль у цих ініціативах відіграють публічні фінанси. Наприклад, у 2024 році уряд виділив 75,8 мільйона доларів США на компенсацію до 30% вартості великих інвестиційних проектів, що є частиною стратегії підтримки економічного зростання. Крім того, ухвалення нормативного документу про державну підтримку інвестиційних проектів із значними вкладеннями, який передбачає податкові та митні пільги для інвесторів із проектами від 12 мільйонів євро, стало важливим кроком для стимулювання притоку капіталу [5].

Ці заходи мають на меті не лише залучення інвестицій у короткостроковій перспективі, але й створення умов для сталого розвитку економіки в довгостроковій перспективі. Покращення боротьби з корупцією та судової системи, яке відбувається паралельно з воєнними діями, є несподіваним позитивним фактором, що може частково компенсувати втрати інвестиційної привабливості. Водночас міжнародна підтримка, наприклад, через страхування політичних ризиків від таких організацій, як Корпорація міжнародного розвитку США (DFC), відіграє важливу роль у заохоченні інвесторів до роботи в умовах високої невизначеності.

Отже, воєнні ризики суттєво знижують інвестиційну привабливість країни через руйнування інфраструктури, втрату робочої сили та економічну нестабільність, що підтверджується як теоретичними дослідженнями, так і практичним досвідом України. Проте активна урядова політика, підкріплена публічними фінансами, демонструє потенціал для пом'якшення цих ефектів завдяки підтримці інвестиційних проектів, створенню сприятливого регуляторного середовища та співпраці з міжнародними партнерами, що сприяє збереженню привабливості навіть у воєнний час.

Список використаних джерел:

1. Federle A., Meier A., Müller G. J., Sehn V. The economic consequences of war. *VoxEU CEPR*. 2023. 14 Feb. URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/economic-consequences-war>

3. Карпушенко М., Момот Т., Краївська І., Шаповал Г., Карпушенко О. (2024). Підвищення інвестиційної привабливості у воєнний час: комплексний аналітичний підхід. *Східно-Європейський журнал підприємницьких технологій*, 5 (13 (131)), 6–13. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2024.312761>
4. Lee J., Park K Inter-state war dynamics and investment: Insights from the Russia-Ukraine war. *Journal of Business Research*. 2024. Vol. 185. P. 1–10. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0148296324004156>
5. 2024 Investment Climate Statements: Ukraine / U.S. Department of State. 2024. URL: <https://www.state.gov/reports/2024-investment-climate-statements/ukraine/>

Олексієвець К.О.

здобувач вищої освіти,

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор **Дзюблюк О.В.**

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Екологічна політика є важливою складовою сталого розвитку суспільства, а для її ефективної реалізації необхідне належне фінансове забезпечення, яке дозволяє впроваджувати екологічні програми, розвивати «зелену» економіку та знижувати негативний вплив людської діяльності на навколишнє середовище. Важливість дослідження цієї проблематики визначається тим, що реалізація екологічної політики в системі забезпечення сталого розвитку потребує комплексного (міжгалузевого) підходу до вирішення проблем екологічної та природно-техногенної безпеки у просторово-територіальному вимірі [1]. Крім того, для втілення цілей державної політики протидії зміні клімату необхідно забезпечити розробку механізму фінансового забезпечення її реалізації, тобто механізму протидії зміні клімату та адаптації до таких змін, що включає нормативно-правове, інформаційне й організаційне забезпечення, а також сукупність фінансових методів та інструментів, що забезпечують формування фінансових ресурсів для досягнення зазначених цілей [2]. Дані обставини визначають актуальність дослідження проблематики фінансового забезпечення екологічної політики держави.

Фінансове забезпечення реалізується на основі відповідної системи функціонування та може здійснюватися у формах самофінансування, кредитування й зовнішнього фінансування. За змістом фінансове забезпечення

є законодавчо визначеною сукупністю заходів, спрямованих на створення фінансової бази для досягнення певних цілей. У випадку реалізації екологічної політики держави, основними джерелами її фінансового забезпечення можуть бути: 1) бюджетне фінансування, оскільки державні та місцеві бюджети відіграють ключову роль у фінансуванні екологічних програм, особливо якщо ідеться про виділення субвенцій та дотацій для реалізації заходів із захисту довкілля; 2) система екологічних податків та зборів, яка передбачає встановлення державою плати за викиди забруднюючих речовин, податків на використання природних ресурсів, а також платежів до спеціальних екологічних фондів; 3) інвестиції та гранти, що передбачають участь у програмах міжнародної технічної допомоги, а також фінансову підтримку від міжнародних організацій (Глобальний екологічний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку); 4) залучення приватного капіталу, що включає екологічне інвестування та «зелені» облігації, а також організацію партнерства між державою та приватним сектором у сфері фінансування екологічних проектів; 5) механізм банківського фінансування екологічної політики, що передбачає діяльність державних та комерційних банків у процесі розробки спеціальних програм екологічного кредитування, а також надання пільгових кредитів на реалізацію екологічно чистих технологій.

Серед перелічених джерел фінансування екологічної політики для України найбільш перспективним слід вважати залучення приватного капіталу, зокрема через «зелені» облігації та механізми державно-приватного партнерства (ДПП). Це пов'язано з тим, що саме приватні джерела інвестицій надають більш широкі можливості для фінансування екологічних проектів. Річ у тім, що Україна поступово інтегрується у світові фінансові ринки, а інвестори дедалі більше зацікавлені у «зелених» проектах, зокрема в енергетиці, транспорті та промисловості. Крім того, Європейський Союз підтримує екологічні ініціативи в Україні, що сприяє створенню сприятливого інвестиційного клімату. Варто також наголосити на «зелених» облігаціях як

ефективному інструменті фінансування екологічної політики, адже у 2021 році Україна вже випустила свої перші «зелені» облігації, продемонструвавши високий потенціал цього механізму фінансування, оскільки попит на такі фінансові інструменти має тенденцію до постійного зростання серед міжнародних фінансових установ і приватних інвесторів.

Не менш важливим і перспективним для України джерелом фінансування екологічної політики слід також вважати державно-приватне партнерство, що передбачає активну співпрацю між державою та бізнесом і дозволяє розподіляти фінансові ризики та прискорювати реалізацію екологічних ініціатив. Прикладом успішної реалізації державно-приватного партнерства у вказаному напрямку можна вважати розвиток відновлюваної енергетики (зокрема, вітрових і сонячних електростанцій).

З іншого боку, на сьогоднішній день серед найбільш проблемних джерел фінансового забезпечення екологічної політики слід відзначити бюджетне фінансування, що пов'язано із наступними основними причинами. По-перше, обмеженість бюджетних ресурсів, оскільки Україна стикається з економічними труднощами, включно з наслідками війни, що змушує державу спрямовувати більшість коштів на оборону та відновлення інфраструктури. Крім того, дефіцит державного бюджету ускладнює виділення значних коштів на екологічні програми. По-друге, корупційні ризики та неефективність використання коштів, оскільки через недостатню прозорість у розподілі бюджетних коштів існує ризик їхнього нецільового використання. Також потрібно вказати на недостатній контроль за екологічними проектами, що може призводити до фінансування неефективних «зелених» ініціатив. По-третє, залежність від політичної кон'юнктури, що є фактором, котрий вказує на те, що виділення бюджетних коштів на фінансування екологічних проектів досить часто залежить від політичних рішень, а тому пріоритети державної екологічної політики часто поступаються місцем вирішенню більш нагальних економічних і соціальних проблем. Отже нашій країні слід зосередитися на залученні приватного капіталу

для фінансування екологічної політики, оскільки це джерело має значний потенціал і є менш залежним від внутрішніх економічних криз. Водночас бюджетне фінансування, хоч і залишається важливим, є найбільш проблемним через обмежені ресурси, корупційні ризики та нестабільність.

Таким чином, фінансове забезпечення екологічної політики слід розглядати як усталену в даній країні систему джерел і форм фінансування сфери охорони навколишнього природного середовища. Всебічний аналіз об'єктивної ситуації щодо фінансування екологічних проектів необхідний для виявлення існуючих прогалин, недоліків і вад, а також для подальшого розроблення шляхів, методів, інструментарію забезпечення найбільш ефективного функціонування фінансового механізму природоохоронної діяльності. Створення в Україні належного механізму фінансового забезпечення державної екологічної політики є ключовим чинником її успішної реалізації. При цьому використання різноманітних джерел фінансування та ефективних фінансових механізмів дозволить підвищити рівень екологічної безпеки, сприяти сталому розвитку держави та забезпечити збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Калетнік Г., Лутковська С. Структура фінансування та моніторингу заходів забезпечення екологічної безпеки. *Агросвіт*. 2020. №9. С. 10-19.
2. Проць Н. Кліматична безпека: сутність та необхідність фінансового забезпечення. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. №1. С. 142-148.

УДК 336.1

Олексюк О.О.

здобувачка вищої освіти,

Науковий керівник: к.е.н. **Легкоступ І.І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ІЗРАЇЛЬ І УКРАЇНА ПІД ЧАС ВІЙНИ: МОЖЛИВОСТІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ

Ізраїль і Україна мають декілька спільних особливостей: обидві країни пережили складну історію виборювання своєї незалежності і зараз перебувають

у непростому політичному і економічному становищі саме через воєнні дії. На відміну від України, Ізраїль має ефективніший досвід протистояння ворогам і навіть демонструє певну стійкість, тому, на мою думку, Україна повинна запозичувати досвід саме цієї держави.

Рис. 1. Динаміка економічних показників Ізраїлю під час Війни на виснаження [1]

Один з прикладів успіху Ізраїлю - це війна на виснаження, яка тривала протягом 3 років, з 1967 по 1970. Під час цього конфлікту країна демонструвала достатньо непогані економічні показники: інфляція становила в середньому 3,1% протягом всього періоду, приріст фізичних обсягів виробництва - 44%, обсяг інвестицій був 23% ВВП (рис. 1) [1]. Щодо стану держбюджету, то хоч він і був незбалансованим, бо дефіцит становив 18%, проте уряд знаходив різні способи його покриття, починаючи з прямої емісії центральним банком, закінчуючи міжнародними грантами і зовнішньою кредитною допомогою [1]. Методика Ізраїлю полягала у впровадженні певного алгоритму заходів. На початку війни центральний банк заморозив валютний

курс, що дозволило стабілізувати економіку на певний час [1]. Уряд так само проводив достатньо обґрунтовану боргову політику: відсоткові ставки державних запозичень були менші за обсяги зростання ВВП [1], що дозволяло країні не потрапляти у боргову яму. Державна влада також активно стимулювала розвиток бізнесу через розширення кредитування надважливих галузей (10% видатків сектора ЗДУ) [1], а також займалася інвестуванням.

Беручи теперішню ситуацію в Ізраїлі, війна з ХАМАСом спровокувала спад ВВП майже на 20% за 2024 рік [3]. За офіційними даними Міністерства фінансів Ізраїля [4], витрати на війну за 2024 рік склали майже 100 млрд. \$ (+75 млрд \$ порівняно з 2023), доходи бюджету зросли на 10,5% порівняно із загальними витратами, які збільшилися майже вдвічі (20,4%). Дефіцит держбюджету у 2024 році становив 19,2 млрд. \$.

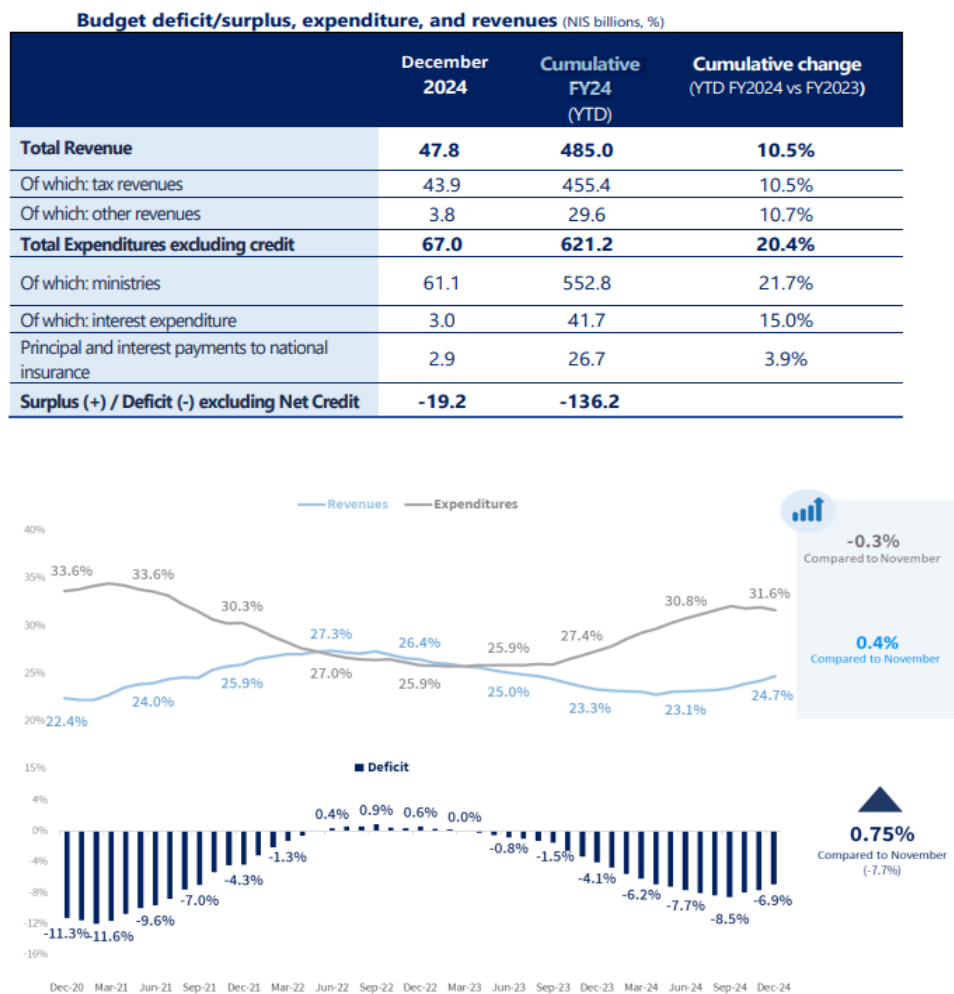

Рис.2. Виконання держбюджету Ізраїля за 2024 рік [4]

На графіку (рис. 2) також продемонстровано, що саме з початком воєнного конфлікту 7 жовтня 2023 року спостерігалось перевищення доходів на видатками, коли у 2022 році виникав навіть певний профіцит бюджету. Що допомагає країні вистояти у такий непростий час, так це освіченість і професіоналізм громадян у військовій справі, підтримка звичайних солдатів державою у створенні власних стартапів для впровадження інновацій у сфері ВПК, співпраця з країнами Затоки і ОАЕ, оптимізм, віра в краще і можливість бачити у труднощах перспективи розвитку [2].

Отже, аналізуючи дефіцит держбюджету України, який минулого року склав 1,77 трлн. грн. [5], тобто 40 млрд. \$ і більше 20 % ВВП, можна зробити висновок, що нам є ще куди вдосконалюватися і прагнути більшого. Українському уряду потрібно переглянути видатки державного бюджету та скоротити неефективні статті задля скорочення його дефіцитності. Ефективна державна політика Ізраїля у сфері економіки може стати міцним підґрунтям економічної стабільності України у період війни з росією.

Список використаних джерел:

1. Данилишин Богдан. Про досвід Ізраїлю під час Війни на виснаження (1967-1970). *LB.ua*. 2023. 27 лютого. URL: https://lb.ua/blog/bogdan_danylysyn/547260_pro_dosvid_izrailyu_pid_chas_viyini.html (дата звернення: 05.04.2025).
2. Новгородська Альона. Досвід Ізраїлю: як побудувати сильну державу під час війни. *Mind*. 2022. 17 листопада. URL: <https://mind.ua/openmind/20249638-dosvid-izrayilyu-yak-pobuduvati-silnu-derzhavu-pid-chas-vijni> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Ведмеденко Ілля. Різке падіння: стало відомо, скільки втратила економіка Ізраїлю від війни з ХАМАС. *УНІАН*. 2024. 20 лютого. URL: <https://www.unian.ua/world/rizke-padinnya-stalo-vidomo-skilki-vtratila-ekonomika-izrajilyu-vid-viyini-z-hamas-12549060.html> (дата звернення: 05.04.2025).
4. Міністерство фінансів Ізраїлю. URL: https://www.gov.il/en/departments/ministry_of_finance/govil-landing-page (дата звернення: 05.04.2025).
5. Дефіцит держбюджету України у 2024 році сягнув близько \$1,77 трильйона. *Укрінформ*. 2025. 6 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3945872-deficit-derzbudzetu-ukraini-u-2024-roci-sagnuv-blizko-177-triljona.html> (дата звернення: 05.04.2025).

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВІДНОВЛЕННІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В умовах війни та післявоєнного відновлення економіки України міжнародна фінансова допомога відіграє вирішальну роль у стабілізації макроекономічної ситуації, підтримці бізнесу та фінансуванні інфраструктурних проєктів. Через руйнування ключових секторів економіки, втрату інвестиційної привабливості та необхідність забезпечення соціальної підтримки громадян, Україна активно співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями, які надають кредити, гранти та інші фінансові інструменти для підтримки економічного зростання. Без міжнародної фінансової допомоги країна не змогла б ефективно відновлювати критичну інфраструктуру, забезпечувати стабільність банківської системи та підтримувати державні соціальні програми. Це підкреслює важливість міжнародного співробітництва в сучасних умовах та необхідність подальшого розширення такої співпраці.

Міжнародні фінансові організації, що підтримують Україну, відіграють ключову роль у процесі економічного відновлення. Одним із головних партнерів є Міжнародний валютний фонд (МВФ). Україна є членом МВФ з 1992 р. Напрямки цього членства містять: програмами підтримки платіжного балансу «stand-by», механізм фінансування, щорічні консультації та технічну допомогу. МВФ затвердив у вересні 2022 р. розширення інструментів антикризового фінансування (антишокове продовольче вікно) та додаткову антикризову допомогу, в межах якої Україна отримала транш на 1,3 млрд. дол. США за інструментом Rapid Financing Instrument (RFI) [1].

Світовий банк також є значним гравцем у процесі фінансової підтримки, спрямовуючи інвестиції у соціальні, інфраструктурні та енергетичні проекти. Сьогодні підтримка Світового банку має особливе значення для України, оскільки перед фінансовою системою постав ключовий виклик: забезпечення всіх першочергових та пріоритетних видатків в умовах значного зменшення доходів держбюджету через повномасштабні воєнні дії [2]. Крім того, він підтримує реформи в освіті, медицині та державному управлінні, що сприяє підвищенню ефективності економіки та якості життя громадян.

Європейський банк реконструкції та розвитку відіграє важливу роль у фінансуванні підприємницької діяльності, надаючи кредити бізнесу та муніципалітетам. Його діяльність спрямована на розвиток «зеленої» енергетики та інвестування у транспортну інфраструктуру, що є критично важливим для довгострокового економічного розвитку країни. Поряд із цим, Європейський інвестиційний банк, з яким Україна розпочала співпрацю у 2004 році, фінансує дорожню інфраструктуру та впроваджує програми підтримки малого та середнього бізнесу [3].

З початком повномасштабної воєнної агресії проти України, обсяг фінансової підтримки з боку міжнародних фінансових організацій (МФО) суттєво зросли у порівнянні з довоєнною підтримкою (рис.1).

Крім того, програми Європейського Союзу, USAID, UNDP та інших міжнародних донорів спрямовані на надання грантів для підприємств та місцевих громад, технічну допомогу для державного сектору та підтримку цифровізації та інноваційного розвитку економіки. Міжнародні фінансові організації надають Україні допомогу через різні механізми фінансування, що дозволяє забезпечити стабільність економіки та підтримати її розвиток. Одним із ключових інструментів є кредити на макроекономічну стабільність, які надаються МВФ та іншими міжнародними структурами для підтримки державного бюджету. Крім того, важливу роль відіграють гранти та безповоротна допомога, які фінансуються міжнародними донорами для

підтримки бізнесу, освіти та інфраструктури. Інвестиційні програми спрямовані на розбудову критичної інфраструктури та модернізацію промисловості, що створює додаткові можливості для розвитку економіки.

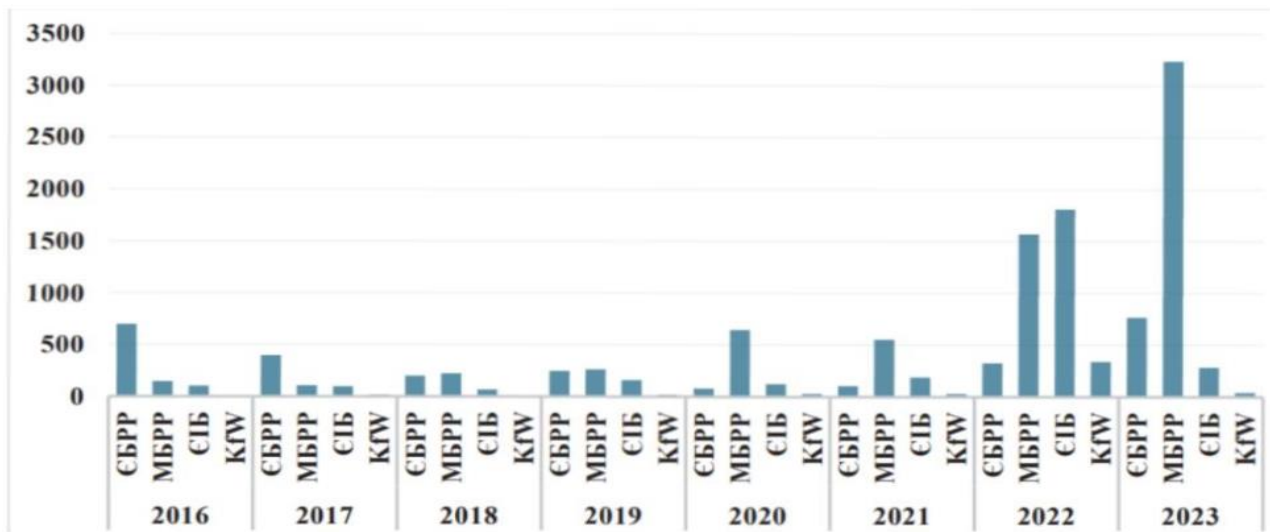

Рис. 1. Динаміка використання Україною коштів МФО, млн дол. США*

**Складено за даними [4]*

Попри значну фінансову підтримку, існують виклики, що ускладнюють ефективне використання міжнародної допомоги. Однією з головних проблем є боргове навантаження, оскільки збільшення зовнішнього боргу потребує ефективного управління та стратегії погашення, щоб уникнути фінансової нестабільності в майбутньому. Також суттєвим ризиком залишається корупція, що потребує підвищення рівня прозорості у використанні коштів і посилення контролю з боку держави та міжнародних партнерів.

Інвестиційний клімат в Україні все ще залишається слабким через військові ризики, що знижує довіру міжнародних інвесторів і обмежує можливості для залучення прямих іноземних інвестицій. Крім того, важливим питанням є ефективність програм підтримки, адже без чіткого моніторингу їхнього виконання значна частина ресурсів може бути використана нерационально або не досягати запланованих результатів.

Міжнародні фінансові організації відіграють важливу роль у стабілізації економіки України, забезпечуючи фінансову підтримку через кредити, гранти

та інвестиції. Їхня діяльність сприяє відновленню інфраструктури, підтримці бізнесу та реалізації економічних реформ. Водночас, ефективне використання отриманих ресурсів потребує посилення антикорупційних заходів, розвитку стратегій управління боргом та покращення інвестиційного клімату. Подальша співпраця з міжнародними фінансовими організаціями є ключовим фактором для економічного зростання та інтеграції України у глобальну фінансову систему. Важливим аспектом є також підвищення рівня прозорості у використанні фінансової допомоги та проведення реформ, які сприятимуть покращенню бізнес-клімату та залученню іноземних інвестицій. Враховуючи масштабні виклики, що стоять перед Україною, міжнародна фінансова підтримка залишатиметься важливим елементом стратегії економічного відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Тимошенко А. А. Роль міжнародних фінансових організацій у реформуванні фінансової системи України. *Стратегічні пріоритети соціально-економічного розвитку в умовах інституційних перетворень глобального середовища* : Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 14 листоп. 2024 р.
2. Допомога групи Світового банку Україні у період війни та відновлення країни. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosyny/dopomoha-hrupy-svitovoho-banku-ukrayini-u-period-viyny-ta>.
3. Європейський інвестиційний банк. URL: <https://mof.gov.ua/uk/eib>
4. Захожай К., Славкова А. Діяльність міжнародних фінансових організацій у контексті забезпечення макрофінансової стабільності держави. *Економіка і суспільство*. 2024. № 66.

УДК 368

Тимків Н.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: к.е.н., професор **Плиса В.Й.**

СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ ВІЙНИ Й ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Сьогодні в Україні поставлено амбітну мету: «до 2032 року здійснити стрибок від перехідної (транзитної) економіки до економіки, що

розвивається» [1]. З метою забезпечити залучення в економіку України іноземних інвесторів створено платформу *Advantage Ukraine*, на якій зібрано понад 500 інвестиційних проєктів у десяти галузях економіки [1]. Потенційний інвестор, задекларувавши намір інвестувати на платформі, отримає інформацію про можливості інвестування, конкретні проєкти та вигоди, які отримає від інвестування в економіку України. Міністерство економіки України за підтримки Київської школи економіки оголосило збір інвестиційних проєктів у ключових секторах економіки України. За результатами роботи буде сформовано перелік (каталог) найперспективніших проєктів, «які буде представлено на *Ukraine Recovery Conference 2025* у Римі» [1]. Цікавим кроком до підтримки інвестицій в Україні та розвитку промисловості на сучасному рівні та з метою спростити процес пошуку індустріальних парків для бізнесу (швидко знайти підхожий індустріальний парк або отримати детальну інформацію для створення власного (виробники отримають корисні підказки та покрокову інструкцію як створити індустріальний парк)), Міністерство економіки України презентувало чат-бот («містить актуальну інформацію про індустріальні парки; підбирає індустріальні парки з Реєстру за заданими критеріями; надає контакти керуючих компаній; консулює щодо законодавства та процесу створення парку; дає контакти відповідальних фахівців Міністерства економіки України» [1]), який на їхню думку, спроможний швидко та ефективно знайти індустріальний парк для розміщення підприємства. Разом з тим, зростатиме роль страхування інвестицій в економіку України в умовах повоєнного відновлення національної економіки.

Як відомо, «страхування – правовідносини щодо захисту страхових інтересів фізичних та юридичних осіб (страховий захист) при страхуванні ризиків, пов'язаних з життям, здоров'ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням, з володінням, користуванням і розпорядженням майном, з відшкодуванням страхувальником заподіяної ним шкоди особі або її майну, а також шкоди, заподіяної юридичній особі, у разі настання страхових випадків,

визначених договором страхування, за рахунок коштів фондів, що формуються шляхом сплати страхувальниками страхових премій (платежів, внесків), доходів від розміщення коштів таких фондів та інших доходів страховика, отриманих згідно із законодавством» [2].

Сьогодні, в умовах війни, постала нагальна проблема сформувати в Україні ефективну систему «страхування та перестрахування прямих інвестицій в Україну від воєнних та/або політичних ризиків» [3].

Страхування прямих інвестицій в Україну зазвичай проводять на випадок настання страхових ризиків, що можуть виникнути на території України (крім територій, на яких на дату укладення договору страхування ведуться бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, включених до переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих російською федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України на дату укладання договору страхування) з числа воєнних (воєнний конфлікт, включаючи війну або збройний конфлікт, збройна агресія, бойові дії, масові заворушення; насильницька зміна чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади; терористичні акти та/або диверсії, в тому числі спричинені: воєнними конфліктами, включаючи війну або збройний конфлікт, збройну агресію, бойові дії, масові заворушення; насильницькими зміна чи поваленням конституційного ладу або захопленням державної влади; окупація, анексія.) чи з числа політичних (здійснене органами державної влади України примусове відчуження майна/вилучення майна об'єкта інвестування (позбавлення права власності на майно); невиконання або відмова від виконання державою зобов'язань, визначених законодавством, стратегічними або програмними документами, затвердженими в установленому законодавством порядку, чи інвестиційним договором за умови, що об'єкт інвестування має право вимагати виконання таких зобов'язань; введення заборони (платіжні ембарго, мораторій) на здійснення розрахунків; неможливість конвертації валюти або переказу

валюти за кордон об'єктом інвестування, крім випадків, передбачених законодавством) ризиків.

Страховим випадком є понесення фізичною або юридичною особою, резидентом або нерезидентом України, що здійснює вкладення інвестицій в об'єкт інвестування, який розміщується на території України, та отримує частку в об'єкті інвестування в розмірі 10 та більше відсотків збитків внаслідок повної або часткової втрати вартості прямої інвестиції та/або часткової або повної неможливості отримання дивідендів з такої інвестиції, внаслідок настання передбаченої договором страхування події, на випадок виникнення якої проводиться страхування.

Об'єктом страхування є можливі збитки страхувальника внаслідок повної або часткової втрати прямих інвестицій в Україну та/або часткової або повної неможливості отримання з таких інвестицій дивідендів, які розміщені на рахунку у фінансовій установі з метою їх подальшого переказу фізичній або юридичній особі, резидентів або нерезидентів України, що здійснив вкладення інвестицій в об'єкт інвестування, який розміщено на території України, та володіє часткою в об'єкті інвестування в розмірі 10 та більше відсотків, рішення про виплату яких прийнято в установленому законодавством порядку, внаслідок настання передбаченої договором страхування події, на випадок виникнення якої проводиться страхування.

Налагодження ефективного ринку страхування інвестицій в економіку України, як «складної інтегрованої системи, яка охоплює різноманітні ланки» [4, с.61], дасть можливість створити належні умови «підтримки інвестиційної діяльності шляхом страхування та перестрахування з метою створення умов для здійснення масштабного залучення інвестицій в економіку України» [5, с.270] як в умовах війни, так і в реаліях її повоєнного відновлення.

Список використаних джерел:

1. Міністерство економіки України : Офіційний сайт. URL: <https://me.gov.ua>.
2. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.

3. Про фінансові механізми стимулювання експортної діяльності (Назва Закону в редакції Закону № 2154-IX від 24.03.2022) від 20 грудня 2016 року № 1792-VIII // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1792-19#Text>.
4. Плиса В.Й. Страхування : підручник. [Друге видання, виправлене й доповнене]. Київ : Каравела, 2019. 512 с.
5. Плиса В., Ріль З. Інноваційно-інвестиційний ринок України в умовах глобалізації. *Формування ринкової економіки в Україні [Фінансово-кредитне регулювання ділової активності господарюючих суб'єктів]. Науковий збірник. Спецвипуск 11. 2002. С.261-271.*

Ткачук В.О.

студентка групи БС-21

Чернівецького індустріального фахового коледжу
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок»

Науковий керівник: **Медведєва О.В.**

ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВИКЛИКИ, АДАПТАЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Фінансовий сектор є основою економіки будь-якої країни, а в умовах війни його значення зростає ще більше. Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами, що змусили фінансову систему адаптуватися до нових реалій. Ця трансформація охоплює макроекономічні зміни, стабілізацію банківського сектору, міжнародну допомогу та післявоєнну стратегію розвитку.

Основними викликами фінансового сектору під час війни є:

1. Макроекономічна нестабільність

Війна спричинила різке падіння валового внутрішнього продукту (ВВП), інфляційний тиск і бюджетний дефіцит. Для розуміння масштабів кризи варто розглянути ключові економічні показники:

- 1) Падіння ВВП: У 2022 році економіка України скоротилася на майже 30% порівняно з попереднім роком.
- 2) Зростання інфляції: До війни у лютому 2022 року рівень інфляції становив 10%, а в жовтні 2022 року досяг 26,6% [1; 2].
- 3) Дефіцит державного бюджету: Через необхідність фінансування оборони та соціальних витрат суттєво зріс розрив між доходами та видатками бюджету.

2. Фінансування оборони та державних витрат.

Для підтримки обороноздатності країни фінансова система була змушена оперативно адаптуватися:

- 1) Міжнародна допомога: Україна отримала понад 118 мільярдів доларів зовнішньої фінансової підтримки.
 - 2) Військові облігації: у вересні 2024 року Міністерство фінансів залучило 72,4 мільярда гривень, з яких 28,9 мільярда – через військові облігації [1; 2].
3. Виклики для банківського сектору

Банківський сектор зазнав серйозного навантаження, але завдяки антикризовим заходам вдалося уникнути його колапсу:

- 1) Ліквідність банків: через невизначеність у економіці та бойові дії банки зазнали труднощів з підтриманням платоспроможності.
- 2) Збільшення проблемних кредитів: зниження платоспроможності бізнесу та населення призвело до зростання неповернень за кредитами.
- 3) Кількість банків: станом на березень 2024 року в Україні діяли 63 банки.

Під впливом безпрецедентних викликів війни фінансова система України змушена була швидко пристосовуватися до нових реалій. Незважаючи на значні труднощі, впроваджені заходи сприяли збереженню макроекономічної стабільності та забезпеченню функціонування банківської сфери.

Далі розглянемо ключові напрями адаптації, які допомогли мінімізувати ризики та підтримати економіку.

1. Політика Національного банку України (НБУ)

З метою збереження фінансової стабільності та підтримки економіки НБУ запровадив низку заходів:

- 1) Впровадження антикризових механізмів для забезпечення ліквідності банків.
- 2) Контроль за інфляцією та стабілізація валютного ринку.
- 3) Введення обмежень на відтік капіталу для запобігання фінансовій дестабілізації.

2. Цифровізація фінансових послуг

В умовах воєнних викликів цифрові технології відіграють критичну роль у підтримці функціонування фінансової системи:

- 1) Швидке впровадження електронних платежів та cashless-економіки.
- 2) Розширення використання мобільного банкінгу та онлайн-банкінгу.
- 3) Активне застосування фінансових технологій (FinTech) для швидкого реагування на потреби ринку.

3. Міжнародне співробітництво [2].

Україна активно використовує міжнародну підтримку для збереження економічної стабільності:

- 1) Отримання фінансової допомоги від ЄС, США, МВФ та Світового банку.
- 2) Використання грантових програм та кредитних ліній для стабілізації економіки.
- 3) Співпраця з міжнародними донорами у відновленні економіки після війни.

Після успішної адаптації фінансової системи до викликів війни перед Україною постають нові завдання щодо її подальшого розвитку. Стратегічне відновлення потребуватиме як внутрішніх реформ, так і активного залучення міжнародних ресурсів.

Після завершення війни ключовими напрямками фінансової політики мають стати:

1. Інвестиції у відбудову інфраструктури та відновлення промислового потенціалу.
2. Стимулювання малого та середнього бізнесу через державні програми підтримки.
3. Створення сприятливого середовища для іноземних інвесторів.
4. Реформування фінансового сектору [3, с78].

Ефективні реформи допоможуть зробити фінансову систему більш стійкою та конкурентоспроможною:

- зміцнення банківського сектору через оновлення регуляторної політики;
- оптимізація податкової системи для стимулювання економічного розвитку;

– провадження нових фінансових інструментів для залучення інвестицій.

5. Розвиток цифрових фінансів

Сучасні технології можуть стати драйвером економічного розвитку:

- поглиблення фінансової інклюзії через розвиток FinTech-компаній;
- розширення програм цифрового кредитування та страхування;
- використання блокчейн-технологій для прозорості фінансових операцій.

Пережиті випробування сформували нові підходи до управління фінансовою системою, які стануть основою для її подальшого розвитку.

Таким чином, попри виклики, з якими зіткнулася фінансова система України, її адаптація та трансформація створюють підґрунтя для майбутнього економічного зростання. Завдяки міжнародній підтримці, реформам та цифровізації фінансовий сектор може стати потужним інструментом відновлення країни та інтеграції у світову економіку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/> (дата звернення: 28.03.2025).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 28.03.2025)
3. Татарин Н., Чорний Р. Фінансова система України в умовах війни. Галицький економічний вісник Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна, 2022, с.75-83 <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/78-79/1111.pdf> (дата звернення 29.03.2025р.).

УДК 336.64

Фізік А.А.

студентка факультету фінансів та обліку

Науковий керівник: к.е.н. **Валігура Т.В.**

Західноукраїнський національний університет

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Економічна ситуація в Україні значно похитнулася з початком повномасштабного вторгнення. Зростання воєнних витрат, перебої у виробничих процесах та скорочення інвестиційних потоків створюють серйозні виклики для стабільності державного бюджету та підприємницької діяльності.

За обставин, які склалися, одним із пріоритетних завдань уряду стала адаптація фіскальної політики до нових соціально-економічних реалій. Це вимагає не лише впровадження оперативних заходів для забезпечення стабільних бюджетних надходжень, а й напрацювання ефективних механізмів стимулювання економічної активності. Важливим завданням фіскальної політики в умовах воєнного стану є забезпечення фінансової безпеки держави шляхом оптимізації податкового навантаження. Для підтримки бізнесу було створено низку нововведень, що стосувалися зменшення фіскального тиску, спрощення адміністрування та стимулювання підприємницької діяльності [1].

Одним із перших документів, який започаткував податкові реформи в Україні, став Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану». Цей документ засвідчив готовність влади йти назустріч громадянам та всебічно підтримувати їх у непростих умовах воєнного стану. Основні зміни, внесені до законодавства, стосувалися:

- термінів подання звітності;
- звільнення платників податків від відповідальності у разі об'єктивної неможливості виконання податкових зобов'язань. Водночас встановлено обов'язок виконати відповідні зобов'язання впродовж трьох місяців після припинення або скасування воєнного стану в Україні.
- введення мораторію на початок здійснення податкових перевірок та призупинення уже розпочатих;
- інші ключові положення [2].

Зокрема, було прийнято Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», що дав можливість не сплачувати єдиний податок для фізичних осіб-підприємців (ФОП) I та II груп та

дозволив платникам єдиного податку III групи застосовувати ставку 2% від доходу. Це стало основою для швидкої адаптації податкової системи і дало змогу підприємцям продовжувати діяльність навіть в умовах війни.

Недоліком став низький рівень податкових надходжень, що через зменшення ставок вимагав додаткових бюджетних ресурсів для компенсації втрат. Так, згодом введено Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» відповідно до якого: розширено перелік суб'єктів господарювання, які мають право на перехід до спрощеної системи оподаткування зі ставкою 2%. Запроваджено податкові пільги, зокрема щодо сплати податку на додану вартість (ПДВ) та мита на імпорт окремих товарів. Водночас, врегульовано питання сплати екологічного податку та єдиного соціального внеску. Наслідком цих змін було врегулювання податкових питань, підтримка критичних секторів економіки та зменшення доходів від митних платежів. Ці законопроекти стали початком адаптації фінансової політики до умов воєнного стану та вдосконалення податкової системи. Однак відбудова економіки країни стала передумовою прийняття Закону України від 30.06.2023 р. № 3219-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період воєнного стану». Він передбачає скасування 2% єдиного податку, відновлення податкових перевірок та строків податкових процедур.

Тож загалом впродовж трьох років було внесено низку змін у податкове законодавство. Поступово відбувається перехід від екстрених заходів до системних рішень, спрямованих на стабілізацію бюджету та контролю за надходженнями. Особливу увагу викликав Закон України від 10.10.2024 №4015-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у

період дії воєнного стану», який торкався багатьох податкових аспектів. До основних змін, що передбачав цей законопроект входять:

- підвищення ставки військового збору для фізичних осіб зросте з 1,5% до 5%;
- військовий збір стане обов'язковим для фізичних осіб-підприємців;
- для ФОП 1, 2 і 4 груп встановлено щомісячну сплату військового збору у розмірі 10% від мінімальної заробітної плати;
- для ФОП 3 групи ставка становить 1% від доходу;
- підвищення ставки податку на прибуток для фінансових установ до 25%, банків — 50%.

Збільшення ставки військового збору є необхідною умовою для зростання доходів державного бюджету, що дозволить активніше фінансувати потреби оборони, соціальні програми та інші важливі проекти. Акумуляовані кошти мають цільове призначення та витрачаються на закупівлю військової техніки, матеріально-технічного оснащення армії, а також на підвищення соціального забезпечення військовослужбовців та їх сімей. Таке рішення є цілком логічним враховуючи реалії сьогодення і дасть можливість профінансувати інші, не менш важливі, сфери освіти та охорони здоров'я. Додаткові надходження з податку на прибуток лише підкріплять фінансове становище країни, але не варто забувати про потенційний вплив підвищення фіскального тиску на бізнес та населення, щоб уникнути негативних наслідків щодо ділової активності платників податків, та добробуту громадян.

Таким чином, зазначимо, що фіскальна політика в умовах війни зазнала суттєвих змін з метою забезпечення фінансової стабільності держави та підтримки економіки. Впровадження таких заходів, як спрощення механізмів оподаткування, запровадження мораторію на перевірки, звільнення від відповідальності за несвоєчасне виконання податкових обов'язків та зниження фіскального навантаження, сприяли розвитку економіки в критичних умовах. Водночас, поступовий перехід до максимально збалансованих рішень, таких як

підвищення ставок військового збору, оподаткування фінансових установ та банків, відновлення перевірок, демонструє прагнення уряду створити стабільну податкову систему, яка забезпечить достатній рівень надходжень до бюджету та фінансування пріоритетних напрямів. Однак, незважаючи на позитивні кроки у фіскальній політиці, подальше вдосконалення законодавства залишається важливим завданням. У майбутньому важливо зберігати гнучкість податкової системи, щоб швидко адаптувати її до змінних умов та викликів воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Горин В. П., Була П. В., Чорноус В. С. Податкова політика України в умовах воєнного часу: реалії, безпекові виклики та перспективи подолання. Інвестиції: практика та досвід. 2024. № 18. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/52087>
2. Крисоватий А. І., Валігура В. А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. Фінанси України. 2022. № 6. С. 33-53.

УДК 336.711

Чуднівєць А. Б.

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Нечипоренко А. В.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Державні банки відіграють важливу роль в економіці країни. Через них реалізуються державні програми підтримки громадян та бізнесу, здійснюється фінансова підтримка інших важливих ланок економіки та ін. Тому дослідження особливостей діяльності державних банків є актуальним.

Банки, що стабільно функціонують, забезпечують надійність фінансових операцій, підтримують доступ до фінансових послуг для громадян і підприємств, сприяють тим самим розвитку економіки країни [1; 2].

Законом України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «банківська система України складається з Національного банку України та

інших банків, а також філій іноземних банків, що створені і діють на території України відповідно до положень цього Закону та інших законів України» [3].

Рішенням Комітету з питань нагляду та регулювання діяльності банків, оверсайта платіжної інфраструктури Національного банку України визначено такі критерії для окремих груп банків:

«1) банки з державною часткою – банки, в яких держава прямо чи опосередковано володіє часткою понад 75% статутного капіталу банку;

2) банки іноземних банківських груп – банки, контрольні пакети акцій яких належать іноземним банкам або іноземним фінансово-банківським групам;

3) банки з приватним капіталом – банки, в яких серед кінцевих власників істотної участі є один чи кілька приватних інвесторів, що прямо та/або опосередковано володіють не менше ніж 50% статутного капіталу банку» [4].

Державні банки України відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності національної фінансової системи, тому розглянемо особливості діяльності державних банків. У статті 7 Закону України «Про банки і банківську діяльність» визначено, що «Державний банк – це банк, 100 відсотків статутного капіталу якого належить державі» [3].

Наразі в нашій країні війна і цій складній ситуації діяльність державних банків відіграє важливу роль у стабілізації банківського сектору України в цілому. Це пов'язано з тим, що державні банки забезпечують задоволення інтересів держави в цілому, а не окремих приватних власників. Довіра клієнтів до державних банків під час кризи набагато вища, аніж до приватних. Це пояснюється тим, що клієнти знають про значно нижчий ризик неплатоспроможності державних банків. У банківському секторі саме державні банки мають можливість реалізовувати державну політику та впроваджувати різноманітні програми, спрямовані на сприяння економічному розвитку, стабілізацію економічної ситуації в країні (включаючи урядові програми

пільгового кредитування «Доступні кредити 5-7-9» та «ЄОселя»), а також частково залучати ресурси для фінансування військових потреб [5].

Державними банками України є: ПриватБанк; Ощадбанк; Укрексімбанк; Укргазбанк; СенсБанк. Ці банки відіграють важливу роль у фінансовій системі України, забезпечуючи стабільність та підтримку економіки. У таблиці 1 наведено прибутковість державних банків за 2024 та 2023 рр.

Таблиця 1

Прибутковість державних банків України, млрд грн

№	Назва банку	2024 рік	2023 рік
1.	АТ КБ «ПриватБанк»	40,14	37,76
2.	АТ «Ощадбанк»	14,83	4,75
3.	АТ «Укрексімбанк»	5,56	5,22
4.	АБ «Укргазбанк»	2,91	1,94
5.	АТ «Сенс Банк»	3,81	5,03

Джерело: складено автором на основі [6]

АТ КБ «ПриватБанк» стабільно лідирує за прибутком серед усіх українських банків: 40,14 млрд грн за 2024 рік, що на 6% більше, ніж у 2023 році. Друге місце посів АТ «Ощадбанк», який значно збільшив свої прибутки у 2024 році порівняно з 2023 роком. Така динаміка свідчить про поступове підвищення ефективності управління державними банками та їхню адаптацію до роботи в кризових умовах.

Українці більше довіряють державним банкам, адже перших три місця у загальному рейтингу прибутковості банків займають саме державні банки. Цей результат підтверджує, що у найскладніші часи, населення довіряє державним фінансово-кредитним установам.

В умовах воєнного стану державні банки продемонстрували стійкість та гнучкість, продовжуючи обслуговувати клієнтів. Завдяки безперервній роботі цих банків, економіка України продовжує функціонувати в складних умовах війни. Робота проводиться як з приватними особами, так і з бізнесом.

Розвиток цифрових каналів обслуговування клієнтів є ключовими факторами конкурентоспроможності державних банків в умовах посилення конкуренції з боку приватного сектору [7].

На ринку банківських послуг України державні банки займають провідну позицію. Це дозволяє державі швидко реагувати й впроваджувати необхідні заходи для стабілізації банківського сектору в складних умовах воєнного часу. Крім того, державні банки відіграють важливу роль в реалізації урядової програми пільгового кредитування.

Отже, діяльність державних банків у сучасних умовах сприяє забезпеченню стабільності банківської системи України і їх функціонування є важливим надалі в процесі повоєнного відновлення економіки. Також важливим аспектом подальшого розвитку державних банків України є й їхня цифрова трансформація та впровадження інноваційних рішень задля покращення надання банківських послуг клієнтам та оптимізації внутрішніх процесів.

Список використаних джерел:

1. Нечипоренко А. В. Діяльність банківських установ на фінансовому ринку України. *Економічний вісник університету*. 2023. № 58. С. 46–53.
2. Kuzheliev M., Zherlitsyn D., Rekunen I., Nechyporenko A., Nemsadze G. The impact of inflation targeting on macroeconomic indicators in Ukraine. *Banks and Bank Systems*. 2020. № 15(2). P. 94–104.
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України № 2121-III від 7 грудня 2000 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
4. Про розподіл банків на групи. Національний банк України : рішення № 24/142 від 20 лютого 2024 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Decision_20022024_24-142-rk_CCRB_PS
5. Гладчук О. М., Марич М.Г. Тенденції функціонування державних банків України в сучасних умовах. *Галицький економічний вісник*. 2023. Том 84. № 5. С. 99–106
6. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
7. Гаврилко П. П., Кужелев М. О., Брітченко І. Г. Корпоративні відносини в банківському секторі : фінансові механізми та маркетингові стратегії : монографія. Рівне Новий Сонч : Волин. обереги, 2016. 228 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ КРИПТОВАЛЮТНИХ РЕЗЕРВІВ В УКРАЇНІ

Розвиток цифрових активів та технологій блокчейну змушує уряди різних країн постійно актуалізувати підходи до фінансових систем. Останнім часом у світі ширяться дискусії щодо створення криптовалютних резервів національних банків. Першим суттєвим учасником цього процесу стали США. Про створення крипторезерву у них заговорили ще в липні 2024 року, коли сенаторка Синтія Ламміс представила законопроект “Bitcoin Act”, в якому передбачалося, що ФРС та Міністерство фінансів США повинні протягом п’яти років придбати та зарезервувати 1 млн. біткоїнів. Утримання їх як стратегічного резерву обумовлено періодом щонайменше в двадцять років [1].

Подібні обговорення не минули й Україну. Перш за все, варто зазначити, що станом на сьогодні в Україні криптовалюти ще не визнані на державному рівні. Вони не заборонені законом, але й поки не мають повноцінного правового регулювання. За словами голови податкового комітету Верховної Ради Данила Гетманцева, прийняття відповідного законодавства планується в першій половині 2025 року. Це допоможе вирішити низку важливих питань, серед яких: правовий статус криптовалюти, діяльність криптобірж, майнінг, операції з криптоактивами й, відповідно, створення прозорої системи їх оподаткування, а також визначення прав та обов’язків учасників ринку [2].

Незважаючи на те, що криптовалюта поки ще не стала повноцінним інструментом фінансового сектору, в Україні вже планується розробка законопроекту про створення криптовалютних резервів. Про це було

повідомлено першим заступником голови Комітету з питань фінансів, податкової та митної політики Ярославом Железняком на конференції CRYPTO 2025, яка відбулась 6 лютого 2025 року в Києві [3].

Поки невідомо жодних конкретних деталей цього проєкту. Ярослав Железняк зазначив, що проєкт закону буде враховувати європейські норми, а українське регулювання буде більш гнучке. Також варто зазначити, що поки Україні, а не є частиною Європейського Союзу, вона має право на проведення таких експериментів. Поки існує певна невизначеність щодо регулятора крипторинку в Україні. За словами Железняка можливі три варіанти: передача таких функцій НБУ та НКЦПФР або ж створення окремого органу. Останній варіант міг би стати найкращим для розвитку українського крипторинку, але, зважаючи на суттєві витрати ресурсів та часу на реалізацію, таке рішення може, навіть, частково сповільнити інтеграцію криптовалют в фінансову систему країни. Тому, поки, найбільш реальним варіантом виглядає передача регулювання НКЦПФР, оскільки дана установа має необхідну компетенцію для здійснення регулювання. НБУ, більш сфокусований на монетарній політиці та фінансовій стійкості країни, тому його підхід може видатись надто консервативним. Якщо ж говорити про реалізацію створення крипторезерву центрального банку України, то саме НБУ виступав би в ролі регулятора цього процесу, оскільки саме він управляє резервами країни.

Можна було б припустити, що частина криптоактивів в резервах диверсифікує активи, покращивши фінансову та монетарну стійкість. Проте на відміну від звичних нам банківських резервів, вони б утримувались НБУ впродовж довгого періоду. Візьмемо для прикладу ініціативу в США, де резерв мав би бути сформований на 20 років без права продажу. Виходить, що продати цей актив впродовж 20 років не зможуть, а, тому, це не додає фінансової стійкості. Навпаки, це лише збільшує витрати на його зберігання та захист [4].

Ці витрати можуть бути покриті за рахунок збільшення вартості криптоактиву, адже, ймовірно, ціна одиниці біткоїну буде лише зростати.

Холдери аргументують такий розвиток подій тим, що максимальна кількість цього активу є обмеженою, а, отже, він має дефляційні властивості. Відповідно, сформувавши такий резерв, в майбутньому Україна могла б стати однією з вагомих учасників світової фінансової системи, контролюючи при цьому один з 20 найцінніших активів світу.

Керівники центральних банків більшості країн Європи дотримуються думки, що криптовалюта не підходить для формування резервів. Їхні думки з цього приводу більш консервативні та сходяться на тому, що державні резерви повинні бути перш за все ліквідними, надійними та безпечними. Оскільки криптовалюта не володіє такими якостями, її включення в резерви центральних банків єврозони не передбачається. Та не всі в Європі схильні до такої думки. Зокрема, голова Національного банку Чехії (CNB) Алеш Міхл зазначив, що біткоїн має перспективи стати одним з інструментів для диверсифікації національних резервів, в його частка в структурі резервів могла б становити до 5%, що еквівалентно 140 млрд євро [5]. Ніхто не заперечує того, що криптовалюта є достатньо ризикованим і волатильним активом, що не відповідає вимогам центробанків до складових їх резервів, але через стрімкий ріст спотової торгівлі біткоїн-ETF залишається дуже перспективним.

Головним регуляторним інструментом ЄС в сфері криптовалют є MiCA (Markets in Crypto Assets regulation). Цей регламент було розроблено для уніфікації регулювання сфери криптоактивів. Курс України на євроінтеграцію передбачає адаптацію національного законодавства до вимог стандартів ЄС. Відповідно до цих вимог, було розроблено та прийнято Закон України “Про віртуальні активи”, який ще так і не набув чинності. Також буде оновлено Податковий кодекс в частині розробки механізмів оподаткування операцій з криптовалютами.

Отже, враховуючи економічні виклики та курс на цифровізацію, можна сказати, що питання створення крипторезерву в недалекому майбутньому, може набути особливої актуальності. Можливо, це стане наступним кроком

після набрання чинності Закону “Про віртуальні активи” та внесення змін до Податкового кодексу. На даний момент створення резерву криптовалюти в Україні звучить більше як теоретична можливість, аніж реальна перспектива. Хоч і існують певні переваги, є ряд причин, що підтверджують ризиковість цього рішення, зокрема це стосується волатильності криптовалют, проблем з їх зберіганням, підтримкою ліквідності та відсутністю чіткої законодавчої бази [2]. Тому, поки, така ініціатива залишиться серед інших, як така, що матиме можливість перегляду в майбутньому. Тоді, коли буде створена відповідна законодавча база а криптовалюта пройде всі етапи інтегрування та тестування як легалізованої грошової одиниці державних фінансів.

Список використаних джерел

1. Сенаторка Синтія Ламміс презентувала законопроект про створення біткоїн-резерву в США. INCRYPTED. URL: <https://incrypted.com/ua/senatorka-syntija-lammiis-prezentuvala-zakonoprojekt-pro-stvorennja-bitkojin-rezervu-v-ssha/> (дата звернення: 18.02.2025).
2. Клименко К. Криптовалюти в Україні - що дасть легалізація у 2025 році. novyny.live. URL: <https://novyny.live/investiciyi/legalizatsiia-kriptovaliut-v-ukrayini-prognoz-na-2025-rik-222428.html> (дата звернення: 18.02.2025).
3. Законопроект про криптовалютні резерви в Україні. Finway. URL: <https://finway.com.ua/ukrayini-gotuyut-zakonoprojekt-dlya-stvorenniya/> (дата звернення: 18.02.2025).
4. Greeley B. The delusions behind a bitcoin strategic reserve. Financial Times. URL: https://www.ft.com/content/73fa6fd9-6f34-4e59-8f0f-04de3be7387a?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 18.02.2025).
5. ЄЦБ проти біткоїн-резервів: фатальна помилка для Європи. Traders Union. URL: <https://tradersunion.com/ua/news/editors-picks/show/80001-ecb-against-bitcoin-reserves/> (дата звернення: 18.02.2025).

УДК 339.543:004.8(477).

Шуляковський О.

студент 3 курсу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Науковий керівник: к.е.н., доцент **Костьов'ят Г.І.**

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ МИТНОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ: РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Цифровізація державних послуг постійно вдосконалюється, впроваджуючи нові інструменти для підвищення ефективності та якості

надання послуг. Один із них — штучний інтелект (ШІ), який автоматизує рутинні процеси, оптимізує ресурси та покращує управлінські рішення. У митній сфері це особливо актуально через великі обсяги даних, складні процедури та високі вимоги до точності аналізу інформації та прийняття рішень. ШІ сприяє прозорості, ефективності та клієнтоорієнтованості митної системи.

За останні роки активне впровадження цифрових технологій сприяло оптимізації роботи митних органів, що виражається у спрощенні процедур, зниженні витрат для бізнесу та підвищенні прозорості митних операцій. До найбільш ефективних рішень належать електронні системи Advanced Cargo Information, Single Window, а також застосування алгоритмів штучного інтелекту для аналізу ризиків та виявлення порушень. Алгоритми штучного інтелекту використовуються для автоматизованого аналізу документів, виявлення аномальних операцій і прогнозування можливих порушень, що сприяє підвищенню ефективності митного нагляду та зменшенню людського фактора у процесі прийняття рішень [2].

З метою підвищення ефективності та прозорості митних процедур в Україні запропоновано авторську модель інтеграції штучного інтелекту шляхом створення Єдиної цифрової платформи. Ця платформа об'єднає всі інформаційні системи митниці, забезпечуючи централізований збір, зберігання та обробку великих обсягів даних. Інтеграція подібних технологій сприятиме не лише покращенню діяльності Державної митної служби, а й загальному економічному зростанню та підвищенню інвестиційної привабливості країни.

Єдина цифрова платформа буде виконувати такі основні функції:

- збір даних: збиратиме дані з різних джерел, таких як митні декларації, транспортні документи, системи відеоспостереження тощо;
- зберігання даних: зберігатиме великі обсяги даних у безпечному та доступному форматі;

- обробка даних: використовуватиме алгоритми машинного навчання для аналізу даних, виявлення аномалій, прогнозування ризиків;
- надання інформації: надаватиме користувачам актуальну та достовірну інформацію для прийняття рішень;
- інтеграція з іншими системами: взаємодіятиме з іншими інформаційними системами, такими як єдиний митний портал, системи електронного декларування, бази даних інших державних органів [3].

Державна митна служба України продовжує курс на діджиталізацію та впровадження інновацій для зручності громадян і бізнесу. Одним із таких нововведень стало оновлення розділу "Ввезення легкового автомобіля" в Особистому кабінеті на порталі "Єдине вікно для міжнародної торгівлі". Відтепер митна декларація може формуватися ще простіше та швидше, завдяки двом ключовим покращенням:

1. Розпізнавання характеристик автомобіля за VIN-кодом – достатньо ввести VIN, і система автоматично спробує знайти технічні дані транспортного засобу.
2. Автоматичне заповнення частини граф декларації на основі фото техпаспорта – просто завантажте зображення документа і штучний інтелект зчитає всі можливі характеристики автомобіля, що містяться у техпаспорті. Решту даних система запропонує на основі VIN [1].

Таким чином, використання штучного інтелекту у митній сфері сприяє підвищенню прозорості процедур, вдосконаленню механізмів моніторингу та покращенню інформаційної взаємодії між митними органами, бізнесом і громадянами. Подальше впровадження цифрових технологій сприятиме підвищенню ефективності митного адміністрування, прискоренню процесів оформлення вантажів, дозволить гармонізувати митні процедури з міжнародними стандартами та створенню більш сприятливих умов для зовнішньоекономічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Держмитслужба впроваджує штучний інтелект для спрощення митного оформлення авто. *Державна митна служба України*. 14.02.2025. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/it-transformatsiia-62/post/derzhmitsluzhba-vprovadzhuie-shtuchnii-intelekt-dlia-sproshchennia-mitnogo-oformlennia-avto-2025> (дата звернення: 12.03.2025).
2. Леднік О. Як реформувати митницю з допомогою ІТ-технологій?. *Censor.net*. 07.03.2023. URL: https://censor.net/ua/blogs/3404294/yak_reformuvati_mitnitsyu_z_dopomogoyu_ittehnologiyi (дата звернення: 09.03.2025).
3. Пілецький О. О. Штучний інтелект як інструмент підвищення ефективності та прозорості митних процедур / Міністерство освіти і науки України Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2025. 89 с. URL: http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/7173/1/2025_Piletsky_281_MA_Mag.pdf (дата звернення: 08.03.2025).

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Тематичний напрям 2

УДК 336.153.2 (477)

Коваленко В.М.

д.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Тиндик О.І.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Коваленко С.В.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІЙ

Об'єктивна потреба у стійкому зростанні економіки, яку по мірі зростання конкуренції за ресурси та ринки збуту, усе більш гостро відчуває широкий загал світового співтовариства, в сучасних реаліях України стає особливо актуальною. Її задоволення, - це постійний пошук можливостей росту та підвищення ефективності економічної діяльності на рівні окремих економічних одиниць (виробничих та комерційних підприємств, бюджетних організацій, домашніх господарств тощо), секторів, галузей, територій та економіки в цілому.

Стійке економічне зростання вимагає системного підходу до організації управління економічними процесами оскільки структурні складові економіки та її фінансової системи тісно пов'язані економічними зв'язками (що проявляються у русі фінансових ресурсів) та взаємозалежні між собою.

В організації взаємодії між узагальненими складовими економіки особливо важлива роль належить державі як головному суб'єкту фінансових відносин, яка в особі центральних та місцевих органів влади й управління встановлює загальні правила економічної поведінки, зокрема, в частині формування, розподілу й використання фінансових ресурсів та здійснює контроль за їх дотриманням. Формуючи та реалізуючи на практиці фінансову політику, в частині формування та використання централізованих фондів фінансових ресурсів, держава стає модератором змін та безпосереднім учасником розподільчих процесів. Це дозволяє здійснювати регулювання розподілу фінансових ресурсів з метою вирівнювання доходів та стимулювання безпосередніх учасників фінансових відносин, у випадку збалансування їх економічних інтересів.

Державне регулювання доходів, з метою збалансування економічних відносин, у більшій чи меншій мірі, використовується в усіх секторах економіки, проте особливої актуальності воно набуває у секторі загальнодержавних фінансів, зокрема, у процесі організації міжбюджетних відносин між центральною, регіональними та місцевими гілками влади.

Сама необхідність державного регулювання міжбюджетних відносин обумовлена різним рівнем соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Він є результатом відмінностей у територіальному розташуванні, природно-кліматичних умовах, ресурсному потенціалі регіонів, нерівномірному розміщенні виробничої бази та історичних особливостей розвитку держави [1, с.24].

У результаті перелічених та багатьох інших відмінностей, що визначають рівень соціально-економічного розвитку територій, виникають дисбаланси у зв'язку з необхідністю надання певного обсягу соціальних, адміністративних та інших послуг і можливістю відповідної території в їх забезпеченні фінансовими ресурсами. У випадках, коли місцеві бюджети не в повній мірі наповнюються власними доходами, питання, що пов'язані з їх збалансуванням вирішуються

шляхом бюджетного вирівнювання, яке стає важливим засобом державного регулювання бюджетного процесу і фінансового забезпечення місцевого самоврядування [2, с.76].

Необхідно зазначити, що використання бюджетного регулювання, з метою збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів, носить тимчасовий характер, оскільки не вирішує проблем територіального розміщення виробничих потужностей, зростання кількості робочих місць, підвищення ефективності використання наявних економічних ресурсів тощо.

У зв'язку з цим, у розрахунку на перспективу, необхідно проводити заходи на рівні територіальних одиниць та господарського комплексу в цілому, що спрямоване на виявлення зростання та ефективне використання потенціалу економіки.

Термін потенціал, що походить від латинської *potentia* - сила, пояснюється як можливості, наявні сили, запаси, засоби, що можуть бути використані тощо. В економіці це економічні можливості держави, що можуть бути використані для забезпечення всіх її матеріальних потреб [3, с.541]. Під фінансовим потенціалом вчені розуміють наявні та потенційно можливі фінансові ресурси держави, підприємств або іншого суб'єкта економіки та можливості для їх ефективного формування, розподілу і використання з певною метою [4, с.7].

На необхідність зростання фінансового потенціалу територіальних одиниць України спрямована сучасна бюджетна політика держави, що відображена у Бюджетній декларації на 2025-2027 роки. Зміцнення фінансової спроможності громад та їх економічний розвиток, - як зазначено з постанові Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024р. № 751, - залежить від ефективності використання активів, якими володіє та розпоряджається громада, а розвиток території можливий лише за умови ефективного використання її внутрішнього потенціалу [5].

Прогнозні показники доходів та видатків місцевих бюджетів на 2024 - 2027 роки свідчать про значні зміни у бюджетній політиці держави, що спрямовані

на зростання інвестиційної активності місцевих органів влади з метою нарощування економічного потенціалу територій (табл. 1).

Практика надання фінансової допомоги у попередні роки, з метою збалансування доходів та видатків місцевих бюджетів, в основному зводилась до забезпечення поточних видатків бюджетних організацій, що зосереджені у загальному фонді. Натомість спеціальний фонд, що призначений для фінансування видатків розвитку, наповнювався по залишковому принципу, що суттєво стримувало інвестиційну активність місцевих органів влади.

Таблиця 1

Прогнозні показники доходів та видатків місцевих бюджетів
на 2024 - 2027 роки

(млн. грн.)

Найменування показника	2024		2025		2026		2027	
	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%	млн.грн	%
Доходи (з урахуванням міжбюджетних трансфертів), всього, у т.ч.:	674255,5	100,0	680581,2	100,0	848890,7	100,0	1005122,6	100,0
- загальний фонд	644028,9	95,5	638387,0	93,8	783548,3	92,3	898950,6	89,4
- спеціальний фонд	30226,6	4,5	42194,2	6,2	65342,4	7,7	106172,0	10,6
Міжбюджетні трансфери з державного бюджету всього, у т.ч.:	190772,1	100,0	184932,6	100,0	205802,6	100,0	256649,1	100,0
- загальний фонд	181850,4	95,3	169434,7	91,6	168957,0	82,1	180057,7	70,2
- спеціальний фонд	8921,7	4,7	15497,9	8,4	36845,6	17,9	76591,4	29,8
Видатки	674255,5	100,0	661560,9	97,2	829905,4	97,8	978768,9	97,4
Реверсна дотація до державного бюджету	0.0	0.0	19020,3	2,8	18985,3	2,2	26353,7	2,6

Джерело: Складено на основі [5].

Динамічне зростання частки спеціального фонду у доходах місцевих бюджетів, що відображено у таблиці 1, свідчить про якісні зміни у бюджетній

політиці держави та зростання ролі міжбюджетних трансфертів як інструменту фінансового забезпечення економічного розвитку територій.

Список використаних джерел

1. Письменний В.В. Міжбюджетні трансферти як інструмент фінансового вирівнювання територій / В.В. Письменний // Економіка та держава, - 2017, - №6, - С.24-30
2. Собчук С.І. Міжбюджетні трансферти в системі бюджетного регулювання / С.І. Собчук // Економіка та держава. - 2017, - №2, - С. 73-76
3. Словник іншомовних слів. За ред. О.С. Мельничука. Головна редакція ІРЕ, Київ. 1977. 775с.
4. Нонік В.В., Полчанов А.Ю. Фінансовий потенціал як економічна категорія. Інвестиції: практика та досвід. 2017, -№17, - С.5-9.
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 2024р. №751

Крупка М.І.

доктор економічних наук,
професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет Івана Франка

Діжак В.А.

здобувачка вищої освіти
Львівський національний університет Івана Франка

ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Формування результативної фіскальної політики – ключовий елемент фінансового менеджменту для будь-якої держави, що прагне до сталого розвитку. Для України, котра проживає період складних економічних змін на тлі воєнного стану, роль оподаткування набуває особливого значення з метою акумуляції фінансових ресурсів держави. Безумовно, необхідно розуміти, що фіскальна стратегія ґрунтується на кількох ключових діях. По-перше, це скорочення державних витрат, спрямованих на різні сфери. По-друге, передбачається збільшення податкового тягаря, тобто підвищення податків для населення та бізнесу. І, нарешті, це комбінування обох попередніх підходів, застосованих в узгодженому форматі [4].

В умовах глобалізації суспільства сучасні наукові погляди визнають особливу важливість інтегрування оподаткування у стратегії сталого розвитку. Зокрема, цю проблематику досліджували такі науковці: В. Валігура, З. Варналій, В. Дмитрів, О. Могилевська, П. Нікіфоров, Л. Парій, А. Слободяник, М. Штань, Ф. Ткачик та інші. Проте зберігається невизначеність у питанні, як розробляти та впроваджувати ефективні податкові заходи, що гармонійно досягають економічних та соціальних цілей.

Мета дослідження – комплексний аналіз змінної ролі податків у формуванні фіскальної політики країни в рамках сприяння сталому розвитку.

Податкова система України пройшла через низку реформ після здобуття суверенітету, але й надалі стикається з серйозними проблемами, що стосуються ефективності, справедливості та відповідності нормативним актам. Існуюча система, що характеризується розгалуженою мережею податків, пільг та спеціальних режимів, часто не спроможна генерувати достатній обсяг доходів, паралельно породжуючи проблеми, які гальмують економічне зростання. Цей парадокс, коли оподаткування видається водночас обтяжливим і недостатнім, вказує на проблеми, які вимагають комплексної реформи, а не поступових змін.

На наш погляд, концепція сталого розвитку вимагає фіскальних стратегій, які узгоджують короткотермінові економічні потреби з довготерміновими соціальними завданнями. У цій площині оподаткування функціонує не лише як спосіб поповнення бюджету, а й як потужний важіль впливу на суспільну поведінку, розподіл ресурсів та стимулювання ініціатив, що відповідають цілям сталого розвитку. Для досягнення сталого розвитку Україна має невикористаний фіскальний потенціал податків, що відкриває можливості суттєвих політичних змін. Це пов'язано з тим, що ключовими завданнями фіскальної політики є створення, наповнення та контроль за державним бюджетом, використовуючи податкові інструменти. Водночас, це передбачає оптимальне розподілення бюджетних коштів для побудови ефективної структури національної економіки, підтримку макроекономічної стабільності

шляхом сприяння динамічному економічному розвитку країни та забезпечення стабільних показників соціально-економічного розвитку [1].

В умовах розбудови України як демократичної, незалежної держави першочергову увагу необхідно приділити адмініструванню податків та забезпеченню дотримання законодавства. Тіньовий сектор в Україні, за експертними оцінками, займає значну частину національної економіки. Сьогодні така висока частка неформального сегменту ускладнює збір податків і створює недобросовісну конкуренцію між бізнесом, що працює прозоро, та тими, хто уникає сплати податків [3]. Зміцнення інституційної спроможності контролю за дотриманням податкового законодавства, спрощення процедур щодо виконання вимог та збільшення громадської довіри до фіскальних органів є вирішальними кроками у подоланні цієї проблеми.

Цифрова трансформація відкриває багато перспективних можливостей для вдосконалення адміністрування податків. Україна вже досягла значного прогресу у впровадженні електронних систем подання податкової звітності та цифрових платіжних платформ. Проте глибша інтеграція аналітики даних та технологій блокчейн здатна ще більше розширити можливості моніторингу, зменшити кількість випадків ухилення від сплати податків та знизити витрати як для підприємств, так і для фізичних осіб. Ці технологічні нововведення мають супроводжуватися інвестиціями в людський капітал у податкових органах для забезпечення їх ефективного впровадження та подальшого розвитку. Однак вирішення проблем оподаткування в період економічного піднесення, уряд може вдатися до зменшення державних видатків або ж підвищення податкових ставок. Мета цих заходів полягає у стримуванні надмірного розігріву економіки та досягненні збалансованого державного бюджету.

В умовах сьогодення екологічне оподаткування – це ще один важливий напрямок фіскальної політики України. Враховуючи прагнення країни до відповідності європейським екологічним стандартам, податки на викиди

вуглецю та інші екологічні збори можуть служити подвійним цілям: наповнювати бюджет і водночас сприяти переходу виробництва та споживання на більш стійкі, екологічні альтернативи.

Окрім фінансового забезпечення, податки здатні впливати на подолання економічної нерівності, що є актуальною проблемою в Україні. Прогресивна система оподаткування, при грамотному застосуванні, здатна сприяти більш раціональному розподілу фінансових ресурсів, водночас забезпечуючи фінансування важливих соціальних програм. Це пояснюється тим, що «вплив фіскальної політики розподіляється нерівномірно між різними верствами населення. Зважаючи на політичні переконання та визначені цілі, зменшення податків може бути спрямоване переважно на середній клас, котрий традиційно становить найбільшу економічну силу. Під час економічних криз та збільшення податкового тягаря, саме на цей клас лягає відчутно більший податковий тиск, ніж на більш заможних громадян» [2, с. 103].

Важливо враховувати міжнародний вимір податкової системи. Інтеграція України у світові економічні зв'язки, а також прагнення до вступу в Європейський Союз передбачають необхідність адаптації до міжнародних податкових стандартів та активної співпраці на міжнародному рівні. Особливу увагу необхідно приділити вирішенню питань розмивання податкової бази та стратегій переміщення прибутків, які часто використовують транснаціональні корпорації. Це потребує як вдосконалення внутрішньої політики, так і активної участі в міжнародних ініціативах щодо податкового адміністрування. Також важливим є впровадження європейської практики щодо встановлення обґрунтованого, вищого за нинішній в Україні, розміру неоподаткованого мінімуму доходів фізичних осіб при визначенні бази оподаткування [2].

На наш погляд, посилення важливості оподаткування у фіскальній політиці України потребує всебічного бачення, що виходить за вузькі рамки зміни податкових ставок чи спрощення адміністративних процесів. Йдеться про створення узгодженої політики, зокрема міжнародне співробітництво у сфері

оподаткування [1, с. 545], де податки слугуватимуть інструментом досягнення широких політичних, суспільних та економічних цілей. Це вимагає в умовах сучасної економічної ситуації в Україні тісної співпраці, передусім, з країнами ЄС і між державними органами, активного діалогу з представниками бізнесу та громадськості, а також ретельного оцінювання можливих наслідків нововведень.

Отже, зростання ролі податків у фінансній стратегії України – це виклик, який відкриває нові перспективи. Розглядаючи оподаткування не тільки як засіб наповнення бюджету, а й як важель сталого розвитку, Україна має можливість вибудувати потужну фінансову базу, що сприятиме досягненню економічних та соціальних цілей. Результативність цих заходів буде визначатися не тільки якістю технічного виконання, а й досягненням суспільного консенсусу щодо ключового взаємозв'язку між податками та загальним добробутом населення країни.

Список використаних джерел:

1. Податкова політика України: стан, проблеми та перспективи: монографія / П. В. Мельник, Л. Л. Тарангул, З. С. Варналії; за ред. З. Варналія. Київ, 2008. 675 с.
2. Слободяник А., Могилевська О., Парій Л. Особливості формування фінансової державної політики у період рецесій. *Розвиток міста*. 2024. №2 (02). С. 102-112.
3. Ткачик Ф., Валігура В., Дмитрів В. Фінансово-регулюючий потенціал податку на доходи фізичних осіб. *Економіка та суспільство*. 2021. №29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/602> (дата звернення: 21.03.2025).
4. Штань М. Координація монетарної та фінансової політики держави. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4733> (дата звернення: 21.03.2025).

УДК 336.14

Куцелєв М.О.

д.е.н., професор, професор кафедри фінансів
Національний університет «Києво-Могилянська академія»

ВПЛИВ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Як відомо в грудні 2023 року було прийнято Національну стратегію доходів України до розробки якої не було долучено ані представників бізнес-спільноти, ані науковців та профільних фахівців. Серед новацій – значне

підвищення вимог до малого та середнього бізнесу, що викликало логічну реакцію – збільшення як тіньового ринку в цілому, так й його підакцизного сегменту. Додаткових проблем (за підсумками 2024 року) з точки зору наповнення бюджету склало й відтермінування прийняття закону №11090 «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо перегляду ставок акцизного податку на тютюнові вироби», який нарешті було підписано Президентом України 24.03.2025. Вищезгаданий закон передбачає, що акцизний податок на тютюнові вироби буде прив'язаний до євро, а ставки акцизного податку на тютюнові вироби з січня 2028 року будуть встановлюватися з огляду на мінімальний рівень, визначений Директивою Ради ЄС 2011/64/ЄС. Ще один важливий момент – це щорічне зростання ставок акцизного податку на тютюнові вироби до набрання чинності цими ставками.

Згідно даних Міністерства фінансів України [1] надходження акцизного податку за 2024 фінансовий рік склали (табл. 1):

- від реалізації тютюнових виробів – 96,6 млрд грн;
- від реалізації пального – 77,1 млрд грн;
- від реалізації алкоголю – 18,2 млрд грн.

Таблиця 1

Надходження акцизного податку у 2023-2024 рр., млрд грн

Показники	2023 рік	2024 рік	Виконання бюджету 2024 року, %
Акцизний податок з вироблених в Україні та імпортованих підакцизних товарів	167,3	210,4	103,2
<i>Спирт</i>	0,13	0,12	100,0
<i>Лікero-горілчана продукція</i>	10,2	11,2	117,1
<i>Виноробна продукція, для виробництва якої не використовується спирт етиловий</i>	2,5	2,9	115,9
<i>Пиво</i>	3,8	3,9	89,8
<i>Тютюн та тютюнові вироби, рідини, що використовуються в електронних сигаретах</i>	80,3	96,6	107,7
<i>Транспортні засоби</i>	9,5	9,2	90,6
<i>Електрична енергія</i>	6,9	9,3	139,0
<i>Пальне</i>	53,9	77,1	95,6
<i>Інші товари</i>	0,07	0,08	38,3

Джерело: складено за даними [1]

При цьому, за оцінками експертів, загальні втрати бюджету на ринках підакцизних товарів у 2024 складали від 35 млрд грн до 37 млрд грн, а втрати від несвоєчасного підписання законопроекту 11090 тільки з початку 2025 року вже перевищили 2,0 млрд грн [2].

Проблем для наповнення державного бюджету країни, що виборює свою незалежність, додає й системне зростання тіньового ринку. Так, згідно статистичних даних та досліджень незалежних аналітичних центрів, до активної фази війни сірий ринок тютюнових виробів не перевищував 6%, а у 2024 році щонайменше 18% цього ринку вже знаходилися у тіні. Аналогічна тенденція спостерігалася у 2024 році й на інших підакцизних ринках: на ринку пального – зростання до 16%, на ринку алкоголю – до 24% [2].

Тобто держава від тіньового ринку підакцизних товарів щомісячно втрачає у 10 раз більше, ніж додаткові надходження від новацій запровадження з 1 січня 2025 року військового збору для ФОП. Тому важливим аспектом залишається балансування фіскальної та регулюючої функцій акцизного податку. За умови виваженого підходу до встановлення ставок та ефективного адміністрування можливе забезпечення стабільних надходжень до державного бюджету [3-5].

Таким чином, для зміцнення обороноздатності та наступного повоєнного відновлення України слід принципово змінити підходи в управлінні доходами та розробити адекватну реаліям та соціально справедливую для домогосподарств та малого й середнього бізнесу Національну стратегію доходів України із обов'язковим залученням як представників підприємців, так й профільних експертів та науковців.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/>
2. Економічна Експертна Платформа. URL: <https://economics.org.ua/>
3. Nechyporenko A. Financial resources of public sector of economy in ensuring realization of financial policy of the country. Association agreement: driving integrational changes: collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. P. 374–385.

4. Rekunen I., Kuzheliev M., Nechyporenko A., Nemsadze G. Discretionary budget expenditure in the system of state regulation of the country's socioeconomic development. *Public and Municipal Finance*. 2018. № 7. P. 8–18.
5. Кужелєв М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис – XXI*. 2015. № 3–4 (1). С. 60–63.

УДК 366.02

Макогон В.Д.
д. е. н., професор,
професор кафедри фінансів,
Державний торговельно-економічний університет

ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Система формування доходів бюджету є вагомим інструментом державного регулювання суспільного розвитку. Посилення впливу екзогенних та ендогенних чинників на соціально-економічні процеси зумовлюють необхідність розробки нових підходів щодо формування доходів бюджету. Вироблення інструментарію формування доходів бюджету, який виходячи з реальних можливостей економіки в умовах воєнного стану забезпечить дотримання державних гарантій сприятиме стабілізації макроекономічних процесів. Водночас, вагомими чинниками які впливають на виконання дохідної частини бюджету в умовах воєнного стану є руйнування об'єктів цивільної, критичної інфраструктури, виробництв та промислових комплексів. Згідно оцінки Світового Банку прямі збитки за 2022-2023 роки війни в Україні склали близько 486 млрд. дол. США [1].

Вагомого значення набувають питання забезпечення стійкості джерел власних надходжень бюджету. Частка доходів зведеного бюджету України у ВВП у 2022 році склала – 41,93 %, у 2023 році – 46,84%, у 2024 році – 47,12%, з них: державного бюджету – 34,12 % (2022 р.); 40,32 % (2023 р.); 41,01 % (2024 р.). Основним джерелом формування доходів бюджету залишаються податкові надходження – 61,16 % (2022 р.); 52,77 % (2023 р.); 58,21 % (2024 р.). Аналіз структури податкових надходжень свідчить, що найбільше зросли

частки податку на доходи фізичних осіб та податку на прибуток підприємств. При цьому непрямі податки, що включаються в ціну товарів і послуг становлять третину бюджетних доходів. Також, вагому частку доходів складають надходження грантів від міжнародних партнерів. Частка надходжень від офіційних трансфертів від урядів зарубіжних країн та міжнародних організацій у дохідній частині зведеного бюджету склала – 21,92% (2022 р.); 13,97 % (2023 р.); 13,25 % (2024 р.).

З метою підвищення якісного рівня формування дохідної частини бюджету, боротьби з ухиленням від сплати податків та, відповідно мобілізації податкових надходжень прийнято низку нормативно-правових документів, спрямованих на посилення фінансової стійкості шляхом мобілізації внутрішніх доходів і приведення митного та податкового законодавства до стандартів ЄС. Зокрема, Україна стала рівноправним партнером в міжнародній системі автоматичного обміну податковою інформацією, що об'єднує понад 100 країн. Зазначене сприяє гармонізації національного законодавства з законодавством ЄС та впровадженню стандартів ОЕСР.

У 2024 році Державна митна служба України стала партнером Програми ВМО з протидії корупції та сприяння доброчесності у митній сфері (A-CIP), що сприятиме покращенню бізнесового та правоохоронного клімату для транскордонного співробітництва шляхом посилення доступу до антикорупційних інструментів. Забезпечено розробку нових та актуалізацію діючих інструментів з управління ризиками, удосконалено підходи до застосування системи управління ризиками, у тому числі з метою обрання форм та обсягів митного контролю, аналізу попередньої інформації, використання СУР після випуску товарів.

Водночас, при обґрунтуванні шляхів реформування податкової системи слід враховувати як важливість підтримки бізнесу (зменшення рівня оподаткування може сприяти стимулюванню розвитку перспективних галузей економіки) так і важливість забезпечення достатнього рівня державного

фінансування, зокрема сектору безпеки та оборони (рівень оподаткування має свої об'єктивні межі, зумовлені системою державних витрат). Зазначене зумовило розробку Національної стратегії доходів України. Метою якої є забезпечення стабільності економічного розвитку, створення умов для післявоєнного відновлення та адаптації фінансової системи до європейських та міжнародних стандартів [2].

Удосконалення системи формування доходів бюджету надасть можливість для досягнення макроекономічної стійкості як необхідної передумови для економічного відновлення. Скоординовані рішення сприятимуть зменшенню економічних дисбалансів.

Список використаних джерел:

1. Швидка оцінка завданої шкоди та потреб відновлення. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf>
2. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2023 року № 1218-р «Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.02.2025).

UDC 351.72

Petrushka O.V.

Associate Professor of Department of Finance named after S. I. Yuriy,
West Ukrainian National University

Shuliuk B.S.

Professor of Department of Finance named after S. I. Yuriy,
West Ukrainian National University

CURRENT ISSUES OF IMPROVING STATE FINANCIAL CONTROL IN UKRAINE

The presence of problems of a regulatory, organizational, technical, methodological, informational and personnel origin in the domestic system of state financial control leads to a decrease in its efficiency and objectivity of implementation, irrational management of state property and resources.

The shortcomings of a regulatory nature include insufficient legislative support for the formation of a holistic system of financial control and the imperfect quality of

regulatory legal acts on budget control issues. The main problem of implementing financial control is the presence of a large number of regulatory legal acts that duplicate the functions of state bodies, shift responsibility and contain a number of collisions, in which identical concepts are interpreted differently, various classifications of control forms, control bodies are proposed, which leads to some confusion and an increase in offenses and economic crimes. The current domestic budget and financial legislation has many gaps and weaknesses, which leads to the spread of fraud in the field of budget funds and state property [1]. The main reason for the emergence of this group of shortcomings is the insufficient participation of controlling bodies in the processes of developing and improving the regulatory framework in the field of state financial control, as well as issues of formation, distribution and use of budget funds, implementation of measures to prevent financial violations.

Regarding organizational and technical problems in the field of state financial control, today there is a large number of state financial control bodies that have different goals, objectives, functions, powers and responsibilities. The lack of a coherent organizational structure, insufficient attention to control actions that provide a preventive function of control, low responsibility of control subjects leads to a number of unresolved issues in building the organizational structure of state financial control [2]. Duplication of individual functions of control subjects that have different departmental affiliation and level of subordination is no exception. In addition, there is a weak communication link between state financial control bodies, among themselves within each type of control, as well as between external and internal state financial control bodies and law enforcement agencies.

The main methodological shortcomings that hinder the development of the domestic system of state financial control are the lack of specific procedural norms and standards for implementing state control and the weakness of its theoretical and methodological foundations, which is the cause of large-scale financial violations and abuses in the field of public finances. The lack of a basic methodology for conducting state financial control, namely its theoretical and methodological foundations, creates

the prerequisites for financial abuses in the budget sector. Also included in this group of problems are inconsistencies between previous, current, and subsequent control.

The issues of developing a unified information system for state financial control, are the issue of standardization and improvement of existing software for controlling bodies among the main problems of today. Proper information support creates the prerequisites for conducting a high-quality inspection and preparing conclusions about the real state or actions of the controlled object. Today, there is no single concept for designing a system of information support for state financial control bodies. Thus, an important condition for building a single system of state financial control in Ukraine is the creation of an effective automated information and analytical system based on modern information technologies, which is designed to collect, store, search and issue information on all control measures carried out and their results.

One of the important problems in the field of functioning of state financial control remains the issue of training personnel for control bodies. Significant factors that affect the resolution of personnel issues are wages, working conditions and career growth opportunities, as well as requirements for professional training and pre-training of personnel. A crucial condition for the formation of objective and effective state financial control is the training of highly qualified auditors and expert analysts.

The main tasks aimed at improving the state financial control system are: bringing the theoretical basis into line with modern conditions; reforming organizational structures [3]; dividing functions and areas of activity; creating integrated research and educational bases, forming a system of personnel support; organizing an adequate information and communication infrastructure. Thus, in order to improve the state financial control system, in our opinion, it is necessary to form unified conceptual principles for creating a unified system of state financial control taking into account modern development conditions; to increase the level of reliability of the current state financial control system, it is necessary to bring the regulatory and legal framework to a level at which it can ensure the reliability of the system and its rationality; optimize the organizational structure of state financial

control; ensure the principle of transparency of bodies conducting state financial control; introduce standardization and codification of state financial control, improve existing methods and procedures of state financial control; clearly coordinate the activities of control bodies, as this will avoid duplication of functions and responsibilities of control bodies; improve the staffing of the state financial control system, create a modern research and training base according to international standards; create a modern information and communication infrastructure, etc. The proposed directions aimed at strengthening state financial control will allow the formation of a unified approach to its planning and implementation, ensuring more effective and in-depth implementation of control measures, that will provide focusing the attention of authorized control bodies on problematic control subjects.

References:

1. Pivovarov K.V. Ways to improve the financial control system in the state administration of Ukraine. *State administration: improvement and development*. 2016. No. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2016_4_10.
2. Loishyn A., Kustrich K. Problems of functioning of state internal financial control in Ukraine. *Social Development and Security*. 2022. 12(4). URL: <https://doi.org/10.33445/sds.2022.12.4.4>.
3. Hevlych L., Tukila K. Organization of effective state financial control in Ukraine. *Economy and Society*. 2021. (33). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-16>.

JEL O12

Sandal, J-U.

Prof. h.c. mult, Dr. h.c. mult, Doctor of Philosophy,
Rector and Owner of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute,
Norway

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AS A RESPONSE TO SUSTAINABLE AND INCLUSIVE DEVELOPMENT OF SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS IN CONDITIONS OF DYNAMIC CHANGES

Sustainable and inclusive development of socio-economic systems in conditions of dynamic changes is a question of realizing the effects of successful social entrepreneurship both locally and globally.

Successful social entrepreneurship is carried out by social entrepreneurs; individuals with a dream and personal high moral ethical quality characteristics as

well as the strength and will to overcome obstacles and hindrances in the process of changing the world to the better for everyone. When the successful social innovation has been launched on the market, there is no way back. The old methods, production lines, tradition and cultural characteristics of the static society will forever be history, and the new dynamic changes will inevitably elevate human expression in all its cultural forms to a new and relatively higher level. This process of economic development creates the foundation for democracy and its sustainable growth in the nation as well as in its people.

Sustainable development means lasting and continuing development over a period, until the end of capitalism. Innovation, the new combinations of land and labor constitute the source of dynamic changes and creates an everlasting foundation of value of which the flow of growth may come. This value is the entrepreneurial profit, the true evidence that a dynamic change has taken place. “The central problem of interest on capital: how does it happen that this stream of goods flows permanently, that interest is a net income which one may consume without impairing one’s economic position?” [5, p. 159].

Innovation is the process of creating something out of nothing and is perfectly undertaken by a definite category of individuals. Their successful actions indicate the power of a two-edged sword, dividing reality into two, development and destruction. On the one hand innovation creates development on the other it causes destruction. Both are equally valuable because the old must give way for the new. Individuals creating innovation is not impairing their economic positions, because productive loans, opposite consumption loans, are perfectly secured by the good names and reputations of the persons behind successful innovations [5].

Among the strongest characteristics of capitalism is the circular flow, which service makes it possible to obtain productive loans by turning a young man’s good name into liquid assets. Sustainable and inclusive development of social-economic systems in every nation is a role obtainable by everyone if the individual is prepared to carry out new combinations and meets the characteristics as described. Successful

innovation, so experience teaches us, is perfectly financed by sales revenues and productive loans are not necessary for its diffusion to new markets or industries.

Development in relation to dynamic changes is evidence-based in the accumulation of entrepreneurial profits. The entrepreneur is a single person, not a group of people, or board of directors and has no other formal or informal role such as position, entity, or legal body, and he is the sole owner of the accumulated entrepreneurial profits. The evidence-based method, which is based on observation and identification of accumulated profits, requires careful analysis of the accumulation of net value on private individual ownership.

A technical term used in the financial services industry to identify individuals who maintain liquid assets at or above a certain threshold are divided into different categories of wealthy individuals. A High-Net-Worth Individual (HNWI) is a person who owns liquid assets valued at \$1 million or more, included money held in bank or brokerage accounts, excluding assets like a primary residence, collectibles or durable goods. HNWI is a person with valuables between \$1 million and \$5 million, Very-High-Net-Worth Individual (VHNWI) is a person with valuables between \$5 million and \$30 million, Ultra-High-Net-worth Individual (UHNWI) is a person with valuables above \$30 million [1]. There is also a subcategory (SHNWI), counting \$100.000 to \$1 million.

HNWI is not equally distributed throughout the world as shown in the World Wealth Report 2024 [7]. Individual wealth distribution 2023 includes North America: 7,9 million, Asia-Pacific: 7,4 million, Europe: 5,8 million, Latin America: 600.000, Middle East: 900.000, Africa: 200.000 [3]. The world increase 2022 – 2023 was 5,1% (in North America the increase was 7,1%) counting 22,83 million individuals in total worldwide (HNWI 20,53+ VHNWI 2,08+ UHNWI 0,22), and \$86,8 trillion in total wealth [3].

Global wealth consists of accumulation of old and new profits, of which entrepreneurial profits occupy our interest. The creation of innovation is behind the rise of wealth and new technology in the digital industries is prominent. Europe lags

behind, mainly due to its concentration on the automotive industry, green policy, green industries, education DEI-based ideology, and political insufficiency where EU-leaders have long failed to confront Europe's declining growth rate [6]. Eu leader Mario Draghi's report has sent shock waves throughout the continent and beyond and "We fully support his call for bold change to break Europe free from the vicious cycle of low innovation, investment and commercialization - Europe is behind in 7 out of 8 critical technologies and the gap is widening quickly" [2].

Europe has for a long time been confronted with a choice between confirmation and transformation. Confirmation is static production; transformation is innovative and dynamic. Confirmation is nationalism and protectionism based on political propaganda, religious lies, horrible ideologies, static non-innovative learning methods and output [4].

Social entrepreneurship is sustainable and inclusive development of socio-economic systems in conditions of dynamic changes as it has the power to engage individuals without discrimination, election or privileges and it brings prosperity and a free democratic system to nations and people.

Successful entrepreneurship is investing personal effort, vision, and funds and its motive is of a non-hedonistic nature; investing public funds is the opposite.

References

1. Curry, B. (2023). HNWI: High-Net-Worth-Individuals. <https://www.forbes.com/advisor/investing/financial-advisor/high-net-worth-individual-hnwi/> (2024-09-16).
2. Fitouri, S. (2024). Our reaction to Mario Draghi's report. [Our reaction to Mario Draghi's report - DIGITALEUROPE](#) (2024-09-17).
3. Heyes, A. (2024). High-Net-Worth Individual (HNWI): Criteria and Example. [High-Net-Worth Individual \(HNWI\): Criteria and Example \(investopedia.com\)](#)
4. Sandal, J-U. (2024) New Trends in Education 2. [New Trends in Education 2 \(hneu.edu.ua\)](#) (2024-09-17).
5. Schumpeter, J. A. (2008). *The theory of economic Development*. New Jersey: Transaction Publisher.
6. The future of European competitiveness (20+24). [97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en \(europa.eu\)](#) (2024-09-17).
7. World Wealth Report 2024. [WWR 2024 web.pdf \(capgemini.com\)](#) (2024-09-17).

к. е. н, професор кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ВПЛИВ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Фіскальна політика є одним із найважливіших інструментів державного регулювання, що впливає на соціально-економічний розвиток країни. Через систему податків, державних витрат і дотацій вона сприяє забезпеченню стабільності, зростанню добробуту населення та досягненню глобальних цілей сталого розвитку.

Розглянемо вплив фіскальної політики на сталий розвиток України в контексті 17 Цілей сталого розвитку, визначених ООН. Зокрема, подолання бідності є однією з найважливіших цілей, яка безпосередньо залежить від ефективності соціальних витрат у бюджеті. Фіскальна політика спрямована на зниження рівня бідності через державну підтримку малозабезпечених верств населення, зокрема субсидії, пенсії та соціальні допомоги. Для визначення впливу фіскальної політики на цю ціль сталого розвитку в Україні співставимо видатки бюджету на соціальний захист та рівень бідності (рис.1). За рівень бідності обрано відсоток населення, яке живе менш ніж на \$5,50 на день.

Рисунок 1 – Співставлення видатків бюджету на соціальний захист та рівня бідності в Україні за 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано за [1, 2]

Аналізуючи дані щодо видатків на соціальний захист та рівня бідності в Україні, можна зазначити, що зростання бюджетного фінансування соціальних програм до 2021 року супроводжувалося поступовим зниженням рівня бідності.

Проте різке підвищення показника бідності у 2022-2024 роках, незважаючи на подальше зростання видатків, свідчить про наявність кризових чинників, зокрема економічної нестабільності та інфляції. Це вказує на недостатню ефективність соціальних програм та їхню неспроможність компенсувати макроекономічні виклики.

Подолання голоду передбачає забезпечення продовольчої безпеки. Фіскальна політика може підтримувати сільське господарство шляхом дотацій, пільгового кредитування та зменшення податкового навантаження на виробників. В межах цієї цілі сталого розвитку проаналізуємо динаміку рівня індексу споживчих цін в Україні. Вона демонструє нестабільність, що безпосередньо впливає на продовольчу безпеку. Незважаючи на певну стабілізацію після пікового значення 2015 року, високі показники у 2022 та 2024 роках свідчать про зростання вартості життя [3]. Це є наслідком економічних потрясінь, війни, логістичних проблем та інших факторів.

Міцне здоров'я забезпечується через фінансування медичних закладів, програм охорони здоров'я та профілактики захворювань. Аналіз видатків на охорону здоров'я у співвідношенні до ВВП та тривалості життя населення є важливим для оцінки результативності державної політики у цій сфері (рис.2).

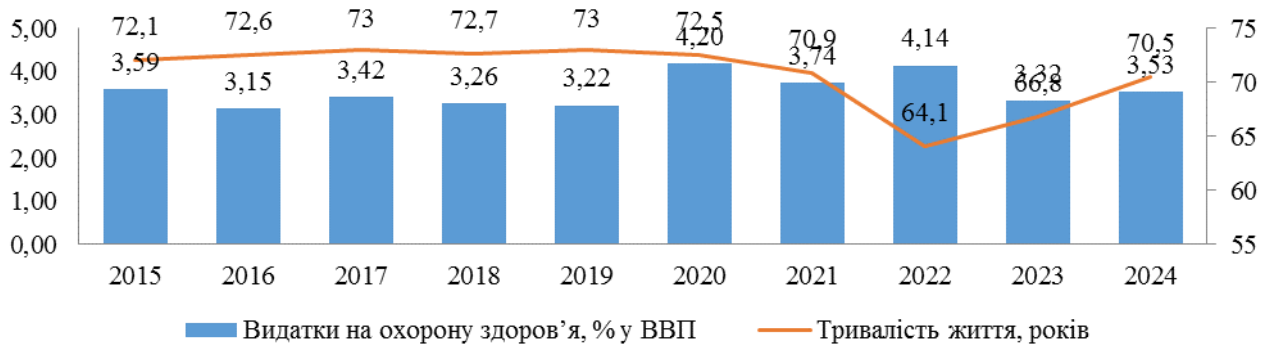

Рисунок 2 – Співставлення видатків бюджету на охорону здоров'я у ВВП та тривалості життя населення в Україні за 2015-2024 рр.

Джерело: побудовано за [1, 4]

Рівень видатків на охорону здоров'я у співвідношенні до ВВП свідчить про відносно стабільний рівень державного фінансування цієї сфери, однак його вплив на тривалість життя є неоднозначним. Зростання фінансування у

2020 році не змогло запобігти зниженню середньої тривалості життя, що пов'язано з пандемією COVID-19. У 2022 році, попри збільшені видатки, тривалість життя значно скоротилася, що є наслідком воєнних дій та погіршення медичної інфраструктури.

Гідна праця та економічне зростання стимулюються через податкові пільги для підприємств, інвестиції у створення робочих місць та підтримку малого й середнього бізнесу. Рівень безробіття є важливим показником впливу фіскальної політики на цю ціль (рис.3).

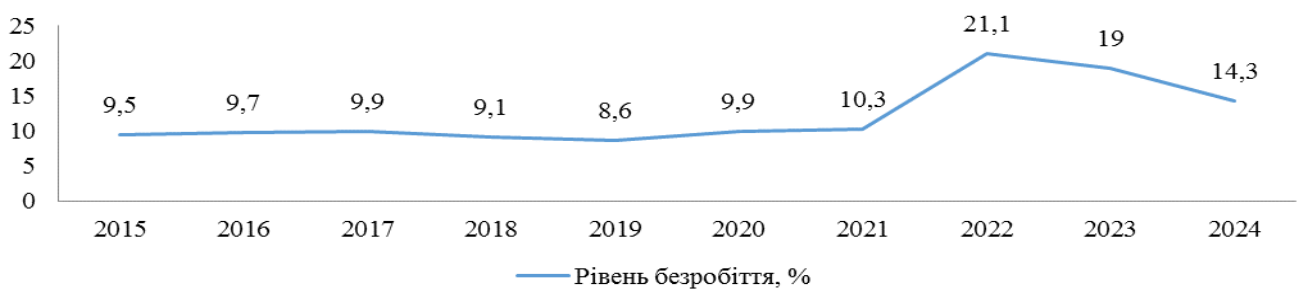

Рисунок 3 – Динаміка рівня безробіття в Україні за 2015-2024 рр.
Джерело: побудовано за [5]

Аналіз рівня безробіття в Україні свідчить про його поступове зниження до 2019 року, що є наслідком сприятливої економічної ситуації та ефективної підтримки зайнятості. Військові дії у 2022 році призвели до рекордного зростання безробіття, оскільки велика кількість підприємств припинила діяльність, а частина населення була вимушена виїхати з країни. Надалі фіскальна політика має стимулювати створення нових робочих місць, особливо у стратегічно важливих секторах, для забезпечення стійкого економічного розвитку.

Фіскальна політика також відіграє важливу роль у забезпеченні якісної освіти через фінансування навчальних закладів, підвищення зарплат викладачів та модернізацію освітньої інфраструктури. Вона також сприяє досягненню гендерної рівності шляхом фінансування програм соціальної підтримки, забезпечення рівного доступу до освіти та стимулювання працевлаштування жінок. Інвестиції у водопостачання, відновлювану енергетику та екологічні ініціативи допомагають

створити більш стійке середовище, сприяючи покращенню санітарних умов, енергетичній незалежності та адаптації до змін клімату.

Таким чином, фінансова політика України має значний потенціал впливу на сталий розвиток, проте її ефективність залежить від обґрунтованого планування, прозорості використання бюджетних коштів та системного моніторингу результатів. Важливо, щоб фінансові інструменти не лише реагували на поточні виклики, а й сприяли структурним змінам в економіці, соціальній сфері та екології. Інтеграція Цілей сталого розвитку у фінансову політику стане основою для створення більш справедливого, стійкого та інноваційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян Open Budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 20.03.2025).
2. Ukraine Poverty Rate. URL: <https://www.macrotrends.net/global-metrics/countries/UKR/ukraine/poverty-rate> (дата звернення 20.03.2025).
3. Індекс інфляції в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2025/> (дата звернення 20.03.2025).
4. Ukraine life expectancy at birth. URL: <https://data.who.int/countries/804> (дата звернення 20.03.2025).
5. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення 20.03.2025).

UDC 336.132

Abramova A.

PhD in Economics, Associate professor at the Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Mihaila S.

Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Department of Accounting, Audit and Economic Analysis
Academy of Economic Studies of Moldova

**THE NEED TO ASSESS THE IMPACT OF FINANCIAL INSTABILITY
RISKS AS A TOOL TO ENSURE THE DEVELOPMENT OF THE TAX
SYSTEM**

Achieving the financial stability of each state is a priority task of its governance system, since the synergy in the operation of financial institutions and financial markets, through the effective use of financial instruments, provides current and

future opportunities for economic growth, effective prevention of financial crises and rapid adaptation of the national economy to various challenges. Since the tax system is an important and open component of the state financial system, which ensures the generation of financial resources necessary for sufficient financing of state needs, it has a significant and often destructive impact on key development indicators.

The stability of the national currency and its value against foreign currencies, market interest rates, economically acceptable inflation, unemployment, public debt and international financial and economic policy, etc. are generally the basic indicators of achieving long-term stability of the national economy, and also have a decisive impact on the performance indicators of the tax system [1, p. 163].

In the context of tax administration, development and efficient functioning of the tax system, preventing and quickly detecting the destructive effects of financial instability means ensuring that the government can fully mobilise the planned financial resources. So how can the desired financial stability be achieved?

Headed by a combination of monetary, currency, fiscal instruments and international levers of influence, regulation and supervision of financial institutions, special support mechanisms and stabilisation funds that form an effective systemic set of regulation and influence, early diagnosis and continuous monitoring of factors and threats to financial stability are of great importance (Fig. 1) [2].

The data in Fig. 1. allow us to visualise the existing relationship between various elements of financial instability monitoring. Thus, the most important macroeconomic indicators of financial instability provide information on the degree of uncertainty and potential risks in the country's economic system, helping to assess the actual financial situation, promptly recognise potential problems of economic development, and identify factors of future financial crises or recessions. Key financial indicators help assess the state of the financial system, identify potential threats and determine the vulnerability of the economy to financial crises. These indicators help to identify problems in the financial sector that may have an impact on the economy as a whole and the tax system in particular. Accordingly, monitoring

the volatility of stock and currency markets, analysing fluctuations in asset prices and foreign investment flows are important for detecting financial crises.

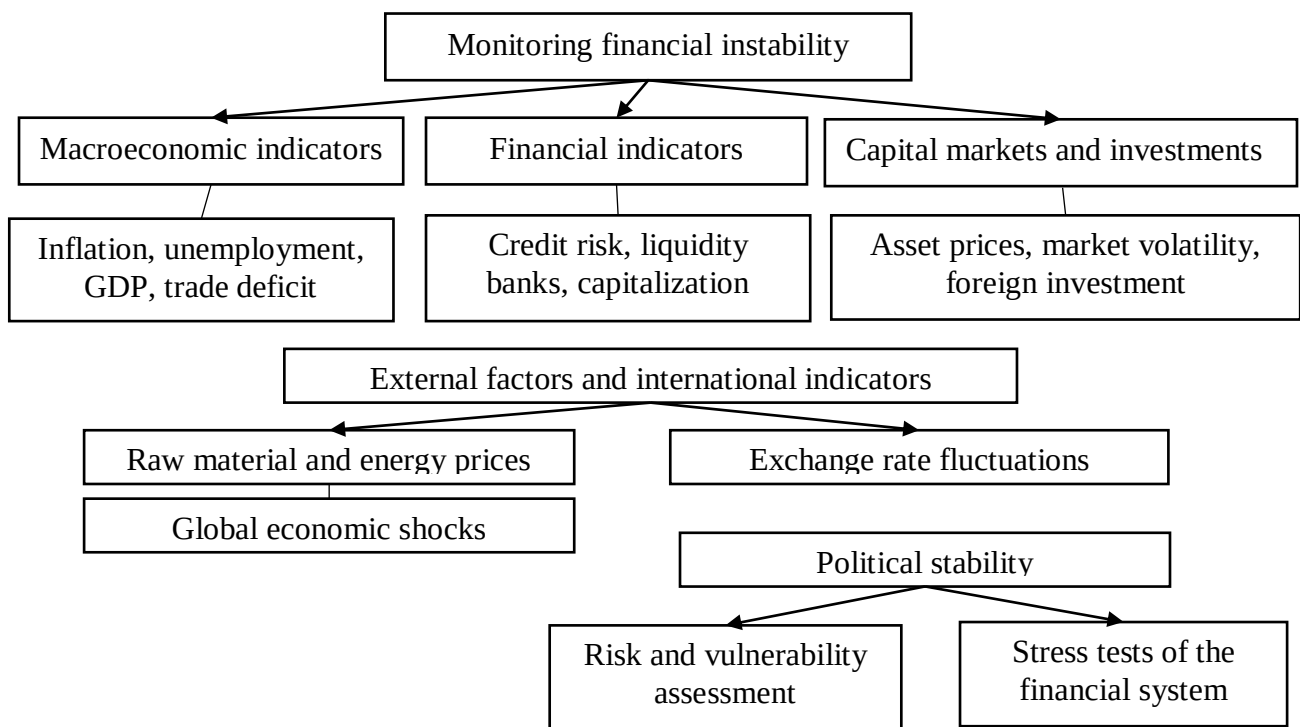

Fig. 1.Components of financial instability monitoring

Assessment of external factors that are beyond the control of the government and economic entities determines their impact on the economy and financial stability, causing serious economic problems. The system of declared indicators includes: changes in global prices for energy resources, goods and raw materials, global demand, global financial and economic changes, fluctuations in international exchange rates, international trade and trade wars, political instability and international sanctions, global climate change, and disasters. As a result, monitoring, risk and vulnerability assessment based on all collected data will ensure that risks are identified qualitatively through stress tests and in-depth analysis of the financial system's vulnerability.

The current changing conditions of public administration require the generation of fast, high-quality, multifactorial and unbiased data of the declared monitoring and

analysis. It is possible to meet them thanks to digital technologies based on Big Data (analysis, forecasting of macroeconomic indicators, taxpayer behaviour to identify tax evasion risks), artificial intelligence (accurate forecast of future revenues, reducing the impact of external economic shocks and ensuring the stability of public finances), blockchain (to ensure transparency and control in the tax system), the Internet of Things (to monitor the economic activities of business entities in real time), intelligent systems, and other technologies.

In general, the stated approaches have the power to optimise and increase the efficiency of the state tax system, recognising both financial and tax risks in time to form the basis for a more adaptive and effective tax policy. This helps to ensure the stability of the tax system as a whole.

Thus, tools and technologies for assessing the impact of financial instability risks are important in ensuring the development of the tax system. They help to improve tax risk management, increase transparency and efficiency of tax administration, reduce the likelihood of tax evasion, and respond to changes in the economic environment in a timely manner. This will ensure not only the stability of the tax system but also the financial stability of the country as a whole.

References:

1. Bursa, I. A., Shevchenko, M. A. (2025). Risk management and evaluation of financial instruments in conditions of market instability. *Regional and Branch Economy*. 162-171. DOI: 10.47576/2949-1916.2025.1.1.020.
2. Finansova bezpeka Ukrainy: suchasnyi stan pravovoho rehuliuвання ta perspektyvy rozvytku [Financial security of Ukraine: current state of legal regulation and development prospects] : materialy IX Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, prysviachenoї naukovi shkoli zasluženoho yurysta Ukrainy, profesora, d.iu.n. Viktora Tarasovycha Bilousa. m. Irpin, 26 zhovtnia 2023 roku. Irpin: Derzhavnyi podatkovyi universytet, 2023. 312 s.
3. Zabezpechennia finansovoi stabilnosti v Ukraini v umovakh postkryzovoi ekonomiky [Ensuring financial stability in Ukraine in the post-crisis economy] Belinska, Ya. V., Pokryshka, D. S., Moldovan, O. O. K. : NISD, 2011. 88 p. Retrived from <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2011-10/Finstabiln-5bbf4.pdf>

ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ

Охорона здоров'я - важлива галузь діяльності держави, це дієвий чинник відтворення людського здоров'я. В Україні продовжується процес реформування охорони здоров'я. При цьому особлива увага приділялась впровадження моделі національного солідарного медичного страхування, були запроваджені нові механізми реформування та фінансування аналогічні рівню розвитку медицини європейських країн.

В процесі медичного реформування докорінно змінювався механізм фінансового забезпечення медичних закладів. Кошторисний механізм фінансування було відмінено і впроваджені більш сучасні методи та механізми. Основним джерелом фінансування медичних закладів виступив Державний бюджет України, бюджети місцевого самоврядування, кошти від надання платних послуг, благодійні та спонсорські внески.

Важливу роль в процесі реформування охорони здоров'я відіграє НЗСУ. Це Національна служба здоров'я України, яка реалізує політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій. НЗСУ є національним страховиком, який укладає договори з закладами охорони здоров'я та закуповує у них медичні послуги та оплачує їх згідно тарифів та коригувальних коефіцієнтів.

Розвиток медицини безпосередньо залежить від фінансового забезпечення діяльності закладів охорони здоров'я, тому важливо правильно обрати форму фінансування. Сьогодні найбільший інтерес викликає змішана

система фінансування, направлена на досягнення повної рівноваги між джерелами фінансування та ефективністю діяльності медичних закладів.

В процесі бюджетної реформи створений новий механізм фінансування медичних закладів, планування їх доходів та видатків. Відтепер кошти «ходять» за пацієнтом, що значно покращує якість надання медичних послуг населенню.

В останні роки в системі охорони здоров'я здійснено ряд заходів, які направлені на покращення якості медичного обслуговування населення:

- створений потужний провайдер - Національна служба здоров'я України, яка виконує роль єдиного замовника медичних послуг та лікарських засобів відповідно до програми медичних гарантій населення;

- створено e-Health (електронну систему охорони здоров'я), яка допомагає пацієнтам отримувати якісні медичні послуги. При цьому НСЗУ може контролювати ефективність витрачання бюджетних коштів в рамках програми медичних гарантій;

- перетворено бюджетні медичні установи на комунальні некомерційні підприємства (КНП), які замість кошторису складають фінансовий план;

- впроваджено новий фінансовий підхід «гроші ходять за пацієнтом».

Оскільки рівень розвитку охорони здоров'я залежить від ефективності фінансування даної галузі. Найкращим способом удосконалення фінансування медицини є запровадження добровільного так обов'язкового медичного страхування», що характерне для таких країн як Франція, Австрія, Бельгія, Німеччина, Ізраїль [3].

Однак, в Україні і досі основною формою фінансового забезпечення охорони здоров'я є бюджетне фінансування. Кошти, отримані з інших джерел є доповнюючим фінансовим ресурсом. Державна система фінансування медицини характерна для таких розвинутих країн як Італія, Швеція, Англія, Данія. В той же час США надає перевагу змішаній формі фінансування медичної допомоги, яка націлена на досягнення повної рівноваги між джерелами фінансування [2].

Обсяг коштів Державного бюджету України на реалізацію програм медичних гарантій передбачається в Законі України про Державний бюджет України на відповідний рік у розмірі 5% ВВП. Видатки бюджету на медицину є захищеними статтями. Кошти державного бюджету спрямовуються на фінансове забезпечення медичних програм громадського здоров'я, на проведення заходів боротьби з епідеміями, тощо. Крім того, надається фінансова підтримка державним некомерційним підприємствам охорони здоров'я, зокрема, здійснюється фінансування проведення капітального ремонту, реконструкції, оновлення матеріально-технічної бази, оплати енергоносіїв, підвищення оплати праці медичних працівників [2].

В свою чергу, органи місцевого самоврядування в межах своїх компетенцій фінансують місцеві програми розвитку та підтримки комунальних підприємств охорони здоров'я.

Таким чином, в результаті реформування в системі охорони здоров'я відбулися докорінні зміни, які дали позитивний ефект та забезпечили якісне надання медичних послуг та зміцнили фінансові основи функціонування медичних закладів та надання медичних послуг населенню.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення” від 19.10.2017р № 2168-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>.
2. Зеленеви́ч В.О. Шляхи вдосконалення фінансування охорони здоров'я України. *Матеріали восьмої Інтернет конференції «Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція в світову наукову думку»*. 2022. №2.–С.58-64.
3. Кринична І. Обґрунтування необхідності проведення реформування системи охорони здоров'я в Україні: історичний аспект. *Теорія та історія публічного управління*. 2022. № 3 (17). С. 19–26.
4. Криничко Л., Мотайло О. Нові підходи до фінансування системи охорони здоров'я. *Аспекти публічного управління* Том 9 № 2 2021. С. 86-100.
5. Мишолівський Б.І. Організація фінансування охорони здоров'я. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2023. №30. С.73-81

СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В РЕГІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ: ПИТАННЯ ФІНАНСОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

У рамках стратегічного курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу національна економіка України як на макрорівні, так і на регіональному в умовах післявоєнної розбудови повинна не просто відновлюватися, а трансформуватися, враховуючи європейські стандарти сталого розвитку. Реформа децентралізації яку було розпочато після революції Гідності суттєво підняла значення базових територіальних громад, особливо міських, які завжди були та є місцями концентрації людського, соціально-економічного, інноваційного та фінансового потенціалу України. Саме територіальні громади міст спроможні сьогодні стати «точками зростання» економіки, тобто формувати рушійні сили економічного зростання для навколишніх територій та відігравати ключову роль у розвитку регіонів.

Сучасні виклики у розподілі владних повноважень в Україні свідчать, що питання фінансового забезпечення органів місцевого самоврядування залишаються ключовою проблемою. В умовах європейського підходу до розвитку території першочергового значення набуває здатність місцевої влади не лише генерувати фінансові ресурси, а й ефективно їх використовувати та нарощувати власний фінансовий потенціал. Це потребує принципово нових підходів до регулювання регіонального розвитку, відмови від патерналістської державної політики та глибокого реформування місцевого самоврядування. Зростання ефективності бюджетного планування й активніше залучення позабюджетних механізмів фінансування є необхідними умовами сталого

розвитку територіальних громад. Досягнення фінансової самодостатності муніципалітетів і зміцнення їхньої фінансової ефективності мають стратегічні пріоритетні завдання, що потребує також врахування фінансового потенціалу окремих регіонів при розподілі бюджетних ресурсів.

Сучасні тенденції соціально-економічного розвитку міст зумовили суттєву трансформацію їх функцій, що, своєю чергою, вплинуло на підходи до стратегічного планування території. Аналітика прогнозування та системного розвитку набула більшої гнучкості й комплексності, а місцева влада отримала розширені повноваження у сфері прийняття інвестиційних рішень, використовуючи як власні, так і залучені фінансові ресурси. Водночас спектр функцій муніципального управління значно розширився, охоплюючи такі напрями, як ефективне управління комунальним майном, податкове і тарифне регулювання, формування цінової політики, а також контроль і стимулювання підприємницької діяльності [2].

Зведене фінансове планування розвитку території набуло значної складності, адже в ньому передбачається врахування багатоканальної системи формування та використання фінансових ресурсів. До них належать прибутки господарюючих суб'єктів, податкові нарахування до бюджетів різних рівнів і позабюджетних фондів, централізовані фінансові потоки, дотації та субвенції, доходи від приватизації та орендних платежів, залучені кредити, а також фінансування інвестиційних проектів. Така багатовекторність потребує комплексного підходу до управління фінансами території та стратегічного планування їх сталого розвитку.

Збалансованість публічних фінансів в Україні, їх продуктивність досягається саме за умови формування фінансової спроможності та фінансової самостійності окремої території. Фінансова незалежність місцевої влади – це базовий постулат теорії публічних фінансів, який свідчить що держава повинна більшість суспільних благ у використанні громадянами передавати на той

рівень, де потреби й інтереси громадян найбільш чітко усвідомлюються та фіксуються.

Досвід європейських країн, куди торує свій шлях Україна свідчить про автономію місцевого самоврядування, його відокремленість від урядових структур, повну незалежність і самостійність у виконанні покладених на нього функцій. Російсько-українська війна припинила процес подальшої реалізації реформи фіскальної децентралізації, але у післявоєнній розбудові України чекає продовження цієї реформи як об'єктивно необхідної, що дозволить узгоджувати потреби територіальних громад з їх фінансовими можливостями.

Загалом питання місцевих фінансів залишається одним із найскладніших аспектів розвитку місцевого самоврядування. Наявність у територіальних громад фінансових ресурсів достатніх для вирішення питань місцевого значення саме і свідчить про власне реальність місцевого самоврядування в країні. Не випадково питання місцевих фінансів займає центральне місце в Європейській хартії місцевого самоврядування, де закріплено принцип фінансової автономії органів місцевої влади [1]. Однак сучасні реалії України свідчать про те, що важлива частина положень Хартії щодо фінансової самостійності місцевого самоврядування залишається складною для повноцінної реалізації в умовах війни. Більше того, навіть у післявоєнний період виклики фінансової децентралізації можуть ускладнити швидку й ефективну реалізацію цих норм у процесі післявоєнної розбудови країни.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. *Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи*. URL : <https://rm.coe.int/-pdf-a6-59pages/-168071a536>.
2. Нікіфоров П., Бабух І. Фінансове забезпечення соціально-економічного розвитку міст : монографія. Чернівці : Технодрук, 2015. 204 с.
3. Сторонянська І. З., Козоріз М. А. та інші. Фінансовий потенціал регіону : механізми формування та використання : монографія. Львів : ІРД НАНУ, 2012. 306 с.

Бак Н.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кіндрат В.Р.

заступник директора Департаменту фінансів
Чернівецька обласна військова адміністрація

УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ІНВЕСТИЦІЯМИ В ІНТЕРЕСАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: СУЧАСНІ ТРЕНДИ

Публічні інвестиції (*далі* – ПІ) стали одним з актуальних інструментів бюджетного менеджменту в Україні. Його застосування зумовлене змінами в підходах до використання вкрай обмеженого обсягу бюджетного ресурсу країни в умовах повномасштабної війни. Реалізуючи положення Меморандуму про економічну та фінансову політику, укладеного з МВФ [1], Уряд України схвалив Дорожню карту реформування системи управління публічними інвестиціями [2], а також портфель публічних інвестиційних проєктів на 2025-2027 роки [3]. Успішність реалізації програм публічного інвестування прямо залежить від ефективності управління ними, до чого залучені й органи місцевого самоврядування (*далі* – ОМС).

Процес управління ПІ містить кілька традиційних етапів, щодо яких сьогодні варто зауважити певні новації. Так, на етапі стратегування ПІ ОМС повинні дотримуватися таких цільових орієнтирів: пріоритезація, фінансова сталість, ефективність і результативність, своєчасність, прозорість і підзвітність, а також сталість довкілля, інклюзивність і безбар'єрність [2, с. 4]. Останні дороговкази особливо суголосять з Цілями сталого розвитку, дотримання яких у процесі публічного управління регламентовано вітчизняним законодавством [4]. Ймовірно, що конкретизація потреб сталого розвитку територіальних громад (*далі* – ТГ) та їх належне відображення в публічних інвестиційних проєктах підвищує шанси ОМС на отримання відповідних фінансових ресурсів.

Зауважимо, що мета ПП - позитивний довготривалий вплив на різні аспекти життя ТГ – стратегічно важлива для всіх ОМС. Тому в ході проєктування ПП доцільно враховувати потенційні можливості міжтериторіальної співпраці. Як показує аналіз критеріїв пріоритезації концепцій публічних інвестиційних проєктів [5], саме до отримання економічних результатів такої співпраці заохочує чинний механізм їх підготовки. При цьому вагомий наголос зроблено на «твердих» ПП - створенні й відновленні основних фондів [2, с. 4]. Продуктивне використання останніх терміном понад рік можливе практично за кожним напрямком забезпечення життєстійкості та сталого розвитку ТГ.

Особливу увагу ОМС повинні приділити посиленню зв'язку між проєктуванням ПП та бюджетним плануванням, насамперед, середньостроковим. Йдеться не тільки про своєчасне та в повному обсязі забезпечення коштами на кожному етапі реалізації проєктів, їхнє завершення в установлені строки, але й належне фінансування потреб утримання новостворених основних засобів.

Об'єктивні обмеження на можливості проведення з місцевих бюджетів капітальних видатків, які посилилися під час воєнного стану, зумовлюють необхідність ретельного обґрунтування джерел фінансування ПП. У цьому контексті ОМС доцільно формувати проєкти ПП, стейкхолдерами яких будуть не тільки ТГ в особі різних їхніх представників – груп населення, але й окремі носії бізнес-інтересів, власники чи розпорядники приватного капіталу. Крім того, саме вони можуть стати провідниками масштабування доданої вартості, створеної в ТГ.

Вагому роль в управлінні ПП на рівні ТГ відіграють різноманітні контрольні заходи: від оцінки проєктів на етапі їх прогнозування, моніторингу стану реалізації до аудиту досягнутих результатів. При цьому важливо застосовувати ризикоорієнтований підхід з метою мінімізації потенційних втрат фінансових ресурсів на різних етапах проєкту, а також для підвищення рівня

якості виконуваних робіт. Орієнтир на високу якість очікуваного результату публічного інвестування варто зафіксувати за допомогою конкретних показників, які, відповідаючи цілям сталого розвитку, відображають рівень безпеки, соціального розвитку, добробуту членів ТГ. Враховуючи потенційні загрози національній економіці, спричинені повномасштабним вторгненням, до переліку обов'язкових таких показників включаємо приріст населення, яке постійно проживає в ТГ.

Ключовою вимогою при управлінні ПІ залишається прозорість і доступність інформації про проекти. Обмеженість ресурсного забезпечення потреб розвитку в кризових умовах частково долається використанням цифрових технологій. Зокрема, в пілотному режимі запрацювала система DREAM [6], яка, крім іншого, деталізує стан фінансування, бюджетування, фінансові програми, заявки тощо, пов'язані з ПІ.

Незважаючи на прогнозоване різноманіття джерел ПІ, з погляду законодавства [7] такі цільові кошти акумулюються в бюджетах, відповідно, управління ними передбачає врахування особливостей як інвестиційного, так і бюджетного менеджменту. Це змушує ОМС, конкуруючи за інвестиційний ресурс, розвиватися як результативний суб'єкт управління. Тому актуальним завданням є підвищення кваліфікації фахівців, які відповідають за розробку та реалізацію програм ПІ, особливо ОМС селищних і сільських ТГ. Заувага про необхідність посилювати інституційну спроможність при управлінні ПІ ґрунтується також на тому, що сьогодні підвищені вимоги до посадовців ОМС щодо володіння цифровими компетентностями, обов'язкового проведення публічних закупівель через систему ProZorro, налагодження плідної комунікації з різними, в тому числі міжнародними, партнерами. На нашу думку, коли йдеться про результативність управлінських заходів (якою б обґрунтованою не була ухвалена методологія), людський чинник залишатиметься визначальним.

Список використаних джерел:

1. МВФ-Україна: Лист про наміри та Меморандум про економічну та фінансову політику, 24 березня 2023 року. *Національний банк України*. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mvf-ukrayina-list-pro-namiri-24-berezhnya-2022-roku>
2. Дорожня карта реформування системи управління публічними інвестиціями. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/%D0%94%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D1%8F_%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B0_%D0%A3%D0%9F%D0%86.pdf (дата звернення 19.03.2025).
3. Єдиний проектний портфель публічних інвестицій. *Міністерство фінансів України*. URL: https://mof.gov.ua/uk/unified_portfolio_of_public_investment_projects_list_of_priority_public_investment_projects-749
4. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вер. 2019 р. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
5. Деякі питання підготовки, подання, оцінки та критеріїв пріоритизації концепцій публічних інвестиційних проектів на 2025 рік : постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2024 р. № 903. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/903-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення 19.03.2025).
6. DREAM Аналітика. URL: <https://bi.dream.gov.ua/?select=Language/%5BUK%5D/#/> (дата звернення 19.03.2025).
7. Бюджетний кодекс України : Закон України від 8 лип. 2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення 19.03.2025).

УДК 336.072.2:[658.15

Бак Н.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Романович В.Р.

здобувачка другого рівня вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ПІДПРИЄМСТВА

Управлінський і фінансовий контроль - це невід'ємні складові стабільної та ефективної діяльності будь-якого підприємства, особливо в умовах сучасних економічних реалій України. Система внутрішнього фінансового контролю без належного державного регулювання та відповідних законодавчих норм здебільшого не здатна забезпечити належний рівень надійності і відповідності вимогам, які диктують як внутрішнє середовище підприємства, так і державні органи контролю. Україна, як країна, що переживає значні зміни, особливо у воєнний період, дедалі частіше почала інтегрувати міжнародні стандарти з

подальшою адаптацією законодавства до європейських вимог. Тому роль державного регулювання у системі фінансового контролю підприємств наразі особливо актуальна, оскільки зміни в законодавстві та новітні практики державних органів надають інструменти для розвитку та забезпечення прозорості бізнесу.

У науковій літературі система фінансового контролю підприємства (табл. 1) визначається як сукупність методів, інструментів і процедур, спрямованих на забезпечення ефективного управління фінансовими ресурсами, дотримання законодавчих норм, запобігання фінансовим ризикам і підвищення фінансової дисципліни [1]. Цей термін охоплює як внутрішній контроль, що здійснюється підприємствами, так і зовнішній контроль, який реалізують державні та незалежні аудиторські органи. Основна мета такої системи полягає в забезпеченні стабільності фінансових потоків, достовірності бухгалтерської звітності, мінімізації фінансових порушень і стратегічному розвитку підприємства.

Таблиця 1

Основні складові системи фінансового контролю підприємства [2]

Складова	Характеристика	Функції
Внутрішній контроль	Сукупність заходів для нагляду за фінансовими ресурсами та дотриманням внутрішніх правил.	Виявлення ризиків, оптимізація витрат, контроль звітності.
Зовнішній контроль	Оцінка діяльності підприємства сторонніми аудиторами та органами.	Перевірка відповідності законодавству, надання рекомендацій.
Облік і звітність	Процеси ведення обліку відповідно до міжнародних стандартів.	Формування достовірної інформації для управлінських рішень.
Фінансовий аудит	Перевірка звітності з метою підтвердження її достовірності.	Виявлення помилок, зловживань, забезпечення прозорості.
Податковий контроль	Перевірка правильності нарахування податків і зборів.	Дотримання податкового законодавства, мінімізація ризиків.
Контроль ризиків	Оцінка можливих загроз та розробка стратегій їх мінімізації.	Підвищення фінансової безпеки, планування діяльності.

Згідно з даними табл. 1, система фінансового контролю підприємства забезпечує стабільне функціонування та фінансову стійкість. Її ефективність визначається взаємодією внутрішніх і зовнішніх механізмів контролю, які виявляють фінансові ризики, підвищують прозорість і посилюють відповідність діяльності підприємства чинному законодавству. Впровадження сучасних підходів до аудиту, автоматизація облікових процесів і контроль за фінансовими потоками теж допомагають підвищувати ефективність фінансового менеджменту та зміцнюють довіру з боку інвесторів і партнерів.

Протягом 2022-2025 років в Україні відбулось оновлення законодавчої бази щодо фінансового контролю, обумовлене необхідністю адаптації до умов воєнного стану, а також потребою в євроінтеграції. Наразі основи фінансового контролю в Україні визначає Закон «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю» [3], яким врегульовано принципи, механізми та інструменти державного фінансового контролю на всіх рівнях. Законодавство доповнено розділами щодо прозорості фінансових потоків, контролю за державними коштами та управління бюджетом. З 2022 року зміни до Податкового кодексу [4] запровадили автоматизований моніторинг податкових зобов'язань, електронні декларації та систему перевірки, що поліпшило фінансовий контроль і ефективність взаємодії з платниками податків.

У 2023 році в Україні ухвалено Закон «Про управління державними фінансами», що деталізує фінансовий моніторинг, удосконалює державний контроль і підвищує прозорість бюджету. Його мета – ефективне управління фінансами в умовах війни та відновлення країни. Закон запроваджує жорсткіші вимоги до звітності, нові інструменти оцінки витрат і підвищує відповідальність за нецільове використання коштів.

Також Національний банк України затвердив Положення про порядок виконання вимог законодавства у сферах фінансового моніторингу, валютного нагляду та санкцій під час воєнного стану, посилюючи контроль за фінансовими операціями підприємств [5]. Тож варто відмітити, запровадження

обов'язкового аудиту державних проєктів і цифрового моніторингу підвищило прозорість і фінансову дисципліну.

Проте після війни необхідно продовжити вдосконалення законодавчо-нормативного інструментарію держави у сфері фінансового контролю для сприяння економічному відновленню країни. Адже сьогодні державне регулювання фінансового контролю підприємств в Україні стикається з низкою проблем, зокрема через недостатню узгодженість дій органів, які здійснюють контроль, а також через постійні зміни в законодавчій і податковій системах – все це призводить до високих адміністративних витрат для бізнесу, оскільки підприємства змушені постійно адаптуватися до нових вимог. Нестабільність нормативних актів ускладнила контроль і дотримання законодавчих вимог для господарюючих суб'єктів.

Вагомою проблемою вважаємо відсутність ефективної комунікації між державними органами, які здійснюють фінансовий контроль. Різні контролюючі органи (податкові та митні служби, органи фінансового моніторингу) не мають належної взаємодії, що призвело до дублювання перевірок і затягування процесу ухвалення рішень. У результаті така ситуація негативно впливає на бізнес-середовище та затримує своєчасне реагування на зміни у фінансовому стані підприємств.

Для вирішення цих проблем необхідно здійснити комплексні реформи в системі фінансового контролю. Потрібно створити єдину інтегровану систему, яка дозволить автоматизувати обмін інформацією між органами контролю, спростить процедуру перевірок і знизить адміністративне навантаження на підприємства. Також варто забезпечити стабільність у податковому та фінансовому законодавстві, щоб підприємства змогли більш достовірно планувати власну діяльність. Упровадження цифрових технологій (наприклад, автоматизовані платформи для подачі звітності та використання аналітичних інструментів) допоможе значно підвищити ефективність державного контролю та полегшить взаємодію з підприємствами.

Список використаних джерел:

1. Сергієнко М.О., Фокша Л.В. Правове регулювання фінансового контролю в Україні в умовах воєнного стану. С. 238-240. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/60704/1/Materialy_konf_Transformatsiy_a_obliku_2024_238-240.pdf (дата звернення: 26.03.2025)
2. Кладницька Т., Артимонова І., Кемениш І., Свиноус Н. Роль фінансового контролінгу в функціонуванні суб'єктів фінансового ринку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2023. Вип. № 3-4. С. 18-26.
3. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні : Закон України від 26 січ. 1993 р. № 2939-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12#Text> (дата звернення: 26.03.2025)
4. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 26.03.2025)
5. Про затвердження Положення про порядок організації виконання окремих вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, валютного нагляду, нагляду у сфері реалізації спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) протягом дії воєнного стану та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : постанова правління Національного банку України від 20 груд. 2024 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0153500-24#Text> (дата звернення: 26.03.2025).

Булавинець В.М.

к. е. н, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Мовчанюк Вадим

магістр, Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО СВІТОВОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

Інтеграція України в глобальний економічний простір є невід'ємною частиною стратегії розвитку національної економіки, адже відкриває нові можливості для досягнення фінансової стабільності, підвищення ефективності економічної політики та забезпечення сталого економічного зростання. Важлива роль в даних інтеграційних процесах відведена фінансовій політиці держави. Однак, численні виклики та загрози внутрішнього і зовнішнього характеру суттєво ускладнюють реалізацію цієї стратегії, адже призвели до негативних змін у багатьох сферах життєдіяльності українського суспільства.

Через російську військову агресію відбулася руйнація значної частини економіки України і, як наслідок, звуження бази для формування бюджетних ресурсів, що спричинило суттєвий дефіцит фінансових ресурсів, необхідних для виконання функцій держави. Нині практично усі доходи від функціонування економіки спрямовуються в оборонний сектор, оскільки значно зросли видатки на оборону країни. Водночас, колосальні масштаби зовнішньої та внутрішньої міграції населення зумовлюють виникнення нових напрямів спрямування бюджетних ресурсів на надання різних форм підтримки тих осіб, які постраждали від воєнних дій, втратили житло, особисте майно та перспективи повернення до попереднього життя. Тому, в сучасних умовах, відбувається перебудова фінансової політики, з метою пошуку таких механізмів підтримання фінансової спроможності держави та стійкості її економічної системи, які б відповідали умовам воєнного часу.

Переформатування пріоритетів фінансової політики має базуватися на науково обґрунтованій концепції функціонування воєнної економіки і забезпечувати можливу за цих умов поточну макроекономічну збалансованість, оскільки, через масштабну військову агресію росії, лише простого коригування макроекономічної програми недостатньо. Тобто, особливі виклики повинні формувати особливу фінансову політику, важливу роль в якій відіграватиме фінансова підтримка з боку держав – союзників України. Розширення співпраці не лише з урядами цих країн, а й з неурядовими організаціями, корпоративним сектором та міжнародними фінансовими інститутами й залучення іноземних інвестицій є ключовими напрямками для стабілізації економіки та її адаптації до нових умов.

Основною метою такої політики є інтеграція національних економічних процесів з глобальними тенденціями, що передбачає використання зовнішніх можливостей та зниження внутрішніх ризиків. Фінансова політика України має бути направлена на підвищення рівня конкурентоздатності національної економіки, а це потребує суттєвих інвестицій в технологічне оновлення

виробництва, модернізацію інфраструктури, підвищення ефективності управління державними фінансами. Задля досягнення таких цілей необхідно не лише інтегрувати українську економіку в світовий ринок, а й розвивати її внутрішній потенціал, включаючи інноваційні, освітні та інфраструктурні складові, а іноземні інвестиції можуть забезпечити необхідні для цього фінансові ресурси. Однак, для залучення інвестиційних коштів необхідно створити сприятливий інвестиційний клімат (полегшити процедуру реєстрації бізнесу, знизити адміністративні бар'єри, підвищити рівень захисту прав інвесторів тощо). Важливо залучати інвестиції у новітні сектори економіки (відновлювальну енергетику, інформаційні технології, енергетичні проекти та інноваційні стартапи). З цією метою необхідно стимулювати міжнародні компанії до інвестицій в українські підприємства шляхом надання податкових пільг, створення зон економічного розвитку, забезпечення прозорих умов для ведення бізнесу тощо [2].

Важливою умовою інтеграції України в глобальний економічний простір є адаптація її фінансової політики до міжнародних стандартів та принципів, гармонізація національного законодавства з європейським та міжнародним. Для цього необхідно створити прозорі та сприятливі умови для ведення бізнесу, реформувати фінансові установи та підвищити ефективність фінансового регулювання.

Отже, стратегія фінансової політики України в умовах війни та інтеграції в глобальний економічний простір передбачає комплекс заходів, спрямованих на забезпечення макроекономічної стабільності та стимулювання економічного зростання. Модернізація податково-бюджетної системи, оптимізація грошово-кредитної політики, інвестиції в інфраструктуру та розвиток цифрової економіки є її пріоритетними завданнями. Їх реалізація можлива за умови встановлення миру в країні, проведення масштабних внутрішніх реформ і тісної співпраці з міжнародними фінансовими інституціями. Лише так Україна зможе

ефективно інтегруватися в глобальний економічний простір та досягти сталого економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Смагін В.Л. Мобілізаційна фінансова політика України в умовах військового стану. *Вісник Національного транспортного університету*. Київ. 2023. URL: <http://publications.ntu.edu.ua/visnyk/56/110.pdf>
2. Торбич Б. В. Принципи покращення інвестиційного клімату в умовах воєнного стану. *Академічні візії*. Випуск 27. 2024. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/831/750>

УДК 336.2

Герчаківський С.Д.

к. е. н, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

Новак О. Р.

аспірант, Західноукраїнський національний університет

Косс С. В.

аспірант, Західноукраїнський національний університет

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ КОНТУРИ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Базовим суспільним завданням сьогодні в умовах війни на всіх рівнях влади та представників бізнесу є створення ефективної системи митного оподаткування з дієвими фіскальними та регуляторними інструментами, які б відповідали вимогам євроінтеграційних прагнень України, стратегічним цілям вступу нашої держави в Європейський Союз та конкретним завданням соціально – економічного розвитку на етапі повоєнного відновлення.

Справляння податків в сфері зовнішньоекономічної діяльності є дуже важливим фактором у системному континуумі державного регулювання економіки будь-якої держави. Саме через фіскально-регулюючий потенціал митно-тарифних заходів державний апарат має змогу здійснювати потужний вплив на процеси формування напрямів руху транзиту, імпорту та експорту, розподілу та перерозподілу обмежених фінансових ресурсів з метою створення базису і передумов для галузевого та територіального розвитку, здорової

конкуренції між суб'єктами митних правовідносин та покращення кооперації між державами, сприяння фінансній самодостатності державних інституцій тощо.

Проблематика митного оподаткування, дослідження теоретичних та прикладних аспектів використання інструментів митно-тарифного регулювання в сфері ЗЕД досліджена багатьма вітчизняними науковцями, серед яких варто відзначити І. Бережнюка, А. Войцещука, В. Кмітя, А. Крисоватого, Л. Марущак, В. Сідляр, А. Шуневич, Л. Юрчишин, Ю. Шевчук та ін. Разом з тим, дослідження митного оподаткування в умовах повномасштабної війни України і росії потребує більш поглибленого наукового пізнання і вивчення.

Концептуалізація досліджуваної проблематики митного оподаткування, його фінансової ефективності знаходяться в площині ідейного переосмислення ролі податків в системі координат держава-платник податків. Ідейним базисом ефективності непрямих податків, які застосовуються в сфері міжнародної торгівлі виступають принципи, на основі яких справляються ПДВ, акциз, мито. Такі принципи слугують теоретико-прикладним орієнтиром як подумки митного законодавства, так і інструктивним матеріалом для митних інституцій в частині адміністрування митних платежів.

Крім загальних принципів митного оподаткування, на нашу думку, варто імплементувати в теоретичні та нормативні контури спеціальні принципи, які стосуються виключно процедур адміністрування митних платежів. Сюди варто віднести принципи рівності суб'єктів митних правовідносин, зручності справляння митних платежів, антикорупційної спрямованості процесу адміністрування і т.д.

В контексті використання спеціальних принципів варто говорити про дефініцію «справляння митних платежів» (англ. CHARGING CUSTOMS PAYMENTS), яку автори Сучасної митної енциклопедії розглядають як процес зі сплати митних платежів [3], який виникає: «у разі ввезення товарів на митну територію України – з моменту фактичного ввезення цих товарів на митну територію України; при незаконному переміщенні товарів, що перебувають на

території вільної митної зони або на митному складі, – з моменту такого переміщення товарів; у разі вивезення товарів з митної території України:

а) при оформленні товарів відповідно до митного режиму експорту – з моменту прийняття митним органом митної декларації;

б) при вивезенні товарів за межі митної території України без оформлення митної декларації та при незаконному вивезенні товарів за межі митної території України – з моменту фактичного вивезення товарів за межі митної території України;

в) при невиконанні умов, установлених щодо товарів, які вивозилися за межі митної території України із звільненням від оподаткування вивізним митом, – з моменту, коли ці товари прибули до іншого місця призначення, ніж те, у зв'язку з яким надавалося таке звільнення; після завершення митного оформлення товарів та їх випуску, якщо внаслідок перевірки митної декларації чи за результатами документальної перевірки митний орган самостійно визначає платнику податків додаткові податкові зобов'язання; в інших випадках, встановлених Податковим кодексом України» [3].

Характеризуючи інший нормативно-правовий документ в сфері митного оподаткування, а саме статтю 14 Податкового кодексу України під поняттям «митні платежі» розуміють «податки, що відповідно до цього Кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку з переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи» [2]. До таких основних митних платежів відносять мито, акциз, ПДВ при здійсненні ввезення на митну територію України. Зазначені інструменти формують базовий інструментарій механізму фіскального регулювання зовнішньоторговельної діяльності.

Як надзвичайний стан, так і воєнний стан значно вплинули як на фіскальну ефективність митного оподаткування в Україні, так і на можливості та резерви щодо покращення цієї ефективності внаслідок результативного адміністрування митних платежів.

Ключове місце у забезпеченні ефективності митного оподаткування посідає митне законодавство. На думку європейців, Митний кодекс України, ухвалений у 2012 році, значною мірою відповідає Митному кодексу ЄС, включно зі змінами щодо транзиту, УЕО та прав інтелектуальної власності. У 2022 році до Митного кодексу двічі вносилися зміни, спрямовані на спрощення митних формальностей, процедур вироблення й ухвалення рішень та уможливлення приєднання до спільної транзитної системи.

У жовтні 2022 року Уряд ухвалив та впровадив закон, яким класифікацію товарів було приведено у відповідність до гармонізованої системи та комбінованої номенклатури ЄС. Необхідні подальші зусилля для збільшення використання національної програми УЕО та доопрацювання відповідної ІТ-системи для взаємного визнання з програмою УЕО-ЄС.

Вважаємо, що актуальним є подальше узгодження Митного кодексу України з Митним кодексом ЄС, особливо в частині митних процедур, спрощення митних формальностей, інформації, що надається перед відправленням, та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552.
2. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 р № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.
3. Сучасна митна енциклопедія / за заг. ред. Д.В. Приймаченка, В.В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2024. 620 с. (Серія : «Митна політика»).

Квасниця О.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія

Бордюк С.А.

студентка групи ФФ-21 факультету фінансів та обліку
Західноукраїнський національний університет

РОЛЬ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Цифровізація територіальних громад в Україні відкриває значні перспективи для економічного зростання, оскільки дозволяє спрямувати

значний обсяг вивільненого часу громадян на продуктивну економічну діяльність, а не бюрократичні процедури, Цифрова трансформація є ключовим фактором, що визначає траєкторію розвитку територіальних громад. Її вплив на економічне зростання територіальних громад є багатограним та охоплює широкий спектр аспектів, від підвищення ефективності публічного управління до стимулювання інноваційного підприємництва. Розвиток інноваційного підприємництва є важливим аспектом впливу цифровізації. Створення цифрових хабів, бізнес-інкубаторів та акселераторів, а також підтримка стартапів у сфері інформаційних технологій сприяє формуванню інноваційної екосистеми та залученню молоді, а також стимулює створення нових робочих місць та розвиток високотехнологічних галузей економіки.

Цифрова трансформація територіальних громад дає змогу побудувати якісні інформаційно-комунікативні сервіси, що забезпечить владі добре врядування та стратегічне планування. Цифровізація дає змогу відкрити всю інформацію про життєдіяльність громади на власному порталі даних і налагодити партнерські відносини між владою і громадою.

«Місцева влада намагається бути якомога прозорішою для своїх мешканців, впроваджуючи інструменти е-демократії та е-послуг на власних сайтах, а також здійснюючи цифровізацію ЦНАПів заради встановлення прозорості та відкритої комунікації між владою та громадянами, мінімізації корупції та полегшення доступу людей до адміністративних послуг» [1, с.171].

Важливим напрямком впливу цифровізації на забезпечення економічного зростання територіальних громад є оптимізація процесів надання публічних послуг. Впровадження електронних систем документообігу, онлайн-платформ для отримання адміністративних послуг та інтерактивних інструментів взаємодії з громадянами дозволяє об'єднати потреби громадян, ресурси бізнесу та потенціал держави, а також модернізувати існуючу систему надання публічних послуг. Це, своєю чергою, сприяє підвищенню довіри громадян до

влади та створює сприятливе середовище для розвитку підприємницької активності.

Цифрові технології відкривають нові можливості для залучення інвестицій та стимулювання економічного розвитку територіальних громад. Створення онлайн-платформ для презентації інвестиційних проектів, використання геоінформаційних систем для аналізу потенціалу території та впровадження інструментів електронної комерції дозволяє розширити ринки збуту для місцевих виробників та залучити нових інвесторів.

Цифровізація відіграє важливу роль у розвитку й сільських територій шляхом впровадження цифрових технологій у сільському господарстві, зокрема використання систем точного землеробства, дистанційного моніторингу посівів та онлайн-платформ для продажу сільськогосподарської продукції, що дозволяє підвищити продуктивність праці, забезпечити ефективність використання ресурсів, сприяти підвищенню конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників та розвитку сільських територій.

Ефективність цифровізації в територіальних громадах оцінюється за різними критеріями, які відображають вплив цифрових технологій на різні аспекти життя громади. Ключовими критеріями є: доступність та якість цифрових послуг; рівень доступності онлайн-послуг для громадян; цифрова інфраструктура; цифрова грамотність громадян; цифрова економіка; цифрова трансформація органів місцевого самоврядування; вплив на якість життя громадян.

Для оцінки ефективності цифровізації в Україні, Міністерство цифрової трансформації України розробило «Індекс цифрової трансформації громад». Цей індекс включає різні критерії, які дозволяють оцінити рівень цифрового розвитку громад. Основних компонентів Індeksu цифрової трансформації громад є: цифрова економіка; цифрова інфраструктура; розвиток цифрових навичок; цифровізація публічних послуг; цифрова трансформація в органах місцевого самоврядування. Використання цього індексу дозволяє громадам

оцінити свій поточний стан, визначити пріоритетні напрямки розвитку та відстежувати прогрес у процесі цифровізації.

Для ефективного використання потенціалу цифровізації необхідно подолати ряд викликів. Одним із них є цифрова нерівність, яка проявляється у нерівномірному доступі до цифрових технологій та інтернету. Для подолання цієї проблеми необхідно розширювати інфраструктуру мережі інтернету, забезпечувати доступ до цифрових технологій для всіх верств населення та підвищувати цифрову грамотність громадян шляхом підвищення рівня володіння цифровими навичками серед мешканців громади, забезпечення наявності програм та ініціатив з навчання цифрової грамотності, а також підвищення активності громадян у використанні цифрових послуг.

Іншим викликом є необхідність адаптації системи освіти до потреб цифрової економіки. Впровадження цифрових технологій у навчальний процес, розвиток цифрових навичок у молоді та підвищення кваліфікації педагогів є ключовими факторами успішної цифрової трансформації.

Крім того, необхідно забезпечити кібербезпеку цифрової інфраструктури та захист персональних даних громадян. Впровадження сучасних систем кібербезпеки, розробка відповідного законодавства та підвищення рівня обізнаності громадян щодо кіберзагроз є важливими аспектами забезпечення безпечного цифрового середовища.

«Кібербезпека є не лише технічною необхідністю, але й важливим чинником економічного розвитку. Вона забезпечує умови для безпечного використання цифрових технологій, стимулює інновації та інвестиції, підтримує довіру до цифрових рішень і сприяє стабільності економічної системи» [2, с.349].

Підсумовуючи зауважимо, що цифровізація є потужним фактором економічного зростання територіальних громад. Її ефективне використання вимагає комплексного підходу, який включає розвиток цифрової інфраструктури, цифрової економіки, цифрової трансформації органів

місцевого самоврядування; підвищення цифрової грамотності, стимулювання інноваційного підприємництва та забезпечення кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. Костенюк Н.І. Впровадження основних елементів цифровізації територіальних громад. Наукові перспективи. 2021. №1(7). С.164-172.
2. Цифрова економіка: підручник / за ред. д.е.н., проф. А. І. Крисоватий, д.е.н., проф. О. М. Десятнюк, д.е.н., проф. О. В. Птащенко. Тернопіль : ЗУНУ, 2024. 520 с.

УДК 517.54 (336.225.674)

Кміть В.М.

к. е. н, доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

«Е-АУДИТ» ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Контроль як елемент державного управління покликаний підвищувати прозорість та ефективність з боку контролюючих органів і його сутність полягає у виявленні, попередженні та припиненні протиправної поведінки з боку недобросовісних суб'єктів господарювання.

Динамічний розвиток інформаційних технологій сприяє ефективності роботи податкових органів та створює нові можливості для обробки великих масивів інформації, а впровадження нових електронних сервісів дозволяє покращити ефективність доперевірочних та контрольно-перевірочних заходів органами Державної податкової служби України (далі – ДПСУ).

Цифрова трансформації контрольно-перевірочної роботи ДПСУ є одним із пріоритетів у податковій реформі, що базується на застосуванні новітніх підходів до її проведення, де ключовим заходом є процедури електронного аудиту («е-аудит»). Перехід до якісно нового рівня здійснення контрольно-перевірочної роботи має базуватись на принципах автоматизації, превентивності, прозорості, результативності та ризик-орієнтованості.

«Е-аудит» є одним із напрямів реалізації Національної стратегії доходів до 2030 року (далі – НСД) [1], зокрема його запровадження передбачене розділом 4.2.2(b) «Удосконалення процесів організації та проведення документальних і

фактичних перевірок».

Ще до впровадження НСД, Міністерством фінансів України було розроблено Концепцію впровадження електронного аудиту («е-аудиту») для платників податків (далі – Концепція) [2] на виконання п.2 умов Меморандуму про взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом [3] щодо отримання Україною макрофінансової допомоги, метою якої є полегшення зовнішніх фінансових обмежень для України.

«Е-аудит» ґрунтується на інформації, отриманій від платників податків у вигляді стандартного аудиторського файлу (SAF-T), який був запропонований ОЕСР як стандарт електронної звітності (Standard Audit File – Tax).

SAF-T UA – електронний стандарт звітності призначений для обміну даними бухгалтерського обліку, метою якого є спрощення для суб'єктів господарювання подання бухгалтерської інформації на запит державних контролюючих органів чи аудиторів.

Окрім Концепції [2] по впровадженню SAF-T UA були прийняті зміни до законодавчих та нормативно-правових актів (рис.1), які дозволяють досягти усіх необхідних передумов для впровадження процедури «е-аудиту», а саме, визначено форму, структуру (рис. 2) та порядок надання електронних документів SAF-T UA до контролюючих органів.

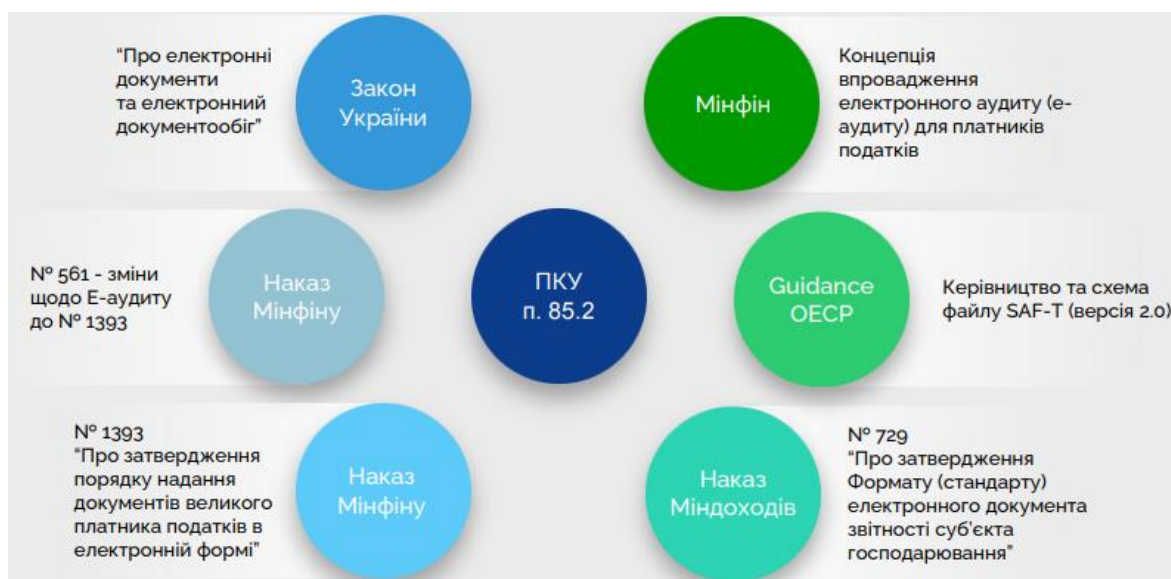

Рис. 1. Нормативне підґрунтя розробки SAF-T UA [5]

Також доповнено положення п.85.2 Податкового кодексу України (далі – ПКУ) [4], де обов’язком великих платників податків є надавати інформацію у електронному вигляді на запит податкового органу під час проведення документальної перевірки.

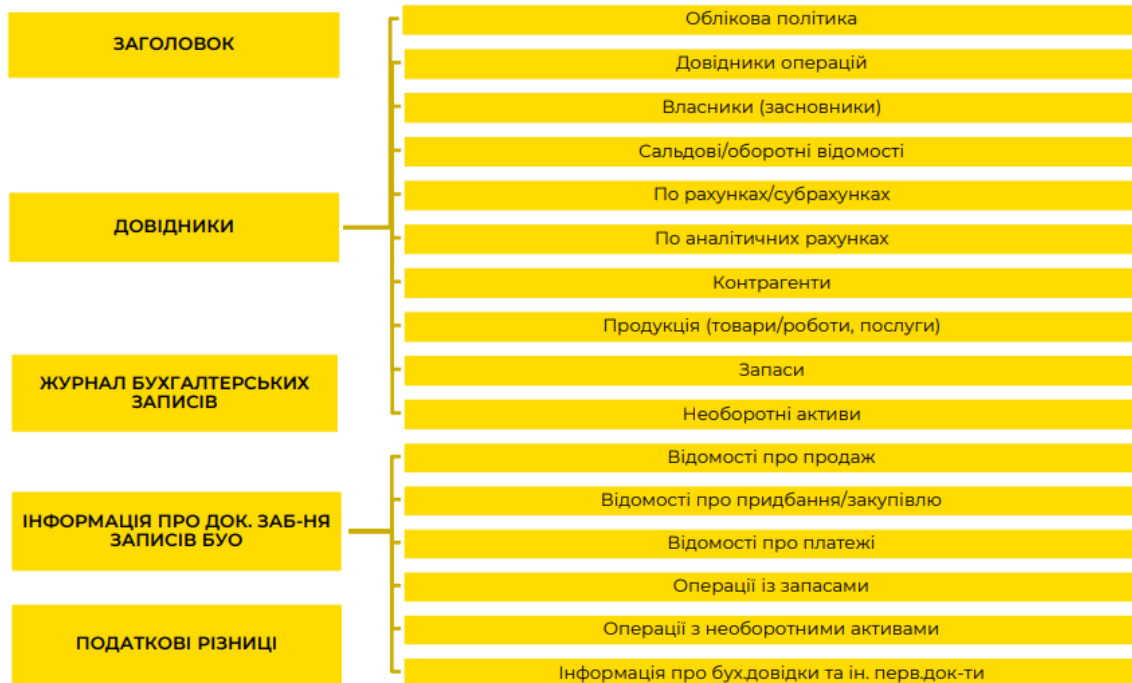

Рис. 2. Структура стандартного аудиторського файлу (SAF-T UA) [5]

Для зручності платників на веб-порталі ДПСУ створено банер «SAF-T UA» (<https://tax.gov.ua/baneryi/saf-t-ua>), в якому уся інформація є структурованою та виокремленою у розділи.

Порядок здійснення «е-аудиту» передбачає:

- 1) отримання стандартного аудиторського файлу;
- 2) «е-аудит»: повністю автоматизований аналіз стандартного файлу SAF-T UA; виявлення та систематизація ризиків;
- 3) опрацювання ризиків: запити/пояснення; добровільні коригування;
- 4) результати: податкова перевірка; довідка.

До даних, які передаються у складі SAF-T UA, належать: Головна книга, обсяги продажів та закупівель, дані про платежі, про рух основних засобів та запасів податкові різниці тощо.

Варто наголосити, що на сьогодні SAF-T UA в Україні впроваджується

поступово – на даному етапі вимога до формування та подання стандартного аудиторського файлу розповсюджується лише на великих платників податків. Впродовж 2024 року ДПСУ заключено/продовжено 24 Меморандуми про участь в експерименті із запровадження процедури «е-аудит» з великими платниками податків [6], які надали згоду сформувати та надіслати стандартний аудиторський файл (SAF-T UA) до ДПСУ для його тестової обробки, та проведено з ними онлайн-зустрічі.

Поетапне впровадження «е-аудиту» має допомогти у виявленні можливих помилок при розрахунку податкових зобов'язань платника ще на доперевірочному етапі, а також сприятиме удосконаленню процесів організації проведення документальних і фактичних перевірок з боку ДПСУ. На сьогодні, з боку ДПСУ: розроблено файл XSD для формування SAF-T UA, який розміщено на сайті ДПС; затверджено детальний технічний опис елементів SAF-T UA та схеми контролю XML-документів, який призначений для платників податків, розробників і постачальників програмного забезпечення, які мають на меті включити функцію експорту даних з вихідної системи обліку згідно з вимогами до стандартного аудиторського файлу (<https://tax.gov.ua/baneryi/saf-t-ua/xsd/>); доопрацьовано Електронний кабінет шляхом розширення його функціонально-пропускної можливості прийняття файлів у великих обсягах тощо.

Отже, «е-аудит», як інструмент державного контролю, має бути спрямованим на підвищення рівня добровільної сплати податків і зборів платниками до бюджету через створення максимально комфортних умов для всіх платників податків.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія доходів до 2030 року: схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2023-%D1%80#Text>
2. Концепція впровадження електронного аудиту (е-аудиту) для платників податків // URL: https://mof.gov.ua/storage/files/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%86%D0%B5%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%B5-%D0%B0%D1%83%D0%B4%D0%B8%D1%82_30_11_2020.pdf

3. Меморандум про взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом: ратифікований Законом № 825-IX від 25.08.2020 // URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-20#Text
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. SAF-T UA. Структура. Технічний опис. Особливості. // URL: <https://tax.gov.ua/data/files/267113.pdf>
6. Щодо запровадження електронного аудиту («е-аудит») // URL: <https://cabinet.tax.gov.ua/news/2B1F9FBC3A4609AAE0630A214220F40C>

УДК 336.5:330.341.1

Коблянська І.І.

к. е. н, доцент кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування
Сумський державний університет

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ: ОГЛЯД ПРОГРАМИ ГОРИЗОНТ ЄВРОПА В ЄС¹

Важливість інновацій для забезпечення конкурентоспроможності країни та досягнення цілей сталого розвитку сьогодні не викликає сумнівів. У даному контексті, важливою є розробка та реалізація проактивної політики щодо інноваційного розвитку, включаючи забезпечення належного фінансування на різних етапах інноваційного процесу. Програма Горизонт Європа в ЄС є однією з найбільших програм фінансування інновацій та досліджень в ЄС, з бюджетом в обсязі 95,5 млрд. євро на 2021-2027 рр.

Дане дослідження має на меті надати огляд змісту та складових програми Горизонт Європа, що може слугувати прикладом для реформування політики державного фінансування інновацій в Україні.

Надаючи загальний коментар щодо змісту програми Горизонт Європа, слід, по-перше, вказати на те, що фінансування досліджень, розробок, та

¹ Дослідження виконано в рамках проекту Кафедра Жана Моне «Зміцнення лідерства та спроможності ЄС у сфері науки та інновацій» (101175767—EU_STRENGTHS—ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH). Проект фінансується Європейським Союзом. Висловлені думки та погляди є лише особистими думками авторів і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу чи Виконавчого агентства з освіти та культури ЄС (EACEA). Європейський Союз та EACEA не несуть відповідальності за ці погляди

інноваційної активності здійснюється відповідно до ряду пріоритетів, серед яких найбільш значущими є ті, що відповідають викликам сьогодення: зелений та цифровий перехід. По-друге, основна частина програми, яка містить три блоки (Pillars), є відображенням, фактично, моделі повноцінного інноваційного процесу.

Так, перший блок – «Досконала наука» – націлений на підтримку досліджень, підвищення їх якості, посилення наукового потенціалу та співпраці. Фінансування у рамках цього блоку можна розглядати як середньо- та довгострокову інвестицію у інноваційний розвиток та подальше економічне зростання. Основними складовими цього блоку є фінансування в рамках грантів Європейської дослідницької ради (для груп дослідників на різних етапах кар'єри), дії Марії Складовської-Кюрі (розбудова мережі докторантур та підтримка обмінів та навчання науковців) та розвиток дослідницьких інфраструктур. Фінансування цього блоку становить близько 50 % від обсягу фінансування безпосередньо нових технологічних рішень (блок II). Фактично, мова йде про фінансування можливостей продукувати інновації в майбутньому.

Другий блок програми – «Глобальні виклики та Європейська виробнича конкурентоспроможність» орієнтований на підтримку інноваційних розробок від ідеї до виходу на ринок через заохочення співпраці бізнесу та дослідницьких організацій, їх кооперації в рамках шести кластерів: (1) Здоров'я; (2) Культура, креативність та інклюзивні суспільства; (3) Громадянська безпека для суспільства; (4) Цифровий перехід, індустрія та космос; (5) Клімат, енергія та мобільність; (6) Продовольство, біоекономіка, природні ресурси, сільське господарство та довкілля. Цей блок репрезентує фінансування технологічних рішень, що спрямовані на вирішення наявних та прогнозованих проблем. Варто підкреслити, що проекти четвертого та п'ятого кластерів мають в сумі найбільшу частку – 56,6% загального обсягу фінансування за цим блоком, що ілюструє пріоритетність тих чи інших

напрямів досліджень, зокрема, орієнтацію на цифрові трансформації та зелений курс. В рамках цього блоку також фінансується діяльність спільного дослідницького центру (Joint Research Centre), що здійснює науковий супровід Європейської Комісії у процесі прийняття рішень та розробки політик [1].

Третій блок – «Інноваційна Європа» є орієнтованим на підтримку інноваційних організацій, розробку та прототипування нових рішень та технологій, їх комерціалізацію, підтримку та розвиток підприємництва та стартап-екосистем. В рамках цього блоку гранти надаються через Європейську інноваційну раду для підтримки інноваційних проєктів на різних рівнях технологічної готовності, стартапів, та проєктів, готових до масштабування та виходу на глобальні ринки. Фінансування через Європейський інститут інновацій та технологій у рамках цього блоку, спрямоване на підтримку навчання підприємців, розробку інноваційних продуктів та послуг, розвиток мережі підтримки підприємництва та стартапів, масштабування стартапів. Загальний бюджет цього блоку є майже вдвічі меншим за бюджет першого блоку і становить 13,6 млрд. євро [1].

Окрім розглянутої основної частини, програма Горизонт Європа охоплює також проєкти в рамках спеціальної програми європейського фонду оборони, програми Євроатом, а також напрям, зорієнтований на розширення сфери дії програми поза межами ЄС та традиційних партнерських країн (Widening) і зміцнення Європейської дослідницької екосистеми та мережі. Останні напрями сприяють залученню та розвитку талантів і посиленню наукового потенціалу менш розвинених країн.

Підсумовуючи, слід підкреслити комплексний характер європейського підходу до фінансування інновацій, де також стимулюються зв'язки між окремими елементами національної інноваційної системи (наприклад, через необхідність залучення бізнес-стейкхолдерів у певних проєктах ще на етапі розробки) – цього бракує українській системі фінансування інновацій [2], тож архітектура програми Горизонт Європа може бути розглянута як модельний

приклад вибудовування системи публічного фінансування інноваційного процесу.

Список використаних джерел:

1. Horizon Europe: the EU research and innovation programme (2021). URL: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/document/download/9224c3b4-f529-4b48-b21b-879c442002a2_en?filename=ec_rtd_he-investing-to-shape-our-future.pdf
2. Koblianska, I., & Kalachevska, L. (2019). Problems of the Institutional-Legal and Organizational Provision of Systemic Innovation Policy: The Case of Ukraine. *Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe*, 22(1), 53–73. <https://doi.org/10.2478/cer-2019-0004>

УДК 336.997

Марич М.Г.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО
СТРАХУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Формування дієвої системи соціального захисту та забезпечення в економіці держави завжди привертало увагу як вітчизняних, так і іноземних науковців. Це зумовлено їхньою значущістю як для економічного розвитку, так і для суспільства загалом. Поява системи соціального страхування стала природним наслідком еволюції ринкових трудових відносин. Соціальний захист є одним із ключових механізмів соціальної політики, який держава та суспільство застосовують для подолання нерівності доходів, що не пов'язана з різницею в продуктивності праці чи ефективності виробництва. В Україні соціальний захист населення включає такі основні елементи: соціальне забезпечення, соціальну допомогу та соціальне страхування. Під соціальним страхуванням в Україні розуміють: «загальнообов'язкове державне соціальне страхування у вигляді системи прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає страхові виплати та надання соціальних послуг застрахованим особам за рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності, від нещасного випадку на

виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності, коштів державного бюджету та інших джерел, не заборонених законодавством» [1].

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування включає такі види виплат допомоги: «страхування на випадок безробіття; страхування на випадок тимчасової втрати працездатності; від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності; медичне страхування; пенсійне страхування». Виплата соціальних допомог здійснюється через страхові фонди, покликані покращувати рівень життя населення, серед яких були: Фонд безробіття, Фонд соціального страхування та Пенсійний фонд України. З 1 січня 2023 року в Україні триває процес реорганізації системи соціального страхування, у межах якої Фонд соціального страхування України передав свої функції та обов'язки до Пенсійного фонду [1].

Об'єднання цих страхових фондів дозволило оптимізувати витрати на адміністрування страхових коштів, спрямовуючи вивільнені ресурси на забезпечення страхових виплат. Крім того, це сприяє ефективнішому контролю за цільовим використанням коштів соціального страхування, а також гарантує своєчасне виконання зобов'язань із виплати допомоги, зокрема у випадках тимчасової втрати працездатності чи нещасних випадків на виробництві.

Фінансування системи соціального захисту та забезпечення в Україні значною мірою залежить від коштів Державного бюджету. Основна частина фінансових ресурсів спрямовується на виплату пенсій та покриття дефіциту Пенсійного фонду України, що обмежує можливості фінансування інших соціальних програм.

У першому півріччі 2024 року на соціальний захист пенсіонерів, осіб у складних життєвих обставинах, ветеранів, людей з інвалідністю, сімей, дітей та молоді було витрачено 264,3 млрд. грн., що склало 18,8% загальних видатків держбюджету. Водночас ці витрати виявилися на 6,4 млрд. грн. (або 2,3%) меншими за заплановані показники [2].

Проблема дефіциту Пенсійного фонду стала особливо гострою в умовах повномасштабної війни та залишатиметься актуальною і в період повоєнного відновлення економіки України. Зростання кількості осіб, які потребують соціального захисту, одночасно із скороченням надходжень до Пенсійного фонду через зменшення кількості працюючого населення вимагає розробки комплексних заходів для вдосконалення механізму фінансування соціального страхування.

На нашу думку, першочергово варто продовжувати роботу над скороченням функцій, покладених на фонди соціального страхування, оскільки їхня надмірна кількість не лише ускладнює систему, а й створює ризики нецільового використання коштів. Окрім цього, важливим напрямом державної соціальної політики має стати розвиток добровільного соціального страхування. Використання інформаційних, пропагандистських та адміністративних методів сприятиме залученню до системи загальнообов'язкового соціального страхування тих громадян, які з різних причин не беруть у ній участі на обов'язковій основі.

Комплексний підхід до вирішення цих проблем має бути спрямований як на вдосконалення механізму фінансування соціального захисту, так і на забезпечення ефективного виконання державою своїх соціальних зобов'язань.

Аналіз показує, що видатки на соціальну допомогу громадянам України становлять значну частку державного бюджету. У 2024 році на соціальний захист населення було закладено 469 млрд. грн., а це на 25 млрд. грн. більше, ніж у попередньому році. Вперше в держбюджеті передбачено фінансування програм соціальної підтримки військовослужбовців у цивільному житті, зокрема «Інституту ветеранів» та пілотної ініціативи із зубопротезування й виготовлення протезів для військових, які отримали інвалідність під час війни. Також понад 5 млрд. грн. було виділено на забезпечення житлом військових та родин загиблих, 50 млрд. грн. – на виплату субсидій та пільг, а 27 млрд. грн. – на підтримку сімей з дітьми. Збережено виплати сім'ям, які виховують дітей-

сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, а також допомогу при народженні дитини та підтримку дітей з інвалідністю [3, с.7].

У середньостроковій перспективі соціальна політика держави буде спрямована як на посилення захисту різних категорій населення, так і на комплексне реформування системи соціального забезпечення. Основні завдання на 2025–2026 роки включають:

- аналіз і розробку підходів до підвищення рівня забезпечення прожиткового мінімуму для малозабезпечених сімей, враховуючи фінансові можливості держави;
- забезпечення максимальної адресності соціальної підтримки та наближення її до тих, хто найбільше потребує допомоги;
- реформування програм соціальної підтримки, зокрема створення єдиної базової соціальної допомоги з уніфікованими критеріями оцінки доходів і майнового стану сімей;
- удосконалення механізмів підтримки вразливих верств населення;
- забезпечення щорічної індексації пенсій з 1 березня;
- модернізацію солідарної пенсійної системи та розробку уніфікованих принципів нарахування страхових пенсій для всіх громадян.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 23.09. 1999 р. № 1105-XIV: станом на 01.11.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/Text>.
2. Мінфін: Видатки загального фонду держбюджету в червні становили 265,1 млрд грн. офіційний сайт Міністерства фінансів України URL: <https://www.mof.gov.ua/news/minfin>.
3. Стащук О.В., Гергола С.В., Комар-Стаховська К.П. Стан соціального захисту та соціального забезпечення населення України в умовах війни. *Економіко-правовий розвиток сучасної України*: матеріали XI Всеукраїнської наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, що присвячена 25-й річниці з дня заснування Національного університету «Одеська юридична академія», м. Одеса, 25 листопада 2022 р. Одеса, 2022. С. 6-8.

Рудик О.Р.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Лабіш А.Т.

студент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У РЕАЛІЗАЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Публічні фінанси займають центральне місце в економічній політиці держави, забезпечуючи фінансування важливих соціальних, економічних та екологічних ініціатив. У сучасному світі, що стикається з численними викликами, такими як зміна клімату, економічні кризи, соціальна нерівність і глобальні пандемії, публічні фінанси мають критичне значення для забезпечення сталого розвитку. Це передбачає інтеграцію економічних, соціальних та екологічних аспектів у фінансові рішення, які формують майбутнє суспільства.

Бюджетна політика є основним інструментом, через який держава реалізує свої пріоритети у сфері сталого розвитку. Уряди повинні визначати пріоритети у витратах, зокрема на проекти, що сприяють сталому розвитку. Це може включати інвестиції в інфраструктуру, охорону здоров'я, освіту та захист навколишнього середовища [1]. Складання бюджетів на основі прогнозів і стратегій сталого розвитку забезпечує адаптацію до змін у середовищі, зменшуючи ризики фінансової нестабільності.

Податкова система є потужним інструментом впливу на поведінку економічних агентів. Введення податків на викиди забруднюючих речовин або на використання невідновлювальних ресурсів може зменшити негативний вплив на навколишнє середовище [2]. Пільги для компаній, що інвестують у сталий розвиток, можуть стимулювати економічні зміни на рівні бізнесу, заохочуючи впровадження нових технологій і практик.

Інвестиції держави у стратегічні галузі є необхідними для досягнення сталого розвитку. Створення «зелених» міст, інвестиції в поновлювальні джерела енергії, модернізація систем водопостачання та водовідведення можуть істотно покращити якість життя [3]. Підтримка програм у сфері охорони здоров'я, освіти та соціального захисту може сприяти покращенню соціальної рівноваги та зменшенню бідності.

Міжнародна співпраця є важливим аспектом реалізації політики сталого розвитку. Країни можуть отримувати фінансування від міжнародних організацій для реалізації проектів, що відповідають цілям сталого розвитку. Це включає гранти, кредити та технічну допомогу [4]. Співпраця з країнами, що мають досвід у реалізації політики сталого розвитку, дозволяє переймати найкращі практики та адаптувати їх до національних умов. Прозорість і підзвітність у фінансових питаннях є важливими для формування довіри суспільства. Залучення громадян до процесу прийняття рішень і контроль за використанням публічних коштів підвищує ефективність та підзвітність органів влади [5]. Публікація звітів про виконання бюджету та досягнення цілей сталого розвитку допомагає інформувати суспільство та зміцнює довіру до державних інституцій.

Отже, ефективне управління публічними фінансами є основою для забезпечення сталого розвитку економіки. Інтеграція екологічних, соціальних і економічних аспектів у фінансову політику, а також прозорість і підзвітність є ключовими факторами, які сприяють формуванню стійкого майбутнього. Держава повинна активно працювати над розвитком системи публічних фінансів, щоб забезпечити реалізацію цілей сталого розвитку та покращення якості життя населення.

Список використаних джерел:

1. Бенч, А. Г. (2018). Публічні фінанси: теорія та практика. Київ: КНУ.
2. Міжнародний валютний фонд. (2020). Звіт про світову економіку: перспективи та виклики.
3. Світовий банк. (2021). Економічні дослідження: сталий розвиток в умовах пандемії.
4. Європейська комісія. (2019). Підходи до фінансування сталого розвитку в ЄС.
5. Організація Об'єднаних Націй. (2015). Цілі сталого розвитку: трансформація нашого світу.

Самошкіна О.А.

к.е.н., старша наукова співробітниця
відділу фінансово-кредитної та податкової політики
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ БЮДЖЕТНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ МІЛІТАРНОГО ВПЛИВУ

Докорінні інституціональні перетворення в усіх сферах суспільних відносин, спричинені наслідками воєнних дій на території нашої країни, вимушеною мілітаризацією національної економіки в умовах постійно зростаючих потреб у підтримці її стійкості й відновленні на постраждалих територіях, а також одночасному реформуванні відповідно до стандартів ЄС, зумовили нагальну необхідність модернізації механізму бюджетного регулювання економічного розвитку.

Питання ефективності державної підтримки розвитку сільського господарства, яке історично виступає фундаментальною і системоутворюючою складовою національної економіки, набувають особливої актуальності у воєнний період, оскільки галузь є гарантом продовольчої безпеки на національному й глобальному рівнях, а також залишається однією з основних ВВП-формуючих ланок економіки України в умовах безпрецедентних воєнних викликів і ризиків [1].

Бюджетні програми галузевої підтримки економіки є вагомим складовою системи державного фінансового регулювання тенденцій розвитку соціально-економічних процесів у країні [2]. Зокрема, бюджетні програми аграрного спрямування виступають дієвим інструментом забезпечення сприятливого інституціонального середовища функціонування галузі та гарантування продовольчої безпеки країни, а також важелем впливу на тенденції розвитку і внутрішньогалузеву структуру сільськогосподарського виробництва країни,

рівень фінансової стійкості, продуктивності й конкурентоспроможності національних агровиробників [3].

Формування і реалізація бюджетних програм підтримки агрогалузі здійснюються на засадах середньострокового (трирічного) програмно-цільового планування, сутність якого полягає у використанні бюджетних ресурсів для досягнення запланованих стратегічних цілей, завдань і результатів агропродовольчої політики країни, що дозволяє здійснити прогресивний перехід від планування галузевих бюджетних видатків до планування конкретних галузевих і соціально-економічних результатів від витрачання бюджетних коштів. Оскільки динаміка обсягів бюджетних видатків аграрного спрямування та особливості їх структури в програмному, відомчому, функціональному та економічному класифікаційних розрізах характеризують стратегічні напрями розвитку агросектору країни, його пріоритетні галузі й сектори, вектори інституційних перетворень, регулюючи ці показники, держава здатна реалізовувати послідовну та результативну політику щодо підтримки і реформування галузі, а також запобігати негативним тенденціям аграрного й сільського розвитку країни у середньо і довгостроковій перспективі [3].

Бюджетна підтримка сільгосптоваровиробників може здійснюватися як у формі *безповоротної державної фінансової підтримки* через надання дотацій, субсидій, грантів, компенсацій, відшкодувань, допомог на підставі критеріїв суспільної (соціально-економічної) пріоритетності та ефективності підприємницької діяльності, а також у формі *бюджетного кредитування* агровиробників та пріоритетних галузевих інвестиційних проєктів.

У довоєнному 2021 році пріоритетними напрямками бюджетної підтримки сільського господарства були наступні: фінансова підтримка розвитку тваринництва та переробки с/г продукції (зокрема, спеціальна бюджетна дотація за наявні бджолосім'ї; часткове відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення тварин, які мають племінну цінність; часткове відшкодування вартості будівництва та/або реконструкції тваринницьких ферм

і комплексів, рибницьких господарств, доїльних залів, підприємств з переробки с/г продукції; часткове відшкодування вартості об'єктів зі зберігання та переробки зерна; спеціальна бюджетна дотація за утримання кізочок, козематок, ярок, вівцематок; спеціальна бюджетна дотація за приріст поголів'я корів власного відтворення) – 1,6096 млрд грн або 34,1%; фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів – 1,2 млрд грн або 25,5%; часткова компенсація вартості придбаної с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва – 991,4 млн грн або 21%; фінансова підтримка розвитку садівництва, виноградарства і хмелярства – 512,2 млн грн або 10,9%; фінансова підтримка розвитку фермерських господарств – 120,8 млн грн або 2,6%; відшкодування втрат від повного пошкодження посівів с/г культур внаслідок надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – 107,9 млн грн або 2,3%; державна підтримка виробників картоплі – 53,2 млн грн або 1,1%; бюджетна субсидія на 1 га сільськогосподарських угідь (5000 грн на 1 га виробникам гречки з обмеженням до 300 га) – 50 млн грн або 1,1%; надання бюджетних кредитів фермерським господарствам – 50 млн грн або 1,1%; державна підтримка на використання меліорованих земель – 16,7 млн грн. або 0,3%; фінансова підтримка сімейних фермерських господарств через механізм доплати ЄСВ – 1,3 млн грн або 0,03% [4].

Запровадження режиму воєнного стану і динамічний перехід до функціонування бюджету воєнного часу призвели до суттєвого скорочення обсягів бюджетної підтримки галузі, особливо на початку воєнного періоду, що пояснювалось нагальною необхідністю першочергового фінансування потреб оборонного комплексу і соціальної сфери. Відбулось скорочення бюджетних видатків за програмами фінансової підтримки агровиробників та призупинилось їх бюджетне кредитування, що призвело до зменшення обсягів прямої бюджетної підтримки галузі з 4,7 млрд грн у 2021 році до показників 2 млрд грн у 2022 році та 1 млрд грн у 2023 році.

У 2022-2023 роках бюджетна підтримка агровиробників здійснювалась за такими напрямками: надання бюджетної субсидії на одиницю оброблюваних с/г угідь виробникам, які обробляють від 1 до 120 га, у розмірі 3100 грн на 1 га (обсяг виплат становив 1,316 млрд грн і лише у 2022 році); надання спеціальної бюджетної дотації за утримання ВРХ виробникам, що утримують від 3 до 100 корів, у розмірі 5300 грн на 1 голову (обсяг виплат склав 329 млн грн і лише у 2022 році); надання державних грантів на створення або розвиток садівництва, ягідництва і виноградарства, тепличного господарства, переробного підприємства (2022 рік – 383 млн грн, 2023 рік – 1200 млн грн); часткова компенсація відсоткових ставок та надання державних гарантій за державними програмами «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%»; доплата ЄСВ сімейним фермерським господарствам [4].

Зважаючи на важливість дієвої державної підтримки фінансової стійкості українських сільгосптоваровиробників у воєнний період, в 2024 році було розширено перелік бюджетних інструментів її забезпечення порівняно з 2022-2023 воєнними роками:

– державна фінансова підтримка малих агровиробників, зареєстрованих в Державному аграрному реєстрі – розширено перелік напрямів та збільшено рівень виплат, зокрема бюджетна субсидія агровиробникам, які обробляють до 120 га земель с/г призначення (розмір на 1 га збільшено з 3100 грн у 2022 році до 4000 грн); окрема бюджетна субсидія агровиробникам з деокупованих територій та територій із завершеними бойовими діями (8000 грн на 1 га); спеціальна бюджетна дотація на утримання великої рогатої худоби (корів) для фермерів, що утримують від 3 до 100 голів (розмір на одну голову збільшено з 5300 грн у 2022 році до 7000 грн); спеціальна бюджетна дотація на утримання маточного поголів'я кіз та/або овець для фермерів, що утримують від 5 до 500 голів (2000 грн на одну голову);

– підтримка пільгового кредитування агровиробників за участі держави в рамках програм «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», «Доступний факторинг»;

– запуск Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві із статутним капіталом майже 400 млн грн бюджетних коштів, який надає гарантії у розмірі до 50% кредитних зобов'язань фізичних осіб-агropідприємців, мікро, малих і середніх агровиробників із земельними ділянками до 500 га строком до 10 років;

– часткова (25%) компенсація вартості с/г техніки та обладнання вітчизняного виробництва;

– державна стовідсоткова компенсація фермерам витрат на розмінування с/г земель;

Рис. 1. Пріоритетні напрями бюджетної підтримки сільгосптоваровиробників України у 2025 році

Джерело: складено за даними [5]

– надання державних грантів на розвиток тепличного господарства, садівництва, ягідництва і виноградарства, переробного підприємства на засадах співфінансування при умові створення нових робочих місць, сприяння

наповненню дохідної частини бюджету через сплату податків в розмірі отриманих грантів;

– фінансова підтримка агровиробників, які використовують меліоровані землі, та організацій водокористувачів, що передбачає компенсацію до 50% вартості відновлення та будівництва меліоративних систем.

Пріоритетні напрями бюджетної підтримки сільгосптоваровиробників України у 2025 році наведені на Рисунку 1.

Акцентуючи увагу на розширенні напрямів та інструментів бюджетної підтримки сільського господарства України у 2024-2025 роках порівняно з 2022-2023 воєнними роками, слід зазначити, що необхідним також є суттєве підвищення ефективності бюджетних програм аграрного спрямування на підставі запровадження оцінки їх впливу на показники функціонування галузей с/г, рівень фінансової стійкості, продуктивності й конкурентоспроможності вітчизняних агровиробників, показники соціально-економічного розвитку сільських територій, зайнятість населення тощо, що дозволить підтримувати розвиток тих галузей та напрямів, які дають найбільший соціально-економічний ефект для країни, генерують високу додану вартість та вносять значний вклад у підтримку стійкості економіки та повоєнну відбудову країни.

Список використаних джерел:

1. Розвиток аграрного сектору та сільських територій в умовах воєнного стану й повоєнного відновлення: наукова доповідь / [Ю.О. Лупенко, О.М. Нечипоренко, М.І. Пугачов, та ін.]. К.: ННЦ «ІАЕ», 2023. 224 с.
2. Державне фінансове регулювання економічних перетворень: монографія / І.Я. Чугунов, Т.В. Канєва та ін.; за заг. ред. А.А. Мазаракі. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 376 с.
3. Transformational economy: theoretical and practical aspects: collective monograph Jan Kochanowski University of Kielce, Poland. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. 684 p.
4. Офіційний сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України : Режим доступу: <https://www.minagro.gov.ua> (дата звернення: 05.04.2025).
5. Про Державний бюджет України на 2025 рік: Закон України від 19.11.2024 року № 4059-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 05.04.2025).

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність теми. Фінансова безпека є одним із ключових елементів національної безпеки держави, оскільки вона забезпечує стабільність економіки, стійкість фінансової системи та ефективність використання державних ресурсів. У сучасних умовах зростання державного боргу, корупційних ризиків та економічної турбулентності зростає потреба в ефективному державному фінансовому контролі як інструменті управління ризиками та запобігання фінансовим загрозам.

Незважаючи на наявність державних органів фінансового контролю (Рахункова палата, Державна аудиторська служба, антикорупційні органи тощо), фінансові порушення, нецільове використання бюджетних коштів та корупційні схеми залишаються поширеними явищами. Це свідчить про недостатню ефективність чинних механізмів державного фінансового контролю у забезпеченні фінансової безпеки держави.

Мета дослідження. Визначити роль державного фінансового контролю у забезпеченні фінансової безпеки держави, проаналізувати його ефективність, виявити основні проблеми та запропонувати шляхи вдосконалення контролюючих механізмів.

Фінансова безпека держави – це стан національної економіки, за якого забезпечується стабільність фінансової системи, стійкість державних фінансів, ефективність бюджетної політики, контроль за державним боргом і запобігання фінансовим кризам. Вона є складовою економічної безпеки та визначає здатність держави протистояти внутрішнім і зовнішнім фінансовим загрозам.

Фінансова безпека сприяє стійкому соціально-економічному розвитку, підвищенню рівня життя громадян і збереженню державного суверенітету. Її досягнення можливе завдяки ефективній фінансовій політиці, контролю за бюджетними ресурсами та запровадженню антикризових заходів.

Основні загрози фінансовій безпеці держави можна поділити на внутрішні та зовнішні (рис. 1).

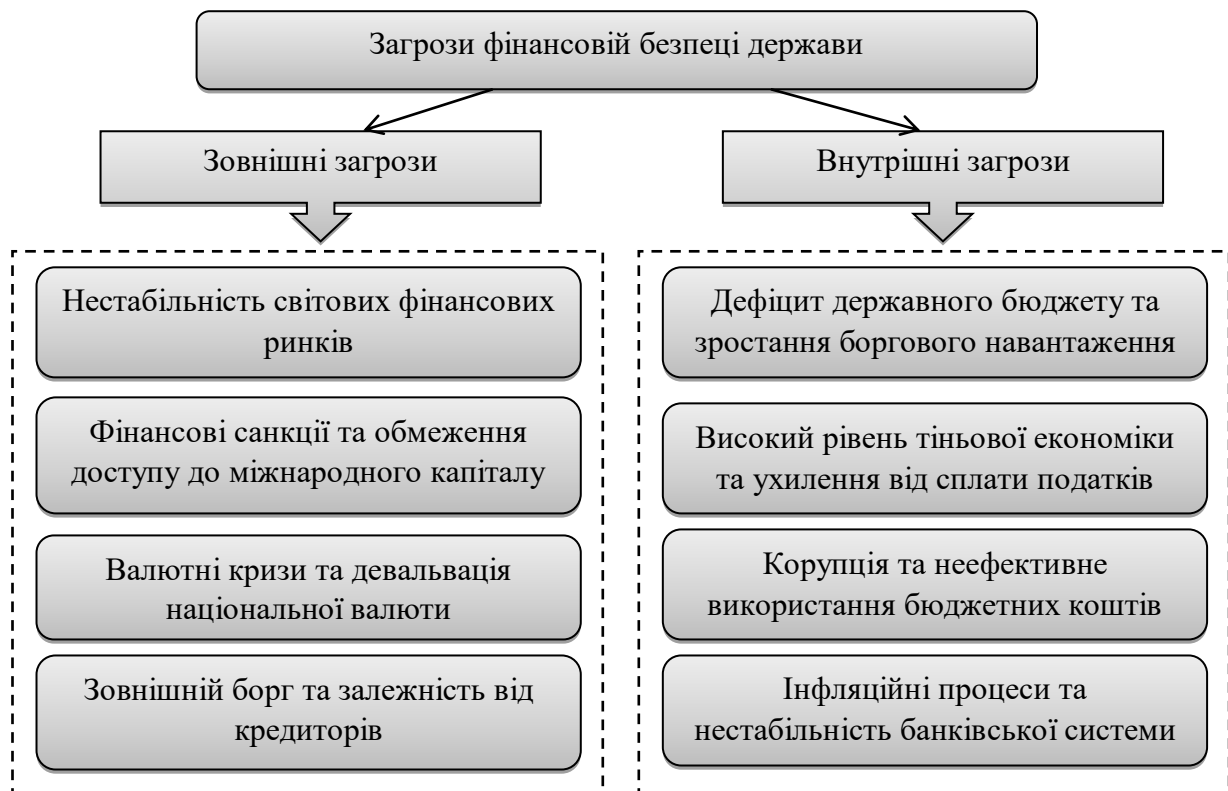

Рис. 1. Основні загрози фінансовій безпеці держави

Фінансова безпека держави є багатовимірною категорією, що залежить від багатьох макроекономічних і фінансових факторів. Ефективний державний фінансовий контроль відіграє вагомую роль у підтримці фінансової безпеки, забезпечуючи прозорість державних фінансів, запобігаючи корупції та сприяючи стабільності економіки.

Загалом, сьогодні система державного фінансового контролю в Україні перебуває у стані активного реформування. Основні проблеми, що залишаються актуальними є наступні:

- недостатня методологічна база та застарілі підходи до контролю;

- низька ефективність внутрішнього контролю, що не забезпечує належної цілісності фінансової системи;
- обмежене використання управління ризиками та моніторингу, що зменшує ефективність контролю над бюджетними коштами [3].

Фінансовий контроль є важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки він дозволяє:

- 1) запобігати корупції та неефективному використанню державних ресурсів;
- 2) підтримувати макроекономічну стабільність через контроль за державними фінансами;
- 3) зміцнювати довіру інвесторів та міжнародних партнерів до фінансової системи країни [2].

В умовах воєнного стану особливо важливим стає контроль над видатками державного бюджету та державними закупівлями, що допомагає мінімізувати фінансові ризики та уникати зловживань [1].

Узагальнюючи теоретичні та практичні дослідження, можна виокремити наступні напрями вдосконалення механізмів державного фінансового контролю в Україні:

- посилення нормативно-правового регулювання. Сучасні дослідження наголошують на необхідності оновлення законодавчої бази державного фінансового контролю з метою усунення правових прогалин та вдосконалення механізмів відповідальності за фінансові порушення. Зокрема, дослідники підкреслюють важливість гармонізації українського законодавства із європейськими стандартами та посилення контролю за виконанням бюджетних програм [4];
- запровадження новітніх технологій. Використання цифрових технологій, таких як блокчейн, штучний інтелект та автоматизовані системи моніторингу, може значно підвищити ефективність контролю за фінансовими

потоками. Це дозволить зменшити рівень корупції та покращити прозорість державного фінансового управління;

- розширення кадрового потенціалу. У Стратегії розвитку Державної аудиторської служби України зазначено, що існує гостра потреба у збільшенні кількості кваліфікованих фахівців, що здійснюють аудит державних фінансів [5]. Недостатня кількість персоналу унеможливорює оперативне реагування на фінансові правопорушення, що знижує загальну ефективність контролю;

- удосконалення механізмів координації між органами контролю. Важливим аспектом є забезпечення належної взаємодії між органами державного аудиту, правоохоронними структурами та судовою системою для швидкого реагування на виявлені порушення. Недостатня координація часто призводить до затягування слідчих дій та неефективного використання бюджетних коштів;

- посилення внутрішнього контролю в державних установах. Запровадження дієвих механізмів внутрішнього фінансового контролю та аудиту допоможе вчасно виявляти порушення та запобігати фінансовим зловживанням. Це також сприятиме більш ефективному управлінню державними ресурсами та зниженню рівня корупції;

- створення єдиної централізованої системи фінансового контролю. Деякі дослідники пропонують створити єдину інтегровану систему фінансового контролю, яка об'єднувала б функції різних органів аудиту, що дозволить уникнути дублювання функцій і зробити контрольні процеси більш ефективними.

Усі ці заходи сприятимуть підвищенню ефективності державного фінансового контролю та забезпеченню фінансової безпеки держави. Таким чином, попри певні позитивні зміни, система державного фінансового контролю в Україні потребує подальшого вдосконалення, зокрема щодо управління ризиками, посилення внутрішнього аудиту та запровадження

сучасних підходів до контролю бюджетних коштів. Це стане ключовим фактором у забезпеченні фінансової безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Пасічник, В.М. Державний фінансовий контроль як чинник забезпечення національної безпеки України. *Публічне управління та митне адміністрування*, 2023. № 3(38), С.107–113. URL: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-3.16>
2. Піхоцька, М. Проблеми розвитку державного фінансового контролю в Україні. *Світ фінансів*. 2023. №1(74), С. 83-92. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1588>
3. Поляк-Свергун М. Сучасні аспекти державного фінансового контролю. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 3, 2024. № 6, С. 54-61.
4. Міністерство фінансів України. *Ризик-орієнтоване планування діяльності з внутрішнього аудиту*. 2022с. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files.pdf>
5. Стратегія розвитку Державної аудиторської служби на період до 2024 року: наказ від 05 січня 2021 № 2 / Державна аудиторська служба України: URL: https://dasu.gov.ua/attachments/f8206386-8821-454e-ab1a-7af00f8ec5b9_%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F_2024.pdf

УДК 336.531.2:338.246.8(477)

Статник К. Ю.,
здобувач вищої освіти
Марусяк Н. Л.,
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Для впровадження екологічної та довгострокової національної стратегії, що буде сприяти сталому розвитку, сучасні бюджетотворці звертаються до поняття «зелені фінанси». Цей термін уособлює в собі використання фінансових інструментів і послуг для підтримки проектів та ініціатив, які мають позитивний вплив на навколишнє середовище та сприяють переходу до екологічно стійкої економіки шляхом зниженні рівня забруднення та викидів

парникових газів, мінімізації відходів і підвищенні ефективності використання природних ресурсів. Зелені фінанси охоплюють різні фінансові механізми, зокрема «зелені облігації», «екологічні кредити» та «інвестиційні фонди», спрямовані на підтримку екологічно стійких проєктів. Вони відіграють важливу роль у залученні капіталу для розширення відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності та впровадження чистих технологій. Крім того, фінансові установи все частіше використовують «ESG-критерії (Environmental, Social, Governance)» для оцінки інвестиційної привабливості проєктів, що сприяє формуванню більш відповідального бізнес-середовища [1].

Зазвичай основним стимулятором для переходу до стійких та зелених інвестицій є держава. Вона виступає основною зацікавленою стороною як представник суспільства. І перед початком повномасштабного вторгнення Україна взяла курс на впровадження загальнодержавної політики у сфері боротьби зі зміною клімату. Україна була однією з перших країн, що ратифікувала Паризьку кліматичну угоду. У 2020 році Мінекоенерго презентувало Концепцію «Зеленого енергетичного переходу України до 2050 року» (Ukraine Green Deal). «Концепція передбачає перехід України до кліматично нейтральної економіки до 2070 року» [2]. Станом наразі, в зв'язку з війною, Україна спрямовує левову частину податків на оборонну здатність, тому вона може виступити посередником для впровадження на її території будівництва сталої інфраструктури через міжнародні гранти та програми. Наприклад, у межах програми «Renewable Energy Solution Programme» було надано грант у розмірі 20 мільйонів євро для впровадження технологій відновлюваної енергетики в українських муніципалітетах. Ця ініціатива спрямована на підвищення енергетичної незалежності громадських установ, таких як лікарні та школи, що є важливим елементом «зеленої» відбудови країни [3].

Для створення перспектив, спрямованих на забезпечення екологічної стійкості та підтримку повернення громадян до України, важливо акцентувати

увагу на фінансуванні малого та середнього бізнесу екологічного спрямування. Малий і середній бізнес є рушійною силою економіки, а розвиток екологічно орієнтованих підприємств може не лише сприяти наповненню бюджету, а й забезпечити сталий економічний розвиток. Запровадження венчурного фінансування для екостартапів на початкових етапах створення таких бізнесів та подальше стимулювання їхнього органічного зростання через податкові пільги й субсидії може стати ключовим інструментом відновлення економіки. Такі бізнеси можуть включати впровадження відновлюваної енергетики, переробку відходів, виробництво екологічно чистих товарів і послуг. Наприклад, створення стартапів у сфері енергетики, що використовують сонячну чи вітрову енергію, здатне забезпечити не лише зниження залежності від викопних джерел енергії, але й створити нові робочі місця [4]. Важливим аспектом є залучення міжнародних інвесторів і програм фінансування для підтримки таких підприємств. Таким чином, фокус на малий та середній бізнес екологічного спрямування дозволить не лише вирішити питання екологічної безпеки, а й підвищити конкурентоспроможність України на міжнародній арені.

Використання зелених фінансів є ключовим аспектом повоєнного стійкого економічного відновлення України, спрямованим на екологічну відбудову та забезпечення довгострокової стабільності. Зелені фінанси, які включають облігації, екологічні кредити та інвестиційні фонди, забезпечують ресурси для підтримки проєктів у сфері відновлюваної енергетики, підвищення енергоефективності та впровадження чистих технологій. У цьому процесі держава виступає стимулятором і посередником, залучаючи міжнародні та внутрішні гранти та програми, що сприяють енергетичній незалежності та розвитку сталої інфраструктури. Інвестиції в екостартапи та підприємства, що займаються відновлюваною енергетикою, переробкою відходів і виробництвом екологічно чистих товарів, не лише вирішують питання екологічної безпеки, але й сприяють створенню нових робочих місць та зміцненню конкурентоспроможності України на міжнародній арені.

Список використаних джерел:

1. World Economic Forum. What is green finance? URL: <https://www.weforum.org/stories/2020/11/what-is-green-finance/>
2. KPMG. Зелені фінанси – що це і як вони розвиваються? KPMG Ukraine. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/home/media/press-releases/2020/02/zeleni-finansy.html>
3. German government and EIB provide EUR 20 million grant to support Ukraine's energy transition. European Investment Bank (EIB). URL: https://www.eib.org/de/press/all/2023-498-german-government-and-eib-provide-eur-20-million-grant-to-support-ukraines-energy-transition?lang=uk&utm_source=chatgpt.com
4. Як українські стартапи наближають зелене майбутнє? Energy Transition Ukraine. URL: <https://energytransition.in.ua/project/yak-ukrains-ki-startapy-nablyzhaiut-zelene-maybutnie/>

УДК 336.254

Ткачик Л.П.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

Кривейко М. Б.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності “Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок”,
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ЕЛЕКТРОННОГО УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ ТА ПОДАТКОВИМИ РИЗИКАМИ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах глобалізації та стрімкого розвитку цифрових технологій питання ефективного управління митними та податковими ризиками в Україні набуває особливої актуальності.

Різноманітність тлумачень поняття "ризик" відображає його універсальність і багатогранність. У загальному розумінні ризик — це ймовірність настання події, яка може негативно вплинути на досягнення поставлених цілей, що здатне призвести до небажаних наслідків.

У контексті податкової та митної сфери ризик набуває особливого змісту. Зокрема, Митний кодекс у ст. 361 [1] визначає ризик як ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань митної справи.

Згідно податкового законодавства [2] під податковим ризиком розуміється ймовірність невиконання платником податків податкового обов'язку, зокрема, щодо сплати ним податкових зобов'язань, невиконання

іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи.

З огляду на те, що податкові ризики можуть мати різні наслідки для держави та платників податків, виникає потреба в їхній систематизації.

Серед основних видів податкових ризиків виділяють:

1. ризик реєстрації – неналежна реєстрація платників у податковій системі;
2. ризик звітності – несвоєчасне або некоректне подання податкової звітності;
3. ризик сплати – невчасна або неповна сплата податків, що призводить до виникнення або накопичення податкового боргу;
4. ризик декларування – подання неправдивих або неповних даних у податкових деклараціях (помилково або умисно).

Суть ефективного управління митними та податковими ризиками полягає у роботі відповідних контролюючих органів із аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища, виявлення й оцінки ризиків, а також визначення заходів впливу на ідентифіковані ризики, які спрямовані на їхню мінімізацію.

Роль інформаційних технологій у прийнятті управлінських рішень в державному секторі постійно зростає. У податковій та митній сферах ІТ-системи активно інтегруються, стаючи основою та каталізатором цифрової трансформації державного адміністрування, забезпечуючи інфраструктуру, інструменти та технології для переходу від традиційних процесів до електронних.

З метою впровадження інтегрованого та стандартизованого підходу до управління ризиками, пов'язаними з дотриманням податкового та іншого законодавства, за яке відповідає Державна податкова служба (далі – ДПС), наказом ДПС України від 04.10.2023 № 813 було затверджено Концепцію функціонування системи управління податковими ризиками. Ця концепція інтегрує управління ризиками в організаційну структуру, діяльність та процеси служби [3].

Система управління податковими ризиками (далі – СУПР) – частина бізнес-процесів, цілей, стратегії та діяльності ДПС, що передбачає безперервний, циклічний, комплексний, цілісний процес управління, що здійснюється в ДПС на основі податкових ризиків.

Впровадження СУПР надасть можливість, зокрема:

- мінімізувати ризики недотримання платниками податків вимог податкового та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;
- підвищити довіру суспільства до національної податкової системи;
- запровадити механізм комплаєнсу від державної реєстрації платника податків до системи відслідковування податкових ризиків у ДПС та кінцевого результату – сплати податків та зборів до бюджетів усіх рівнів [6].

У контексті оптимізації управління митно-податковими ризиками на основі сучасних інформаційних технологій важливим елементом є удосконалення роботи митних служб. Серед таких технологій перш за все варто виділити Єдину автоматизовану інформаційну систему (далі - ЄАІС), яка є багатофункціональною інтегрованою автоматизованою системою, що становить сукупність взаємопов'язаних інформаційних, електронних, комунікаційних та інформаційно-комунікаційних систем, які забезпечують функціонування електронних інформаційних ресурсів митних органів.

В основі ЄАІС лежить принцип електронного обміну даними між суб'єктами ЗЕД та митницею. Відповідно, розробка та запуск багатофункціональної комплексної інформаційної системи «Електронна митниця» стали одним із перших етапів, на якому було запущено модуль електронного декларування.

Завдяки концепції «Е-митниця» було ініційовано створення сучасної технологічної архітектури, що надає можливість централізованого нагляду та управління основними й резервними даними Державної митної служби України, забезпечуючи комплексний підхід до автоматизації митних процесів.

Надзвичайно актуальною в умовах сучасних викликів є цифровізація митних процедур на основі впровадження автоматизованої системи управління ризиками (далі - АСУР), випробування якої було розпочато на заміну автоматизованій системі митного оформлення «Інспектор».

Протягом 2023 року, завдяки системі АСУР було опрацьовано 2,577 млн митних декларацій. Згідно з результатами, майже половина (47,2%) декларацій були оформлені без призначення додаткових заходів митного контролю, тоді як для 3,76% декларацій було визначено необхідність митного огляду [5, с. 66].

Сьогодні АСУР проходить тестування взаємодії з NCTS. Завдяки модернізації АСУР 2.0 стане можливим переведення значного обсягу інформації з паперових носіїв у цифровий формат, а також перехід від офлайн до онлайн обробки процесів. Це дасть змогу оперативно ідентифікувати причини виникнення митних формальностей, швидко оцінювати результативність профілів ризиків, та за необхідності - своєчасно коригувати або скасовувати їх.

За даними Координаційно-моніторингової митниці на підставі результатів застосування системи управління ризиками, протягом четвертого кварталу 2023 року, ефективність заходів митного контролю становила 58% [5, с. 67].

Загалом використання спеціалізованого програмного забезпечення у податковій та митній справі дозволяє автоматизувати перевірку відповідно до вимог, знижуючи не лише людський фактор і можливість помилок, а й корупційні ризики.

Також інструментами для покращення результативності та якості процесу виявлення та оцінки митно-податкових ризиків можуть бути такі засоби інформаційно-технічних систем підтримки:

1. Big Data Analytics System;
2. Machine Learning and AI Platforms
3. Cloud Computing Platforms;
4. Blockchain Technology Integration [6].

Отже, удосконалення механізмів електронного управління митними та податковими ризиками в Україні є важливим кроком для підвищення прозорості, мінімізації ризиків і посилення безпеки держави. А розвиток цифрових технологій дозволить зробити систему управління податковими ризиками ще більш ефективною та надійною в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 19.03.2025).
2. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 3.09.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 19.03.2025).
3. Проблеми впровадження системи управління податковими ризиками у податкових органах. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/227311_problemi-vprovadzhennya-sistemi-upravlnnya-podatkovimi-rizikami-u-podatkovikh-organakh. (дата звернення: 23.03.2025).
4. Державна податкова служба України : основні види податкових ризиків. URL: <https://lv.tax.gov.ua/media-ark/local-news/879231.html> (дата звернення: 19.03.2025).
5. Звіт про результати роботи Державної митної служби України за 2023 рік. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%97%D0%92%D0%86%D0%A2%202023.pdf> (дата звернення: 19.03.2025).
6. Осаволюк О. О. Застосування ІТ-систем при управлінні комплаєнс-ризиками. *Young Scientist*. 2024. №5 (129). С. 97-101.

УДК 368.91:004

Федорович І. М.

к. е. н, доцент, доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ФОНДАМИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННИХ СЕРВІСІВ

Сучасний розвиток інформаційних технологій значно впливає на всі сфери суспільного життя, включаючи соціальне страхування. Ефективне управління фондами соціального страхування потребує новітніх підходів, які сприяють автоматизації процесів, підвищенню прозорості, зменшенню бюрократичних процедур і поліпшенню доступу громадян до послуг. У цьому

контексті цифровізація є ключовим напрямом реформування системи соціального захисту, забезпечуючи швидке обслуговування, скорочення витрат і підвищення рівня довіри до страхових фондів.

Відтак, цифровізація управління фондами соціального страхування сприяє ефективному збору, обробці та збереженню даних, що забезпечує: автоматизацію процесів адміністрування страхових виплат; оперативний облік надходжень і витрат страхових фондів; мінімізацію людського фактору та корупційних ризиків; покращення якості обслуговування громадян.

Країни Європейського Союзу вже активно застосовують цифрові рішення у сфері соціального страхування, що сприяє створенню зручних онлайн-платформ, мобільних додатків та автоматизованих систем для надання страхових послуг.

З метою підвищення ефективності роботи фондів соціального страхування доцільно впроваджувати такі цифрові рішення [1, с. 26]:

- електронні кабінети застрахованих осіб – дозволяють громадянам отримувати доступ до особистих даних, перевіряти страховий стаж, подавати заяви на виплати тощо;
- єдина інформаційна система соціального страхування – забезпечує обмін даними між державними структурами, фондами та роботодавцями;
- мобільні застосунки – спрощують взаємодію громадян із фондами, надаючи можливість отримувати консультації, надсилати запити та контролювати страхові виплати;
- блокчейн-технології – сприяють захисту персональних даних та запобігають шахрайству у сфері соціального страхування;
- штучний інтелект та чат-боти – використовуються для обробки звернень громадян і автоматизації стандартних запитів.

В Україні поступово впроваджуються електронні сервіси для покращення роботи фондів соціального страхування. Серед ключових досягнень можна виділити наступні [2, с. 38]:

- створення електронного реєстру листків непрацездатності, що скорочує час оформлення лікарняних і дозволяє уникнути підробок документів;
- запровадження автоматизованої системи обробки страхових випадків, що забезпечує прискорене призначення виплат без необхідності особистого візиту до установи;
- розвиток порталу «Дія», де громадяни можуть подати заяви на соціальні виплати, отримати довідки та перевірити свій страховий стаж.

Проте, попри значні успіхи, існують певні виклики, які гальмують цифровізацію системи соціального страхування, зокрема: недосконалість законодавчої бази; низька цифрова грамотність окремих категорій громадян; проблеми із кібербезпекою та захистом персональних даних.

Відтак, для повноцінної цифровізації фондів соціального страхування доцільно розвивати комплексні заходи, спрямовані на:

- інтеграцію єдиного соціального реєстру для автоматизованого обміну даними між державними установами;
- впровадження біометричної ідентифікації громадян для безпечного доступу до страхових послуг;
- розширення використання Big Data та штучного інтелекту для прогнозування видатків фондів та оптимізації фінансових потоків;
- покращення рівня кібербезпеки та запровадження сучасних методів шифрування даних.

Однак, окрім технічних рішень, важливим також є проведення інформаційно-освітніх кампаній для підвищення цифрової грамотності серед населення та державних службовців.

Отже, цифровізація управління фондами соціального страхування є важливим етапом реформування соціальної сфери, спрямованим на підвищення ефективності адміністрування страхових виплат, зниження бюрократичного навантаження та покращення доступу громадян до послуг. В Україні вже реалізовано низку успішних електронних сервісів, однак для їх подальшого

розвитку слід вдосконалювати законодавчу базу, покращувати рівень кібербезпеки та розширювати використання сучасних цифрових технологій. З огляду на світові тенденції, впровадження автоматизованих систем, блокчейн-технологій та штучного інтелекту в управлінні фондами соціального страхування стане ключовим фактором ефективного соціального захисту громадян у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Іваненко О. Цифровізація як нова реальність в умовах соціальної нестабільності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2024. № 3. С. 25–46.
2. Данилюк М. М., Дмитришин М. В., Горан Т. А. Цифровізація соціальних послуг. *Економіка. Фінанси. Право*. 2023. № 8. С. 36-39.

УДК 336.5:332.1

Чубарь О.Г.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
старший науковий співробітник

Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних
досліджень НАН України

Траньович Ю.П.

молодший науковий співробітник

Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних
досліджень НАН України

ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРУКТУРНИХ ЗМІН ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ

У сучасних умовах глибоких трансформацій української економіки, викликаних як воєнними діями, так і необхідністю післявоєнного відновлення, важливе значення набуває формування ефективних механізмів фінансово-кредитного забезпечення структурних змін на регіональному рівні. Саме ці зміни – оновлення галузевої структури, модернізація інфраструктури, розвиток нових виробництв, підтримка підприємництва – потребують відповідної

фінансової підтримки. Регіональна політика має базуватись на доступі до гнучких, диверсифікованих і цільових фінансових інструментів.

Інструменти фінансово-кредитного забезпечення структурних змін в економіці регіону мають різну природу, джерела походження та механізми реалізації. Умовно їх можна згрупувати у п'ять основних блоків (таблиця 1): державні фінансові інструменти, банківські інструменти, інвестиційні інструменти, грантові та міжнародні інструменти, а також альтернативні інструменти. Кожна з груп відіграє унікальну роль у мобілізації ресурсів, активізації ділової активності та реалізації стратегічних пріоритетів регіонального розвитку.

Таблиця 1.

Інструменти фінансово-кредитного забезпечення структурних змін економіки регіону*

Група інструментів	Типи інструментів
Державні фінансові інструменти	Бюджетні асигнування (наприклад, ДФРР, субвенція на соціально-економічний розвиток регіонів), субсидії та дотації, державні гарантії, податкові пільги, пільгове кредитування.
Банківські інструменти	Комерційні кредити, іпотечне кредитування, лізинг.
Інвестиційні інструменти	Прямі інвестиції, венчурний капітал, корпоративні облигації, державні та муніципальні облигації, пайові інвестиційні фонди.
Грантові та міжнародні інструменти	Грантове фінансування (від донорів, міжнародних організацій), технічна допомога, міжнародні кредитні програми.
Альтернативні інструменти	Краудфандинг, державно-приватне партнерство.

* сформовано авторами

Однією з ключових програм державного фінансування регіонального розвитку є Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). У 2021 році через ДФРР було розподілено 4,5 млрд грн на реалізацію 306 проєктів, серед яких проєкти по будівництву та реконструкції навчальних та медичних закладів, ЦНАПів, об'єктів спортивної інфраструктури, водопостачання та водовідведення, розбудову індустріальних парків [1]. У 2022 році планувалося суттєве збільшення фінансування для підтримки інвестиційних програм і проєктів регіонального розвитку – майже у 2,5 рази [2]. Однак через початок

повномасштабного вторгнення фінансування ДФРР із 2022 року було призупинено до 2025 року. В Державному бюджеті України на 2025 рік [3] на ДФРР передбачено фінансування у розмірі 1 млрд грн.

На державному рівні впроваджується низка програм, спрямованих на підтримку підприємництва, що виступають важливим інструментом фінансово-кредитного забезпечення структурних перетворень в економіці регіонів. Однією з таких ініціатив є державна програма «Доступні кредити 5–7–9%», яка стартувала у 2020 році. В її межах держава компенсує частину процентної ставки за кредитами, що дає змогу підприємцям отримувати фінансування на вигідніших умовах. Станом на 17 березня 2025 року з моменту старту Програми підписано 109 195 кредитних договорів на 383,9 млрд грн [4]. Такий механізм включає в себе, окрім державних фінансових інструментів, банківські інструменти, так як реалізується через банки, а також міжнародні інструменти, так як одним із фінансових джерел реалізації програми є кошти міжнародних організацій. Наприклад, пільгове фінансування агровиробників за Програмою «Доступні кредити 5-7-9» протягом 2024-2025 років є можливим завдяки підтримці Світового банку в рамках «Екстреного проєкту надання інклюзивної підтримки для відновлення сільського господарства України (ARISE)» [5].

Програми розвитку малого та середнього бізнесу запроваджують і на місцевому рівні. Наприклад, у Закарпатській області у рамках такої програми проводять конкурс бізнес-проєктів для підприємців-початківців. У 2024 році пріоритетними напрямками конкурсу були проєкти, подані внутрішньо переміщеними особами, ветеранами бойових дій та членами їх родин, а також проєкти для реалізації на гірських територіях Закарпаття. У 2024 році бюджет конкурсу складав майже 2,2 млн грн на 12 відібраних заявок [6].

Важливим елементом залучення інвестицій є державна підтримка індустріальних парків. Окрім податкових пільг, держава розробляє та реалізує програми, спрямовані на стимулювання створення нових індустріальних парків і підтримку вже існуючих. Зокрема, у 2024 році 15 індустріальним паркам

виділили 1,128 млрд грн державної підтримки. Державна підтримка передбачає співфінансування у пропорції 50% на 50% для облаштування інженерно-транспортної інфраструктури та приєднання до електричних мереж на суму до 150 млн грн. Станом на кінець 2024 року в Україні зареєстровано вже 99 індустріальних парків [7].

Грантові та міжнародні інструменти відіграють особливу роль в умовах обмеженого внутрішнього ресурсу. Українські регіони дедалі активніше залучають фінансування від міжнародних донорів, таких як ЄС, USAID, GIZ, а також користуються програмами Світового банку, ЄБРР, ЄІБ. Гранти та міжнародні кредити часто орієнтовані на підтримку зеленої економіки, цифровізації, енергоефективності та соціальної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. У 2021 році за кошти Державного фонду регіонального розвитку було профінансовано понад 300 проєктів у громадах. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-2021-roci-za-koshti-derzhavnogo-fondu-regionalnogo-rozvitku-bulo-profinansovano-ponad-300-proektiv-u-gromadah>.
2. Захищеність інтересів територіальних громад у проєкті Державного бюджету України на 2022 рік (аналітичний огляд). *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2021. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2021-10/terytorialni-gromady.pdf>.
3. Про Державний бюджет України на 2025 рік: Закон України № 4059-IX від 19.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text>.
4. Мінфін: за минулий тиждень підприємці отримали 668 кредитів на 2 млрд грн за держпрограмою «Доступні кредити 5-7-9%». Міністерство фінансів України. 17.03.2025. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_za_minulii_tizhden_pidpriiemtsi_otrimali_668_kreditiv_na_2_mlrld_grn_za_derzhprogramoiu_dostupni_krediti_5-7-9-5064.
5. З початку 2025 року 244 агрогосподарства отримали 724,6 млн грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9», - Комітет з питань аграрної та земельної політики. Верховна Рада України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/258257.html.
6. На обласному конкурсі стартапів відібрали 12 бізнес-ідей. *Закарпатська обласна військова адміністрація*. 2024. URL: <https://carpathia.gov.ua/news/na-oblasnomu-konkursi-startapiv-vidibraly-12-biznes-idei>.
7. 15 індустріальним паркам виділено 1,1 млрд грн державного стимулювання у 2024 році. Децентралізація. 27.12.2024. URL: <https://decentralization.ua/news/19087>.

Юрій Е.О.

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Одним із ключових аспектів сучасної фінансово-економічної науки є аналіз механізмів публічних фінансів, зокрема публічних закупівель, які відіграють визначальну роль у реалізації економічної політики країни. В умовах глобальної нестабільності та викликів, спричинених військовими діями в Україні, публічні закупівлі набувають особливого значення не лише як інструмент ефективного використання бюджетних коштів, а й як важливий компонент стратегії післявоєнного відновлення. Вони сприяють підвищенню рівня прозорості й підзвітності державних витрат, а також створенню конкурентного середовища, що є критично важливим для стимулювання економічного розвитку.

Перетворення, які відбуваються у сфері публічних закупівель, є важливим етапом вдосконалення державного управління. Раціональне використання бюджетних ресурсів та забезпечення безперебійного функціонування установ, що фінансуються з державного та місцевих бюджетів, безпосередньо впливають на якість виконання державних функцій і рівень добробуту громадян. Процедури проведення публічних закупівель є невід'ємною частиною ефективної економічної політики, що ґрунтується на принципах відкритості, справедливої конкуренції та запобігання дискримінаційним практикам. Важливим завданням цієї системи є мінімізація корупційних ризиків і підвищення рівня довіри до державних інституцій.

Дослідивши тенденції розвитку та напрями реформування системи публічних закупівель в Україні встановлено:

1. Завдяки реформі публічних закупівель в Україні вдалося підвищити прозорість процесів, спростити доступ учасників до тендерів, оптимізувати державні витрати на їх адміністрування та пришвидшити процедуру закупівель. Важливим досягненням було запровадження електронної системи закупівель «ProZorro», яка керується принципом «всі бачать все». Це стало важливим кроком для підвищення прозорості процесу закупівель, розширивши доступ бізнесу до них, водночас забезпечуючи ефективний контроль з боку як регулюючих органів, так і широкої громадськості.

2. Головним досягненням електронної системи є значна економія публічних коштів, інформація про яку регулярно публікується на офіційному веб-сайті. Однак, така оцінка закупівель, що запропонована у «ProZorro», не повною мірою відображає ефективність закупівель і може використовуватися лише для оперативного аналізу. Саме тому, з метою проведення розрахунку економії бюджетних коштів пропонується розробити та на законодавчому рівні затвердити аналітичну оцінку, яку можна було б застосовувати в електронній системі. Це має бути комплексний показник, який охоплює всі етапи публічних закупівель, що дозволить отримати точну картину економії публічних коштів.

3. Прозорість закупівель в Україні залишається ключовим антикорупційним механізмом. Проте сьогодні у Prozorro відсутня повна інформація щодо закупівель, проведених під час воєнного часу, тому з метою аналізу закупівель періоду повномасштабної війни є доцільним налагодження інтеграції між системами Prozorro та Державної казначейської служби для автоматичного обміну інформацією.

4. Протягом 2018-2021 років в Україні спостерігався інтенсивний розвиток системи публічних закупівель, що характеризувався значним збільшенням кількості закупівель, а також зростанням числа замовників і учасників. Водночас у 2022 році через військову агресію та масштабне вторгнення Росії темпи цього розвитку помітно сповільнилися, що зумовило тенденцію до зниження. Впровадження нових умов і процедур закупівлі

сприяло відновленню обсягів закупівлі до рівня, який був до початку війни. Потенціал Prozorro Market почав справді розкриватися лише під час повномасштабної війни. Завдяки внесенню змін він став більш гнучким інструментом. Також було знято обмеження щодо максимальної суми закупівлі в каталогах. Останнім часом Prozorro Market набирає все більше популярності, оскільки дозволяє купувати дешевше та швидше.

5. На даний час з метою забезпечення ефективних публічних закупівель для відновлення України після повномасштабної війни та для виконання Україною своїх міжнародних зобов'язань у цій сфері положення Закону України «Про публічні закупівлі» потребують їх перегляду шляхом впровадження нових інструментів закупівель та коригування існуючих механізмів. Для цього Мінекономіки розробило проект нового Закону «Про публічні закупівлі», що є продовженням еволюції цієї сфери. Нова редакція передбачає приведення нашого законодавства в сфері публічних закупівель до Директив Європейського Союзу, так як вони є необхідною умовою членства України в ЄС.

6. Подальше реформування сфери публічних закупівель також зумовлене і поточними напрацюваннями та успіхами у цій сфері, які відзначають як вітчизняні фахівці-практики, так і міжнародні партнери.

Таким чином, реформа публічних закупівель в Україні стала однією з найуспішніших упродовж останніх років і триває її поступова адаптація до європейських стандартів. Попри значну підтримку з боку як українського суспільства, так і міжнародних партнерів, ця сфера залишається предметом дискусій через наявні виклики та проблемні аспекти. Для підвищення ефективності системи публічних закупівель необхідно продовжувати її модернізацію, впроваджувати інноваційні підходи та адаптувати механізми регулювання відповідно до актуальних потреб української економіки.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження особливостей здійснення публічних закупівель товарів, робіт і послуг для замовників, передбачених Законом України “Про публічні закупівлі”, на період дії правового режиму воєнного стану в Україні та протягом 90 днів з дня його припинення або скасування: Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2022 р. № 1178. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1178-2022-%D0%BF#Text>
2. Про публічні закупівлі: Закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>
3. Проект Закону «Про публічні закупівлі» URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/44788>

УДК 336.5

Бачинський В.О.

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ: ОЦІНКА ТА ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Забезпечення фінансової стійкості територіальних громад є ключовим фактором їх стабільного функціонування в умовах економічної невизначеності. Зростання бюджетних видатків на оборону, соціальний захист і відновлення інфраструктури, міграція населення та кризи створюють значний тиск на фінансову стабільність місцевих органів влади. Це вимагає перегляду і впровадження механізмів забезпечення стійкості громад.

Економічна література трактує поняття стійкості як одну з ключових характеристик системи, що відображає її здатність адаптуватись до змін задля збереження власної ідентичності – функціональних, структурних особливостей та її зв'язків. Одним із численних підходів до оцінювання стійкості є концепція, розроблена колективом науковців за участі К. Холлінга, яка виокремлює чотири виміри стійкості системи: широту, опір, хиткість та панархію [6].

Широта визначає максимально можливий кількісний рівень зовнішніх змін, які система може поглинути без втрати здатності до відновлення. Опір відображає складність або легкість, з якою система піддається впливу змін. Хиткість – наближеність поточного стану системи до «порогових» значень у

збереженні стійкості. Панархія – вимір, що підкреслює залежність стійкості системи від впливів систем вищого рівня, таких як військові конфлікти, економічні кризові явища та інші глобальні зміни, які призводять до трансформацій на рівні місцевих фінансів [6].

Фінансова стійкість територіальних громад визначається її здатністю до ефективного управління фінансовими ресурсами, що дає змогу забезпечити стабільне надання суспільних послуг та виконання покладених на неї повноважень в умовах фінансово-економічних потрясінь. Вона поєднує в собі не лише адаптацію до змін, а й трансформацію під впливом зовнішніх факторів шляхом впровадження інновацій, раціонального використання ресурсів, застосування управлінських підходів на основі здобутого досвіду [3].

З огляду на сучасні реалії, які супроводжуються економічною невизначеністю та нестабільністю, оцінка фінансової стійкості територіальних громад базується на таких напрямках: спроможність громади забезпечити виконання доходів в обсягах, необхідних для покриття видатків і виконання покладених на неї функцій; бюджетна збалансованість; забезпечення розвитку території як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективах; здатність до протидії негативному впливу внутрішніх та зовнішніх факторів зі збереження; своєчасне та повне виконання взятих на себе фінансових зобов'язань; ефективне і раціональне використання наявного потенціалу фінансових ресурсів; гнучкість та адаптивність в умовах кризових явищ, здатність до швидкого відновлення фінансового потенціалу, трансформації під впливом зовнішніх шоків [5].

Забезпечення ефективної бюджетної політики для стабільного функціонування та розвитку громади неможливе без аналізу факторів впливу на її фінансову стійкість, які можна виокреми в такі групи [2]:

- 1) економічні фактори визначаються загальними економічними показниками, зокрема темпи зростання ВВП, структуру галузей та податкову базу, рівень зайнятості населення. Диверсифікована економіка сприяє

зростанню доходів громади та зменшенню залежності від стороннього фінансування;

2) демографічні фактори – чисельність населення, його вікова структура та динаміка змін. Депопуляція та старіння призводять до зменшення доходів бюджету через скорочення податкової бази та збільшення соціальних виплат;

3) інституційні та управлінські фактори визначаються якістю нормативно-правової бази, прозорістю, ефективністю управління та підзвітністю;

4) зовнішні фактори – включають взаємодію громади з державним бюджетом, макроекономічні зміни та стан фінансових ринків;

5) управління ризиками та вразливості – кризове планування, формування резервних фондів і раціональне управління борговими зобов'язаннями.

Оцінка фінансової стійкості територіальних громад здійснюється за допомогою ряду методів, які можна поділити на теоретичні, емпіричні, економіко-математичні та статистичні. Вони дозволяють дослідити розвиток фінансових процесів у хронологічному порядку, визначити закономірності та побудувати системну модель аналізу, кількісно оцінити фінансову стійкість громад, визначити основні фактори впливу, побудувати прогнози та згрупувати громади за рівнем стійкості [1].

Ефективне управління фінансовими ресурсами, впровадження адаптивних стратегій і використання інноваційних інструментів можуть значно посилити стійкість громад до зовнішніх потрясінь. У цьому контексті доцільно розглянути ключові рекомендації, спрямовані на підвищення їх фінансової стабільності.

По-перше, важливо розробити надійну систему оцінки ризиків, що дозволить вчасно виявляти та оцінювати потенційні загрози. По-друге, диверсифікація джерел доходів шляхом стимулювання економічної активності та залучення інвестицій, створення та підтримка фіскальних резервів для оперативного реагування на економічні шоки. По-третє, пошук додаткових джерел розширення дохідної бази бюджету повинно супроводжуватись економією коштів та ефективним використанням наявних ресурсів та майна, що

перебувають розпорядженні територіальної громади [4]. По-четверте, впровадження виваженої боргової політики в контексті визначення чітких обмежень щодо запозичень, постійному моніторингу боргових зобов'язань та розробці стратегій для управління та рефінансування наявного боргу з метою запобігання надмірному навантаженню на бюджет. По-п'яте, посилення інституційної та адміністративної спроможності органів місцевого самоврядування, що дасть змогу зменшити вразливість і підвищити довіру громадськості.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Н. А., Крукевич Н. М. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджетів. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2018. №19. С. 10-16.
2. Височин А., Височин Д., Щербак І. Аналіз ризиків і вразливостей фінансової стійкості територіальних громад. *Економіка та суспільств*. 2024. №63. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-32>
3. Білик Ю. С., Мардус Н. Ю. Обґрунтування сутності поняття «Фінансова стійкість місцевих бюджетів». *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2024. №76. С. 51–59. URL : <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-76-06>
4. Пшик Б. І. Забезпечення фінансової стійкості територіальних громад України в контексті викликів воєнного стану та векторів повоєнного відновлення. *Ефективна економіка*. 2025. №2. URL : <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.2.5>
5. Цимбалюк І., Павліха Н., Корнелюк О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій. *Економіка та суспільство*. 2023. №55. URL : <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-107>
6. Walker B., Holling C. S., Carpenter S. R., Kinzig A. Resilience, adaptability and transform- ability in social-ecological systems. *Ecology and Society*. 2004. №9. Р. 5. URL : <http://www.ecolog- yandsociety.org/vol9/iss2/art5/>.

УДК 336.14

Ратушняк С.О.

ад'юнкт кафедри економіки та фінансового забезпечення
Національного університету оборони України

ГРАНИЧНІ ПОКАЗНИКИ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІ ПОКАЗНИКИ БЮДЖЕТНИХ ПРОГРАМ ПРИ ОЦІНЮВАННІ ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ В МІНІСТЕРСТВІ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Головний розпорядник бюджетних коштів забезпечує здійснення оцінки ефективності за всіма бюджетними програмами у межах встановлених йому

бюджетних призначень та за бюджетними програмами, які він формує під час підготовки пропозицій до Бюджетної декларації та складання бюджетного запиту [1].

Джерелами інформації для проведення оцінки ефективності бюджетних програм є офіційна державна статистична, бюджетна, фінансова та інша звітність, дані бухгалтерського, статистичного та внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, інформація та дані, що містяться у документах, які складаються та використовуються в процесі планування та виконання державного бюджету, інформація про результати внутрішнього аудиту, проведених підрозділом внутрішнього аудиту відповідного розпорядника бюджетних коштів, інформація про результати контрольних заходів, проведених органами, уповноваженими на здійснення контролю за дотриманням бюджетного законодавства, результати гендерного аналізу бюджетних програм, інша інформація, отримана в установленому законодавством порядку.

В Україні застосовується програмно-цільовий метод в бюджетному процесі з метою досягнення цілей державної політики, тобто фінансування відповідних заходів державних оборонних цільових програм здійснюється через бюджетні програми МО України. Відповідно до Бюджетного Кодексу України – оцінювання використання бюджетних коштів здійснюється на всіх стадіях бюджетного процесу [2].

У Міністерстві оборони України (далі МО України), оцінювання призначено для здійснення оцінки реалізації заходів програм розвитку та підтримання спроможностей Збройних Сил України (далі ЗС України) до ведення бойових дій. Його сутність полягає у визначенні змісту проведення оцінювання використання бюджетних коштів у МО України.

Одним із найважливіших елементів оцінювання є результативні показники бюджетних програм, за допомогою яких визначається оцінка щодо

ефективності бюджетних програм, та безпосередньо використання бюджетних коштів.

Результативні показники використання бюджетних коштів в Міністерстві оборони корегуються під отримані від Міністерства фінансів граничні показники видатків після затвердження Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік, що як наслідок, призводить до скорочення першочергових заходів досягнення цілей державної політики в сфері оборони.

Матеріали фінансово-економічних обґрунтувань обсягів ресурсного забезпечення заходів утримання та розвитку ЗС України, уточнюються в Плані утримання та розвитку ЗС України, приводяться у відповідність до обмежених граничних показників, що в свою чергу призводить до знищення результативних показників Плану утримання та розвитку ЗС України і відповідних бюджетних програм із їх значеннями закладеними раніше у Орієнтовному плані утримання та розвитку ЗС України, що в свою чергу ставить під сумнів достовірність ефективності використання бюджетних коштів для отримання необхідних результатів бюджетних програм, державних цільових оборонних програм та цілей державної політики України.

Список використаних джерел:

1. Наказ Міністерства фінансів України “Про оцінку ефективності бюджетних програм державного бюджету” від 19.05.2020 № 223, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0646-20#Text>.
2. Бюджетний Кодекс України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.

УДК: 336.1

Сидор Т. І.

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

БЮДЖЕТНІ РИЗИКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення рф на територію України стало підґрунтям виникнення нових безпрецедентних викликів як для усього суспільства, так і

для фінансових процесів на усіх рівнях бюджетної системи. Руйнівні наслідки значного обсягу виробничої, транспортної та іншої обслуговуючої інфраструктури, житлового фонду, установ і організацій комунального господарства, що забезпечують виконання соціально важливих функцій критичної інфраструктури, зовнішня та внутрішня міграція значної частини населення країни, закриття та переформатування бізнесу, його релокація в інші, більш безпечні регіони країни, суттєво вплинули на наповнення бюджетів різних рівнів, зокрема бюджетів територіальних громад. Попри скорочення бюджетних надходжень, спричинене зменшенням податкової спроможності громадян та бізнес-структур, а також новаціями податкового законодавства у відповідь на сучасні виклики війни та потребу у збереженні функціонування підприємництва як економічного підґрунтя життєдіяльності країни, потреби фінансування бюджетних видатків щодо забезпечення функціонування бюджетних організацій і установ з надання публічних послуг населенню постійно зростають.

В умовах війни на території України важливим питанням залишається ефективне наповнення місцевих бюджетів, що є необхідною умовою для забезпечення стабільного функціонування територіальних громад та забезпечення їхніх фінансових потреб. Актуальність цієї проблеми обумовлена не лише впливом військових дій на економіку країни, а й змінами в структурі доходів, різноплановими показниками мобілізації податкових надходжень за окремими територіальними громадами та нестабільністю фінансових потоків.

Одним із головних бюджетних ризиків стало скорочення податкових надходжень від бізнес-структур, проте, в окремих територіальних громадах у 2022-2023 роках спостерігався профіцит податкових надходжень за рахунок надходження ПДФО від військовослужбовців. Детальний аналіз виконання зведених бюджетів областей, окрім окупованих регіонів, вказують на їх профіцитність [1]. Хоча аргументація цієї профіцитності за регіонами може суттєво відрізнятися: від значних надходжень ПДФО до скорочення

бюджетного фінансування інфраструктурних об'єктів, «замороження» видатків за рахунок спеціального фонду, скасування «захищених» статей бюджету тощо.

Разом з тим, відмічається значне скорочення власних доходів бюджетів територіальних громад у 2022-2023 років за рахунок внесення змін до положень Податкового кодексу України щодо можливостей суб'єктами господарювання у сфері малого і середнього бізнесу не сплачувати податок на майно, єдиний податок та екологічний податок, акцизний податок на імпортування пального, що обумовило ризик недовиконання плану за бюджетними видатками. Компенсацією втрат податкових надходжень стала фінансова підтримка від держави у вигляді міжбюджетних трансфертів, яка у близько 30 % територіальних громад перевищила обсяг податкових надходжень, а також фінансова допомога за рахунок отримання грантів, дарунків та благодійних внесків від міжнародних організацій та фондів.

Видаткова частина бюджетів територіальних громад також зазнала бюджетних ризиків недовиконання планових показників. Традиційно, значна частка бюджетного фінансування в межах територіальних громад припадала на освіту та виконання загальнодержавних функцій (утримання органів місцевого самоврядування) [3], зросло фінансове забезпечення делегованих повноважень у вигляді видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення населення (у 1,2 рази в 2022 році та у 1,5 рази в 2023 році). Значне зростання бюджетного фінансування в умовах військового стану стосувалося видатків, спрямованих на громадський порядок, безпеку та судову владу – у 4,2 рази в 2022 році та 2,6 рази в 2023 році [2]. Такі зміни вказують на необхідність переформатування пріоритетності у структурі видатків місцевих бюджетів, їх відповідність воєнним викликам та участі територіальних громад у реалізації програм і проектів з підтримки та забезпечення ТРО, ДФТГ та інших напрямів. Зокрема, значними обсягами бюджетного фінансування відмічаються програми із гарантування безпеки і обороноздатності в межах окремих регіонів та територій, фінансування будівництва бомбосховищ, формування матеріальних

та фінансових резервів і запасів, придбання генераторів для забезпечення діяльності бюджетних організацій і установ, фінансування заходів із підтримки і забезпечення нагальних потреб ВПО у місцях проживання та працевлаштування, надання адресної фінансової допомоги сім'ям військовослужбовців тощо.

Переформатування напрямів бюджетного фінансування в умовах війни обумовило скорочення частки видатків бюджетів територіальних громад на економічну діяльність, культуру, мистецтво, спорт, що призвело до погіршення якості надання послуг у даних видах діяльності. Суттєво скоротилися капітальні видатки бюджетних установ, їх частка становила 6,3 %.

Беззаперечними викликами воєнного стану стала значна міграція населення як в середині країни, так і за її межі, що значно ускладнює процеси бюджетного планування дохідної та видаткової складових бюджетів територіальних громад, вплинуло на якість і своєчасність надання публічних послуг, а також позначилося на чисельності кваліфікованих кадрів в управлінському апараті територіальних громад, їх завантаженості зважаючи на часті зміни вітчизняного законодавства у воєнний період та складність проведення бюджетних процедур.

Економічний стан в країні обумовив зміни в ринковій ситуації та сприяв девальвації національної валюти, що суттєво вплинуло на скорочення та ефективність інвестицій та обмежило можливості для залучення додаткових коштів до бюджету територіальних громад. Крім того, виникають труднощі в управлінні фінансовими та матеріальними ресурсами через пошкодження інфраструктури, що ускладнює виконання бюджетних зобов'язань [4].

Враховуючи наведені фактори, необхідно розробити нові підходи до бюджетного планування на місцевому рівні, зокрема шляхом диверсифікації джерел формування доходів, підтримки діяльності малого та середнього бізнесу, а також залучення міжнародної допомоги для покриття витрат на відновлення інфраструктури. Узагальнюючи, можна відмітити, що для

зменшення бюджетних ризиків та забезпечення стійкості місцевих бюджетів у воєнний період необхідно створити гнучку фінансову модель, яка зможе адаптуватися до змінних умов і забезпечувати сталий розвиток громад в умовах війни.

Список використаних джерел:

1. Вплив війни на бюджети територіальних громад. Аналітичне дослідження показників бюджетів за 2021–2023 роки 60 територіальних громад партнерів Програми USAID DOBRE у 10 областях України /Під редакцією Т. Паутової. Київ: «Поліграф плюс», 2024. – 116 с.
2. Коваль С. Л., Сидор І. П. Роль місцевих бюджетів у забезпеченні соціально-економічного розвитку територіальної громади в умовах війни та у післявоєнний період. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 6. С. 96–102. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/investplan/article/view/3267>
3. Сидор І. П. Домінанти впливу макроекономічних показників на добробут нації. *Економіка та суспільство*. 2018. Випуск 16. Електронне наукове фахове видання. URL: <http://economyandsociety.in.ua/index.php/journal-16>. С. 795-802.
4. Сидор І. П. Інституційний вимір публічних фінансів: методологічні підходи. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/299/313>

УДК 336.1:338.23

Стукан С.Ю.

аспірант кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
Науковий керівник к.е.н. доц. **Мержинський Є.К.**

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У ПІДТРИМЦІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Цифрова трансформація промислових підприємств є ключовим фактором підвищення їхньої конкурентоспроможності, ефективності та адаптації до сучасних викликів глобальної економіки. В умовах війни та післявоєнного відновлення України цифровізація відіграє стратегічну роль у модернізації промисловості, забезпеченні енергетичної незалежності та досягненні цілей сталого розвитку.

Публічні фінанси, як один із головних інструментів державної політики, мають вирішальний вплив на швидкість і масштаб цифрової трансформації промислових підприємств. Фінансування цифровізації через бюджетні програми, державні субсидії, податкові стимули та міжнародну технічну допомогу дозволяє мінімізувати бар'єри впровадження інновацій, стимулювати розвиток цифрових технологій та залучати приватні інвестиції.

Зокрема, ефективна політика публічних фінансів сприяє:

1. Забезпеченню доступу до фінансових ресурсів для впровадження цифрових рішень на промислових підприємствах, особливо в умовах обмеженого кредитування та високих ризиків.

2. Розвитку цифрової інфраструктури, яка є основою для автоматизації виробничих процесів, впровадження технологій Індустрії 4.0 та інтеграції альтернативних енергоресурсів.

3. Формуванню сприятливого інвестиційного клімату через фінансові механізми державно-приватного партнерства та підтримку інноваційних стартапів у сфері промислових технологій.

4. Стимулюванню енергетичної ефективності промислових підприємств, що відповідає цілям сталого розвитку та сприяє раціональному використанню ресурсів.

В умовах швидкої цифровізації та трансформації економічних процесів, розподіл та управління публічними фінансами стають важливими інструментами для забезпечення ефективності, прозорості та мінімізації фінансових ризиків. Однак, без належного механізму управління, ці процеси можуть супроводжуватися неефективним використанням державних коштів, підвищенням ризиків нецільового витрачання бюджетних ресурсів та відсутністю чіткої звітності.

Особливо актуальною є потреба в розробці оптимальної моделі управління публічними фінансами в контексті підтримки цифрових трансформацій на промислових підприємствах України. Успішна реалізація

державних програм підтримки вимагає балансування між максимізацією результативності цих програм і мінімізацією фінансових ризиків, таких як корупція, нецільове використання коштів чи недостатня прозорість у розподілі фінансування. У той же час, цифрові технології створюють нові можливості для підвищення ефективності публічних витрат і оптимізації управлінських процесів.

З метою досягнення цих цілей важливо розробити математичну модель, яка дозволить:

1. Оптимізувати розподіл бюджетних коштів, зокрема визначити, на які програми та проєкти повинно бути спрямоване фінансування для досягнення максимального ефекту.

2. Мінімізувати фінансові ризики, зокрема ризики неефективного використання коштів або корупційних практик.

3. Підвищити прозорість у використанні державних коштів, що дозволить громадськості, підприємствам і міжнародним організаціям стежити за витратами та оцінювати результативність державних програм.

4. Забезпечити максимальну результативність програм підтримки, що дозволить забезпечити сталий розвиток економіки, а також ефективну цифрову трансформацію промислових підприємств.

З огляду на ці вимоги, створення такої моделі є необхідним кроком для забезпечення більш ефективного управління публічними фінансами, підтримки цифрових ініціатив і досягнення сталого економічного розвитку в умовах глобальних змін і викликів, зокрема в умовах війни та післявоєнної реконструкції. Розробка математичної моделі, яка враховує не тільки фінансові аспекти, а й соціальні та економічні фактори, є ключовою умовою для досягнення оптимальних результатів у розподілі державних коштів і реалізації національних програм.

Вхідні параметри та змінні моделі

Нехай:

B — загальний обсяг доступного бюджету.

S_i — обсяг фінансування, виділений на програму i , де $i=1,2,\dots,N$.

R_i — ризик неефективного використання коштів у програмі i (від 0 до 1).

T_i — рівень прозорості розподілу коштів у програмі i (від 0 до 1).

E_i — очікувана ефективність програми i (в балах або економічному ефекті).

w_1, w_2, w_3 — вагові коефіцієнти для ризику, прозорості та ефективності відповідно.

Оптимізаційна задача формулюється як максимізація ефективності розподілу публічних фінансів:

$$\max_{S_i} Z = w_3 \sum_{i=1}^N E_i S_i - w_1 \sum_{i=1}^N R_i S_i + w_2 \sum_{i=1}^N T_i S_i$$

Обмеження:

1. **Бюджетне обмеження** (загальна сума виділених коштів не перевищує бюджет):

$$\sum_{i=1}^N S_i \leq B$$

2. **Граничні значення фінансування** (на кожну програму виділяється не менше $S_{\min}$ і не більше $S_{\max}$):

$$S_{\min} \leq S_i \leq S_{\max} \quad \forall i$$

3. **Граничний рівень ризику** (середній рівень ризику не повинен перевищувати порогове значення $R_{\max}$):

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N R_i S_i \leq R_{\max}$$

4. **Мінімальний рівень прозорості** (середній рівень прозорості не нижчий за $T_{\min}$):

$$\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N T_i S_i \geq T_{\min}$$

Розроблена модель дозволяє оптимально розподіляти публічні фінанси, мінімізуючи фінансові ризики, підвищуючи прозорість і забезпечуючи максимальну ефективність державних програм, що сприяє сталому економічному розвитку. Збалансоване управління ресурсами забезпечує максимальний економічний ефект з мінімальними витратами та ризиками.

Таким чином, дослідження ролі публічних фінансів у підтримці цифрової трансформації промислових підприємств є актуальним з огляду на необхідність розробки ефективних фінансових стратегій, які сприятимуть модернізації економіки України та її сталому розвитку.

Список використаних джерел:

1. Звіт Центру аналізу публічних фінансів та публічного управління за 2023 рік. Звіт містить аналіз державного боргу, структури доходів та видатків бюджету, а також оцінку ефективності використання публічних фінансів в умовах війни. URL: https://kse.ua/kse-impact/tsentr-analizu-publichnih-finansiv-ta-publichnogo-upravlinnya/?utm_source=chatgpt.com
2. Фаренюк Н.В. Особливості залучення фінансових ресурсів для розвитку циркулярної економіки. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Економічна стійкість країн у світовому господарстві» (25 квітня 2024 р.) – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин. 2024. с. 127.
3. Нечипоренко А. В. Зарубіжний досвід використання фінансових інструментів стимулювання регіонального розвитку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 25. С. 97–101.
4. Чернодубова Е.В., Мельник А.В. Управління ризиками як інструмент підвищення сталого розвитку підприємств. Сучасні виклики та тенденції розвитку фінансової системи: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 23 квітня 2024 року) / Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2024. 296 с.

УДК 336.7 (477)

Бойчук М. А.

здобувач вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: к.е.н., доцент **Приймак І.І.**

ОБЛІГАЦІЇ ВНУТРІШНЬОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЗИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

З початком повномасштабного вторгнення витрати України на оборону значно зросли, що спричинило суттєвий дефіцит державного бюджету. Для

покриття цього дефіциту уряд був змушений вжити різноманітні заходи залучення коштів, одним із яких стало значне збільшення емісії облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП).

Облігації внутрішньої державної позики є державними цінними паперами, що розміщуються на внутрішньому фондовому ринку України. Вони підтверджують зобов'язання держави щодо повернення номінальної вартості з виплатою доходу. В умовах повномасштабної війни військові ОВДП стали ключовим інструментом для фінансування державного бюджету [1].

ОВДП випускаються Міністерством фінансів України та розповсюджуються через первинних дилерів. Обіг облігацій здійснюється в електронній формі, а депозитарієм є Національний банк України (НБУ). Кожна облігація має свій унікальний ISIN-код і чітко визначені умови: термін погашення, валюта (гривня, долар чи євро), тип виплат (купон або дисконт), відсоткова ставка.

Військові ОВДП поєднують у собі дві важливі функції: вони приносять дохід інвесторам та одночасно допомагають державі фінансувати дефіцит бюджету. Таким чином, вони є універсальним інструментом, що задовольняє інтереси як інвесторів, так і держави, особливо в умовах воєнного стану. Військові ОВДП є привабливим інвестиційним інструментом з низкою переваг:

1. Відсутність оподаткування доходів, що робить їх особливо привабливими порівняно з іншими інвестиційними інструментами, такими як банківські депозити, з яких стягується податок на доходи фізичних осіб (ПДФО).
2. Мають спрощену верифікацію без потреби довідки про доходи, доступні з мінімальним порогом входу (від 1000 грн/дол./євро).
3. Державні гарантії ОВДП забезпечують високий рівень надійності інвестицій, оскільки зобов'язання з виплати номінальної вартості та відсотків гарантуються державою.
4. ОВДП часто мають кращу дохідність, ніж банківські депозити: у гривні ставка становить від 14,65% до 18,35% річних, у доларах США – близько

4,6% річних, а в євро – близько 3,2% річних, що робить їх привабливим інструментом для збереження та примноження капіталу [2].

За даними Депозитарію НБУ, за січень-лютий 2025 року Уряд України залучив через аукціони ОВДП 45,64 млрд грн та 255 млн дол. США, тоді як на погашення внутрішніх боргових зобов'язань витрачено 59,5 млрд грн і 353,3 млн дол. США.

З початку повномасштабного вторгнення до 28 лютого 2025 року уряд залучив на первинних аукціонах 1,1 трлн грн, 8,6 млрд дол. США та 2,47 млрд євро, а на погашення ОВДП спрямовано 734,3 млрд грн, 8,97 млрд дол. США та 2,17 млрд євро [5].

Станом на 1 березня 2025 року, за даними Депозитарію НБУ, найбільший обсяг військових ОВДП зосереджений у банків – первинних дилерів. Друге місце займає портфель громадян та бізнесу України, який зріс до:

- 103,3 млрд грн (31,5% гривневих військових ОВДП) проти 92,6 млрд грн (28,7%) місяцем раніше;
- 1,75 млрд дол. США (62,8% валютних військових ОВДП) проти 1,53 млрд дол. США (60,4%);
- 353 млн євро (62,8%) проти 273,5 млн євро (48,6%).

Загальний портфель військових облігацій у власності фізичних та юридичних осіб зріс майже в 1,9 раза за рік — з 101,4 млрд грн до 190,9 млрд грн в еквіваленті (рис.1) [3].

Довіра до військових ОВДП ґрунтується не лише на державних гарантіях, а й на надійності фінансових посередників, які беруть участь у їх розміщенні. До первинних дилерів Міністерства фінансів України належать провідні банки, зокрема: «Укргазбанк», «Укрексімбанк», «Ощадбанк», «Райффайзен Банк», «ПУМБ», «Банк Південний», «ОТП Банк» та інші.

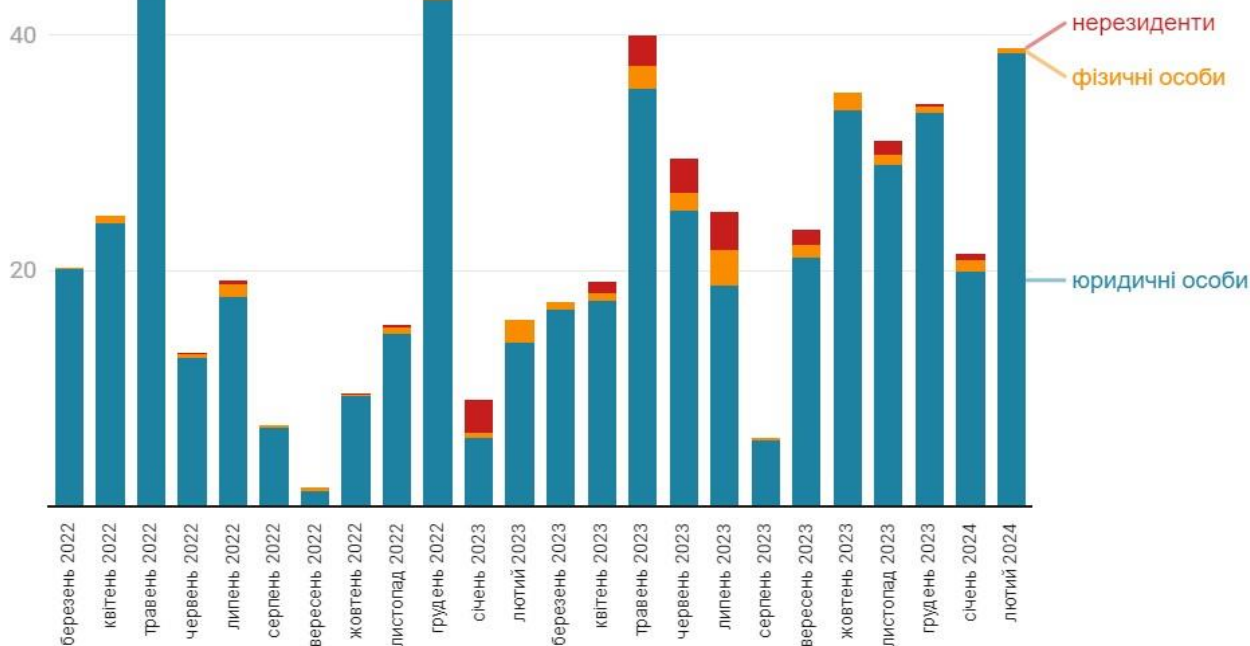

Рис. 1 Купівля військових ОВДП юридичними особами, фізичними особами та нерезидентами (млрд грн) [4].

Облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) є важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності, особливо в умовах економічної та політичної невизначеності. Вони дозволяють уряду залучати необхідні кошти для фінансування бюджетних витрат і покриття дефіциту.

Список використаних джерел

1. Міністерство Фінансів України. *ОВДП*. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ovdp> (дата звернення: 29.03.2025).
2. Військові облігації в Дії: як працює нова послуга в застосунку. *Державні послуги онлайн. Дія*. URL: <https://diia.gov.ua/news/vijskovi-obligaciyi-v-diyi-yak-pracyuye-nova-posluga-v-zastosunku> (дата звернення: 29.03.2025).
3. Міністерство Фінансів України. *У січні через випуск ОВДП до держбюджету залучено до 30 млрд грн. Кошти спрямовуються на пріоритетні потреби в умовах воєнного стану*. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/news/u-sichni-cherez-vipusk-ovdp-do-derzhbiudzhetu-zalucheno-do-30-mlrd-grn-koshti-spriamovuiutsia-na-prioritetni-potrebi-v-umovakh-voienno-go-stanu-5010> (дата звернення: 29.03.2025).
4. Ukrinform. Як змінювалась динаміка обсягів купівлі військових облігацій з початку воєнного стану. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3841462-ak-zminuvalas-dinamika-obsagiv-kupivli-vijskovih-obligacij-z-pocatku-voennogo-stanu.html> (дата звернення: 29.03.2025).

5. Національний банк України. З початку 2025 року уряд залучив від продажу / обміну ОВДП на аукціонах понад 56 млрд грн, а загалом упродовж воєнного стану майже 1 514 млрд грн. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/z-pochatku-2025-roku-uryad-zaluchiv-vid-prodaju---obminu-ovdp-na-auktsionah-ponad-56-mlrd-grn-a-zagalom-uprodovj-voennogo-stanu-mayje-1-514-mlrd-grn> (дата звернення: 29.03.2025).

УДК 336.226.11

Буряк Т.Ю.

студентка групи ФМПС-31

Науковий керівник: д.е.н., проф. **Горин В.П.**
Західноукраїнський національний університет

ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТА РОЗШИРЕННЯ БАЗИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

Податки є найважливішим джерелом формування доходів бюджету та потужним інструментом впливу на соціально-економічні процеси в країні. Вони торкаються життєво важливих аспектів життя кожної людини, пов'язаних як з формуванням її доходів, так і їхнім використанням на задоволення потреб життєдіяльності. особливе місце серед спектру фіскальних платежів займає податок на доходи фізичних осіб (надалі – ПДФО), який є компонентом системи прямого оподаткування. ПДФО – важливий інструмент розподілу фінансових ресурсів в економіці, який забезпечує тісний зв'язок між населенням та державою через безпосередню участь громадян у формуванні доходів бюджетів. Оскільки ефект від сплати ПДФО відчуває кожен офіційно працюючий громадянин, таким чином суспільство відчуває свою відповідальність за формування фінансових можливостей держави, її спроможність реалізувати покладені на неї функції. В умовах економічних криз, а на сьогодні в період масштабної війни ПДФО виявив ще одну свою особливість, а саме стійкість та стабільність надходження. На відміну від інших фіскальних платежів, ПДФО в умовах воєнного часу не тільки не зменшився в обсягах надходження, але навіть демонстрував зростання. Це дає підстави охарактеризувати цей податок як ефективний у питанні забезпечення стійкості системи публічних фінансів.

Попри виконання фіскальної функції, оскільки ПДФО є найважливішим джерелом наповнення бюджетів місцевого самоврядування, у цьому податку закладений потужний регуляторний потенціал для впливу на соціальні процеси. У зарубіжній практиці впровадження у механізм справляння податку на особисті доходи регуляторних норм дає можливість уряду дієво впливати на параметри розподілу доходів у суспільстві, зменшувати масштаби нерівності, підтримувати найбільш вразливі верстви населення, розширюючи їх купівельну спроможність. Прогресія ставок податку, застосування неоподатковуваної межі доходу та інші регуляторні норми дають можливість повною мірою реалізувати регуляторний потенціал податку на особисті доходи. Проте, в Україні такий потенціал ПДФО залишається практично не задіяним, оскільки застосування універсальної ставки податку «вихолощує» його регуляторний ефект щодо вирівнювання доходів між різними суспільними групами, а застосування жорстких норм щодо податкової соціальної пільги максимально звужує коло платників податків, які мають право на неї. Відповідно, виправданою є поширена у наукових колах думка, що ПДФО в Україні має виражений регресивний вплив на розподіл доходів у суспільстві, коли із збільшенням обсягу доходу платника рівень податкового навантаження на нього поступально знижується.

Проблеми інституційного характеру в оподаткуванні особистих доходів виявляються також у тому, що діючі правові норми і практика справляння ПДФО не передбачають способів вирішення проблеми «розмивання» податкової бази цього податку через легальні та нелегальні схеми. Зокрема, однією із найбільших проблем в оподаткуванні особистих доходів населення є приховування фонду оплати праці, зокрема через виплату зарплат у «конвертах», угоди цивільно-правового характеру, фіктивне дроблення бізнесу для зменшення податкових зобов'язань. Незважаючи на те, що судові прецеденти доводять, що працівники без кваліфікації та дипломовані фахівці не можуть отримувати однакову оплату праці [3], встановлення практично усім

працівникам зарплати на рівні близької до мінімального стандарту є звичною для вітчизняного бізнесу практикою. За оцінками експертів, бюджетні втрати від цих маніпуляцій сягають 115-230 млрд грн щорічно [1]. Крім недоотриманих доходів держави (що обертається нижчим рівнем фінансування суспільних благ), використання різних схем ухилення від сплати ПДФО має також соціальний вимір, оскільки ставить у нерівне становище зайнятих в офіційному секторі економіки, які повною мірою відчують ефект вирахування ПДФО з власних доходів і працівників, які отримують зарплату в «конвертах» і для яких ефект зменшення доходу через оподаткування є значно нижчим.

Вирішення цієї проблеми потребує рішень стратегічного й тактичного характеру. Дії стратегічного плану пов'язані із зниженням рівня податкового навантаження на фонд оплати праці, який після зміни розмірів військового збору наприкінці 2024 року сягає 45% і є надміру високим. Проте в умовах війни в Україні та жорсткого дефіциту бюджетних ресурсів ухвалення такого рішення малоймовірне, це перспектива післявоєнного періоду. Щодо тактичних дій, то вони можуть передбачати визначення у правовий спосіб індикативної тарифної сітки мінімального рівня оплати праці для фахівців різного ступеня кваліфікації та виду професії. При оподаткуванні цих доходів можливо впровадити підхід, «подібний до механізму трансфертного ціноутворення (коли зарплата керівнику чи фахівцю визначена на рівні, нижчому за індикативний, то для оподаткування беруть до уваги індикативний рівень оплати праці). Введення цього принципу при визначенні податкових зобов'язань з ПДФО зменшить мотивацію до приховування фонду оплати праці й наблизить декларовані платниками податків міжпосадові співвідношення в оплаті праці до реальних» [2, с. 70].

Іншою проблемою в оподаткуванні доходів фізичних осіб в Україні є вибірковість формування податкової бази. Дотепер існує правова невизначеність щодо оподаткування доходів, отриманих на онлайн-

платформах, таких як Bolt, Glovo, Uklon та інші. Відповідно до зобов'язань, прийнятих Україною в рамках європейської інтеграції, а також домовленостей з МВФ, податок на такі доходи перебуває на стадії розроблення. Незважаючи на впровадження наприкінці 2024 року змін у податкове законодавство, проблемним залишається оподаткування доходів від «блогерства» та діяльності у соціальних мережах через існування «лазівок», які дають можливість вивести ці доходи з-під оподаткування завдяки криптовалютам та цифровим сервісам. Проблему поглиблює неврегульованість статусу криптовалют та інших віртуальних активів, оскільки в Україні досі немає їх чіткого правового визначення, що породжує труднощі у справлянні податків. Між тим, вирішення цієї проблеми може не тільки стимулювати розвиток цього сегменту вітчизняної економіки, створенню робочих місць, але й розширенню бази оподаткування особистих доходів.

Список використаних джерел:

1. Гетман О. На яких схемах тіньової економіки держава втрачає найбільше? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/10/31/721290/>
2. Зазуляк С., Буряк Т. Податкові резерви нарощування доходів місцевих бюджетів в Україні. *Фінансове забезпечення сталого розвитку*: збірник наукових праць. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. Вип. 4. С. 68-71.
3. Фахівець та робітник не можуть отримувати однакову зарплату на рівні мінімалки – Верховний Суд. URL: https://buh.ligazakon.net/news/206846_fakhvets-ta-robtnik-ne-mozhut-otrimuvati-odnakovu-zarplatu-na-rvn-mnmalki-verkhovniy-sud
4. Шепель І. В. Криптовалюта в системі оподаткування: нові реалії та підходи. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-94>

Гусак С.С.

студентка групи ФМСзм-11,

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: к.е.н. доцент **Угрин В.В.**

ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В АДМІНІСТРУВАННІ АКЦИЗІВ

Сучасні інформаційні технології є важливим засобом контролю акцизного оподаткування, оскільки вони автоматизують облік, моніторинг та управління

обігом підакцизних товарів, що сприяє фінансовій стабільності бюджету та зменшенню податкових порушень.

Згідно зі статтею 14 Податкового кодексу України, акцизний податок - це непрямий податок, який стягується з окремих товарів (продукції), визначених цим Кодексом як підакцизні, і включається до їхньої ціни [4]. До підакцизних товарів відносяться продукти, що містять етиловий спирт або тютюн, палива для транспорту, електричну енергію, а також певні види транспортних засобів.

На рисунку 1 наведено зміну надходжень акцизного податку до місцевого, державного та зведеного бюджету України за період 2019-2023.

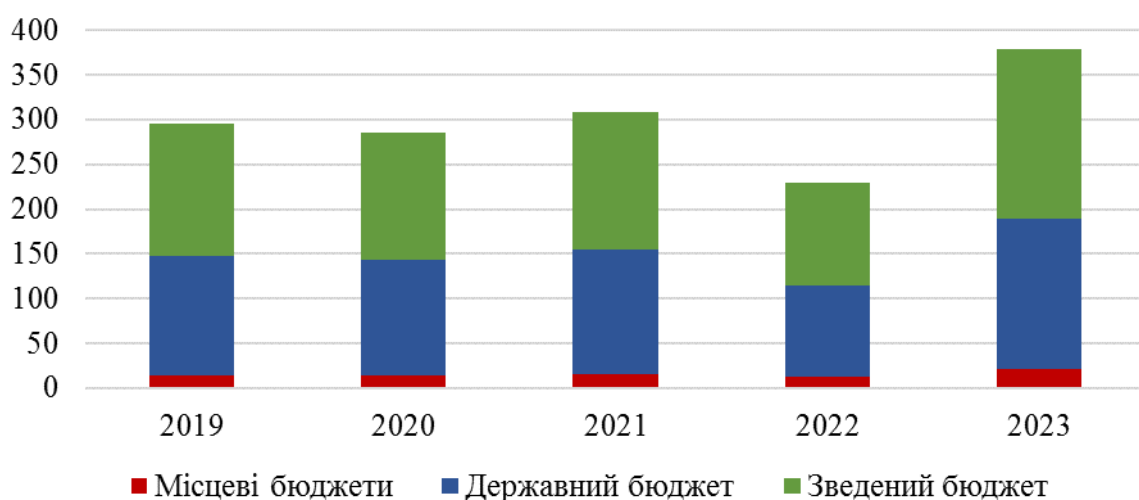

Рисунок 1 – Динаміка надходжень від акцизного податку, млрд. грн.

Джерело: [2].

У 2023 році загальна сума від акцизного податку становила 190 млрд. грн. Надходження до бюджету від податку зросли на 28% у 2023 році порівняно з 2019. Це стало можливим завдяки збільшенню суми акцизного податку до місцевого та державного бюджетів на 57% та 25% відповідно.

Отже, акцизні податки є важливою складовою доходів бюджету України, тому модернізація їхнього адміністрування та обліку є необхідною для забезпечення ефективного фінансування державних потреб.

Використання інформаційних технологій в адмініструванні акцизів включає впровадження автоматизованих систем та баз даних для ефективного

контролю за переміщенням акцизних товарів, підвищення точності обліку та спрощення процесів збору і обробки акцизних платежів.

Державна митна служба України приєдналася до міжнародної ініціативи з впровадження відкритих даних, що стало важливим кроком для підвищення прозорості та ефективності її роботи. За допомогою платформи BI (Business Intelligence) [3] можна отримати інформацію про митну статистику, товарообіг, платежі, імпорту та експорт, обсяги оподаткованого імпорту та надходження до держбюджету за різними товарами та країнами.

Запровадження даної ініціативи не тільки покращує прозорість та автоматизацію процесів у державних органах, а й дає можливість громадськості та бізнесу краще розуміти митні процедури, що сприяє зниженню корупції, підвищенню ефективності бізнес-управління та зміцненню довіри до влади.

Іншим прикладом впровадження інформаційних технологій в Україні є програмні продукти для митного оформлення «Інспектор-2006» та «Митний брокер» [1 с. 55], які забезпечують обмін інформацією між митними органами та учасниками зовнішньоекономічної діяльності, автоматизуючи процеси складання митних декларацій, їх перевірки та формування електронних пакетів документів для митниці.

Окрім того, в Україні застосовуються програмно-технологічні комплекси, такі як QD Professional, MD Office та Diamond Bridge, які допомагають користувачам вирішувати завдання, пов'язані з підготовкою документів для подання до митних органів.

Щодо закордонного досвіду використання автоматизованих технологій у сфері акциз, в Європейському Союзі застосовується система EMCS (Excise Movement and Control System) [6, с. 4], яка дає змогу митним та акцизним органам відслідковувати переміщення акцизних товарів між країнами в реальному часі, знижуючи ймовірність шахрайства та спрощуючи процес адміністрування. EMCS функціонує на основі бази даних SEED – реєстру всіх торговців та акцизних складів ЄС, які мають дозвіл на переміщення товарів, що

підлягають акцизу, між європейськими країнами. Дана система є однією з найсучасніших у своїй галузі.

Законодавча база є невід’ємним чинником у впровадженні сучасних інформаційних технологій в адміністрування акцизів, забезпечуючи їх ефективне застосування та відповідність правовим вимогам. В Україні законодавство поступово адаптується до сучасних викликів, впроваджуючи цифрові рішення для підвищення прозорості, контролю та ефективності адміністрування податків і акцизів.

Актуальним прикладом цифровізації у цій сфері є запровадження з 1 березня по 31 травня 2025 року тестового періоду Електронної системи простежуваності окремих підакцизних товарів відповідно до Податкового кодексу України [5]. Дана система функціонує завдяки електронним акцизним маркам – цифровому інструменту, що забезпечує контроль за рухом підакцизної продукції на всіх етапах обігу. Можна виділити наступні переваги даного нововведення:

- зменшення тіньового ринку та збільшення надходжень до бюджету;
- прозорість і спрощення звітності;
- гарантія якості продукції та можливість перевірки її легальності за QR-кодом.

Проте, під час тестового режиму електронної системи е-Акциз виявились численні технічні проблеми, зокрема з реєстрацією підприємств, некоректними даними про ліцензії та обладнання, а також проблеми з авторизацією користувачів. Оновлення Державного реєстру РРО не відбулося, що створює серйозні ризики для бізнесу, зокрема штрафи та анулювання ліцензій. Загалом, ці труднощі ставлять під загрозу адекватне функціонування підприємств і потребують термінового доопрацювання системи.

Отже, впровадження сучасних рішень для управління акцизами в Україні має великий потенціал для підвищення ефективності збору податків та зниження рівня ухилення від них. Однак, існують значні виклики, як застаріле

програмне забезпечення, технічні труднощі під час впровадження нових систем та необхідність адаптації як державних органів, так і підприємців. Враховуючи досвід міжнародних систем, таких як EMCS в ЄС, можна очікувати позитивні зміни, але для їх реалізації потрібно вирішити ряд організаційних та технічних проблем.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко Є.П. Інформаційні системи і технології в митній справі : навч.-метод. посіб. Тернопіль. 2018. 89 с.
2. Доходи зведеного бюджету. Ціна держави. URL: <https://cost.ua/byudzhety-ukrayiny/revenue/main/#1> (дата звернення: 17.03.2025).
3. Мигаль М. М. Відкриті дані як інструмент підвищення прозорості діяльності Державної митної служби України. Інститут аналітики та адвокації. URL: <https://surl.li/wyqndu>.
4. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI : станом на 16 берез. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України у зв'язку із запровадженням електронної простежуваності обігу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та рідин, що використовуються в електронних сигаретах : Закон України від 29.06.2023 № 3173-IX : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3173-20#Text>
6. Excise Movement & Control System (EMCS) : trader guide. Revenue. 2024. 84 p. URL: <https://surl.li/rpejua>.

УДК 336.2

Ківкович І.І.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності “Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок”,

Науковий керівник: к.е.н., доц. **Ткачик Л.П.**

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Чимало підприємств для мінімізації податків використовують спеціальні інструменти та схеми. Одним із прикладів такого інструменту є трансфертне ціноутворення, відповідно до якого завдяки встановленню спеціальних цін на товари, роботи чи послуги між організаціями, які створюють взаємопов'язану

групу компаній або компаній і фізичних осіб, платники податків мають можливість своєрідним чином впливати на величину податкових зобов'язань. Для врегулювання таких процесів запроваджено спеціальні механізми податкового контролю трансфертного ціноутворення на підприємствах України. В сучасних умовах відбувається низка змін у цій сфері, що зумовлює необхідність проведення додаткових досліджень у даному напрямку.

Зазначимо, що трансфертне ціноутворення є системою встановлення відповідності умов операцій між підприємствами, які пов'язані один з одним, за принципом «витягнутої руки». Даний принцип визначає особливості використання трансфертного ціноутворення з метою оподаткування підприємств. На сьогодні в Україні встановлено спеціальні правила трансфертного ціноутворення, які закріплені статтею 39 Податкового кодексу України з 1 вересня 2013 року. Протягом 2013-2025 рр. було внесено низку змін до податкового законодавства у контексті трансфертного ціноутворення, які наразі забезпечують його повноцінне використання підприємствами. Завдяки трансфертному ціноутворенню встановлюється справедлива вартість товарів, послуг та інших об'єктів, що безумовно впливає на оподаткування підприємств [1; 2].

Податковий контроль за трансфертним ціноутворенням спрямований на те, аби скорегувати податкові зобов'язання платника податків відповідно до рівня податкових зобов'язань, які розраховані за умови відповідності комерційних та/або фінансових умов контрольованої операції комерційним та/або фінансовим умовам, що мали місце під час здійснення певних заставних операцій, які передбачені Податковим кодексом України. Крім того, податковий контроль трансфертного ціноутворення підприємств України передбачено здійснювати шляхом проведення наступних заходів [3]:

- Моніторингу контрольованих операцій на підприємстві. Його проводять завдяки аналізу звітів, які стосуються контрольованих операцій, документації стосовно трансфертного ціноутворення, глобальної документації з

даного напрямку та звітної документації. Окрім цього, передбачається отримання податкової інформації про підприємство згідно зі статтею 73 Податкового кодексу України;

- Опитування стосовно питань трансфертного ціноутворення. Передбачається проведення опитувань посадових осіб та/або працівників платників податків у процесі проведення перевірок з трансфертного ціноутворення;

- Проведення перевірок для визначення того, наскільки платник податків дотримується принципу «витягнутої руки». Для проведення таких перевірок важливо, аби були наявні відповідні підстави. Зокрема, це стосується надання платником податків необхідної документації стосовно трансфертного ціноутворення за запитом центрального органу виконавчої влади, який відповідальний за реалізацію державної податкової політики. Крім того, платник податків міг не подати звіт про контрольовані операції з трансфертного ціноутворення та інші види документації, які передбачені пунктом 39.4 статті 39 Податкового кодексу України. На додаток до цього, платник податків міг подати заяву про намір провести пропорційне коригування.

Податковий контроль з трансфертного ціноутворення, як вже було зазначено вище, передбачає також проведення перевірок з трансфертного ціноутворення. Їх проводять співробітники Державної податкової служби, які наділені низкою прав, що дозволяє їм провести ефективну перевірку та визначити усі проблемні аспекти й можливі порушення. Зокрема, вони мають право надсилати запити про надання необхідних документів, проводити опитування співробітників та посадових осіб, проводити зустрічі з платниками податків, відвідувати і проводити огляд приміщень, споруд та об'єктів, у яких платник податків провадить свою діяльність тощо [3].

Також варто зазначити, що якщо за результатами податкового контролю було виявлено порушення у трансфертному ціноутворенні на підприємстві, що не відповідає чинним нормам законодавства, по відношенню до платника

податків можуть бути застосовані штрафи. Зокрема, це стосується неподання платником податків необхідної звітної та іншої документації, невключення до звіту інформації, яка стосується усіх контрольованих операцій, що здійснювались протягом звітного періоду. Окрім цього, це невключення до звіту у розрізі країн міжнародної групи компаній інформації, а також несвоєчасне подання необхідної звітної документації, яка визначена законодавчими нормами [3].

Усі підприємства, які використовують метод контрольованих операцій, зобов'язані подавати звіти за результатами трансфертного ціноутворення. У свою чергу Державною податковою службою за результатами аналізу звітів про контрольовані операції щороку публікується Звіт щодо проведення податкового контролю за трансфертним ціноутворенням. Завдяки цьому можна відстежити яка кількість підприємств використовує саме трансфертне ціноутворення: станом на 2022 рік кількість звітів про контрольовані операції склала 2292 шт. Загальна сума контрольованих операцій за 2022 рік на 1,5 трлн менша, ніж у 2021 році, причиною чого стала повномасштабна війна. Також спостерігається збільшення частки платників податків методу контрольованих операцій з метою трансфертного ціноутворення для операцій з товарами – вона збільшилась на 5%. Основними операціями в даному контексті є операції з товарами та банківські послуги [4].

Таким чином, податковий контроль трансфертного ціноутворення є обов'язковою складовою податкового контролю підприємств, які використовують такий спосіб зменшення податків. Передбачено подання платником податків звітної документації за результатами контрольованої діяльності, на основі якої уповноважені органи проводять перевірку дотримання норм законодавства у даній сфері. Впровадження податкового контролю за трансфертним ціноутворенням поступово вдосконалюється, про що свідчать останні зміни у Податкового кодексі України. Загалом, можна

стверджувати, що сучасний стан податкового контролю у даному контексті відповідає потребам держави та суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Трансфертне ціноутворення. URL: https://mof.gov.ua/uk/transfer_pricing-834
3. Луценко І. С. Податковий контроль у сфері трансфертного ціноутворення в Україні: сучасна практика. *Економіка та держава*. 2020. №7. С. 129-134
4. ДПС опублікувала статистику за трансфертним ціноутворенням по звітах 2022. URL: <https://iaa.international/publication/dps-opublikovala-statistiku-za-transfertnim-tcinoutvorenniam-po-zvitam-2022->

УДК 336.1

Обшарська В.В.

студентка факультету фінансів та обліку
Західноукраїнський національний університет
Науковий керівник: к.е.н., доцент **Василевська Г.В.**

РОЛЬ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Публічні фінанси - система економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, необхідних для реалізації функцій держави, місцевого самоврядування та інших визначених законом фондів. Вони спрямовані на забезпечення суспільних потреб і включають контроль за раціональним та цільовим використанням цих коштів [1, с. 28].

Публічні фінанси відіграють ключову роль у забезпеченні сталого економічного розвитку, оскільки сприяють гармонійному поєднанню економічного зростання, соціальної рівності та екологічної стійкості [1, с. 34]. Раціональне використання державних ресурсів допомагає зміцнювати економіку, покращувати добробут населення та зберігати природні ресурси для наступних поколінь.

Сталий економічний розвиток є пріоритетом державної політики більшості країн світу, оскільки він передбачає збалансоване зростання економіки, соціальну справедливість та екологічну стабільність. У цьому контексті особливу роль відіграють публічні фінанси, які забезпечують ефективне перерозподілення ресурсів, фінансування стратегічних ініціатив і підтримку довгострокових економічних програм. Дослідження цієї теми є важливим для розуміння механізмів фінансової політики, що сприяють сталому розвитку держав [2, с. 31].

Система публічних фінансів включає механізм збору та розподілу державних доходів, що є основним джерелом фінансування державних програм та соціальних ініціатив. Головні аспекти їх впливу на сталий розвиток включають:

- Фіскальну політику – за допомогою податкової системи держава може стимулювати підприємницьку діяльність, підтримувати екологічно чисті технології та забезпечувати фінансування соціальних програм. Наприклад, у країнах Європейського Союзу діють податкові пільги для підприємств, що впроваджують енергоефективні технології та скорочують шкідливі викиди.

- Бюджетну політику – державні витрати на освіту, охорону здоров'я, інфраструктуру та екологічні проекти сприяють підвищенню добробуту населення та забезпеченню довготривалого економічного розвитку. Наприклад, у Норвегії значна частина державного бюджету спрямовується на розвиток відновлюваної енергетики та інноваційної економіки.

- Інвестиційну діяльність держави – підтримка наукових досліджень, розвитку «зеленої» економіки та інноваційних технологій сприяє стійкому економічному зростанню. У Німеччині існує державна програма фінансування стартапів, що займаються розробкою екологічно чистих технологій.

Публічні фінанси займають вагоме місце у економіках розвинених країн, оскільки забезпечують фінансування ключових сфер суспільного життя, таких як освіта, медицина, соціальний захист, пенсійне забезпечення та розвиток

транспортної інфраструктури. [2, с. 35]. Вони також впливають на економічну діяльність підприємств та підприємців через систему податків та інших обов'язкових платежів. В Україні частка публічних фінансів у структурі валового продукту перевищує 40%.

Прикладом є система соціального забезпечення у Швеції, де значна частина державного бюджету спрямовується на безкоштовну освіту, медицину та соціальну допомогу. Це сприяє зменшенню рівня бідності та забезпечує рівні можливості для всіх громадян. Також у Канаді існує система прогресивного оподаткування, завдяки якій вищі доходи оподатковуються більшою мірою, що дозволяє спрямовувати кошти на фінансування соціальних програм [3, с. 75].

Отже, сталий розвиток охоплює не лише економічне зростання, а й забезпечення соціальної справедливості. Публічні фінанси відіграють важливу роль у перерозподілі доходів через системи соціального захисту, підтримку вразливих верств населення та фінансування сфери охорони здоров'я. [4, с. 632]. Приклади розвинутих країн показують, що грамотна фінансова політика держави здатна не лише підтримати економічне зростання, а й сприяти екологічній та соціальній стабільності. Тому подальший розвиток системи публічних фінансів має орієнтуватися на підвищення прозорості, ефективності та інноваційності фінансової політики держави.

Список використаних джерел:

1. Тропіна В. Б. До питання про публічні фінанси. Фінанси України. 2009. № 12. С. 28-34.
2. Бойко С. Публічні фінанси у контексті генези та еволюції понятійно-категоріально-го апарату фінансової науки. Економіст. 2015. № 10. С. 31-35.
3. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник; за ред. О.П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 287 с.
4. Длугопольський О. В. Суспільний сектор економіки і публічні фінанси в епоху глобальних трансформацій: монографія. Тернопіль: Екон. думка: ТНЕУ, 2011. 632 с.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Тематичний напрям 3

УДК 336.645:332.1(477)

Войтович Л.М.

д. е. н, професор, професор кафедри аналітичної
економії та міжнародної економіки
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРАХОВІ КОМПАНІЇ ЯК ДРАЙВЕРИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ: ФУНКЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Страховий ринок відіграє важливу роль у фінансовій системі будь-якої країни. В Україні страхові компанії виконують функцію перерозподілу ризиків, сприяють накопиченню інвестиційного капіталу та підтримують стабільність економіки. В умовах післявоєнного відновлення їхнє значення зростає, оскільки вони допомагають мінімізувати фінансові втрати підприємств і населення, а також залучати додаткові ресурси для економічного розвитку. Водночас, страхові компанії беруть участь у забезпеченні соціального захисту громадян через страхування життя, здоров'я, майна та підприємницької діяльності.

Світова практика показує, що розвинений страховий ринок є важливим індикатором економічної стабільності країни. Висока частка страхових послуг у структурі ВВП свідчить про розвинену фінансову систему та стійкість до зовнішніх ризиків. В Україні рівень проникнення страхування поки що залишається відносно низьким, що створює потенціал для подальшого розвитку цього сектору економіки. Виділимо основні функції страхових компаній у розвитку економіки:

1. Фінансова стабільність і ризик-менеджмент. Страхові компанії відіграють важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності країни, оскільки здійснюють перерозподіл ризиків та страхове покриття, що допомагає знизити вплив непередбачуваних подій на економічну діяльність. Завдяки

ефективним механізмам ризик-менеджменту страхові компанії сприяють зменшенню фінансових втрат для підприємств і населення. У 2023 році валові страхові премії українських страховиків зросли на 18,7% і склали 47 млрд грн., що свідчить про зростання довіри до страхових послуг та їхню важливість у забезпеченні фінансової стабільності.

2. Мобілізація капіталу та інвестиційна діяльність. Страхові компанії є значущими інституційними інвесторами, тому що накопичують значні обсяги коштів через страхові премії та спрямовують їх на інвестування у державні цінні папери, інфраструктурні проєкти та корпоративні активи. Це сприяє розвитку національної економіки, створенню робочих місць та стимулюванню підприємницької діяльності. Станом на кінець I півріччя 2023 року, страхові резерви страховиків життя зросли і склали 18,1 млрд грн, а активи – 22,1 млрд грн. Ці показники підкреслюють здатність страхових компаній акумулювати та ефективно розподіляти фінансові ресурси в економіці.

3. Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ). Малий та середній бізнес є ключовим сектором економіки, що формує значну частку ВВП та забезпечує зайнятість населення. Однак підприємства цього сегмента часто стикаються з фінансовими ризиками, які можуть негативно впливати на їхню діяльність. Страхові послуги дозволяють МСБ мінімізувати ризики, пов'язані з можливими збитками, банкрутством, непередбачуваними обставинами та іншими загрозами. За даними Національного банку України, у IV кварталі 2023 року обсяг нових кредитів, наданих фінансовими компаніями, зменшився на 2% через зниження обсягу усіх позик, крім бізнес-кредитів, що свідчить про важливість страхових послуг у підтримці фінансової стабільності МСБ.

4. Соціальний захист населення. Медичне, пенсійне та майнове страхування сприяють соціальному захисту громадян. Страхові компанії допомагають знизити навантаження на державні соціальні фонди, забезпечуючи фінансову підтримку у разі настання страхових випадків. Це сприяє загальному підвищенню рівня життя та соціальної стабільності в країні. У 2023 році валові

страхові виплати склали 16,9 млрд грн, з яких фізичним особам було виплачено понад 9,15 млрд грн.

Однак, попри значний потенціал, страховий ринок України стикається з низкою проблем, серед яких:

- недостатній рівень довіри населення до страхових компаній через попередній негативний досвід та недостатню прозорість ринку;
- низький рівень фінансової грамотності, що зумовлює низьке проникнення страхових послуг у суспільство;
- недостатнє регуляторне забезпечення та необхідність гармонізації законодавства зі стандартами ЄС;
- вплив воєнних дій та економічної нестабільності на страхові компанії, що знижує їхню ліквідність та платоспроможність.

Для покращення ситуації необхідно:

- запровадити ефективні механізми державного регулювання, які сприятимуть підвищенню прозорості страхового ринку;
- підвищити рівень фінансової грамотності населення, щоб стимулювати попит на страхові послуги;
- розширити державно-приватне партнерство у сфері страхування, зокрема в медичному страхуванні та страхуванні сільськогосподарських ризиків;
- впроваджувати міжнародний досвід та залучити інвесторів для підвищення конкурентоспроможності українських страхових компаній.

Таким чином, страхові компанії є невід’ємним елементом фінансової системи України та виконують важливі функції у забезпеченні економічної стабільності. Вони сприяють управлінню ризиками, мобілізації капіталу, підтримці бізнесу та соціальному захисту населення. В умовах післявоєнного відновлення страхові компанії можуть стати важливими партнерами держави у створенні ефективної системи фінансового забезпечення ризиків.

Для подальшого розвитку страхового ринку необхідно забезпечити

прозорість його функціонування, покращити державне регулювання та створити умови для залучення міжнародних інвестицій. Це дозволить підвищити рівень довіри до страхових компаній та активізувати їхню роль у фінансовій системі країни.

Список використаних джерел:

1. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>
2. Аналітичний огляд страхового ринку. *Національний банку України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sectoral-statistics/insurance>.
3. Роль страхування у сталому економічному розвитку. *World Bank*. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/06/21/insurance-and-economic-growth>
4. Регулювання страхового ринку в країнах ЄС. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/banking-and-finance/financial-services-consumers/insurance_en
5. Глобальні тренди розвитку страхового ринку. URL: *International Association of Insurance Supervisors*. <https://www.iaisweb.org/>

УДК 336.7:004.65

Глуцевський В.В.

д.е.н., професор

Каплун Р.Д.

здобувач PhD

Бакуров К.В.

магістр

кафедра інформаційної економіки, підприємництва та фінансів

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю.М. Потебні

Запорізького національного університету

FİNTECH БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ: ФІНАНСОВИЙ ІНЖИНІРИНГ & ІНФОРМАЦІЙНІ МОДЕЛІ ДАНИХ

Стійкість фінансової системи – це запорука стабільного функціонування економіки країни. Здійснення ефективних заходів щодо стабілізації економіки України в умовах війни та повоєнного відновлення потребують принципово нових підходів до забезпечення стабільності та надійності функціонування всіх сфер фінансової інфраструктури. Банківський бізнес відіграє важливу роль в економічних перетвореннях України на сучасному етапі як регулятори грошового обігу, акумуляції та перерозподілу грошових ресурсів. Банки

володіють дієвими важелями впливу на фінансову, виробничу та інші сфери економіки. Діяльність банківських установ впливає на формування й розвиток практично всієї системи відносин у країні. Тому без стабільного, надійного та сильного банківського сектора не може нормально функціонувати економіка будь-якої країни. Саме тому управлінню ризиками належить одне з провідних місць у банківському бізнесі.

Інший тренд розвитку банківського бізнесу останнього десятиліття – це фінансові інновації у поєднанні з цифровими технологіями, що призводить до появи зовсім нової, революційної технології або інструментів управління фінансовими ризиками, такими як, наприклад, свого часу стали своїми, перші інструменти на основі пулу іпотек або поява облігацій з нульовим купоном чи застосування «сміттєвих» облігацій для фінансового викупу тощо. Перспективним вектором розвитку фінансових інновацій вважаємо також інтеграцію наявних технологій або процесів для цільового створення фінансового інструменту із наперед заданими характеристиками та пристосованого до конкретної проблемної/ризикової ситуації. Прикладом є випадки застосування вже існуючих інструментів для зменшення фінансового ризику операцій, зниження часової (моментної) вартості їх фінансового забезпечення, отримання користі від деяких наявних особливостей бухгалтерського обліку і податкового законодавства або з метою використання неефективностей ринку тощо.

Фінансові інновації – це «друге» ім'я так званих фінансових технологій (Financial Technology, або скорочено FinTech), які у сучасній банківській термінології вже набули всесвітнього визнання. FinTech – це потужний тренд і нове бачення у галузі надання фінансових послуг. Словом Fintech зазвичай називають стартапи, які впроваджують сучасні технології у сферу фінансів й роблять фінансові сервіси більш ефективними і менш затратними. Наразі Fintech-стартапи мають великі перспективи розвитку на українському ринку фінансових послуг, тому активно шукають інвесторів. Залучені кошти вони

планують використати для маркетингу, впровадження нових технологій, виходу на закордонні ринки та розширення своїх команд [1].

Важливою сферою діяльності українського Fintech є грошові перекази та кредитування. Інші учасники працюють також у галузях управління фінансами, інфраструктури, маркетплейсів, телекомунікації, блокчейну, медіа та інших сферах економічної діяльності. Разом з тим, FinTech у більш широкому розумінні використовуються в фінансових службах або допомагають компаніям управляти фінансовими аспектами свого бізнесу, включаючи нові програми, додатки, процеси та бізнес-моделі.

Фінансовий інжиніринг – це розробка та/або застосування певної технології FinTech для виконання фінансових завдань та створення вартості через розпізнавання та/або моделювання сприятливих фінансових можливостей з метою цілеспрямованої розробки нових фінансових інструментів або інноваційних схем здійснення фінансових операцій. Отже, фінансовий інжиніринг у банківській діяльності має на меті створення нових продуктів та послуг для підвищення конкурентоспроможності та ефективності управління ризиками.

Нами побудовано концептуальну модель для оцінювання економічної ефективності застосування FinTech для вирішення певної проблемної ситуації у діяльності банківської установи з використанням принципів та інструментарію фінансового інжинірингу, реалізованих на базі спеціальної інформаційної моделі даних. Схематично концептуальну модель представлено на рис. 1.

Концептуальна модель утворена трьома контурами, які функціонально об'єднують окремі блоки, на які покладено низку взаємопов'язаних завдань.

Так, *«Контур фінансового інжинірингу»* відповідає за роботу з фінансовими інструментами та управління ризиками; *«Контур інформаційної моделі даних»* забезпечує створення цифрової платформи для оброблення даних з *«Блоку вхідної інформації»*, їх стандартизації та надійності функціональної інтеграції з іншими контурами та елементами, а також програмно реалізує

модельну симуляцію різних сценаріїв розвитку подій з метою аналізу можливих ситуацій при варіативному застосуванні FinTech; «*Контур оцінки економічної ефективності*» призначений для підтримки прийняття рішення щодо дієвості та доцільності застосування розробленої/створеної FinTech для вирішення конкретної проблемної ситуації банківської установи з управління фінансовими ризиками; у разі прийнятності аналітичних висновків (цю функцію покладено на блок «*Верифікатор*») замовник FinTech отримує сконструйований для вирішення актуальної проблемної ситуації «фінансовий інструмент», кількісну та якісну оцінку його «*економічної ефективності*» з описом обґрунтованих «*рекомендацій з управління*» фінансовими ризиками, інакше – через «*Зворотний зв'язок*» цикл моделювання повторюється.

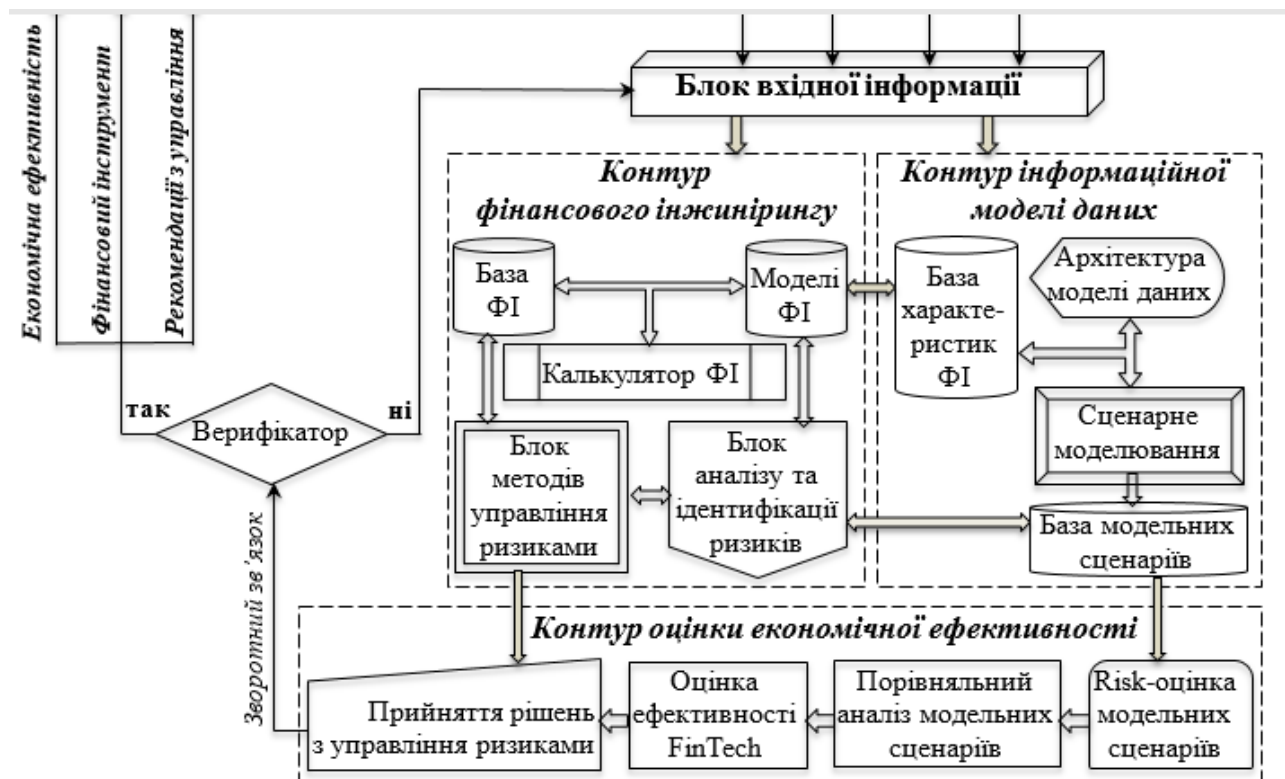

Рис. 1 – Концептуальна модель оцінювання економічної ефективності застосування FinTech для вирішення певної проблемної ситуації у діяльності банківської установи (побудовано авторами)

Розроблена концептуальна модель виступає науковим підґрунтям, на основі якого розроблятиметься відповідний економіко-математичний та цифровий інструментарій.

Список використаних джерел:

1. Наконечна О.С., Михайлик О.М. Fintech в банківському бізнесі: особливості розвитку та потенційні можливості. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 23. С. 108-119. URL: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/23.19> (дата звернення: 30.03.2025).

Дзюблюк О.В.

д.е.н., проф., професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнського національного університету

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ГЛОБАЛЬНОГО ВПЛИВУ НА ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРА

Зростання інтеграції національних економік у єдиний загальносвітовий ринок товарів, послуг, капіталів і робочої сили обумовлює головний тренд ХХІ століття, що визначається посиленням тенденцій формування єдиного глобального світового господарства. За таких обставин значення національних кордонів різко зменшується, а зовнішні фактори економічного розвитку стали впливати не лише на транснаціональний бізнес, але й на національні господарства та банківський сектор у кожній країні. При цьому головним напрямом даного світового тренду стала глобалізація фінансової сфери економіки. Позитивним моментом цього процесу є істотне розширення можливостей національних економік отримувати додаткові грошові ресурси, котрі можуть бути спрямовані на стимулювання виробничого зростання. Водночас негативним явищем фінансової глобалізації слід вважати помітне розширення проблем і викликів, від вирішення яких і пошуку адекватної відповіді на які залежить ефективність функціонування банківського сектора, а відтак стабільність самих національних господарств. До числа таких викликів слід насамперед віднести такі, як: посилення економічної нестабільності, зростання впливу цифровізації, загострення проблем кібербезпеки, адаптація до регуляторних змін фінансової системи. Врахування цих викликів є важливим аспектом реалізації ефективної стратегії розвитку банківського сектора як основи макроекономічної і фінансової стабільності в окремих країнах і цілих

регіонах світу.

Так, економічна нестабільність, спричинена глобальними викликами, як-от пандемії, воєнні дії та фінансові кризи, може суттєво вплинути на ліквідність банківських установ і їхню здатність виконувати свої функції фінансового посередництва на грошовому ринку. Це пов'язано із тим, що ключовими аспектами впливу цього чинника на банківський сектор, зокрема, є: 1) зменшення ліквідності банків, оскільки підвищення турбулентності на фінансових ринках через пандемії чи економічні кризи обумовлюють зростання попиту на готівку та інші ліквідні активи з боку бізнесу та домогосподарств, що змушує банки переорієнтовувати свої ресурси та може призвести до обмеження доступних коштів для кредитування, підриваючи власне самі позиції банків як головних організаторів кредитних відносин у суспільстві [1]; 2) погіршення якості активів банків, оскільки у періоди фінансової нестабільності зростає кількість непрацюючих кредитів, так як підприємства і домашні господарства стикаються з фінансовими труднощами, які підривають їх здатність своєчасно обслуговувати свої борги, що негативно позначається на кредитному портфелі банків, змушуючи їх нести зайві витрати через необхідність формування додаткових резервів [2]; 3) зростання залежності банківських установ від підтримки центрального банку, оскільки у нестабільних макроекономічних умовах банки змушені звертатися до регулятора за екстреною підтримкою ліквідності, що в короткостроковому плані є засобом зниження фінансових ризиків, однак зумовлює ріст довгострокової залежності банківського сектора від державного впливу.

Щодо зростання впливу цифровізації на функціонування банківського сектора, то даний виклик кардинально змінює глобальну банківську систему, стимулюючи банки до більш активного впровадження інноваційних фінансових технологій задля збереження власної конкурентоспроможності на грошовому ринку. Головними аспектами впливу цього чинника є впровадження таких напрямів у роботу банківського сектора, як: 1) блокчейн-технології, що

забезпечують прозорість і безпеку фінансових транзакцій завдяки розподіленому реєстру. Необхідність для банків впроваджувати блокчейн пов'язана з потребою оптимізації міжнародних платежів, зниження витрат і запобігання шахрайству. Крім того, блокчейн відкриває можливості для розробки смарт-контрактів, які автоматизують і спрощують виконання угод між сторонами; 2) штучний інтелект (ШІ), що допомагає банкам аналізувати великі обсяги даних, прогнозувати фінансові ризики, оптимізувати портфелі активів та пропонувати клієнтам персоналізовані фінансові рішення. Крім того, застосування чат-ботів і віртуальних асистентів на основі ШІ забезпечує покращення обслуговування клієнтів банків і суттєво скорочує банківські операційні витрати; 3) мобільний банкінг, що стає усе більш важливим напрямом банківського обслуговування клієнтів в умовах, коли смартфони стали невід'ємною частиною повсякденного життя людей, відкриваючи їм доступ до фінансових послуг у будь-який час незалежно від локації. Крім того, через мобільні додатки клієнти банків отримують усе більші можливості здійснювати платежі, отримувати кредити, відслідковувати фінанси та керувати своїми рахунками.

Загострення проблем кібербезпеки також слід вважати глобальним викликом для банківського сектора, що є наслідком цифровізації банківського бізнесу, оскільки зростають ризики кібератак, змушуючи банки збільшувати інвестування значних ресурсів у посилення захисту клієнтських даних та забезпечення високої довіри до цифрових банківських технологій. Важливість цього напрямку діяльності банків визначається такими факторами, як: 1) підвищення ризиків кібератак, оскільки зростання обсягів цифрових операцій призводить до збільшення потенційної вразливості банківських систем, що може бути використано кіберзлочинцями для доступу до даних клієнтів або фінансових активів, а атаки типу DDoS, фішинг та використання шкідливого програмного забезпечення стають більш частими та витонченими; 2) зміна структури банківських витрат через необхідність зростання обсягів коштів, які

витрачаються на забезпечення кібербезпеки, оскільки банки змушені збільшувати інвестиції в сучасні технології кіберзахисту, такі як мультифакторна аутентифікація, шифрування даних, антивірусне програмне забезпечення та системи моніторингу ризиків; 3) мінімізація репутаційних ризиків, оскільки успішні кібератаки можуть суттєво підірвати довіру клієнтів до банків, а відповідні репутаційні втрати здатні знизити кількість вкладників та зменшити прибуток банків, що змушує їх активно працювати над покращенням комунікації та прозорості, щоб забезпечити клієнтам впевненість у безпеці їхніх даних.

Щодо адаптації до регуляторних змін фінансової системи, то цей фактор впливу глобалізації вимагає пристосування роботи банківського сектора до міжнародних стандартів, таких як Базель III, що може бути викликом для банків, особливо у країнах, що розвиваються. Річ у тім, що банки в країнах, що розвиваються, можуть стикатися із значними фінансовими труднощами через необхідність дотримання стандартів Базеля III, зокрема щодо підвищення рівня капіталу і ліквідності. Тому впровадження таких стандартів може вимагати масштабних інвестицій у технічну інфраструктуру, персонал і системи управління ризиками. І хоча міжнародні стандарти спрямовані на мінімізацію системних ризиків, що можуть виникнути через глобалізацію фінансових операцій, а також забезпечення фінансової стійкості банківської системи у періоди глобальних криз, та все ж вони здатні створити подвійне регуляторне навантаження і потребу в гнучких механізмах забезпечення відповідності роботи банків до зростаючих регуляторних вимог.

Таким чином, врахування факторів глобального впливу на функціонування банківського сектора є необхідною умовою підвищення його прибутковості і конкурентоспроможності в сучасних умовах, оскільки: по-перше, економічна нестабільність створює значні виклики для банківської системи, але водночас стимулює її адаптацію та розробку інноваційних підходів до управління ризиками; по-друге, цифровізація не лише трансформує

традиційні бізнес-моделі банків, але й вимагає стратегічних змін, орієнтованих на задоволення потреб цифрового покоління клієнтів; по-третє, ризики кібератак стають невід'ємною реальністю для сучасних банків, але також і стимулюють розвиток інновацій і посилення кібербезпеки; по-четверте, глобалізація виступає потужним каталізатором змін у регуляторному середовищі банківського сектора, стимулюючи гармонізацію стандартів та підвищення його ефективності.

Список використаних джерел:

1. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. *Світ фінансів*. 2010. №1. С. 7-17.
2. Положення про організацію процесу управління проблемними активами в банках України. Затверджено Постановою Правління Національного банку України № 97 від 18.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0097500-19#Text>

УДК 336:76

Метеленко Н.Г.

д.е.н., професор, директор
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Оглобліна В.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Межуєв О.О.

магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

**ФІНАНСОВІ НЕБАНКІВСЬКІ ПОСЕРЕДНИКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ**

Вітчизняна практика функціонування фінансового ринку свідчить про сталий розвиток його інфраструктури, в якій важливе місце займають фінансові посередники. Доцільно відзначити зростання важливості діяльності фінансових

посередників на банківському, страховому та фінансовому ринках. Поступовий розвиток фінансового ринку України супроводжувався значними змінами в діяльності банківських та небанківських фінансових інститутів, що привело до появи нових напрямів фінансового посередництва, зміни та розширення його функцій.

В Україні функціонує банківсько-орієнтована модель фінансового посередництва. Така модель фінансового посередництва дозволяє виділити дві основні групи фінансових посередників: банківських посередників та небанківських посередників [1].

Небанківський фінансовий сектор – це та частина економіки, яка надає фінансові послуги, але не має повноважень на здійснення банківської діяльності. До складу небанківського фінансового сектору входять: страхові компанії, ломбарди, фінансові компанії (представлені мікрофінансовими, лізинговими та факторинговими компаніями), недержавні пенсійні фонди, кредитні спілки, будівельно-ощадні товариства, інвестиційні компанії та фонди.

Небанківські фінансові установи охоплюють розгалужений функціонал, який може відрізнятися залежно від їх типу та виду діяльності. Основною метою небанківських фінансових установ є забезпечення доступу до фінансових послуг широких верств населення та бізнесу, зокрема до залучення та інвестування вкладень, страхування ризиків, надання короткострокових позик, фінансового консультування та інших. Виконуючи роль технічних посередників між інвесторами та позичальниками, вони відіграють набагато важливішу роль у фінансовій системі. Завдяки спеціалізації і невеликим обсягам операцій, які проводять небанківські фінансові посередники, дрібні заощадження населення та підприємств трансформуються у великі обсяги інвестицій у вітчизняну економіку, крім того за допомогою цих інститутів відбувається трансформація ризиків.

Процес трансформації заощаджень у інвестиції є важливим для забезпечення економічного зростання. В Україні надзвичайно гостро стоїть

питання розвитку фінансової інфраструктури, яка б сприяла активізації трансформації заощаджень в інвестиційні ресурси. Процес залучення діловими суб'єктами фінансових ресурсів у вітчизняній економіці є надзвичайно дороговартісним, що обумовлено низьким рівнем розвитку інституційних елементів фінансової інфраструктури, а особливо небанківських фінансових інститутів. Тому особливого значення набуває їх кількісне зростання, підвищення ефективності діяльності та довіри з боку населення.

Окреслені проблеми ще більше загострились в умовах повномасштабної війни РФ проти України. Макроекономічне середовище відіграє активну роль у загальному стані небанківського фінансового сектору. До основних тенденцій динаміки показників вітчизняного ринку небанківських послуг належать:

- посилення законодавчого тиску на небанківські фінансові установи та реформи у небанківській сфері;
- скорочення кількості небанківських посередників, що пояснюється не тільки кризовими явищами в економіці, а й посиленням моніторингу діяльності та звітності установ, які наразі можуть втратити ліцензії на надання послуг клієнтам із більшою вірогідністю, ніж всього декілька років назад;
- структурно найбільшими за обсягом активів є фінансові та страхові компанії.

Україна все більше скеровується у сторону європейських стандартів, залучаючи міжнародний досвід у питаннях контролю та захисту споживачів фінансових послуг до українських реалій. Ринок фінансових послуг ЄС представлений широким колом посередників, які функціонують на грошовому, борговому та фондовому ринках. Водночас історично склалося, що банки виконують провідну роль на ринку фінансових послуг у державах ЄС, а кредити, як послуга, є основним джерелом фінансових ресурсів для підприємств та домогосподарств. Підкріпленням ідеї банкоцентричності ринку фінансових послуг ЄС є склад та структура боргового ринку, де основними посередниками є банки та уряди держав ЄС. Незважаючи на існування єдиного ринку, вартість

банківського кредитування істотно відрізняється між державами Європейського Союзу [2]. Вітчизняний ринок небанківських фінансових послуг багато в чому поступається країнам ЄС та США, особливо у ступені охоплення ринку. Наприклад, небанківський сектор у Туреччині становить 49 %, а в Україні цей показник є небільшим за 15 %. Багато в чому сучасне становище вітчизняного небанківського фінансового сектору, який не зміг розвинутися на рівні із європейськими державами-сусідами, завдячує радянському режимові, який гальмував розвиток небанківських фінансових інституцій, тому що вони протирічили командно-адміністративній моделі управління.

Сучасною ознакою розвитку ринку фінансових послуг є наявність компаній, що функціонують як у банківському секторі, так і в секторі небанківських фінансових послуг. Такі компанії прийнято називати фінансовими супермаркетами чи конгломератами. Прикладом такої інтегрованої діяльності є BNP Paribas, ING, Allianz, AXA, SEB та ін. В Україні представлені чотири конгломерати – BNP Paribas S.A. (Франція), ING (Нідерланди), RZB-UNIQA (Австрія) та SEB (Швеція) в різних сегментах ринку фінансових послуг.

Отже, основними перспективними напрямками удосконалення небанківського фінансового сектору як одного із найважливіших сегментів сучасної економічної системи є: необхідність створення сприятливих умов для розвитку фінансових установ, як на економічному, так і на політичному рівні, продовження імплементації міжнародних стандартів надання послуг небанківського сектору у законодавство України, забезпечення широкого доступу до небанківських послуг для населення, особливо для тих, хто проживає у менш розвинутих регіонах. Крім того, варто розширити набір фінансових інструментів, що доступні для інвестування та розподілу ризиків.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко Є.Ю., Оглобліна В. О., Попова А. О. Теоретичні аспекти діяльності фінансових посередників в Україні. *Збірник наукових праць Українського державного університету науки і технологій «Review of transport economics and management»*: (Дніпропетр. нац. ун-ту ім. В. Лазаряна), 2023. №10(26). С. 187-196.

2. Оглобліна В.О., Ардикуце І.О., Лукашов М.С. Розвиток вітчизняних фінансових технологій в контексті європейського досвіду. *Формування концепції цифрової трансформації освіти та соціально-відповідального цифрового громадянина у контексті європейського досвіду*: збірник тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. 21-22 листопада 2024 р. / ред.-упорядник: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронков. Львів – Торунь: Liha- Pres, 2024. С.438-440.

336.71.005.334

Островська Н.С.

д.е.н, професор кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кувіла І.

аспірант

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛІНГУ В БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВАХ: ВПЛИВ ФІНТЕХ-КОМПАНІЙ

Сучасні банківські установи стикаються з новими викликами у сфері фінансового контролінгу, які спричинені активним розвитком фінансових технологій (FinTech). Традиційні банки вимушені адаптувати свої системи контролю, управління ризиками та фінансового аналізу, аби зберегти конкурентоспроможність у нових умовах. У зв'язку зі стрімкою цифровізацією фінансового сектора банки не лише оптимізують внутрішні процеси, а й впроваджують інноваційні технології для покращення аналітики та прийняття стратегічних рішень.

Фінансовий контролінг є важливим елементом управління банківськими установами, оскільки забезпечує ефективний моніторинг фінансових потоків, аналіз рентабельності та управління ризиками. Його основними складовими є:

- бюджетування та прогнозування;
- оцінка ефективності банківських продуктів;
- аналіз фінансових ризиків;
- управління ліквідністю;
- контроль за дотриманням регуляторних вимог;

- розробка стратегій фінансового розвитку банківських установ.

З появою фінтех-компаній роль контролінгу змінюється, оскільки банки змушені реагувати на нові моделі бізнесу, підвищення швидкості обробки фінансових операцій та зміну споживчих очікувань. Впровадження автоматизованих систем контролю дає змогу значно скоротити витрати та підвищити ефективність управління фінансовими ресурсами.

Фінтех-компанії застосовують інноваційні технології, що сприяють автоматизації фінансових процесів, покращенню аналізу даних та зниженню витрат на проведення фінансових операцій. Основні напрями впливу фінтеху на банківський фінансовий контролінг:

1. Автоматизація фінансового контролю:

Завдяки використанню штучного інтелекту (AI) та машинного навчання (ML) банки можуть автоматизувати процеси контролю, що мінімізує вплив людського фактора та скорочує витрати. Використання RPA (Robotic Process Automation) у фінансовому контролінгу дає змогу зменшити помилки та підвищити ефективність розподілу ресурсів. Наприклад, автоматизовані системи контролю можуть виявляти підозрілі транзакції та запобігати шахрайським операціям.

2. Розвиток Big Data та аналітики:

Фінтех-компанії активно використовують великі дані для оцінки фінансового стану клієнтів, прогнозування ризиків та персоналізації послуг. Банки змушені інтегрувати аналогічні технології, щоб залишатися конкурентоспроможними. Аналіз поведінкових моделей клієнтів на основі великих даних дозволяє банкам краще розуміти потреби споживачів і формувати пропозиції, що відповідають їхнім фінансовим можливостям.

3. Підвищення прозорості та швидкості фінансових операцій:

Завдяки блокчейн-технологіям та відкритому банкінгу (Open Banking) значно зменшується час на проведення транзакцій та підвищується довіра до фінансових операцій. Використання смарт-контрактів дозволяє банкам

автоматизувати виконання фінансових зобов'язань без потреби у посередниках. Це не лише прискорює обробку платежів, а й зменшує операційні ризики.

4. Зміна регуляторного середовища:

Фінансові регулятори адаптують свої вимоги до нових реалій, що зумовлює необхідність удосконалення внутрішніх процесів контролінгу в банках. Регуляторні технології (RegTech) дозволяють банкам ефективніше дотримуватися вимог та здійснювати контроль за фінансовими потоками у режимі реального часу. Наприклад, автоматизовані системи моніторингу регуляторних змін допомагають банкам вчасно адаптувати свої фінансові операції до нових вимог законодавства.

Приклади застосування фінансового контролінгу у міжнародній банківській справі:

1. Європейські банки та AI-контролінг:

У великих європейських банках, таких як HSBC та Deutsche Bank, активно застосовується штучний інтелект для оцінки ризиків та боротьби з фінансовим шахрайством. Наприклад:

- HSBC використовує AI-моделі для аналізу транзакцій у реальному часі, що дозволяє зменшити рівень шахрайства та виявляти підозрілі фінансові операції.
- Deutsche Bank інтегрував машинне навчання у процес кредитного скорингу, що дозволило підвищити точність оцінки позичальників та скоротити ризики неповернення кредитів.
- Використання роботизованої автоматизації процесів (RPA) дозволяє зменшити навантаження на фінансових аналітиків, автоматизуючи рутинні задачі, такі як перевірка відповідності транзакцій вимогам регуляторів.

2. Open Banking у Великобританії:

Відкритий банкінг сприяє розвитку фінансового контролінгу, дозволяючи банкам інтегрувати свої послуги з фінтех-платформами та підвищувати прозорість операцій. Наприклад: - Monzo Bank пропонує користувачам персоналізовані фінансові звіти, що базуються на аналізі витрат, автоматичних

бюджетних рекомендаціях та можливості інтеграції з іншими фінансовими сервісами.

- Revolut застосовує технології відкритого банкінгу для створення детальних фінансових дашбордів, що допомагають користувачам контролювати свої витрати та оптимізувати фінансові рішення.

- Starling Bank надає клієнтам автоматизовані інструменти фінансового планування, які допомагають передбачати майбутні витрати та оптимізувати доходи.

3. Американські банки та FinTech:

Американські банки активно співпрацюють з фінтех-компаніями та впроваджують новітні технології для покращення контролінгу:

- JP Morgan Chase використовує алгоритми штучного інтелекту для аналізу фінансових ризиків та управління портфелями активів, що дозволяє покращити ефективність операцій.

- Wells Fargo застосовує блокчейн-технології для підвищення прозорості міжнародних транзакцій та мінімізації ризиків шахрайства.

- Bank of America інтегрував голосового помічника Erica, який допомагає клієнтам оптимізувати фінансові рішення та підвищити рівень контролю за власними коштами.

4. Українські банки та цифровий контролінг

В Україні провідні банки, такі як ПриватБанк та Ощадбанк, активно впроваджують технології фінансового контролінгу:

- ПриватБанк розробив систему Приват24 для бізнесу, яка дозволяє малим і середнім підприємствам здійснювати автоматизований фінансовий моніторинг, контролювати витрати, прогнозувати рух грошових коштів і вести аналітику фінансових операцій.

- Ощадбанк, у свою чергу, впровадив технологію біометричної автентифікації для безпечного доступу до фінансових послуг та автоматизовані системи ризик-менеджменту.

Перспективи розвитку фінансового контролінгу в банках

З огляду на динамічний розвиток фінансових технологій, фінансовий контролінг у банках зазнає трансформацій, що включають:

1. Впровадження алгоритмічних моделей оцінки фінансових ризиків:

- Використання штучного інтелекту для аналізу макроекономічних показників та прогнозування можливих кризових ситуацій.
- Автоматизовані системи виявлення підозрілих фінансових операцій та запобігання шахрайству.

2. Інтеграція фінтех-рішень у традиційні банківські процеси:

- Співпраця з фінтех-компаніями для розробки спільних фінансових продуктів.
- Використання API для інтеграції банківських сервісів із зовнішніми платформами.
- Розвиток цифрових платформ для внутрішнього контролю та звітності
- Запровадження цифрових дашбордів для оперативного контролю за фінансовими потоками.
- Автоматизація процесів внутрішнього аудиту.

3. Активне використання аналітики для управління витратами

- Використання великих даних (Big Data) для аналізу витрат банку та виявлення неефективних процесів.
- Оптимізація витрат через застосування предиктивної аналітики.

4. Підвищення рівня персоналізації банківських послуг на основі аналізу фінансової поведінки клієнтів

- Використання штучного інтелекту для персоналізованих фінансових консультацій.
- Розробка адаптивних тарифних планів для клієнтів на основі їхніх витрат і доходів.

Отже, розвиток фінансового контролінгу в банківських установах зазнає суттєвих змін під впливом фінтех-компаній. Інноваційні технології, автоматизація

фінансових процесів та інтеграція аналітичних інструментів сприяють покращенню контролінгу, проте вимагають від банків адаптації до нових викликів. Банки повинні впроваджувати нові технології для підтримки своєї конкурентоспроможності та ефективного управління фінансовими ризиками.

У майбутньому банки, що швидко адаптуватимуть фінтех-інновації, отримають значні переваги, зокрема зниження операційних витрат, підвищення рівня безпеки та ефективніше управління ризиками. Водночас, розвиток фінансового контролінгу має враховувати зміни в законодавстві, посилення вимог до захисту персональних даних та необхідність підвищення фінансової грамотності серед клієнтів.

Список використаних джерел

1. Basel Committee on Banking Supervision. "The implications of fintech developments for banks and bank supervisors." Bank for International Settlements, 2018.
2. Arner, D.W., Barberis, J., Buckley, R.P. "The Evolution of Fintech: A New Post-Crisis Paradigm?" Georgetown Journal of International Law, 2016.
3. Philippon, T. "The FinTech Opportunity." NBER Working Paper No. 22476, 2016.
4. Zetzsche, D.A., Buckley, R.P., Arner, D.W., Barberis, J. "From FinTech to TechFin: The Regulatory Challenges of Data-Driven Finance." NYU Journal of Law & Business, 2018.
5. Національний банк України. "Основні напрямки розвитку фінансового сектору України до 2025 року." Київ, 2020.
6. Пахомов, І.І. "Фінансовий контролінг у банківських установах: сучасні тенденції та перспективи розвитку." Вісник економічних досліджень, 2021.
7. World Economic Forum. "The Future of Financial Infrastructure: An Ambitious Look at How Blockchain Can Reshape Financial Services." 2016.
8. Gomber, P., Koch, J., Siering, M. "Digital Finance and FinTech: Current Research and Future Research Directions." Journal of Business Economics, 2017.

УДК 336.71.005.334

Островська Н.С.

д.е.н, професор кафедри фінансів і кредиту

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Пунговський Д.М.

здобувач вищої освіти:

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

БАНКІВСЬКИЙ НАГЛЯД НБУ ПРОТЯГОМ 2022-2024 РОКІВ

Початок 2022 року характеризувався значними кон'юктурними змінами в економічному середовищі України. Зумовлено це було, насамперед, воєнними

діями, та наслідками даної події. З огляду на це, з боку НБУ було необхідним здійснювати регулювання діяльності банківського сектору, з метою забезпечення стабільності фінансового сектору та збереження стабільних очікувань економічних агентів.

З огляду на необхідність підтримки стабільності банківської системи з боку НБУ було введено наступні регулятивні дії:

- зміна та затвердження правил роботи банків у зв'язку з введенням воєнного стану;
- визначено особливості проведення у 2022 році оцінки стійкості банків;
- ухвалено рішення про незастосування заходів впливу за порушення банками економічних нормативів, відкритої валютної позиції, кредитного ризику [2].

Основною та ключовою дією НБУ протягом початкового періоду війни, було зафіксування курсу національної грошової одиниці на рівні 29,25 грн/долю США. З огляду на зростаючий попит серед населення на іноземну валюту, дане обмеження дозволило забезпечити відносну цінову стабільність, адже, по-перше, вдалося запобігти фінансовій паніці серед населення, а, по-друге, з боку імпортерів товарів та послуг відпала необхідність збільшувати ціну на продукцію з урахуванням майбутніх курсових змін.

Проте, в липні 2022 року, курс гривні було послаблено до 36,57 грн/дол. США. Як зазначає Олійник О. І. «...у липні 2022 року НБУ був змушений девальвувати гривню приблизно на 25%, щоб послабити тиск на валютні резерви, відновити зовнішню конкурентоспроможність України, збільшити бюджетні надходження та зрівняти офіційний і готівковий курс (курс «чорного ринку»)» [1].

Також варто зазначити про те, що протягом 2022 року було поширено підтримання ліквідності банківських установ механізмом рефінансування. Проте кредити рефінансування були доступні виключно в форматі овернайт, та з заставою високоліквідних державних цінних паперів. Разом з цим варто

зазначити, що протягом 2022 року було поширеним відрахування значного відсотка суми вкладених коштів до обов'язкових резервів, з метою зменшення коштів в обігу за збереженню стабільності очікувань вкладників.

Завдяки регулюванню з боку Національного банку, вдалося досягти стабільності банківського сектору, що дозволило отримати банками загальний прибуток в розмірі 22 млрд. грн.

Важливою складовою банківського нагляду НБУ є встановлення облікової ставки, адже дана ставка є ключовою в регулюванні кредитування банківських установ. Встановлення облікової ставки, через трансмісійний механізм, прямо впливає на обсяг грошової маси обігу. На початку війни, дії НБУ були спрямовані на збільшення облікової ставки: з 3 червня 2022 року по 27 липня 2023 року, відсоткова ставка становила 25%. Дана політика мала на меті зменшення операцій з національною грошовою одиницею та врегулювання інфляції та досягнення економічної стабільності. Після успіху даної політики, НБУ було знижено відсоткову ставку до 22%, 20%, 16%, 15%, 14,5%, 13,5%, 13%. Зниження ключової ставки було зумовлене зменшенням інфляції та стабілізацією економіки. Економічна ситуація зумовлювала здешевлення кредитів та збільшення грошей в обігу.

Для 2023 року було характерним зменшення інфляції, стабілізації економіки. Виходячи з цього, з боку НБУ було прийняте рішення про зменшення облікової ставки, та норм обов'язкового резервування. Протягом 2023 року банки здійснили відрахування до обов'язкових резервів в обсязі 17 млрд. грн., що є доволі малою сумою, адже з початку війни резерви були сформовані в обсязі 133 млрд. грн. Завдяки стабільній економічній ситуації (показник інфляції був найменшим за період війни) та відновленню попиту на банківські послуги, за 2023 банки отримали загальний прибуток розміром в 86.5 млрд. грн.

2024 рік, загалом, характеризувався високою прибутковістю банківських установ. Протягом 2024 року банками було отримано 103,7 млрд. грн.

прибутку. Важливою складовою банківського регулювання в 2024 році є підвищення облікової ставки в кінці року, до 13,5%, що зумовлено зростанням інфляції. Національний банк має на меті обмежити операції з грошовими ресурсами, для зменшення рівня грошової маси. Також з цією метою було збільшено норму обов'язкових резервів. На 11.10.2024 р. (остання зміна), норма обов'язкового резервування складає:

- 15% з коштів на вимогу та коштів на рахунках юридичних осіб;
- 25 % з коштів на вимогу та коштів на рахунках фізичних осіб;
- 25%, 15% по строкових вкладах фізичних та юридичних осіб відповідно

[3].

Бачимо, дії НБУ передбачають застосування рестрикційних заходів, з метою майбутнього досягнення показника інфляції 5% та економічної стабільності. Проте, на мою думку, основним фактором, що впливає на розвиток та зростання інфляції є валютний ринок та стан платіжного балансу. А саме торгового рахунку. Виходячи з цього, найбільш доцільними діями з боку Національного банку, на мою думку, є продовження координації з урядом та розвиток програм лояльного кредитування бізнесу, таких як програма «Доступні кредити 5-7-9» та «Мікрогрант для створення та розвитку власного бізнесу». Саме дії з надання банкам відшкодування по відсоткових платежах, дозволить зробити кредити доступнішими для бізнесу, що дозволить збільшувати їх підприємницькі можливості та в довгостроковій перспективі дозволить зменшити дефіцит торгового балансу, що вплине на стан валютного ринку.

Отже, виходячи з дій НБУ в сфері банківського регулювання протягом 2022-2024 років, можна сказати, що:

- дії на початку війни були спрямовані з збереження банківської діяльності;

- регулювання передбачало впровадження як рестрикційних заходів на початку війни та в кінці 2024 року, так і експансійних в 2023 році;

- майбутнє регулювання повинне базуватися на продовженні стимулювання банків та населення використовувати програму «5-7-9», для розвитку та покращення ситуації на міжнародних ринках.

Загалом, банківське регулювання НБУ дало свій результат то дозволило зберегти стабільність банківської системи, отримання банками прибутку, та ефективно продовжувати свою діяльність. Проте необхідно продовжувати та розвивати координаційні проєкти НБУ та уряду з метою досягнення економічного зростання в довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Олійник О. І. Зміна курсу гривні впродовж 2021-2023 років. *Митна політика України в контексті фінансової безпеки*. 2023 р. с. 54-55. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/Zb.tez-kruhlyi.stil_.mytn-2023-2024-1.pdf#page=54 (дата звернення: 22.03.2025р.)
2. Національний банк вживає чергових заходів для підтримання стабільності банківської системи на час дії в Україні воєнного стану. *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vjivaye-chergovih-zahodiv-dlya-pidtrimannya-stabilnosti-bankivskoyi-sistemi-na-chas-diyi-v-ukrayini-voyennogo-stanu> (дата звернення: 22.03.2025р.)
3. Обов'язкові резерви. *НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/money-market/reserve-requirements-chart> (дата звернення: 22.03.2025р.)

УДК 336.997

Антонюк В.І.

аспірант спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича,

Марич М.Г.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

ІННОВАЦІЙНІ ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ЛІКВІДНОСТІ МСП: РОЛЬ БАНКІВ ТА ФІНТЕХУ В УМОВАХ СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Фінансове посередництво є ключовим елементом підтримки малого та середнього бізнесу (МСП), забезпечуючи доступ до фінансових ресурсів та інструментів управління ліквідністю. У сучасних умовах цифровізації

банківські установи активно впроваджують фінансові технології (FinTech), що змінює класичні підходи до оцінки кредитоспроможності, управління ризиками та фінансування бізнесу. Інтеграція FinTech у банківський сектор дозволяє розширити можливості фінансування МСП, зменшуючи час на ухвалення рішень, оптимізуючи витрати та підвищуючи ефективність фінансових операцій.

Для забезпечення ліквідності МСП у сучасних економічних умовах застосовуються різноманітні фінансові інструменти, які пропонують як традиційні банки, так і фінтех-компанії. Вибір оптимального механізму фінансування залежить від багатьох факторів: швидкості доступу до капіталу, рівня ризику, вартості фінансування та регуляторних обмежень.

У таблиці 1 нижче наведено порівняльний аналіз ключових інноваційних фінансових інструментів, їхніх переваг і недоліків, що дозволяє оцінити їхню ефективність у контексті забезпечення ліквідності та фінансової стійкості малого бізнесу.

У цьому контексті важливу роль відіграє співпраця банків і фінтех-компаній, яка дозволяє комбінувати традиційні банківські ресурси з інноваційними технологіями для забезпечення ліквідності МСП. Банки, маючи доступ до значних фінансових ресурсів і довіру клієнтів, можуть інтегрувати фінтех-рішення у свої послуги, розширюючи можливості фінансування для малого бізнесу. Це сприяє підвищенню швидкості доступу до капіталу, зниженню вартості фінансування та створенню персоналізованих продуктів, адаптованих до потреб підприємців. Одним із прикладів такої співпраці є партнерські програми, що дозволяють об'єднувати традиційні банківські сервіси з цифровими платформами, забезпечуючи підприємствам більш гнучкі та ефективні фінансові рішення.

Одним із перспективних підходів є модель "Banking-as-a-Service" (BaaS), що передбачає надання банками своєї інфраструктури для фінтех-компаній, які створюють нові фінансові продукти. Це дозволяє комбінувати стабільність і

надійність традиційного банківського сектора з інноваційністю фінтех-стартапів. Наприклад, через BaaS-платформи фінтех-компанії можуть швидко запускати мобільні банківські рішення, сервіси кредитування або платіжні послуги без необхідності отримання банківської ліцензії [6].

Таблиця 1.

Переваги та недоліки фінансових інструментів підтримки ліквідності
МСП [1-5]

№	Параметр	Переваги	Недоліки
1	p2p-кредитування	Доступність для бізнесу без кредитної історії, швидкість отримання коштів	Високі процентні ставки, ризик шахрайства, низька регуляція
2	Краудфандинг	Можливість залучення коштів без боргового навантаження, маркетинговий ефект	Високі витрати на маркетинг кампанії, залежність від популярності проєкту
3	Цифрові платформи кредитування (BNPL, мікрофінансування)	Автоматизований процес оцінки ризиків, швидке фінансування	Обмежений доступ до великих сум фінансування, високі комісії
4	Факторинг	Швидке отримання ліквідності, зниження ризику неплатежів	Витрати на факторингове обслуговування, залежність від якості дебіторської заборгованості
5	Реверсивний факторинг (забезпечення оплати постачальникам за рахунок банку чи фінтех-компанії)	Покращення відносин з постачальниками, зменшення потреби в короткострокових кредитах	Доступний лише для компаній з перевіреним бізнес-партнером (зазвичай для великих корпорацій)
6	DeFi-кредитування (смарт-контракти на базі блокчейну)	Прозорість, миттєві транзакції, відсутність посередників	Висока волатильність криптовалют, ризик кібератак, нерозвинена регуляторна база
7	Токенізовані активи (використання цифрових активів як застави)	Доступ до глобальних ринків, автоматизація фінансування	Високі технічні вимоги, складність оцінки реальної вартості активів
8	Кредитний скоринг на основі AI	Доступність фінансування для бізнесів без офіційної кредитної історії	Можливі помилки алгоритмів, загроза приватності даних
9	Автоматизоване управління фінансами	Оптимізація грошових потоків, зниження витрат	Низька адаптація до специфічних бізнес-процесів

Водночас розвиток фінансових технологій супроводжується низкою регуляторних викликів. Головними з них є забезпечення фінансової безпеки, боротьба з кіберзагрозами та запобігання фінансовим махінаціям. Оскільки

багато фінтех-рішень ґрунтуються на використанні штучного інтелекту, блокчейну та цифрової ідентифікації, важливим аспектом є впровадження ефективних механізмів контролю, зокрема управління ризиками, захисту персональних даних та відповідності нормам фінансового моніторингу.

Фінансова інклюзія є одним із ключових факторів сталого економічного розвитку, оскільки вона забезпечує рівний доступ до фінансових ресурсів для всіх підприємств, незалежно від їхнього розміру чи географічного розташування. Сучасні фінансові інновації сприяють підвищенню доступності капіталу для малого бізнесу, знижуючи залежність від традиційного банківського кредитування. Окрім цього, цифрові фінансові технології сприяють розвитку соціально відповідального підприємництва, дозволяючи бізнесу інтегрувати принципи екологічної та соціальної відповідальності у свою діяльність. Наприклад, платформи краудфандингу та p2p-кредитування можуть сприяти фінансуванню проєктів, що підтримують соціальні ініціативи або екологічно чисті виробничі процеси. Штучний інтелект та аналіз Big Data дають змогу банкам та фінтех-компаніям пропонувати фінансові продукти з урахуванням екологічних ризиків та етичних критеріїв.

Перспективним напрямом є інтеграція "зелених" фінансових продуктів (Green FinTech) у фінансування МСП. Це включає кредитні програми для бізнесу, що використовує відновлювані джерела енергії, випуск "зелених" облігацій та цифрових платформ для інвестування у проєкти сталого розвитку. Завдяки таким інструментам МСП отримують можливість не лише зміцнити свою фінансову стійкість, але й зробити свій внесок у збереження довкілля, що відповідає глобальним трендам сталого розвитку та відповідального інвестування [7].

Отже, інноваційні фінансові інструменти підтримують ліквідність МСП, забезпечуючи швидший доступ до капіталу та оптимізацію фінансових процесів. Синергія банків і фінтеху поєднує стабільність із технологічною гнучкістю, сприяючи фінансовій інклюзії та економічному розвитку.

Альтернативні джерела фінансування (P2P-кредити, факторинг, DeFi, "зелені" фінансові продукти) розширюють фінансові можливості бізнесу, а ефективна взаємодія банків, фінтеху і регуляторів є ключем до прозорості та довіри до новітніх рішень.

Список використаних джерел

1. The Rise of Mobile Microfinance: Financial Inclusion through Technology. 2020. URL: https://finukr.org.ua/docs/FU_12_02_059_uk.pdf (дата звернення: 25.03.2025).
2. Стойко О. Я. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. *Проблеми економіки*. 2020. № 2. С. 356–364. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2020-2-356-364>.
3. Житар М. О. FinTech market in Ukraine: features, ways and prospects of development. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation*. 2024. № 1(13). DOI: <http://doi.org/10.32750/2024-0101>.
4. Schueffel P. DeFi: Decentralized Finance - An Introduction and Overview. *Journal of Innovation Management*. 2021. Vol. 9, No. 3. P. I–XI. DOI: https://doi.org/10.24840/2183-0606_009.003_0001I.
5. Mayorainfotech. Tokenization: The Future of Asset Ownership and Investment. LinkedIn Pulse. URL: <https://www.linkedin.com/pulse/tokenization-future-asset-ownership-investment-mayorainfotech-ikmqf> (дата звернення: 25.03.2025).
6. Omarini A. Bank and Fintech for Transformation of Financial Services: What to Keep and What is Changing in the Industry. 2023. 5 p. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4494023 (дата звернення: 25.03.2025).
7. Пахненко О.М., Коломієць П.Ю. Використання Green FinTech у розвитку соціально-відповідального бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 32. С. 94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-94>.

УДК 368:[608.1:575:612.6.05]

Арич М.І.

к.е.н., доцент

заступник директора Навчально-наукового інституту економіки і управління
Національний університет харчових технологій

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ФАРМАКОГЕНЕТИЧНОГО ТЕСТУВАННЯ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ В КАНАДІ

Стрімкий розвиток технологій генетичних досліджень створює умови для все-більш поширеного використання їх результатів на ринках страхування життя та здоров'я [1]. Однак, якщо застосування результатів генетичних аналізів для цілей андерайтингу у страхування є вже поширеною і встановленою практикою в багатьох країнах, то використання цього виду

генетичної інформації для інших, ніж оцінка страхових ризиків цілей (наприклад, фармакогенетичне тестування [1-2]), є поки що не дуже розповсюдженою практикою і потребує детального вивчення.

У роботі досліджено практику страхового ринку Канади щодо використання фармакогенетичного тестування для цілей інших, ніж оцінка страхових ризиків, а саме визначення найбільш дієвих лікарських засобів для застрахованої особи за полісами страхування на випадок хвороби (у тому числі медичного страхування). Тобто, фактично результати фармакогенетичного тестування на страховому ринку використовуються як один з інструментів персоналізованої медицини [1-3], адже для вибору найбільш дієвих ліків враховуються генетичні особливості людини [4]. Крім цього, перевагою застосування цього засобу для застрахованої особи буде те, що страхова компанія, як очікується, зможе наперед визначити перелік лікарських засобів, витрати на які будуть обов'язково покриватися страховиком у разі настання страхового випадку [3]. Також варто відмітити, що використання фармакогенетичного тестування, крім переваги у виборі кращого лікарського засобу, може також сприяти як, зокрема, зменшенню страхових виплат, так і в цілому підвищенню ефективності діяльності страхового ринку [3-4].

Встановлено, що відповідно до чинного наразі в Канаді Закону про заборону генетичної дискримінації (*Genetic Non Discrimination Act*) страховим компаніям заборонено вимагати у заявників на страхування здійснити будь-які нові генетичні аналізи і використовувати їх результати для цілей страхування [5]. При цьому, немає значення потрібні ці нові генетичні дослідження для оцінки страхових ризиків, чи ні. Однак, така заборона не стосується тих генетичних аналізів, які вже були зроблені раніше і страхувальник перед укладенням страхового договору надав свою добровільну згоду на їх обробку та використання [5]. Тут варто відмітити схожість із страховим ринком України, де такі добровільні згоди є фактично обов'язковою умовою для укладання договору страхування [2].

Так, наразі у Канаді застосування вже проведених раніше генетичних аналізів (у тому числі і фармакогенетичного тестування) регулюється відповідно до Закону про захист персональної інформації та електронних документів (*Personal Information Protection and Electronic Documents Act*), який і регулює та визначає умови доступу, використання та розкриття будь-яких особистих даних людини в Канаді [6]. Тобто, під дію цього нормативно-правового акту також підпадає і використання результатів фармакогенетичного тестування, а тому і страхові компанії щоб дотримуватись вимог даного закону і вимагають у страхувальників добровільну згоду на використання та обробку їх персональних даних. Крім цього, фактично така згода надає право страховій компанії отримувати дані з будь-яких доступних для неї джерел, наприклад, звертатися із запитом до медичних установ де перебував на лікування заявник на страхування і відповідно результати проведених генетичних досліджень можуть бути надані даною медичною установою.

Крім цього, проведене дослідження страхового ринку Канади показує, що враховуючи суттєві обмеження у доступі до результатів фармакогенетичного тестування запроваджені як Законом про заборону генетичної дискримінації, так і Законом про захист персональної інформації та електронних документів, страхові компанії у пошуку варіантів доступу для генетичної інформації страхувальників все більше приділяють уваги потенційній співпраці із компаніями, які надають послуги генетичних досліджень. Наразі така практика широко застосовується для співпраці страховиків із генетичними лабораторіями, які працюють по схемі «прямо до споживача» (*«direct-to-consumer (DtC)»*). Однак, незважаючи на те, що, зазвичай, ці компанії надають дуже обмежений перелік послуг генетичних досліджень, їх співпраця із страховими компаніями в Канаді суттєво зростає [1]. При цьому, поширеною практикою є заохочення з боку страховиків (наприклад, у вигляді зниженні страхових премій) здійснити певні генетичні дослідження у DtC генетичних лабораторіях [4; 7].

Список використаних джерел:

1. Brodie, M., & Joly, Y. (2024). DTC pharmacogenetic testing and health insurance: Good for health, good for business? SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4781566>
2. Arych, M.; Joly, Y. Genetic Discrimination in Access to Life Insurance: Does Ukrainian Legislation Offer Sufficient Protection against the Adverse Consequences of the Genetic Revolution to Insurance Applicants? *Laws* 2022, 11, 2.
3. Noushin Saadullah Khani, Hudson, G., Mills, G., Ramesh, S., Varney, L., Marius Cotic, Abidoph, R., Richards-Belle, A., Carrascal-Laso, L., Franco-Martin, M., Benjamin Skov Kaas-Hansen, Gesche Jürgens, Barrett, B., Jin, H., & Bramon, E. (2024). A systematic review of pharmacogenetic testing to guide antipsychotic treatment. *Nature Mental Health*, 2(5), 616–626. <https://doi.org/10.1038/s44220-024-00240-2>
4. Neubert, A., Brito Fernandes, Ó., Lucevic, A., Pavlova, M., Gulácsi, L., Baji, P., Klazinga, N., & Kringos, D. (2020). Understanding the use of patient-reported data by health care insurers: A scoping review. *PloS one*, 15(12), e0244546. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0244546>
5. Justice Laws Website (2025). Genetic Non Discrimination Act, 2017. URL: https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/annualstatutes/2017_3/page-1.html
6. Justice Laws Website (2025). Personal Information Protection and Electronic Documents Act, URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/p-8.6/>
7. Law, M. R., Kratzer, J., & Dhalla, I. A. (2014). The increasing inefficiency of private health insurance in Canada. *Canadian Medical Association Journal*, 186(12), E470–E474. <https://doi.org/10.1503/cmaj.130913>

УДК 336.7 (477)

Вишивана Б.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

Талах Н.Ю.

здобувач вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕБАНКІВСЬКОГО ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Розвиток фінансового сектору, підприємництва та конкурентного середовища в Україні призводить до змін у структурі фінансового ринку, включно з ринком фінансових послуг. У цьому процесі важливу роль відіграють фінансові посередники, особливо небанківські фінансово-кредитні інститути, які задовольняють потреби економічних суб'єктів, надаючи вузькоспеціалізовані фінансові послуги. Небанківські фінансово-кредитні

установи (НФКУ) є фінансовими посередниками, що надають послуги страхування, лізингу, факторингу та інших фінансових операцій, залучаючи і розміщуючи фінансові ресурси.

Ринок небанківських фінансових послуг є ключовим елементом економіки будь-якої країни, адже не лише сприяє фінансовій стабільності та захисту від ризиків для фізичних осіб і підприємств, а й стимулює економічний розвиток. Розвинений ринок небанківських фінансових послуг стимулює залучення іноземних інвестицій, зростання експорту та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Іноземні інвестори вважають важливим наявність такого ринку в державі для забезпечення захисту своїх капіталовкладень і зменшення ризиків.

Варто зазначити, що розвиток небанківського сектору сприяє диверсифікації фінансової системи та забезпечує ефективніший розподіл фінансових ресурсів. Це так само знижує ймовірність системного колапсу в разі виникнення проблем у будь-якому секторі фінансової системи. Таким чином, державі вкрай важливо приділяти увагу розвитку небанківського сектору на рівні з банківським [3].

Зауважимо, що з 01 липня 2020 року регулятором небанківського сектору в Україні, зокрема страхових, лізингових, факторингових, фінансових компаній, кредитних спілок, ломбардів та бюро кредитних історій є Національний банк України (НБУ) [1]. Водночас Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР) регулює діяльність недержавних пенсійних фондів та професійних учасників фондового ринку.

Фінансовий ринок потребує глибоких реформ, які б забезпечили його стабільність, прозорість та довіру клієнтів. Саме тому НБУ запровадив масштабне оновлення фінансової системи, спрямоване на підвищення платоспроможності установ та відповідальності перед споживачами. З цією метою в НБУ розпочали роботу нові профільні департаменти: методології регулювання діяльності небанківських фінансових установ і нагляду за

небанківськими надавачами фінансових послуг, крім того в підрозділах ліцензування, виїзних перевірок, фінансового моніторингу, статистики та звітності, захисту прав споживачів був розширений функціонал [2; 4].

Реформи НБУ зосереджені на таких ключових напрямках, які дали змогу підвищити стандарти ринку [4]:

- активна участь у розробленні та впровадженні нових секторальних законів (про фінансові послуги та фінансові компанії, про страхування, про платіжні послуги, про фінансовий лізинг) та нормативних актів, що регулюють ліцензування, розкриття власності, звітність, нагляд, оцінку ризиків та заходи впливу. Зокрема за участі НБУ розроблені зміни до законодавства, після ухвалення яких в Україні вперше з'явилося чітке законодавче регулювання роботи колекторських компаній та кредиторів під час врегулювання простроченої заборгованості за споживчими кредитами, обмежено процентні ставки на швидкі кредити, запроваджено граничну ставку 1% на день з метою убезпечення споживачів від високих ризиків боргової залежності;
- виявлення та усунення з ринку неплатоспроможних та недобросовісних учасників шляхом перевірок, контролю за дотриманням вимог законодавства та застосування заходів впливу, що зумовило зменшення кількості учасників ринку шляхом добровільного припинення діяльності або виключення з реєстру за рішенням регулятора через невиконання ліцензійних умов. Водночас спрощено процедуру виходу на ринок для професійних учасників, а також розширено можливості для розвитку бізнесу шляхом поєднання різних видів фінансових послуг та передачі окремих функцій на аутсорсинг;
- підвищення прозорості та посилення захисту прав споживачів. НБУ бере активну участь у забезпеченні ефективного механізму розгляду скарг та вирішення спорів, зокрема завдяки значному розширенню функцій

Управління захисту прав споживачів фінансових послуг (фінансового омбудсмена);

- підтримка постійної комунікації з учасниками ринку через профільні асоціації та безпосередньо з фінансовими установами шляхом проведення зустрічей, нарад та семінарів. Такий підхід сприяє налагодженню ефективної взаємодії між НБУ та учасниками ринку, дозволяє враховувати їхні думки та потреби під час розроблення регуляторних рішень;
- інформаційно-просвітницька робота серед населення, проведення заходів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності громадян, роз'яснення їхніх прав та обов'язків як споживачів фінансових послуг;
- удосконалення підходів до ризик-орієнтованого нагляду, побудова системи страхування воєнних ризиків, оновлення та вдосконалення регулювання факторингу, діяльності актуаріїв, діяльності бюро кредитних історій та кредитних посередників, а також впровадження вимог до системи управління учасників платіжного ринку.

На нашу думку, реформи НБУ є важливими та своєчасними кроками для забезпечення стабільності та прозорості небанківського фінансового сектору, захисту прав споживачів фінансових послуг, адже такі зміни значно зміцнюють довіру клієнтів, знижують ризики шахрайства, сприятимуть адаптації українського фінансового ринку до міжнародних стандартів, що створить міцний фундамент для стабільного розвитку економіки навіть у складних умовах.

Список використаних джерел:

1. Національний банк прийняв повноваження з регулювання ринків небанківських фінансових послуг. Офіційне Інтернет-представництво НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-priynyav-povnovajennya-z-regulyuvannya-rinkiv-nebankivskih-finansovih-poslug>
2. Організаційна структура Національного банку. Офіційне Інтернет-представництво НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/structure#orgchart>

3. Прокопенко Ж.В. Господарська діяльність небанківських фінансових установ як інституцій фінансового ринку та основа економічного зростання країни. *Ефективна економіка*. 2016. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5121>.
4. Рожкова К. Як змінився ринок небанківських фінансових послуг. *Економічна правда*. 05 липня 2024 р. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2024/07/05/716273/>

УДК 330.101

Гладчук О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Близнюк Н.В.

Керуюча відділенням філії - Чернівецьке обласне управління АТ Ощадбанк

ДРОПИ - ПЛАТІЖНЕ ШАХРАЙСТВО ІЗ БАНКІВСЬКИМИ КАРТКАМИ В УКРАЇНІ

Українське банківництво стикається із різноманітністю шахрайських схем, які негативно впливають на функціонування усіх учасників ринку банківських послуг, загрожуючи погіршенням їх фінансового стану, надійності та фінансової безпеки. Досить часто саме фінансова необізнаність населення щодо суті і різновидів шахрайств із банківськими продуктами не дає змоги їх вчасно виявити, уникнути чи взагалі попередити. Використання банками інноваційних сучасних технологій задля забезпечення надійності своїх продуктів і послуг стримують активне поширення банківського шахрайства, однак шахраї вигадують все нові прийоми і способи шахраювання із якими приходится боротися банкам.

Підтримуємо думку українських науковців, що: «фінансове шахрайство в комерційних банках – це багатогранне суспільно-економічне явище, що являє собою систему відносин у сфері грошового обігу та фінансових зобов'язань, метою яких є недобросовісне заволодіння фінансовими ресурсами банків і/або їхніх клієнтів шляхом обману або зловживання довірою чи службовим становищем громадян і працівників банківських установ» [1, с. 111].

Сучасні банки змушені виявляти і боротися із багатьма різновидами шахрайських дій. «До шахрайств, які вчиняються у банківській сфері відносяться такі діяння: шахрайства з банківськими рахунками, шахрайства з кредитними картками, шахрайства, що пов'язані із підркобою документів для отримання кредитів, а також незаконні дії з боку працівників банків, що мають своїм наслідком шахрайські дії» [2, с. 372].

Активний розвиток і використання платіжних карток, інтернет-банкінгу, зростання частки безготівкових розрахунків і клієнтського поля банків приваблює шахраїв у сфері платіжного шахрайства із використанням платіжних карток банків. Найбільш поширеними видами шахрайств із банківськими картками є:

1. Соціальна інженерія (обман населення задля отримання їх персональних даних і здійснення переказів із карток – фішинг, вішинг і т.п.).
2. Шахрайство з банкоматами і POS-терміналами (встановлення спеціальних пристроїв для зчитування даних – скімінг, трапінг, тощо).
3. Викрадення коштів із використанням хакерських і вірусних атак систем дистанційного обслуговування банків.

«Кількість незаконних дій з платіжними картками, за якими були понесені збитки, протягом 2023 року зросла на чверть та становила 272 тис. операцій. Сума збитків надавачів платіжних послуг, торговців, клієнтів від незаконних дій з платіжними картками за 2023 рік становила майже 833 млн гривень. Це на 73% більше, ніж у 2022 році. Середня сума однієї незаконної операції 2023 року становила 3 065 гривень. Шахрайство з платіжними картками найчастіше відбувалося через мережу Інтернет – 83% від загальної кількості випадків. Водночас лише 17% – через фізичні пристрої (торговельна мережа, банкомати, пристрої самообслуговування)» [3].

Найбільші збитки від фінансового шахрайства із платіжними картками в Європі несуть банки Великої Британії і Франції, хоча і застосовують передові системи платіжної безпеки. В Україні шахраї переважно використовують способи соціальної інженерії, з якими надзвичайно складно боротися банкам.

Останні роки набирає обертів нова шахрайська схема із платіжними картками банків – використання банківських карток громадян як «транзиту» для переказів і відмивання незаконно отриманих коштів, вона одержала назву – «дропи» або «грошові мули». Аномальне зростання кількості таких операцій Р2Р-переказів по системі зафіксовано з 2023 року. «Один із найбільших банків-емітентів виявив понад 12 тис. клієнтів-дропів лише за період з жовтня 2023 по квітень 2024 року. По кожній такій картці проходили сотні тисяч чи навіть мільйонів гривень платежів за короткий термін. У 2023 році у Великій Британії виявили 37 тис. банківських рахунків, пов'язаних із дропами» [4].

Схема відмивання коштів за допомогою дропів подібна смурфінгу, відбувається розбиття сум на декілька дрібних транзакцій, задля зменшення імовірності викриття. Однак схеми з дропами досить часто включають осіб, які несвідомо чи мимоволі (зокрема, через шахрайські пропозиції у соціальних мережах про працевлаштування) використовують свої банківські рахунки прагнучи легкого заробітку.

Етапи життєвого циклу дропів у шахрайській схемі:

1. Вербування людей на «роботу», часто через оголошення в соціальних мережах, із обіцянкою легких і швидких заробітків.
2. Дропи надають реквізити власних рахунків у банках або ж відкривають нові рахунки для надходження незаконно одержаних коштів.
3. Дропи переводять отримані кошти на інші рахунки застосовуючи різні види оплати (криптовалюта, перекази закордон, передплачені картки і т.п.).
4. Дропи виконують серії складних фінансових операцій (конвертація в різні валюти, численні грошові перекази, купівля-продаж різних активів), приховуючи реальні джерела незаконних коштів, тобто шарування.
5. Інтеграція незаконних коштів у легітимну економіку через інвестування, купівлю товарів розкоші, нерухомості тощо.
6. Постійний моніторинг злочинців за діяльністю дропів, щоб уникнути покарання і оплатити їх послуги.

Варто зауважити, що такий життєвий цикл дропів є дуже динамічним і короткостроковим, поки банки моніторять підозрілу діяльність клієнтів, комунікують з регулятором, «життя дропа» може закінчитися.

Характерним профілем типового дропу є:

- Новий клієнт банку, чи такий, за яким не було транзакцій тривалий час, після чого одразу починається аномальна активність по картці і він не може пояснити суть своєї діяльності і мети здійснених переказів.
- Основу обороту складають р2р-перекази, а звичайні операції купівлі товарів робіт і послуг, чи одержання готівки є мінімальними.
- У здійснених переказах майже немає спільних критеріїв або показників.
- Чисельність переказів дуже велика і може досягати сотень за одну годину.

В Україні досить часто у схемах із дропами використовують картки соціально незахищених верств населення, які прагнуть легкого заробітку (студентів, пенсіонерів, безробітних, внутрішньо переміщених осіб, людей, які проживають на тимчасово окупованих територіях).

Основними чинниками, які сприяли активному розвитку дропів стали: зростання кіберзагроз, розвиток новітніх технологій і цифрових платежів, економічна нестабільність і складний матеріальний стан деяких верств населення, низький рівень фінансової та юридичної грамотності громадян.

Банки стикаються із багатьма потенційними ризиками через операції за участю дропів: небажана опосередкована участь у відмиванні грошей, часті кібератаки, порушення комплаєнс, судові позови та юридичні проблеми із регуляторними органами, фінансові втрати, репутаційні та стратегічні загрози діяльності банків. Щоб зменшити негативний вплив таких ризиків банкам необхідно: вдосконалювати діючі системи боротьби з відмиванням коштів (перевірка клієнтів і моніторинг їх транзакцій); використовувати сучасні технології для виявлення дропів (ШІ, інтелектуальні дані, профілювання пристроїв і поведінкова біометрія); підвищувати фінансову і юридичну обізнаність власного персоналу і клієнтів; формувати канали збору інформації,

бази даних разом із іншими банками, НБУ, Державною службою фінансового моніторингу України та правоохоронними органами.

З метою зменшення ризиків використання дропів НБУ обмежив р2р-перекази по сумі і кількості на місяць (вихідних переказів), а також планує ввести спеціальні реєстри дропів і бази даних. Податкові органи теж мають право нараховувати податкові зобов'язання на обороти по банківських рахунках. Органи Національної поліції пропонують запровадити кримінальну відповідальність для дропів.

Отже, таке стрімке незаконне використання платіжних карток зумовлює необхідність пошуку сучасних і дієвих методів боротьби із шахрайськими діями та відмиванням нелегальних доходів, задля забезпечення надійної і стабільної роботи банківського сектору й усієї економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Годнюк І.В., Шубенко І.А., Вольська А.О. Фінансове шахрайство у комерційних банках України. Шляхи боротьби у сфері безготівкових розрахунків. *Економічний простір*. 2021. №165. С. 110-115.
2. Риженкова К.В. Визначення поняття шахрайства у сфері банківської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право*. Випуск 84: частина 3. 2024. С. 368-373.
3. Причиною більшості шахрайських випадків з платіжними картками стало розголошення даних їхніми користувачами. *Новини НБУ. Офіційний веб-сайт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/prichinoyu-bilshosti-shahrayskih-vipadkiv-z-platijnimi-kartkami-stalo-rozgoloshennya-danih-yihnimi-koristuvachami>
4. Грошові мули або дропи: що потрібно знати про актуальну шахрайську схему. *Fintech Insider*. URL: <https://fintechinsider.com.ua/groshovi-muly-abo-dropy-shho-potribno-znaty-pro-aktualnu-shahrajsku-shemu/>

УДК 336.773:658.8](477)

Гордіца Т.М.

к.е.н., доц. кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КРЕДИТНІ СПІЛКИ, ЯК ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА МАРКЕТИНГОВІ СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ

Протягом останніх трьох років, внаслідок повномасштабного вторгнення, фінансова система України переживає найгірший як економічний, так

людський шок з часів здобуття незалежності. Станом на листопад 2024 року 6,58 мільйонів людей виїхало за межі країни, 3,4 млн. стали внутрішньо переміщеними особами, збитки, що заподіяні інфраструктурі та будівлям сягають 152 мільярди доларів США, а понад 8000 підприємств були вимушені релакувати свій бізнес [1]. Слід зазначити, що рівень фінансового посередництва в Україні, порівнюючи із розміром економіки, відносно низький проти багатьох аналогічних країн. За даними НБУ, на ринку небанківських фінансових послуг на 01.12. 2024 року працювало: 489 фінансових компаній, 57 страхових non-life, 11 life та один суб'єкт господарювання - страховик зі спеціальним статусом, 108 кредитних спілок, 111 ломбардів, 71 колекторських компаній та 43 страхових брокери [2]. На ринку Чернівецької області трійку лідерів - кредитних спілок за розмірами активів складають: КС «Наші люди» (2023 р. - 72640,17 тис. грн., 2024 р. - 53589,09 тис. грн.), КС «Буковинський Альянс» (2023 р. - 32743,08 тис. грн., 2024 р. - 37537,35 тис. грн.) та КС «Агат» (2023 р. - 19211,06 тис. грн., 2024 р. - 2995,50 тис. грн.) [3], де дві, із представлених, демонструють різке зменшення активів в 2024 р., у порівнянні із 2023 роком.

В цілому, нестабільність макроекономічної ситуації в країні, як наслідок повномасштабного вторгнення, зміни в чинному законодавстві, що призвели до посилення вимог НБУ щодо функціонування кредитних спілок, зниження попиту на кредитування, фінансові труднощі, що пов'язані із неповерненням кредитів та із залученням депозитів й пайових внесків у 2024 вплинуло ефективність їх операційної діяльності, й зрозуміло, призвело до скорочення ринку. Зокрема, протягом 2023 року та III кварталів 2024 року 53 кредитних спілок виключено з Державного реєстру фінансових установ [1].

Неефективність операційної діяльності кредитних спілок, що призвела до зменшення обсягів їх активів на кінець року 2024 року, які становили всього 60% від 2021 року [4], потребує прийняття певних рішень для покращення діяльності фінансових установ в контексті стабілізації їх стану. Найбільш

прийнятною для стабілізаційних заходів є застосування стратегій виживання.

На відміну від стратегій зростання або розширення, стратегії виживання зосереджені на підтримці існуючих позицій, мінімізації втрат і адаптації до змін зовнішніх умов. У невизначеному економічному середовищі важливо розуміти, що виживання фінансової установи залежить не тільки від зовнішніх факторів, але і від її внутрішньої спроможності адаптуватися та реагувати на зміни. Адже стратегія виживання може допомогти кредитним спілкам досягти:

- зниження ризиків;
- забезпеченні фінансової стійкості;
- привернення уваги інвесторів – пайовиків (нових членів кредитної спілки), адже суб'єкти господарювання, що демонструють чітку стратегію виживання, більш привабливі, оскільки засвідчують здатність долати кризи.

Для розробки ефективної стратегії виживання для кредитних спілок Чернівецької області, доцільним є впровадження у фінансових установах наступного алгоритму дій:

1. Оцінка поточної ситуації. Першим кроком у створенні стратегії виживання є ретельна оцінка поточного стану бізнесу. Для цього слід провести аналіз за напрямками:

- фінансовий стан;
- ринок і конкуренти;
- сильні і слабкі сторони бізнесу.

Оцінка зазначених факторів допоможе виявити вразливості та зрозуміти, які дії потрібні для їх усунення.

2. Зниження витрат. Одним з найбільш дієвих засобів адаптації до кризи є скорочення витрат. Важливо визначити, які витрати не є матеріальними та можуть бути тимчасово припинені або зменшені, зокрема:

- щодо оптимізації бізнес-процесів;
- зниження витрат на маркетинг і рекламу;

- переукладення договорів різноманітних зобов'язань.

3. Зміцнення фінансової бази. Щоб пережити кризу, фінансовим установам необхідно посилити свою фінансову стійкість. Зазначене можна досягти завдяки:

- покращенню управління грошовими потоками;
- використанню додаткового фінансування (шляхом злиття декількох кредитних спілок);
- реструктуризації заборгованості позичальників.

4. Перерозподіл ресурсів. Під час кризи важливо перерозподілити ресурси кредитної спілки за найбільш пріоритетними напрямками, зокрема здійснити:

- передислокацію персоналу (наприклад, скорочення непотрібних посад або переведення персоналу на інші проекти);
- перенаправлення фінансових потоків на більш вигідні проекти з кредитування (для прикладу для кредитування релокації малого бізнесу споживачів з інших регіонів, що здійснили повне або часткове перенесення своїх активів чи потужностей в Чернівецьку область).

Перерозподіл ресурсів допомагає не тільки оптимізувати витрати, але і підтримувати основні бізнес-процеси в робочому стані;

5. Модифікація пропозиції видів кредитування, адже важливо адаптувати кредитні продукти до мінливих потреб ринку під час кризи. Це може бути:

- зміна запропонованих видів (за терміном, за напрямками тощо);
- впровадження нових сервісів;
- зниження процентної ставки для залучення клієнтів.

В цьому контексті важливим є контроль реакції споживачів та швидка адаптація пропозиції до вимог ринку.

6. Зміцнення відносин з клієнтами. У часи нестабільності важливо зберігати лояльність до існуючих клієнтів і працювати над зміцненням відносин з ними. Для цього потрібно:

- пропонувати знижки для членів спілки – позичальників та бонуси для членів

спілки – інвесторів (пайовиків та вкладників);

- провести маркетингові кампанії, що спрямовані на утримання членів спілки – інвесторів (пайовиків та вкладників). Час нестабільності вимагає більш ретельного планування та оптимізації рекламних кампаній. Потрібно більш детально орієнтуватися на свою цільову аудиторію, обирати найбільш ефективні рекламні канали та вимірювати результати в режимі реального часу. В цьому контексті потрібно здійснити інвестиції в цифрові технології та он-лайн присутність бізнесу в соціальних мережах, що розширить можливість для взаємодії з споживачами фінансових послуг та дозволить побудувати довгострокові партнерські відносини.

Список використаних джерел

1. Огляд фінансових ринків України та системи корпоративного управління для сталого відновлення: вебсайт МФУ. URL: <https://surl.li/bffxoc>.
2. Ринок небанківських фінансових послуг у листопаді – п'ять небанківських установ виключено з реєстрів: вебсайт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/rinok-nebankivskih-finansovih-poslug-u-listopadi--pyat-nebankivskih-ustanov-viklyucheno-z-reyestriv>.
3. Основні показники діяльності кредитних спілок (у розрізі установ) 2020-2024 рр.: вебсайт НБУ. URL: https://bank.gov.ua/files/stat/Indicators_Credit_unions.zip.
4. Огляд небанківського фінансового сектору. Березень 2025: вебсайт НБУ. URL: <https://surl.li/eossjb>.

336.71.005.334

Грубляк О.М.

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Островський В.П.

аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ВИНИКНЕННЯ НОВІТНІХ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В БАНКАХ УКРАЇНИ

Банківські установи виконують ключову роль у функціонуванні фінансового ринку в цілому, виступаючи посередниками між тими, хто має тимчасово вільні фінансові ресурси, і тими, хто потребує їх вкладення в

найкоротші терміни. Одним з найбільших джерел доходів банків, є кредитна діяльність, але вона супроводжується значними ризиками. Ризики постійно переслідують банківську сферу і їх мінімізація є важливим аспектом роботи банків. Кредитний ризик є достатньо великим, він, як правило, виникає через ймовірність неповернення позик. Розуміння природи, економічної суті даного ризику, дає позитивні результати. Ефективне управління кредитним ризиком є ключовими для забезпечення стабільності банків і фінансової системи загалом. Цілий ряд фахівців детально розглядають сутність кредитного ризику, його види, причини виникнення, методи управління та перспективи розвитку у сучасних умовах глобалізації та цифровізації. Але є ряд обставин коли потрібно розглядати банківські ризики в комплексі та враховувати кризові явища і військовий стан. Поняття кредитного ризику та його види є визначеними законодавчо і виходячи з визначення – це ймовірність втрат пов'язаних з невиконанням позичальником своїх зобов'язань. Але така ймовірність може і не наступити, якщо посилювати відповідальність всіх сторін кредитного договору. Залежно від джерел виникнення розрізняють кілька видів кредитних ризиків, кожен із яких має свої особливості та прояви виходячи з економічної ситуації в країні та світі. Хоча кредитні ризики з кожним роком зростають, методи боротьби з ними існують. Кожний вид ризику потрібно аналізувати детально. Є цілий ряд ризиків, які ще не досліджені або вони не включені в перелік регулятора. Щодо ризику окремо взятого позичальника, особливо в малому бізнесі, який стосується його фінансового стану, то його легше проаналізувати, а попит на такі кредити високий. В такому випадку банк, що надає кредит малому бізнесу, ризикує через обмежені фінансові резерви компанії, які можуть бути вичерпані в зв'язку з кризовими явищами та іншими, які не можливо передбачити. Але працювати з такими позичальниками конче необхідно і для банку, і для економіки в цілому. Як приклад – крах багатьох стартапів починаючи з 2020 року через пандемію, що привело до неспроможності повернення позик кредиторам. Такі ризики мінімізувати і

передбачити важко. Є ризики, якими банк управляти майже не може, один з них галузевий. Він виникає через залежність підприємств від специфіки окремої галузі, достатньо важливої, у якій вони функціонують. Прикладом може бути зміна цін на енергоносії та нафту. Як це було в 2014 році і негативно позначилося на компаніях енергетичного сектору, це мало наслідки для банків, які активно кредитували дану галузь.

Отже, невизначеність середовища призводить до виникнення ризикованої ситуації, яка може завершитися як з позитивними для суб'єкта діяльності результатами, так мати й небажані наслідки, що набувають форми збитків. Реалізація ризиків означає виникнення збитків в тій чи іншій формі. В процесі управління ризиками доцільно розрізняти очікувані та неочікувані збитки. Очікувані збитки - це суми, про які банкіри обов'язково повинні знати, що вони можуть мати місце. Наприклад, очікуваний рівень збитків за кредитним портфелем банку. Очікувані збитки завжди мають місце в процесі роботи банків, для цього у всіх банківських установах мають бути створені спеціальні резерви, які можуть покрити ризики, оскільки джерелом покриття очікуваних збитків банку є спеціальні резерви банку. Неочікувані збитки – це збитки, пов'язані з непередбаченими подіями. Наприклад, системна криза, міжнародні фінансові кризи, непередбачувані політичні катаклізми. Джерелом покриття неочікуваних збитків є капітал банку. Умови та обставини, які призводять до негативних наслідків та небажаних подій, називають факторами ризику. В процесі виявлення факторів ризику необхідно з'ясувати їх природу. За наявності повної та достовірної інформації фактори ризику є визначеними і можуть бути відомі з достатньо високим рівнем точності. Якщо ж інформація неповна та недостовірною, то фактори ризику характеризуються як невизначені. Виявлення та оцінювання таких факторів потребує застосування спеціальних методичних підходів, зокрема методів математичної статистики та теорії нечітких множин. В реальній практиці фактори ризику здебільшого мають змішаний характер. При формуванні загального переліку факторів ризику їх

доцільно поділити на зовнішні та внутрішні. Виявлення факторів та джерел виникнення ризиків дозволяє їх вивчити, ідентифікувати, виявити логічний взаємозв'язок і підібрати найбільш ефективні методи оцінювання та управління

Щодо геополітичних ризиків, то вони стали переважати не тільки в Україні, а і в світі. Санкції, війни чи політична нестабільність впливають на економіку країни та платоспроможність позичальників. Війна в Україні у 2022 році змусила багато банків переглянути кредитні портфелі через ризики неплатежів у постраждалих регіонах. Недостатнє управління кредитним ризиком стало причиною краху багатьох банків. Ми мали приклад великої кризи Lehman Brothers ще в 2008 році. Банк, що інвестував у ризикові іпотечні кредити, не врахував масштаби неплатежів, що спричинило його банкрутство. Це стало каталізатором глобальної фінансової кризи. А вже пізніше українські банки в 2014–2015 роках також пройшли цей негативний досвід. Економічна криза та війна на сході країни призвели до зростання проблемних кредитів, що змусило Національний банк України ліквідувати понад 80 фінансових установ.

У контексті глобалізації та цифровізації фінансових послуг управління ризиками зазнає значних змін. Глобальні підходи до ризик-менеджменту мають бути в пріоритеті. Застосування єдиних стандартів (наприклад, Базель III) дозволяє банкам ефективніше співпрацювати на міжнародному рівні. Цифровізація банківських послуг, також дає свій позитивний результат. Використання FinTech-компаній для управління ризиками відкриває нові можливості, зокрема автоматизацію оцінки позичальників. Варто також враховувати екологічні, соціальні та управлінські ризики (ESG). Зростає увага до сталого розвитку, і банки враховують ризики, пов'язані з екологічними чи соціальними аспектами.

У ситуації, яка склалася в Україні під час військових дій спонукає обрати надійний банк, який буде надавати кредити та гарантувати безпеку. Отже, аналіз банківських ризиків та інших показників роботи банку є важливим

питанням сьогоднішнього, оскільки гарантує позитивний результат співпраці позичальника і кредитора.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України – [http:// www.nbu.gov.ua](http://www.nbu.gov.ua)
2. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7617>(датазвернення23.03.2025).
3. Опитування українських банків та фінтехкомпаній - 2019. URL:http://FinTech.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR_12-12-2019.pdf (дата звернення: 23.03.2025).
4. Dr Paul Anthony Mariadas and Dr Uma Murthy. The Complexities of de-dollarisation

336.71.005.334

Жаворонок А.В.

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Крохмалюк Л.В.

аспірант

Національний університет «Чернігівська політехніка»

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ В СУЧАСНІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ

Банківська система в цілому, а особливо банки другого рівня, в Україні та в більшості країн світу, регулюється в залежності від рівня розвитку економіки. Банки є вразливою частиною фінансового ринку, оскільки вони наражаються на внутрішні і зовнішні ризики. Сама природа роботи банків є ризикованою і регулятор формує перелік ризиків, який має тенденцію до змін в залежності від стану економіки в країні. Цей перелік оновлюється періодично, виникають нові загрози. Оскільки банк має захистити себе і своїх клієнтів безпечними діями щодо ризиків, він змушений формувати систему банківської безпеки. Є ризики, які регулюванню майже не підлягають, але корегуються. Деякі з них, такі як ризик невідповідності умовам державного регулювання, мають важливе значення в діяльності банку. Не дивлячись на те, що робота банків пов'язана з

постійними ризиками, вони мають бути надійними та підтримувати всю фінансову систему у безпеці. Оскільки банки працюють з залученими коштами, то їх ризикові дії мають бути дещо обмежені ніж в інших галузях.

Усвідомленість банку щодо наявності ризиків сприяє формуванню безпечного відношення до управління та мінімізації ризиків, а відповідно і до прийняття управлінських рішень, які інколи приймаються поспіхом.

Одним з значущих ризиків в банку є кредитний ризик. Він має комплексну природу і може бути зумовлений як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. До внутрішніх факторів можна віднести недостатній аналіз кредитоспроможності позичальника. Звісно, що така помилка при оцінюванні фінансового стану позичальника призводить до видачі кредитів неплатоспроможним клієнтам. Ще одним однією причиною виникнення ризиків є недоліки в управлінні кредитним портфелем. Як приклад, банки, що не диверсифікують свої кредити, стають більш вразливим до секторних ризиків. Така неадекватна кредитна політика негативно може вплинути не тільки на кредитний ризик, а і на всю роботу банку. Наступним фактором може бути неправильне оцінювання та завищене очікування щодо вартості заставного майна, недостатній контроль за освоєнням кредитів також може спричинити ряд проблем з їх поверненням.

Щодо зовнішніх причини, то банки завжди мають менший вплив на них. Це і макроекономічні фактори. і падіння ВВП, і висока інфляція, і валютні кризи, які послаблюють здатність позичальників виконувати свої зобов'язання.

Важливим аспектом щодо мінімізації кредитного ризику є методи управління кредитним ризиком. Ефективне управління кредитним ризиком є багаторівневим процесом, що поєднує традиційні підходи та сучасні технології. Щодо класичних методів, то варто акцентувати увагу на оцінку кредитоспроможності позичальника. Розрахунок та використання фінансових коефіцієнтів, кредитних рейтингів і аналізу історії платежів, має бути детальним для визначення ризику дефолту.

Варто також звернути увагу на створення резервів, особливо в кризовий та військовий період. Згідно з рекомендаціями регулятора та міжнародних фінансових партнерів, банки зобов'язані формувати резерви залежно від ризиковості активів. Такі резерви залежать від стану економіки в цілому та банків зокрема.

Сучасні технології в банківській сфері мають випереджати ризики банкрутства. Big Data та штучний інтелект (AI) вже почали використовувати, але їх рівень не достатній. Аналітичні платформи дозволяють банкам прогнозувати поведінку клієнтів і визначати потенційних боржників на основі великих масивів даних. Наприклад, китайські банки використовують AI для автоматизованого оцінювання ризиків і прискорення процесу видачі кредитів. Blockchain-це технологія що дозволяє створювати прозорі записи щодо кредитної історії клієнтів, що мінімізує шахрайство. Автоматизовані системи моніторингу, забезпечують постійний контроль за фінансовими потоками клієнтів і виявляють ризикові угоди на ранніх етапах.

Кредитний ризик залишається одним із ключових викликів для банківської системи. Його успішне управління вимагає комплексного підходу, що включає аналіз позичальників, використання сучасних технологій і створення глобальних стандартів. Приклади криз минулого демонструють важливість ефективного ризик-менеджменту, адже недостатній контроль може призвести до значних втрат як для банків, так і для економіки загалом. У майбутньому цифровізація та глобалізація сприятимуть розвитку нових інструментів управління ризиками, підвищуючи стійкість фінансової системи.

Є ще ризики окремо взятої країни, які зумовлені впливом макроекономічних або політичних факторів у країні, а в Україні ще й військовими діями. Прикладом може бути економічна криза в Україні в 2008 році, яка спричинила дефолт багатьох компаній, що отримували кредити в іноземній валюті, через різке падіння курсу гривні. В світовій практиці існує ризик концентрації. Він виникає, коли банк спрямовує значну частку своїх

кредитів у вузький сектор. Прикладом може бути криза на ринку нерухомості в США перед фінансовою кризою 2008 року, яка стала наслідком надмірної концентрації кредитів у сфері іпотечного кредитування.

Розглядаючи нетипові ризики, варто зазначити, що передбачити їх і випередити складно, але досліджувати потрібно детально. Хоча кредитний ризик може виникати з багатьох причин, але в будь-якому випадку банк має себе убезпечити і мінімізувати загрози. Загрозу втрати чи часткової втрати коштів, наданих у тимчасове користування, банк має передбачити. Надзвичайно важливо, щоб банк постійно аналізував, що саме впливає на кредитоспроможність позичальника і викликає можливість неповернення кредиту. Такий процес аналізу в банку має бути постійним, адже в майбутньому від цього залежатиме його прибутковість. У зв'язку з такими обставинами є необхідність аналізу і обґрунтування всіх факторів, які впливають на кредитний ризик і його мінімізацію.

Будь який зовнішній фактор, що породжує ризик, може поставити під загрозу діяльність банку або його безперервність. В процесі аналізу ризиків банк обов'язково змушений враховувати можливість виникнення непередбачених та, в багатьох випадках, екстремальних обставин. В чому ми переконались на початку пандемії та повноцінного вторгнення і заходу наших територій, на яких були розміщені комерційні банки їх філії і відділення. Враховуючи набутий Україною досвід, банки постійно мають розробляти певні невідкладні заходи, плани дій на випадок кризових та інших обставин. Такий план заходів має регулярно переглядатись, оновлюватись і тестуватись, він є невід'ємним механізмом контролю за ризиками банку. На банківські ризики мають вплив і внутрішні фактори пов'язані з людським фактором, не правильно укладеною кредитною угодою та оцінкою кредитоспроможності позичальника і в цілому недосконалими правилами кредитування. Внутрішні фактори завжди відображають кредитну політику банку і його відношення до оцінки ризиків.

Неефективні дії банку можуть спричинити цілий ряд перешкод щодо досконалої кредитної політики.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України – [http:// www.nbu.gov.ua](http://www.nbu.gov.ua)
2. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7617> (дата звернення 23.03.2024).
3. Опитування українських банків та фінтехкомпаній - 2019. URL: <http://FinTech.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey> Report_UKR_12- 12-2019.pdf (дата звернення: 23.03.2025).

UDC: 336.7

Cristina Gabriela Cosmulese

Ph.D. in Economics, Lecturer, Department of Accounting, Audit and Finance, Stefan cel Mare University, Suceava, Romania.

Oksana Hrubliak

Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Finance and Credit Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

THE IMPACT OF FINANCIAL TECHNOLOGIES ON THE FUNCTIONING OF FINANCIAL MARKETS

Financial technologies (FinTech) have become a major driver of change in financial markets over the past decades. They have fundamentally transformed traditional approaches to financial services by introducing new methods for processing transactions, managing risks, granting loans, and making investments. Innovations such as blockchain, cryptocurrencies, mobile payments, and robo-advisors have significantly improved access to financial services for a wider population, lowered entry barriers to financial markets, and fostered greater competition among market participants.

Moreover, FinTech enhances transparency, increases the efficiency of financial operations, and reduces costs for users. However, the adoption of new technologies also presents financial markets with new challenges, including the need to adapt legislation, ensure cybersecurity, and protect consumer rights.

Studying the impact of financial technologies on the functioning of financial markets is highly relevant, as these innovations not only reshape business practices but also have the potential to drive significant transformations in the global economic landscape.

Significant contributions to the study of the impact of digital technologies on the functioning of financial markets have been made by researchers such as S. Volosovych [1], V. Kovalenko [2], K. Kraus [3], L. Pavlenko [4], S. Tsyruyk [5], and others. However, despite the substantial contributions of these scholars to the study of financial market digitalization, certain aspects remain insufficiently explored.

The integration of FinTech into traditional financial markets is an essential process that drives the modernization of the financial sector and enhances its efficiency. Collaboration between banks, insurance companies, investment funds, and FinTech firms enables the combination of the experience and reliability of traditional institutions with the flexibility and innovativeness of new technologies.

Banks are increasingly adopting FinTech solutions to automate processes, improve customer experience, and optimize costs. For example, the use of artificial intelligence for analyzing large volumes of financial data helps in more effective risk assessment and fraud detection, while blockchain technology ensures security and transparency in transactions.

Financial technologies are significantly transforming the modern financial market, impacting both traditional institutions and new market participants. One of the key effects is the reduction of entry barriers, allowing small and medium-sized enterprises to compete with large financial corporations. Innovative technologies lower the costs of launching financial services, simplify regulatory processes, and contribute to the development of new business models.

Another important outcome is the democratization of access to financial services. Thanks to FinTech solutions, users who previously had limited access to credit, investment, or insurance can now utilize financial services with minimal costs

and without geographical restrictions. This is particularly relevant for developing countries, where traditional banking systems are less accessible.

FinTech also stimulates increased competition in financial markets. New technological solutions compel traditional banks to adapt their strategies, offering customers more convenient and cost-effective services. As a result, the financial sector becomes more flexible and customer-oriented.

However, the implementation of digital technologies comes with a range of challenges and risks. Financial markets face issues related to cybersecurity, data protection, fraud, and the need for improved regulation. As the FinTech sector evolves rapidly, government regulators must adapt legislation to ensure market stability and protect consumer interests.

The key areas of financial technology development in the modern environment include:

1. The development of digital platforms for banking services, such as online banking and mobile applications, which are transforming the way financial services are delivered.

2. Cryptocurrencies and blockchain are influencing financial markets, particularly in the context of cryptocurrency exchanges, Initial Coin Offerings (ICOs), and decentralized finance (DeFi).

3. Payments and money transfers are evolving through the growth of mobile payments and electronic money solutions such as PayPal, Apple Pay, and Google Pay, impacting global payment systems.

4. The development of automated systems, such as robo-advisors and automated investment platforms, is revolutionizing investment management and financial consulting.

5. The implementation of digital payment platforms, mobile wallets, and instant international transfers significantly simplifies transactions and enhances the speed of financial operations.

Thus, the impact of FinTech on financial markets is both complex and dual in nature: on the one hand, technologies enhance the accessibility of financial services and market competitiveness, while on the other hand, they introduce new challenges related to security, regulation, and the adaptation of traditional financial institutions to new conditions.

References:

1. Volosovych, S. V. (2017). Dominants of technological innovations in the financial sector. *Economic Bulletin of the University*, 33(1), 15–22.
2. Kovalenko, V. V. (2018). The development of FinTech: threats and prospects for banks in Ukraine. *Priazovsky Economic Bulletin*, 4(09), 127–133.
3. Kraus, K. M. (2022). Blockchain as a modern financial institution: processes, strategies, technologies, and practical applications in the context of economic digitalization. *Effective Economy*, 1. DOI: [10.32702/2307-2105-2022.1.74](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2022.1.74).
4. Pavlenko, L. I. (2017). Financial technologies: development and regulation. *Economics and Society*, 13, 1193–1200.
5. Tsyruyk, S. V. (2018). Trends in the development of FinTech services in global and domestic financial markets. *Business Inform*, 10.

УДК 336.7

Леваєва Л.Ю.

к. е. н, доцент кафедри економіки

Кучеренко С.Ю.

к. е. н, доцент кафедри економіки

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗНИЖЕННІ РИЗИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах глобалізації та фінансової нестабільності управління ризиками є одним із головних завдань як для підприємств, так і для домогосподарств. Нестабільність валютного ринку, кризи ліквідності, зростання кредитних ризиків та інші фактори ускладнюють ведення бізнесу та прийняття фінансових рішень. Фінансові посередники відіграють вирішальну роль у зменшенні цих ризиків, забезпечуючи доступ до капіталу, страхування ризиків, фінансового консалтингу та інших механізмів захисту.

Значення фінансових посередників:

1. Банки, страхові компанії та інші установи збирають кошти від вкладників та інвесторів і спрямовують їх у прибуткові та стійкі проекти, зменшуючи ризик втрат.

2. Банківська система підтримує циркуляцію капіталу та надає кредитні ресурси, що дозволяє підприємствам безперебійно функціонувати.

3. Використання похідних фінансових інструментів (форвардів, ф'ючерсів, опціонів) допомагає знизити валютні, кредитні та ринкові ризики.

4. Страхові компанії допомагають захистити активи підприємств і населення від економічних та природних катастроф.

5. Завдяки регулюванню та контролю за фінансовими потоками посередники сприяють прозорості ринку та зменшенню спекулятивних ризиків.

З огляду на все вищезазначене, дослідження ролі фінансових посередників у зниженні ризиків економічної діяльності є вкрай важливим. Ефективність фінансового посередництва безпосередньо впливає на інвестиційну привабливість країни, макроекономічну стабільність та стійкість фінансової системи в умовах кризи.

Фінансові посередники відіграють ключову роль у забезпеченні стабільності та ефективності економічної системи, зокрема у мінімізації ризиків, пов'язаних з економічною діяльністю. Вони допомагають підприємствам і домогосподарствам управляти фінансовими ресурсами, сприяють диверсифікації ризиків і зменшують невизначеність у бізнес-середовищі.

Основні механізми зниження ризиків фінансовими посередниками:

1. Фінансові посередники, зокрема банки, страхові компанії та інвестиційні фонди, сприяють розподілу фінансових активів між різними секторами економіки. Це допомагає мінімізувати ризики втрат для окремих суб'єктів господарювання, оскільки потенційні збитки в одній галузі можуть бути компенсовані доходами в іншій.

2. Банки та кредитні установи здійснюють ретельну перевірку фінансового стану позичальників перед наданням кредитів. Завдяки цьому вони знижують ймовірність неповернення позик та забезпечують стабільність кредитного ринку.

3. Страхові компанії пропонують різні види страхування (майнове, кредитне, ризикове, страхування життя тощо), які допомагають компенсувати можливі збитки підприємств та фізичних осіб. Це особливо важливо для захисту бізнесу від форс-мажорних обставин, таких як стихійні лиха, нещасні випадки чи економічні кризи.

4. Фондові біржі та інвестиційні фонди забезпечують доступ до фінансових інструментів, що дозволяють компаніям та інвесторам ефективно розподіляти капітал і швидко реагувати на зміни ринкової кон'юнктури. Завдяки цьому економічні суб'єкти можуть зменшувати ризики, пов'язані з ліквідністю активів.

5. Фінансові посередники, зокрема біржі та інвестиційні фонди, надають інструменти для управління ризиками через деривативи (ф'ючерси, опціони, свопи). Це дозволяє компаніям зафіксувати ціну на сировину, валюту чи інші активи, тим самим уникнути несприятливих цінових коливань.

6. Фінансові установи також виконують консультативну функцію, надаючи інформацію про сучасні фінансові інструменти та стратегії управління ризиками. Це допомагає підприємствам приймати більш обґрунтовані рішення та уникати потенційних фінансових труднощів.

Фінансове посередництво в Україні стикається зі значними труднощами, що знижують його ефективність і суттєво стримують економічний розвиток країни. Ці виклики мають комплексний характер і охоплюють як проблеми довіри до фінансових установ, так і регуляторні та макроекономічні аспекти.

1. Низький рівень довіри до фінансових установ залишається однією з ключових проблем. Відлуння банківських криз, банкрутства великих фінансових організацій та втрати заощаджень вкладників сформували

скептичне ставлення населення. До цього додаються корупційні ризики, недостатня прозорість діяльності установ і низька фінансова грамотність населення, що обмежує активне використання послуг фінансових посередників.

2. Банківський сектор перебуває у складному становищі через високий рівень неповернення кредитів (NPL), що призводить до зниження ліквідності банків. Також спостерігаються високі ставки за кредитами, які роблять фінансування малодоступним для бізнесу та громадян. Дефіцит довгострокових кредитних ресурсів ускладнює інвестиції у реальний сектор, а надмірний державний контроль та жорстке регулювання створюють додаткові бар'єри.

3. Небанківські фінансові інститути залишаються недостатньо розвинутими. Ринок страхових компаній та інвестиційних фондів охоплює лише частину потенціалу, а кредитні спілки страждають від низької капіталізації, що обмежує їхню конкурентність. Окрім того, інтеграція України у світові фінансові ринки є недостатньою.

4. Макроекономічна нестабільність поглиблює ризики для фінансової системи. Значна залежність від зовнішніх запозичень, висока інфляція, яка знецінює заощадження громадян, а також валютні коливання створюють додаткові труднощі для бізнесу і потенційних інвесторів.

5. Регуляторні складнощі мають значний вплив на функціонування фінансової системи. Часті зміни у законодавстві формують невизначеність для інвесторів і фінансових установ. Бюрократичні процедури та складний процес отримання ліцензій унеможливають швидкий доступ нових посередників на ринок. Водночас відсутність належного контролю за діяльністю окремих установ сприяє шахрайським діям.

Ці проблеми вимагають комплексного підходу до їх вирішення, включаючи заходи щодо підвищення прозорості фінансового сектору, зміцнення довіри населення, стимулювання конкуренції та удосконалення регуляторної бази.

Шляхи розв'язання проблем фінансового посередництва в Україні включають такі ключові напрямки:

- підвищення довіри до фінансових установ через забезпечення більшої прозорості їхньої діяльності та відкритості перед клієнтами;
- активний розвиток небанківського фінансового сектора з паралельним стимулюванням припливу іноземних інвестицій;
- удосконалення регуляторного середовища, що сприятиме створенню стабільних та передбачуваних умов для функціонування фінансових посередників;
- розширення використання цифрових технологій, таких як FinTech і онлайн-банкінг, для доступнішого надання фінансових послуг населенню та бізнесу.

Вирішення цих проблем сприятиме підвищенню ефективності фінансового посередництва, що, у свою чергу, знизить ризики економічної діяльності та стимулюватиме економічне зростання України.

Висновки. Фінансові посередники є невід'ємним елементом ефективного функціонування економічної системи. Вони допомагають зменшити кредитні, інвестиційні, операційні та макроекономічні ризики завдяки диверсифікації капіталу, кредитному аналізу, страхуванню, хеджуванню та підвищенню фінансової грамотності. Їх діяльність сприяє стабільності ринку, стимулює економічне зростання та забезпечує захист суб'єктів господарювання від фінансових потрясінь. У сучасних умовах глобалізації та цифрової трансформації фінансові посередники продовжують відігравати важливу роль у зміцненні економічної безпеки держав та підприємств.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» (Документ 1953-IX, чинний, редакція від 30.12.2024, підстава – 4143-IX) Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>
2. Журавка О. С. Проблемні аспекти страхування фінансових ризиків в Україні. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2007. Т. 20, С. 16–24.

Yurii Lypka

Post-graduate Student

National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine

Oksana Kliukha

Candidate of Engineering (Ph.D.), Associate Professor of the Department of
Management and Public Governance National University of Water and
Environmental Engineering, Rivne, Ukraine

THE ROLE OF STOCK MARKET INTERMEDIARIES IN STIMULATING ECONOMIC GROWTH IN EMERGING ECONOMIES

Abstract. Stock market intermediaries serve as pivotal actors in emerging economies by bridging gaps between investors and capital markets, enhancing liquidity, and fostering institutional frameworks that drive sustainable growth. This article examines their role through mechanisms such as capital mobilization, risk diversification, and infrastructure development, supported by case studies from Latin America, BRICS nations, and India. Policy recommendations emphasize regulatory strengthening and institutional investor engagement to address structural barriers like low financial literacy and fragmented markets.

Emerging economies face unique challenges in mobilizing domestic and foreign capital to fuel industrialization and technological advancement. Stock market intermediaries – including brokerage firms, investment banks, and asset managers – act as catalysts by optimizing capital allocation, mitigating risks, and improving market efficiency. While prior research has focused on financial systems broadly, this article specifically analyzes intermediaries' contributions to economic growth in underdeveloped markets, drawing on empirical evidence from Latin America, Sub-Saharan Africa, and Asia. The impact of financial sector development on economic growth is well-documented, as seen in Nigeria between 1990 and 2020, where financial intermediaries significantly influenced GDP growth [1].

Role of Stock Market Intermediaries.

1. Capital Mobilization and Allocation. Intermediaries channel savings into productive investments, reducing reliance on informal financing. For example, pension funds in Chile and Colombia increased bond market capitalization by 15–20% between 2005 and 2015 by deploying long-term capital into infrastructure projects and equities. Conversely, Rwanda’s lack of intermediaries has hindered its ability to establish a functional stock exchange, underscoring their necessity [2].

2. Risk Mitigation and Diversification. By offering diversified portfolios (e.g., mutual funds) and hedging instruments, intermediaries attract risk-averse retail investors. Nigeria’s equity market participation rose by 8% following the introduction of index funds and investor education programs. The volatility spillover between stock markets in emerging economies, such as China and others, demonstrates the interconnectedness of these markets [3].

3. Market Infrastructure Development. Robust trading platforms, disclosure standards, and regulatory oversight are often pioneered by intermediaries. India’s post-1991 reforms, including the Securities and Exchange Board of India (SEBI) Act, enabled a 12% annual growth in market capitalization during the 1990s. The linkages between stock and currency markets in emerging economies highlight the importance of integrated financial systems [4].

4. Liquidity Provision. Market makers and institutional investors enhance liquidity, lowering capital costs for firms. BRICS nations saw a 0.3–0.5% GDP growth for every 1% increase in stock market turnover ratios, highlighting synergies between banking and equity markets [5].

Empirical Evidence and Challenges. Growth Linkages. Jordan’s Amman Stock Exchange demonstrates a bidirectional relationship: intermediary expansion boosted GDP by 2.3% annually from 2000–2010, while economic growth spurred demand for financial services. The relationship between stock market development and economic growth in emerging economies shows mixed causality, with some

studies indicating a unidirectional causality from stock market development to economic growth [6].

Structural Barriers:

- Low Savings Rates: Sub-Saharan Africa's median savings rate of 10% (vs. 25% in Asia) limits domestic capital pools;
- Family-Owned Firms: Resistance to public listings in Southeast Asia reduces market depth;
- Regulatory Gaps: Weak investor protection laws in Rwanda and Cambodia deter foreign participation [7].

Technological Disruption. Digital platforms like Brazil's B3 exchange have reduced transaction costs by 30%, though competition from global brokers (e.g., Robinhood) pressures local intermediaries to innovate.

Case Studies. Latin America: Pension Funds as Growth Drivers. Chile's AFP system mobilized \$200 billion in assets by 2020, financing 40% of corporate debt issuances and diversifying equity holdings. Colombia's stock market grew 10–15% annually post-2005 due to similar reforms. India: Regulatory Reforms and Market Expansion. SEBI's enforcement of insider-trading laws and dematerialization of shares increased retail participation from 5% to 18% between 1995 and 2005. BRICS: Synergies Between Banking and Equity Markets. China's Shanghai Stock Exchange saw a 20% liquidity surge after state-owned banks partnered with brokerage firms to underwrite SME listings [8].

Policy Recommendations.

1. Strengthen Investor Protection Laws: Modeled after Malaysia's Securities Commission, which reduced fraud by 25% through stringent disclosure requirements.
2. Promote Institutional Investors: Tax incentives for pension funds in Mexico increased equity holdings by \$50 billion from 2010–2020.
3. Address Structural Barriers: Rwanda's 2024 Fintech Strategy aims to boost financial literacy and digital trading access.

Conclusion. Stock market intermediaries are indispensable for emerging economies seeking to transition from informal, bank-dominated systems to modern capital markets. Their ability to mobilize savings, mitigate risks, and build infrastructure hinges on supportive regulatory frameworks and technological adaptation. Future research should explore blockchain-based intermediaries and their impact on market inclusivity.

References

1. Yusuf, Tilde Isah et al. "Financial Sector Development and Economic Growth in Nigeria (1990-2020)." *International Journal of Developing and Emerging Economies*. 2023. Pp. 12-15.
2. Musonera, Etienne and Vincent Safari. "Establishing a Stock Exchange in Emerging Economies: Challenge and Opportunities." *Development Economics eJournal*. 2008. Pp. 5-8.
3. Naik, Pramod Kumar and Puja Padhi. "On the linkage between stock market development and economic growth in emerging market economies: Dynamic panel evidence." *Review of Accounting and Finance*. Vol. 14. 2015. Pp. 363-381: pp. 20-23.
4. Kumar Guru, Biplab and Inder Sekhar Yadav. "Financial Development and Economic Growth: Panel Evidence From BRICS." *Economic Growth eJournal*. 2019. Pp. 10-12.
5. Kumar Guru, Biplab and Inder Sekhar Yadav. "Financial Development and Economic Growth: Panel Evidence From BRICS." *Economic Growth eJournal*. 2019. Pp. 15-18.
6. Naik, Pramod Kumar and Puja Padhi. "On the linkage between stock market development and economic growth in emerging market economies: Dynamic panel evidence." *Review of Accounting and Finance*. Vol. 14. 2015. Pp. 363-381: pp. 25-28.
7. Musonera, Etienne and Vincent Safari. "Establishing a Stock Exchange in Emerging Economies: Challenge and Opportunities." *Development Economics eJournal*. 2008. Pp. 8-10.
8. Kumar Guru, Biplab and Inder Sekhar Yadav. "Financial Development and Economic Growth: Panel Evidence From BRICS." *Economic Growth eJournal*. 2019. Pp. 18-20.

Майстер А.В.

к. е. н, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

У сучасних умовах глобальних економічних змін функціонування ефективного фінансового ринку є ключовим для розвитку ринкової економіки. Банки забезпечують широкий спектр фінансових послуг, сприяючи

задоволенню потреб у фінансуванні як підприємств, так і приватних домогосподарств, що стимулює економічне зростання.

На фінансовому ринку України наразі працюють 63 банківські установи, у тому числі шість державних, 14 інституцій з іноземними інвестиціями та 43, які базуються на приватному капіталі. Така структура банківської системи є відображенням глибоких трансформацій, що відбуваються в механізмах функціонування та управлінні цим сектором. Скорочення кількості банків має свої переваги, наприклад, зміцнення фінансової стійкості і підвищення прозорості діяльності, але також має і недоліки, зокрема зменшення рівня конкуренції на ринку та потенційне погіршення якості послуг, що негативно впливає на довіру населення до банківської системи.

Довгострокові тенденції в банківській галузі свідчать про періоди нестабільності, особливо протягом останніх десяти років, де бачимо значне скорочення кількості банків майже утричі з 176 установ на початку 2013 року до 63 на початку 2024 року.

Відзначимо, що загальний обсяг активів банківської системи України значно збільшився за останні роки, незважаючи на скорочення кількості діючих банків у країні. Це може вказувати на покращення управління активами, більшу фокусацію на прибуткових операціях та загальну консолідацію сектору, що сприяє зміцненню фінансової стабільності.

З 2014 року банківська система України відчула глибокий негативний вплив, який виявився у великому відпливі клієнтських коштів та погіршенні стану клієнтських активів.

На даний момент актуальним залишається питання підвищення ефективності діяльності банків. Це означає пошук нових джерел доходу, оптимізацію витрат, впровадження сучасних фінансових технологій. Інновації можуть істотно покращити якість та доступність банківських послуг, сприяючи розвитку фінансового сектору в цілому.

Характерною особливістю останніх років стало збільшення інтересу банків до інвестицій у цінні папери, зокрема військові облігації внутрішньої державної позики. Частка таких вкладень у загальних активах банків стрімко зростає, що свідчить про зміщення пріоритетів фінансових установ на підтримку державних програм у період кризи.

Для досягнення ефективності діяльності банків на фінансовому ринку держава повинна відігравати провідну роль у підтримці стабільності та надійності фінансової системи. Це передбачає впровадження заходів, спрямованих на забезпечення прозорості роботи ринку та захист прав інвесторів. Зокрема, необхідно створювати умови для вільного доступу до інформації про діяльність ринку, підтримувати ліквідність і платоспроможність фінансових інструментів, а також забезпечувати поступовий перехід до міжнародних стандартів діяльності у всіх сегментах ринку.

Як висновок зазначимо, що банки відіграють ключову роль у розвитку фінансового ринку України, оскільки його структура має банкоцентричний характер. Незважаючи на скорочення кількості банківських установ, їх основні кількісні та якісні показники залишалися на стабільному рівні, що демонструє ефективність діяльності банківської системи в цілому.

УДК 330.1

Микуляк О.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

ІНСТИТУЦІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ

Формування сприятливих умов для діяльності фінансових посередників – одна з головних складових забезпечення соціально-економічної стабільності в

суспільстві, а підвищення ефективності роботи органів регулювання фінансового ринку є важливим завданням уряду будь-якої країни.

Формування грошових ресурсів небанківських фінансово-кредитних установ має ту особливість, що воно не є абсолютно депозитним, тобто переданими їм коштами власники не можуть так вільно скористатися, як окремими видами банківських вкладів. Зазвичай ці кошти вкладають на тривалий, заздалегідь визначений термін. Чим довший цей термін, тим більші ризики супроводжують таке розміщення і тим вищі доходи воно повинно передбачати. Недепозитне залучення коштів може відбуватися на договірній основі та внаслідок продажу посередником своїх цінних паперів (акцій, облігацій) [1, с. 197].

Небанківські фінансово-кредитні установи виконують такі важливі функції в економіці країни: забезпечують рівновагу на ринку капіталів шляхом узгодження пропозиції і попиту на фінансові ресурси, приведення активів та боргових зобов'язань відповідно до потреб ринку; знижують питомі витрати на управління портфелем (завдяки ефекту масштабу); перерозподіляють і знижують ризики окремих вкладників шляхом диверсифікації; нейтралізують проблеми асиметричності інформації на фінансовому ринку; підвищують ліквідність фінансових інструментів шляхом професійного портфельного управління активами тощо.

Фінансові послуги – це сектор, у якому ефективне та якісне регулювання є критичним для добробуту споживачів, для підприємств та економіки загалом. Важливо, щоб споживачі були добре поінформовані про продукти та послуги, які вони купують, а також, аби фінансові установи справедливо ставилися до споживачів.

Регулювання діяльності з надання фінансових послуг відбувається шляхом використання низки інструментів (рис. 1) [2].

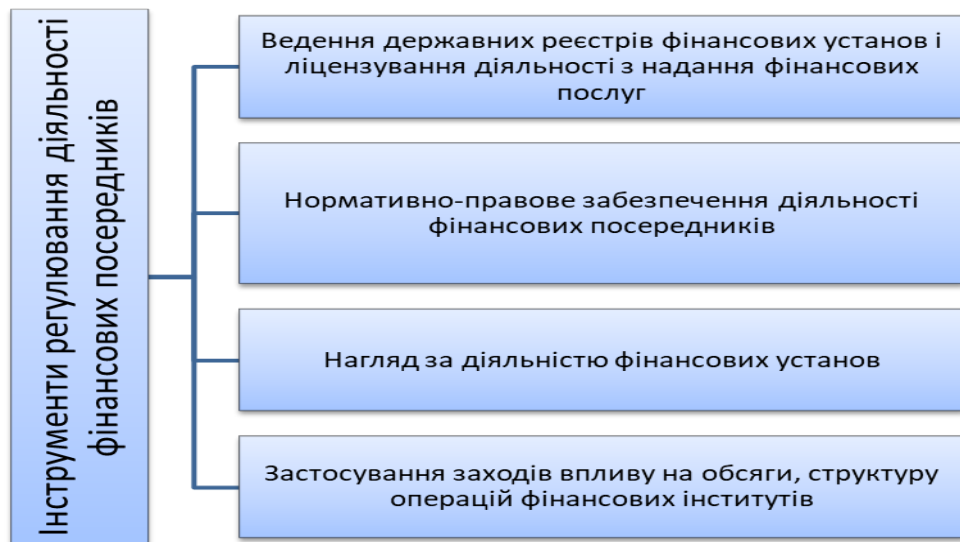

Рис. 1. Інструменти регулювання діяльності фінансових посередників

Регулятор ринку небанківських фінансових послуг може виконувати такі види нагляду [3]:

- пруденційний нагляд (нагляд за дотриманням пруденційних нормативів та інших вимог до діяльності, установлених законодавством);
- нагляд за ринковою поведінкою (нагляд за дотриманням фінансовою установою вимог до ведення діяльності, які передбачають відкритість і прозорість такої діяльності, бездоганну ділову репутацію власників та менеджменту, доброчесність і справедливе ставлення фінансової установи до клієнтів, увагу до їхніх потреб – надання якісних послуг, реклама, розкриття інформації, залучення посередників тощо, добросовісну конкуренцію щодо інших фінансових установ, недопущення шахрайства чи іншої протиправної діяльності, а також належну внутрішню організацію фінансової установи, яка забезпечує контроль за дотриманням згаданих правил);
- нагляд на консолідованій основі. Фінансові групи набувають щораз більшого значення. Такі об'єднання передбачають певні ризики: внутрішньогрупові транзакції створюють можливості для уникнення регуляторних обмежень, є ризик зазнати втрат від поширення труднощів на всі бізнес-одиниці фінансової групи. Об'єднання фінансових посередників в

організаційні структури фінансових груп знижують рівень прозорості, можуть виникати проблеми щодо конфлікту інтересів та зловживання монопольним впливом у сфері фінансових послуг.

Отже, головні завдання державних регуляторів фінансової сфери полягають у: створенні сприятливих умов для роботи фінансових установ; захисті учасників фінансового ринку від несумлінності й шахрайства; запровадженні однакових “правил гри” для всіх фінансових посередників, підтриманні добросовісної конкуренції між учасниками фінансового ринку; захисті безпеки фінансової системи; забезпеченні вільного і відкритого процесу ціноутворення на підставі попиту та пропозиції на фінансові активи; створенні ефективного фінансового ринку, на якому є стимули для підприємницької діяльності і ризик адекватно винагороджений; рівному доступі фінансових інститутів до інформації; сприянні інноваціям у наданні фінансових послуг; формуванні необхідних суспільству видів фінансових посередників, досягнення соціальних цілей з їх допомогою.

Список використаних джерел:

1. Банківська система: підручник / М. Крупка, Є. Андрущак, Н. Пайтра та ін.; за ред. д-ра екон. наук, проф. М. Крупки. 2-ге вид., переробл. і доповн. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. 524 с.
2. Про фінансові послуги та фінансові компанії. Закон України від 14 грудня 2021 року № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#n1134>
3. Путівник для небанківських фінансових установ. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Guide-book_for_non-bank_financial_institutions.pdf?v=8

УДК 368

Попова Л.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

ВПЛИВ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В контексті розвитку світової економіки та глобальної фінансової системи значення страхової сфери, зокрема ринку страхових послуг, продовжує

зростати. Система страхування є одним із головних джерел інвестицій в економіку завдяки створенню спеціальних фондів та перерозподілу коштів між економічними суб'єктами. Страхування є важливим інструментом управління ризиками та їх розподілу, що має комплексний характер і продовжує розвиватися у сучасній економіці. Окрім того, створює умови для поліпшення соціального захисту населення. Захист майнових інтересів страхувальників забезпечує безперервність відтворення та сприяє стабільності економічної й фінансової систем. Як наслідок, ринок страхових послуг стимулює інтеграцію національних економік у глобальну економіку і прискорює процеси глобалізації.

Питання впливу ринку страхових послуг на розвиток економіки є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених. Але глобалізація, цифрова трансформація, що охопила всі економічні процеси мають швидкоплинний та швидкозмінний характер, що породжує нові ризики, методи їх подолання та нові шляхи розвитку задля забезпечення досягнення цілей сталого розвитку економіки. І хоча ринок страхових послуг після початку повномасштабного вторгнення дещо впав (падіння валових страхових премій склало 20%), але вже в 2023 році продемонструвало зростання, досягши рівня 2021 року. Але значення рівня проникнення страхування в економіку продовжує зменшуватись. Станом на 2024 рік рівень проникнення страхування склав 0,72%, на 2023 рік – 0,765 [1]. До прикладу десятьма роками раніше показник становив 2,03%. Даний показник є певним індикатором розвитку ринку страхування. Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року цільове значення індикатора заплановане станом на 1 січня 2025 р. на рівні не нижче 2% ВВП [2]. Раніше, згідно Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, планувалося збільшення рівня даного показника до 7% ВВП. Як бачимо, дана ціль не була досягнута, а навпаки, простежується значне падіння. Рівень проникнення страхування в розвинутих країнах досягає 10-15%. До прикладу, у США – 12%, Японія – 8%,

Франція - 10%, Нідерланди, Швейцарія - 9%, Великобританія – 11% (дані за 2021 рік) [3].

Вищі темпи зростання ВВП спричиняють зростання економічної активності, що дає підстави стверджувати про позитивну кореляцію між темпами зростання ВВП та попитом на страхові послуги, зокрема страхування життя. Адже зростання ВВП призводить до зростання зайнятості та доходів населення, а зростання доходів в свою чергу призводить до збільшення заощаджень, що безумовно вказує на потенційне зростання попиту на страхування в цілому [4].

Станом на 2022 рік в Україні на душу населення припадало 1042,1 грн. страхових платежів, що по курсу на той час складало 27,4 дол США. Тоді як, до прикладу, у Великобританії – 5417,9 дол США, Франції – 3843,9 дол США, Японії 2701,8 дол США, в США – 8880,9 дол США [3].

Дані показники свідчать про низький рівень розвитку ринку страхування та незначний вплив на розвиток економіки. На жаль, геополітична ситуація в країні, військові дії не сприятимуть найближчим часом вирішенню питань із зростанням даних показників.

Але поряд з тим, посилення регулювання ринку страхових послуг з боку НБУ, законодавчі зміни (прийняття нового Закону України Про страхування), посилення вимог до платоспроможності, структури капіталу, управління ризиками є важливими інструментами зростання ринку страхування.

Зокрема слід відмітити зростання активів страхових компаній з 64737 млрд грн у 2020 році до 74335 млрд грн у 2023 році, що характеризує зростання капіталізації ринку страхування. Простежується поступове зростання обсягів страхових резервів, що є основним джерелом інвестиційних вкладень [1].

Важлива роль страхових компаній в економіці зумовлена їх значними інвестиційними можливостями. На приклад, частка інвестиційних вкладень лайфових страхових компаній в загальному обсязі інвестицій у Великобританії сягає 80%. Сьогодні в інвестиційних портфелях вітчизняних страховиків

переважають депозити та незначна частка кладень у ОВДП. Перспективним є вкладення в економіку країни за напрямками, визначеними КМУ, корпоративні цінні папери (поширена практика у Великобританії та Німеччині), іпотека (Німеччина, Італія), чітка регламентація напрямів інвестування на засадах високої ліквідності інвестицій, повернення, чутливості до зміни процентних ставок та прибутковості за окремими елементами інвестиційного портфеля [5].

Також вплив на розвиток страхового ринку мають показники рівня середньої заробітної плати та індекс ділової впевненості.

Таким чином, розвиток економіки та подальше підвищення добробуту населення закладе фундамент для розвитку страхового сектору. Однак сьогодні в Україні значна частина доходів населення витрачається на споживання. Досвід розвинутих країн свідчить значний вплив розвитку страхування на економічне зростання і навпаки. Глобальні економічні проблеми негативно впливають на попит на страхові послуги, а також на обсяг інвестицій та роль страхових компаній як інституційних інвесторів,

Сьогодні в Україні простежується зростання ВВП, валових страхових премій, що дає підстави вважати про зростання ролі страхового сектору в майбутньому. Геополітична напруженість і більш висока інфляція призвели до економічних проблем в останні роки. Світова економіка демонструє стійкість, створюючи умови для зростання і підвищення прибутковості в страховій галузі. Глобальна страхова індустрія досягла нової рівноваги, що має стимулювати зростання попиту на страхування.

Список використаних джерел:

1. Показники діяльності страхових компаній. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#6> (дата звернення: 03.03.2025).
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України. https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_finsector_NBU.pdf?v=12 (дата звернення: 10.03.2025).
3. World Bank Open Data. World Bank Open Data. URL: <https://data.worldbank.org>
4. Milijana Novović Burić and other (2017). Impact of economic factors on life insurance development in Western Balkan Countries, Zbornik Radova Ekonomskog Fakultet au Rijeci 35(2): pp. 331-352. Available at:

https://www.researchgate.net/publication/322399714_Impact_of_economic_factors_on_life_insurance_development_in_Western_Balkan_Countries

5. Попова Л.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній на ринку страхових послуг України: оцінка та напрями розвитку в сучасних умовах. *Проблеми системного підходу в економіці*. Випуск 1. 2024. С.75-81. URL:http://psae-jrnl.nau.in.ua/journal/1_94_2024_ukr/13.pdf

УДК 339.7: 336.7

Рябець Н.М.

к.е.н, доцент кафедри міжнародного менеджменту
Київський національний університет імені Вадима Гетьмана

ВИХІД ТЕХНОЛОГІЧНИХ КОМПАНІЙ НА ГЛОБАЛЬНИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК: КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ, СПЕЦИФІКА, ПЕРСПЕКТИВИ ТА РИЗИКИ ДІЯЛЬНОСТІ

Глобальна економічна система за сучасних умов розвитку зазнає стрімких та якісних змін, одним із джерел яких виступає цифровізація, що дедалі набирає обертів. Так, зростаючий в останні роки інтерес з боку потужних технологічних компаній то фінансової сфери призвів до формування принципово нової галузі - технологічних фінансів (TechFin), яка формує новий фінансовий ландшафт та завдяки технологічно орієнтованому підходу трансформує глобальну фінансову систему. Розвиток фінансових технологій докорінно змінює обличчя фінансового ринку, швидкість здійснення фінансових операцій та можливості для залучення нових клієнтів [1]. Раніше технології та фінанси були принципово різними галузями, але останнім часом ми можемо спостерігати все більшу конвергенцію між ними. Деякі гігантські технологічні платформи, такі як Google, Apple, Amazon і Facebook, використовують свою потужну клієнтську базу і вдосконалені технічні можливості для надання широкого спектру фінансових продуктів. Ці фінансові продукти включають програми кредитування, цифрові платежі, страхові поліси, інструменти управління капіталом та інші. Поява нових технологічних рішень, яким притаманна простота використання (технологічний інтерфейс: легкість і доступність) та ефективність процесу (у випадку штучного інтелекту та

машинного навчання, аналітики даних), сприяє тому, що технологічні компанії (BigTech), на думку експертів, можуть підірвати фінансовий сектор так само, як вони це раніше зробили із іншими традиційними галузями та доволі легко посунути з ринку традиційні фінансові установи.

TechFin - це термін, який у 2016 році був введений в обіг фундатором китайського технологічного гіганта Alibaba Джеком Ма для опису AntFinancial, підрозділу компанії, що надавав фінансові послуги. За словами Ма, в той час як FinTechs спрямовують свою діяльність на оптимізацію фінансової системи та покращення її технологічної інфраструктури, компанії TechFin використовуючи підхід, орієнтований на технології, оживляють фінансову індустрію. TechFin-компанії можна окреслити як технологічні підприємства, які для надання фінансових послуг безпосередньо клієнтам, використовують технології, тим самим розширюючи свій бізнес у сектор фінансових послуг. На відміну від традиційних фінансових установ, які впроваджують технології для покращення своїх послуг (відомі як FinTech- загальна концепція, коли фінансова компанія починає використовувати технології для того, щоб забезпечити кращу підтримку клієнтів, як приватних, так і бізнес-сегменту), компанії TechFin є технологічними компаніями (наприклад, Google, Amazon, Facebook і Apple, тобто GAFA в США, а також Baidu, Alibaba і Tencent, тобто BAT в Китаї), в діяльності яких технологічний контекст входить у фінансову сферу, щоб трансформувати взаємодію користувачів із компанією. Відповідно до звіту експертів Банку міжнародних розрахунків, 11,3% доходу TechFin-компаній припадає на фінансові послуги, що, зважаючи на сукупний обсяг їхніх доходів, є значною сумою, особливо порівняно із FinTech-компаніями, які здебільшого працюють як стартапи і не мають широкого доступу до ресурсів фінансового ринку та даних користувачів [3]. Компанії індустрії технологічних фінансів використовують такі інновації, як штучний інтелект, машинне навчання, аналіз великих даних та індивідуальні блокчейн-рішення, щоб переосмислити фінансові послуги, зосереджуючись на доступності, ефективності та оптимізації

користувачького досвіду. Еволюція традиційних фінансів за допомогою TechFin може бути визначена переходом до більш інтегрованих, технологічних рішень, що призводять до формування нових бізнес-моделей та появи нових фінансових продуктів і послуг.

На думку експертів, саме TechFin-компанії відіграють ключову роль у формуванні майбутнього глобальних фінансів, впроваджуючи революційні технології та бізнес-моделі, які переосмислюють способи надання та споживання фінансових сервісів та продуктів. Це скеровує розвиток фінансової сфери до формування більш відкритих, доступних та орієнтованих на користувача фінансових екосистем. Використовуючи широкі можливості, що пропонують сучасні технології, компанії TechFin не лише роблять фінансові послуги більш ефективними та безпечними, але й демократизують доступ до них, сприяючи фінансовій інклюзії, досягнення якої визнано однією із цілей сталого розвитку.

Компанії галузі Techfin використовують свої технічні можливості та широкий доступ до великих баз споживачів для надання широкого спектру фінансових послуг, серед числа яких: 1) цифрові платежі 2) кредитування та фінансування; 3) інструменти для інвестування та управління капіталом.

Отже, Techfin-індустрія являє собою своєрідну точку перетину фінансових послуг і технологій. Якщо говорити про суть галузі, то вона зосереджена на створенні інноваційних фінансових послуг та продуктів, що базуються на сучасних технологіях. Компанії, що працюють у цій галузі, прагнуть створювати зручні та ефективні фінансові рішення, які допомагають приватним особам та компаніям вирішувати їхні фінансові проблеми та оптимізувати фінансову взаємодію. На наш погляд, можливо виокремити наступні ключові риси Techfin-компаній: 1) використання технологічної інфраструктури для надання широкого спектру фінансових продуктів та послуг. Від рішень для мобільних платежів до платформ пірингового кредитування дані структури легко інтегрують фінанси у свої бізнес-моделі, підвищуючи зручність та

доступність для користувачів; 2) аналітика та персоналізація на основі даних. Володіючи доступом до великих обсягів даних користувачів, компанії Techfin використовують передову аналітику та алгоритми машинного навчання, щоб отримати цінну інформацію про поведінку клієнтів, їхні фінансові потреби та споживчі вподобання, що своєю чергою, дозволяє їм надавати персоналізовані фінансові продукти, індивідуальний досвід користувачам та цільові рекомендації, що підвищує рівень залученості та задоволеності споживачів; 3) диверсифікація пропозицій фінансових сервісів та продуктів. Techfin-компанії виходять за рамки звичайних банківських послуг. Диверсифікуючи свої продуктові портфелі, дані компанії формують та розвивають всеохоплюючі фінансові екосистеми, які задовольняють різноманітні запити як індивідуальних клієнтів, так і з боку бізнесу. 4) Глобальне охоплення та проникнення на ринок. Працюючи в глобальному масштабі, компанії, що належать до сфери Techfin, розширюють надання своїх фінансових послуг за межі національних кордонів, щоб охопити мільйони користувачів по всьому світу. Незалежно від того, чи це фінансова дочірня компанія Alibaba, Ant Group, яка проникає на ринки Південно-Східної Азії, чи Google Pay, що розширює свою присутність у Європі, ці компанії використовують свою глобальну присутність, щоб скористатися новими можливостями і завоювати та розширити власну частку ринку; 5) Інновації та «підриви». Конкурентну перевагу технологічних фінансів становлять інновації, які дозволяють їм розширювати можливості фінансової сфери та якісно трансформувати її, а використання значних обсягів внутрішніх ресурсів для розробки та практичного впровадження нових фінансових сервісів та продуктів на базі існуючої технологічної інфраструктури, звільняє дані компанії від необхідності додаткових інвестицій у створення та розвиток цієї технологічної інфраструктури, принаймні на початкових етапах впровадження фінансових послуг. Незалежно від того, займаються дані компанії дослідженням та розробкою блокчейн-технології для забезпечення безпечності транзакцій, або

на основі штучного інтелекту впроваджують чат-ботів для підтримки клієнтів, або експериментують із криптовалютами, ці компанії є рушійною силою «підриву» та якісної трансформації й переосмислення майбутнього глобального фінансового ринку. Водночас, незважаючи на існуючі переваги функціонування TechFin-компаній на фінансовому ринку, зокрема: використання інноваційних технологій та технологічної інфраструктури для підвищення доступності, зручності та інклюзивності фінансових послуг, у сферах електронної комерції, мобільного банкінгу, страхування та інвестування, зростання та посилення ринкового впливу TechFin-компаній може призвести до високої, а іноді і надмірної концентрації влади в руках декількох великих гравців технологічного ринку, з чим має бути покликане боротися антимонопольне законодавство країн. Крім того, використання великих обсягів персональних даних TechFin компаніями, які систематично накопичують, зберігають, використовують та оновлюють їх, може спричинити серйозні проблеми із рівнем захисту приватності особистого життя користувача, а також із забезпеченням безпеки зберігання, використання та поширення таких даних. Відсутність гармонізації регуляторних норм щодо надання фінансових послуг або її низький рівень можуть обмежувати конкуренцію, не лише провокувати, а й підтримувати недобросовісну поведінку на ринку, негативно впливати на споживачів фінансових послуг. Отже, саме гармонізація регуляторних вимог та їхня диференціація сприятимуть збереженню цілісності фінансових ринків і посиленню фінансової інклюзії. Регулювання ринку фінансових технологій повинно сприяти досягненню балансу між стимулюванням інновацій, забезпеченням захисту прав споживачів, фінансової стабільності та цілісності фінансового ринку, а також достатнім рівнем конкуренції.

Список використаних джерел:

1. Edeh, F.O., Zayed, N.M., Nitsenko, V., Brezhnieva-Yermolenko, O., Negovska, J., and Shtan, M. (2022). Predicting Innovation Capability through Knowledge Management in the Banking Sector. J. Risk Financial Manag., 15(7), 312. <https://doi.org/10.3390/jrfm1507031211>.

2. TechFin: Jack Ma coins term to set Alipay's goal to give emerging markets access to capital; South China Morning Post, Dec 2016.
3. Aldboush, H. H. H., and Ferdous, M. (2023). Building Trust in Fintech: An Analysis of Ethical and Privacy Considerations in the Intersection of Big Data, AI, and Customer Trust. International Journal of Financial Studies, 11(3), 90. <https://doi.org/10.3390/ijfs110300902>.

УДК 336.7

Ткачук Н.М.

к. е. н, доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЕКОНОМІЧНИЙ КАПІТАЛ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ДОСТАТНОСТІ БАНКІВСЬКОГО КАПІТАЛУ

За умов глобальних викликів, військової агресії та нестабільності в Україні формуються складні умови для функціонування банків і банківської системи. Розвиток вітчизняних банків в умовах воєнного стану залежить від їх можливостей дотримуватися достатніх обсягів власного капіталу як запоруки нормального функціонування в складних ринкових умовах. Реальні можливості банків виконувати свою найважливішу функцію - кредитування економіки залежать від рівня їх забезпеченості власним капіталом і його достатності здійснюваним активним операціям. Відтак, вважаємо за необхідне розглянути роль економічного капіталу в забезпеченні достатності капіталу банку в контексті Базельських вимог.

Еволюції регуляторних норм достатності банківського капіталу означає зміну не лише мінімальних вимог до адекватності власного капіталу банків, але й запровадження інших підходів їх визначення, таких, як: наглядові процедури та методи оцінки власного капіталу для покриття значущих ризиків кожного окремого банку. Це передбачає посилений нагляд за розрахунком обсягу власного капіталу на індивідуальній основі, управління ризиками з врахуванням їх прийняття та агрегування, а також запровадження банками стрес-тестування.

У контексті необхідності оцінки достатності власного капіталу в умовах ринкової невизначеності, на нашу думку, варто звернути детальнішу увагу на два основні принципи системи нагляду та оцінки банківського капіталу відповідно до Базельських угод, а саме: Принцип 1, що передбачає комплексний процес оцінки і виміру внутрішніх потреб банку в капіталі (ICAAP), і Принцип 2 - здійснення наглядовими органами процесу наглядових перевірок та оцінки (SREP) [1,2]. При цьому ICAAP виступає не кількісним нормативом, а системою заходів з виявлення, оцінки й управління ризиками, включаючи нагляд правлінням банку і спостережною радою банківської установи. Звіт ICAAP відображає результати процесу оцінки банком потреб в капіталі для покриття всіх суттєвих ризиків. Основна мета ICAAP - забезпечити адекватність власного капіталу для покриття поточних та потенційних ризиків на постійній основі та зміцнити фінансову стабільність кожного банку. Тому впровадження системи ICAAP спрямоване на підвищення стабільності банківських установ і банківської системи загалом, пошуку ефективних методів управління значними ризиками та об'єктивної оцінки системних ризиків, що накопичуються в банківському секторі через макроекономічну невизначеність і волатильність ринку.

Одним з ключових завдань ICAAP є визначення повного спектру ризиків, які можуть виникнути в процесі діяльності банку, як реалізованих (ринкових, операційних, кредитних та інших ризиків), так і потенційних (нових видів або додаткових розмірів ризиків, що можуть з'явитися в ході реалізації стратегії розвитку банку). Основні вимоги ICAAP включають розрахунок внутрішнього (економічного) капіталу, тобто додаткової внутрішньої оцінки капіталу, необхідної для покриття ризиків з урахуванням індивідуального профілю ризику банку.

У використанні банками в своїй діяльності концепції економічного капіталу передбачає виокремлення трьох напрямів: 1) визначення економічного капіталу для здійснення окремої операції на ринку; 2) виявлення граничного

розміру економічного капіталу для портфеля банківських операцій; 3) окреслення сукупного економічного капіталу для банку загалом. Розглядаючи перший напрям, зазначимо, що величина економічного капіталу банку буде визначатися як обсяг власного капіталу, необхідного для покриття очікуваних і неочікуваних ризиків незалежно від інших здійснюваних банком операцій. Гранична величина економічного капіталу (другий напрям) визначається як приріст економічного капіталу при включенні до портфеля банку певних операцій або їх виключення (зменшення величини економічного капіталу). Сукупний економічний капітал (третій напрям) являє собою величину власного капіталу для покриття передбачуваних і непередбачуваних ризиків діяльності банку загалом. Зауважимо, що в цьому випадку обчислення економічного капіталу повинно враховувати взаємозалежність усіх ризикових факторів як за різними операціями так і за сферами діяльності банку.

Величина економічного капіталу банку залежить від трьох ключових чинників: схильності до ризику; характеристик банківського портфелю; параметрів та методів оцінки ризиків. Схильність до ризику обумовлює склад та структуру банківського портфелю, параметри якого визначають розподіл ймовірностей отримання прибутків (збитків), що дозволяє розрахувати величину ризиків. Розподіли ймовірностей отримання прибутків (збитків) перебувають під впливом відповідних наборів ризик-факторів, які визначають профіль ризиків за банківським портфелем. При цьому, враховуючи значну кількість вхідних параметрів та складність методів оцінки ризиків, в міжнародній банківській практиці зазвичай використовується підхід, за якого початково проводиться розрахунок індивідуальних компонентів економічного капіталу, а потім їх агрегація (об'єднання в загальну величину в цілому по банку).

Оцінка величини економічного капіталу може здійснюватися за такими рівнями (індивідуальними компонентами): ризиковими позиціями (банківські операції, продукти, послуги), бізнес-напрямком, портфелем, банком в цілому.

На практиці, величина економічного капіталу визначається в залежності від сукупності видів ризику по кожній ідентифікованій компоненті й містить наступні етапи [3]:

- моделювання фінансового ризику у вигляді випадкової величини збитків;
- визначення передбачуваних і непередбачуваних збитків банку;
- визначення величини власного капіталу для покриття передбачуваних збитків;
- вибір методики розрахунку величини власного капіталу для покриття непередбачуваних збитків;
- ідентифікація ставлення банку до ризику та визначення рівня його схильності/несхильності до ризикової діяльності;
- визначення величини економічного капіталу як різниці між капіталом для покриття непередбачуваних збитків і капіталом для покриття передбачуваних збитків.

Відтак, економічний капітал має бути об'єктивним параметром діяльності будь-якого банку з чітко визначеною тенденцією до зниження потреби в ньому, що є безпосереднім результатом мінімізації ризиків або їхнього покриття власними доходами. Кожен банк повинен намагатися знизити потребу в економічному капіталі, тобто знизити ризики, які виникають в процесі його діяльності, або покрити їх власними доходами. Отже, очевидним є те, що найбільш оптимальним для банківських установ буде виявлення всіх можливих ризиків саме на стадії прийняття рішення про здійснення тієї чи іншої операції, а не в процесі її проведення. Лише тоді банки зможуть вчасно мінімізувати ризики з найменшими втратами власного капіталу, зберегти бажаний рівень рентабельності та платоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: Revised Framework. Comprehensive Version. BIS: official website. URL. <https://www.bis.org/publ/bcbs128.htm>
51. Basel III: Finalising post-crisis reforms. Bank for International Settlements. 2017. URL. <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf>.
3. Alessandri P., Drehmann M. An economic capital integrating credit and interest rate risk in the banking book. European Central Bank. Working Paper Series, №. 1041. April 2009. 55 p.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЛАТІЖНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Переважна частина фінансових операцій, що формують грошовий обіг країни, здійснюється в безготівковій формі шляхом переміщення коштів у межах банківської системи. У зв'язку з цим регулювання безготівкового обігу набуває особливого значення в грошових системах. Для ефективної організації цього процесу створюються платіжні системи – комплекси, що охоплюють принципи здійснення платежів, платіжні інструменти, правила та процедури їх використання, а також інституційні структури, які забезпечують функціонування цих систем. Роль платіжних систем в економіці полягає у забезпеченні своєчасності та надійності проведення платежів, можливості їх прискорення та виконання в режимі реального часу. Це сприяє підвищенню швидкості обороту капіталу та зниженню трансакційних витрат. Визначення на нормативному рівні принципів, правил і процедур платіжних операцій, а також запровадження механізмів контролю за їх дотриманням також посилює довіру між учасниками фінансових відносин.

В умовах повномасштабної війни, українці як і раніше віддають перевагу безготівковим розрахункам, а тому забезпечення безперервної роботи, надійності, стійкості об'єктів платіжної інфраструктури, запобігання ризикам через зростання кількості та інтенсивності кібератак є важливим завданням оверсайту державного регулятора платіжного ринку. Саме тому оцінка стану функціонування та державне регулювання платіжної інфраструктури під час війни набувають особливої актуальності.

Платіжна інфраструктура охоплює усіх учасників платіжного ринку та взаємовідносини між ними з метою задоволення потреб економічних суб'єктів

щодо виконання різноманітних платіжних операцій із застосуванням сучасних інструментів та технологій (рис.1).

Рис.1. Об'єкти платіжної інфраструктури України у 2024 році [1]

Як бачимо, на кінець 2024 року в Україні функціонували 59 об'єктів платіжної інфраструктури (за станом на березень 2025 року їх кількість зростає на одного технологічного оператора), серед яких платіжні системи, які створені НБУ – Система електронних платежів (СЕП) та Національна платіжна система «Український платіжний простір». Зауважимо, що НБУ, виконуючи функцію оверсайта визначає перелік ключових об'єктів платіжної інфраструктури:

- «системно важливі платіжні системи (СЕП є єдиною системно важливою платіжною системою в Україні впродовж тривалого часу);

- важливі системи (Mastercard, MasterCard International Incorporated, США; Visa, Visa International Service Association, США; PrivatMoney, АТ КБ «ПриватБанк», Україна; NovaPay, ТОВ «НоваПей», Україна; Фінансовий світ, ТОВ «Українська платіжна система», Україна);

- важливі технологічні оператори (ТОВ «ЕЙСІ ДІСІ ПРОЦЕСІНГ»; ПрАТ «Український процесінговий центр»; ТОВ «ТАС ЛІНК»)) [2].

Національний банк України, здійснюючи функцію оверсайта («діяльність

Національного банку України щодо забезпечення безперервного, надійного та ефективного функціонування платіжної інфраструктури, що включає: моніторинг платіжної інфраструктури; оцінювання платіжної інфраструктури на відповідність вимогам законодавства та міжнародним стандартам оверсайта; встановлення вимог та обмежень щодо діяльності платіжної інфраструктури; надання рекомендацій щодо удосконалення діяльності платіжної інфраструктури та/або застосування заходів впливу» [3]), розподіляє об'єкти платіжної інфраструктури за категоріями важливості для виявлення і запобігання ризиковості їх діяльності, що може нести загрозу для користувачів інфраструктур фінансового ринку в цілому та платіжного ринку, зокрема. Така діяльність регулятора також відповідає міжнародній практиці в частині відповідності міжнародним стандартам оверсайту.

З метою підвищення стабільності та надійності платіжної інфраструктури, а також для запобігання ризикам, що виникають у період воєнного стану та через зростання кількості й інтенсивності кібератак, Національний банк України посилив заходи оверсайту платіжної інфраструктури, зокрема щодо забезпечення безперервності, надійності і ефективності діяльності та системи управління ризиками особливо тих об'єктів оверсайту, які за результатами моніторингу визнані важливими.

Розглянемо статистику використання економічними суб'єктами платіжних інструментів для забезпечення платежів та інших розрахункових операцій. У 2024 році як і в попередні роки спостерігається високий рівень безготівкових розрахунків, зокрема зростання безготівкових операцій з платіжними картками за сумою і кількістю, з використанням безконтактних технологій, збільшення кількості активних платіжних карток, платіжних терміналів, банкоматів, точок продажу, які приймають платіжні картки (рис.2).

Наведені показники демонструють надійну роботу платіжної інфраструктури України в умовах воєнного часу та високий рівень довіри населення до безготівкових розрахунків.

Платіжні картки кількість операцій склала 8 654,4 млн, а їх загальна сума – 6 577,4 млрд грн, при чому переважна частина цих операцій (91,8% за кількістю та 90,1% за сумою) була здійснена в Україні	Безготівкові операції за кількістю склали 8 184,8 млн, а за сумою – 4 243,5 млрд грн. Найпопулярніші типи операцій: - оплата в торговельній мережі — 73,4% за кількістю та 46,8% за сумою (понад 6 млрд операцій на суму майже 2 млрд грн); - перекази з картки на картку становили 31,1% від загальної суми безготівкових операцій (1 318,4 млрд грн) і 8,2% за кількістю; - оплата товарів і послуг в інтернеті склала 13,6% за кількістю та 14,7% за сумою (622 млрд грн).
У 2024 році близько 95% від кількості та суми безготівкових операцій у торговельній мережі здійснювалися з використанням безконтактних технологій та NFC , що свідчить про зростання зручності та безпеки платіжних рішень в Україні.	Емісія платіжних карток досягла 132 млн, що на 15% більше, ніж у 2023 році за рахунок емісії карток у межах державних програм соціальної підтримки громадян («Національний кешбек», «Зимова еПідтримка», «eКнига»). Кількість активних карток зросла на 13% до 58,8 млн (44,5% від усіх емітованих карток). Кількість безконтактних та токенизованих карток зросла на 14% до 35 млн. Безконтактні картки становлять 60% від усіх активних карток. Токенизовані картки (NFC-технологія) складають чверть усіх активних карток, їх кількість зросла на 33% до 16,5 млн.
Розширення об'єктів платіжної інфраструктури 1) кількість платіжних терміналів у торговельних та сервісних мережах зросла на 10,5% порівняно з 2023 роком — до 496,6 тис., з яких 97,5% — безконтактні, що на 16,4% більше порівняно з 2021 роком і свідчить про повне відновлення та подальший розвиток термінальної мережі після втрат першого року повномасштабного вторгнення; 2) кількість пунктів продажу та надання послуг, які приймають платіжні картки , зросла на 12,8% — до 518,4 тис. (на 01.01.2024 — 459,7 тис.). 3) кількість банкоматів залишалася майже незмінною 15,7 тис.	

Рис.2. Статистика використання платіжних інструментів у 2024 році [4]

Отже, ефективність, надійність, оперативність, економічність та безпечність функціонування об'єктів платіжної інфраструктури позитивно впливають на зростання економічної активності, розвиток бізнесу, фінансового ринку, зміцнення державних фінансів та підвищення результативності монетарної політики центрального банку, реалізуючи мету НБУ щодо безготівкової економіки, розвинутої платіжної інфраструктури, прозорих, безпечних та надійних розрахунків та застосування інноваційних платіжних інструментів.

Список використаних джерел:

1. Сайт Національного банку України.URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments> (дата звернення: 29.03.2025)

2. Перелік важливих об'єктів платіжної інфраструктури. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/onovleno-perelik-vajlivih-obyektiv-platijnoyi-infrastrukturi-v-ukrayini> (дата звернення: 29.03.2025)
3. Про платіжні послуги: Закон України від 30.06.2021 року № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 29.03.2025)
4. Безготівкові розрахунки у 2024 році суттєво переважали серед операцій з платіжними картками. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bezgotivkovi-rozrahunki-u-2024-rotsi-suttyevo-perevajali-sered-operatsiy-z-platijnimi-kartkami> (дата звернення: 29.03.2025)

УДК 336.7

Харабара В.М.

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Васильчук А.М.

керуюча Чернівецьким відділенням № 5 АТКБ ПриватБанк

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Основні тенденції розвитку фондового ринку України значною мірою визначаються впливом військового конфлікту. Повномасштабна агресія РФ, що розпочалася у 2022 році, призвела до глибокого економічного спаду, зокрема суттєвого скорочення ВВП та фактичного припинення активності фондового ринку. Війна залишається ключовим фактором, що впливає на всі аспекти національної економіки, включаючи фінансові ринки. Подальша динаміка фондового ринку значною мірою залежатиме від перебігу військових дій та перспектив їх завершення. Фізичні руйнування, масова міграція населення та структурні економічні потрясіння, спричинені війною, створили вкрай несприятливі умови для функціонування ринку капіталу та підірвали рівень інвестиційної довіри.

Ефективний розвиток економіки країни неможливий без дієвого фондового ринку, оскільки він забезпечує циркуляцію капіталу та створює додаткові фінансові можливості для бізнесу й галузей. Для формування розвинутого фондового ринку необхідні інституційні заходи, розвинена інфраструктура, широкий вибір інвестиційних інструментів, достатня кількість ресурсів та об'єктів для вкладень, а також сприятливі ринкові тенденції. Для

забезпечення діяльності фондового ринку в Україні діє Національна Комісія з цінних паперів та фондового ринку, завданням якої є регуляторна діяльність ринку, ліцензійна діяльність та сертифікація спеціалістів, реєстрація емісій, інспекції, моніторинг професійних учасників, правозастосування, аналіз ринку й ін [3].

Фондовий ринок України характеризується домінуванням операцій із державними облігаціями. У 2023 році цей сегмент становив 93% від загального обсягу торгів, тоді як у 2021 році – 98%. Така структура ринку свідчить про низьку активність у сфері корпоративних акцій, що може пояснюватися високими інвестиційними ризиками, браком привабливих компаній для капіталовкладень або ж акцентом держави на залученні коштів через боргові інструменти.

На відміну від корпоративних цінних паперів, державні облігації приваблюють інвесторів завдяки нижчому рівню ризиків. Це дозволяє уряду ефективно використовувати їх для фінансування бюджетних потреб. Одним із важливих трендів є стрімке зростання інвестицій фізичних осіб у облігації внутрішньої державної позики (ОВДП). Станом на 1 листопада 2024 року обсяг таких інвестицій сягнув рекордних 70,5 млрд грн, що свідчить про підвищення довіри громадян до цього фінансового інструменту. Зростання інтересу до ОВДП спостерігається як серед фізичних, так і юридичних осіб. На 1 березня 2025 року загальний обсяг інвестицій в ОВДП зріс на 33% порівняно з попереднім роком і досяг 267 млрд грн. При цьому частка юридичних осіб у загальному портфелі зросла до 10,1%, а фізичних осіб – до 4,4%, що підтверджує розширення кола інвесторів. Попри незначне зниження вартості чистих активів (ВЧА) 15 відкритих ІСІ до 239,98 млн грн у грудні 2024 року, середня річна доходність цих фондів залишається на високому рівні – 9,68%. Це перевищує рівень інфляції, що свідчить про ефективність вкладень у цей сегмент. Головний фондовий індекс України – ПФТС – демонструє помірне зростання. Станом на 28 березня 2025 року його значення становило 505,45

пунктів, що на 0,54% більше, ніж на початку року. Прогнозується збереження цього рівня в короткостроковій перспективі.

Попри позитивну динаміку, загальна ситуація на фондовому ринку свідчить про його стагнацію, з обмеженими перспективами подальшого зростання як у коротко-, так і в середньостроковому періоді. Водночас історичний максимум індексу ПФТС, зафіксований у червні 2023 року на рівні 5 пунктів, виглядає аномальним на тлі загального зниження ринкової активності.

Фондовий ринок України наразі переживає складний період, зумовлений триваючою війною та її наслідками. Основна частка торгів припадає на державні облігації, тоді як активність на ринку акцій залишається низькою, а ліквідність обмеженою. Важливим чинником, що впливає на розвиток ринку, є макроекономічна ситуація та державна фінансова політика. Високий рівень облікової ставки, спрямований на стримування інфляції та підтримку стабільності національної валюти, впливає на прибутковість фінансових інструментів і загальну інвестиційну активність.

Інвестори змушені діяти в умовах значних обмежень: валютний контроль НБУ ускладнює інвестування за кордон, а низька ліквідність пайових цінних паперів обмежує можливості купівлі та продажу. Для власників українських акцій оптимальною стратегією наразі є очікування завершення війни та поступового відновлення ринку. Водночас нові інвестори можуть скористатися можливістю придбати активи за зниженими цінами, однак стикаються з високими військово-політичними ризиками. Інвестування в іноземні акції також залишається проблематичним через обмежений доступ до міжнародних фінансових ринків і труднощі з виведенням капіталу.

Попри ці виклики, важливу роль у розвитку ринку відіграють міжнародні фінансові партнери, які забезпечують Україні значну макроекономічну підтримку. У перспективі розширення співпраці з іноземними інвесторами може сприяти лібералізації ринку капіталу, підвищенню його ліквідності та

інтеграції у світову фінансову систему. Однак для реалізації цього потенціалу необхідне комплексне реформування фінансового сектору, зокрема покращення корпоративного управління, підвищення рівня прозорості бізнес-середовища та усунення адміністративних бар'єрів.

Таким чином, український фондовий ринок має значний потенціал для розвитку, проте його реалізація залежатиме від завершення війни, макроекономічної стабільності та ефективних реформ. Забезпечення стабільності, прозорості та впровадження інновацій сприятиме відновленню ринку, розширенню інвестиційних можливостей і зміцненню його ролі в національній економіці.

Список використаних джерел:

1. Аналітичні дані щодо розвитку фондового ринку. НКЦПФР. 2014-2024 рр. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
2. Близнюк О.П., Ставерська Т.О. Сучасний стан і тенденції розвитку фондового ринку України в умовах викликів війни та фінансової глобалізації. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/54669/1/zb-npr-econ-strat-01-2024-55-71.pdf>
3. Голюк В.Я., Кузмінський В.З., Чумаченко О.Г. Сучасний стан фондового ринку України та перспективи його розвитку. *Економіка і суспільство*. 2024. № 64. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4323/4249>
4. Підсумки торгів. ПФТС. URL: <https://pfts.ua/trade-info/trade-result>
5. Шулик Ю.В. Стан та перспективи розвитку фондового ринку України. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка» : науковий журнал*. 2024. № 33(61). Сс. 69-80. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/9342/1/State%20and%20prospects%20for%20the%20development.pdf>

УДК 37.014.5:336.14+338.2

Дмитрієва М. М.

аспірант кафедри фінансів

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСУВАННЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ЧИННИКА РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ

Економіка знань характеризується центральною роллю інтелектуального капіталу, інновацій та людських ресурсів у забезпеченні економічного

зростання та розвитку. Освіта, особливо середня, відіграє вирішальну роль у розвитку необхідних навичок і знань, які живлять економіку знань.

В економічному аспекті під ефективністю фінансування освіти розуміється оптимальний розподіл і використання фінансових ресурсів для досягнення якомога вищих освітніх результатів з мінімальними витратами. Це передбачає забезпечення того, щоб інвестиції в освіту сприяли покращенню успішності учнів, розвитку навичок і продуктивності робочої сили. Ефективне фінансування мінімізує втрату ресурсів, покращує доступ до якісної освіти та максимізує соціальну і економічну віддачу від витрат на освіту. Ця концепція також включає оцінку впливу моделей фінансування на рівність, інновації та довгострокове економічне зростання. Зрештою, ефективне фінансування освіти сприяє сталому розвитку шляхом створення освіченого та кваліфікованого населення, яке є рушійною силою економічного прогресу (рис. 1).

Рис. 1. Економічні аспекти ефективності фінансування середньої освіти

Джерело: складено автором

Розглянемо більш детально ключові економічні аспекти ефективності фінансування середньої освіти:

1) повернення інвестицій – вимірює економічні вигоди від освіти відносно інвестованих фінансових ресурсів;

2) економічна ефективність – гарантує, що освітні ресурси розподіляються на програми та установи, які дають найкращі результати на одиницю інвестицій;

3) справедливість у розподілі фінансування – усуває нерівність у доступі до освіти шляхом забезпечення справедливого розподілу ресурсів між різними соціальними та економічними групами;

4) залучення державного та приватного секторів – досліджує баланс між державним фінансуванням та приватними інвестиціями для оптимізації розвитку освіти;

5) довгостроковий вплив на економічне зростання – оцінює, як фінансування освіти сприяє розвитку робочої сили, продуктивності та економічному зростанню за рахунок інновацій.

Ефективне фінансування освіти має вирішальне значення для економіки знань, оскільки воно забезпечує розвиток людського капіталу, який є ключовим рушієм інновацій і технологічного прогресу. Оптимізуючи розподіл фінансування, уряд та державно-приватні інституції можуть створити систему освіти, яка випускає висококваліфікованих спеціалістів, здатних адаптуватися до економіки, що швидко змінюється. Крім того, система освіти із кращим фінансуванням підтримує дослідження, підприємництво та цифрову трансформацію, зміцнюючи конкурентоспроможність країни в глобальній економіці, заснованій на знаннях [1; 2].

Ефективність фінансування освіти з соціальної точки зору полягає в тому, якою мірою фінансові ресурси сприяють рівному доступу, соціальній мобільності та загальному добробуту суспільства. Це гарантує, що фінансування освіти зменшує нерівність між різними соціальними групами, створюючи умови для інклюзивності та соціальної згуртованості. Ефективне фінансування веде до підвищення рівня грамотності, кращих результатів у сфері охорони здоров'я та активізації громадянської активності, сприяючи більш інформованому і активному суспільству. Це також підтримує можливості

навчання протягом усього життя, дозволяючи людям адаптуватися до мінливих соціальних та економічних умов (рис. 2).

Рис. 2. Соціальні аспекти ефективності фінансування середньої освіти

Джерело: складено автором

Більш детально соціальні аспекти ефективності фінансування середньої освіти мають таке обґрунтування:

- гарантування того, що всі люди, незалежно від соціально-економічного становища, статі чи географічного розташування, мають можливості для отримання якісної освіти;
- допомога людям покращити свій соціально-економічний статус, надаючи їм знання та навички, необхідні для кращих перспектив роботи;
- усунення нерівності в доступі до освіти та результатах, сприяючи більш збалансованому та справедливому суспільству;
- зміцнення місцевих громад шляхом покращення освітньої інфраструктури, збільшення можливостей працевлаштування та сприяння громадянській активності;

– заохочення безперервного розвитку навичок та освіта поза традиційною школою, що дозволяє людям залишатися конкурентоспроможними в мінливому світі.

Отже, ефективність бюджетного фінансування загальної середньої освіти є ключовим фактором формування економіки знань, оскільки забезпечує якісну підготовку людського капіталу, розвиток інновацій та підвищення конкурентоспроможності країни. Раціональний розподіл і використання фінансових ресурсів у сфері освіти сприяє соціально-економічному зростанню та створює умови для сталого розвитку суспільства.

Список використаних джерел:

1. Ayan, T. Y., Pabuçcu, H. The assessment of knowledge economy efficiency comparing Turkey with the European Union countries. Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci / Proceedings of Rijeka Faculty of Economics. 2018. 36 (2). P. 443-464. DOI: 10.18045/zbefri.2018.2.443.
2. Pantea, M.-C. Crafting professional identities at the bottom of the knowledge economy a critical analysis of managerial discourses. Globalizations. 2024. 21 (5). P. 912-930. DOI: 10.1080/14747731.2023.2297460.

УДК 368:91

Д'яченко І.М.

аспірантка кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ ЯК МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО ЗАХИСТУ ДОМОГОСПОДАРСТВ ВІД НЕПЕРЕДБАЧЕНИХ РИЗИКІВ

Страхування життя є інструментом фінансової безпеки, спрямованим на мінімізацію економічних наслідків ризиків, пов'язаних зі смертю, інвалідністю або критичними захворюваннями застрахованої особи. Його соціально-економічна роль полягає в забезпеченні стабільності сімейних бюджетів шляхом перетворення шкоди від непередбачуваних подій на фінансові зобов'язання страховиків, які можна планувати й контролювати.

Страхування життя забезпечує не лише фінансовий захист страхувальника (або застрахованого) у разі настання страхового випадку, а й накопичує кошти

для майбутніх потреб. Крім того, страхування життя зменшує вплив на людей, які зазнають таких видів ризиків:

- 1) розлад здоров'я у результаті нещасного випадку;
- 2) покриття витрат, пов'язаних зі стійкою втратою працездатності, у тому числі встановлення інвалідності;
- 3) фінансування лікування критичних захворювань.

Зауважимо, що у разі смерті застрахованого члена сім'ї страхові виплати дозволяють компенсувати втрату доходу та уникнути різкого погіршення матеріального стану. Наприклад, страхова сума у розмірі 100 тис. \$ може бути спрямована на погашення іпотечного кредиту, фінансування вищої освіти дітей або покриття базових потреб домогосподарства протягом 2–3 років. За даними Світового банку (2024), бідність в Україні зросла щонайменше на 1,8 млн людей і сягнула 9 млн з початку 2022 року, та невеликий відсоток українських сімей мають резерви, здатні замінити дохід годувальника у разі його смерті. Водночас, відсутність страхового покриття змушує домогосподарства вдаватися до кредитування або соціальних виплат, що збільшує їхню заборгованість та залежність від державних виплат [1].

Страхування життя також передбачає виплати у випадку втрати працездатності через нещасний випадок або захворювання. Фінансові кошти (50 тис. \$ і більше) дозволяють оплатити реабілітацію, придбання спеціалізованого обладнання (наприклад, інвалідних візків) або адаптацію житлового простору. Згідно з опитуванням кадрового порталу Work UA (2022), 54 % респондентів відповіли, що зовсім не мають заощаджень, 19 % — що їм би вистачило грошей на 1 місяць, 15 % — мають накопичення на 2-4 місяці та 11 % — на пів року чи більше [2]. Так як не усі українці мають заощаджень для покриття медичних витрат у надзвичайних ситуаціях, виплати за договором страхування життя стали б критично важливими для запобігання подальшому зростанню бідності.

Сучасні продукти страхування життя можуть включати допоміжні ризики, зокрема таких захворювань, як онкологія, інфаркт міокарда або інсульт і в цей перелік включено інші критичні хвороби та травматизм. Наприклад, страхова компанія «ТАС» покриває такі страхові ризики, як критичні хвороби (до 31 захворювання), травматизм, виклик швидкої допомоги, хірургічне втручання, реабілітацію, госпіталізацію, стійку втрату працездатності внаслідок нещасного випадку або хвороби [3].

Таким чином, включення до страхування життя додаткових вищезазначених страхових ризиків, забезпечує більш комплексний соціальний захист населення і сприяє підвищенню ролі страхування життя у суспільстві. Це підтверджує його значущість як механізму фінансової безпеки, що реалізує такі важливі суспільні функції як соціальний захист населення, накопичення коштів, формування страхових резервів та стимулювання економічного розвитку країни.

Відповідно, страхування життя знижує потребу у соціальних трансфертах, що дозволяє перенаправити бюджетні кошти на інші пріоритетні напрямки (наприклад, оборону, освіту та інфраструктуру).

Незважаючи на очевидні переваги, рівень проникнення страхування життя в Україні залишається низьким (у 2023 р. – 0,08 %). На наш погляд, серед основних причин такої ситуації:

- недовіра до страхових компаній, обумовлена складністю договорів та випадками відмови у виплатах страхувальникам;
- обмежена фінансова грамотність споживачів послуг страхування життя – полягає у тому, що громадяни не розуміють механізмів страхування та його довгострокових переваг.

Отже, страхування життя є інвестицією у соціальну стабільність, яка перетворює потенційні непередбачувані витрати на передбачувані фінансові зобов'язання. Воно відіграє важливу позитивну роль для суспільства, населення та страхових компаній. Для суспільства – забезпечує соціальний захист,

знижуючи фінансові ризики у разі непередбачуваних подій, а також сприяє економічному розвитку завдяки інвестиціям. Для населення страхування життя дає можливість отримати фінансову підтримку у складних ситуаціях, забезпечуючи захист близьких та сприяє підвищенню фінансової грамотності. Для страхової компанії воно є стабільним джерелом доходу та можливістю зміцнювати відносини з клієнтами, що забезпечує довгостроковий розвиток і зростання. Таким чином, страхування життя сприяє соціальній стабільності, економічному розвитку та фінансовій безпеці населення.

Список використаних джерел:

1. Overview of The World Bank In Ukraine URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/overview>
2. 54 % українців не мають жодних заощаджень — дані опитування. веб-сайт. URL: <https://www.work.ua/news/ukraine/2003/>
3. Страхування життя. Веб-сайт страхової компанії «ТАС life». URL: <https://taslife.com.ua/lifemarket/zahyst-dlya-tebe>

УДК 336.7:338.1(477)

Жовнір-Василенко К.В.

старший викладач кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Петухова О.В.

старший викладач кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

ФІНАНСОВІ ПОСЕРЕДНИКИ ТА ЇХ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ УКРАЇНИ

Розвиток ринкової економіки характеризується поступовим відходом сфери виробництва на другий план, тоді як сфера обміну стає головною, видозмінюється роль фінансових посередників у концентрації та централізації капіталу. Успішний економічний розвиток залежить від інвестиційної

активності, яка, у свою чергу, обумовлена ефективністю діяльності фінансових посередників. Але, на жаль, навіть в даний час, коли ринкові відносини переважають, економістам доводиться доводити суспільну необхідність існування посередників, обґрунтовувати їх економічну сутність, місце та роль в економіці, зокрема їх роль у забезпеченні економічного зростання України в умовах війни та післявоєнної модернізації [2, с. 14].

Економіка України на початку повномасштабної війни мала споживчу інфляцію на рівні 10% рік-до-року. Повномасштабне вторгнення суттєво прискорило інфляцію, темпи якої сягнули свого піку у жовтні 2022 р. на 26,6% порівняно до жовтня 2021 року [4]. Зруйновані виробництва, порушені ланцюги постачань, збільшення виробничих витрат бізнесу внаслідок війни є основними причинами зниження економічного зростання України. Додатковий тиск на інфляцію створив друк гривні Національним банком України (далі – НБУ) з метою покрити дефіцит бюджету: у 2022 році НБУ надрукував 400 млрд грн (12,5 млрд США), на які було придбано урядові військові облігації. У 2024 році інфляція знову пришвидшилась через наявність дефіциту електроенергії та браку працівників, зниження врожаю через літню посуху тощо [4]. На сьогоднішній день відновленню економіки України перешкоджають складна безпекова ситуація, нестача кваліфікованих працівників та обстріли енергетичної інфраструктури [4].

Прогресуючу нестабільність фінансових ринків на тимчасовому етапі можна подолати за рахунок формування ефективної системи фінансового посередництва [1, с. 6]. Розвиток українського банківського сектору шляхом підвищення якості банківських активів, збільшення ліквідності банківських активів та довіри до банківської системи серед населення, розвиток страхового ринку України, стабілізація національної валюти, вдосконалення та стабілізація нормативно-правової бази у державі і взагалі ефективна економічна політика держави є ключовими чинниками економічного зростання України в умовах війни та післявоєнної модернізації.

Істотним є також питання формування інструментарію на фінансовому ринку та відповідних каналів перетікання грошових потоків та заощаджень населення, які забезпечують інвестування у приватний сектор. Вирішення проблеми забезпечення орієнтації інвестицій у бік недержавного сектору є формування інструментів фінансового ринку, покликаних частково зайняти місце державних боргових цінних паперів, таких як іпотечні облігації та високоліквідні та низькоризикові корпоративні облігації [3, с. 19]. Такі інструменти, у разі вирішення проблеми конфлікту інтересів здатні стати, з одного боку, хорошим інструментарієм для диверсифікації активів економічних агентів та фінансових посередників, а з іншого боку, служачи як інструменти для операцій на відкритому ринку, в тому числі для НБУ при реалізації грошово-кредитної політики, здатні перерозподілити значний обсяг грошових коштів від державного сектору на користь безпосередньо приватного, що забезпечить як більш ефективну абсорбцію грошових надлишків, так і більш раціональне розширення сукупного платоспроможного попиту населення, оскільки грошові потоки через корпоративні цінні папери і навіть іпотечні облігації, оминаючи владу, безпосередньо потрапляють у приватний сектор і «працюють» на реальний сектор економіки на відміну від державних цінних паперів, які направляють кошти суспільства в джерела фінансування державного бюджету, а значить і в менш ефективний розширювач сукупного платежу здатного попиту, оскільки державні витрати безпосередньо підживлюють споживчий ринок [3, с. 22], а приватний бізнес – навпаки, значну частину доходів спрямовує в елементи бізнес-активності (капітальні витрати, інвестиційні, матеріальні, технічні та технологічні), що не корелюються безпосередньо зі споживанням, і тільки частина витрат спрямовується на оплату праці персоналу.

Відомо, що однією з найважливіших властивостей фінансового сектору економіки є його здатність трансформувати грошові потоки та заощадження в довгострокові інвестиційні ресурси. За питомою вагою довгострокових

банківських депозитів та інших фінансових інструментів можна судити про ступінь розвиненості економіки в цілому та досконалість фінансового сектору країни зокрема. Про значне відставання у розвитку інститутів фінансового посередництва, особливо в небанківських сегментах фінансового сектора, може свідчити недосконалість фондового та страхового ринків, відсутність системи недержавного пенсійного страхування, нерозвиненість ринку іпотечного кредитування та інші небанківські інститути [1, с. 34]. Такий стан фінансового сектору позбавляє економіку «довгих грошей», а отже, і не реалізується одна з найбільш значних функцій фінансового посередництва.

За інших рівних умов, насамперед, за наявності макроекономічної стабільності інституційна здатність економіки залучати ззовні та/або створювати всередині власного фінансового сектора «довгі гроші» є безперечним фактором забезпечення довгострокового стійкого і, що також важливо, прискореного в темпах економічного зростання. З цього виходить, що найважливішим завданням економічної політики держави є створення високоефективного та системно сумісного зі світовими стандартами інституційного середовища, що сприятиме залученню довгострокових інвестицій та/або формуванню інститутів, здатних до трансформації внутрішніх заощаджень у довгострокові фінансові інструменти. Сприяти підняттю рівня привабливості країни для довгострокових інвестицій можна шляхом інституційних рішень, здатних скорочувати інвестиційні ризики. Центральним завданням вирішення проблеми формування досконалого фінансового сектора є необхідність створення ефективного інституційного середовища. Ступінь досконалості фінансових ринків, так і структурна архітектура фінансових секторів країни, перш за все, залежать від системи правових відносин, що склалася, і, в першу чергу, від ефективності системи захисту прав власників (інвесторів).

У подальшому роль фінансових посередників у забезпеченні економічного зростання України в умовах війни та післявоєнної модернізації не

слід недооцінювати. Фінансові посередники позитивно впливають на кругообіг активів у процесі розширеного відтворення, сприяють підвищенню темпів економічного зростання, стимулюють розвиток торгівлі, виробництва та інших сфер економічної діяльності держави. Також важлива роль фінансових посередників у діяльності великих суб'єктів господарювання, які в силу специфіки своєї діяльності мають ділові контакти з багатьма контрагентами, розрахунки з якими реалізуються за допомогою фінансових посередників. Розвиток великого бізнесу України, залучення ним прямих іноземних інвестицій для виробництва конкурентоспроможної продукції та надання послуг, вихід на міжнародні товарні ринки та ринки послуг, із залученням фінансових посередників стимулює розвиток торгівлі, як внутрішньої, так і на зовнішніх ринках, що у свою чергу сприяє підвищенню темпів економічного зростання. Окрім зазначеного, задля ефективного функціонування ринку необхідним є прискорення ринкової трансформації економіки, проведення моніторингу діяльності фінансових установ з метою своєчасного виявлення проблем та їх усунення, необхідним також є посилення захисту прав інвесторів та відновлення довіри до банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Економічна безпека України в умовах довготривалої війни. Експертно-аналітична доповідь. Київ : НІСД, 2024. 71 с.
2. Ідеологічні особливості оновлення економічних свобод. Січень 2024. <https://razumkov.org.ua/images/2024/01/30/2024-ПАКТ-1.pdf> (дата звернення 15.03.2025).
3. Прогноз світового банку щодо перспектив світової економіки на 2024–2025 роки. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/az_prognoz-sb-schodo-svitovoi-ekonomiki_2024_13022024.pdf (дата звернення 15.03.2025).
4. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. *Центр економічної стратегії*. URL: <https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/> (дата звернення 15.03.2025).
5. Сторощук Б., Кукуруза Г. Економічна динаміка України у 2024 році: ВВП, бюджетні показники та платіжний баланс. *Підприємництво та інновації*. 2024. №32, С. 99–104.

**РОЛЬ РИНКОВОГО ПОЗИЦІОНУВАННЯ БАНКІВ
У СТРАТЕГІЧНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО
ЗРОСТАННЯ В УМОВАХ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ФІНАНСОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА**

Сучасна фінансова система знаходиться на етапі фундаментальних змін, викликаних активною трансформацією фінансового посередництва під впливом цифрових технологій. Банківський сектор, який традиційно займав монопольні позиції у сфері фінансових послуг, сьогодні стикається з потужним конкурентним тиском з боку фінансово-технологічних компаній та інших небанківських установ. Ці гравці активно впроваджують інноваційні сервіси та пропонують швидкі, персоналізовані й доступні фінансові рішення, які особливо привабливі для цифрових споживачів, насамперед молодого покоління.

Зростання фінансово-технологічного сектору (фінтех) значною мірою змінило традиційні уявлення про банківські послуги. Нові гравці, такі як мобільні банки, краудфандингові платформи, платіжні сервіси та сервіси реє- to-реє кредитування, почали пропонувати продукти, що вирізняються високою швидкістю обслуговування, мінімальними витратами для клієнтів та простотою використання. Саме ці переваги суттєво підвищили конкурентоспроможність небанківських установ, особливо серед клієнтів, які цінують зручність і швидкість операцій [1].

Окремо слід відзначити роль великих технологічних компаній (BigTech), таких як Google, Apple, Amazon, Alibaba та інші, які також почали активно виходити на фінансовий ринок. Використовуючи значні фінансові ресурси та

величезні обсяги клієнтських даних, вони змогли запропонувати персоналізовані продукти, які відповідають точним потребам і перевагам споживачів. Таким чином, ці гіганти перетворюються на серйозних конкурентів традиційних банків, використовуючи свої технологічні платформи для інтеграції фінансових послуг із повсякденним життям клієнтів [1].

Пандемія COVID-19 стала важливим каталізатором прискорення цифровізації банківського сектору. Вона змусила фінансові установи переглянути стратегії взаємодії з клієнтами, активно запроваджуючи дистанційні послуги й мобільні додатки. Вимушена самоізоляція та обмеження фізичного контакту спонукали значну частину населення перейти до використання онлайн-банкінгу, безконтактних платежів, цифрових гаманців і різноманітних мобільних сервісів, що суттєво збільшило попит на цифрові фінансові послуги [2].

Окрім того, банки зіштовхуються із завданням навчання персоналу та клієнтів роботі з новими технологіями, що передбачає також активну просвітницьку роботу, спрямовану на підвищення цифрової грамотності. В умовах цифровізації особливого значення набуває моральна відповідальність банків перед суспільством. Банківські установи повинні не лише забезпечити технічну підтримку клієнтів, а й проводити широку інформаційно-просвітницьку кампанію, спрямовану на розвиток цифрових навичок серед населення. Така активність свідчить про турботу банків щодо соціального розвитку, адже недостатній рівень цифрової грамотності може призводити до фінансового шахрайства, маніпуляцій та втрати коштів клієнтами. У цьому контексті моральні принципи банківської діяльності полягають у забезпеченні прозорості інформації, доступності освітніх програм для широкого кола споживачів, що формує позитивний імідж банку як соціально відповідальної установи.

Ще одним важливим аспектом є вплив цифрової трансформації на ринок праці. Автоматизація банківських процесів веде до зменшення кількості

традиційних робочих місць, що створює моральні виклики для банківських установ. Банки несуть відповідальність не лише за власну прибутковість, а й за соціальні наслідки впровадження технологій. В умовах цифрових змін моральна відповідальність банків полягає у реалізації заходів з перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників, які опинилися під загрозою втрати роботи. Створення навчальних програм, які допомагають працівникам адаптуватися до нових реалій, є не лише питанням корпоративної етики, але й важливим кроком для підтримки соціальної стабільності та економічного добробуту працівників.

Крім того, в сучасному фінансовому середовищі мораль набуває рис нового економічного ресурсу, здатного приносити значні вигоди банківським установам. В умовах посиленої конкуренції саме етичні стандарти та соціально відповідальні дії банків можуть суттєво підвищити їхню конкурентоспроможність та прибутковість. Моральний капітал банку, виражений у високих стандартах поведінки з працівниками, прозорості та справедливості внутрішньокорпоративної політики, формує позитивний імідж установи серед клієнтів, партнерів та інвесторів. Це, у свою чергу, забезпечує зростання клієнтської бази, посилення лояльності клієнтів і, відповідно, стабільний прибуток.

Отже, інвестиції банків у моральний капітал не лише зміцнюють їхні позиції на ринку, але й створюють реальні економічні переваги, які дозволяють банкам успішно адаптуватися до швидких технологічних змін, підтримуючи як соціальну стабільність працівників, так і довгостроковий економічний розвиток самої установи.

Список використаних джерел:

1. Chishti S., Puschmann T. The WEALTHTECH Book: The FinTech Handbook for Investors, Entrepreneurs and Finance Visionaries. Chichester: John Wiley & Sons Ltd, 2018. 336 с. ISBN 978-1-119-36215-9.
2. Retail Banking Trends and Priorities. Available from: <https://www.digitalbankingreport.com/trends/dbr276/>

ЕВОЛЮЦІЯ ГРОШОВОГО ОБІГУ В КОНТЕКСТІ ІНФОРМАЦІЙНО- ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Розуміння еволюції грошового обігу безперервно пов'язано з еволюцією грошових форм. Спеціалізація виробництва на певному етапі історичного розвитку приводять до трансформації обміну продуктами людської діяльності з випадкового у стійке, систематичне явище. З розвитком товарно-виробничих відносин неякісні типи загального еквіваленту (скот, хутра) починають витіснятися еквівалентами, для яких характерні наступні властивості: портативність, однорідність, довгостроковість, подільність, відносна рідкість. Роль досконалого еквіваленту починають відводити золоту та сріблу, оскільки вони мали значну вартість при незначному обсязі, стійкі для зовнішніх умов та відносно рідкі. З появою повноцінних металевих грошей товарний обмін трансформується у товарно-грошовий обіг, саме в цей час ми можемо говорити про усупільнення грошового обігу як такого.

Паперові гроші вперше з'явилися у Китаї у VIII ст. спочатку як допоміжні засоби обміну, що використовувалися у якості розписки про прийняття товарів та його збереження, про сплату податків, видачу кредитів. В Європі паперові гроші виникають у XVIII ст. з розвитком кредитних відносин. Спочатку у формі векселів, як знаряддя комерційного кредиту, пізніше у вигляді банкноти, як кредитного зобов'язання банку. Отже, в грошовому обігу паралельно з золотом, почитають обертатися і кредитні гроші у формі банкнот, що можна було вільно обміняти на золото.

Як золото в свій час виштовхнуло з обігу всі попередні товарні еквіваленти, так і кредитні гроші замінили собою гроші з золотим вмістом. Але з розвитком інформаційно-цифрових систем та глобалізаційних процесів -

змінюється грошовий обіг. Від паперової форми грошовий обіг переходить переважно в безготівкову форму, яку забезпечують ціла низка фінансово-технічних компаній та організацій, як то Visa Inc. (рік заснування 1958), або Mastercard Inc. (рік заснування - 1966). Не можна не згадати SWIFT (Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunications) заснований у 1973 році у формі кооператива, ціллю якого забезпечити міжбанківські розрахунки. З масовим використанням комп'ютерних технологій та Інтернету, як глобальної цифрової мережі, за останні 30 років, готівковий грошовий обіг починає активно замінятися цифровими формами грошей.

Поява цифрових форм грошей, а потім величезної кількості грошових сурогатів, побудованих на базі популярних криптовалют, нагадує процес заміни грошей із дорогоцінних металів на паперові гроші. Поки не зрозуміло наскільки життєздатні нові форми грошей, але важливо відмітити тенденцію пов'язану з дуальною формою зміни банківської системи та грошового обігу в цілому.

З однієї сторони банки рухаються від класичних фінансових інституцій в сторону технологічних компаній. Як приклад можна розглянути американські Ally Financial Inc. та Synchrony Bank, англійський Starling Bank, китайський WeBank [1], або той же український Приватбанк, який має один з найпотужніших мобільних та Web-додатків. Вже зараз частина світових банків починають нагадувати технологічні компанії, ціль яких використовуючи інформаційно-цифрові рішення отримувати нових клієнтів пропонуючи їм класичні банківські послуги, разом з тим надаючи гарантію збереження вкладів.

З іншої сторони велика кількість технологічних компаній, не маючи класичної банківської ліцензії, можуть реалізовувати частину операцій, які стосується переважно грошового обігу. До таких компаній можна віднести Stripe Inc., Payoneer Global Inc., PayPal Holdings Inc., Apple Pay Inc., та інші. Часто технічні компанії можуть трансформуватися банк, отримуючи банківську ліцензію від регулятора, як приклад можна навести компанію Revolut. Щодо

впливу на грошовий обіг: у 2023 році компанія PayPal Inc. здійснила транзакцій на суму \$1.68 трильйона доларів США [2], компанія Stripe Inc у 2024 році здійснила загальний обсяг транзакцій на суму 1.4 трильйона доларів США [3], а китайська компанія Alipay за 2023 рік здійснила обсяг платежів на суму 18 трильйонів доларів США [4]. Обсяги транзакцій в таких компаніях можуть бути співставні з обсягами транзакцій найбільших економік світу (див. табл. 1).

Таблиця 1.

Обсяг транзакцій здійснених за рахунок цифрових засобів платежу (цифрові перекази, мобільні POS термінали та цифрова комерція) у 2024 році

Країна	Обсяг, в млрд доларів США
Китай	18,595.68
США	6,294.24
Індія	3,783.68
Японія	1,346.02
Великобританія	895.72

Джерело: Statista - Digital Payments [5].

За останні роки можемо бачити тренд на поступовий перехід класичних банків до цифрових, а також значного впливу фінансово-технічних компаній в сфері грошового обігу. З однієї сторони гнучкість небанківських фінансових установ дозволяє їм швидше запропонувати більш сучасні технології передачі грошових засобів між учасниками ринку, збільшення ефективності використання та зберігання грошових активів, мінімізації транзакційних витрат. З іншої поява цифрових банків обумовлена бажанням максимізації ефекту від цифровізації сучасних платіжних механізмів, а також мінімізації ризику втрати грошей, за рахунок додаткових механізмів контролю від регуляторів.

Список використаних джерел:

1. Top 100 Digital Banks. *The Banker*. URL: <https://www.thebanker.com/content/6ec20877-789a-472a-94e0-6d1187736ded> (дата звернення: 29.03.2025)

2. PayPal Reports Fourth Quarter and Full Year 2024 Results. URL: <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1633917/000163391725000017/pypl4q-24earningsrelease.htm> (дата звернення: 29.03.2025)
3. Stripe Annual Letter 2024. URL: <https://assets.stripeassets.com/fzn2n1nzq965/2pt3yIHthraqR1KwXgr98U/b6301040587a62d5b6ef7b76c904032d/Stripe-annual-letter-2024.pdf> (дата звернення: 29.03.2025)
4. Alipay Statistics By Users, Demographics And Countries. URL: <https://electroiq.com/stats/alipay-statistics/> (дата звернення: 29.03.2025).
5. Digital Payments. Statista. URL: <https://www.statista.com/outlook/fmo/digital-payments/worldwide> (дата звернення: 29.03.2025)

УДК 336.76:339.924

Гавриляк Т.М.

магістрант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: к.е.н, доцент **Микуляк О.В.**
Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕРЕВАГИ ІНТЕГРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСІЙНИХ УЧАСНИКІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Важливу роль у повоєнному відновленні вітчизняної економіки відіграватимуть банківські і небанківські фінансові інститути, які допоможуть мобілізувати вільні грошові кошти у населення та трансформувати їх в інвестиційні ресурси, оскільки таке фінансування з внутрішніх джерел є набагато вигіднішим, зменшує різноманітні загрози та посилює фінансову безпеку країни. Зазначене обґрунтовує необхідність проведення поглиблених досліджень у контексті активізації розвитку кредитної системи за допомогою посилення взаємодії банківських установ з іншими професійними учасниками фінансового ринку України.

Вирішенню проблем діяльності інтегрованої діяльності посередників на фінансовому ринку присвятили праці такі українські науковці: В. І. Варцаба, О. І. Заславська [1], С. О. Криниця [2], А. Б. Лобода [4], В. Я. Фаріон, Я. М. Фаріон [3], О. В. Чеберяко [4], С. В. Черкасова [5] та інші.

У науковій літературі, зазвичай, розглядають взаємодію посередників фінансового ринку з двох поглядів: фінансових посередників та конгломератів.

Досить часто обидва поняття ототожнюють, оскільки під ними розуміють об'єднаних фінансових посередників, що мають змогу надавати клієнтам широкий асортимент послуг на ринку, які охоплюють банківські та небанківські продукти. До конгломерату можуть входити банківські установи, страхові, інвестиційні й лізингові компанії.

В умовах посилення у світі глобалізаційних процесів та активного розвитку цифрової економіки формування інтегрованих посередників на фінансовому ринку відображає міжнародні тенденції і констатує переважання концепцій розвитку, головними цілями яких є розширення кола клієнтів та зміцнення конкурентних позицій на ринку. Ключовою відмінністю інтегрованих фінансових посередників від класичних є те, що клієнти від однієї компанії отримують великий асортимент фінансових продуктів (кредитних, депозитних, страхових, лізингових, консалтингових, аудиторських тощо) у режимі реального часу (відвідування відділень або у додатку смартфона).

Необхідно зазначити, що інтеграція фінансових посередників відбувається з метою консолідації фінансових активів і розширення клієнтських баз даних, економії на масштабі діяльності через доступ до нових точок збуту та уникнення дублювання кадрових функцій, мінімізації витрат на рекламу і маркетинг з використанням спільних рекламних матеріалів. На сьогодні розрізняють декілька форм співробітництва спеціалізованих фінансових посередників (банків і небанківських фінансових установ) в рамках інтегрованого фінансового посередництва.

Одна з них – bancassurance – об'єднання банків і страхових компаній з метою координації продажів продуктів та їхньої інтеграції, налагодження спільних каналів реалізації, використання єдиної клієнтської бази з метою розширення діяльності та зростання прибутку. Іншими словами, банківське страхування – це стратегія продажу страхових продуктів через мережу банківських відділень. Реалізація цієї стратегії відбувається на базі банківської установи. Assurfinance – це стратегія, за якої страхова компанія продає

фінансові продукти разом із банком. Мається на увазі, що ця стратегія реалізується на основі страхової компанії. Allfinance – фінансові конгломерати, сформовані з фінансових посередників, що працюють на банківському, страховому та інвестиційному ринках [4, с. 315].

У сучасній економічній літературі головними стимулами співпраці банківських установ з небанківськими кредитними інститутами вважають:

1) зниження видатків. Раціональний розподіл фінансових ресурсів об'єднаних посередників досягається за допомогою зниження видатків у результаті злиття та економії на масштабах, адмініструванні, маркетингових та інформаційних витратах, розширення кількості клієнтів, спільне надання їм фінансових послуг, одночасне використання наявних інноваційних технологій та методів реалізації товарів чи продуктів на ринку;

2) нарощення доходів. Зростання результативності функціонування банківських і небанківських інститутів на основі підвищення відсоткових і комісійних надходжень у результаті розширення операційної діяльності, удосконалення маркетингової політики та зміцнення конкурентоздатності;

3) раціоналізація фінансового менеджменту. Організація ефективного управління активами та капіталом за рахунок формування універсальної менеджерської вертикалі, єдиного інвестора, реалізації комплексної маркетингової, цінової, товарної й інформаційної політики, політики забезпечення ліквідності конкретних установ, які ухвалили рішення про об'єднання з компанією;

4) зміцнення конкурентної позиції на ринку. Формування єдиного логотипу на ринку однозначно сприятиме підвищенню конкурентоспроможності у процесі об'єднання банківських і небанківських інститутів, оскільки будуть запроваджені нові стандарти обслуговування клієнтів, посиляться інтеграція комерційної діяльності усіх установ, а фінансові послуги набудуть ознак універсальності та різновидності;

5) зростання інвестиційної привабливості об'єднаних компаній-посередників у фінансовому секторі внаслідок мобілізації більшого обсягу капіталу, диверсифікації інвестицій, приріст ринкової вартості акцій інтегрованої організації й зростання рівня її рентабельності загалом;

б) зниження до допустимого рівня ризиків. Інтеграція інноваційних технологій ідентифікації, аналізу та менеджменту сприятиме підвищенню надійності усіх комплексних фінансових транзакцій у стійких умовах діяльності інститутів банківської і небанківської кредитної сфери.

Одночасно з визначеними позитивними результатами від інтегрованої діяльності банківських і небанківських інститутів також можуть проявлятися і негативні моменти, пов'язані зі зростанням сукупного рівня комплексних ризиків у функціонуванні такої об'єднаної посередницької структури. Фінансові корпорації є великомасштабними та системними організаціями, котрим властиве схрещення діяльності низки посередників усередині компанії, що може генерувати додаткові негативні явища, посилювати невизначеність та сприяти появі нових особливих фінансових ризиків. Це обґрунтовує напрями наступних наукових пошуків.

Список використаних джерел

1. Варцаба В. І., Заславська О. І. Інтеграція банків та небанківських кредитних установ в Україні: ризики та проблеми взаємодії. *Науковий вісник Ужгородського Університету. Серія: Економіка*. 2019. Вип. 1(53). С. 146–153.
2. Криниця С. О. Теоретичні основи взаємодії фінансових посередників. *Фінансовий простір*. 2014. №4(16). С. 118–124.
3. Фаріон В. Я., Фаріон Я. М. Роль посередників на фінансовому ринку України. *Економічний аналіз*. 2016. Т. 24, №1. С. 153–160.
4. Чеберяко О. В., Лобода А. Б. Інтегровані фінансові посередники як форма взаємодії банків та небанківських установ. *Проблеми економіки*. 2014. №3. С. 312–318.
5. Черкасова С. В. Дослідження впливу банків та інституційних інвесторів небанківського типу на економічне зростання. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2015. Вип. 1(1). С. 213–218.

КРИПТОВАЛЮТА В СВІТІ: СТАН, РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Криптовалюти - одне з новітніх явищ цифрової епохи, набули значної популярності та впливу на світову фінансову систему. Протягом останнього десятиліття цифрові валюти створили новий тренд в фінансовій сфері, задавши нові правила гри. В своїй основі криптовалюта є віртуальною валютою, яка на противагу від звичних нам фінансових інструментів використовує криптографію для забезпечення безпеки транзакцій, контролю за створенням нових одиниць та верифікації передачі активів. Порівнюючи з традиційними фіатними валютами, емісія та обіг криптовалют, як правило, децентралізовані та не контролюються центральними банками чи іншими фінансовими установами, що і надає їй основні переваги.

Однією з ключових характеристик криптовалют є їх децентралізація. Це означає, що мережа криптовалют не має єдиного центрального органу управління. Замість цього, транзакції записуються розподіленою мережею комп'ютерів, що робить систему більш стійкою до цензури та монополії в контролі над інструментом.

Історія розвитку криптовалют тісно пов'язана з появою «Bitcoin» у 2009 році. Створений анонімною особою або групою осіб під псевдонімом Сатоші Накамото, Bitcoin став першою успішною децентралізованою криптовалютою, яка продемонструвала потенціал технології блокчейн, та задала тренд для наступних криптовалют [1].

Bitcoin та інші криптовалюти працюють на основі технології блокчейн. Це розподілена, децентралізована та публічна база даних, що складається з ланцюжка блоків (чейнів), з'єднаних між собою [2]

Кожен блок містить список підтверджених транзакцій, унікальний криптографічний код і код попереднього блоку. Завдяки цьому змінити дані в одному блоці без впливу на всі наступні неможливо. Така структура забезпечує надійність і прозорість. Будь-яка спроба підробки миттєво стане помітною, що робить систему максимально захищеною.

Після успіху Bitcoin з'явилася велика кількість інших криптовалют, відомих як альткоїни. Серед найбільш відомих можна виділити Ethereum, який розширив функціональність блокчейну, запровадивши підтримку смарт-контрактів; Litecoin, який часто називають «сріблом» у світі криптовалют; а також стейблкоїни (USDT, USDC), вартість яких прив'язана до фіатних валют або інших стабільних активів для зменшення волатильності [3]

Криптовалюти активно захоплюють фінансовий ринок. Еволюціонувавши, вони відійшли від базових функцій як інструменту вкладення. Сьогодні вони використовуються як платіжний інструмент, інструмент заробітку, а також як основа для нових децентралізованих фінансових (DeFi) екосистем та інших інноваційних застосувань. Розвиток таких валют як Ethereum, відкрив широкі можливості для створення децентралізованих додатків (DApps), що надають фінансові послуги без посередництва традиційних інституцій.[4] Це включає в себе децентралізовані біржі (DEX), протоколи кредитування та запозичення, стейкінгові платформи та інші інструменти, які раніше були доступні лише в традиційному фінансовому секторі.

Крім того, криптовалюти все частіше розглядаються як засіб збереження вартості, особливо в умовах економічної нестабільності та інфляції. Їхня обмежена емісія робить їх привабливою альтернативою фіатним валютам, схильним до знецінення через політику центральних банків.

В контексті України, розуміння цих теоретичних засад є критично важливим для формування адекватної державної політики та використання потенціалу криптовалют для розвитку економіки та інтеграції у світову фінансову систему. В умовах криптовалютного тренду, велика кількість держав розглядають, або створюють резерви з основних криптовалют, розуміючи цінність даного активу.

Розглядаючи стан ринку криптовалют в Україні можна побачити неоднозначну ситуацію. На рівні держави майже відсутні будь які регуляторні зміни, не існує чіткого контролю, або нормативної бази, яка встановлювала б норми використання та купівлі криптовалют. Також державні органи не висловлюють зацікавленості в вкладеннях або розвитку даного сектору. Але з іншої сторони існує і недержавний рівень.

Станом на 2025 рік по приблизним оцінкам більш ніж 25 відсотків населення має у власності криптовалютні активи [5].

Велика кількість українців активно використовує криптовалюти для різних цілей, включаючи інвестиції, заощадження, міжнародні перекази та навіть як засіб оплати за товари та послуги, де це можливо. Популярність криптовалют серед населення зумовлена низкою факторів, серед яких прагнення до фінансової незалежності, можливість отримання доходу від спекуляції та стейкінгу (віддання криптовалюти під процент). Значну роль в популярності даного виду активу також відіграє зростання облікових ставок, та інфляції, що прямо корелюють з ринком криптовалют.

Аналогічно з фондовим ринком криптовалюти є інструментом переливання грошових мас. В ті моменти коли готівка та державні фінансові інструменти стають слабшими, або втрачають свою ефективність, альтернативні фінансові інструменти стають центром скупчення коштів, що і відбулось в Україні. Фактори війни тяжко впливають на державну економіку, а відсутність розвиненого фондового ринку не залишає шляхів до переливання

коштів. В певній мірі криптовалюти відіграють роль рятувального кола в умовах складних часів.

Незважаючи на відсутність повноцінного державного регулювання, в Україні сформувалася досить розвинена криптоспільнота. Існують численні онлайн-форуми, Telegram-канали та інші платформи, де користувачі обмінюються досвідом, обговорюють інвестиційні стратегії та діляться інформацією про нові валюти.

В умовах воєнного стану, починаючи з 2022 року, криптовалюти відіграли важливу роль у підтримці України. Значна кількість благодійних організацій та волонтерів використовували криптовалюту для збору коштів на гуманітарну допомогу та підтримку Збройних Сил України [6]. Швидкість та транспортабельність криптовалютних переказів виявилися особливо цінними в кризових ситуаціях, забезпечуючи оперативне надходження коштів з усього світу.

Однак, відсутність чіткого правового поля також створює певні ризики та виклики для розвитку ринку криптовалют в Україні. Недостатня захищеність прав споживачів, можливість використання криптовалют у незаконних цілях, а також складнощі з оподаткуванням доходів від операцій з віртуальними активами залишаються актуальними проблемами, які потребують вирішення на державному рівні.

Підсумовуючи, криптовалюти є одним з найбільш значущих та динамічних явищ економіки 21 сторіччя, що незворотно вплинуло на світову фінансову систему. Зародившись як децентралізована альтернатива традиційним фіатним валютам, вони еволюціонували в складний екосистемний інструмент, який використовується для самих різних фінансових та технічних функцій. Ключові характеристики криптовалют, такі як децентралізація, криптографічний захист та прозорість на основі технології блокчейн, забезпечили їхні унікальні переваги, що і дало поштовху економіці.

Список використаних джерел:

1. Батракова Т.І., Турубарова Я.О. Криптовалюта в світі: стан, регулювання та перспективи. Економічні студії. 2018. №3 (21).Сс. 69-72. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/623706.pdf>
2. Більш ніж чверть українців володіють криптою: результати дослідження. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/bilsh-nizh-chvert-ukrayintsiv-volodiyut-kriptyu-1717492066.html>
3. Олійник А.А., Денкова І.М. Криптовалюти, як новий інструмент на міжнародних фінансових ринках: можливості та виклики для глобальної економіки. Економіка та суспільство. 2023. № 56. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2962/2880>
4. Плиса В.Й., Дзямка М.А. Криптовалюти у фінансовій системі України: виклики та можливості. Економіка і суспільство. 2024. № 65. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4415/4345>
5. Чому Litecoin (LTC) називають «сріблом криптовалют»? URL: <https://www.binance.com/uk-UA/square/post/17521218886897>
6. Що таке децентралізовані фінанси (DeFi)? URL: <https://www.kraken.com/uk/learn/what-is-decentralized-finance-defi>

Пацан Ю.М.

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: к.е.н. доц. кафедри фінансів і кредиту **Харабара В.М.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ РИНКИ В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ КРИЗ:

АНАЛІЗ РИЗИКІВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ

Сучасний стан фінансових ринків відображає глибокі зміни, що відбуваються під впливом геополітичної нестабільності. Нині інвестори по всьому світу стикаються з новими викликами, пов'язаними із загрозами, які виходять за межі звичайних економічних циклів. Глобальні кризи, такі як конфлікт в Україні, торговельні війни між провідними економіками, та політична невизначеність у ключових регіонах, створюють середовище, у якому прийняття інвестиційних рішень стає значно складнішим [3].

На даному етапі, будь-які політичні рішення великих держав можуть викликати суттєві коливання на біржах, впливати на вартість акцій, змінювати вартість валюти та рівень довіри інвесторів. Найбільше це помітно на прикладі

останніх подій у США та Європі, коли рішення адміністрації Дональда Трампа спричинили хвилю нестабільності на американському ринку, в той час як європейські ринки продовжують демонструвати зростання.

У лютому 2025 року адміністрація Трампа оголосила про введення нових мит у розмірі 25% на імпорт автомобілів, напівпровідників та фармацевтичної продукції з Європейського Союзу та Китаю. Ця заява стала несподіванкою для ринків, оскільки багато компаній вже адаптували свої стратегії під попередню політику торгівельних відносин. Як наслідок, індекс S&P 500 знизився на 2,5% за один тиждень, Nasdaq впав на 3,1%, а індекс Dow Jones втратив 1,8% [5]. Такі падіння пояснюються невизначеністю, що виникла у бізнес-середовищі, оскільки нові мита можуть негативно вплинути на виробничі процеси, підвищити собівартість продукції та знизити прибутковість компаній.

Окрім митної політики, додатковий тиск на фондові ринки спричинили заяви Трампа щодо можливого скорочення фінансової підтримки для міжнародних організацій, що викликало побоювання щодо майбутньої економічної співпраці США з іншими країнами. Також його суперечливі висловлювання щодо ситуації в Україні викликали хвилю обговорень серед аналітиків та інвесторів. Внаслідок цього компанії оборонного сектора, які до цього демонстрували стабільне зростання, почали втрачати позиції на біржі.

На противагу США, європейські фондові ринки демонструють впевнене зростання, що пов'язано з низкою позитивних економічних та політичних факторів. Після парламентських виборів у Німеччині, де перемогу отримали консервативні сили, індекс DAX виріс на 1,2%, що свідчить про зростання довіри інвесторів до стабільності німецької економіки [2]. Загалом, з початку року загальноєвропейський індекс Stoxx Europe 600 зріс на 5,6%, перевищуючи показники американських бірж. Особливо позитивну динаміку показав банківський сектор: акції європейських банків зросли на 18%, що стало найкращим показником з 1997 року [1]. Основними факторами такого зростання є покращення макроекономічних показників у ЄС, поступове

зниження інфляції та впевненість у стабільній монетарній політиці Європейського центрального банку.

Глобальні геополітичні кризи несуть як ризики, так і можливості. Наприклад, згідно з дослідженням Lloyd's of London, у разі серйозних геополітичних конфліктів світова економіка може втратити до 14,5 трлн доларів протягом п'яти років [4]. Водночас, інвестори можуть використовувати такі кризи для диверсифікації своїх портфелів. Зокрема, на фоні нестабільності у США багато аналітиків рекомендують звернути увагу на європейські та азійські ринки, що демонструють більшу стійкість до політичних потрясінь.

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити наступні висновки, фінансові ринки чутливо реагують на геополітичні події, і їхня стабільність значною мірою залежить від політичних рішень лідерів ключових економік. В умовах глобальної невизначеності інвесторам необхідно уважно стежити за макроекономічними показниками, аналізувати ризики та диверсифікувати свої інвестиції для зменшення можливих втрат. Європейські фондові ринки наразі виглядають більш стабільними порівняно з американськими, що може стати привабливою можливістю для інвесторів у найближчій перспективі.

Список використаних джерел:

1. Артемчук О. Акції європейських банків показують найкращий результат з 1997 року. URL: <https://epravda.com.ua/finances/akciji-yevropeyskih-bankiv-pokazuyut-naykrashchiy-rezultat-z-1997-roku-803462/> (дата звернення 28.02.2025)
2. Сасенко М. Європейські акції та євро зростають після виборів у Німеччині. URL: <https://kyiv24.news/news/yevropejski-akczyiy-ta-yevro-zrostayut-pislya-vyboriv-u-nimechchyni> (дата звернення 28.02.2025)
3. Мороз В. Фінансові ринки та інвестиційні стратегії в умовах геополітичної нестабільності. Актуальні проблеми економіки. 2024. №8(278). Сс.40-46. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/08/8.24._topic_Vladislav-V.-Moroz-40-46.pdf (дата звернення 28.02.2025)
4. Forinsurer. Lloyd's попереджає про економічні втрати в \$14,5 трлн через гіпотетичний геополітичний конфлікт. URL: <https://forinsurer.com/news/24/10/24/44327> (дата звернення 28.02.2025)
5. US tariff plans send jitters through sharemarkets. URL: <https://www.theaustralian.com.au/business/markets/rough-week-for-stockmarkets-as-us-ramps-up-tariff-plans/news-story/edca71b73eb14bc4c42a4ee3099c106b> (дата звернення 28.02.2025)

Харабара Ю.В.

здобувачка вищої освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича /

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: к.е.н, доцент **Грешко Р.І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КРИПТОВАЛЮТА ЯК КАПІТАЛІЗАТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

У сьогочасну епоху цифрових технологій віртуальні активи, зокрема криптовалюти та токени, стають невід'ємною частиною глобальної економіки. Вони відкривають нові можливості для інвесторів, підприємців та державних інституцій, змінюючи традиційні фінансові механізми та стимулюючи інновації [1].

Поступове використання криптовалюти набуває більших масштабів, що і собі підвищує вплив на фінансову сферу та економіку як окремої країни, так і світу в цілому. Одним із показників, що вказує вагомість впливу криптовалют на світову економіку є показник капіталізації [2].

Найбільші криптовалюти за ринковою капіталізацією та рівнем домінації на ринку продовжують задавати тон у розвитку галузі. До лідерів крипторинку традиційно входять Bitcoin (BTC), Ethereum (ETH) і Tether (USDT). Кожен із цих активів виконує унікальну функцію у криптоекосистемі, забезпечуючи різні можливості для інвесторів, трейдерів та користувачів цифрових активів.

Україна залишається однією з країн, де криптовалюти набули значної популярності. Українці активно цікавляться цифровими активами не лише як інвестиційним інструментом, а й як засобом проведення фінансових операцій. Зокрема, в Україні, де цифрові активи набули популярності, криптовалюти та блокчейн-технології активно інтегруються у фінансову екосистему. Вони

стають не лише інвестиційним інструментом, а й засобом для проведення операцій і розвитку нових бізнес-моделей. Згідно з останніми дослідженнями, більше 10% українців у 2024 році володіли криптовалютами, що свідчить про високий рівень їх поширення і популярності.

Розвиток криптоіндустрії в Україні підтверджується зростанням кількості криптовалютних бірж, обмінників, майнінгових компаній та блокчейн-стартапів. За 2022-2023 роки обсяг криптовалютних транзакцій в Україні перевищив \$84 млрд, що ставить країну серед лідерів за цим показником. Крім того, приріст інвестицій у криптоактиви в 2023 році склав \$850 млн, що дозволило Україні обігнати багато розвинених країн за темпами залучення капіталу у цифрові активи.

У 2021 році Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про віртуальні активи», який регулює правові аспекти використання криптовалют. Цей закон визначає основні поняття, регуляторів та вимоги для учасників ринку. Цей Закон повинен набрати чинності після внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування операцій з віртуальними активами. Нова редакція цього Закону, оновлена з урахуванням європейського проєкту MiCA була представлена ще у 2023 році, однак на практиці цей закон не набув чинності і досі [4].

Втім за останні роки активізувалися обговорення та дослідження щодо можливості створення цифрової гривні (е-гривні) – національного цифрового активу, який потенційно може інтегруватися у фінансову систему країни та сприяти її модернізації. Національний банк України (НБУ) розпочав розробку концепції цифрової гривні ще кілька років тому, визнаючи потенціал цифрових активів у вдосконаленні фінансової інфраструктури держави. У 2023 році НБУ завершив тестування концепції е-гривні у співпраці з комерційними банками та фінансовими компаніями.

Впровадження цифрової гривні відкриває широкі перспективи для покращення ефективності фінансових операцій в Україні. Вона може стати

потужним інструментом для підтримки економіки, сприяти розвитку безготівкових розрахунків, знижувати витрати на обробку готівки та сприяти фінансовій інклюзії, особливо в малих і середніх містах. Крім того, цифрова валюта може стати важливим елементом для покращення фінансових сервісів, таких як кредитування, страхування та інвестиції.

З точки зору криптовалютного ринку, впровадження цифрової гривні сприятиме подальшому розвитку криптоекосистеми в Україні. Країна може стати важливим хабом для блокчейн-технологій і криптовалютних стартапів, що призведе до збільшення обсягів транзакцій та залучення нових інвестицій. Також варто відзначити, що запуск пілотного проєкту цифрової гривні може допомогти визначити основні виклики і проблеми, які виникають при інтеграції національних цифрових валют у фінансову систему країни, і розробити механізми їх вирішення.

Криптовалюти та віртуальні активи вже зараз займають важливе місце в економічних процесах як на національному, так і на глобальному рівнях. Україна, в свою чергу, активно інтегрує цифрові активи у свою фінансову систему, підтверджуючи свою роль серед лідерів криптоіндустрії. Впровадження цифрової гривні, що заплановано на 2025 рік, може стати ключовим етапом у розвитку фінансової інфраструктури країни та створити нові можливості для підприємств, інвесторів і громадян. Проте для успішної реалізації цього проєкту необхідно продовжити роботу з удосконалення правової бази та створення сприятливих умов для розвитку криптовалютних технологій в Україні.

Список використаних джерел:

1. Микитенко Т. Кількісна оцінка значення віртуальних активів для економіки України. *Економіка і суспільство*. 2024. №69. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5154/5100>
2. Пилипенко О. В., Кришталь Г. О. Вплив криптовалют на українську економіку. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. № 3(70). С. 103-109. URL : <https://journals.maup.com.ua/index.php/economics/article/view/2642>

3. Терещенко І.О, Майборода О.В., Пащенко В.М., Шостак А.О. Дослідження ринку криптовалют та формування напрямків удосконалення його інфраструктури. *Економічний простір*. 2024. № 195. С.72-79. URL : <https://economic-prostir.com.ua/article/195-doslidzhennya-rynku-kryptovalyut-ta-formuvannya-napryamiv-udoskonalennya-jogo-infrastruktury/>
4. Фаринович І., Мутка С. Криптовалюта як капіталізатор економічного розвитку країни. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5154/5100>

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тематичний напрям 4

УДК 657.123

Ванькович Д.В.

д.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ В ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ БІЗНЕСУ

Успішне функціонування вітчизняних підприємств в умовах воєнного стану залежить, зокрема, від ефективності управління їх фінансовими ресурсами. При цьому ключовим системним елементом забезпечення прийняття обґрунтованих бізнес-рішень є налагоджений процес управлінського обліку.

Згідно Закону України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”[3] управлінський облік ототожнюють із внутрішньогосподарським і подають як систему опрацювання та підготовки інформації для внутрішніх користувачів у процесі управління підприємством.

Аналізування практики ведення управлінського обліку дозволило виділити основну проблему, що потребує пріоритетного вирішення, а саме відсутність узгодженої та затвердженої облікової політики з управлінського обліку та відповідальних за її дотримання осіб [1].

Управлінський облік виходить за рамки бухгалтерських стандартів, а його система залежить від управлінських потреб керівника (власника) компанії, чи конкретніше вміння фінансового директора (менеджера) її обґрунтувати. Він індивідуальний на кожному підприємстві, що проявляється в особливостях виділення центрів відповідальності (витрат, прибутку, інвестицій), порядку документування операцій і документообіг, плану рахунків

управлінського обліку і порядку подвійного відображення операцій, визначення оптимальних оцінок і методів калькулювання, формування системи управлінської звітності, вибору форми обліку, організації праці фахівців управлінського обліку та інших виконавців облікових робіт [2, с. 276].

Незважаючи на те, що управлінська інформація характеризується більшою деталізацією та інформативністю, дозволяє орієнтуватися в системі координат “доходи – витрати”, “прибуток – гроші”, її джерелом є дані бухгалтерських рахунків. Тобто існують загальноприйняті, класичні підходи до його ведення. Перш за все мова іде про три ключові фінансові звіти: про рух грошей, прибутки та збитки, а також баланс. Саме вони дають змогу оцінки ефективність управління фінансовими ресурсами підприємства та спрогнозувати результат прийнятих чи потенційних бізнес-рішень. Їх взаємозв’язок наведений на рисунку 1.

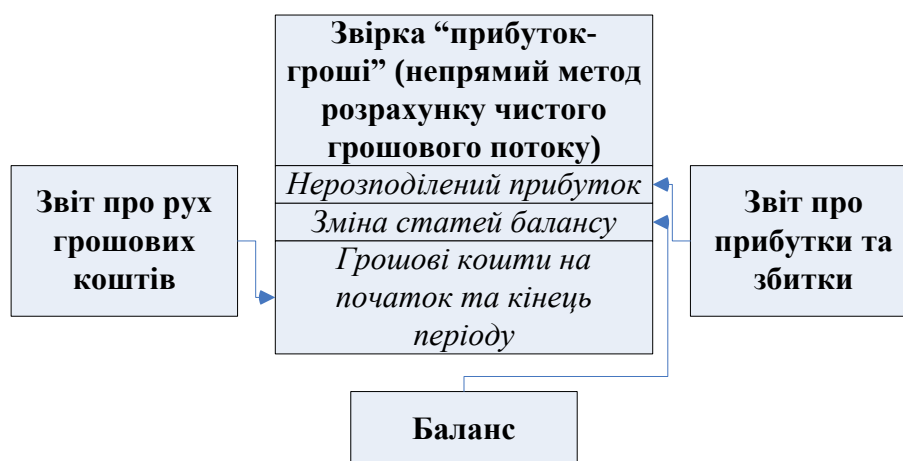

Рис. 1. Інформаційний взаємозв’язок основних управлінських звітів*.

* Джерело: Побудовано автором.

Згідно рисунку 1 ключовим показником успішності ведення бізнесу для власника є гроші, що отримуються в результаті виробничо-господарської діяльності підприємства. Непрямий метод розрахунку чистого грошового потоку дозволяє узгодити між собою три основні фінансові звіти. Тобто різниця грошових коштів на кінець і початок

періоду (дані Звіту про рух грошових коштів) повинна відповідати сумі нерозподіленого прибутку (дані Звіту про прибутки та збитки) та зміни статей балансу (дані Управлінського балансу).

Отже управлінський облік відіграє важливу роль в організації ефективного управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання оскільки забезпечує надання точної та своєчасної інформації про їх фінансовий стан, результати діяльності, витрати, доходи та інші показники, які важливі для фінансового планування та контролю.

Список використаних джерел:

1. Довжик О.О. Особливості формування системи управлінського обліку на малих підприємствах в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-54> (дата звернення 28.03.2025)
2. Панченко О. Д. Вплив особливостей сільськогосподарської галузі на ведення управлінського обліку. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2019. №4. С. 274-279.
3. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 08 жовтня 1999 року № 996-XIV / Відомості Верховної Ради України. 1999. №40, стаття 365.

УДК 342.9:346.2:339.9(477):061.1

Замрига А.В.

к.е.н., д.ю.н., професор,

професор кафедри публічного та міжнародного права

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Круницький О.С.

к.ю.н., доцент кафедри публічного та міжнародного права

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана,

старший оперуповноважений управління стратегічних розслідувань в

Запорізькій області, Департаменту стратегічних розслідувань НПУ

ІНСТРУМЕНТИ ЕКОНОМІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Процес європейської інтеграції України супроводжується глибокими трансформаціями в адміністративно-правовій сфері, зокрема у питаннях регулювання економіки. Виконання положень Угоди про асоціацію між

Україною та ЄС вимагає гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами, що охоплює митне регулювання, державну допомогу бізнесу, конкуренційну політику, регуляторне середовище та інвестиційний клімат. Проте реалізація цих завдань нашою державою наразі стикається з низкою викликів, пов'язаних із неефективністю державного управління, корупційними ризиками, надмірною бюрократизацією та відсутністю чітких механізмів координації між органами влади та європейськими інституціями.

Незважаючи на певний прогрес у впровадженні реформ, адміністративно-правові механізми регулювання економіки України залишаються фрагментарними та не завжди відповідають вимогам європейського правового простору. Відсутність єдиного стратегічного підходу до регулювання економічних процесів, слабка імплементація антикорупційних заходів, складні процедури ведення бізнесу та недостатня цифровізація державних послуг гальмують економічну інтеграцію України. Окремою проблемою є низький рівень довіри бізнесу до державних інституцій, що знижує інвестиційну привабливість країни та створює додаткові бар'єри для розвитку економіки.

Таким чином, дослідження адміністративно-правових механізмів регулювання економіки України в контексті її інтеграції до Європейського Союзу є актуальним та потребує наукового аналізу. Важливо визначити основні проблеми, які перешкоджають ефективному регулюванню економіки, та запропонувати механізми їхнього вирішення шляхом адаптації до європейських принципів економічного управління. Це дозволить не лише забезпечити стабільний економічний розвиток України, а й сприятиме прискоренню інтеграційних процесів із Європейським Союзом.

Дослідивши зміст Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони та Додатків до цієї Угоди, ми можемо виокремити наступні адміністративно-правові механізми для регулювання економіки України:

1. Гармонізація законодавства є ключовим адміністративно-правовим механізмом регулювання економіки, спрямованим на інтеграцію України до європейського економічного простору. Цей процес передбачає приведення національних нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* - сукупності правових норм та стандартів ЄС.

Додатком IV Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [1] та Загальнодержавною програмою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [2] даними актами визначено механізми та етапи досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire*, зокрема в сферах митної політики, корпоративного права, банківської справи, оподаткування, інтелектуальної власності, охорони праці, фінансових послуг, конкуренції, державних закупівель, охорони здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнього середовища, захисту прав споживачів, технічних регламентів і стандартів, енергетики та транспорту. Гармонізація законодавства України з правом ЄС є комплексним процесом, що охоплює аналіз, адаптацію та імплементацію нормативно-правових актів, спрямованих на інтеграцію України до європейського правового та економічного простору.

2. Створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом (ЄС) передбачає скасування митних тарифів і нетарифних бар'єрів, що стимулює торгівлю та економічне зростання. Цей механізм врегульовано на законодавчому рівні через кілька ключових документів та нормативно-правових актів. Так, ст.25 Додатку IV Угоди визначено, що Україна як одна з сторін взяла на себе зобов'язання Сторони поступово створюють зону вільної торгівлі протягом перехідного періоду, що не перевищує 10 років починаючи з дати набрання чинності цією Угодою-1, відповідно до положень цієї Угоди та відповідно до Статті XXIV Генеральної угоди про тарифи та торгівлю 1994 року.

3. *Імплементація прозорих процедур державних закупівель відповідно до стандартів ЄС* сприятиме конкуренції та ефективному використанню бюджетних коштів. Впровадження поступового процесу адаптації внутрішнього законодавства відповідно до acquis Європейського Союзу в галузі державних закупівель дозволило повністю реформувати це законодавство, враховуючи європейські стандарти, правила та принципи. Регулярний моніторинг виконання Угоди про асоціацію свідчить про високий рівень прогресу в галузі державних закупівель, що відзначається на рівні двосторонніх зустрічей.

Основні зміни законодавства у сфері публічних закупівель стосуються процедур (трансформація відкритих торгів у відкриті торги з особливостями проведення, не застосовуються так звані євроторги та переговорна процедура) та спрощення умов їх проведення, скорочення строків оскарження та окремих процедурних дій, переглянуті вартісні пороги, заборонено замовникам закупати у російських та білоруських компаній, фізичних осіб, осіб, що торгують продукцією російського/білоруського виробника та багато іншого [3].

З метою виконання зобов'язань України в рамках Угоди про асоціацію та гармонізації українського законодавства до положень Директив ЄС, зокрема 2014/23/ЄС, 2014/24/ЄС, 2014/25/ЄС, 89/665/ЄЕС, внесено ряд нових положень в рамках процесу гармонізації з європейськими стандартами та імплементації заходів Дорожньої карти, а також, які безпосередньо сприяють удосконаленню та оптимізації закупівельного процесу та функціонування електронної системи.

4. *Впровадження правил щодо державної допомоги та антимонопольного регулювання забезпечить рівні умови для бізнесу та запобігатиме недобросовісній конкуренції.* В Україні впровадження правил щодо державної допомоги та антимонопольного регулювання є ключовими аспектами для забезпечення рівних умов ведення бізнесу та запобігання недобросовісній конкуренції. Останніми роками було прийнято низку нормативно-правових актів та ініційовано реформи, спрямовані на

гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами. Відзначимо, що 24 липня 2024 року Антимонопольний комітет України (АМКУ) презентував другий етап реформи конкурентного законодавства. Цей етап спрямований на гармонізацію законодавства про захист економічної конкуренції з нормами Європейського Союзу, зокрема зі статтями 101 та 102 Договору про функціонування ЄС та Директивою 2019/1. Реформа передбачає зміцнення інституційної спроможності АМКУ, впровадження нових інструментів правового регулювання та вдосконалення матеріального і процесуального права. Основні зміни включають: вдосконалення процедур розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, що забезпечить більш ефективне та прозоре прийняття рішень; розширення повноважень АМКУ, зокрема щодо доступу до інформації та проведення розслідувань, що сприятиме більш ефективному виявленню та припиненню антиконкурентних практик [3].

Підводячи підсумок вищевикладеному, відзначимо, що адміністративно-правові механізми регулювання економіки України в контексті інтеграції до ЄС є ключовим інструментом для стимулювання економічного зростання в умовах воєнного та післявоєнного періоду. Лібералізація торгівлі, покращення інвестиційного клімату, ефективне використання міжнародної допомоги, боротьба з корупцією та реформа ринку праці сприятимуть швидкому відновленню економіки України, забезпеченню її конкурентоспроможності та сталого розвитку в межах європейського економічного простору.

Список використаних джерел:

1. Угоди про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#n193
2. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 року № 1629-IV. Відомості Верховної Ради України, 2004. №29. Ст.367.
3. В АМКУ презентували другий етап реформи конкурентного законодавства. URL: <https://amcu.gov.ua/news/v-amku-prezentuvaly-druhyi-etap-reformy-konkurentnoho-zakonodavstva>

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В ІТ-КОМПАНІЯХ

В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та постійної зміни ринкових умов, ІТ-компанії зіштовхуються з необхідністю постійного оновлення та вдосконалення своїх основних засобів. Обладнання та інфраструктура, що використовуються в компаніях цієї галузі, мають специфічні характеристики, зокрема, швидку амортизацію та високу вартість. Тому фінансування формування та відтворення основних засобів в ІТ-секторі є однією з найважливіших складових управлінських і фінансових стратегій. Метою дослідження є аналіз особливостей фінансового забезпечення формування та відтворення основних засобів в ІТ-компаніях, а також вивчення основних фінансових інструментів, методів і підходів, що застосовуються у цьому процесі.

Основні засоби в ІТ-компаніях включають фізичні активи, що використовуються для виробничих або інших потреб у бізнесі, і мають довгостроковий характер використання. До основних засобів в ІТ-компаніях належать комп'ютерне обладнання, сервери, програмне забезпечення, мережеві пристрої, а також інші технологічні компоненти інфраструктури, які забезпечують ефективну роботу компанії. Основна проблема полягає в тому, що технічний прогрес в галузі інформаційних технологій є розвивається надзвичайно швидкими темпами, що призводить до швидкого старіння обладнання та програмного забезпечення.

Існує кілька основних джерел фінансування формування основних засобів в ІТ-компаніях. Зокрема, власні кошти компанії, кредити, інвестиційні

вкладення, державні програми підтримки можуть бути використані для закупівлі, модернізації або оновлення основних засобів. Одним з основних завдань при виборі джерела фінансування є оцінка фінансових ризиків і визначення оптимального балансу між короткостроковими та довгостроковими зобов'язаннями. ІТ-компанії зазвичай потребують значних капіталовкладень, тому варто ретельно аналізувати всі можливі варіанти, враховуючи специфіку швидкозмінного ринку. Зокрема, амортизація основних засобів в ІТ-компаніях має низку специфічних рис. Через постійне оновлення технологій та швидкий процес старіння обладнання для ІТ-компаній особливо важливо вибирати ефективні методи амортизації. Прискорена амортизація є популярним підходом для техніки, що швидко втрачає свою вартість, зокрема для комп'ютерних систем та серверного обладнання. Цей метод дозволяє компаніям швидше списувати витрати на основні засоби і таким чином знижувати податкове навантаження.

Оскільки вартість основних засобів може бути високою, а їх використання швидко застаріває, ІТ-компанії часто застосовують спеціалізовані системи для управління амортизацією та оновленням активів, що дозволяє підтримувати оптимальний рівень інвестицій у технології.

Ключову роль у відтворенні основних засобів в ІТ-компаніях відіграють інвестиції. Для швидкого розвитку і модернізації компанії часто залучають зовнішніх інвесторів, зокрема через венчурний капітал або інші форми фінансування, що дозволяють знизити фінансовий тиск на компанію. Інвестиційні проекти допомагають забезпечити необхідний рівень оновлення інфраструктури та адаптацію до нових технологій, що є важливим аспектом для підтримки конкурентоспроможності на ринку. Залучення інвестицій дозволяє компаніям здійснювати масштабні оновлення без значного навантаження на власні кошти, що дає їм можливість не лише зберегти існуючі конкурентні переваги, а й розвиватися та розширювати свій бізнес [1].

Для ефективного фінансування необхідно розробляти управлінські

стратегії, які враховують як короткострокові потреби, так і довгострокові перспективи розвитку компанії. Важливо не лише забезпечити необхідний рівень капіталу для оновлення основних засобів, а й здійснювати постійний моніторинг ефективності використання наявних активів. Інтеграція спеціалізованих програмних рішень для управління основними засобами, а також використання фінансових аналітичних інструментів дозволяє здійснювати точніший контроль за станом інфраструктури та своєчасно реагувати на зміни.

Важливим чинником, що впливає на рішення щодо придбання та амортизації основних засобів, є податкові пільги. В Україні, як і в багатьох інших країнах, існують податкові пільги на основні засоби та інші стимули, які ІТ-компанії можуть використовувати. Зокрема, в рамках спеціального правового регулювання для ІТ-компаній в Україні запроваджено режим «Дія Сіті» – спеціальна правова зона для технологічних компаній, які можуть скористатися пільговими умовами для придбання технологічного обладнання чи застосування методів прискореної амортизації, що дає змогу значно знизити податкове навантаження. Так, ІТ-фахівці, які працюють в межах «Дія Сіті», можуть платити єдиний податок за спрощеною системою. А для резидентів «Дія Сіті» скасовано необхідність сплачувати єдиний соціальний внесок на заробітну плату [2].

У сучасному світі цифрових технологій фінансування основних засобів в ІТ-компаніях активно адаптується до нових умов, що зумовлено швидким розвитком інноваційних технологій і необхідністю постійного оновлення технічного забезпечення. Останнім часом спостерігається зростання попиту на аутсорсинг та лізинг як фінансові інструменти, що дозволяють підприємствам значно знижувати початкові капіталовкладення в закупівлю дорогого обладнання та програмного забезпечення [3]. Ці підходи є вигідними з кількох важливих причин. По-перше, аутсорсинг дозволяє компаніям передавати управління певними процесами або частинами інфраструктури зовнішнім

постачальникам, що спеціалізуються на цих напрямках. Завдяки цьому зменшується потреба у значних інвестиціях у фізичний капітал, а також у створенні та обслуговуванні внутрішніх технічних команд. Це, у свою чергу, дозволяє компаніям зосередитися на стратегічних завданнях, як-то розробка нових продуктів і послуг, інноваційні дослідження та розширення ринку, що є критично важливим в умовах швидкозмінного технологічного середовища. По-друге, лізинг як фінансовий інструмент дає можливість компаніям орендувати обладнання чи програмне забезпечення, замість здійснення значних одноразових витрат на його придбання. Це дозволяє підтримувати фінансову стабільність і зменшує ризики, пов'язані з технологічними змінами, оскільки компанії можуть легко оновлювати свою техніку або програмне забезпечення на більш новіші моделі без необхідності витрачати великі суми на постійну закупівлю. Крім того, використання аутсорсингу та лізингу дає ІТ-компаніям можливість зменшити витрати на утримання інфраструктури та ресурсів, що важливо в умовах обмеженого бюджету та високої конкуренції на ринку. Це дозволяє ефективніше використовувати фінансові ресурси для інвестицій у розвиток нових технологій та бізнес-стратегій, що сприяє конкурентоспроможності на глобальному рівні.

Таким чином, аутсорсинг і лізинг стають не просто альтернативними фінансовими інструментами, а й важливими складовими стратегії розвитку сучасних ІТ-компаній, оскільки вони дозволяють не лише знизити початкові витрати, але й забезпечити гнучкість та адаптивність в умовах швидко змінюваного технологічного середовища.

Отже, фінансове забезпечення формування та відтворення основних засобів в ІТ-компаніях є важливим елементом стратегії розвитку компаній, що орієнтовані на інновації та швидкий розвиток. Використання власних коштів, інвестицій та фінансових інструментів, таких як аутсорсинг та лізинг, дозволяє забезпечити стабільне оновлення інфраструктури без значного фінансового навантаження. Важливо також впроваджувати ефективні системи управління

основними засобами, які забезпечують оптимізацію витрат та максимізацію доходів. Враховуючи швидкість технологічних змін у галузі, постійне оновлення та адаптація фінансової стратегії до нових умов є ключовими факторами успіху для ІТ-компаній.

Список використаних джерел

1. Череп О. Г., Чеховська В. С. Стимулювання інвестиційних процесів в економіці України задля підвищення її конкурентоспроможності. Вісник Хмельницького національного університету. № 1. 2022. С. 296-300.
2. Закон України "Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні" від 15.07.2021р. №1667-IX (редакція 01.01.2025р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1667-20>.
3. Качан Я., Кравченко П. Проблеми використання аутсорсингових послуг в Україні та шляхи їх вирішення. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. 2023. Том 34 (73), № 1. С. 46-50.

УДК 658.14:005.52

Ковальчук Т.М.

д. е. н, професор, завідувач кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Вергун А.І.

к. е. н, доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ЦИКЛІВ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах господарювання важливим аспектом фінансової політики підприємства є управління його фінансовим циклом. Нерегульованість цієї сфери фінансів може привести до серйозних негативних наслідків навіть успішних у довгостроковій перспективі підприємств. До того ж, правильне визначення тривалості фінансового циклу і обґрунтування його оптимального рівня має суттєвий вплив на ефективність функціонування підприємства. Оскільки фінансовий цикл є агрегованим показником оборотного капіталу, який об'єднує усі його елементи раціональне управління фінансовим циклом дозволяє мінімізувати потреби підприємства в оборотному капіталі,

прискорити його оборотність, підвищити ефективність бізнесу, оптимізувати розмір діяльності. Водночас, фінансовий цикл фактично є індикатором потреби підприємства у додатковому капіталі. Так, помноживши значення тривалості фінансового циклу на середній розмір щоденних грошових операційних витрат, можна отримати середню суму додаткового капіталу, який необхідно залучити до обороту при збільшенні обсягів діяльності [1, с.19].

Запровадження практики раціонального управління фінансовим циклом на підприємстві потребує реалізації його аналітичної функції та можливостей економічного аналізу, головна мета якого - надання інформації необхідної для прийняття поточних і стратегічних рішень щодо ефективного використання оборотного капіталу, забезпечення умов оптимізації та безперервності процесу його обороту, формування достатнього обсягу у раціональній структурі та ефективній організації його використання.

У зв'язку з тим, що на чутливість до зміни тривалості фінансового циклу вагомий вплив має стадія життєвого циклу підприємства (кожне підприємство має свої специфічні особливості на різних стадіях життєвого циклу), при виробленні рішень щодо оборотного капіталу необхідно враховувати фазу, на якій воно знаходиться. Проте на сьогодні у цій сфері проводиться дуже мало аналітичних досліджень.

Характеризуючи особливості стадій життєвого циклу підприємств, можна відзначити, що на стадії зародження і росту підприємства зустрічаються з великим ризиком ліквідності. Причинами цього є нестача грошових коштів для забезпечення щоденних потреб бізнесу.

На стадії росту підприємства зосереджуються на нарощуванні масштабу шляхом інвестування в оборотний капітал та збільшення дебіторської заборгованості. Це призводить до підвищення швидкості росту, але водночас може спричинити кризу ліквідності. Це пояснюється тим, що потоки грошових коштів від операційної діяльності, незважаючи на активний розвиток, можуть бути від'ємними через необхідність великих інвестицій в оборотний капітал.

На тлі обмеженого доступу до зовнішніх джерел фінансування підприємства на фазі росту часто використовують кредиторську заборгованість як додаткове джерело фінансування оборотного капіталу. Інвестування в оборотний капітал зазвичай супроводжується нарощуванням обсягів запасів на складах та розширенням бази дебіторів, що може призвести до подовження термінів погашення кредиторської заборгованості. Такі фінансові маневри можуть бути ризикованими, але необхідними для підтримки зростання. Тому на стадії росту зміна тривалості фінансового циклу сильно впливає на ефективність діяльності підприємства.

У процесі переходу від стадії росту до стадії зрілості, який характеризується стабілізацією продажів та часткою ринку, підприємство поступово набуває здатності самостійно фінансувати свою діяльність. Це, у свою чергу, зменшує фінансові ризики. Однак, навіть на стадії зрілості підприємство має контролювати операційні ризики, пов'язані з необхідністю підтримки стабільного рівня продажів та якості продукції. Варто відзначити, що на цій стадії потреби в додаткових інвестиціях в оборотний капітал стають більш передбачуваними та плановими.

Важливо підкреслити, що тривалість фінансового циклу має значно сильніший вплив на ефективність діяльності підприємств на стадії росту, ніж зрілості. Це пояснюється тим, що на стадії росту підприємство більше залежить від швидкості обертання коштів для фінансування подальшого розвитку. Характерним є і те, що оптимальний рівень тривалості фінансового циклу, який максимізує ефективність діяльності підприємства, вищий для стадії зрілості, ніж росту. На стадії зрілості підприємство може дозволити собі довший фінансовий цикл завдяки наявності стабільних грошових потоків та накопиченим фінансовим резервам.

На стадії спаду, яка неминуче настає після зрілості, підприємства стикаються з новими викликами фінансового управління. На цьому етапі особливо важливим стає скорочення фінансового циклу шляхом оптимізації

запасів, прискорення інкасації дебіторської заборгованості та максимально ефективного використання кредиторської заборгованості для збереження ліквідності.

Таким чином, доречно виділити такі етапи аналітичного дослідження фінансових циклів на різних стадіях життєвого циклу підприємства:

I. Діагностика поточної стадії життєвого циклу підприємства на основі комплексної оцінки ключових показників: вік підприємства; динаміка інвестицій; темпи зростання продажів; частка нерозподіленого прибутку в структурі активів; зміна ринкової частки; співвідношення операційного та інвестиційного грошових потоків. II. Аналіз складових фінансового циклу підприємства та оцінка їх відповідності виявленій стадії життєвого циклу: аналіз оборотності запасів; аналіз оборотності дебіторської заборгованості; аналіз оборотності кредиторської заборгованості; розрахунок тривалості фінансового циклу та порівняння з галузевими нормативами. III. Визначення ступеня впливу тривалості фінансового циклу на фінансові результати діяльності з урахуванням особливостей поточної стадії життєвого циклу підприємства. IV. Обґрунтування альтернативних рішень з управління оборотними активами: короткострокові тактичні рішення; довгострокові стратегічні рішення; моделювання впливу кожного рішення на фінансові показники. V. Оцінка запропонованих варіантів рішень за критеріями: вплив на ліквідність; вплив на рентабельність; узгодженість зі стратегічними цілями підприємства; відповідність поточній та прогнозованій стадії життєвого циклу. VI. Розробка плану впровадження оптимального рішення з чіткими кількісними індикаторами для моніторингу. VII. Впровадження та контроль реалізації рішень: моніторинг ключових показників фінансового циклу; оцінка досягнення запланованих результатів; корегування дій за необхідності.

Запропонована модель аналізу дозволить виробляти ефективні рішення управління оборотними активами підприємств на різних стадіях їх життєвого циклу і підвищувати фінансові результати.

Список використаних джерел:

1. Гуляєва Н. М., Камінський С. І. Фінансовий цикл підприємства торгівлі : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 232 с.

УДК 336.01

Паришин Ю.І.

професор кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

РОЛЬ «ЗЕЛЕНИХ» ФІНАНСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

В останні роки сформувався значний обсяг досліджень, що підтверджують, що розвиток фінансового сектора та фінансової економіки створює умови для прискореного економічного зростання. На думку багатьох фахівців, ключовим драйвером зростання є «зелена» економіка. Компанії та підприємства з різних галузей, включаючи ті, які не пов'язані безпосередньо із «зеленою» економікою, також вибудовують стратегії сталого розвитку, приділяючи увагу не лише економічним, а й соціальним та екологічним аспектам своєї діяльності [1].

Активний розвиток «зеленої» економіки сприяв формуванню нових понять, таких як «зелені фінанси», «зелені облігації», «зелені кредити» та інших, а також впровадженню спеціалізованих фінансових інструментів, що використовуються в проектах, які пов'язані із «зеленою» економікою.

«Зелене» зростання у сучасних реаліях сприймається як один із ключових напрямів розвитку економіки країни. Особливої ваги набувають такі аспекти, як нарощування фінансових ресурсів, покращення підприємницької діяльності завдяки впровадженню «зелених» технологій та модернізація інфраструктури для переходу до екологічно, соціально та економічно стійких моделей.

Концепція «зеленої» економіки являє собою проект модернізації, який спрямований на виробництво, розподіл та споживання товарів та послуг, і які

сприяють підвищенню рівня добробуту населення в довгостроковій перспективі, одночасно мінімізуючи екологічні ризики для майбутніх поколінь та усуваючи дефіцит природних ресурсів [3]. Основний акцент концепції зроблено на забезпечення переходу промислового виробництва до нового технологічного укладу, що допоможе запобігти екологічним, соціальним та іншим кризам.

У той же час серед ключових факторів, які стримують розвиток «зеленої» економіки, можна виділити: недостатній розвиток ринкової екосистеми, відсутність уніфікованих критеріїв оцінки та недостатній рівень підтримки ESG-інструментів та деякі інші.

Зазначимо, що часто поняття «зелені фінанси» та «зелені інвестиції» поєднуються, особливо в контексті проектів сталого розвитку. Як зазначається у роботі [2], «зелені фінанси» охоплюють усі форми інвестування чи кредитування, які враховують вплив на довкілля та сприяють підвищенню екологічної стійкості у межах встановлених стандартів. Однак, термін «інвестиції» має більш вузьке значення в порівнянні з терміном «фінанси», оскільки інвестиції є лише одним із інструментів досягнення конкретних цілей. На додаток до інвестицій для фінансування можуть використовуватися такі інструменти, як банківські кредити та інструменти фондового ринку, наприклад облігації. Також слід зазначити широкий спектр інструментів, які застосовуються у державному секторі для підтримки проектів сталого розвитку.

Доречнішим вважається прирівнювання «зелених фінансів» до «фінансових потоків», а не до «фінансових інвестицій», оскільки фінансові потоки супроводжують усі операції, що пов'язані з інвестуванням, кредитуванням, чи то в рамках приватного, державного, чи змішаного фінансування. У цьому контексті фінансові потоки можна визначити як державні або приватні ресурси, спрямовані на підтримку сталого розвитку з урахуванням його економічних, соціальних та екологічних аспектів.

«Зелене фінансування» зазвичай визначається через об'єкт фінансування, включаючи вкладення в «зелені технології», розвиток екологічно орієнтованих підприємств, створення умов для природозберігаючого виробництва тощо. Однак часто не враховується очікуваний результат, економічний, екологічний або соціальний ефект, який може бути отриманий в результаті фінансування. «Зелене фінансування» має бути зосереджено саме на досягненні певних результатів. Оцінка потенційного ефекту та розрахунок необхідного обсягу ресурсів є проблемним, або утруднено через відсутність чітких критеріїв визначення того, які фінансові інструменти відносяться до «зелених».

Зазначимо, що основні учасники цієї системи відносин поділяються на дві категорії: інвестори, що надають кошти для реалізації «зелених проектів», та споживачі, яким потрібні фінансові ресурси для здійснення екологічних ініціатив.

До інвесторів можна віднести:

- державні інститути, які формують та застосовують цільові фонди з метою вирішення проблем забезпечення сталого розвитку, але, крім суто фінансових програм, їх не менш важливе значення проявляється у створенні відповідної законодавчої бази, а також у формуванні та імплементації ідеології щодо споживання якісної органічної продукції, екологічної поведінки, ресурсозбереження тощо;

- фінансові установи, які безпосередньо працюють із фінансовими інструментами, що застосовуються для фінансового забезпечення сталого розвитку;

- домогосподарства, які є не лише споживачами екологічно безпечних технологій та товарів, а й через формування попиту на відповідні товари та роботи, здатні змінювати структуру ринку на користь просування ідей сталого розвитку.

До споживачів фінансових ресурсів слід віднести:

– суб’єкти господарювання, які впроваджують «зелені проекти» і, відповідно, потребують фінансування;

– домогосподарства, що застосовують «зелені» продукти чи технології, та вимагають для цього фінансових ресурсів, які, у свою чергу, можуть бути надані на певних пільгових умовах, або якась їх частина може бути компенсована державою.

Об’єктами фінансової системи сталого розвитку виступають фінансові інструменти, серед яких найбільш потрібними є: «зелені» інвестиції, кредити, облігації, страхування та деривативи, які укладаються на основі контрактів та інструментів, орієнтованих на «зелені» фінанси.

Розробка та впровадження стратегії розвитку мають бути реалізовані єдиним спеціально уповноваженим органом, відповідальним за координацію та управління процесами. Такий орган має здійснювати контроль за виконанням стратегії «зеленої» економіки та коригувати її у разі зміни умов функціонування. До ключових завдань такого органу відносяться створення баз даних про суб’єкти «зеленого» інвестування, розробка методичних матеріалів та рекомендацій з питань сталого розвитку в рамках «зеленої» економіки, а також забезпечення програмної, методичної, кадрової та інформаційної підтримки для організації діяльності управління «зеленими» фінансовими потоками. А очікуваними результатами впровадження такої системи управління буде збільшення кількості науково-дослідних розробок у сфері «зеленої» економіки та їхня практична реалізація в інноваційні проекти.

Список використаних джерел:

1. Коробка С.В. Стратегія сталого розвитку в управлінні організацією. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. №16. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2024-16-04-06>.
2. Варченко О., Драган О., Ткаченко К. «Зелені фінанси» в повоєнному відновленні України: організаційно-фінансові аспекти. *Financial and Credit Activity: problems of theory and practice*. 2024. Volume 3 (56). URL: <https://core.ac.uk/download/613224543.pdf>
3. Зварич Р., Масна О., Рівіліс І. Методологічні засади формування концепції зеленої економіки. *Вісник Економіки*. 2022. № 4. С. 131–144. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/142>

Плиса В.Й.

к.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту

Мунтян Б.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Цюпка А.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Соціально-економічні й політичні реалії воєнного часу в Україні, тенденції їхнього розвитку, антагонізми та суперечності, що притаманні такому періоду зумовили появу низки проблем, які генерують виникнення кризових явищ, крайнього загострення суперечностей в соціально-економічних системах, однією із яких виступає підприємство.

Вагомий вплив на формування і реалізацію стратегій антикризового управління фінансами підприємства (рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів і грошових фондів суб'єкта господарювання в процесі відтворення) має стан його циклічного розвитку (експлерентний, патієнтний, віолентний, комутантний, леталентний).

Небезпека прояву кризового явища у фінансах підприємства існує завжди, навіть коли його немає. З огляду на це потрібно вивчати ознаки настання кризових ситуацій, передбачати їх виникнення, запобігати їх настанню, а за умов, що криза фінансів вже розгортається й оцінювати можливості її розв'язання. Антикризові засади в управлінні фінансами підприємства є сукупністю способів і методів, спрямованих на запобігання виникненню або мінімізацію негативних наслідків кризових явищ і процесів у фінансовій діяльності господарюючого суб'єкта, що виникають унаслідок

непередбачуваних подій та не дають змоги досягти стратегічних цілей, знижують рівень конкурентоспроможності його стратегічного потенціалу й конкурентної позиції на ринку [1].

До ключових принципів підготовки функціонування підприємства в кризових умовах вважаємо за доцільне віднести такі: 1) постійна готовність до змін (постійне реагування на зовнішні та внутрішні прояви криз дає змогу зміцнювати конкурентну позицію підприємства та підвищувати його потенціал); 2) превентивність дій (забезпечують ранню діагностику передкризового стану підприємства та своєчасно застосовують антикризовий інструментарій (у тому числі й інструментарій антисипативного управління) для нейтралізації кризи) [2]; 3) швидке реагування на кризові явища в діяльності підприємства (чим швидше будуть активовані антикризові механізми за кожним виявленим кризовим явищем, тим вищою є ймовірність відновлення порушеної рівноваги діяльності та ефективності як фінансової діяльності так і бізнес-процесів підприємства загалом); 4) диференціація індикаторів кризових явищ за рівнем їх небезпеки для підприємства; 5) адекватність реагування підприємства на міру реальної загрози його рівноваги (стійкості) та ефективності бізнес-процесів; 6) максимально можлива реалізація потенціалу внутрішніх інструментів виходу підприємства з кризи; 7) використання максимально можливого асортименту способів і методів, спрямованих на запобігання виникненню або мінімізацію негативних наслідків кризових явищ і процесів в діяльності господарюючого суб'єкта. Дотримання усіх зазначених вище принципів підготовки функціонування підприємства в кризових умовах дасть можливість оперативно сформувати та ефективно реалізувати стратегію антикризового управління фінансами підприємства (налагодити рух грошових потоків, оптимізувати механізм формування, розподілу й використання доходів і грошових фондів суб'єкта господарювання в процесі відтворення).

Формування стратегії (як сукупності дій, які проводять на користь

зміцнення фінансового забезпечення розвитку об'єкта (підприємства) в перспективах недалекого та далекого горизонту з урахуванням впливу факторів зовнішнього й внутрішнього середовищ діяльності) антикризового управління фінансами підприємства зазвичай проводять на підставі результатів всебічного аналізу фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта.

Стратегія антикризового управління фінансами підприємства – це цілісна система поведінки суб'єкта господарювання, спрямована на забезпечення сталого розвитку і досягнення ключових попередньо визначених (запланованих) позицій на певному цільовому ринку в осяжному довгостроковому часовому горизонті. Основним завданням цієї стратегії є визначення рамок і орієнтирів адаптивності діяльності підприємства до середовища функціонування зумовленого впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, які можуть стимулювати розгортання кризового процесу. Вона передбачає розробку окремих стратегій-підвидів, що визначають перспективи розвитку в певній сфері діяльності підприємства. Такий підхід дає змогу мінімізувати негативний вплив кризових проявів шляхом застосування інструментарію антикризового управління. Тобто стратегія антикризового управління фінансами суб'єкта господарювання є способом узагальнення й алгоритмічного вирішення сукупності проблем генерованих ідентифікованими джерелами кризових процесів на підприємстві для забезпечення його фінансово-економічної стійкості, ефективності використання фінансового потенціалу та сталого розвитку.

Розробляючи стратегію антикризового управління фінансами підприємства в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України потрібно обов'язково, на нашу думку, брати до уваги: чинники, які визначають стратегію; рівень узгодженості стратегії з реальними зовнішніми умовами функціонування підприємства на ринку; взаємозалежність стратегії і стадії життєвого циклу підприємства; можливість реалізації стратегії, її сумісність з можливостями суб'єкта господарювання як учасника ринку; максимальну межу

допустимого рівня впливу чинників зовнішнього середовища функціонування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Плиса В.Й, Мунтян Б.В, Цюпка А.В. Управління фінансовим потенціалом підприємства в соціально-економічних реаліях воєнного стану та повоєнного відновлення економіки України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 61. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3794>
2. Плиса В., Плиса З. Цільові орієнтири, технологія та інформаційне забезпечення антисипативного управління мікрологістичною системою. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2022. Випуск 63. С. 157-168. <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2022.63.0.6313>

УДК: 330.341:336:658.15

Поченчук Г.М.

д.е.н., доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ: ВИКЛИКИ ДЛЯ МЕНЕДЖМЕНТУ

«Трансформація» як категорія наукового економічного дослідження організаційних змін використовувався для опису процесу, за допомогою якого організації здійснюють необхідні зміни для досягнення свого повного потенціалу. Зазвичай компанії спочатку зосереджуються на забезпеченні фінансової стабільності та операційної ефективності, а вже потім переходять до питань зростання, впровадження нових стратегій і технологій. Основна мета трансформації бізнесу полягає у підвищенні загальної ефективності через збільшення доходів, скорочення витрат і покращення задоволеності клієнтів та продуктивності співробітників. Однак швидкість змін у сучасному світі робить підхід «спочатку стабільність, потім розвиток» менш актуальним як стратегічно, так і фінансово. Це підтверджують кілька ключових тенденцій: цифрові компанії-новатори активно трансформують ринки, отримуючи більшу цінність і вищу капіталізацію, ніж традиційні гравці; набувають популярності

екосистемні стратегії; компанії з високими стандартами ESG (екологічними, соціальними та управлінськими) отримують більше визнання; а питання пошуку й утримання талантів стає пріоритетом для керівників, які прагнуть розвивати необхідні для створення цінності компетенції. Отже, фінансова трансформація бізнесу передбачає комплексний перегляд фінансової функції компанії для кращого узгодження її із загальними стратегічними цілями організації. Що створює наступні завдання виклики для менеджменту – зміни у процесах, системах і структурах організації, що потребують системного та ретельно продуманого підходу до змін на всіх рівнях компанії.

Фінансова трансформація, фактично спрямована на оптимізацію та спрощення фінансових операцій для створення більш ефективної фінансової функції. Вона включає оновлення платформ для фінансового обліку, автоматизацію рутинних завдань, покращення фінансової звітності та посилення внутрішнього контролю. Також використовуються передові аналітичні інструменти для отримання глибших інсайтів і покращення прийняття рішень. Усі ці аспекти відіграють ключову роль у впровадженні значних змін у фінансовій діяльності компанії незалежно від розміру – малі, середні, великі.

Фінансова трансформація – це поєднання процесів, систем і організаційних змін у бізнесі, які впроваджуються за допомогою нових технологій, навчання та аналізу. Таке охоплення передбачає залученість всіх рівнів менеджменту для створення синергії між відповідними технологіями та відповідними фахівцями або їх командами залежно від масштабів бізнесу. Загалом можна виділити кілька структурних складових фінансової трансформації (рис. 1.).

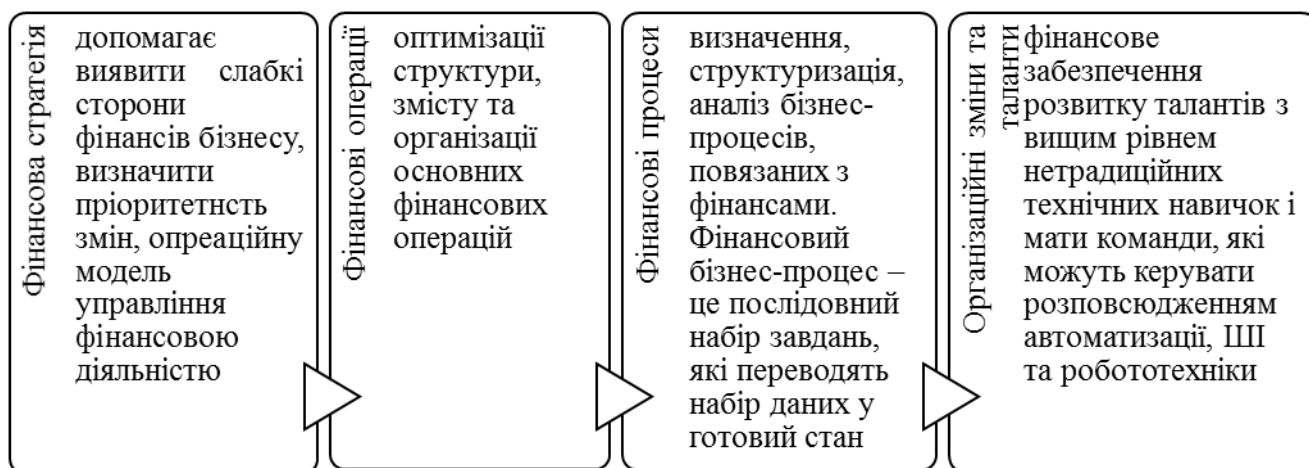

Рис. 1. Фінансова трансформація бізнесу.

Складено автором за джерелом [1].

Таким чином, в сучасних умовах фінансова трансформація бізнесу невід’ємно пов’язана із цифровими трансформаціями. Цифрова фінансова трансформація передбачає використання сучасних цифрових технологій вдосконалення фінансової стратегії, фінансових бізнес-процесів та операцій. Попри значні ресурси та зусилля, які потрібні для реалізації, така трансформація є критично важливою для збереження конкурентоспроможності у швидкозмінному бізнес-середовищі. Основні цілі цифрової трансформації фінансів: скорочення витрат, підвищення продуктивності, покращення точності даних і забезпечення більшої прозорості та відстежуваності фінансових операцій організації. Як показало дослідження Gartner, провідні зусилля з фінансової трансформації головним пріоритетом здійснюються керуючись необхідністю скорочення витрат і покращення розуміння бізнесу [2].

Використання цифрових технологій для забезпечення фінансової трансформації бізнесу узгоджується із цілями сталого розвитку, що визначені ООН ще у 2030 році як порядок денний забезпечення розвитку планети. Зокрема, ціль 9 – Промисловість, інновації та інфраструктура, розглядає інвестиції в інфраструктуру та інновації як ключову рушійну силу економічного зростання та розвитку, а технологічний прогрес є драйвером довгострокових рішень.

Серед сучасних технологій, що сприяють трансформації фінансів, в першу чергу необхідно виділити ті, які допомагають вирішувати проблеми управління даними, оскільки організації стикаються зі стрімкими обсягами даних із внутрішніх систем, веб-сайтів і зовнішніх джерел, таких як соціальні мережі (рис.2.).

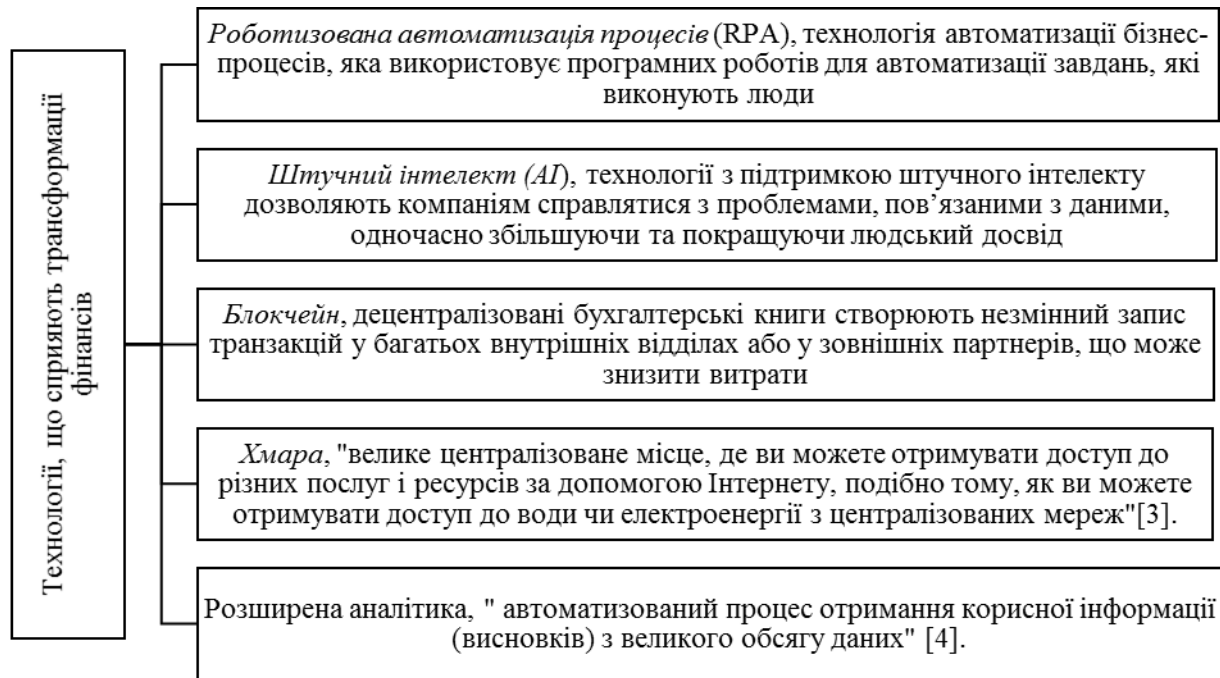

Рис. 2. Цифрові технології, що використовуються для фінансової трансформації бізнесу.

Складено автором за джерелом [1].

Технології відіграють ключову роль у впровадженні стратегії фінансової трансформації. Використання штучного інтелекту, роботизованої автоматизації процесів, машинного навчання та блокчейн-технологій здатне докорінно змінити традиційні фінансові операції. Наприклад, штучний інтелект може автоматизувати рутинні завдання, такі як обробка транзакцій і управління рахунками, дозволяючи фінансовим спеціалістам зосередитися на більш стратегічних аспектах діяльності. Застосування аналітики великих даних дає змогу фінансовим командам точніше прогнозувати майбутні тенденції та надавати важливу інформацію, що впливає на формування бізнес-стратегії та планування бюджету для майбутніх трансформаційних проєктів. Оскільки фінансові менеджери часто виступають першопрохідцями у впровадженні

цифрових технологій, які підтримують трансформаційні ініціативи, вони мають потенціал стати осередком передового досвіду для всієї організації. Фінансова трансформація є стратегічним імперативом для організацій, які прагнуть покращити свої фінансові операції та досягти довгострокового успіху. Здійснюючи фінансову трансформацію, компанії можуть досягти більшої ефективності та створення вартості. Ця подорож передбачає переосмислення фінансових процесів, інтеграцію передових технологій і сприяння організаційним змінам.

Список використаних джерел:

1. What is finance transformation? URL: <https://www.ibm.com/think/topics/finance-transformation>.
2. Gartner Survey Shows That Leading Transformation Is the Top Priority for CFOs in 2024. <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2024-01-25-gartner-survey-shows-that-leading-ransformation-is-the-top-priority-for-cfos-in-2024>
3. Що таке хмарні технології? Переваги та недоліки хмарних сервісів. URL: <https://edin.ua/shho-take-xmarni-texnologi%D1%97-i-navishho-voni-potribni/>
4. Розширена аналітика для глибинного розуміння даних. URL: <https://datalabsua.com/ua/advanced-analytics-for-deep-data-understanding/>
5. Perspective on Future Finance Transformations. URL: <https://www.deloitte.com/dk/en/services/financial-advisory/perspectives/perspective-on-future-finance-transformations.html>.

УДК 051:174:001.8(477)

Харламова Г. О.

д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Наумова М. О.

к.е.н., асистент кафедри економічної кібернетики
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Бедюх О. Р.

к.ф-м.н., старший науковий співробітник Науково-дослідної частини
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЕТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ
АВТОРСЬКИХ ВНЕСКІВ ТА ПРОГРАМ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД СПЛАТИ В
ЕКОСИСТЕМУ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ ПУБЛІКАЦІЙ**

В академічному видавничому середовищі питання прозорості та етичності стягнення авторських внесків є ключовими для забезпечення довіри наукової

спільноти. Нові рекомендації COPE (Committee on Publication Ethics) щодо авторських внесків та механізмів звільнення від оплати, спрямовані на врегулювання фінансових питань у наукових журналах, мінімізацію етичних ризиків та посилення автономності редакційної політики [1]. Одним із головних викликів для наукових журналів є пошук балансу між фінансовою стійкістю та збереженням рівного доступу до публікацій для всіх дослідників, незалежно від їхніх фінансових можливостей.

Рекомендації COPE розглядають такі основні питання:

1. Як мінімізувати етичні ризики, що пов'язані з авторськими внесками?

- Запровадження прозорої політики розкриття фінансової інформації.
- Регулювання процесів застосування та адміністрування знижок, звільнень від оплати та інших фінансових стимулів.

2. Як забезпечити незалежність редакційних рішень від фінансової політики журналу?

- Впровадження механізмів, які унеможливають вплив авторських внесків на процес рецензування.
- Запобігання потенційним конфліктам інтересів між фінансовими та редакційними відділами журналу.

У доповіді обґрунтовується холістичний підхід до інтеграції європейських етичних принципів щодо авторських внесків та програм звільнення від їхньої сплати в екосистему українських наукових публікацій, що вимагає врахування фінансової підтримки університетів і дослідників, а також адаптації найкращих європейських практик у сфері академічного видавництва²:

1. Встановлення прозорої політики щодо авторських внесків. Українські наукові журнали повинні відкрито публікувати інформацію про всі види платежів на офіційних вебсайтах, зокрема за публікацію статті (Article Processing Charges, APCs) та оплату редакційно-технічних послуг. Видавці

² Результати отримані в межах проєкту НФДУ («Передова наука в Україні») «Теоретичні засади гармонізації редакційних практик українських наукових видань із міжнародними стандартами для конкурентоспроможної інтеграції України до європейського простору відкритої науки» 24ДФ013-02 (2024-2026).

мають чітко визначити, які послуги включені до авторського внеску, а які потребують окремої оплати, щоб уникнути прихованих витрат для дослідників.

2. Забезпечення незалежності редакційної політики від фінансових аспектів. Для уникнення конфлікту інтересів редакційні колеги не повинні мати доступу до фінансових транзакцій, пов'язаних із внесками авторів. Управління фінансовими питаннями повинно здійснюватися університетами або незалежними фондами, що забезпечить об'єктивність рішень щодо прийняття матеріалів. Процес рецензування має бути сліпим, щоб рецензенти не знали, чи автор сплатив внесок або отримав звільнення від оплати.

3. Впровадження справедливої системи звільнення від сплати авторських внесків. Журнали мають запровадити чіткі критерії надання знижок та повного звільнення від внесків для: молодих науковців і студентів із недостатньо фінансованих установ; авторів із регіонів України, які мають обмежений доступ до наукового фінансування; дослідників, які публікують соціально важливі дослідження або працюють над інноваційними проєктами. Автори, які бажають скористатися знижкою чи звільненням від внесків, мають подавати офіційні запити разом із рукописом.

Українські наукові видання можуть адаптувати світові практики: фінансова підтримка з боку університетів; грантове фінансування, модель Diamond Open Access – фінансування журналів державою або університетами без стягнення APC з авторів.

4. Запобігання конфлікту інтересів. Журнали повинні уникати фінансової мотивації у відборі статей та мати незалежний механізм фінансового адміністрування. Доступність даних про надані знижки та звільнення від сплати підвищує довіру з боку наукової спільноти, оскільки гарантує рівноправне ставлення до всіх авторів.

5. Етичні питання, пов'язані з інституційними угодами. Українські журнали можуть отримувати фінансування через угоди між університетами та видавництвами, проте важливо запобігати ситуаціям, коли автори обирають

журнал лише через фінансову доступність, а не наукову релевантність. Запровадження прозорості політики щодо фінансування інституційних підписок та надання APC-знижок допоможе запобігти можливим зловживанням.

6. *Запровадження міжнародних стандартів фінансової прозорості.* Журнали зобов'язані: публікувати річні фінансові звіти про зібрані авторські внески, надані знижки та пільги; розкривати джерела фінансування для запобігання конфлікту інтересів; запровадити незалежний аудит фінансової діяльності для відповідності етичним нормам наукового видавництва.

Для дотримання повної прозорості академічного видавничого процесу, українські наукові журнали можуть запровадити вимогу щодо обов'язкового декларування інформації про оплату публікаційних зборів у виносках до опублікованих статей. Варто зазначити:

1. Чи було надано автору повне або часткове звільнення від сплати APC?
2. Чи було покрито вартість публікації за рахунок інституційної підписки або трансформаційної угоди (read-and-publish agreements)?
3. Хто саме здійснив оплату (наприклад, університет, грантодавець та ін.)?

Вищезазначена інформація має бути подана окремо від декларації про фінансування самого дослідження, результати якого представлені у статті.

Трансформаційні або «читай-публікуй» угоди (read-and-publish agreements), що передбачають попередню оплату установами APC для визначеної кількості публікацій авторів, афілійованих із ними, може мати неоднозначні наслідки – впливати на вибір авторів щодо журналу для подання статті.

Запровадження прозорих механізмів регулювання авторських внесків й державного фінансування та дотримання етичних принципів є стратегічними напрямками підвищення конкурентоспроможності українських наукових публікацій в міжнародному академічному середовищі.

Список використаних джерел:

1. COPE Guidelines: Author fees and waivers. *COPE Council*. 12.02.2025. DOI: <https://doi.org/10.24318/CkhGNJ8Q>.

Шапошиников К.

д.е.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України,
начальник відділу науково-дослідної роботи та атестації наукових кадрів
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Міністерства освіти і науки України

Скрипник М.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

Глібка О.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

РОЛЬ ЛІДЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОЇ КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Лідерство відіграє ключову роль у формуванні ефективної корпоративної культури, оскільки саме керівники визначають цінності, норми та поведінкові стандарти в організації. Від стилю управління, комунікації та здатності надихати залежить рівень залученості працівників, їхня мотивація та взаємодія в команді. Лідери створюють атмосферу довіри, формують бачення розвитку компанії та впливають на її репутацію. Саме завдяки ефективному лідерству корпоративна культура стає не лише декларативним елементом, а реальною основою успіху організації.

Тема впливу лідера на формування ефективної корпоративної культури широко розглядається в науковій літературі України, що підтверджують численні дослідження вітчизняних авторів. У працях таких науковців, як Кальніцька М.О. [1], Гайдаржи А.І. [2], Гресь Є.Ю., Язвінська Н.В. [3], висвітлюються різні аспекти впливу на ефективність та інноваційний потенціал корпоративної культури лідерських якостей. Гайдаржи А.І. [2] акцентує увагу на взаємозв'язку між розвитком організаційної культури судноводіїв і лідерськими якостями керівників, розглядаючи практичні аспекти реалізації лідерських стратегій у конкретній галузі. Гресь Є.Ю. та Язвінської Н.В. [3]

свою дослідження зосереджують на ролі комунікацій та спільних цінностей у формуванні корпоративної культури підприємства. М.О. Кальніцька [1] аналізує стиль лідерства як ключовий фактор розвитку організаційної культури, підкреслюючи важливість адаптивності та гнучкості лідерських підходів до стратегічних цілей та специфіки підприємства.

Різні стилі лідерства по-різному впливають на ефективність управління та формування організаційної культури. Авторитарний підхід здатний забезпечити високу результативність у короткостроковій перспективі, проте з часом може призводити до зниження мотивації працівників, пасивності та виникнення напруженості в колективі. Співробітники в такій системі зазвичай працюють ефективно лише під постійним контролем керівника, що створює атмосферу страху та залежності.

На противагу цьому, демократичний стиль управління сприяє налагодженню відкритого діалогу, залученню персоналу до процесу ухвалення рішень і формуванню довірливих взаємовідносин. Такий підхід позитивно впливає на організаційну культуру, мотивує працівників і сприяє високій продуктивності.

Ліберальний стиль управління передбачає мінімальне втручання керівника у процеси всередині команди, що сприяє творчості та впровадженню інновацій. Однак у деяких випадках така свобода призводить до зменшення ефективності, відсутності чітких обов'язків та можливих конфліктів між працівниками.

Лідерство відіграє вирішальну роль у формуванні ефективної корпоративної культури, оскільки визначає цінності, стиль управління та взаємодію всередині організації. Від обраного підходу залежить рівень мотивації працівників, їхня залученість і продуктивність. Ефективний лідер знаходить баланс між контролем і свободою, створюючи сприятливе середовище для зростання та успіху компанії.

Список використаних джерел:

1. Кальніцька М.О. Вплив стилю лідерства на формування та розвиток організаційної культури підприємства. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 1 (79). URL: [http://zt.knute.edu.ua/files/2015/1\(79\)/uazt_2015_2_6.pdf](http://zt.knute.edu.ua/files/2015/1(79)/uazt_2015_2_6.pdf) (дата звернення: 21.03.2025).
2. Гайдаржи А.І. Вплив лідерства на формування та розвиток організаційної культури судноводіїв. *Наукові записки*. 2019. № 144. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/32203> (дата звернення: 21.03.2025).
3. Гресь Є.Ю., Язвінська Н.В. Особливості формування корпоративної культури на підприємстві. *Вісник КРІ ім. І. Сікорського*. 2014. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/79b7119d-1554-4ad1-8675-366c60c3c067/content> (дата звернення: 21.03.2025).

УДК 314.742

Водянка Л. Д.

к.е.н, доцент кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ, НАСЛІДКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Міграційні процеси в Україні за останнє десятиліття зазнали суттєвих змін під впливом соціально-економічних та політичних факторів. Особливо значного масштабу вони набули після початку військової агресії Російської Федерації у 2014 році, а з 2022 року перетворилися на одну з найбільших міграційних криз у світі. За оцінками міжнародних організацій, понад 14,7 млн українців були змушені покинути країну, а 14,5 млн стали внутрішньо переміщеними особами. Це призвело до серйозних викликів як для України, так і для країн, що приймають біженців.

Міграція має значний вплив на соціально-економічний розвиток України. З одного боку, спостерігається відтік кваліфікованих кадрів, що призводить до дефіциту робочої сили у стратегічно важливих галузях, зниження внутрішнього споживання та скорочення ринку праці. З іншого боку, грошові перекази українських мігрантів залишаються вагомим джерелом валютних надходжень у державний бюджет. Також важливим аспектом є соціальна адаптація українців

у країнах прийому, де спостерігається високий рівень інтеграції завдяки освітньому рівню та наявності адаптаційних програм.

Наукове дослідження міграційних процесів має велике значення для розробки ефективної державної політики у цій сфері. У світовій науковій літературі проблематика міграції широко висвітлена такими дослідниками, як Д. Массея, який розробив економічні та соціальні теорії міжнародної міграції, та С. Сассен, яка вивчає вплив глобалізації на міграційні потоки та урбанізацію. В українському науковому просторі питання міграції досліджують Г. Зелінська, що аналізує трудову міграцію та її соціально-економічні наслідки, Е. Лібанова, яка розглядає демографічні аспекти міграції, та І. Фесенко, що займається питаннями ринку праці та соціального захисту трудових мігрантів.

Масштаби міграції українців є вражаючими. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на липень 2023 року понад 6 мільйонів українських біженців були зареєстровані в Європі. Найбільше українців прийняли Польща (1,6 млн), Німеччина (1 млн) та Чехія (540 тис.). Станом на травень 2022 року близько 8 мільйонів осіб стали внутрішньо переміщеними особами в межах України.

За даними ООН, з лютого 2022 року населення України скоротилося на 10 мільйонів осіб, що становить майже чверть довоєнної чисельності. Це зумовлено масовою еміграцією, зниженням рівня народжуваності та втратами внаслідок бойових дій, це також створює дефіцит робочої сили в ключових галузях економіки, що ускладнює процес відновлення країни.

Значні демографічні зміни, викликані міграційними процесами, впливають на економічну політику держави. З одного боку, трудова міграція сприяє підвищенню кваліфікації українців та їхньому доступу до іноземного досвіду, з іншого – спричиняє загрозу втрати людського капіталу, що може негативно позначитися на відновленні країни після війни. Для мінімізації цих ризиків необхідна державна політика, спрямована на створення умов для

повернення громадян, залучення інвестицій у розвиток інноваційних галузей та інтеграцію сучасних цифрових технологій у сферу зайнятості.

У цьому контексті важливу роль відіграє міжнародне співробітництво, оскільки більшість українських біженців знайшли тимчасовий прихисток у країнах Європейського Союзу. Важливим завданням є координація дій між українським урядом та європейськими партнерами для забезпечення правового статусу українців за кордоном, їхньої соціальної підтримки та можливості повернення після стабілізації ситуації в Україні.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері мають бути зосереджені на аналізі ефективності державної політики повернення мігрантів, розробці механізмів стимулювання їхньої професійної реінтеграції та вивченні довгострокових наслідків демографічних змін. Також важливо досліджувати вплив цифрової економіки на міграційні процеси, оскільки зростання дистанційної зайнятості та розвитку технологій відкриває нові можливості для українців, які перебувають за кордоном, зберігати зв'язок із національною економікою.

Міграція є одним із ключових викликів для України в умовах війни, але водночас створює можливості для економічного розвитку та міжнародного співробітництва. Комплексний підхід до міграційної політики, орієнтований на адаптацію та повернення громадян, стане важливим чинником відновлення країни в поствоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Водянка Л. Д., Скуляк В. М., Сторцун К. М., Чуса Г. І. Трансформація трудового законодавства України в умовах коронакризи. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 78–81. <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=4959&i=12>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>
3. Офіційний сайт Міжнародної організації з міграції. URL: <http://iom.org>
4. Сутність міжнародної міграції. URL: <https://textbooks.studio/economics-uchebnik/susch-nost-mejdunarodnoymigratsii.html>

Голомб В.В.

к.е.н., доцент кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів

Голомб В.В.

аспірант кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

ЕЛЕКТРОННА КОМЕРЦІЯ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розвиток цифрових технологій та щораз більший доступ до інтернету дозволяють українським виробникам виходити на міжнародні ринки. Використовуючи глобальні платформи, вони можуть масштабувати свою діяльність і реалізовувати продукцію на ринках США, Європи, Канади та інших регіонах. Деякі українські підприємства вже мають досвід роботи на міжнародних маркетплейсах, що відкриває нові можливості для виходу на глобальні ринки.

Проте, попри успішний досвід на цих платформах, українські підприємці стикаються із серйозними перешкодами при виході на міжнародні ринки.

Військові дії в Україні ускладнюють міжнародну логістику: руйнування транспортних шляхів, відміна авіап перевезень і блокування портів призводять до зростання витрат і затримок з доставки товарів. Окрім того, на підприємства впливають додаткові труднощі з відключення електроенергії та нестабільного інтернет-з'єднання. Недовіра споживачів до українських компаній через потенційний ризик неотримання товару також створює бар'єри для виходу на міжнародні ринки, ускладнюючи залучення нових клієнтів і партнерів.

Вихід українських підприємств на міжнародні ринки через маркетплейси супроводжується значною конкуренцією з боку вже наявних компаній, які мають репутацію постійних клієнтів та значні ресурси для просування продукції. Це особливо ускладнює позиціонування малих підприємств, які

тільки починають свою діяльність на міжнародній арені. Низька впізнаваність бренду, відсутність соціального підтвердження і довіри споживачів додають труднощів у боротьбі з великими гравцями на таких платформах, як Amazon, AliExpress та Taobao.

Для ефективного просування на міжнародних платформах підприємствам потрібно інвестувати в маркетингову діяльність. Початкові витрати на цифровий маркетинг, SEO-оптимізацію та рекламні кампанії можуть бути значним бар'єром для малих підприємств.

Хоча платформи, такі як Etsy, eBay і Amazon, забезпечують доступ до ширшої аудиторії, вони також створюють залежність від своїх політик і алгоритмів. Зміни в алгоритмах можуть призвести до зниження видимості товарів або падіння обсягів продажів. Крім того, платформи можуть блокувати магазини або мати обмеження щодо приймання платежів з певних регіонів (за місцем юридичної реєстрації бізнесу), що потребує постійного моніторингу та адаптації стратегії.

Обмеження в фінансуванні ускладнюють впровадження нових технологій і інтеграцію з глобальними платформами. Відсутність достатніх цифрових навичок у підприємців і працівників ставить під загрозу конкурентоспроможність на міжнародному рівні, особливо з огляду на глобальний тренд до мобільної комерції.

Попри численні бар'єри, з якими стикаються українські підприємства при виході на міжнародні маркетплейси, існують також фактори, що можуть сприяти подоланню цих труднощів.

Однією з основних переваг українських підприємств є їх здатність пропонувати продукцію високої якості за доступними цінами. Це особливо важливо для виходу на міжнародні ринки, де споживачі часто орієнтуються на оптимальне співвідношення ціни та якості. Українські виробники мають можливість займати конкурентні позиції, зокрема в середньому ціновому

сегменті, де попит на товари із відмінною якістю за розумними цінами є стабільним і зростає.

Продукція українських виробників має унікальні характеристики, що можуть стати важливою конкурентною перевагою. Багато підприємств пропонують товари, які відзначаються культурною ідентичністю, оригінальним дизайном та спеціалізованим застосуванням. Наприклад, продукція, створена з екологічно чистих матеріалів, користується великим попитом у споживачів розвинених країн, де зростає тренд на сталий розвиток та екологічну безпеку. Екологічні іграшки, органічна косметика, текстиль ручної роботи — це лише кілька прикладів того, як українські виробники можуть адаптувати свою продукцію до вимог міжнародного ринку, що все більше орієнтується на екоінновації.

Одним із важливих чинників, що сприяють розвитку підприємництва в Україні, є сильна внутрішня мотивація, пов'язана з війною та необхідністю підтримки національної економіки. Багато підприємців в Україні зараз націлені не лише на досягнення комерційного успіху, але й на збереження робочих місць, розвиток місцевих економік і підтримку країни в умовах воєнних дій. Ця мотивація додає підприємствам стійкості та прагнення до інновацій, що допомагає їм конкурувати на міжнародних ринках.

Завдяки наявності численних грантів, програм підтримки і міжнародних інвестицій, підприємці можуть отримати фінансову допомогу на розвиток власного бізнесу, впровадження інноваційних технологій або адаптацію продукції до міжнародних стандартів. Це допомагає знижувати фінансові бар'єри для виходу на нові ринки та забезпечує додаткові ресурси для розвитку. Участь у таких програмах також дозволяє українським підприємцям налагоджувати міжнародні зв'язки та отримувати підтримку від великих міжнародних організацій, що ще більше зміцнює їх позиції на ринку.

Державні програми підтримки бізнесу, зокрема експортних ініціатив, відіграють ключову роль у підвищенні конкурентоспроможності українських

виробників. Програми з підтримки експорту, організація консультацій, допомога у сертифікації продукції та забезпечення відповідності міжнародним стандартам є важливими заходами для успішного виходу на міжнародні ринки. Також вагомими є державні ініціативи, спрямовані на розвиток цифрової інфраструктури, що дозволяє підприємствам краще адаптуватися до вимог електронної комерції та глобальних торгових платформ. Підтримка держави у вигляді фінансових інструментів, таких як субсидії, кредити або пільги, також допомагає підприємцям долати фінансові бар'єри і робити свій бізнес більш стійким.

Електронна комерція є ключовим фактором сталого розвитку підприємств, оскільки вона дозволяє їм бути більш гнучкими, конкурентоспроможними та адаптивними в умовах швидко змінюваного світу. Вона також сприяє розвитку інновацій, зменшенню витрат, покращенню доступу до ринків та ресурсів, а також відповідає на виклики, пов'язані з екологічною стійкістю. Підприємства, які ефективно використовують цифрові інструменти, можуть створювати стійкі бізнес-моделі, що сприяють їх довгостроковому успіху.

Список використаних джерел:

1. Шведа Н.М., Краузе О.І. Електронна комерція: сучасний стан та стратегії розвитку. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2024. № 2 (82), 2 т. С. 35-42.
2. Голомб В.В., Оглобліна В.О., Голомб В.В. Міжнародні маркетплейси у цифровій економіці як драйвер розвитку українського експорту та підвищення ефективності бізнесу. *Інфраструктура ринку*. 2025. Випуск 82. С.66-71.

Грешко Р.І.

к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія
Федьковича

Плахута О.І.

Голова правління ПрАТ «Імпульс»

ЗНАЧЕННЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сутність антикризового управління фінансами можна розглядати з точки зору широкого та вузького підходу. Широкий означає побудову такої системи

ризик-менеджменту, яка ще на етапі нормального функціонування підприємства забезпечить мінімізацію імовірності виникнення деструктивних фінансових процесів, що призведуть до зупинки господарської діяльності компанії.

У цьому випадку слід говорити про постійну аналітичну роботу щодо оцінки потенційних ризиків зовні та всередині компанії, використання доступних інструментів щодо мінімізації таких ризиків, мотивування працівників, що забезпечують ефективне управління фінансовими ризиками тощо. При цьому такий процес є циклічним, відбувається з кожним фінансовим роком чи протягом більш коротких періодів часу [1].

Що ж до вузького розуміння сутності антикризового управління фінансами, то мова йде про конкретні управлінські заходи у момент, коли компанія вже стикнулася із розвитком кризи [3, с.40]. У цьому випадку мова йде про проведення інвентаризації реальної вартості активів та зобов'язань, оцінку можливостей підприємства, проведення переговорів із кредиторами та іншими сторонами, перед якими у компанії є зобов'язання, складання чіткого плану щодо подальших дій для відновлення фінансової стійкості чи завершення діяльності.

При цьому так як мова йде саме про антикризове управління фінансами, то, в першу чергу, акцентується увага саме на намаганні збалансувати притік і відтік грошових коштів, забезпечити прийнятний рівень боргового навантаження, створити необхідний обсяг фінансових ресурсів, що дозволять профінансувати заходи виходу з кризи, як в контексті фінансових потреб компанії, так і загальногосподарських.

Суб'єктом антикризового управління фінансами є фінансовий менеджмент, вище керівництво, спеціальні підрозділи чи окремі співробітники, що призначені на відповідні посади на період боротьби із фінансовою кризою чи на період виведення компанії з господарської діяльності [4]. Конкретна реалізація може суттєво відрізнятися в залежності від розміру підприємства,

особливостей його діяльності тощо. Наприклад, якщо мова йде про банк, то зазвичай відповідальна особа вводиться безпосередньо Національним банком України, який вже в подальшому здійснює заходи щодо інвентаризації наявного майна та зобов'язань, використання можливостей для відновлення стійкого становища підприємства. Якщо ж мова йде про відносно невелике підприємство, то, звичайно ж, менеджмент та власники намагаються власними силами побороти негативні наслідки, знайти додаткові джерела фінансування на період відновлення стійкого положення суб'єкта господарської діяльності.

Якщо фінансова криза розвинулась до такого стану, що вона вже є помітною для кредиторів, постачальників, інших сторін, то суб'єктом антикризового управління може вже виступати спеціаліст, організація, що спеціалізуються саме на антикризовому управлінні компанією, у тому числі її фінансовою частиною. В такому випадку часто суд може назначати таких суб'єктів.

Що ж то об'єкта антикризового управління фінансами, то ним є сукупність самих різноманітних параметрів та ресурсів в межах фінансової системи компанії. Це активи, власний капітал, зобов'язання, притік та відтік грошових коштів, різноманітні фінансові та інші ризики тощо.

В якості основної мети здійснення антикризового управління фінансовою системою компанії є відновлення платоспроможності та стійкості протягом тих термінів, які є доступні менеджменту. Звичайно, найбільш оптимальною ситуацією було б негайне застосування таких інструментів, які забезпечують збалансованість грошових потоків, проте не завжди це можливо. Кредитори готові погодитись із відтермінуванням зобов'язань, проте вони вимагатимуть своїх коштів у майбутньому. У такому випадку важливо скласти чіткий план, який переконає їх у тому, що певна зміна бізнес-моделі дозволить стабілізувати фінансову систему та в кінцевому підсумку задовільняти їх інтереси. Відповідно, не слід говорити про швидке відновлення платоспроможності, проте можна погодитись і з тим, що це намагання її відновити [2].

Загалом процес антикризового управління фінансами складається із таких основних взаємопов'язаних етапів як:

1. Постійне вивчення поточного становища компанії, розрахунок індикаторів інтенсивності розвитку фінансової кризи, а також постійний контроль за досягненням прогресу.

2. Постійне формування інформаційно-аналітичної основи щодо подальшого впливу чинників, які спровокували фінансову кризу.

3. Чітке визначення оптимального становища компанії, що дозволить стверджувати про завершення фінансової кризи.

4. Використання внутрішніх механізмів мінімізації негативного впливу деструктивних чинників, у тому числі використання тих із них, які дозволять попередити повторне суттєве погіршення фінансового стану у зв'язку із дією об'єктивних факторів.

5. Вибір оптимальної форми санації.

6. Проведення переговорів із усіма зацікавленими сторонами для визначення їх інтересів, фіксації зобов'язань компанії в межах подальшої фінансової діяльності.

7. Залучення фінансових ресурсів для того, щоб реалізувати запропонований та погоджений з усіма сторонами план заходів по відновленню фінансової стійкості компанії [4].

При цьому говорячи про антикризове фінансове управління вкрай важливо розуміти, що саме по собі воно не дасть вагомого результату окрім ситуації, коли фінансова діяльність є основою бізнес-моделі підприємства. Адже фінансовий стан здебільшого залежить саме від якості маркетингової, виробничої, збутової, технологічної, управлінської діяльності підприємства. Тому заходи, що направлені на відновлення фінансової стійкості, часто може стосуватися інших сфер діяльності компанії. Відповідно, говорячи про інструменти антикризового управління фінансами слід звертати увагу не лише на кредитування, субординований борг, додатковий випуск акцій, продаж

безнадійної дебіторської заборгованості, а й на активізацію маркетингової діяльності, покращення технології виробництва тощо.

Значення антикризового управління полягає у тому, що воно дозволяє відновити стійкий фінансовий стан компанії, який є основою для того, щоб забезпечити подальші заходи із стабілізації господарської ситуації та переходу компанії до забезпечення умов подальшого розвитку, а не відновлення попередньо сформованого фінансового стану.

При цьому без антикризового управління фінансами неможливо забезпечити стійке господарське положення загалом. Адже фінансова система представляє собою кровоносну систему компанії, як організму. Відбувається переміщення цінності від клієнтів до компанії, а в подальшому до кредиторів, трудових ресурсів, управлінців, що в кінцевому підсумку забезпечує можливість реалізації основних та допоміжних бізнес-процесів. Без такого переміщення грошових коштів неможливо собі уявити виконання будь-яких завдань в межах господарської діяльності, в тому числі купівлю необхідних основних засобів та ремонт існуючих, забезпечення щоденної роботи трудового колективу, залучення необхідних матеріальних ресурсів тощо.

Отже, значення антикризового управління полягає у тому, що воно дозволяє відновити нормальне протікання господарських процесів та забезпечує відновлення стійкого довгострокового положення підприємства.

Список використаних джерел:

1. Марачевська А. Практична цінність антикризового управління підприємством у воєнний та післявоєнний час в Україні. *SWorldJournal*. 2022. № 13-02. С. 8–13.
2. Хринюк О. С., Агапова А. І. Антикризове фінансове управління як спосіб запобігання банкрутства підприємства. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2020. №1. <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2020-1>.
3. Ватченко Б.С., Шаранов Р.С. Антикризове управління підприємством в умовах війни. *Економічний простір*. 2022. № 182. С. 38–43.
4. Литовченко О.Ю., Топоркова О.В. Структурно-функціональна модель антикризового фінансового управління підприємством, *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. 2020. Вип. 98. С. 108–114.

канд. екон. наук, доцент кафедри професійної освіти,
ресторанного і туристичного бізнесу
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ТУРИЗМУ

Динаміка інноваційного розвитку є об'єктивним закономірним явищем, яке набуває суб'єктивних рис при застосуванні його на рівні підприємства, що обумовлено детермінованим характером процесів інноваційного розвитку підприємства щодо загальної динаміки науково-технічного прогресу.

В узагальненому вигляді, механізм створення і розповсюдження нововведень передбачає наявність трьох загальних складових: систему державної підтримки фундаментальних досліджень; сукупність різноманітних форм і джерел їх фінансування; максимальне стимулювання та підтримку інноваційного підприємництва [1].

На нашу думку, найбільш перспективним і ефективним є новітній підхід, який передбачає розробку моделей управління економікою і підприємствами на основі імпульсів економічного розвитку, визначених з урахуванням особливостей різних видів економічної діяльності. Управління на основі імпульсів економічного розвитку полягає у своєчасному розпізнаванні зовнішніх і генеруванні внутрішніх імпульсів розвитку, а також їх необхідному спрямуванні і запровадженні в практичну діяльність [4].

Підприємство сфери туризму, яке впроваджує стратегію управління на основі імпульсів економічного розвитку, стає на шлях розвитку по спіралі, оскільки отримує можливість виходу на нові траєкторії зростання. Така ситуація, як правило, призводить до збільшенні фінансових результатів

діяльності, в основі яких лежить не зростання цін на туристичні послуги, а підвищення значущості і рівня споживання послуг туристичного підприємства внаслідок їх якісного оновлення. В свою чергу, інноваційна стратегія підприємства сфери туризму повинна відповідати фундаментальним стратегічним установкам діяльності і стратегії його конкурентоспроможності. Відповідно, в процесі реалізації інноваційної політики визначальним є рівень економічного розвитку туристичного підприємства, який залежить від ефективності і адаптації конкретних форм і методів господарювання.

Саме підтримка інноваційної діяльності та розвиток підприємств є основою фінансової ефективності [2]. Розробка ефективної моделі фінансування інноваційного розвитку підприємств сфери туризму можлива на основі уніфікації ефектів економічних тенденцій, обумовлених нерівномірністю змін власних фінансових ресурсів, обсягами залучених фінансових ресурсів та динамікою продукування інновацій.

В управлінні інноваційними процесами на рівні підприємства, коли в основі прийняття господарських рішень знаходяться вимоги ринку, потреби споживачів туристичних послуг і можливості конкретного підприємства сфери туризму, основним стимулюючим фактором слід вважати удосконалення конкуренції на ринку як потужної сили диверсифікації діяльності, впровадження науково-технічних досягнень. Конкуренція і боротьба між підприємствами за більш вигідні умови досягнення кращих результатів їх діяльності стають причинами пошуку резервів зростання рівня і складу туристичних послуг шляхом розробки і реалізації нововведень в технічній, управлінській, фінансовій і науково-дослідницькій сфері на основі оцінювання конкурентоспроможності туристичних підприємств. Рішення проблем конкурентоспроможності і стійкості підприємств на ринку туристичних послуг тісно пов'язано зі змістом і швидкістю впровадження інноваційного процесу.

Успіх інновацій залежить від їх відповідності цілям організації. В основу політики підприємства сфери туризму, і відповідно, системи управління,

повинна бути покладена боротьба за конкурентоспроможність туристичних послуг і рентабельність діяльності як в цілому, так і інноваційної зокрема.

Обсяг інноваційного розвитку в межах кожної стадії циклу обмежений можливостями реалізації в економічному обороті продуктивності технологічного чинника інноваційного розвитку, який може бути вираженим через співвідношення обсягу технологічних інновацій та частки інноваційного прибутку в структурі прибутку туристичного підприємства.

Серед сукупності проблем, пов'язаних із впровадженням інновацій в практичну діяльність туристичного підприємств, однією з найактуальніших є проблема фінансового забезпечення процесу їх реалізації.

Обґрунтування методологічних підходів до фінансування інноваційного розвитку підприємств сфери туризму повинно базуватися на урахуванні цілого ряду внутрішніх і зовнішніх особливостей їх функціонування [3]. З одного боку, циклічний характер розвитку економіки обумовлює нерівномірний характер динаміки продукування інновацій на туристичних підприємствах та власної динаміки фінансових ресурсів. З іншого боку, розвитку набуває сама економічна система, нерівномірний характер динаміки якої також чинить вплив на туристичне підприємство. В таких умовах виникає потреба уніфікації ефектів економічних тенденцій і на цій основі, визначення характеру реалізації технологічного циклу розвитку туристичного підприємства і циклу росту його капіталу.

Формування і реалізація інвестиційних ресурсів економічного зростання взагалі та інноваційного розвитку зокрема мають суто фінансову основу. Фінансування інноваційного розвитку підприємства сфери туризму – це комплексний уніфікований метод реалізації фінансів інноваційної діяльності та динаміки відтворення інноваційних чинників розвитку. На нашу думку, доцільність фінансово-інвестиційної підтримки нововведень слід визначати за допомогою системи критеріїв, серед яких основне місце займають економічні

критерії, тенденції зміни яких характеризують основні стадії економічного розвитку туристичного підприємства.

Особливої уваги в процесі інноваційного розвитку підприємств сфери туризму потребують механізми залучення джерел фінансування інноваційної діяльності. При обґрунтуванні порядку фінансування інноваційного розвитку необхідно враховувати головні функціональні характеристики фінансових чинників, а саме: обсяг наявних/залучених фінансових ресурсів та метод реалізації інноваційних фінансів [1, 3].

Прогнозування результатів інноваційного розвитку безпосередньо враховує як зміну окремих фінансових показників, так і узагальнених показників діяльності туристичного підприємства в цілому. За таких умов, виникає потреба оцінювання взаємовпливу фінансової ефективності інноваційної діяльності на загальну ефективність діяльності туристичного підприємства та навпаки.

Список використаних джерел:

- 1.Заплатинський М.В. Проблеми фінансового забезпечення інноваційної діяльності підприємств в Україні. *Агросвіт*. 2020. № 4. С. 83-90. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306#6792.2020.4.83>. (Дата звернення: 23.03.2025).
- 2.Кравчук І. Вплив інноваційної діяльності на фінансову ефективність підприємства. *Економічний форум*. 2022. № 3. С. 172-178. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2022_3_24. (Дата звернення: 22.03.2025).
- 3.Крупка М.І., Яремик М.М. Теоретико-методологічні основи формування напрямів фінансового забезпечення інноваційного розвитку економіки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка*. 2021. № 21. С. 67-75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2021_21_11. (Дата звернення: 22.03.2025).
- 4.Шандова Н.В., & Тарасюк А.В. Концептуальні засади активізації інноваційної діяльності підприємств. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна серія «Економічна»*, 2023. (104), 68-78. DOI: <https://doi.org/10.26565/2311-2379-2023-104-08>. (Дата звернення: 24.03.2025).

Денисюк Т.

к.е.н., старший науковий співробітник
відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості освіти
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України

Кішеня Б.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

Ластівка В.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У сучасному світі бізнес не лише прагне досягати фінансових результатів, а й бере на себе відповідальність за вплив на суспільство та довкілля. Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) стала важливим чинником стійкого розвитку, адже поєднує економічну ефективність із етичними зобов'язаннями перед працівниками, громадою та природним середовищем. Підприємства, що впроваджують принципи соціальної відповідальності, сприяють підвищенню довіри з боку суспільства, створенню сприятливого бізнес-клімату та довгостроковій стабільності. Відповідальне ведення бізнесу не лише формує позитивний імідж, а й допомагає розв'язувати глобальні соціальні та екологічні виклики, забезпечуючи сталий розвиток як окремих підприємств, так і суспільства загалом.

Проблематика впливу корпоративної соціальної відповідальності є предметом обговорення українських науковців. Серед них заслуговують на увагу наукові здобутки Н. Гражевської та А. Мостепанюк [1], які визначили розвиток корпоративної соціальної відповідальності в умовах загострення глобальних проблем сучасності. Д. Черненко [2] охарактеризував корпоративну соціальну відповідальність як фактор підвищення ефективності страхового

бізнесу. Н. Калічева, В. Ільєнков, К. Діденко [3] досліджували вплив соціальної відповідальності на розвиток бізнесу в Україні.

Одним із головних напрямів соціальної відповідальності бізнесу є відповідальне ставлення до персоналу. Підприємства, що інвестують у створення безпечних умов праці, справедливу оплату, професійний розвиток та рівні можливості для співробітників, отримують більш мотивовану й ефективну робочу силу. Турбота про людський капітал сприяє підвищенню продуктивності та зменшенню рівня плинності кадрів.

Окреме місце займає екологічна відповідальність бізнесу. Використання енергоефективних технологій, зменшення шкідливих викидів, переробка відходів і впровадження принципів «зеленої економіки» дозволяють мінімізувати негативний вплив на довкілля. Це не лише допомагає зберегти природні ресурси, а й відкриває нові можливості для підприємств, наприклад, через підвищення конкурентоспроможності та доступ до міжнародних ринків.

Відповідальність перед споживачами – передбачає випуск якісних, безпечних товарів і послуг, дотримання етичних норм у рекламі, чесне інформування клієнтів і впровадження програм лояльності.

Відповідальність перед суспільством і громадами – включає підтримку соціальних ініціатив, благодійність, інвестування в освітні, культурні та медичні проєкти, а також розвиток інфраструктури місцевих громад.

Соціальні ініціативи бізнесу, такі як підтримка освітніх програм, благодійність, розвиток місцевих громад і культурних проєктів, є ще одним важливим аспектом СВБ.

Реалізація цих напрямів сприяє сталому розвитку підприємств, підвищенню їхньої репутації та зміцненню довіри з боку суспільства, що, у свою чергу, позитивно впливає на їхній довгостроковий успіх. Крім того, сучасні підприємства, які вкладають ресурси у соціально відповідальні ініціативи, здатні знизити ризики, пов'язані з репутацією, та отримати конкурентні переваги.

Таким чином, соціальна відповідальність бізнесу є ключовим фактором сталого розвитку, адже поєднує економічне зростання, турботу про людей і збереження довкілля. Впровадження СВБ не лише формує позитивний імідж підприємства, а й сприяє довгостроковій стабільності та розвитку всього суспільства.

Список використаних джерел:

1. Гражевська Н., Мостепанюк А. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності в умовах загострення глобальних проблем сучасності. *Вісник КНУ імені Тараса Шевченка*. 2015. №12. С.12-17.
2. Черненко Д. Корпоративна соціальна відповідальність як фактор підвищення ефективності страхового бізнесу. URL: <http://surl.li/txszf> (дата звернення: 22.03.2025).
3. Каличева Н. Є., Ільєнков В. В., Діденко К. В. Вплив соціальної відповідальності на розвиток бізнесу в Україні. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Випуск 28-1. URL: <http://surl.li/txtfz> (дата звернення: 22.03.2025).

УДК 658.8

Жаворонок А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Кричун П.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

Корбут М.

аспірант,
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ КОМПАНІЙ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом новітніх технологій, і штучний інтелект (ШІ) займає в цьому процесі ключову роль. Його застосування у сфері маркетингу докорінно трансформує традиційні підходи до взаємодії з клієнтами, аналізу ринку та прийняття стратегічних рішень. Завдяки можливостям обробки великих обсягів даних, персоналізації контенту та автоматизації процесів, компанії можуть значно підвищити ефективність своїх маркетингових кампаній.

У цьому дослідженні розглядається вплив ШІ на маркетингові стратегії компаній, його переваги, виклики та перспективи розвитку.

Штучний інтелект відкриває перед компаніями нові можливості у формуванні маркетингових стратегій, роблячи їх більш адаптивними та ефективними. Завдяки аналітиці великих даних (Big Data), машинному навчанню та прогнозному моделюванню, бренди можуть краще розуміти поведінку споживачів, їхні уподобання та очікування. Це дозволяє створювати персоналізовані рекламні кампанії, які підвищують рівень залученості клієнтів і сприяють зростанню продажів.

Автоматизація маркетингових процесів за допомогою ШІ значно оптимізує роботу компаній. Чат-боти та голосові асистенти покращують комунікацію з клієнтами, відповідаючи на їхні запити в реальному часі. Алгоритми прогнозової аналітики допомагають визначати найбільш ефективні рекламні стратегії та передбачати зміни ринкових тенденцій.

Однак, поряд із перевагами, використання ШІ у маркетингу також має виклики. Це питання етичності збору та обробки персональних даних, ризики залежності від алгоритмів, а також необхідність адаптації компаній до нових технологічних реалій.

Таким чином, інтеграція штучного інтелекту в маркетингові стратегії компаній є не лише інноваційним трендом, а й важливим фактором конкурентоспроможності на сучасному ринку.

Штучний інтелект у сфері цифрового маркетингу є об'єктом численних наукових досліджень. Так, Кузьомко В. М. і Репнікова І. П. [1] розглядають можливості застосування штучного інтелекту для підвищення ефективності сучасних маркетингових інструментів. У свою чергу, Кудрянь І. [2] досліджує вплив штучного інтелекту на створення високоякісного контенту, оптимізованого відповідно до сучасних вимог пошукових систем.

Штучний інтелект активно використовується в бізнесі для автоматизації процесів, покращення взаємодії з клієнтами та оптимізації маркетингових стратегій. Ось основні види ШІ, які застосовуються в підприємствах:

1. Машинне навчання (Machine Learning, ML):

- аналіз поведінки клієнтів та персоналізації маркетингових кампаній;
- прогнозування попиту на продукцію.

2. Обробка природної мови (Natural Language Processing, NLP):

- створення чат-ботів та голосових асистентів;
- автоматизованої генерації контенту.

3. Генеративний ШІ (Generative AI) – покращення креативних маркетингових кампаній.

Штучний інтелект робить маркетингові стратегії компаній точнішими, ефективнішими та персоналізованими. Він автоматизує комунікацію, аналізує дані й прогнозує тренди, підвищуючи залученість клієнтів. Попри виклики, компанії, що впроваджують ШІ, отримують значну конкурентну перевагу.

Це дослідження виконано в рамках проєкту ERASMUS+ Jean Monnet «Штучний інтелект у фінансових установах ЄС» (номер проєкту 101127170–AIFEU–ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH). Проєкт співфінансується Європейським Союзом, проте висловлені погляди та думки належать лише авторам цього проєкту і не обов’язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Кузьомко В.М., Репнікова І.П. Використання штучного інтелекту у цифровому маркетингу. *Економіка та управління підприємствами*. Випуск 13. 2017. С. 112–118. http://www.market-infr.od.ua/journals/2017/13_2017_ukr/21.pdf (дата звернення: 22.03.2025)
2. Кудрянь І. Якість контенту: ключовий фактор у впливі штучного інтелекту на SEO. URL: <https://www.theantmedia.com/post/yakist-kontentu-klyuchoviy-faktor-u-vplivi-shtuchnogo-intelektu-na-seo> (дата звернення: 22.03.2025).

Захожай К.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Яценко О.Б.

здобувачка вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСАМИ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних, у тому числі цифрових технологій та їх активного включення у бізнес-моделі, сфери діяльності та бізнес-процеси підприємств відбувається їх залучення до процесу управління фінансами. Останнє зумовлено необхідністю оптимізації розподілу фінансових ресурсів, ефективнішого управління ризиками в умовах високого рівня невизначеності та мінливості зовнішнього середовища, покращення фінансових результатів діяльності підприємств та їх конкурентоспроможності на ринку тощо [1, с. 58].

Трансформація управління фінансами підприємств насамперед пов'язана з використанням таких цифрових технологій, як блокчейн, робототехніка, великі масиви даних (Big Data), штучний інтелект (AI), хмарні обчислення, Інтернет речей (IoT), машинне навчання (ML), хмарні сервіси тощо [2, с. 466].

Застосування зазначених технологій, на думку науковців, сприяє забезпеченню високого рівня прозорості та публічності фінансів підприємств, їх транспарентності, підвищенню надійності та ефективності фінансового обліку і звітності [3, с. 300]. Системи, що функціонують на основі технології блокчейн формують фіксовані, незмінні без згоди всіх учасників записи транзакцій, які не можуть бути фальсифіковані, та, що забезпечують вищу швидкість їх проведення і прозорість, можливість легкої перевірки та відстеження, тим самим, підвищуючи довіру акціонерів підприємства та

інвесторів до фінансових операцій та, знижуючи шанси для фінансових шахрайств [1, с. 60]. Важливою є і робототехніка, що дає можливість проєктувати, розробляти, виготовляти і використовувати роботів, а також керувати ними у ході обробки інформації.

Серед вагомих трансформацій щодо застосування цифрових технологій в управлінні фінансами підприємств варто відзначити зміни самого процесу ухвалення рішень. Адже використання новітніх інструментів аналітики, великих обсягів даних, машинного навчання забезпечує доступність для керівництва значного масиву інформації у режимі реального часу дає змогу в короткі терміни проводити ґрунтовний, точний аналіз великих обсягів фінансових даних і показників, встановлювати складні залежності та тенденції, які важко виявити шляхом використання лише стандартних методик аналізу, передбачати розвиток майбутніх подій, тим самим, розширюючи можливості для ухвалення виважених стратегічних фінансових рішень [4]. Автоматизація процесу аналізу фінансових даних за рахунок використання машинного навчання і штучного інтелекту дає змогу уникати помилок, які часто виникають під час проведення аналізу в ручному режимі. За допомогою штучного інтелекту можна генерувати прогнози у реальному часі, а також робити деталізовані фінансові звіти. Ще за його допомогою можна автоматизувати проведення аудиту фінансової звітності підприємств та відстежувати чи відповідають дані операції вимогам чинного законодавства?! Це допомагає підприємствам дотримуватися діючих в країні законодавчих нормативів і правил [3, с. 301-302]. У подальшому завдяки такому підходу до проведення фінансового аналізу та аудиту зростає ймовірність ухвалення більш точних і ефективних управлінських рішень, реалізація яких сприятиме росту адаптивності та ефективності діяльності підприємств, формуванню нових конкурентних переваг [1, с. 60]. Використання Інтернет речей дає змогу здійснювати передачу і обмін даними між фізичним світом і комп'ютерними

системами в автоматичному режимі, за допомогою використання стандартних протоколів зв'язку.

Серед вагомих переваг застосування цифрових технологій під час проведення фінансового аналізу варто відзначити й можливість візуалізації фінансових даних, складання інтерактивних фінансових звітів, які дозволяють користувачам працювати з показниками, зосереджуючись при цьому на конкретних категоріях, часових періодах чи регіонах. Це допомагає особі сформулювати точніші висновки та ухвалити аргументовані управлінські рішення. Нові можливості для управління фінансами підприємств дають змогу застосування хмарних технологій у цілях централізованого збереження у віртуальних сховищах, на захищених і надійних серверах великих обсягів фінансових даних з метою їх подальшої обробки, обліку та аналізу. Завдяки цьому фінансова інформація стає доступною більшій кількості осіб незалежно від місця їх перебування за умови наявності в них доступу до цих сховищ [4].

Цифрові технології суттєво полегшують керівникам підприємств процес фінансового планування та бюджетування. За рахунок використання спеціальних програмних продуктів складають бюджети та інші фінансові плани, проводять їх аналіз та моніторинг. Слід зазначити, що можна автоматизувати значну частину рутинних завдань і підвищити швидкість опрацювання даних, проводити сценарний аналіз, автоматично відстежувати фінансові показники та здійснювати контроль за бюджетом, швидко виявляти проблеми, несприятливі тенденції та ризики. У цілому це допомагає вчасно коригувати плани та приймати потрібні рішення, тим самим, підвищуючи ефективність цих процесів. До того ж застосування цифрових інструментів для планування бюджету та контролю за його виконанням сприяє кращій комунікації та співробітництву між працівниками різних підрозділів підприємств. А завдяки більш чіткому розподілу завдань, технічним можливостям для ретельному аналізу та обміну інформацією щодо бюджету

відбувається посилення внутрішнього контролю та покращення взаємодії між окремими рівнями управління на підприємствах [4].

Незважаючи на численні переваги від використання цифрових технологій в управління фінансами підприємства, є ризики, пов'язані із певними викликами, у тому числі кіберзагрозами. Так, серед найбільш серйозних проблем виділяють питання безпеки даних від хакерських атак, захист конфіденційної інформації від витоку даних, адже її втрати можуть істотно вплинути на ділову репутацію підприємств та на їхній фінансовий стан [2, с. 467-468]. Також вчені акцентують увагу на високій вартості впровадження новітніх цифрових технологій та інструментів, необхідності вкладання коштів у навчання персоналу. Фахівці вказують на ряд викликів від цифровізації для управління фінансами підприємств, які стосуються додержання регуляторних норм та етичних наслідків алгоритмічного ухвалення керівниками управлінських рішень [1, с. 59].

Отже, для того, щоб впровадження та адаптація цифрових технологій у процеси управління фінансами підприємств приносили позитивні результати, то необхідно дотримуватись спеціальних технологій забезпечення кібербезпеки та комплексу заходів для мінімізації ризиків фінансового шахрайства і захисту фінансових даних та інформації.

Список використаних джерел:

1. Чубук Л., Яценко О., Овандер Н. Вплив цифрової економіки на зміну моделей бізнесу та фінансового управління: інституціоналізація цифрових трансформацій. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2024. № 1 (44). С. 58-64.
2. Цюпак В., Боднар А., Романюк А. Впровадження цифрових технологій у управління підприємствами: можливості та виклики. *Економічний аналіз*. 2024. Том 34, № 2. С. 465–479. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/download/6088/6565657415>.
3. Захаркіна Л., Бойко А., Небаба Н., Чумаченко О., Шевченко В. Цифрові технології в системі забезпечення транспарентності корпоративних фінансів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2023. № 4. С. 298-304. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2023/12/320-44.pdf>.
4. Здір В., Ткаченко А., Бразілій Н. Роль цифрових технологій для ефективного фінансово-облікового управління суб'єктів господарювання. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2024. № 11. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-11-09-02>.

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ФІНАНСУВАННІ ПРАКТИК ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ, ЯК ДЕТЕРМІНАНТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ

Концепція циркулярної економіки (ЦЕ) викликає суттєвий інтерес як серед науковців, так і для практиків бізнесу, оскільки вона має на меті операційну реалізацію впровадження концепції сталого розвитку та адаптацію циклічних бізнес-моделей. Циркулярна економіка представляє собою економічну парадигму, яка передбачає мінімізацію відходів і максимізацію повторного використання ресурсів за рахунок розробки стратегій повторного використання та вторинної переробки виробничих ресурсів, а також ремонту і подальшої експлуатації основних засобів, що в кінцевому результаті сприятиме сталому розвитку [2].

Нам імпонує визначення циркулярної економіки, яке пропонують закордонні учені Kirchherr J, Reike D та Hekkert M. трактуючи її як економічну систему, яка «замінює етап закінчення життєвого циклу продукту альтернативним повторним його використанням, переробкою та відновленням матеріалів у процесах виробництва, розповсюдження та споживання» [5]. Цей підхід ґрунтується на визнанні проблеми обмеженості ресурсів Землі, яка посилюється швидким темпом урбанізації, зростанням чисельності населення та ескалацією деградації навколишнього середовища [4].

Зусилля щодо концептуалізації циркулярної економіки почалися в 1990-х роках минулого століття. Наразі у світі дана концепція передбачає створення

таких ініціатив, як екоіндустріальні парки (прикладом чого є використання в Копенгагені вугільних відходів для виробництва добрив). На початку 2000-х такі країни, як Німеччина, Японія та Китай, запровадили законодавство та політику, що сприяють циркулярним практикам, а Китай включив стратегії циклічної економіки у свій 12-й п'ятирічний план [5]. Дану ініціативу розпочала і Україна. У січні 2025 року Кабінет міністрів України подав до Верховної Ради законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків і запровадження моделі еко-індустріального парку в Україні», у якому «еко-індустріальний парк» трактується як «індустріальний парк, у межах якого керуюча компанія, учасники та інші суб'єкти індустріального парку здійснюють діяльність, зокрема шляхом створення промислового симбіозу, та використовують відновлювані джерела енергії та/або альтернативні види палива для забезпечення потреб індустріального парку в електричній та тепловій енергії» [1].

Циркулярна економіка пропонує значні переваги зацікавленим сторонам. Зокрема, бізнес отримує переваги від оптимізації витрат, ефективного використання ресурсів та інноваційних можливостей. Уряд отримує переваги завдяки створенню робочих місць, економічної стійкості та наближення до досягнення цілей сталого розвитку. Споживачі отримують доступ до довговічних і економічно доступних продуктів зі стабільними ланцюгами поставок [4].

Варто визначити фундаментальні вектори, що дозволять запровадити практику циркулярної економіки в Україні в умовах повоєнного відновлення. Погодимось із думкою учених, які пропонують до таких напрямків віднести: трансформування фінансування, аналітику даних, цифровізацію виробництва та застосування інструментів штучного інтелекту [2; 4]. Синергія зазначених елементів допоможе оптимізувати ефективність використання ресурсів, стимулювати інновації та створити стійкі відновлювальні системи. Ця синергія

дозволить створити самопідсилювальну петлю, де структурні трансформації у фінансуванні практик циркулярної економіки, цифровізація і стійка інфраструктура взаємно підсилюють одна одну, що веде до довгострокової сталості та економічної стійкості.

У рамках структурних трансформацій фінансування циркулярної економіки виділимо ключові типи таких проєктів: проєкти у сфері ресурсоефективності, що досягається шляхом переходу до замкнутого циклу руху матеріалів; проєкти з використання вторинної біомаси та біопалив, що передбачають скорочення використання традиційних паливних ресурсів; проєкти соціального характеру з відновлюваної енергетики, сортування відходів і т.п.; проєкти, пов'язані з покращенням використання полігонів для відходів, а також спалюванням відходів, не вважаються циркулярними, а належать до традиційної економіки.

Результати аналізу трансформацій, які сьогодні відбуваються у фінансовій системі, дозволили узагальнити характерні джерела інвестування у розвиток циркулярних бізнес-проєктів в Україні, серед яких можуть виступати: власні кошти бізнесу, банківські кредити, інвестиційні фонди, венчурний капітал, міжнародні фінансові організації, а також програми державної підтримки. Варто також до перспективних напрямків віднести такі як краудфандинг та грантові програми [2].

Отже, потенціал циркулярної економіки ґрунтується на економічному розвитку та сталості. Інтеграція бізнес-моделей у даному векторі стає ключовим елементом у сприянні сталому розвитку, збільшуючи здатність стимулювати економічне зростання та конкурентоспроможність у різних галузях. Тим не менш, цей перехід створює проблеми, які вимагають детального аналізу структурних трансформацій у фінансовій системі та визначення джерел інвестування.

Список використаних джерел:

1. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення функціонування індустріальних парків і запровадження моделі еко-індустріального парку в Україні» від 08.01.2025 р. № 12386. URL: <https://me.gov.ua/view/930ed008-b2db-4451-985e-b4c82bcd3756>.
2. Решетілов Г.О. Фінансування циркулярної економіки: європейський погляд. «*Modern Economics*», №32 (2022), 84-91.
3. Скорук О.П., Зубар І.В. Пріоритетні напрями виробництва біоетанолу в Україні. *Економіка АПК*. 2014. № 2. С. 36-42.
4. Berezyuk S., Pryshliak N., Zubar I. 2021. Ecological and economic problems of fertilizers application in crop production. *Bulgarian Journal of Agricultural Science*, 27(1), 29-37.
5. Kirchherr J, Reike D, Hekkert M. Conceptualizing the circular economy: An analysis of 114 definitions. *Resour Conserv Recycl*. 2017. Vol 127. P. 221–232. URL: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2017.09.005>.

УДК 658.14

Іванчук Н.В.

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів та бізнесу
Національний університет «Острозька академія»

ВПЛИВ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Своєчасне та ефективне управління грошовими потоками є однією з головних передумов забезпечення стійкого розвитку підприємства.

Грошові потоки – це сукупність надходжень та витрачань грошей та їх еквівалентів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства [1].

Грошові потоки підприємства формуються у розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю [2].

Інвестиційна діяльність – це придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [2].

Фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу підприємства [2].

Відображення грошових потоків підприємств здійснюється у звіті про рух грошових коштів – це звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів (грошей) протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності [2].

Звіт про рух грошових коштів тісно пов'язаний із балансом (звітом про фінансовий стан) підприємства, оскільки детально розшифровує зміни грошей та їх еквівалентів. Ці зміни відбуваються внаслідок формування чистого грошового потоку (чистого руху коштів) та впливу валютних курсів.

Однією із найважливіших характеристик господарської діяльності підприємства є його фінансовий стан, який є узагальненим поняттям і формується внаслідок обраної політики формування джерел фінансових ресурсів, напрямів їх використання та отриманих фінансових результатів [3; 4].

Оцінка фінансового стану підприємства містить в собі дві головні складові:

- 1) діагностика фінансово-майнового стану підприємства;
- 2) оцінка фінансових результатів діяльності підприємства.

Відповідно діагностика фінансового стану містить такі основні тематичні напрями:

- оцінка майнового забезпечення підприємства та ефективності його використання на підприємстві;
- діагностика джерел формування фінансових ресурсів та ефективності їх структури;
- аналіз фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ліквідності, платоспроможності та кредитоспроможності підприємства;
- аналіз грошових потоків підприємства;
- аналіз інвестиційної активності підприємства;
- аналіз ділової активності підприємства;
- оцінка фінансових результатів і рентабельності діяльності підприємства;

– комплексне оцінювання фінансового стану та діагностика ризику настання банкрутства.

Разом із тим, грошові потоки хоча і розглядаються як окремий аспект у діагностиці фінансового стану підприємства, проте вони чинять значний вплив на всі інші складові фінансового стану.

Тому доцільно систематизувати комплексний вплив грошових потоків на фінансовий стан підприємства:

1) вплив на майнове забезпечення та структуру джерел формування фінансових ресурсів. Грошові потоки визначають величину такої складової оборотних активів, як гроші та їх еквіваленти, від величини якої залежить потреба підприємства у залученні додаткових джерел фінансування;

2) вплив на фінансову стійкість. Оскільки грошові потоки впливають на потреби підприємства у залученні позикових джерел фінансування, то відповідно недостатнє надходження грошових коштів спричиняє нарощення зобов'язань, що погіршує фінансову стійкість. І навпаки: достатнє надходження грошових потоків зменшує потребу у позикових джерелах фінансування та знижує залежність підприємства від залучення кредитів і позик;

3) вплив на ліквідність, платоспроможність та кредитоспроможність. Відволікання грошових коштів у надлишкові запаси та невиправдану дебіторську заборгованість негативно впливає на своєчасність розрахунків із контрагентами, підриває платіжну дисципліну підприємства;

4) вплив на інвестиційну активність. Грошові потоки визначають привабливість інвестиційних проєктів підприємства;

5) вплив на ділову активність. Зростання інтенсивності генерування грошових потоків стимулює подальшу ділову активність підприємства, і навпаки;

6) вплив на фінансові результати та рентабельність. Надмірне витрачання грошових коштів у формування запасів призводить до зростання витрат, а

недостатнє вкладання коштів у процеси виробництва зумовлює зменшення доходів та зниження рентабельності діяльності підприємства;

7) вплив на ризик настання банкрутства. Недостатнє надходження грошових коштів у комплексі з перерахованими вище впливами зумовлює зростання ризику настання банкрутства, тоді як регулярні, достатні та стабільні грошові потоки створюють передумови для успішного розвитку підприємства в майбутньому.

Таким чином, ефективне управління грошовими потоками забезпечує комплексне покращення всього фінансового стану підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бондарчук Н. В., Попелюк А. В. Економічна суть грошового потоку в забезпеченні фінансово-економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2017. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5406/>.
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. №73. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Насібова О.В., Івашкевич І.О. Теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 30. С. 185–188. UKR: <https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Nasibova-O.-V.-1.pdf>.
4. Чепка В.В., Свідерська І.М., Гавриленко Ю.О. Фінансовий стан підприємства: теоретичні основи. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 19-20 С. 96-102 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/19-20_2020/17.pdf.

УДК 330.1

Клевчік Л.Л.

к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ КОМАНДИ

Лідерство є ключовим фактором у формуванні ефективної фінансової команди. У сучасних умовах глобальної економіки фінансові організації стикаються з високим рівнем конкуренції, постійними змінами у законодавстві та зростаючими вимогами до прозорості й ефективності управління. Успішне

лідерство у фінансових командах сприяє покращенню продуктивності, прийняттю стратегічних рішень та мінімізації фінансових ризиків [1, с. 45].

Лідерські якості фінансового керівника не лише визначають ефективність роботи команди, а й впливають на довгострокову фінансову стабільність компанії. Неефективне управління може спричинити значні втрати, що у свою чергу впливають на конкурентоспроможність компанії.

Лідер фінансової команди повинен володіти специфічними якостями, що відповідають особливостям даної галузі:

- аналітичне мислення – здатність оцінювати фінансові показники та передбачати тенденції;
- високий рівень відповідальності – уміння приймати рішення, що впливають на фінансову стабільність компанії;
- комунікативні навички – вміння чітко пояснювати фінансові показники та результати керівництву та інвесторам;
- стресостійкість – здатність діяти ефективно в умовах економічної нестабільності;
- етичність та прозорість – дотримання фінансових стандартів і норм регулювання;
- гнучкість і адаптивність – здатність швидко реагувати на зміни у фінансовому середовищі та знаходити нові можливості [2, с. 112].

Ефективний фінансовий лідер здатний:

- підвищити рівень довіри серед членів команди;
- поліпшити координацію між відділами та підрозділами;
- запроваджувати нові технології для автоматизації фінансових процесів;
- мінімізувати ризики та запобігати фінансовим кризам у компанії оптимізувати використання фінансових ресурсів;
- підвищити мотивацію співробітників завдяки ефективному управлінню [3, с. 89].

Фінансовий лідер має розробляти та реалізовувати довгострокові стратегії, що забезпечують стабільність та зростання компанії. Він також повинен враховувати макроекономічні фактори, що впливають на фінансовий стан організації. До ключових стратегічних завдань лідера належать: оптимізація витрат та підвищення прибутковості, формування культури фінансової відповідальності серед співробітників, адаптація до нових фінансових трендів і технологій.

Стили лідерства у фінансовому управлінні. Фінансовий сектор вимагає різних підходів до управління:

- авторитарний стиль – швидкість прийняття рішень у кризових ситуаціях;
- демократичний стиль – залучення команди до фінансового планування та стратегічних рішень;
- трансформаційне лідерство – впровадження інновацій у фінансовому менеджменті;
- ситуаційне лідерство – зміна стилю управління відповідно до конкретних умов.

Кейси успішного фінансового лідерства

Фінансовий директор Apple, використовуючи ефективну стратегію фінансового управління, сприяв зростанню капіталізації компанії та її виходу на нові ринки. Його рішення дозволили забезпечити стабільний ріст прибутків компанії протягом останнього десятиліття. Під час пандемії COVID-19 успішні лідери швидко змогли перевести команди на віддалений режим роботи, мінімізуючи ризики для компанії.

Лідери фінансових підрозділів JPMorgan розробили ефективні ризик-менеджментові стратегії, що дозволило компанії зберегти лідерські позиції навіть у періоди економічної нестабільності. Завдяки впровадженню сучасних технологій банк зумів автоматизувати фінансові операції та покращити аналітичні процеси [3].

Лідерські якості відіграють вирішальну роль у забезпеченні ефективності фінансової команди. Високий рівень аналітичного мислення, відповідальності та комунікаційних навичок дозволяє фінансовим лідерам успішно керувати ресурсами, впроваджувати інноваційні рішення та мінімізувати ризики. Крім того, ефективний фінансовий лідер здатний адаптувати стратегії компанії відповідно до змін ринку та забезпечувати довгострокову фінансову стабільність.

Список використаних джерел:

1. Петров О.В. Лідерство в управлінні фінансами. *Фінансовий менеджмент*. Київ: "Наука", 2021. №4. С. 45-60.
2. Іваненко Т.М. Психологічні аспекти лідерства у фінансових командах. *Економічна психологія*. Львів: "Галицький друкар", 2020. №6. С. 112-130.
3. Сидоренко В.П. Вплив стратегічного лідерства на фінансові результати компанії. *Корпоративні фінанси*. Харків: "Освіта", 2022. №1. С. 89-105.

УДК 331.108.4

Кобеля З.І.

к.е.н., доцент кафедри бізнесу та управління персоналом,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Захарчук О.Г.
здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ У ФІНАНСОВИХ УСТАНОВАХ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА РЕГУЛЯТОРНІ АСПЕКТИ

У сучасних нестабільних економічних умовах ефективне управління кадровим потенціалом стає критичним фактором підтримки діяльності фінансових установ. Фінансові компанії та банки працюють під контролем регулюючих органів. Цей факт вносить зміни в процеси підбору персоналу та його розвитку. Через зростання ризиків витоку інформації, посилення цифрового шахрайства і, як наслідок, приділення більшої уваги комплаєнсу, банківські установи змушені перебудовувати свою HR політику. Саме тому

дослідження специфіки управління кадровим потенціалом у фінансовому секторі є надзвичайно актуальним.

Останні дослідження в тематиці управління кадровими ресурсами у фінансових установах охоплюють такі ключові аспекти:

Шаповал О.А. в статті «Кадровий потенціал як стратегічний ресурс» дає визначення кадрового потенціалу як трудових можливості підприємства. Крім того окремо виділяються характеристики персоналу такі як: психофізіологічний стан, мотиваційний потенціал, його освітньо-кваліфікаційний рівень та здатність до генерування ідей та створення нової продукції. Як висновок автор зазначає, що ефективне управління персоналом безпосередньо впливає на фінансову стабільність банку [1].

Алькема В.Г. та Денис В.А. дають визначення та окреслюють і аналізують кадрові ризики у банківських установах та вдосконалюють підхід до управління ризиками на всіх етапах найму та розвитку персоналу [2, с.87].

Хуторна М. зазначає, що фінансові установи активно використовують оцінку компетенцій персоналу для покращення результатів діяльності. В статті авторка визначає ключові складові компетентнісного підходу: практичні навички, професійні знання, рівень та здатність прийняття рішень, адаптивність та вміння працювати в умовах високої відповідальності. Як висновок, дослідниця зазначає, що оцінка компетенцій дає можливість фінансовим установам досягнути довгострокової стабільності та сталого розвитку [3, с.82].

Куриленко В.А. аналізує нормативне регулювання кадрових процесів у банківському секторі України. Авторка дає перелік ключових регуляторних актів, зокрема серед них нормативні документи Національного банку України, міжнародні стандарти Basel III та законодавчі ініціативи ЄС. Ці документи дають визначення основним вимогам до підбору, навчання та контролю персоналу банків [4, с.85].

Серед основних особливостей управління кадрами у фінансових установах можна виділити:

1. Кваліфікаційні вимоги. Працівники залучені до фінансових установ повинні мати основну економічну освіту, і, крім того, підтверджувати знання та навички сертифікацією (CFA, ACCA, AML).

2. Комплаєнс та антикорупційні програми. Через ризики, пов'язані з комплаєнсом, корупцією, неправомірною вигодою та конфліктом інтересів, кандидати на посади в фінансових установах, повинні пройти додатковий етап перевірки, особлива увага при цьому відводиться претендентам на керівні посади.

3. Автоматизація HR-процесів. Фінансові установи активно використовують HRM-системи, AI та Big Data для підбору, оцінки та навчання персоналу.

4. Регуляторні обмеження. Національний банк України (НБУ), стандарти Basel III та міжнародні фінансові регуляції надають чіткі вимоги до процесу управління персоналом у банківських установах.

Отже, управління кадровим потенціалом у фінансових установах має відмінності, що пов'язані з регуляторними обмеженнями та визначеним високим рівнем вимог до компетенцій персоналу. Також має вплив необхідність адаптації працівників до змінних умов ринку, що визначає особливості управлінських підходів у фінансовому секторі. Разом з тим, процеси управління персоналом у банках мають багато спільних рис із загальними HR-практиками.

Список використаних джерел:

1. Шаповал О. А. Кадровий потенціал як стратегічний ресурс. *Фінансово-економічний вісник*. 2023. №2. С. 45-55.
2. Алькема В. Г., Денис В. А. Управлінський аналіз кадрових ризиків системи управління персоналом в банківських установах. *Вчені записки університету "КРОК". Серія: Економіка*. 2021. Вип. 4. С. 85-95. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vzuk_2021_4_11.
3. Competence-based approach to the assessment of financial institutions' personnel. *Economic journal of Lesya Ukrainka Volyn National University*. 1, 33 (Apr. 2023), 80–89. DOI: <https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-01-80-89>.
4. Куриленко В. А. Управління кадровим потенціалом підприємства в умовах турбулентного середовища / В. А. Куриленко ; М-во освіти і науки України, Харків. нац. ун-т радіоелектроніки. Харків, 2024. 85 с.

ГРАНТИ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ЗМІНИ 2025 РОКУ В УРЯДОВІЙ ПРОГРАМІ «ВЛАСНА СПРАВА»

Роль грантів від держави для бізнесу в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою і проявляється у наступних ключових аспектах:

1. Фінансова підтримка та «виживання бізнесу». Велика кількість підприємств в умовах воєнного стану стикаються з втратами ринків збуту, порушенням логістики та браком обігових коштів. Гранти допомагають покрити операційні витрати, зберегти робочі місця та уникнути банкрутства.

2. Стимулювання адаптації та релокації. Часто бізнесу необхідно перемістити виробництво або офіси в безпечніші регіони. Державні гранти допомагають покрити витрати на релокацію та облаштування нового місця.

3. Підтримка інновацій та критично важливих галузей. Під час воєнного стану важливо підтримувати ті галузі, які сприяють обороноздатності, забезпеченню населення товарами першої необхідності або відновленню економіки. Гранти допомагають таким компаніям розвивати нові технології та продукти.

4. Залучення до програм відновлення країни. Держава стимулює бізнес до участі в проєктах відбудови інфраструктури, допомоги переселенцям, реабілітації постраждалих територій. Гранти є фінансовим інструментом для залучення бізнесу до цих процесів.

5. Психологічна підтримка підприємців. Підтримка з боку держави у вигляді грантів створює у підприємців відчуття стабільності та впевненості в майбутньому, навіть в умовах воєнної нестабільності.

Крім того, грантова допомога – це також сигнал, що держава цінує

підприємницьку активність як основу для післявоєнного відновлення країни.

Справедливим є твердження, що «на відміну від кредиту, де кожна гривня повинна бути повернена разом із відсотками, гроші, отримані через грант, не створюють боргового тягара. Це означає, що весь прибуток, який заробляє бізнес, може бути реінвестований у його розвиток, а не використаний для погашення боргу. Це суттєво знижує фінансовий ризик, особливо в перші роки, коли бізнес ще не досяг стабільності» [1].

Міністерством економіки та Державною службою зайнятості з 2022 року запроваджено урядову програму «Власна справа». З початку 2025 року в програму «Власна Справа» внесено зміни, які розширюють можливості для українців отримати державні гранти на відкриття чи розвиток власного бізнесу, зокрема: «розширюється перелік отримувачів гранту — гранти тепер доступні підприємцям, які займаються виробництвом чи торгівлею тихими винами (виноградними та плодово-ягідними), а також медовими напоями; до програми долучився ще один банк. Відтепер учасники можуть обирати між ПриватБанком та Ощадбанком для відкриття грантового рахунку» [2].

«За результатами 1-ї хвили програми 2025 року 308 підприємців отримають мікрогранти на створення або розвиток власної справи на суму 72 млн грн і створять більше 500 нових робочих місць. Топ-5 сфер діяльності, в яких переможці здійснюють або планують розпочати свій бізнес: оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів (31%); тимчасове розміщення й організація харчування (16%); надання інших видів послуг (12%); переробна промисловість (12%); охорона здоров'я та соціальна допомога (7%). Серед отримувачів мікрогрантів 60% жінок, 32% чоловіків і 8% юридичні особи. Лідери серед регіонів – це Київщина (17%), Львівщина (11%), Дніпропетровщина та Івано-Франківщина (по 7%), а також Полтавщина (6%). Більшість переможців – 74% – мають вищу освіту, 14% – середню спеціальну (технікум, коледж)» [3].

Іноді підприємці змушені повертати отримані від держави гранти,

переважно через невикористання грантових коштів протягом шести місяців після їх отримання та неможливість реалізувати затверджений бізнес-план. Отримувачу гранту також потрібно повернути кошти в повному обсязі, якщо не вдалося створити робочі місця. Такі ситуації трапляються доволі часто.

Отже, грантова програма «Власна Справа» у 2025 році залишається важливим інструментом підтримки українського бізнесу в умовах війни. Оновлені правила і розширення можливостей дозволяють більшій кількості підприємців отримати необхідне фінансування для започаткування або розвитку власної справи. Це не лише сприяє збереженню та створенню нових робочих місць, а й стимулює відновлення економіки країни. Держава чітко демонструє намір і надалі підтримувати бізнес як фундамент післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел:

1. Що вигідніше: грант на власну справу від держави чи кредит. *Грант Sense*: веб-сайт. URL: <https://www.grantsense.com.ua/blogs/shho-vigidnishe-grant-na-vlasnu-spravu-vid-derzhavi-chi-kredit> (дата звернення: 20.03.2025)
2. Власна справа: більше українців зможуть отримати гранти на старт або розвиток бізнесу у 2025 році. Міністерство економіки України: веб-сайт. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/ca2eb10c-4f90-4215-a210-1b23aa410bfc?lang=uk-UA&title=VlasnaSprava> (дата звернення: 20.03.2025)
3. Власна справа»: ще 500 нових робочих місць завдяки урядовій програмі. *Державна служба зайнятості*: веб-сайт. URL: <https://www.dcz.gov.ua/news/singlenews/673> (дата звернення: 20.03.2025)

УДК 336.64

Козак В.С.

к. е. н., асистент кафедри бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

В нестабільних економічних умовах України ефективне формування та використання прибутку є ключовим чинником забезпечення фінансової стійкості підприємств і сталого розвитку. Прибуток – основне джерело власних фінансових ресурсів, необхідних для господарської діяльності. Проте

недосконале управління ним знижує ефективність бізнесу та обмежує бюджетні надходження, що вимагає пошуку нових механізмів його оптимізації [2, с. 5].

Сучасна економічна наука переосмислює роль прибутку: він стає не лише метою, а й засобом розвитку підприємств, зокрема через підвищення їхньої конкурентоспроможності. Формування прибутку – це частина фінансових відносин, що відображають розподільчі процеси в економіці. Його економічний зміст визначається централізованими фінансовими ресурсами, що знаходять відображення у доходах, витратах і фінансових показниках підприємств.

Прибуток формується як різниця між доходами та витратами на всіх етапах економічного процесу. Світова практика виділяє ключові його види – валовий, операційний, прибуток до оподаткування та чистий прибуток, що дозволяють здійснювати порівняльний аналіз ефективності діяльності підприємств.

Етапи економічного процесу	Доходи		Витрати		Прибутки
виробництво	дохід від реалізації продукції	-	собівартість реалізованої продукції	=	валовий прибуток
	інші операційні доходи	-	адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати	=	операційний прибуток
обмін	дохід від участі в капіталі, фінансові доходи, інші доходи	-	втрати від участі в капіталі, фінансові витрати, інші витрати	=	прибуток до оподаткування
розподіл	дохід з податку на прибуток	-	витрати з податку на прибуток	=	чистий прибуток
споживання	нагромадження	-	виробниче та кінцеве споживання	=	нерозподілений прибуток

Рис 1. Етапи та напрями діяльності суб'єктів господарювання в частині формування та використання прибутку [2]

З огляду на міжнародний досвід та зростаючу відкритість національної економіки, важливо забезпечити конкурентоспроможність українських підприємств і їхньої продукції. Для цього доцільно оцінювати фінансову стійкість на основі співвідношення доходів і витрат на різних етапах формування прибутку, використовуючи відповідні коефіцієнти.

$$K_{\kappa} = \frac{D}{B} \quad (1)$$

де K_{κ} – коефіцієнт конкурентоспроможності (окремого виду продукції та в цілому по підприємству);

D – доходи (на одиницю продукції та в цілому по підприємству);

B – витрати (на одиницю продукції та в цілому по підприємству).

Окрім того, співвідношення між доходами та витратами відображає запас конкурентоспроможності.

$$K_{\text{з.к.}} = \frac{D - B}{B} \quad (2)$$

де $K_{\text{з.к.}}$ – коефіцієнт запасу конкурентоспроможності (та в цілому по підприємству) [1, с. 286].

Позитивний баланс між доходами та витратами свідчить про наявність фінансового резерву конкурентоспроможності, що визначає фінансові можливості підприємства. Зростання як абсолютних, так і відносних показників вказує на посилення конкурентних позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Сучасні економічні умови вимагають кардинального перегляду підходів до формування та використання прибутку підприємств, а також створення ефективної системи його розподілу. Підвищення фінансової стійкості бізнесу залежить від удосконалення цих процесів, проте наразі держава не приділяє їм достатньої уваги (за винятком питань оподаткування), що негативно впливає на фінансовий стан підприємств та економіки загалом. Отже, необхідні суттєві

зміни у механізмах управління прибутком, спрямовані на забезпечення фінансової стабільності та захисту суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Kovalenko, V.M., Kovalenko, O.V., Pidhirna, V.S., (2016) Macroeconomic role of Profit in the Formation and Using of the Resources in Financial System of Ukraine. *Economics, management, law: realities and perspectives: Collection of scientific articles. Les Editions L'Originale*, Paris, France. pp. 284-288.
2. Підгірна В.С. Формування та використання прибутку суб'єктів господарювання в умовах відкритої економіки України: автореф. дис. кан. екон. наук: 08.00.08. Львів, 2017. 21 с.

УДК 336.132

Коляда Т.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Прозоров Ю.В.

науковий співробітник відділу економічної теорії
ДУ «Інститут економіки та прогнозування
Національної Академії наук України»

ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ГІБРИДНИХ БАНКІВСЬКИХ ЕКОСИСТЕМ МЕТАВСЕСВІТУ ЯК ПРОЯВ КРЕАТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розбудова креативної економіки набуває особливого значення під час реалізації четвертої індустріальної революції та переходу до нового технологічного укладу, за рахунок створення нових продуктів (товарів, послуг), формування нових бізнес-моделей, типів соціальних взаємовідносин, культурних парадигм тощо. Креативна економіка виступає драйвером економіки, забезпечуючи зростання ВВП; стимулює інновації, посилюючи конкуренцію у традиційних видах економічної діяльності; формує нові суспільні цінності, створюючи умови для набуття знань і розкриття талантів; забезпечує сталий розвиток, збільшуючи внесок творчості та інтелектуального капіталу у створення доданої вартості.

Існує усталена думка, що креативна економіка тотожна поняттю «цифрова економіка» або «економіка знань». Однак термін «креативна

економка» – ширше за змістом та частково охоплює складові кожного із зазначених понять, оскільки базується на ІТ-індустрії, інноваціях, Інтернет-технологіях тощо.

Креативна економіка, рушійною силою якої виступають люди, що створюють та споживають креативні товари (роботи, послуги), маючи беззаперечні переваги, на жаль, не позбавлена недоліків. Головний серед яких – породження безробіття на виробництвах і в офісах через автоматизацію виробничих процесів і запровадження штучного інтелекту (ШІ).

Академік А.А. Гриценко довів, що з наростанням глибини цифровізації і прискорення розвитку ШІ «людина перетворюється в механічний засіб виробничого процесу, а ... розумові здібності людини перетворюються в елемент, засіб роботи штучного інтелекту» [1, с. 16]. При цьому виникає дегуманізований роботами-вершителями стан організації праці, подібний до недефективного, хоч і вкрай антисоціального фордівського винаходу потогінного конвеєра попередньої індустріальної епохи. Хоча тепер, на нашу думку, максимальне вижимання усіх соків з фізичних можливостей робітників інституційно трансформується на новому щабелі розвитку у вижимання людських мозків у нерівній конкуренції з нелюдськими швидкостями та обсягами обробки інформації систем роботів-виконавців під орудою генеративних та агентських моделей ШІ нових поколінь.

Процеси витіснення людини з ринку праці та дегуманізації економіки, насамперед, у сфері фінансів як лідируючої галузі запровадження генеративного, а потім і агентського Штучного Інтелекту та цифровізації в умовах трансформації інститутів гібридного простору-часу у Метавсесвіті вже розпочалися.

Так, найбільший банк Південно-Східної Азії DBS із Сінгапуру планує у наступні 3 роки скоротити біля половини робочих місць тимчасово зайнятих у проєктах співробітників і замінити їх штучним інтелектом, використовуючи власний більш ніж 10-річний досвід розробки та тестування у ШІ. ШІ може

знизити необхідність у відновленні роботи у банку близько «4 тис. тимчасових/контрактних співробітників на 19 ринках» [2].

Bloomberg Intelligence у опублікованому у січні 2025 року звіті прогнозує, що банки по всьому світу скоротять до 200 тис. робочих місць у наступні 3-5 років через впровадження застосунків ШІ у бізнес-процеси [3]. Працівники бек-офісів, мідл-офісів, операційних управлінь та відділів при цьому піддаються найбільшим ризикам скорочення. За даними звіту про ШІ Citigroup, близько 54% робочих місць у банківництві мають високий потенціал для автоматизації [4].

Впровадження моделі BaaS «банк як послуга» (banking as a service), на нашу думку, буде одним із основних шляхів трансформації інститутів банківської системи і забезпечить нові можливості надання фінансових послуг клієнтам небанківських учасників фінансового ринку, торгівельних компаній та поштових установ в рамках гібридної цифрової екосистеми через хмарні обчислення даних, не витрачаючи значних капітальних інвестицій у побудову офлайнової мережі власного системо-утворюючого банку.

Прихід до влади 45/47-го Президента США Д. Трампа призведе у 2025-26 рр. до активації тих економічних акторів світового масштабу, які зацікавлені у здійсненні проривного стрибка в галузі криптоактивів та штучного інтелекту. Ми прогнозуємо, що у середньостроковій перспективі відбудеться діалектичний перехід керованої ШІ економіки Метавсесвіту із кількості у якість. Обвал фондової бульбашки капіталізації західних ШІ-компаній на початку 2025 р. після виходу на ринок стартапу DeepSeek (китайської відповіді лідерам Західного технофеодалізму) – як імплементація концепції «Давид проти Голіафу» не наздоганяючого, а випереджаючого цифрового розвитку – підтверджує наші попередні висновки щодо інституалізації креативного класу як драйвера цифрової економіки майбутнього та формування нової моделі продуктивних сил [5, с. 249].

Питання інституційної взаємодії ШІ зі Метавсесвітом та їх синергія з реальним світом у фінансово-банківській сфері становляться все

актуальнішими та потребують окремого міждисциплінарного дослідження, у в тому числі щодо наслідків трансформації ролей у парі акторів «людина-машина» та структури цифрового безробіття у фінансовому секторі при переході до гібридного A/VR простору-часу при подальшій віртуалізації та дегуманізації архітектоніки банківських екосистем. Тому в сучасних умовах набуває першочергового значення створення «високо креативних» робочих місць, що мають низький ризик витіснення працівників через дисруптивну автоматизацію і глибоку роботизацію виробничих, організаційних та бізнес-процесів.

Список використаних джерел:

1. Гриценко А.А. Механізми забезпечення економічної стійкості та безпеки на засадах національної укоріненості економічного розвитку. *Економічна теорія*. 2024. № 3. С. 5-23. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2024.03.005>
2. BBC. Peter Hoskins. Major Asia bank to cut 4,000 roles as AI replaces humans. Feb 2025. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c4g7xn9y64po>
3. Bloomberg Intelligence Report. 09/01/2025. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-01-09/wall-street-expected-to-shed-200-000-jobs-as-ai-erodes-roles?srnd=homepage-europe>
4. Citi: Global Perspectives & Solutions. Agent AI Finance & the 'Do It For Me' Economy. Jan 2025. URL: <https://www.citigroup.com/global/insights/agent-ai>
5. Коляда Т.А., Прозоров Ю.В. Новітні цифрові фінансові інструменти: сутність та перспективи застосування при відбудові постраждалих територіальних громад України. *Проблеми економіки*. 2024. № 2. С. 247-253. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2024-2-247-253>

УДК 334.02

Корбутяк А.Г.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Сокровольська Н.Я.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ: СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Економічна нестабільність, зумовлена військовими діями, а також високий рівень ризиків, зокрема зовнішньоекономічних, обумовлюють

необхідність активного пошуку підприємствами ефективних стратегій розвитку, адаптованих до сучасних викликів. В умовах постійної необхідності розробки, обґрунтування та ухвалення економічно обґрунтованих управлінських рішень, питання стратегічного та тактичного фінансового менеджменту набувають особливої актуальності.

У кризових умовах зростає необхідність розроблення ефективних стратегій розвитку, здатних враховувати невизначеність зовнішнього середовища функціонування підприємства та сприяти зниженню впливу несприятливих соціально-економічних чинників. Це, у свою чергу, дозволяє мінімізувати ймовірність негативних наслідків, включно з ризиком банкрутства підприємства.

Динамічність середовища функціонування підприємств зумовлює трансформацію умов господарювання, що впливає на їхню фінансово-економічну стійкість та темпи економічного зростання. Відтак, забезпечення сталого розвитку підприємств вимагає періодичного коригування управлінських методів шляхом розроблення та реалізації комплексної концепції механізму фінансової стратегії, спрямованої на регулювання відтворювальних процесів і підвищення вартості підприємств.

Ключовими складовими розвитку підприємства є висока конкурентоспроможність, платоспроможність, фінансова стабільність, прибутковість та інвестиційна привабливість. Важливо здійснювати науково обґрунтований та виважений підхід не лише до формування та реалізації стратегії розвитку підприємства, але й до її ключового елемента – фінансової стратегії.

Вивченню теоретичних та методологічних проблем ефективного формування й реалізації стратегії розвитку підприємства присвятили свої дослідження як вітчизняні, так і зарубіжні фахівці. Теорію фінансової стратегії розглянуто в роботах М. Портера, І. Бланка, А. Гриньова, О. Ястремської та інших. У науковій спільноті зростає увага до проблеми формування фінансової

стратегії підприємств як невід'ємної складової загальної стратегії розвитку. Такий підхід зумовлений тим, що фінансова діяльність суб'єктів господарювання більше не може обмежуватися лише оперативним управлінням окремими елементами фінансових ресурсів, зокрема їх джерелами та напрямками використання.

Аналіз і узагальнення досліджуваних джерел вказують на недостатню розробленість наукових підходів до оцінювання якості формування та реалізації тактики і фінансової стратегії розвитку бізнес-одиниці. Це зумовлено мінливістю та непередбачуваністю цих процесів, що підтверджується відсутністю обґрунтованої єдиної моделі, визначеної послідовності етапів формування фінансової стратегії, узагальнених принципів її реалізації, а також методичних рекомендацій, які б комплексно враховували як кількісні, так і якісні характеристики підприємства.

Метою даного дослідження є окреслення процесу формування фінансової стратегії розвитку бізнесу в сучасних умовах, аналіз доцільності застосування адаптивної моделі формування стратегії і тактики фінансового розвитку бізнес-одиниці.

Бізнес-стратегія є «...ключовим елементом управління, що визначає конкурентні переваги підприємства, а також напрями та можливості його довгострокового розвитку на ринку. Також бізнес-стратегія — це набір чітко прописаних цілей і заходів для довгострокового розвитку і досягнення конкурентної переваги» [1].

Термін «стратегія» походить з грецької мови та означає «мистецтво полководця». У сфері бізнесу стратегія тісно пов'язана з політикою компанії та передбачає комплекс заходів і рішень, спрямованих на визначення та досягнення стратегічних цілей за умови оптимального використання наявних ресурсів.

Як і будь-який управлінський процес, формування фінансової стратегії відбувається поетапно:

- визначення місії та цілей фінансової стратегії підприємства. Деякі науковці розглядають цей етап як другорядний, віддаючи перевагу попередньому аналізу середовища. Однак визначення цілей має передувати аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища, ідентифікації сильних і слабких сторін підприємства, а також комплексній оцінці його фінансової діяльності;

- розроблення фінансової стратегії, що включає аналіз як зовнішнього, так і внутрішнього середовища;

- проведення SWOT-аналізу та комплексної оцінки фінансового стану підприємства;

- формування стратегічних нормативів фінансової діяльності, спрямованих на забезпечення економічного розвитку підприємства;

- ухвалення ключових стратегічних фінансових рішень. Деякі науковці деталізують цей етап, розбиваючи його на кілька послідовних стадій;

- аналіз конкурентного середовища, включаючи оцінку прямих і непрямих конкурентів;

- відбір найбільш перспективних стратегічних ініціатив з урахуванням ринкової ситуації, внутрішньої фінансової звітності та аналізу цільової аудиторії;

- ідентифікація бізнес-секторів, що потребують оптимізації, із визначенням перспективних напрямів, які вимагають додаткових ресурсів або структурних змін;

- реалізація фінансової стратегії [2, с.138].

Отже, першим етапом є визначення місії та цілей формування фінансової стратегії, тобто побудова тактичних цілей, що сприятимуть реалізації обраної стратегії. Для цього охарактеризуємо цілий блок аналітичних рішень, що сприяють реалізації стратегії, в наступному підрозділі.

Фінансова стратегія являє собою процес формування системи довгострокових цілей та визначення оптимальних шляхів їх досягнення. Вона

спрямована на реалізацію завдань, закладених у загальній стратегії підприємства. При цьому цілі фінансової стратегії мають бути узгодженими із загальними стратегічними пріоритетами підприємства, орієнтуючись на максимізацію прибутку та зростання його ринкової вартості.

Стратегія розвитку підприємства являє собою перспективно орієнтовану систему заходів, спрямованих на ефективне залучення, використання та перерозподіл фінансових ресурсів. Її реалізація сприяє досягненню фінансових цілей, які забезпечують стійкий економічний і соціальний розвиток підприємства [3, с.22].

Процес розроблення фінансової стратегії розпочинається з прогнозування ключових напрямів розвитку фінансової діяльності, визначення принципів її організації та використання, а також розподілу фінансових ресурсів між різними сферами економічної діяльності підприємства.

Фінансова стратегія охоплює методи та підходи до формування і планування фінансових ресурсів, а також забезпечення фінансової стійкості підприємства. Вона спрямована на узгодження фінансово-економічних можливостей підприємства з ринковими умовами шляхом комплексного врахування внутрішніх фінансових ресурсів та об'єктивної оцінки зовнішніх і внутрішніх факторів. Фінансова стратегія передбачає визначення довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір оптимальних шляхів їх досягнення.

У процесі розроблення стратегій необхідно приділяти значну увагу їх комплексності, оскільки кожен альтернативний варіант вимагає всебічного аналізу всіх факторів та аспектів, пов'язаних із фінансовим, ресурсним і організаційним забезпеченням. Крім того, важливим є визначення часових і вартісних параметрів для кожної з альтернативних стратегій.

Стратегія розвитку бізнесу має охоплювати всі аспекти фінансової діяльності підприємства, зокрема:

- забезпечення фінансових потреб поточної господарської діяльності;

- пошук резервів для збільшення доходів, прибутковості та рівня рентабельності;
- виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами;
- оптимізацію управління основними та оборотними активами;
- контроль за цільовим і ефективним розподілом та використанням фінансових ресурсів;
- організацію грошових розрахунків;
- формування та реалізацію інвестиційної політики.

У процесі розроблення фінансової стратегії необхідно враховувати динаміку макроекономічних процесів, перспективи диверсифікації діяльності підприємства, а також тенденції розвитку фінансових ринків.

Надійна стратегія передбачає врахування динамічних змін зовнішнього середовища та адаптацію до ресурсних і організаційних можливостей конкретного підприємства. Ефективна бізнесова політика характеризується простотою, а також внутрішньою і зовнішньою узгодженістю.

Глобальна стратегія базується на ключових параметрах бізнесу та завжди орієнтована на досягнення основної мети. Вона виконує комунікаційну функцію: надає співробітникам чітке розуміння інструментів для реалізації цілей, формує очікування клієнтів щодо діяльності компанії та допомагає діловим партнерам оцінити доцільність співпраці. Спрощена бізнес-стратегія на початкових етапах підвищує ймовірність успішного розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

Наведемо топ 4 стратегій розвитку сучасного бізнесу:

Для компаній, що перебувають на початкових етапах діяльності, найбільш доцільними є стратегії зростання. Розвиток бізнесу може відбуватися за різними напрямками. Запропоновано чотири базові стратегії, кожна з яких є актуальною для певних умов, завдань і цілей. Вони можуть застосовуватися як окремо, так і в комбінованому форматі для досягнення оптимальних результатів.

1. Стратегія проникнення на ринок. Стратегія проникнення на ринок передбачає поступове зміцнення позицій підприємства за рахунок розширення частки ринку та збільшення обсягів збуту. Її реалізація ґрунтується на пропонуванні споживачам максимальної кількості вже наявних товарів і послуг за цінами, нижчими за середньоринкові. Водночас ця стратегія є ресурсомісткою, оскільки потребує одночасного впровадження стратегії цінового лідерства.

2. Стратегія розвитку ринку. Стратегія розвитку ринку передбачає розширення збутових можливостей підприємства шляхом виходу на нові ринки та залучення нових сегментів споживачів. Розширення клієнтської бази та географії присутності сприяє збільшенню доходів у довгостроковій перспективі.

3. Стратегія розвитку товару. Стратегія розвитку товару передбачає створення нової унікальної продукції, модернізацію дизайну упаковки або випуск товару в нових форматах, що сприяє підвищенню зацікавленості споживачів. Реалізація цієї стратегії дозволяє підприємствам розвиватися в межах уже освоєних ринків. Наприклад, виробники морозива можуть запровадити новий смак продукту, щоб привернути увагу покупців і збільшити прибутки.

4. Стратегія диверсифікації передбачає розроблення нового продукту для виходу на нові ринки. Вона є однією з найбільш ризикованих, проте може стати ефективним рішенням у разі необхідності виходу підприємства з уже освоєного ринку, що демонструє низьку прибутковість і негативну динаміку зростання.

В умовах війни, передислокація бізнесу стає досить частим явищем і саме диверсифікація дозволяє мінімізувати ризики і максимізувати прибутки. При цьому адаптованість стратегії до нових умов функціонування, актуальних ринкових тенденцій, демографічних змін, закономірностей поведінки компаній і споживачів, а також загальних трансформацій бізнес-середовища сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Топ-4 найкращих стратегії розвитку малого бізнесу. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/top-4-kraschih-strategij-rozvitku-malogo-biznesu-ta-kompanij#1338>
2. Мескон М., Альберт Х., Хедоури Ф. Основы менеджмента: пер. с англ. Москва: Дело, 2007. 704 с.
3. Веретенникова Г.Д. Теоретичні засади процесу формування фінансової стратегії. Київ: Наука молода, 2020. 215 с.
4. Гриньов А.В., Ястремська О.М. Якість формування фінансової стратегії підприємства. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 121-128.
5. Красношапка В. В., Моргун О. В. Фінансові стратегії у контексті антикризового управління. *Ефективна економіка*. № 2. 2023. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1834>.

УДК 331.101.3:005.95/.96:005.336.4:004.9

Кравчук О.І.,

к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Варіс І.О.

к.е.н., доцент кафедри соціоекономіки та управління персоналом,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РЕІНЖИНІРИНГ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Фінансовий інжиніринг у HR сфері є інноваційним напрямом організаційної економіки, що сприяє інтеграції цифрових технологій та трансформації бізнес-середовища, і вимагає адаптації фінансових систем і бізнес-моделей до умов цифрової економіки. У цьому контексті реінжиніринг фінансового управління персоналом набуває особливої актуальності, передбачаючи комплексну перебудову управління фінансовими ресурсами, пов'язаними з персоналом. Цифрова трансформація виходить за межі автоматизації процесів, зумовлюючи переосмислення підходів до планування, використання та контролю фінансових ресурсів для розвитку людського капіталу. Глобальні економічні зміни та зростаюча роль цифрових технологій створюють виклики, що потребують оптимізації витрат, підвищення прозорості

фінансових операцій і ефективності управлінських рішень. Реінжиніринг фінансового управління у HR сфері є важливим елементом цифрової трансформації підприємств. Його мета – підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, прозорості управління витратами, рівня обслуговування та швидкості ухвалення рішень.

Фінансовий інжиніринг у HR сфері виступає інноваційним напрямом розвитку організаційної економіки, що сприяє інтеграції цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту та предиктивної аналітики, у процеси фінансового планування та контролю [1]. Основними компонентами реінжинірингу фінансового управління у HR сфері є автоматизація бюджетування витрат на персонал із використанням штучного інтелекту, трансформація фінансової звітності щодо персоналу на основі прозорості та доступності даних у реальному часі, інтеграція аналітичних моделей для прогнозування фінансових показників ефективності персоналу та розробка гнучких механізмів розподілу фінансових ресурсів відповідно до стратегічних пріоритетів розвитку людського капіталу.

Інституціоналізація цифрових трансформацій спричиняє кардинальні зміни у бізнес-моделях компаній, зокрема перехід від традиційних систем бюджетування до гнучких цифрових платформ, які забезпечують прозорість та ефективність управління фінансовими ресурсами у HR сфері [2]. Цифрова трансформація HR бюджетування є основним напрямом реінжинірингу фінансового управління у HR сфері, охоплюючи технологічні та методичні аспекти планування, розподілу й контролю фінансових ресурсів. Вона передбачає впровадження хмарних технологій для централізованого управління HR-бюджетами, розробку інтерактивних фінансових дашбордів для аналізу витрат, застосування предиктивної аналітики для прогнозування фінансових потреб та інтеграцію бюджетування з іншими фінансовими системами підприємства. Цифрові платформи та аналітичні інструменти підвищують гнучкість фінансового управління у HR сфері, сприяючи оптимізації витрат,

підвищенню ефективності HR бюджетування та стратегічному розвитку людського капіталу. Цифровізація бізнес-процесів фінансового управління у HR сфері через впровадження сучасних HRM-систем сприяє автоматизації розрахунку заробітної плати, адмініструванню пільг і компенсацій, що скорочує час на обробку даних і знижує кількість помилок при нарахуваннях [3]. Цифрові платформи управління винагородою підвищують рівень задоволеності працівників завдяки прозорості та персоналізації компенсаційних пакетів.

HR-аналітика як інструмент фінансової оптимізації сприяє підвищенню ефективності управління фінансовими ресурсами у HR сфері через застосування методів статистичного аналізу, машинного навчання та прогнозного моделювання. Її інтеграція у бізнес-процеси підприємств забезпечує прогнозування продуктивності праці та оптимізацію витрат на персонал, що сприяє підвищенню ефективності використання фінансових ресурсів [4]. Ключові напрями застосування HR-аналітики у фінансовому управлінні у HR сфері охоплюють розрахунок вартості залучення, утримання та розвитку працівників (Cost per Hire, Cost of Turnover, ROI on Training), прогнозування потреб у персоналі та фінансових витрат із використанням машинного навчання, оцінку впливу HR-ініціатив на фінансові показники підприємства через аналіз коефіцієнтів повернення інвестицій (ROI), а також виявлення прихованих залежностей між HR-показниками та фінансовими результатами компанії за допомогою Data Mining. Інтеграція автоматизованих систем управління фінансами у HR сфері та аналітичних HR-інструментів сприяє оптимізації фінансових процесів, підвищенню прозорості витрат і стратегічному розвитку людського капіталу відповідно до вимог цифрової економіки.

Реінжиніринг фінансового управління у HR сфері у цифрову епоху зумовлює суттєві зміни в організаційній структурі управління фінансовими ресурсами, спричиняючи трансформацію традиційних ролей фінансових

фахівців і формування нових спеціалізацій на стику фінансового менеджменту, управління персоналом та цифрових технологій. Ці зміни супроводжуються адаптацією бізнес-процесів підприємств до нових моделей управління фінансовими ресурсами у HR сфері, що забезпечують гнучкість, ефективність і прозорість фінансових процесів. Дослідження підтверджують, що компанії з високим рівнем інтеграції цифрових технологій у фінансове управління у HR сфері демонструють вищу продуктивність праці фінансових фахівців у сфері менеджменту персоналу [5]. Цифрова трансформація фінансового управління у HR сфері змінює бізнес-процеси, формує нові компетентності та підходи до управління фінансовими ресурсами у сфері людського капіталу, створюючи можливості для підвищення ефективності та стратегічного розвитку підприємств. Водночас її успішна імплементація потребує балансу між технологічними інноваціями, розвитком компетентностей фінансових фахівців та адаптацією організаційної структури до умов цифрової економіки.

Реінжиніринг фінансового управління в HR сфері є основним елементом адаптації бізнес-моделей до викликів цифрової економіки. Впровадження цифрових технологій у сферу HR бюджетування сприяє оптимізації витрат, підвищенню прозорості фінансових операцій, ефективності бюджетування та ухваленню обґрунтованих рішень щодо інвестицій у людський капітал. Основними напрямками його реалізації є цифровізація бюджетування витрат на персонал, автоматизація управління винагородою, використання HR-аналітики для фінансової оптимізації та трансформація організаційної структури управління фінансовими ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Базалійська Н. Запровадження HR-інжинірингу як інноваційного вектору розвитку бізнес-економіки організації в умовах глобалізації та євроінтеграції. *Development service industry management*. 2024. № 2. С. 75–82. URL: [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(12\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(12)).
2. Семенов А. Г., Трохимець О. І., Томарева-Патлахова В. В. Інституціоналізація цифрових трансформацій та зміна бізнес-моделей в контексті розвитку цифрової економіки. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 1 (10). С. 94–98. URL: <https://doi.org/10.32782/dees.10-17>.

3. Варіс І. О., Кравчук О. І., Паращук Є. Ю. Цифровізація бізнес-процесів менеджменту персоналу: можливості HRM-систем. *Галицький економічний вісник*. 2022. Т. 74, № 1. С. 90—102. URL: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2022.01.090.
4. Медина А. Вплив цифрових трансформацій на бізнес-процеси підприємств. *Наукові перспективи (Naukovì perspektivi)*. 2024. № 4(46). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-677-688](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-677-688).
5. Strategy for implementing digitalization in the educational process as a factor in improving business process management and personnel management efficiency in higher education institutions / D. Soroka et al. *Management and entrepreneurship: trends of development*. 2024. Vol. 4, no. 30. P. 79—93. URL: <https://doi.org/10.26661/2522-1566/2024-4/30-07>.

УДК 333.336.2

Крижова В. А.

здобувачка вищої освіти

спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Бурковська А. В.

к.е.н, доцентка кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Миколаївський національний аграрний університет

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ РЕФОРМИ НА РОЗВИТОК МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Інструменти фіскальної політики держави є ключовими у забезпеченні економічної стабільності та формуванні фінансової бази для розвитку країни. В умовах війни та сучасних викликів економічного розвитку вони набувають особливого значення, оскільки ефективне адміністрування податків стає важливим елементом забезпечення прозорості, справедливості та відповідності податкових механізмів очікуванням бізнес-середовища, що є необхідним для підтримки економічної активності та протидії ухиленню від оподаткування.

Згідно з проєктом Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва до 2027 року, малий та середній бізнес є важливим сегментом економіки України, забезпечуючи дві третини доданої вартості та понад 80% робочих місць [1]. Водночас проблема ефективного оподаткування цього сектору економіки залишається актуальною. Необхідність удосконалення спрощеної системи оподаткування набуває значної ваги в контексті адаптації податкового та митного законодавства до стандартів

Європейського Союзу, як передбачено Національною стратегією доходів до 2030 року [2] Крім того, Кабінет Міністрів України розробив та реалізує План «Ukraine Facility», що є частиною програми фінансової підтримки України від ЄС на 2024–2027 рр. Заходи, передбачені в рамках цього плану, спрямовані на структурні реформи державного сектору, розвиток прозорих механізмів управління та залучення кваліфікованих кадрів, що безпосередньо впливає на ефективність фіскальних органів [3]. Значною мірою необхідність таких реформ підтверджують результати опитування, проведеного в межах проекту EU4PFM, що засвідчили загальний рівень задоволеності бізнесів та громадськості діяльністю податкових органів України на рівні 63% [4]. Однак існують певні фактори, що негативно впливають на довіру до Державної податкової служби. Серед них – сприйняття податкових органів як каральних або корумпованих структур, низький рівень податкової культури серед платників податків, недостатнє надання консультаційних послуг.

На тлі зростання обсягу надання податковими органами послуг онлайн, цифрова безпека, верифікація й ідентифікація стають основою їх роботи. В таких умовах питання безпеки персоніфікованих даних платників податків стає ключовим елементом діяльності податкових органів. Ідентифікація платників податків є складним завданням, що вимагає від податкових адміністрацій постійного вдосконалення. Управління верифікацією в податковому адмініструванні містить новітні технології, такі як багатофакторна автентифікація та використання біометричних даних. Попереднє заповнення податкових декларацій в Україні має великий потенціал, але для його впровадження необхідно вирішити кілька ключових питань. Перш за все, потрібна технічна інфраструктура для обміну даними між податковими органами та третіми сторонами, а також - законодавча база для захисту персональної інформації платників. Важливо також інформувати платників про переваги нової системи та надавати консультації.

Сучасні інформаційні технології, такі як мобільні додатки та чат-боти, можуть підвищити податкову дисципліну та спростити адміністрування, особливо для мікробізнесу. Вони забезпечують зручний доступ до податкових сервісів і автоматизовану підтримку. Для ефективного використання цих технологій потрібно розвивати інфраструктуру та навчати кадри. В Україні міжнародний обмін податковою інформацією здійснюють відповідно до Конвенції про взаємну адміністративну допомогу у податкових справах та міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування [5]. Забезпечення прозорості та підзвітності малого та середнього бізнесу є важливим для протидії ухиленню від сплати податків. Необхідно впроваджувати механізми, що гарантують достовірну звітність, зокрема через контроль за відповідністю задекларованих діяльностей реальним доходам. Регулярна звітність (з використанням РРО та ПРРО) створює рівні умови для бізнесу, зменшує зловживання та підвищує податкову дисципліну. Також, важливим є міжнародне співробітництво та обмін інформацією.

У воєнний час для України важливо зберегти економічну активність малого та середнього підприємництва, оскільки вони є ключовими для стабільності та розвитку, забезпечують робочі місця та сприяють інноваціям. Підтримка їх діяльності допомагає підтримувати економічну динаміку в умовах значних випробувань. Однак збереження активності підприємств має супроводжуватися ефективними заходами протидії ухиленню від оподаткування, що забезпечить стабільні надходження до бюджету для фінансування оборони, соціальних програм і відновлення після війни.

Список використаних джерел:

1. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. Міністерство економіки України. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=454b13bc-3503-4185-b59d-b60f6467748c&title=ProektStrategiiVidnovlennia-StalogoRozvitkuTaTsifrovoiTransformatsiiMalogoTaSerednogoPidprimnitstvaNaPeriodDo2027-Roku> (дата звернення 25.03.25).

2. Національна стратегія доходів до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL : https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716 (дата звернення 25.03.25).
3. Ukraine Facility. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу на період 2024–2027 років. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/> (дата звернення 25.03.25).
4. Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. OECD, 2020. 73 р. URL: https://www.oecd.org/en/publications/tax-administration-3-0-the-digital-transformation-of-tax-administration_ca274cc5-en.html (дата звернення 25.03.25).
5. Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (ETS 127) : Конвенція Ради Європи від 25.01.1988 р. № ETS N 127 станом на 27 травня 2010 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text (дата звернення 25.03.25).

УДК 336.2

Кузь В.І.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ, ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ: СТАН І ПОДАЛЬШІ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Базисом у функціонуванні будь-якої системи оподаткування є створення передумов для забезпечення фінансовими ресурсами процесу виконання державними структурами покладених на них функцій. Проте не менш важливою є можливість регулювання економічних процесів за допомогою податків. Саме виконання системою оподаткування регулюючої функції перебуває в основі рішень про застосування альтернативних підходів до оподаткування підприємницької діяльності. Механізм спрощеного оподаткування, обліку та звітності реалізується через процедури заміни сплати низки податків і зборів на сплату єдиного податку, що значно скорочує обсяги документування господарських операцій, масштаби виконання облікових операцій та об'єми підготовки звітних даних, а саме узагальненої інформації, яка характеризує процес визначення податкових зобов'язань за звітний період.

Спрощена система оподаткування орієнтована на суб'єктів малого підприємництва та мікробізнесу, що пов'язано із самою специфікою діяльності таких економічних одиниць. Адже функціонування потенційних платників

єдиного податку характеризується легкістю переходу в тінь, стабільністю в обсягах діяльності, виконанням простих господарських операцій, що не вимагає залучення висококваліфікованих кадрів. Даний стан речей з точки зору оподаткування призводить до необхідності пропонування зазначеним видам суб'єктів господарювання більш простішого механізму оподаткування діяльності, адже для них надзвичайно чутливими є витрати фіксованого змісту. Крім цього суб'єкти малого підприємництва виконують позитивні соціально-економічні завдання, малий та мікробізнес «масово створює робочі місця, невеликим коштом та без необхідності державного втручання; є найбільш ефективним способом боротьби з бідністю; виконує роль «колиски» для реалізації творчого, зокрема, підприємницького потенціалу; підтримує конкурентне середовище, надто у галузях з високою віддачею від масштабу; створює комфортне споживацьке середовище; сприяє залученню до трудової діяльності груп, які не мають великих шансів на ринку праці; є загалом дещо більш дружнім до екології, виробляючи товари та послуги поблизу місць їх споживання та зменшуючи транспортні витрати» [2], що потребує вжиття заходів зі стимулювання розвитку малого бізнесу, у т.ч. за рахунок податкових важелів.

Проте, можливість переходу та перебування на спрощеній системі оподаткування виступає потенційним інструментом ухилення від сплат податків, що перешкоджає виконанню податками фіскальної функції та викликає порушення принципів загальності та рівності при оподаткуванні діяльності суб'єктів господарювання. Використання зазначених інструментів призводить до недоотримання бюджетами податкових надходжень, зокрема заниження фізичними особами-підприємцями обсягів діяльності для отримання права сплати єдиного податку – 50-90 млрд. грн. на рік, а реєстрація фізичних осіб-підприємців замість найму працівників – 16-45 млрд. грн. на рік [1].

Вирішення проблем функціонування спрощеної системи оподаткування необхідно вбачати в удосконаленні організаційних, облікових і контрольних складових процесу нарахування та сплати єдиного податку. Напрями реформування альтернативних підходів до оподаткування діяльності суб'єктів

господарювання повинні забезпечити ефективне виконання не тільки фіскальної функції, але й регулюючої та соціальної. Для вирішення наведених завдань доцільним є перегляд спеціальних форм, режимів і варіацій оподаткування найпростіших форм підприємницької діяльності, з відповідним спрощенням облікового процесу та процесу розкриття звітної інформації. Результатом удосконалення функціонування спрощеної системи оподаткування є мінімізація можливостей застосування її інструментів суб'єктами середнього та великого бізнесу в цілях оптимізації податкового навантаження. Крім вище наведених цілей реформування перегляду потребують податкові ставки, максимальні обсяги отримуваного доходу, які дозволяють перебувати на спрощеній системі оподаткування, а також розширення переліку видів діяльності, що позбавляються права на альтернативні варіанти оподаткування. Мову необхідно вести про надання податкових преференцій підприємницьким структурам, які виконують виробничі операції, а отже створюють більшу за обсягами додану вартість, суб'єктам бізнесу, що формують попит на ринку праці та є важливими інституціями для розвитку громади тощо.

Беручи до уваги значні відмінності в податковому навантаженні та в обсягах інформаційно-облікових робіт між загальною системою оподаткування та її альтернативними варіантами, нагального вирішення потребують завдання налагодження ефективного контролю за розмірами діяльності ризикових суб'єктів підприємницької діяльності, які можна виконати за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій.

Отже, на даному етапі економічного розвитку спрощену систему оподаткування необхідно розглядати з позицій виконання нею у першу чергу регулюючих функцій, а ніж фіскальних, що передбачає динамізм її елементів залежно від стратегічних цілей функціонування національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Черкашин В., Дубровський В. Щодо оцінки досвіду різних країн з питань застосування спеціальних спрощених режимів оподаткування мікро- та малого бізнесу. Інститут соціально-економічної трансформації. Економічна експертна платформа. К. 2024. 44 с.
2. Дубровський В., Черкашин В., Гетман О. Порівняльний аналіз фіскального ефекту

УДК 658.15“364”

Марусяк Н. Л.

к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасних умовах економічної нестабільності, спричиненої воєнним станом та кризовими явищами, фінансова стійкість підприємств зазнає значних викликів. Воєнний стан змінює умови ведення бізнесу, обмежуючи доступ до фінансових ресурсів, скорочуючи попит та підвищуючи рівень ризиків. Серед основних наслідків воєнного стану можна виділити розрив логістичних ланцюгів та ускладнення постачання, падіння інвестиційної активності та обмежений доступ до кредитних ресурсів, підвищення операційних витрат через зростання вартості енергоресурсів та матеріалів, втрату активів та виробничих потужностей у зонах бойових дій. Підприємства стикаються з нестачею ліквідності, збільшенням витрат та зменшенням доходів, що негативно впливає на фінансову стійкість підприємств.

Як зазначається у навчальній літературі «недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності господарюючого суб'єкта» [1]. Економічна криза, що супроводжує воєнні дії, спричиняє макроекономічну нестабільність, зростання рівня інфляції та девальвацію національної валюти. Це створює додаткові виклики для підприємств. Криза проявляється у вигляді фінансових потрясінь, що зменшують можливості підприємств щодо залучення капіталу та ефективного його використання.

Вітчизняні підприємства стикнулися з такими фінансовими ризиками, що характерні для економічної кризи, як підвищення рівня неплатоспроможності

контрагентів та зростання дебіторської заборгованості; нестабільність валютного курсу, що значною мірою впливає на імпортозалежні галузі; падіння купівельної спроможності населення, що знижує рівень реалізації продукції; зниження довіри інвесторів та банків до підприємств.

Війна суттєво змінила фінансові показники більшості українських підприємств. Так, частка збиткових підприємств у 2021 році становила 26,7%, у 2022 році вона суттєво зросла до 33,9%, а в 2023 році знизилася до 28,9%, що відповідає рівню 2020 року. У 2022 році, з початком повномасштабного вторгнення, підприємства України сумарно отримали значний обсяг збитку. Однак завдяки адаптаційним заходам як з боку бізнесу, так і держави, а також підтримці міжнародних партнерів, у 2023 році їм вдалося досягти позитивного фінансового результату. За даними досліджень, значна частина компаній втратила доступ до зовнішнього фінансування, а рівень інвестиційної привабливості українського бізнесу знизився.

Рівень фінансової стійкості насамперед характеризується часткою власного капіталу у джерелах фінансування підприємства, рис. 1.

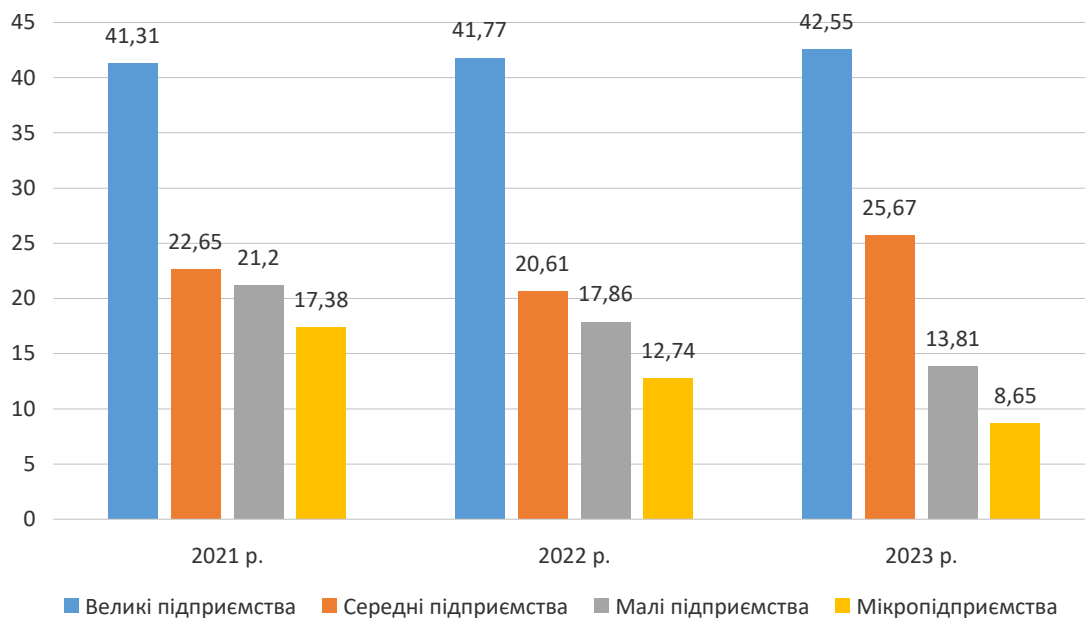

Рис. 1. Питома вага власного капіталу у джерелах фінансування підприємств України, % [2].

На великих та середніх підприємствах, які мали запас фінансової міцності, у 2022 р. частка власного капіталу майже не змінилася, у 2023 р. навіть незначно зросла. Такі підприємства мають ліквідні резерви, що дає їм можливість швидкої адаптації до змін зовнішнього середовища.

У малих та мікропідприємств питома вага власного капіталу суттєво зменшилася. Так у 2021 р. на малих підприємствах вона становила 21,2%, у 2023 р. -13,81%. Ще більш загрозливо виглядає ситуації на мікропідприємства, де у 2021 р. частка власного капіталу у всіх джерелах становила 17,38%, у 2023 – 8,65%. За такої малої частки власного капіталу фінансова стійкість підприємств є критичною.

Фінансова стійкість підприємств є надзвичайно важливим фактором їхньої життєздатності, особливо в умовах воєнних викликів та економічної нестабільності. Вона визначає здатність компаній адаптуватися до змін, забезпечувати безперебійне функціонування, виконувати фінансові зобов'язання, підтримувати зайнятість та зберігати конкурентоспроможність. Стійкі підприємства можуть не лише ефективно долати кризи, а й слугувати опорою для відновлення економіки загалом. Натомість втрата фінансової стійкості може спричинити масові банкрутства, скорочення виробництва, зростання безробіття та погіршення соціально-економічної ситуації в країні. Зважаючи на це, необхідність зміцнення фінансової стійкості підприємств є стратегічним завданням як для самого бізнесу, так і для держави. Це передбачає впровадження антикризових заходів, розвиток механізмів фінансової підтримки, стимулювання інновацій, диверсифікацію джерел фінансування та вдосконалення управлінських підходів. Лише за умови системного підходу до підвищення фінансової стійкості можна забезпечити збереження робочих місць, довгострокову перспективу розвитку підприємств та стабільність економіки.

Список використаних джерел:

1. Фінанси та фінансове посередництво: підручник у трьох томах. Том 3 / за ред. проф. П. О. Нікіфорова, доц. Н. А. Бак. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 204 с. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11042>
2. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

КОНЦЕПЦІЯ ДІЮЧОГО ПІДПРИЄМСТВА В АУДИТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

Аудит є важливим елементом інфраструктури ринкової економіки. Основна умова його становлення полягає у виникненні конфлікту інтересів у суспільстві між власниками підприємств та менеджерами внаслідок розподілу права власності та функцій управління, з одного боку, та між власниками і громадськістю – з іншого. Підтверджена аудитором фінансова звітність виконує роль сполучної ланки. Вона задовольняє інформаційні потреби широкого кола зацікавлених споживачів, яким потрібно приймати виважені та обґрунтовані управлінські рішення. Серед основних груп користувачів, які оцінюють фінансову звітність для досягнення кардинально протилежних інтересів у конкурентному середовищі, можна виділити такі:

- власники підприємства оцінюють ефективність використання вкладеного капіталу та його прибутковість;
- менеджери різних рівнів підприємства здійснюють аналіз фінансової звітності для отримання інформації з метою прийняття оптимальних рішень щодо управління господарською діяльністю підприємства;
- працівники трудового колективу оцінюють стабільність функціонування підприємства з позиції збереження робочих місць та здатності реалізації соціальних програм;
- кредитори оцінюють платоспроможність та фінансову стійкість підприємства.

Аудитор повинен підтвердити якість фінансової звітності, таким чином надати її користувачам впевненість та можливість довіряти наданій інформації.

Згідно з НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» до якісних характеристик фінансової звітності відносяться достовірність, доречність, дохідливість та порівнянність. Вказані якісні характеристики фінансової звітності досягаються шляхом дотримання єдиних принципів її підготовки, які визначені статтею 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність».

Проблеми удосконалення теоретичних, методологічних та організаційних засад дослідження проблем дотримання концепції діючого підприємства в аудиті фінансової звітності займається багато науковців, зокрема Ф.Ф. Бутинець, Н.І. Гордієнко, В.А. Кулик, В.В. Немченко, І.І. Пилипенко, О.А. Петрик, Н.М. Проскуріна та інші. Проте в мінливих умовах ринкового середовища вирішення цієї проблеми залишається актуальним питанням дотепер, тому потребує подальших наукових досліджень.

Мета дослідження полягає у визначенні підходів для досягнення концепції діючого підприємства в аудиті фінансової звітності.

Науковці стверджують, що важливою проблемою у ході здійснення аудиту фінансової звітності є оцінка здатності підприємства продовжувати господарську діяльність в ринкових умовах. Адже за принципом безперервності оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі. Таке припущення є передумовою для обліку майна за фактичною собівартістю з поділом на основне та оборотне і для класифікації зобов'язань на поточні та довгострокові. В інакшому випадку активи та зобов'язання підприємства відображаються в обліку та фінансовій звітності за ринковою вартістю. Тому проведена аудитором оцінка можливості подальшого функціонування підприємства під час аудиту фінансової звітності підвищує якість підсумкової аудиторської думки.

Теоретико-методологічні засади здійснення аудиторської оцінки щодо дотримання принципу безперервності діяльності підприємства закладено у

МСА 570 «Безперервність діяльності» [1]. У стандарті наведено пояснення з приводу таких моментів:

- доречності припущень про безперервність діяльності підприємства;
- ознак, що свідчать про можливість припинення господарської діяльності;
- аудиторських доказів, що можуть стати підґрунтям для вибору виду аудиторської думки.

Під час здійснення аудиту фінансової звітності аудиторі потрібно отримати достатні за кількістю та належні за якістю аудиторські докази для оцінки спроможності підприємства продовжувати свою діяльність в майбутньому. Тому аудиторі варто звернути особливу увагу на такі обставини:

- труднощі у фінансуванні діяльності підприємства;
- відсутність довгострокових договорів з постачальниками та покупцями або ж негативна оцінка виконання підприємством договірних зобов'язань;
- економічно необґрунтовані та незвичні господарські операції, зокрема значні витрати майбутніх періодів, наявність великої кількості неліквідних запасів, продаж за низькими цінами, фінансування за рахунок простроченої кредиторської заборгованості;
- наявність суттєвих правових проблем, таких як грубе порушення чинного законодавства, ухиляння від сплати податків, судові позови;
- проблеми кадрового забезпечення.

З метою впорядкування процесу отримання відповідних доказів можна використати анкету, що містить перелік основних питань для перевірки. Систематизацію зібраних аудиторських доказів здійснюють в окремому робочому документі, який слугує основою для підготовки підсумкової документації. Для належного обґрунтування вибору відповідного виду аудиторського звіту, аудитор повинен визначити можливості підприємства продовжувати свою діяльність у найближчому майбутньому.

Таким чином, удосконалення підходів до оцінки подальших подій сприятиме створенню ефективного механізму дотримання концепції діючого підприємства в аудиті фінансової звітності.

Список використаних джерел:

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: Видання 2016-2017 років. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2016-2017-IAASB-Handbook-Volume-1_%D1%83%D0%BA%D1%80.pdf

УДК 338.2

Позовна І.В.

к.е.н. старша викладачка кафедри економічної кібернетики
Сумський державний університет

Халімончук І.В.

аспірант кафедри економічної кібернетики
Сумський державний університет

**ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА МАШИННОГО
НАВЧАННЯ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
УКРАЇНИ: ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Зі стрімким розвитком штучного інтелекту та машинного навчання все більше фінансових організацій трансформуються задля автоматизації рутинних процесів та підвищення ефективності. Ці технології вже набули широкого використання в прогнозуванні та аналітиці, управлінні ризиками та персоналізації фінансових послуг. Особливу увагу потрібно приділити саме персоналізації послуг, адже впровадження нових унікальних фінансових продуктів для клієнтів, робить компанії більш гнучкими та покращує конкурентоспроможність в порівнянні з міжнародними компаніями.

У звіті McKinsey за 2023 рік, заснованому на опитуванні 1684 осіб із різних професій, галузей і розмірів компаній, розглядається впровадження та використання генеративного ШІ в організаціях [1]. Близько 55% опитаних компаній інтегрували штучний інтелект принаймні в один із аспектів своєї діяльності, що свідчить про значне зростання порівняно з 50% у 2022 році та

значно перевищує показник у 20%, зафіксований у 2017 році. Експоненціальне зростання впровадження штучного інтелекту за останні п'ять років пояснюється його безперервним вдосконаленням і дедалі більшою поширеністю його використання в різних галузях.

Нижче на графіку представлено відсоток впровадження штучного інтелекту по галузям та функціям, розглядаючи детальніше фінансову сферу та інформаційні технології, можемо з упевненістю сказати що у фінансах найбільше застосування у сфері управління ризиками та операційної діяльності, для технологічних компаній - продажі, маркетинг та розвиток внутрішніх продуктів та сервісів. Ці тенденції спостерігаються і для українських банків, аналіз яких представлено нижче (табл. 1).

AI adoption by industry and function, 2023

Source: McKinsey & Company Survey, 2023 | Chart: 2024 AI Index report

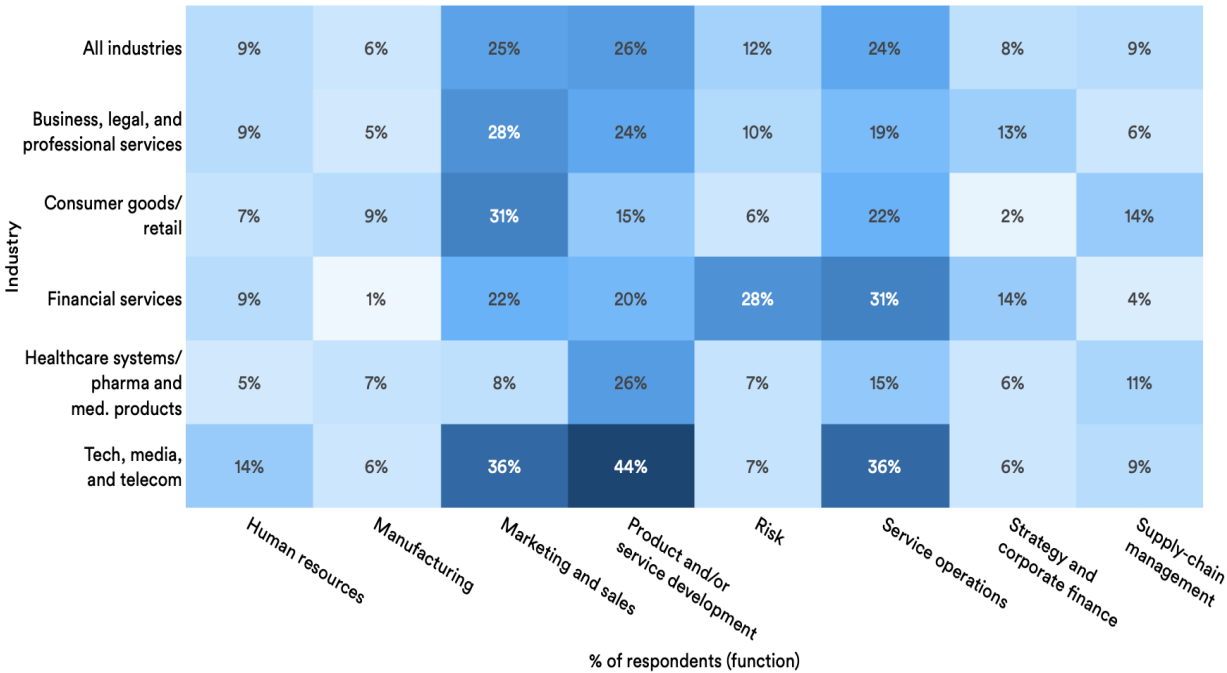

Рис. 1. Впровадження ШІ за галузями та функціями, 2023
Джерело: McKinsey & Company Survey, 2023, AI Index report 2024 [1]

Для аналізу поточної ситуації з впровадження технологій штучного інтелекту було обрано 5 популярних банків України: Monobank, Ощадбанк, Sense Bank, OTP Bank, ПУМБ.

Застосування ІІІ українськими банками

Банк	Застосування ІІІ (то що публічно відомо)
Монобанк	Підтримка працівників (допомога в щоденних задачах); Рішення по надання позик на основі біг дата та штучного інтелекту.
Ощадбанк	Продукт «Софія» як оптимізація клієнтських запитів.
Sense Bank	ІІІ в контакт центрах (Віртуальні асистенти розпізнають запити клієнтів та відповідають у режимі реального часу); Безпека (метод моделювання, що дозволяє запобігти шахрайству операційно-соціальної інженерії); ІІІ для аналізу поведінки користувача для покращення продажів та коректного таргетування.
ОТР Bank	Аналіз дзвінків з клієнтами (стенограми, емоційне забарвлення дзвінка)
ПУМБ	Системи комунікації з клієнтами; Антифрод-рішення на основі штучного інтелекту, для боротьби з шахрайством та відмиванням грошей

Джерело: Складено автором на основі джерел [2-6]

Як бачимо основним наразі це є оптимізація систем підтримки клієнтів шляхом аналізу дзвінків, аналітика на основі дата та штучного інтелекту яка допомагає приймати рішення та управляти ризиками, напрацювання в сфері безпеки та запобігання фродингу.

Можна виділити кілька ключових напрямків для подальшого розвитку штучного інтелекту в банківській сфері:

- Використання чат-ботів для покращення обслуговування клієнтів: Дані напрацювання допомагають менеджерам зосередитися на більш складніших задачах, найбільш рутинні задачі можуть бути покладені на чат-ботів.
- Інтеграція штучного інтелекту у фінансові платформи та користувацькі додатки: Допомога користувачам швидше проводити фінансові операції, отримувати персональні рекомендації.

- Аналіз фінансової поведінки клієнтів: Це дозволить запускати персоналізовані пропозиції та послуги, що підвищить задоволеність клієнтів.
- Прогнозування фінансових ризиків: Оптимізація управління активами через точні прогнози ризиків допоможе зменшити втрати.
- Кібербезпека: Виявлення шахрайських дій у реальному часі є критично важливим для захисту фінансових ресурсів.
- Автоматизований скоринг: Оцінка кредитоспроможності клієнтів за допомогою автоматизованих систем дозволить швидко приймати рішення менеджерами.
- Вдосконалення внутрішнього аудиту: Процеси внутрішнього аудиту можуть бути оптимізовані для підвищення ефективності.
- Оптимізація бізнес-процесів: Автоматизація рутинних завдань дозволить зосередитися на більш важливих аспектах бізнесу.
- Дотримання регуляторних вимог: Автоматизація перевірок і моніторинг транзакцій за допомогою ІІІ забезпечить відповідність вимогам регуляторів.

Ці тенденції можуть кардинально вплинути на розвиток та трансформацію фінансових організацій України, проте подальше впровадження та використання потребує інвестицій та залучення відповідних спеціалістів.

Список використаних джерел:

1. Artificial Intelligence Index. *AI Index Report 2024*. URL: <https://hai.stanford.edu/ai-index>
2. Цифрові рішення майбутнього: Sense Bank на Digital Banking 2024. URL: <https://sensebank.ua/news/cifrovi-risenna-majbutnogo-sense-bank-na-digital-banking-2024>
3. Використання ІІІ дає ОТП БАНК змогу краще розуміти потреби своїх клієнтів. URL: <https://www.otpbank.com.ua/about/news/490009/>
4. Штучний інтелект в українському банківському секторі: можливість чи необхідність? URL: <https://www.oschadbank.ua/news/stucnij-intelekt-v-ukrainskomu-bankivskomu-sektori-mozlivist-ci-neobhidnist>
5. AI у фінансовому секторі: Микола Микитенко про те, як ПУМБ використовує штучний інтелект. URL: <https://speka.media/ai-u-finansovomu-sektori-mikola-mikitenko-pro-te-yak-pumb-vikoristovuje-stucnij-intelekt-p6mlzl>
6. Мосейчук + Олег Гороховський (співзасновник monobank), Про застосування ІІІ у бізнесі. URL: https://youtu.be/h_732NM_6fY

**REMITTANCES AS A CATALYST FOR ENTREPRENEURSHIP:
IMPLICATIONS FOR EXPORT GROWTH IN NEPAL**

Remittances are simply a mechanism of transferring money by migrant workers to their families or friends in their home country. This non-commercial transfer of money is a crucial source of income for many households, especially in developing and least developed nations including Nepal.

Remittances not only involves money, but it also deals with goods that migrant workers send back to their home countries, typically to support their families or communities. These transfers play a very crucial role for many developing and least developed economies as they provide a significant source of foreign exchange and contribute to poverty reduction, and support households and entrepreneurship development.

According to the World Bank, remittances are a “key financial flow, often exceeding official development assistance and, in many cases, foreign direct investment” [5]. They play a vital role in poverty alleviation and economic stability, especially in low- and middle-income countries.

Ratha et, al. (2011) [2] describe remittances as one of the major economic sources that contribute to improving living standards by providing funds for essential needs such as education, healthcare, and housing.

In the same way, the UNCTAD also highlights that remittances contribute to broader economic growth by boosting consumption, fostering financial inclusion, and even enhancing access to social services in rural areas. These inflows often help stabilize households and communities in times of economic or political crisis [4].

These transfers can significantly impact the economies of recipient countries not only by supporting families but also by contributing to entrepreneurship development and ultimately promoting export as well. Remittances have played a significant role in Nepal's economy, particularly in their contribution to the country's Gross Domestic Product (GDP). In the fiscal year 2022-23, remittance inflows reached approximately \$9.33 billion, further underscoring their significance as a foreign exchange source and for financing trade deficits [1].

However, studies have revealed that remittances have largely contributed to import leading to more trade deficit every year.

Definitely remittances have played a multifaceted role in shaping entrepreneurship development and export trade in Nepal. While these financial inflows have primarily been directed toward household consumption and debt repayment, there is growing evidence that remittances also contribute to fostering entrepreneurial activities and potentially expanding export trade.

This shows that remittance money seems to have no significant impact on the development of entrepreneurial venture. According to Sharma (2015) more than 80 per cent remittances have been spent on import of consumable goods particularly from India and China [3]. Had remittances been adequately used for entrepreneurial development, there would have been more exports.

In many cases, remittances can account for a substantial percentage of a country's GDP; for example, in Nepal, remittances represent about 25 per cent of the GDP (2022). This economic support can also stimulate local economies by increasing consumption and investment in small businesses through entrepreneurial ventures.

Remittances can have a number of implications for the growth of exports. For instance, it can enhance production capacity. By fostering entrepreneurship, remittances can lead to increased production capacity within Nepal. This can help local businesses increase operations and potentially create products suitable for export markets.

Besides, remittances, can help diversify economic activities. The infusion of capital from remittances can encourage diversification into new sectors that may have export potential, thereby reducing reliance on traditional exports like raw materials and increasing value-added exports.

With remittances financing a portion of the trade deficit (which was around 84 percent in the recent years), promoting entrepreneurship could help mitigate this issue by enhancing domestic production and reducing imports, thus supporting a more balanced trade situation.

Different Priority

Studies show that a significant portion of remittance income is often spent on consumption rather than investment in productive activities. This is mainly because of poverty and lack of government incentives. This tendency limits the potential of remittances to serve as a catalyst for entrepreneurship and economic growth.

Besides, policy framework is not favorable. The effectiveness of remittances in promoting entrepreneurship and export growth is heavily influenced by government policies aimed at utilizing these funds productively. More importantly, the reliance on remittances makes the economy susceptible to external shocks, such as global economic downturns or changes in labor market conditions abroad. This vulnerability can hinder sustained entrepreneurial growth and export development.

Role of Remittances in Entrepreneurship

Remittances provide crucial financial resources for households, enabling them to invest in entrepreneurial activities. This capital can be used to start new businesses or expand existing ones, particularly in sectors like agriculture, services, and small-scale manufacturing, which are vital for local economies.

Studies reveal that remittances have contributed to a rise in non-farm self-employment among families left behind by migrant workers. This trend suggests that remittances can stimulate local entrepreneurship by providing the necessary funding for starting small enterprises.

Most important component of remittances in the Nepalese context is the transfer of skill and knowledge. Although many migrant workers return with limited skills, there is potential for knowledge transfer. If returning migrants leverage their international experiences and skills, they can positively impact local entrepreneurship and productivity.

Conclusion

Remittances have the potential to act as a catalyst for entrepreneurship and contribute positively to export growth in Nepal, several factors must be addressed to maximize their impact. Encouraging productive investment of remittances, enhancing skill transfer from returning migrants, and implementing supportive policies are crucial steps toward achieving sustainable economic development through entrepreneurship and exports.

References

1. Nepal Rastra Bank – Quarterly Economic bulletin, 2024, March
2. Ratha, D., Mohapatra, S., & Silwal, A. (2011). The Migration and Remittances Factbook 2011. Washington, DC: World Bank. Retrieved from <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2522>
3. Sharma, G (2015), www.therisingnepal.com, (Retrieved on September 18, 2024)
4. UNCTAD. (2021). The Contribution of Migrant Remittances to Development: Economic and Social Perspectives. United Nations Conference on Trade and Development. Retrieved from <https://unctad.org/webflyer/remittances-and-development>
5. World Bank. (2020). Migration and Remittances: Recent Developments and Outlook. Migration and Development Brief 32. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/topic/labormarkets/brief/migration-and-remittances>

УДК 336.531.2:658.14

Сайнчук Н.В.

к. е. н, доцент кафедри фінансів і кредиту

Борка Д.І.,

бакалавр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

КЛЮЧОВІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ПРИВАБЛИВІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У процесі оцінки інвестиційної привабливості підприємства необхідно враховувати фактори, як зовнішнього, так і внутрішнього середовища, до таких

можна віднести: фінансово-економічний стан господарюючого суб'єкта, прогресивність технології управління, кадрові ресурси підприємства та ефективність його використання, якісні та кількісні ознаки техніки і технологій, які використовуються на підприємстві [1, с. 196].

Ці фактори є рушійними силами, що забезпечують формування переваг для підприємства серед конкурентів за інвестиційні ресурси. Також, на інвестиційний процес підприємства здійснюють вплив як кількісні, так і якісні фактори, що визначають фінансовий стан, ринкове оточення та корпоративне управління [2, 3].

Також можна відмітити, що у визначенні факторів формування інвестиційної привабливості підприємств у фаховій літературі немає єдиного розуміння. Це пояснюється як специфічністю самої категорії «інвестиційна привабливість підприємства», так і суб'єктивністю оцінок. Кожен інвестор або ж керівник підприємства, який здійснює оцінку інвестиційної привабливості підприємства, бере до уваги ті показники (коефіцієнти) та ті чинники, які, на його думку, є найбільш важливими.

Тому класифікацію факторів інвестиційної привабливості підприємства можна здійснити за певними ознаками:

- за джерелом впливу: зовнішні та внутрішні;
- за критерієм впливу: прямі та непрямі;
- за рівнем підвищення: інституційні, фінансово-економічні, соціальні, екологічні, інформаційні.

Поділ факторів відповідно до джерела впливу полягає у визначенні можливості підприємства на них впливати. До внутрішніх належать всі ті фактори, на які господарюючий суб'єкт може здійснювати вплив, то відповідно до зовнішніх – він може тільки пристосовуватися.

Основні внутрішні та зовнішні фактори впливу на інвестиційну привабливість підприємств відобразимо в табл.1.

Фактори внутрішнього та зовнішнього впливу на інвестиційну
привабливість підприємства

Внутрішні	Зовнішні
Інвестиційна програма підприємства	Законодавчо-нормативна база та державна підтримка
Маркетингова програма підприємства	Державна привабливість
Корпоративне управління	Регіональна привабливість
Кадровий склад підприємства	Галузева привабливість
Майновий стан підприємства	Екологічна привабливість
Техніко-виробничий процес на підприємстві	Кон'юнктурна привабливість
Юридична діяльність на підприємстві	Інфраструктурна привабливість
Конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках	Економічна привабливість
Унікальність підприємства	Наявність природних ресурсів
Рейтинг підприємства в галузі	Інформаційна привабливість
Фінансово стійкість підприємства	Пільги для інвесторів
Ефективність діяльності	Культура і освіта зайнятого населення

Даний перелік може бути диференційований на значну кількість деталізованих факторів в залежності від необхідності задля досягнення мети дослідження.

Що стосується характеру впливу факторів на інвестиційну привабливість підприємства, то фактори прямого впливу є більш важливими як для самого підприємства, так як воно має контролювати їх параметри і намагатися максимально зменшити рівень негативного впливу, так і для інвестора, який основну увагу приділятиме вивченню саме вказаних факторів. Перелік факторів прямого та непрямого впливу відобразимо у табл. 2.

Підприємствам потрібно навчитися оцінювати всі групи факторів та ризиків, аналізувати основні причини їх формування для того, щоб підвищити їхню інвестиційну привабливість. Підприємствам необхідно розробляти власні методики аналізу ризиків, механізми та алгоритми управління ризиками, щоб попередити потенційні втрати та не погіршити їх фінансовий стан.

Фактори прямого та непрямого впливу на інвестиційну привабливість підприємства

Прямі	Непрямі
Маркетингова діяльність	Галузева приналежність
Рівень конкуренції	Управлінський облік і контролінг
Пільги для інвесторів	Екологічна ситуація
Кадровий потенціал	Економічна стабільність в країні
Розвиток інфраструктури	Соціально-політична стабільність
Географічне місце розташування	Нормативно-правове поле сфери діяльності
Конкурентоспроможність	Інформаційне поле
Тривалість інвестиційної програми	Юридична підтримка діяльності
Стан майна і фінансових ресурсів	Наявність планів стратегічного розвитку
Структура капіталу	Ступінь економічної свободи підприємств
Обсяги витрат діяльності	Темпи інфляції
Платіжна дисципліна	Рейтинг підприємства в галузі
Рівень доходів населення	Корпоративне управління

Із наведених вище факторів і резервів підвищення інвестиційної привабливості можна виокремити та дослідити чотири групи, що відображені у табл. 3, зокрема: фінансово-економічні, що прямо впливають на рівень привабливості підприємства, та три групи факторів непрямого впливу: соціальні, інформаційні та екологічні.

Підвищення інвестиційної привабливості підприємства може бути як наслідком прямого покращення показників (коефіцієнтів), наприклад, прискорення обігу оборотних коштів за рахунок зменшення заборгованості, а також непрямого, наприклад, підвищення вмотивованості зайнятих працівників, що в кінцевому рахунку вплине на покращення фінансових показників. Але взаємозв'язок між такими факторами і фінансовими показниками простежити набагато важче.

Для формування необхідного рівня інвестиційної привабливості підприємства основне значення відіграє наявність комплексної методики її дослідження, яка враховує всю сукупність оціночних показників (коефіцієнтів), що характеризує усі аспекти його фінансово-господарської діяльності, в тому числі і ступінь його інвестиційного потенціалу. Саме інвестиційний потенціал

визначає інвестиційну привабливість підприємства для майбутніх інвесторів, визначає його ресурси (капітал, матеріальні та нематеріальні цінності) та можливості для формування позитивних грошових потоків.

Таблиця 3

Фактори підвищення інвестиційної привабливості підприємства

Фактори	Вплив
Фінансово-економічні фактори	- підвищення ефективності використання основних фондів на підприємстві; - зростання ефективності використання оборотних коштів; - покращення показників ліквідності, фінансової стійкості, платоспроможності підприємства; - удосконалення управління прибутком підприємства; - запровадження маркетингових заходів; - підвищення ефективності тарифної політики; - впровадження моніторингу цін на сировину та комплектуючі вироби; - управління якістю.
Соціальні фактори	- підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства; - покращення соціальної інфраструктури; - підвищення якості роботи управлінського персоналу
Інформаційні фактори	- розробку і впровадження прогресивних інформаційних систем на підприємстві; - забезпечення доступності внутрішньої інформації; - налагодження каналів обміну зовнішньою інформацією
Екологічні фактори	- покращення інфраструктури міських пересувних систем з урахуванням еколого-гігієнічних вимог до всіх можливих небезпечних чинників, пропускної здатності вулиць, стану відповідних автомобільних парків та автостоянок, організації та поліпшення дорожнього руху впродовж року, зменшення рівня шуму тощо; - удосконалення робочих процесів.

На сучасному етапі одним із важливих факторів формування інвестиційної привабливості підприємства є ступінь його конкурентоспроможності, наявність вагомих переваг для формування лідируючих позицій серед своїх конкурентів, що є основою підвищення зацікавленості в підприємстві з боку інвесторів. Так як саме конкурентоспроможність підприємства визначає функціонування його соціальної та економічної систем, створює потребу в пошуку нових продуктів,

робіт або послуг, способів ведення бізнесу та впровадження новітніх технологій.

Таким чином, перелік факторів формування і підвищення інвестиційної привабливості підприємства досить значний і може деталізуватися й надалі. Навіть при докладанні максимальних управлінських зусиль суб'єкти господарювання в жодному разі не зможуть гарантувати повне врахування їх впливу. Саме тому ми вважаємо, що в разі потреби залучення інвестицій чи просто підвищення ступеня інвестиційної привабливості на підприємствах варто визначитися з переліком найважливіших факторів, а вже потім розробляти заходи, спрямовані на збільшення чи зменшення їх впливу – в залежності від того, сприятливу чи несприятливу дію справляє відповідний фактор.

Список використаних джерел:

1. Долінський Л.Б. Кредитно-інвестиційна діяльність банківських установ: теорія, методологія, практика: монографія. Чернівці: ЧНТУ, 2019. 390 с.
2. Товстенюк О. В. Інвестиційна привабливість як об'єкт діагностики. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку»*. 2012. № 727. С. 381-386.
3. Шпортько Г. Ю., Козенкова Н.П., Козенкова В.Д. Оцінка інвестиційної привабливості промислового підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_11_71.

УДК 330. 322: 502

Чайка Ю.М.

к. е. н, доцент кафедри міжнародної економіки і світових фінансів
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТУВАННЯ В СТАЛИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ

В Україні склалася складна екологічна ситуація. Війна, що триває вже четвертий рік, завдає не лише страшних людських втрат, але й руйнує природні

екосистеми, забруднює водні ресурси та знищує дику природу. Промислові підприємства, опинившись у складному економічному становищі, приділяють менше уваги екологічним аспектам виробництва, що спричиняє надмірне використання природних ресурсів, збільшення кількості відходів, які забруднюють довкілля, а також забруднення ґрунтів та водойм. Для відновлення економіки України у післявоєнний період будуть необхідні інвестиції. При цьому важливо відбудовувати країну на засадах сталого розвитку та інвестувати в охорону навколишнього середовища.

Якщо говорити про обсяги капітальних інвестицій в охорону навколишнього середовища економіки України, то вони суттєво скоротилися у зв'язку з початком воєнних дій. У довоєнний період, в 2021 р. вони складали 14,11 млрд. грн., а у 2022 р. становили 6,45 млрд. грн., у 2023 р. - 8,28 млрд. грн. [1].

Окрім абсолютних значень інвестицій в охорону навколишнього середовища суттєву роль в підвищенні їх ефективності відіграють їх структурні особливості. Аналіз структури капітальних інвестицій в охорону природного середовища за видами економічної діяльності вказує на те, що у періоди відносно стабільного розвитку економіки найбільше витрат припадало на охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату та очищення зворотних вод (див. табл.1).

У періоди початку воєнних дій в Україні у 2014–2016 рр. та з початком повномасштабної війни у 2022 р. частка цих витрат зменшується, тоді як зростають витрати на інші заходи, як це було у 2014–2016 рр., або ж збільшуються витрати на управління відходами, що спостерігалось у 2022–2023 рр.

Таблиця 1

Структура капітальних інвестицій на охорону навколишнього середовища
за видами економічної діяльності, %*

роки	Капітальні інвестиції на, у %				
	охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату	очищення зворотних вод	поводження з відходами	захист і реабілітацію грунту, підземних і поверхневих вод	інші заходи
2006	34,75	35,45	15,47	11,29	3,03
2007	44,77	26,28	12,61	12,76	3,58
2008	39,57	24,85	11,33	21,10	3,15
2009	41,89	29,02	13,16	13,20	2,73
2010	41,28	26,60	17,22	11,59	3,31
2011	39,31	11,18	18,35	9,91	21,25
2012	37,37	12,85	11,09	8,20	30,48
2013	39,94	13,81	11,82	5,38	29,04
2014	24,06	14,10	9,85	4,52	47,47
2015	18,54	11,06	9,61	5,06	55,74
2016	18,69	8,66	16,49	3,14	53,02
2017	23,65	11,58	22,41	11,65	30,71
2018	34,80	16,80	11,73	14,34	22,33
2019	26,31	10,79	35,40	10,59	16,91
2020	42,26	11,92	21,90	19,29	4,62
2021	34,65	9,80	26,35	19,25	9,94
2022	24,80	11,53	43,37	15,40	4,89
2023	18,20	20,64	38,68	16,73	5,75

*Розраховано згідно [1]

Аналіз регіональних структурних особливостей капітальних інвестицій в охорону навколишнього середовища України у довоєнний період та під час війни також свідчить про значні структурні зміни (див. табл. 2).

У довоєнний період найбільша частка інвестицій в охорону навколишнього середовища припадала на Дніпропетровську, Харківську, Донецьку, Запорізьку області та місто Київ. Однак уже на другий рік війни Харківська область опустилася з другого на четверте місце, а її частка капітальних інвестицій скоротилася у 2,7 рази.

Регіональна структура капітальних інвестицій на охорону навколишнього
природного середовища %*

	Область	2021 рік	Область	2023 рік
1	Дніпропетровська	43,686	Дніпропетровська	48,349
2	Харківська	12,992	м. Київ	16,986
3	Донецька	10,277	Рівненська	5,242
4	м. Київ	8,448	Харківська	4,807
5	Запорізька	5,245	Львівська	4,016
6	Львівська	4,493	Київська	2,575
7	Миколаївська	3,283	Полтавська	2,008
8	Київська	1,681	Запорізька	1,995
9	Івано-Франківська	1,626	Кіровоградська	1,717
10	Полтавська	1,480	Івано-Франківська	1,550
11	Херсонська	1,418	Закарпатська	1,530
12	Кіровоградська	1,172	Хмельницька	1,286
13	Сумська	0,875	Чернігівська	1,178
14	Одеська	0,654	Донецька	1,070
15	Хмельницька	0,501	Миколаївська	0,975
16	Вінницька	0,358	Волинська	0,949
17	Рівненська	0,341	Черкаська	0,755
18	Луганська	0,297	Сумська	0,705
19	Чернівецька	0,267	Житомирська	0,576
20	Чернігівська	0,246	Одеська	0,507
21	Закарпатська	0,221	Тернопільська	0,500
22	Волинська	0,214	Чернівецька	0,468
23	Черкаська	0,101	Херсонська	0,183
24	Житомирська	0,073	Вінницька	0,072
25	Тернопільська	0,054	Луганська	0,001

*Розраховано згідно [1]

Донецька область змістилася з третього місця на чотирнадцяте, зменшивши свою частку у 9,6 разів. Запорізька область перейшла з п'ятого на восьме місце, а її частка скоротилася у 2,6 рази. Частка Луганської області у структурі капітальних інвестицій на охорону довкілля скоротилася у 300 разів. Херсонська область перемістилася з одинадцятого місця на двадцять третє, а її частка у структурі витрат зменшилася у 7,7 разів. Миколаївська область

опустилася з сьомого на п'ятнадцяте місце, а обсяг витрат скоротився у 3,4 рази.

Таким чином, проведений аналіз структурних особливостей капітальних інвестицій в охорону навколишнього середовища за видами економічної діяльності та за регіонами свідчить про погіршення їх структури на фоні їх абсолютного скорочення під час війни в Україні. Це робить необхідним вже сьогодні розробку державних заходів, спрямованих на активізацію інвестиційних процесів в галузях охорони атмосферного повітря та проблем клімату і очистки зворотних вод, захисту і реабілітації ґрунту, підземних і поверхневих вод. Також потрібно планувати активізацію інвестиційних витрат на відновлення навколишнього середовища в окупованих та прифронтових областях.

Список використаних джерел:

1. Державний служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 25.03.2025)

Гавришків А. Ю.

студентка 3 курсу кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

Новосад В. О.

аспірант кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Ефективно побудована система управління грошовими потоками на підприємстві суттєво впливає на рівень його фінансової стійкості та визначає темпи економічного розвитку. Грошові потоки є важливою складовою діяльності компанії, адже вони характеризують її можливості виконувати фінансові зобов'язання перед постачальниками, партнерами, працівниками та державою.

Фінансовий менеджмент грошових потоків – це складний процес аналізу, прогнозування, своєчасного розподілу коштів, контролю та оптимізації руху фінансів, що забезпечує ефективне використання фінансових активів, збільшення прибутковості та інвестиційної привабливості компанії, а також мінімізацію фінансових ризиків шляхом правильного управління доходами, витратами, інвестиціями та джерелами фінансування для забезпечення сталого розвитку, конкурентоздатності та фінансової стійкості підприємства в умовах динамічного економічного середовища. Фінансовий менеджмент грошових потоків працює як система управління рухом коштів на підприємстві для забезпечення високих темпів його розвитку та фінансової стабільності.

Вирішенню проблем у сфері удосконалення управління грошовими потоками підприємств присвятили свої праці такі вітчизняні і зарубіжні науковці: М. Д. Білик, І. О. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, О. С. Віханський, Г. Ю. Гедройц, В. М. Гриньова, А. Гроппеллі, Є. І. Данільова, Ю. М. Мельник, Е. Нікбахт, Л. В. Пан, А. М. Поддєрьогін, С. А. Попов, А. Дж. Стрік, А. А. Томпсон, Дж. ван Хорн та ін.

Ефективно організована системи управління грошовими потоками сприяє оптимізації витрат, що дає змогу знижувати рівень фінансових ризиків та підвищувати загальну прибутковість компанії. Особливого значення фінансовий менеджмент грошових потоків набуває у періоди економічної невизначеності – фінансових криз, нестабільність валютного курсу, проблем з кредитуванням та зниження торгівельної спроможності компаній. Грамотне управління грошовими потоками забезпечує підприємству фінансову стійкість та гнучкість у складних ринкових умовах та допомагає знайти шляхи подолання негативних явищ.

Грошові потоки підприємств – це рух грошових засобів, тобто надходження і вибуття грошей та їх еквівалентів у результаті здійснення фінансово-господарської діяльності. Грошовий потік – це сукупність розподілених за окремими інтервалами певного періоду поступлень та виплат

грошових засобів, отриманих у процесі здійснення господарської діяльності, тобто рух коштів, яких пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.

Класифікаційними ознаками грошових потоків, на думку більшості авторів, є такі: масштаб обслуговування господарського процесу, вид господарської діяльності, напрям руху грошових коштів, метод розрахунку та рівень достатності їх обсягу, метод оцінки грошових потоків в часі, ритмічність формування та стабільність часових інтервалів [2, с. 87]. Головними цілями управління грошовими потоками підприємств сьогодні є забезпечення ефективного функціонування, що виявляється у досягненні стану фінансової рівноваги та максимізації чистих фінансових результатів. Головні завдання управління грошовими потоками підприємств охоплюють: формування достатнього обсягу грошових коштів відповідно до потреб реалізації господарської діяльності, забезпечення збалансованості обсягів грошових потоків та синхронності їхнього формування в часі [2, с. 93].

Грошовий потік підприємства відображає його фінансові відносини внутрішнього та зовнішнього характеру [1, с. 379]. Грошові транзакції, що відбуваються між підприємством та зовнішніми партнерами (постачальниками, клієнтами, банками, інвесторами, фінансовими інституціями тощо) є зовнішніми грошовими відносинами. Вони передбачають отримання оплати за товари і послуги, залучення кредитних ресурсів та їх обслуговування, сплату обов'язкових платежів державі, залучення капіталовкладень та проведення розрахунків з підрядниками та різноманітними операціями на фондовому ринку. Внутрішні грошові відносини відбуваються всередині підприємства між його працівниками та структурними одиницями, адміністрацією і засновниками. Вони охоплюють: виплату заробітної плати і премій, фінансування внутрішніх проєктів, покриття операційних витрат, здійснення інвестиції у збільшення виробничих потужностей тощо. Рациональне управління цими потоками на підприємстві є ключовим чинником його фінансової стабільності, котрий допоможе розширити фінансовий потенціал,

зміцнити платоспроможність, наростити прибутки та пришвидшити темпи економічного розвитку.

Розуміння особливостей функціонування системи фінансового менеджменту грошових потоків на підприємстві дасть змогу контролювати доходи та витрати, запобігати фінансовим кризам і забезпечувати стійкий фінансовий стану упродовж тривалого періоду часу. Ефективність цього процесу в компаніях сприяє залученню інвестицій, зростанню довіри до них, зменшенню залежності від кредиторів, дає можливість уникати формуванню надмірних боргів та правильно розподіляти ресурси, що допоможе забезпечити суб'єкту господарювання фінансову незалежність та високі темпи розвитку.

Фінансові грошові потоки можуть здійснюватися у вигляді готівкових засобів або з використанням банківських інструментів. Перші, зазвичай, використовують у роздрібній торгівлі та під час операцій з фізичними особами і сьогодні зведені НБУ до мінімального обсягу з метою запобігання розвитку тіньової економіки. Безготівкові розрахунки застосовують на рівні співпраці підприємств, банківської системи та міжнародних операцій, що сприяє ефективному управлінню фінансовими потоками та забезпечує прозорість фінансових операцій.

Надходження грошових коштів формують додатній (позитивний), а витрачання – від'ємний (негативний) потік [3]. За умов перевищення надходжень над витратами, компанія буде проявляти ознаки фінансової стабільності та ефективної діяльності, що буде характеризувати її розвиток як перспективний. Від'ємний або негативний грошовий потік (тимчасовий або довготривалий) характеризується станом, за якого витрати підприємства перевищують його надходження, що буде свідчити про появу фінансових труднощів у компанії. Вони можуть виникнути у результаті відсутності контролю за витратами та констатувати факти про прогалини у здійсненні фінансового менеджменту грошових потоків на підприємстві. Проте, іноді негативний грошовий потік може свідчити про активні інвестиції у майбутній

розвиток компанії. З огляду на зазначене вище, необхідно ефективно управляти фінансовими потоками з метою уникнення тривалого дефіциту фінансових ресурсів упродовж ведення усіх видів господарської діяльності.

Таким чином, фінансовий менеджмент грошових потоків є важливою складовою управління підприємством, який допомагає забезпечити його ефективне функціонування, розвиток та життєздатність. Результативне управління грошовими потоками передбачає нарощення її позитивних грошових потоків, що стане основою для зростання абсолютних і відносних фінансових результатів та збільшення ринкової вартості компанії.

Список використаних джерел:

1. Вахович І. М. Фінансовий менеджмент: магістерський курс. Навчальний посібник. Луцьк: Надстир'я, 2023. 640 с.
2. Вереланов Ю. Ю. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник. Вид 2-ге. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 336 с.
3. Грошовий потік. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Грошовий_потік (дата звернення: 27.03.2025).
4. Крилова О. В. Грошові потоки в системі забезпечення платоспроможності підприємства. Економіка і держава. 2019. №7. С. 30-33.
5. Крупка М. І., Ковалюк О. М., Коваленко В. М. та ін. Фінансовий менеджмент. Підручник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 440 с.

Гальчинський М. М.

здобувач третього освітньо-наукового рівня освіти,
Запорізький національний університет

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

Сталий розвиток у фармацевтичній галузі передбачає спрямоване поєднання економічної ефективності, соціальної відповідальності та екологічної стійкості. Економічні аспекти визначають основні напрями розвитку, оскільки фінансова стійкість компаній дозволяє їм інвестувати в інновації, підвищувати доступність лікарських засобів та впроваджувати екологічні технології.

Автори, які досліджували питання економічного сталого розвитку Ю. С. Братішко [1;4], О. В. Посилкіна [4], у своїх працях проаналізували сталий соціально-економічний розвиток фармацевтичних підприємств України. Концептуальні засади розвитку фармацевтичних компаній та їх реалізацію у світовій практиці вивчали, С. Г. Мороз [2;3], Р. В. Сагайдак-Нікітюк [3]. Дослідженням фармацевтичного ринку та його впливом на економічні засади розвитку країни займалися Н. В. Притульська [5], Ю. М. Мотузка [5], А. В. Кошельник [5]. Ці автори істотно вплинули на вивчення економічних аспектів сталого розвитку у фармацевтичній галузі, досліджуючи різні чинники, що впливають на її стабільність та зростання.

Водночас економічна ефективність передбачає оптимізацію витрат на розробку, виробництво та розповсюдження ліків при збереженні їх високої якості та терапевтичної цінності.

Одна з головних цілей сталого розвитку у фармації – забезпечення доступності лікарських засобів для населення та їх економічна ефективність, що впливають на:

1. Фінансову стійкість фармацевтичного сектору – створення умов для довгострокового розвитку компаній та інвестицій у галузь.
2. Доступність лікарських засобів – оптимізація цінової політики та механізмів компенсації витрат на ліки, що дозволяє населенню отримувати необхідні препарати за доступними цінами.
3. Інноваційний розвиток – залучення інвестицій у дослідження та розробки нових лікарських засобів, що сприяє підвищенню якості лікування.
4. Підвищення конкурентоспроможності галузі – створення умов для розвитку національного фармацевтичного виробництва та експорту лікарських засобів.
5. Регулювання ринку та захист прав споживачів – державний контроль за ціноутворенням, якістю ліків та боротьба за фальсифікацію продукції.

6. Розвиток фармацевтичних кластерів – сприяння партнерству між компаніями, науковими установами та урядом для ефективного розвитку індустрії.

Метою економічних аспектів сталого розвитку у фармації є створення збалансованої моделі розвитку фармацевтичного ринку, яка забезпечує :

- фінансову стабільність галузі через оптимізацію витрат, підвищення ефективності виробництва та підтримку інновацій;
- соціальну відповідальність – доступність якісних та безпечних ліків для населення;
- екологічну сталість – мінімізацію впливу фармацевтичного виробництва та навколишнє середовище;
- розвиток державного регулювання – впровадження ефективних механізмів контролю якості, ціноутворення та імпортозаміщення.
- міжнародну інтеграцію – гармонізацію стандартів фармацевтичного виробництва відповідно до європейських та світових норм.

Таким чином, економічні аспекти сталого розвитку у фармації сприяють не лише економічному зростанню, а й забезпеченню якісної та доступної медичної допомоги, що є важливою складовою здоров'я населення.

Фармацевтична галузь має значний потенціал для сталого розвитку, поєднуючи економічне зростання з відповідальним підходом до суспільства та навколишнього середовища. Тож грамотне управління фармацевтичною політикою дозволяє забезпечити населення якісними та доступними ліками, одночасно зберігаючи економічну стабільність галузі.

Список використаних джерел:

1. Братішко Ю.С. Оцінка соціально-економічного розвитку фармацевтичних підприємств України. *Economics and management: challenges and perspectives: collection of scientific articles*. – «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education. Vienna. 2015. P. 74–77.
2. Мороз С. Г. Стратегія сталого розвитку фармацевтичних компаній: досвід реалізації в світовій практиці. *Менеджмент та маркетинг у складі сучасної економіки, науки, освіти, практики* : матеріали VI міжнар. наук.-практ. дистанц. конф., м. Харків, 22-23 березня. 2018 р. Харків : НФаУ, 2018. С. 233–234.

3. Мороз С. Г., Сагайдак–Нікітюк Р. В. Дослідження сучасних тенденцій розвитку фармацевтичної галузі України. *Соціальна фармація в охороні здоров'я*. 2016. т. 2. № 4. С. 32–38.
4. Посилкіна О. В., Братішко Ю. С. Сталий соціально-економічний розвиток фармацевтичних підприємств. *Підготовка спеціалістів фармації в рамках концепції «Навчання протягом життя (life long learning)»: наука, освіта, практика* : матеріали наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю, м. Харків, 16-17 трав. 2017 р. Х.: НФаУ, 2017. С. 211–212.
5. Притульська Н.В., Мотузка Ю. М., Кошельник А.В. Фармацевтичний ринок України: тенденції розвитку в умовах пандемії Covid-19. *Товари ринки*. 2022. № 41 (1). С. 19–29.

УДК 658.8

Гудима Д.

аспірант,

ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

Валаш О.

аспірант,

Національний університет «Чернігівська політехніка»

Завальнюк В.

аспірант,

ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»

ТРЕНДИ ТА ІННОВАЦІЇ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ

Цифровий маркетинг продовжує динамічно розвиватися, адаптуючись до нових технологій, змін у поведінці споживачів та алгоритмів пошукових систем. Ключовими драйверами змін стали штучний інтелект, персоналізація контенту, розвиток відеомаркетингу та зростаюча роль соціальних мереж. Крім того, компанії активно використовують аналітику даних і автоматизацію, щоб підвищити ефективність рекламних кампаній та взаємодії з клієнтами.

Сучасні тенденції розвитку інтернет-маркетингу викликають значний інтерес як серед бізнес-аналітиків, так і серед науковців. У своїй роботі Н. Писаренко [1] аналізує основні напрямки еволюції інтернет-маркетингу, які відіграватимуть ключову роль у проведенні ефективних рекламних кампаній у найближчому майбутньому. Водночас, І. В. Грабович [2] акцентує увагу на таких важливих аспектах, як автоматизація маркетингових процесів,

використання технології великих даних та активне залучення соціальних мереж у маркетингові стратегії.

Основні тренди сучасного цифрового маркетингу:

1. Штучний інтелект і автоматизація: ШІ продовжує революціонізувати маркетинг, допомагаючи створювати персоналізований контент, прогнозувати поведінку клієнтів та автоматизувати рекламні кампанії. Чат-боти, генеративний контент та аналіз великих даних значно підвищують ефективність маркетингових стратегій.

2. Персоналізація та гіперсегментація: користувачі очікують контент, адаптований під їхні потреби та інтереси. Завдяки даним про поведінку клієнтів бренди можуть пропонувати релевантні продукти та послуги, підвищуючи рівень залученості та конверсії.

3. Короткі відео та інтерактивний контент: популярність платформ TikTok, Instagram Reels та YouTube Shorts зробила короткі відео основним форматом споживання контенту. Бренди використовують інтерактивні формати, такі як опитування, AR-фільтри, щоб утримувати увагу аудиторії.

4. Етичний маркетинг і прозорість: користувачі все більше цінують компанії, які відкрито комунікують, дотримуються принципів екологічності та відповідально використовують дані. Впровадження політик конфіденційності та відмова від сторонніх cookies змінюють підходи до збору даних.

Цифровий маркетинг стає більш технологічним, орієнтованим на дані та споживача. Бренди, які адаптуються до цих змін, отримують конкурентну перевагу та будують довгострокові відносини з клієнтами.

Технологічний розвиток відкриває перед маркетологами нові можливості для залучення та взаємодії з аудиторією.

Особливої уваги заслуговують такі інноваційні підходи, як використання штучного інтелекту та автоматизації.

ШІ-генерований контент: ChatGPT, Midjourney та інші штучні інтелекти все активніше застосовуються для створення текстів, зображень та відео.

Маркетологи використовують ці інструменти для автоматизації створення контенту, написання статей, підготовки рекламних оголошень і навіть ведення соціальних мереж.

Автоматизація маркетингу: CRM-системи та маркетингові платформи, оснащені штучним інтелектом, допомагають автоматизувати email-розсилки, чат-боти та персоналізовані рекомендації.

Цифровий маркетинг продовжує стрімко розвиватися, використовуючи новітні технології та адаптуючись до змін у поведінці споживачів. Штучний інтелект, персоналізація, доповнена реальність, відеоконтент та автоматизація стають ключовими факторами успіху. У світі, де технології та споживчі очікування змінюються щодня, гнучкість та інноваційність є запорукою успіху брендів.

Список використаних джерел:

1. Писаренко Н. В. Інтернет-маркетинг як ефективний інструмент розвитку рекламного ринку та створення і просування бренду. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 13 (27). С. 536–549.
2. Грабович І. В. Світові тенденції застосування інструментів цифрового маркетингу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. № 42. С. 34–41.

УДК 330.34

Вронський М.О.,
аспірант кафедри фінансів та інноваційного менеджменту
Вінницький національний технічний університет

ІНВЕСТИЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ В MILTECH ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ

MilTech (Military Technology) галузь має стратегічне значення для національної безпеки, оскільки забезпечує новітні технології та інновації для оборонної промисловості. Водночас, на тлі повномасштабного вторгнення в Україну РФ, військово-технічна галузь є одним з найперспективніших напрямів українського технологічного ринку, розвиток якого потребує постійних інвестицій для модернізації існуючих систем і розробки нових технологій.

В період з 2022 року на українському ринку з'явилася велика кількість компаній, що виробляють різноманітну продукцію для потреб фронту (як БПЛА, комплектуючі, роботизовані комплекси, засоби РЕБ, програмне забезпечення тощо), для яких одним з ключових питань і часто найбільш проблемним питанням є фінансування.

В Україні є розвинена науково-технічна база, зокрема висококваліфіковані фахівці, що створює можливості для розвитку нових технологій у сфері оборони та безпеки, а також функціонують платформи, що покликані вирішити питання залучення інвестицій в проекти в miltech-галузі. Однією з таких платформ є **Brave Inventors**, яка надає потенційному інвестору можливість побачити продукт, що виробляється чи планується виробляти та отримати детальний його опис та інформацію про те, чи проходив він тестування та випробування в бойових умовах. Для кожного продукту вказується стадія, на якій він знаходиться на даний момент (за шкалою рівня готовності технологій – TRL). Платформа дозволяє вказати, чи шукає проект донати, замовників або інвестиції з зазначенням відповідної затребуваної суми коштів. Приклад можемо бачити на рисунках 1 та 2.

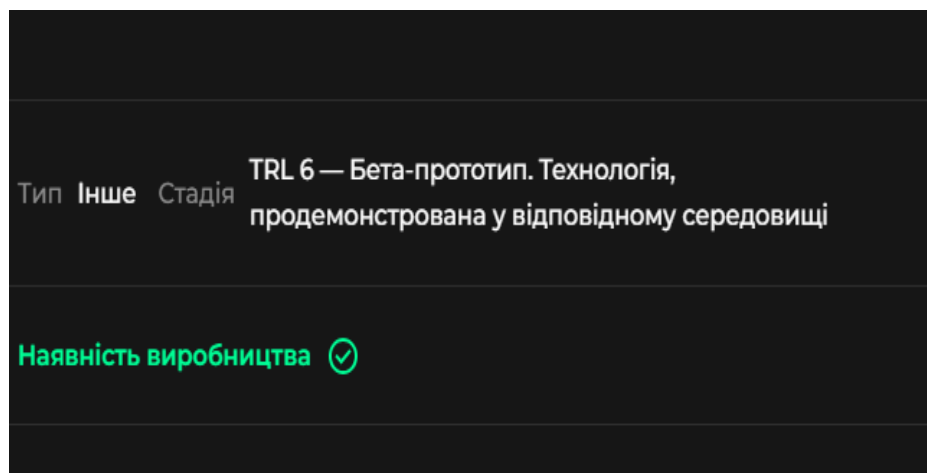

Рис. 1. Фрагмент з картки проекту з платформи Brave Investors з зазначенням стадії, на якій перебуває продукт [1]

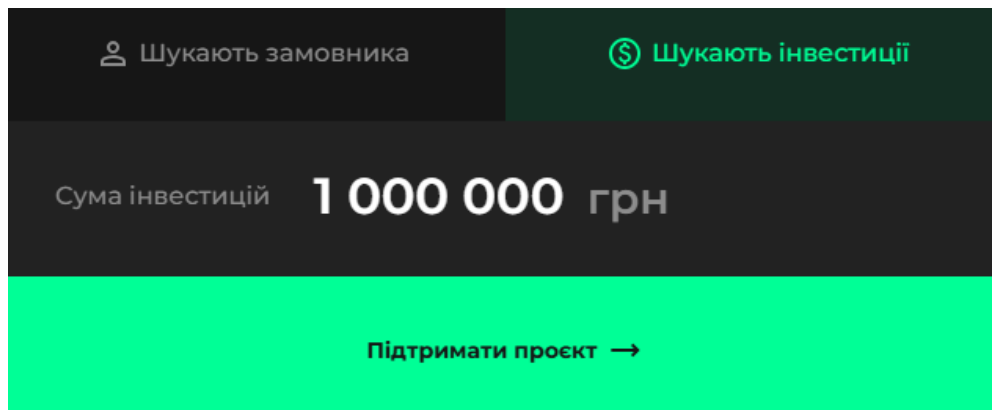

Рис. 2. Фрагмент з картки проекту з платформи Brave Investors з зазначенням форматів залучення коштів [1]

Brave Investors пропонує комунікацію напряду між інвестором та виробником. Механізм інвестування залежить від актуальних запитів команд виробників, оскільки кожна команда формує власну індивідуальну пропозицію.

Інвестування тут може бути різних видів, а саме – як купівля частки компанії або ж з поворотними коштами під відсоток або без. Також часто розглядаються інвестиційні пропозиції в якості залучення матеріальних ресурсів та/або виробничих потужностей тощо.

Також в Україні функціонує кластер для розвитку військових технологій Brave1 (на відміну від Brave Investors, він створений за урядовою ініціативою і часто позиціонується як належний до defense-tech, ніж до miltech). Кластер Brave1 виокремлює 5 ключових напрямів своєї роботи, а саме [2]:

- **Invest:** надає гранти розробникам, що визначені пріоритетними для потреб сил безпеки та оборони;
- **Invent:** допомагає силам безпеки і оборони знаходити ефективні технологічні рішення в середовищі українських розробників;
- **Platform:** створює платформу, що об'єднує усіх стейкхолдерів галузі;
- **Showcase:** забезпечує взаємодію з силами оборони через демонстрацію їм розробок та отримання зворотного зв'язку щодо їх використання;
- **Boost:** надає всесторонню підтримку проєктам, визначеним пріоритетними для сил безпеки і оборони.

Для залучення грантових коштів через даний кластер ініціатори повинні подати заявку через платформу, після чого проводяться відповідні експертизи та тестування якості продукції. Станом на лютий 2025 року заявлено, що за період функціонування даного кластеру було профінансовано понад 400 проектів на загальну суму більше \$30 млн [3].

На обох платформах експертну групу складають досвідчені військові та волонтери, які мають змогу належним чином оцінити ефективність продукту.

Наразі достатньо важливим питанням залишається здатність залучати кошти іноземних інвесторів до української miltech-галузі. І одним з головних бар'єрів для залучення інвестицій є високий рівень невизначеності та ризику, пов'язаного з політичною ситуацією та війною, яка четвертий рік триває в Україні. Стримуючим фактором для потенційних інвесторів є також бюрократичні перепони та недостатня правова захищеність інвестицій в нашій країні. Хоча інтерес іноземних інвесторів все більше зростає, особливо через можливість перевірити ефективність тієї чи іншої технології безпосередньо на полі бою. Наразі вирішення даних питань повинно бути ключовим пріоритетом, оскільки це суттєво підсилить спроможності української miltech-галузі, і як наслідок, вплине на рівень обороноздатності країни.

Отже, продовження реформ у вітчизняному оборонному секторі, підвищення ефективності використання ресурсів та впровадження сучасних технологій є важливими кроками для розвитку MilTech-галузі. Потенційно Україна має можливості для того, щоб стати регіональним лідером у виробництві високотехнологічних військових продуктів, зокрема у сфері безпілотних технологій та кібербезпеки. Для цього потрібно зосередитися на довгострокових інвестиціях в інноваційні стартапи та технологічні компанії в сфері оборони, розвивати стратегії співпраці з державою та міжнародними партнерами, що допоможе мінімізувати ризики та забезпечити вигідні умови для інвестицій.

Список використаних джерел

1. Платформа Brave Investors (URL: <https://braveinventors.com/>)
2. Brave1 Кластер підтримки Defense Tech розробок в Україні. URL: <https://brave1.gov.ua/#>
3. Brave1 організовує Defense Tech Innovations Forum. URL: <https://mil.in.ua/uk/news/brave1-organizovuye-defense-tech-innovations-forum/>
4. Дешево та ризиковано. Чому західні фонди не інвестують в українські miltech-стартапи. URL: <https://epravda.com.ua/publications/2024/09/03/718815/>
5. Military-tech компанії України – великий путівник DOU. URL: https://dou.ua/lenta/projects/ukrainian-miltech-guide/?from=recent_pinned
6. Результати Brave1: 15 miltech-проектів отримали фінансування у \$225 тисяч, ще 15 – на стадії укладання договорів. URL: <https://dou.ua/lenta/news/brave1-results/>

УДК 336.64:004.9

Kolomiets Denys,

PhD student, Sumy State University, Sumy, Ukraine

THE ROLE OF BLOCKCHAIN IN FINANCIAL SECURITY MANAGEMENT IN THE CONTEXT OF BUSINESS TRANSFORMATION AND DIGITALISATION

Economic development of a business depends on the efficient organisation of finances and their adaptability to modern challenges. One of the key aspects of financial stability is the management of financial security of enterprises, which provides protection against risks, fraud and instability. Digitalisation is significantly changing the structure of financial systems of enterprises, in particular through the introduction of new technologies. One of these technologies is blockchain, which contributes to increased transparency, decentralisation and automation of financial transactions. At the same time, the scientific literature has not sufficiently explored how blockchain integration affects financial security management and which methodological approaches to its implementation are most effective.

Modern studies, in particular the works of Don Tapscott [1, p.10], point to the fundamental changes that blockchain causes in financial management. Michael Nofer [2, p.183-187] draws attention to the impact of blockchain on the economic efficiency of enterprises. In addition, according to the research of Zheng [3, p.352-375] and Belotti [4], the economic feasibility of blockchain implementation for small

and medium-sized businesses remains a controversial issue. Zheng, Z., argues that high integration costs may outweigh the potential benefits, while Belotti, M., points to the positive impact of the technology on logistics and financial processes. An important aspect of the study is an assessment of how blockchain can affect the financial security of enterprises in the long term.

Having reviewed the works of these well-known researchers, we can summarise certain results. In particular, it has been determined that the introduction of blockchain allows transforming the financial processes of enterprises, improving their security and adaptability to external threats. The main advantages include:

- Protection against financial fraud: the decentralised nature of the blockchain makes it difficult to fake financial transactions;
- Transparency and immutability of financial information, which reduces the risk of corruption;
- Automation of financial processes through smart contracts, which reduces the likelihood of human error and operational risks;
- Minimising the risks of currency fluctuations through the use of decentralised financial instruments;
- Increased resilience to crises, as blockchain can provide backup of financial records in a decentralised system.

Blockchain is a powerful tool for strengthening financial security, ensuring transparency, reliability and sustainability of financial transactions. Taken together, these advantages confirm the prospects of using blockchain technologies, which can become a key element in financial security strategies, contributing to the stable development of enterprises and financial systems in general.

At the same time, despite the significant potential of blockchain, its implementation is accompanied by a number of limitations and challenges that may complicate the use of this technology in the financial sector [4]. The following are the main risks of using these technologies:

- High implementation costs: blockchain integration requires significant financial resources and changes in the financial structure of the enterprise;
- Regulatory uncertainty, which complicates large-scale application;
- Technical limitations and scaling issues, especially in the case of large corporations with a high volume of transactions.

Thus, the successful implementation of blockchain solutions in the financial sector requires a balanced approach that includes both economic feasibility and the creation of an appropriate regulatory framework and technical improvements.

To use blockchain technology effectively, businesses should gradually integrate it into certain processes, starting with smaller volumes, which will allow them to assess its economic efficiency. It is also important to invest in improving the technical infrastructure to address scaling issues, especially for large companies. Cooperation with regulators and the development of a clear regulatory framework will help reduce legal uncertainty and encourage widespread use of the technology. In addition, it is necessary to train staff and prepare for changes in the financial structure of the enterprise to maximise the efficiency of blockchain use. For specific transactions that require high transparency and security, blockchain can be an ideal tool.

Overall, for widespread blockchain adoption, it is important to assess both the advantages and disadvantages in a balanced manner, taking into account the specifics of the business and the organisation's readiness for change.

Blockchain plays an important role in the structural transformation of business, contributing to the financial security of enterprises. Its use helps to minimise fraud risks, automate financial processes, and improve business resilience to crises. Optimising costs and developing the regulatory environment will maximise the positive impact of blockchain on financial security and sustainable business development. However, further research should be aimed at developing scientific and methodological approaches to blockchain implementation, taking into account the specifics of enterprises of different sizes.

References

1. Tapscott D. Grown up digital. Boston: McGraw-Hill Education, 2008. 384 с.
2. Nofer M., Gomber P., Hinz O., Schiereck D. Blockchain // Business & Information Systems Engineering. 2017. № 59. С. 183–187.
3. Zheng Z., Xie S., Dai H. N., Chen X., Wang H. Blockchain challenges and opportunities: A survey // International Journal of Web and Grid Services. 2018. Т. 14, № 4. С. 352–375.
4. Belotti M., Božić N., Pujolle G., Secci S. A vademecum on blockchain technologies: When, which, and how // IEEE Communications Surveys & Tutorials. 2019. Т. 21, № 4. С. 3796–3838.

Котенок М.Г.

аспірант кафедри економічної теорії

Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана

ІНВЕСТИЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ТА ПРИБУТКИ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У фокусі нашої уваги така принципова для наближення до траєкторії сталого розвитку риса поведінки економічних агентів як схильність до заощадження й інвестування отриманих доходів. Адже в контексті збалансованості темпів розширення виробничого, і особистого споживання як з відтворювальною спроможністю природних систем, так і з вимогами соціальної стійкості та збереження соціальної гармонії економічного відтворення, критично важливі саме пропорції використання вільних, придатних для розвитку, для розширення ресурсного потенціалу доходів [1].

Специфічність зв'язку між розмірами прибутків й масштабами інвестицій в українській економіці зумовлюється як традиційно високою рентабельністю порівняно не капіталомістких галузей, так і хронічним недоінвестуванням галузей з наукоємним, фондомістким виробництвом [2;3].

Враховуючи, що до бази даних нашого дослідження включені лише загальні дані по економіці загалом в розрізі великих, середніх і малих підприємств, для уточнення кількісної характеристики чутливості інвестиційної активності українських підприємств до розмірів одержуваних ними прибутків ми розрахували відповідні коефіцієнти, що безпосередньо відображають середні за трирічний період (для відображення явища часового лагу між

періодами отримання додаткових прибутків і додатковим інвестуванням) розміри профінансованих власними ресурсами підприємств капітальних інвестицій, що припадають на одиницю розмірів одержаних за відповідний трирічний період чистих прибутків (докладно методика підготовки показників для розрахунків описана в методології).

Результати розрахунків – коефіцієнти питомих (на грн. чистого прибутку) профінансованих власними ресурсами підприємств капітальних інвестицій наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Коефіцієнти питомих (на грн. чистого прибутку) профінансованих власними ресурсами підприємств капітальних інвестицій

Трирічний (для відображення часового лагу між зростанням прибутковості й додатковим інвестуванням) період	По усіх групах підприємств разом	По великих підприємствах	По середніх підприємствах	По малих підприємствах
2011-2013	0,84	0,93	0,71	0,92
2012-2014	0,84	1,07	0,67	0,81
2013-2015	0,73	1,01	0,58	0,61
2014-2016	0,76	1,00	0,66	0,65
2015-2017	0,91	0,98	0,87	0,90
2016-2018	1,22	1,19	1,24	1,23
2017-2019	1,40	1,44	1,38	1,37
2018-2020	1,44	1,68	1,39	1,15
2019-2021	1,32	1,48	1,33	0,99
2020-2022	1,30	1,49	1,33	0,91
2021-2023	1,43	1,64	1,42	1,10

Розраховано автором за даними [4].

Дані таблиці виявляють важливу для цілей політики сталого розвитку тенденцію динаміки: протягом ретроспективного періоду схильність підприємств інвестувати власні ресурси в розширення виробничих можливостей суттєво зростає, адже на кожну одиницю отриманих прибутків припадає все більше профінансованих власними ресурсами капітальних інвестицій. Загалом, така тенденція є позитивною з огляду на цілі й завдання політики сталого розвитку (в межах цього дослідження ми абстрагуємось від проблеми значно меншої, порівняно з розвиненими країнами, частки кредитних

та інших залучених ресурсів в структурі джерел фінансування інвестиції українських підприємств), оскільки свідчить про зростання готовності бізнесу робити вкладення з порівняно тривалим строком окупності, надавати більшій пріоритетності цілям довгострокового розвитку, ніж максимізації поточного споживання. Це важливий параметр, що визначає сприйнятливість підприємств до заходів політики сталого розвитку та готовність бізнесу гармонізувати суто комерційні цілі своєї діяльності з завданнями гармонізації соціального та екологічного середовища. Адже вирішення таких завдань завжди передбачає певне обмеження у досягненні поточних цілей (зокрема максимізації поточного споживання) заради отримання спільного з широкими верствами суспільства виграшу від наближення національної економіки до моделі сталого розвитку, що проявляється, зокрема, в знятті (зменшенні гостроти) суперечностей, властивих визначенню напрямів використання природно-ресурсного середовища і розподілу витрат і вигід, породжуваних таким використанням.

Список використаних джерел:

1. Lukyanenko D. G. (ed.) and others (2013). Global Economic Development: Trends, Asymmetries, Regulation: *Monograph*. Kyiv: KNEU, 2013. 466, [2] p.
2. Huk O. V., Mohonko G. A., Shenderivska L. P. (2021). Tendencii investuvannya v Ukraini. *Economika ta suspilstvo*. № 29. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/577> [in Ukrainian].
3. Koreniuk, P., Kopyl, O. (2018). Conceptual approaches and methods for determining the investment attractiveness of the national economy. *Economic journal of Lesia Ukrainka Eastern European National University*. T. 14, № 2, 56–62.
4. State Statistics Service of Ukraine. Economic statistics / Statistics of enterprises activities. conditions access mode: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

УДК 336.225.673

Маринчук С.В.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ ПІДПРИЄМСТВ: ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ НИМИ В УМОВАХ ВІЙНИ Й ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У 2022 році реальний ВВП України скоротився на 29,1% [1], що суттєво

вплинуло на можливості підприємств акумулювати та розподіляти фінансові ресурси. Аналіз статистичних даних за 2022-2024 роки свідчить про зниження виторгу підприємств на 30-50% у 2022 році [2] через зниження попиту. Війна призвела до зростання безробіття: за даними дослідницької агенції «*Info Sapiens*», у січні 2024 року рівень безробіття в Україні становив 17% [3]. Це зменшило платоспроможний попит населення, що негативно позначилося на доходах підприємств, особливо в секторах, орієнтованих на внутрішній ринок.

Руйнування інфраструктури стало серйозним викликом для суб'єктів підприємництва, оскільки призвело до перебоїв у логістиці, постачанні ресурсів, обмежило доступ до енергетичних та комунікаційних мереж. Це змусило вітчизняних виробників шукати альтернативні маршрути транспортування, перебудовувати виробничі процеси та інвестувати у власні енергетичні рішення, що спричинило зростання витрат і зниження конкурентоспроможності.

Серйозним обмеженням у розвитку, модернізації та відновленні діяльності підприємств стало скорочення обсягів інвестицій. У 2022 році спостерігалось значне зниження обсягів капітальних інвестицій в українські підприємства на 66% [5]. Це було зумовлено високими ризиками, пов'язаними з воєнними діями, що призвело до обережності інвесторів та відтермінування багатьох інвестиційних проєктів.

Стратегічно важливою галуззю для України, яка забезпечувала значну частку ВВП, валютних надходжень та зайнятості населення був і залишається аграрний сектор економіки. За оцінками Київської школи економіки, непрямі втрати в сільському господарстві можуть до кінця 2025 року досягти \$83 млрд [6], зокрема через зменшення посівних площ та зниження врожайності. Експортні обмеження та блокада портів призвели до збитків у розмірі \$24,1 млрд, що суттєво вплинуло на обсяги валютних надходжень та фінансові потоки аграрних підприємств.

Беручи до уваги вище перелічене, у виробників зростає потреба у

кредитних ресурсах. Завдяки державним програмам підтримки, таким як «Доступні кредити 5-7-9%» у 2023 р. обсяг кредитування бізнесу зріс на 21% [7]. Підприємства змушені запроваджувати механізм гнучкого управління своїми фінансовими потоками, адаптовуючи їх до реалій війни та перспектив повоєнного відновлення. Незважаючи на загальне скорочення фінансування, деякі галузі продовжують залучати іноземні інвестиції. Зокрема, інвестори зосередили свою увагу на підприємствах, що забезпечують критичну інфраструктуру та обороноздатність країни.

У відповідь на виклики сьогодення, уряд України розробив програми для підтримки інвестиційної діяльності. Зокрема, в оборонно-промисловому комплексі було запропоновано понад 10 великих проєктів на суму 43 млрд грн [6]. У металургії та металообробці – понад 20 потенційних проєктів на 26 млрд грн, а в агропромисловому комплексі – можливості для інвестицій на 34 млрд грн у більш ніж 300 проєктів [8, 9].

Не викликає сумнівів той факт, що відновлення національної економіки неможливе без фінансової допомоги наших міжнародних партнерів. Міжнародні фінансові інституції (наприклад, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)) продовжують підтримувати українську економіку. У 2025 році ЄБРР планує інвестувати щонайменше 1,5 млрд євро [10] в економіку України, зосереджуючи свою увагу на приватному секторі, енергетиці та інфраструктурі. Розширення співпраці з міжнародними партнерами, диверсифікація джерел фінансування стають критично важливими чинниками виживання та розвитку підприємств.

В умовах війни диверсифікація джерел фінансування набуває критичного значення для стабільного розвитку підприємств. Розподіл фінансових потоків між власним капіталом, банківськими кредитами, грантовими програмами, міжнародними інвестиціями та державною підтримкою допомагає знизити ризики, пов'язані з економічною невизначеністю та нестабільністю ринку. Такий підхід забезпечує збереження ліквідності, дозволяє швидко адаптуватися

до змін зовнішнього середовища та сприяє подальшому зростанню навіть у складних умовах війни.

Впровадження цифрових технологій є ключовим фактором розвитку та стабільності підприємств в умовах соціальних викликів. Автоматизація бізнес-процесів, використання хмарних сервісів і цифрових платформ дозволяє зменшити залежність від фізичної інфраструктури та забезпечити безперервність роботи. Цифрові платежі, онлайн-банкінг і блокчейн-технології сприяють безпечному управлінню фінансами, а аналітичні інструменти допомагають ухвалювати стратегічні рішення в умовах невизначеності. Крім того, розвиток *e-commerce* і дистанційної роботи відкриває нові можливості для бізнесу, знижуючи ризики та адаптуючи підприємства до реалій війни.

Підсумовуючи вище викладене, можемо констатувати, що війна спричинила значні зміни у фінансових потоках підприємств. Основними наслідками стали зниження доходів через падіння попиту, руйнування виробничих і логістичних ланцюгів, скорочення інвестицій, зростання витрат на адаптацію до нових умов, а також посилення залежності від державної та міжнародної фінансової підтримки. Адаптація фінансових потоків до умов війни й повоєнного відновлення є необхідною умовою виживання підприємств, що передбачає оптимізацію витрат, пошук нових ринків і джерел фінансування.

Список використаних джерел:

1. Міністерство економіки України. Макроекономічний прогноз на 2023-2024 рр. URL:<https://www.me.gov.ua>.
2. НБУ. Фінансовий стан бізнесу в умовах війни. 2023. URL:<https://www.bank.gov.ua>.
3. Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. 2024. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny>.
4. Світовий банк. Прямі іноземні інвестиції в Україні, 2021-2023 рр. URL:<https://www.worldbank.org>.
5. Державна служба статистики України. Показники економічної діяльності підприємств. 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Ukraine farm sector indirect losses may reach \$83 bln due to Russian invasion, analysts say. 2024. URL:<https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-farm-sector-indirect-losses-may-reach-83-bln-due-russian-invasion-2024-10-03>.
7. Міністерство фінансів України. Державний бюджет та міжнародна підтримка. URL:<https://www.mof.gov.ua>.

8. Інвестиції під час війни. Хто, куди і чому готовий вкладати гроші в Україні. 2024. URL:<https://www.rbc.ua/rus/news/investitsiyi-pid-chas-viyni-hto-kudi-i-chomu>
9. USAID. Інвестиції у відбудову України. 2024. URL:<https://www.usaid.gov.ua>.
10. EBRD plans to invest at least \$1.56 bln in Ukraine's war-hit economy this year. 2025. URL:<https://www.reuters.com/world/europe/ebrd-plans-invest-least-156-bln-ukraines-war-hit-economy-this-year-2025>

УДК 658.14:005.934 (477)

Марусяк О. В.

аспірант кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Післявоєнне відновлення України вимагає комплексних заходів, спрямованих на зміцнення фінансової стійкості підприємств. Фінансова безпека суб'єктів господарювання є основою для відновлення виробничого потенціалу, залучення інвестицій та забезпечення стабільного економічного розвитку. У сучасних умовах особливого значення набувають механізми управління фінансовими ризиками, ефективне використання ресурсів та підтримка з боку держави і міжнародних партнерів.

За комплексним підходом «фінансова безпека підприємства характеризується здатністю підприємства забезпечити такий фінансовий стан, за якого воно в змозі протистояти вже існуючим та потенційним загрозам шляхом ефективного фінансового управління для забезпечення розвитку економічної діяльності підприємства»[1]. Основними компонентами фінансової безпеки є фінансова стійкість, яка виражається у здатності підприємства підтримувати баланс між доходами і витратами, платоспроможність, що забезпечує виконання зобов'язань перед кредиторами та партнерами, інвестиційна привабливість, яка сприяє залученню фінансових ресурсів для розвитку та модернізації, а також захист від фінансової небезпеки через ефективне управління валютними, кредитними та операційними ризиками.

Фінансова безпека підприємств залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів. Зовнішні фактори охоплюють економічну та політичну стабільність, рівень інфляції, доступність фінансових ресурсів, законодавчі зміни та рівень конкуренції. Водночас внутрішні чинники стосуються ефективного управління фінансами, контролю витрат, забезпечення ліквідності та платоспроможності, якості інформаційного та аналітичного забезпечення [2]. Також «стратегічне фінансове планування та інноваційний підхід до розвитку бізнесу забезпечують не лише адаптацію суб'єктів підприємництва до змін ринкового середовища, але й формують передумови для його довгострокового процвітання» [3].

Зовнішні загрози зазвичай є більш небезпечними, оскільки їх важко передбачити. Проте, якщо їх вчасно ідентифікувати, можна мінімізувати їхній негативний вплив і врахувати у фінансово-господарській діяльності підприємства. Під час війни українські підприємства зіштовхнулися з низкою зовнішніх викликів. До основних проблем належать знищення або пошкодження виробничих потужностей, зниження купівельної спроможності населення та скорочення внутрішнього ринку, обмежений доступ до фінансових ресурсів через зростання вартості кредитування, ризики нестабільності національної валюти та інфляційні процеси, а також проблеми з логістикою та розриви у ланцюгах постачання.

Ефективна система управління фінансовою безпекою базується на комплексному підході, що включає своєчасну ідентифікацію потенційних ризиків, постійний моніторинг ключових фінансових показників та розробку механізмів швидкого реагування на можливі кризові ситуації. Важливою складовою такої системи є прогнозування змін у зовнішньому середовищі, що дозволяє підприємству завчасно адаптувати свою фінансову стратегію. Крім того, фінансова безпека виконує функцію захисного бар'єра між підприємством і несприятливими зовнішніми чинниками, що сприяє мінімізації впливу економічної нестабільності, валютних коливань та змін у ринковій кон'юктурі. Вона також забезпечує стабільність внутрішніх процесів,

дозволяючи підприємству зберігати фінансову стійкість, підтримувати конкурентоспроможність та ефективно розподіляти ресурси навіть у складних умовах.

Зміцнення фінансової безпеки вітчизняних підприємств потребує активної підтримки з боку держави. Важливими заходами є надання пільгових кредитів та грантів, впровадження податкових стимулів для підприємств, що займаються відбудовою інфраструктури, а також спрощення адміністративних процедур для отримання фінансування.

Для фінансової стабільності важливим є використання програм підтримки від міжнародних організацій, таких як ЄБРР, МВФ та Світовий банк. Також необхідним є пошук стратегічних інвесторів для розширення виробничих потужностей і розширення доступу до іноземних ринків через інтеграцію у світові економічні процеси.

Для посилення фінансової безпеки підприємства мають зосередитися на диверсифікації джерел доходів і розширенні асортименту продукції, використанні сучасних технологій для оптимізації фінансових потоків та управління витратами, а також створенні фінансових резервів і страхуванні ризиків для забезпечення стабільності діяльності.

Фінансово стабільні підприємства є рушійною силою економічного зростання. Вони сприяють створенню нових робочих місць та зростанню рівня зайнятості, відновленню податкових надходжень до бюджету, покращенню торговельного балансу через експорт продукції, а також інноваційному розвитку та впровадженню сучасних технологій.

Фінансова безпека підприємств є невід'ємною складовою економічного відновлення України. Забезпечення стійкості суб'єктів господарювання потребує комплексного підходу, що включає державну підтримку, ефективне управління фінансовими ресурсами, залучення міжнародних інвестицій та впровадження антикризових заходів. Лише за умови створення сприятливих

економічних умов можна досягти сталого розвитку економіки та відновлення країни.

Список використаних джерел:

1. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113. URL: <http://www.economy.in.ua/?op=1&z=5132&i=17>
2. Гуменюк В. І., Деменчук Н. А. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва як фактор економічного зростання. *Вісник Університету «Україна» (Серія «Економіка, менеджмент, маркетинг» №12 (39)*. URL: <https://economics.com.ua/s191-finansova-bezpeka-sub%E2%80%99ektiv-pidpriemnictva-yak-faktor-ekonomichnogo-zrostannya>
3. Цифрова трансформація економіки: мікро- та макроаспекти: колективна монографія / за заг. ред. Н.А. Мазур, д.е.н., проф.; Кам'янець-Подільськ. нац. ун-т ім. І. Огієнка. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 440 с.

УДК 338

Михайлюк І.І.

молодший науковий співробітник
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних
та гуманітарних досліджень НАН України

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ФІНАНСІВ У ТУРИСТИЧНОМУ БІЗНЕСІ

Диверсифікація туристичного бізнесу трактується як діяльність суб'єктів туристичної індустрії щодо сталого розвитку території, яка полягає в запровадженні форм з урізноманітнення діяльності, які спрямованні на досягнення економічної, соціальної та екологічної мети.

У туристичній діяльності диверсифікація полягає в оптимальному перерозподілі ресурсів та потенціалу туристичної індустрії в інші сфери з метою розосередження діяльності та збільшення прибутковості. У цьому випадку диверсифікація пов'язана з урізноманітненням, розширенням та зміною напрямків діяльності.

Процеси диверсифікації безпосередньо впливають і на розвиток соціальної інфраструктури, оскільки збільшуються можливості для органів місцевого самоврядування через те, що впровадження диверсифікації поліпшує результати їх діяльності, внаслідок чого зростають надходження у місцеві

бюджети, що прямо пропорційно впливає на кількість коштів, які можуть бути використані для соціального розвитку регіону.

Основними факторами, що сприяють розвитку на основі диверсифікації, є:

- створення нових робочих місць, які є привабливими для жителів громади;
- зосередження на нових, більш перспективних видах діяльності;
- поліпшення якості надання місцевим жителям послуг об'єктами соціально-побутового обслуговування;
- можливість істотного збільшення фінансових ресурсів місцевої громади;
- вихід на нові ринки;
- повне та більш ефективне використання ресурсного потенціалу громади.

Перспективними стратегічними цілями розвитку туризму в Україні може бути диверсифікація туристичного бізнесу, тобто створення міждисциплінарних об'єктів і комплексів з метою модифікації та розширення асортименту та видів послуг, що надаються користувачам [1].

Вектор на стратегію диверсифікації на туристичному ринку залежить від розміру підприємств, їх фінансового положення, спеціалізації, каналів збуту тощо. Зазвичай, невеликі туристичні фірми не мають достатньо внутрішніх резервів для проведення диверсифікації, розширення своєї діяльності та обмежені в можливостях залучення зовнішніх джерел фінансування. Проте, враховуючи свій малий розмір, вони є більш гнучкими на ринку, оперативніше реагують на кон'юнктури і зміни умов. Саме такі невеликі туристичні підприємства мають перспективні можливості щодо відкриття нових напрямів бізнесу, який і залучатиме в майбутньому капітал [2].

Однак інтеграційні процеси та поступовий розвиток туристичної сфери дають поштовх для активізації диверсифікаційних процесів для підприємств, що існують на даному ринку.

Список використаних джерел:

1. Мальська М.П., Антонюк Н.В., Ганич Н.М. Міжнародний туризм і сфера послуг: підручник. К.: Знання, 2008. 661 с.
2. Диверсифікація ринку туристичних послуг в Україні.
https://tourlib.net/statti_ukr/tereschuk2.htm

УДК 336.77

Урсол В.І.

аспірант кафедри менеджменту, економіки,
статистики та цифрових технологій

Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ВАРТІСТЬ ТА РЕАЛІЗАЦІЮ БУДІВЕЛЬНИХ ПРОЕКТІВ

Ризики пов'язані з підвищенням вартості найбільш поширені в будівельних проектах та формуються з ризиків витрат зацікавлених сторін. Фактори виникнення ризиків вартості виникають на етапах планування, підготовки, будівництва, експлуатації й обслуговування та пов'язані зі зростанням витрат зацікавлених сторін у ланцюжку постачання впродовж життєвого циклу будівельного проекту.

В умовах сьогодення життєвий цикл будівельних проектів ускладнюється, що супроводжується зростанням кількості та обсягів ризиків вартості через переорієнтацію з лінійних ланцюгів постачання на мережеві [1]. В організаційному плані під ланцюгом постачання варто розуміти сукупність підприємств і організацій, що забезпечують повний життєвий цикл будівельного проекту. В більш широкому сенсі необхідно також обов'язково розглядати характер відносин співпраці в межах проекту. Зважаючи на вище викладене, врахування ризиків не обмежується однією організацією, а потребує фокусування на спільній роботі декількох організацій об'єднаних спільною

метою та цілями проекту, тобто використанням на практиці теорії управління зацікавленими сторонами.

В будівельних проектах ризики підвищення вартості будівництва відображаються у вигляді конфлікту інтересів між зацікавленими сторонами та зазвичай включають підвищення цін на сировину, часові затримки виконання робіт, зміну умов фінансування тощо [2]. Термін «зацікавлена сторона» в даному контексті буде визначати будь-яку організацію або особу, яка впливатиме на досягнення цілей проекту, в тому числі економічними та соціальними важелями.

Зацікавлені сторони можна поділити на дві основні групи [3]:

- основні зацікавлені сторони – безпосередньо зацікавлені та беруть участь у проекті (клієнти, підрядники, консультанти, постачальники, кінцеві користувачі тощо);
- другорядні зацікавлені сторони – опосередковано зацікавлені (громадськість, місцева влада, конкуренти тощо).

На відміну від інших проектних ризиків, ризики пов'язані з вартістю проекту залежать від діяльності або умов, які негативно впливають на вартість проекту та зосереджуються на перевитратах коштів, переорієнтовують управління ризиками з традиційного трикутника (час, якість і вартість) лише на вартість проекту, тобто орієнтацію на витрати. Мінімізація ризиків на основі управління витратами відрізнятиметься для різних категорій зацікавлених сторін (власники – на контролі цін та точному плануванні витрат; підрядники – вибір постачальників для встановлення партнерських та довгострокових відносин на термін реалізації проекту зі стабільними цінами тощо).

В межах ланцюжка постачання основні зацікавлені сторони пов'язані спільною проектною діяльністю, здійснюючи управління витратами, залежать від конфліктів інтересів, які в подальшому призводять до ризиків перевитрат. Для запобігання перевитрат на початку проектної діяльності варто комплексно оцінювати ризики пов'язані зі зростанням вартості, розділяючи їх на внутрішні

та зовнішні.

До внутрішніх ризиків будівельних проектів відносять – необхідність внесення технічних змін, затримку платежів, невідповідність та неукomплектованість замовлень, трудові суперечки та невиконання зобов'язань та робіт третіми сторонами. Зовнішні ризики пов'язані з інфляцією, несприятливими погодними умовами, катастрофами та лихами, військовими діями. Особливу увагу необхідно звертати на ризики підвищення вартості внаслідок затримки зобов'язань й постачання за графіком виконання робіт зацікавленими сторонами залученими до проекту.

Для ідентифікації та опрацювання ризику зміни вартості будівельних проектів його варто розподілити на першопричини як [1]:

- претензійні випадки;
- зміна кон'юнктури та фінансових умов;
- корупційні ризики в сфері дозвільної документації на будівельні проекти;
- ризики забезпечення безпечних умов праці;
- зміна цін та сезонні цінові коливання на будівельні матеріали, паливно-мастильні матеріали, послуги тощо;
- відсутність (недостатність) резервів будівельних матеріалів, паливно-мастильних матеріалів та людських ресурсів;
- відхилення від графіку виконання робіт та постачання;
- перевищення інвестиційних вкладень відносно обсягів робіт на початковому етапі реалізації проекту.

Врахування першопричин ризиків пропонується здійснювати застосовавши динамічний принцип у ланцюжку постачання, який буде зводитися до фіксації терміну врахування значення кожної зацікавленої сторони на відповідному етапі будівельного проекту. Іншими словами, кожна із зацікавлених сторін входить до ланцюжка постачання на певному етапі та тим самим активізує ризик зростання вартості, а після успішного виконання

покладених завдань на цьому етапі мінімізує його. Відповідно, потребою вирішення завдань з мінімізації та нейтралізації зростання вартості в ланцюжках постачання постає врахування конфлікту інтересів виконанням поетапних завдань, тобто перетворення сукупності статичних ризиків у динамічні з визначенням їх ключових видів на різних етапах проекту в кількісному вимірі.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що використання аналізу зацікавлених сторін в управлінні ризиками на основі витрат в межах етапів будівельного проекту кількісно визначатиме взаємозв'язок між ризиками та взаємодією між відповідними зацікавленими сторонами; надасть можливість суттєво впливати на ризики пов'язані з вартістю та мінімізувати їх величину шляхом відповідної координації зацікавлених сторін

Список використаних джерел:

1. Managing Cost-Based Risks in Construction Supply Chains: A Stakeholder-Based Dynamic Social Network Perspective / H. Tang et al. *Complexity*. 2020. Vol. 2020. P. 1–13. URL: <https://doi.org/10.1155/2020/8545839> (дата звернення: 11.03.2025).
2. Aarthipriya V., Chitra G., Poomozhi J. S. Risk and its impacts on time and cost in construction projects. *Journal of Project Management*. 2020. P. 245–254. URL: <https://doi.org/10.5267/j.jpm.2020.6.002> (дата звернення: 11.03.2025).
3. Данченко О.Б. Ціннісно-орієнтоване управління змістом будівельного проекту. *Вісник Національного технічного університету «ХПІ»*. Серія: Стратегічне управління, управління портфелями, програмами та проектами. 2020. № 2. С.23-31 URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/danchenco_0024.pdf (дата звернення: 11.03.2025).

УДК: 658.15:338.2

Бабич О.В.

здобувач вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: к.е.н. доцент **Приймак І.І.**

РОЛЬ ПЛАНУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ПІДХОДИ

Фінансова стійкість підприємства – це здатність підприємства ефективно функціонувати в умовах нестабільності економічного середовища,

адаптуватися до змінних умов ринку та забезпечувати сталий розвиток. Одним з основних інструментів, що допомагає досягнути фінансової стійкості, є ефективне фінансове планування. Воно дає змогу підприємствам чітко визначити свої фінансові потреби, оцінити можливі ризики та оптимізувати використання ресурсів.

Основні завдання фінансового планування: ресурсне збалансування кругообігу виробничих фондів на засадах самодостатності і ліквідності боргових зобов'язань; ресурсне забезпечення заходів соціального спрямування; раціональне розміщення капіталу; забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності й кредитоспроможності; визначення найбільш раціональних напрямів розвитку підприємства; ефективне використання фінансових ресурсів. Процес фінансового планування традиційно передбачає виконання низки послідовних етапів:

- стратегічне планування, яке полягає у формуванні системи довгострокових цілей фінансової діяльності і вибір найбільш ефективних шляхів їхнього досягнення;
- поточне планування фінансової діяльності підприємства, яке полягає у розробці системи річних фінансових планів з окремих аспектів фінансової діяльності підприємства. Поточний фінансовий план конкретизує і деталізує стратегічні плани в поточному році;
- оперативне планування фінансової діяльності, яке полягає у розробці короткострокових оперативних фінансових планів, що відображають надходження і витрати коштів з окремих напрямів фінансової діяльності, окремих господарських операцій, інвестиційних проектів [1].

Інструменти та техніки, які використовуються в фінансовому плануванні, є важливими складовими, що дозволяють забезпечити точність, ефективність і достовірність фінансових прогнозів. Вибір цих інструментів залежить від масштабів підприємства, специфіки його діяльності та необхідних результатів. Кожен інструмент має свої переваги та обмеження, але в сукупності вони

створюють систему, яка дозволяє підприємствам приймати обґрунтовані фінансові рішення та досягати стратегічних цілей.

Важливий інструмент фінансового планування – бюджетування, яке включає розробку детальних планів доходів і витрат підприємства на визначений період часу. Бюджетування може проводитись за різними методиками, зокрема, за методом нульового бюджету, де кожен елемент витрат визначається з нуля і планується на основі конкретних потреб. Також існує метод бюджетування за принципом «діючих норм», коли витрати та доходи розраховуються на основі історичних даних та прогресуючого аналізу попередніх років. Цей метод дозволяє прогнозувати фінансові потоки з максимальною точністю і є основним інструментом для досягнення фінансових цілей у короткостроковій перспективі [2, с.317].

Іншим важливим інструментом є прогнозування фінансових потоків, яке дозволяє підприємствам оцінювати майбутні фінансові результати на основі аналізу поточних показників та тенденцій. Фінансове прогнозування – це основа для подальшого планування на підприємстві і складання фінансового бюджету [2, с.319]. Прогнозування використовується для визначення можливих джерел доходів і витрат, а також для планування грошових потоків на визначений період.

Аналіз фінансової стійкості підприємства також є важливим інструментом у фінансовому плануванні, що включає оцінку здатності підприємства витримувати фінансові ризики та забезпечувати безперервність своєї діяльності. Для цього використовуються такі показники, як коефіцієнт фінансової незалежності, ліквідності, платоспроможності та інші. Аналіз дозволяє своєчасно виявити проблеми з фінансуванням, оптимізувати витрати та здійснювати коригування фінансових планів у разі необхідності [3].

Застосування інноваційних методів у фінансовому плануванні відіграють ключову роль у підвищенні ефективності управління фінансами підприємства (табл. 1).

Характеристика інноваційних технологій у фінансовому плануванні

Технології	Характеристика
Великі дані (Big Data)	Це масиви інформації, що швидко накопичуються та потребують сучасних методів аналізу для ефективного використання. Вони характеризуються трьома основними аспектами: обсягом, швидкістю та різноманітністю. Основною особливістю великих даних є їхній динамічний характер та необхідність використання сучасних методів аналізу. Обробка таких даних дозволяє отримувати цінну інформацію для прийняття рішень у бізнесі, медицині, фінансах та інших сферах. Знаходить закономірності, які неможливо побачити при звичайному аналізі. Використання великих даних дає змогу прогнозувати тенденції, оптимізувати процеси та підвищувати ефективність управління [4].
Штучний інтелект	Це використання комп'ютерних програм та алгоритмів для збору, обробки й аналізу значних обсягів фінансових даних з метою прийняття ефективних управлінських рішень. У сфері фінансів підприємств він охоплює машинне навчання, нейронні мережі та аналіз природної мови для автоматизації процесів, прогнозування, виявлення ризиків і можливостей, а також оптимізації фінансового управління [5].
Блокчейн	Це децентралізована технологія, що забезпечує безпечний та прозорий облік транзакцій. «Блокчейн є розподіленою базою даних, яка складається з послідовно з'єднаних блоків інформації» [6]. Його основна перевага — незмінність записів та відсутність єдиного центру контролю, що робить його стійким до шахрайства та зламу.
FinTech	Фінансові технології (FinTech) відіграють важливу роль у фінансовому плануванні, спрощуючи процеси управління фінансами, підвищуючи точність прогнозів і мінімізуючи ризики. Фінансові технології суттєво змінюють традиційні підходи до фінансового планування, банківських послуг та інвестиційної діяльності. Вони забезпечують автоматизацію процесів, зниження витрат і підвищення швидкості фінансових операцій [7].

Використання великих даних, штучного інтелекту, блокчейну та фінансових технологій дозволяє точніше прогнозувати результати, мінімізувати ризики та оптимізувати витрати, сприяючи стабільному розвитку бізнесу. Отже, сучасне фінансове планування неможливе без інновацій. Технології забезпечують аналіз, прогнозування та швидку адаптацію до змін ринку. Штучний інтелект, блокчейн і фінтех роблять фінансове управління гнучким, точним і прозорим, що є ключем до стабільності та конкурентоспроможності бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Сидорчук, І. Роль та особливості фінансового планування в діяльності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки* 2022. № 6(1) Том 312, 190–195 DOI:[https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6\(1\)-28](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(1)-28).
2. Крупка, М. І. Фінансовий менеджмент: підручник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 440 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_222_45848932.pdf
3. Тешева, Л. В. Роль фінансового планування у сучасних умовах господарювання. *Глобальні та національні проблеми економіки. Випуск 23*. 2018. С. 314-320. URL: <http://global-national.in.ua/archive/23-2018/62.pdf>
4. Канигін, С. М. Великі дані в управлінні фінансами підприємства. *Економіка, управління та адміністрування*, 2024, №3(109), 97–104. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2024-3\(109\)-97-104](https://doi.org/10.26642/ema-2024-3(109)-97-104)
5. Приймук, В. В. Впровадження штучного інтелекту у фінансову діяльність підприємства. *Збірник наукових праць Державного податкового університету*, 2023. №1, 183–198. URL: <https://doi.org/10.33244/2617-5940.1.2023.183-198>
6. Балазюк, О., & Пилявець, В. Технологія блокчейн: дослідження суті та аналіз сфер використання. *Економіка та суспільство*, 2022, №43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-13>
7. Мазур, В. Фінансові технології як інструмент управління структурою капіталу в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*, 2023. №47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-48>

УДК 658:334.012

Бедрій В. В.

здобувач вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: к.е.н. доцент **Приймак І.І.**

РОЛЬ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Малий бізнес стикається з низкою перешкод, що уповільнюють його розвиток, зокрема економічною нестабільністю, непередбачуваністю державної політики, браком платоспроможних клієнтів, тиском контролюючих органів, дефіцитом кваліфікованої робочої сили та обмеженим доступом до фінансування. За даними Державної служби статистики України, у 2022 році кількість малих та середніх підприємств в Україні становила 1,7 млн, що на 11,4% менше, ніж у 2021 році. Проте ці дані не враховують тимчасово окупованих територій.

Згідно з дослідженням ІЕД (Інститут економічних досліджень), малий бізнес показує гірші темпи економічного відновлення порівняно з середніми

підприємствами. [1]. На рис. 1 ми можемо розглянути та проаналізувати індекс відновлення ділової активності малих підприємств.

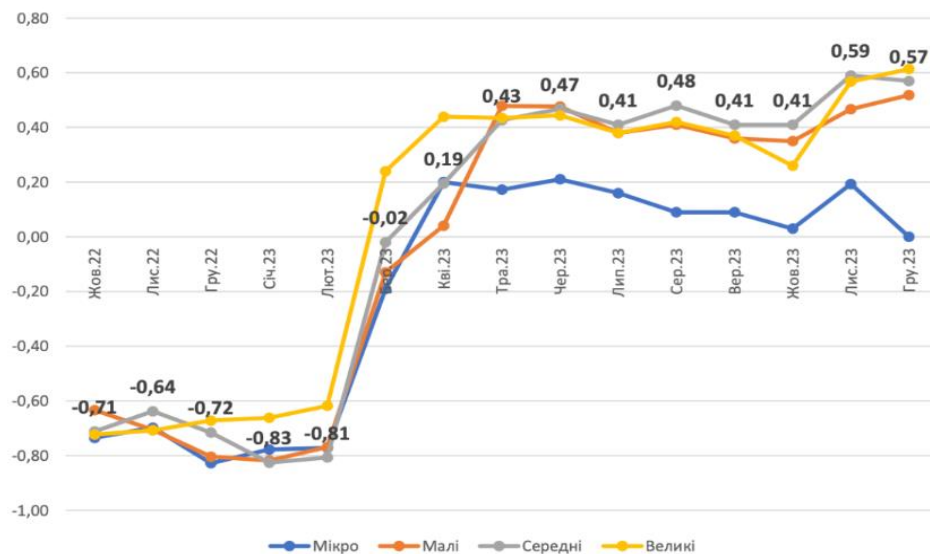

Рис. 1 Індекс відновлення ділової активності за розміром підприємств [1]

Аналіз динаміки індексу відновлення ділової активності малих підприємств демонструє позитивний тренд впродовж 2023 року. Після значного падіння у 2022 році, малий бізнес почав швидко відновлюватися на початку 2023 року, досягнувши стабільного зростання вже у квітні. Впродовж року рівень активності коливався в межах 0,41–0,48, що свідчить про відносну стійкість сектору. У грудні 2023 року індекс зріс до 0,57, що є одним із найвищих показників за період аналізу. Однак, вищий рівень стійкості показують середні підприємства, тож саме вони можуть бути рушійною силою на шляху до відновлення.

Водночас малі підприємства демонструють поступову адаптацію до нових економічних умов, збереження попиту та можливість розширення діяльності. Подальший розвиток цього сектору залежить від багатьох факторів, які потрібно покращувати, і однин з них, це організації фінансового менеджменту.

Вивчаючи специфіку роботи малих підприємств, можна сказати, що вони є важливим елементом економіки України, так як забезпечують велику

кількість робочих місць, сприяють інноваціям та підвищують конкурентоспроможність на національному ринку. Проте їхня фінансова стійкість часто опиняється під загрозою через обмежені ресурси, нестабільне бізнес-середовище та труднощі у доступі до фінансування. У таких умовах ефективний фінансовий менеджмент стає ключовим фактором забезпечення сталого розвитку малих підприємств.

Фінансовий менеджмент передбачає управління грошовими потоками, інвестиціями, витратами та прибутком з метою підвищення фінансової стійкості бізнесу. Він охоплює такі аспекти, як бюджетування, оптимізація витрат, фінансове планування, залучення зовнішніх джерел фінансування та управління ризиками. Грамотне використання цих інструментів дозволяє підприємствам не лише виживати в умовах криз та економічної нестабільності, а й забезпечувати довгострокове зростання та розвиток.

Фінансовий менеджмент – це цілісна система знань про фінансові відносини в господарському процесі, фінансовому механізмі, технології управління фінансовою діяльністю підприємства [2, с. 10]. Фінансовий менеджмент на малих підприємствах в Україні має свої особливості через обмежені ресурси, нестабільність ринку та регуляторне середовище. Фінансова робота на таких підприємствах зазвичай виконується власником або бухгалтером, а в деяких випадках – залученим фінансовим консультантом. Тобто на малих підприємствах відсутня окрема посадова особа, яка має чітко визначені функції та займається фінансовим управлінням, і це є основною особливістю фінансового менеджменту на малих підприємствах.

Через значне навантаження власник не має змоги широко застосовувати інструменти фінансового менеджменту, а такі базові функції, як прогнозування та бюджетування, або не реалізуються взагалі, або виконуються за необґрунтованими методиками. Тому треба уважніше розглянути, які ключові проблеми допомагає вирішити фінансовий менеджмент на малих

підприємствах (табл. 1), для того, щоб зрозуміти цінність його ефективного використання.

Таблиця 1

Організація фінансового менеджменту та вирішення ключових проблем

Проблема	Рішення
Нестача фінансових ресурсів	Оптимізація витрат, пошук додаткових джерел фінансування, а також використання фінансового планування для ефективного розподілу коштів
Касові розриви та проблеми з ліквідністю	Cash flow management, використання короткострокового фінансування
Неконтрольоване зростання витрат	Аналіз фінансових показників для виявлення неефективних витрат та використання сучасних фінансових інструментів (автоматизація бухгалтерії)
Високий рівень фінансових ризиків	Диверсифікація доходів та джерел фінансування, формування резервного фонду на випадок кризи
Відсутність фінансової стратегії	Розробка довгострокового фінансового плану, визначення ключових цілей
Фінансування розвитку та масштабування бізнесу	Реінвестування прибутку у розвиток компанії, оцінка економічної доцільності розширення

Джерело: побудовано на основі [4, с. 2-3]

Ефективна діяльність будь-якої підприємницької структури залежить від якості управління її фінансами, тож ми можемо побачити, що фінансовий менеджмент відіграє важливу роль в управлінні малих підприємств, суб'єкти господарювання повинні самостійно й швидко вирішувати проблеми фінансового забезпечення власної інвестиційної та виробничо-господарської діяльності. Впровадження стратегічного фінансового менеджменту дозволяє малим підприємствам зміцнювати свою конкурентоспроможність, зменшувати фінансові ризики та забезпечувати сталий розвиток. Для цього необхідна комплексна підтримка з боку держави, фінансових установ та освітніх програм, що сприятимуть підвищенню фінансової грамотності підприємців та їх здатності ефективно управляти фінансами.

Список використаних джерел:

1. Федорчук В. Terra incognita української економіки. *Forbes.ua Бізнес, мільяртери, новини, фінанси, інвестиції, компанії*. URL: <https://forbes.ua/business/terra-incognita-ukrainskoi-ekonomiki-chotiri-visnovki-z-doslidzhennya-serednogo-biznesu-institutu-ekonomichnikh-doslidzhen-31012024-18884> (дата звернення: 09.03.2025).

2. Крупка М. І. Фінансовий менеджмент : підручник. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2019. 440 с. URL: <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/02/Finansovyy-meneditment-1.pdf>
3. Пащенко О.П., Куліш Н.В. Теоретичні засади управління результативністю менеджменту організацій. *Економіка та суспільство*. 2021. №26 URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/330/315>

УДК 338.434

Воробець Х.В.

здобувач вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: к.е.н. доцент **Приймак І.І.**

СУЧАСНІ МЕТОДИ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Забезпечення стабільного фінансування підприємств в умовах економічного відновлення України є критичним чинником макроекономічної стабільності та стійкого зростання. Ефективне використання фінансових ресурсів сприяє модернізації виробничих потужностей, розвитку інноваційних технологій, підвищенню експортного потенціалу та формуванню конкурентоспроможної національної економіки. Крім того, залучення довгострокових інвестицій та розширення доступу до міжнародних фінансових ринків дозволяють підприємствам підвищувати продуктивність, створювати нові робочі місця та забезпечувати фінансову стійкість, що є основою для економічного зростання країни в післявоєнний період.

Основним завданням управління фінансовими ресурсами є досягнення оптимального їх обсягу для кожного конкретного періоду відповідно до стратегічних цілей розвитку підприємства. Це передбачає організацію процесів формування та раціонального використання фінансових ресурсів, з акцентом на максимізацію прибутку та зростання ринкової вартості підприємства.

Сучасні методи фінансування діяльності підприємств в Україні набувають особливого значення в умовах нестабільної економічної ситуації, зростаючої конкуренції та змін у фінансово-кредитній політиці. Традиційні інструменти, такі як банківське кредитування, поступово доповнюються

альтернативними джерелами, зокрема венчурним капіталом, краудфандингом, лізингом, факторингом та грантовими програмами (табл. 1). Використання цих механізмів дозволяє підприємствам залучати необхідні фінансові ресурси, знижувати ризики та забезпечувати стабільний розвиток [1, с.6].

Таблиця 1

Джерела формування фінансових ресурсів підприємств [1]

№ з/п	Джерела формування фінансових ресурсів	Опис джерел
1	Власні джерела	Статутний капітал, додатковий капітал, нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування, внутрішні надходження
2	Залучені джерела	Кредити банків, кредиторська заборгованість, облігації та інші цінні папери
3	Зовнішні джерела	Бюджетні субсидії, державне фінансування, страхові відрахування
4	Фінансовий ринок	Емісія акцій, облігацій, інші види цінних паперів

Одним із ключових аспектів формування фінансових ресурсів є баланс між доходами й витратами. Неефективне управління цими ресурсами може призвести до фінансових проблем, тоді як раціональний розподіл сприяє довгостроковому розвитку та стійкості підприємства.

Джерела формування фінансових ресурсів являють собою ключові механізми та канали, за допомогою яких організації, підприємства чи навіть окремі особи можуть залучати кошти для своєї діяльності, реалізації проєктів або досягнення поставлених завдань [1, с. 60].

Формування власних фінансових ресурсів починається ще на етапі створення статутного капіталу під час заснування підприємства. Крім того, підприємства мають можливість залучати додаткові фінансові ресурси через емісію акцій, отримання дотацій чи субсидій, а також шляхом виплат дивідендів і нарахованих відсотків від цінних паперів інших емітентів.

Одним із найпоширеніших та традиційних джерел фінансування продовжують залишатися банківські кредити. Вони надають суб'єктам

господарювання швидкий доступ до потрібного фінансового ресурсу, однак є досить обтяжливими через високі відсоткові ставки.

Практичний досвід функціонування підприємств свідчить про необхідність комбінованого підходу до фінансування. Наприклад, компанія METRO Cash & Carry використовує такі фінансові стратегії:

1. Використання власного капіталу для фінансування операційних витрат та інвестиційної діяльності.

2. Залучення кредитних ресурсів для розширення бізнесу.

3. Інвестиційна підтримка з боку материнської компанії для розвитку українського підрозділу.

4. Фінансова взаємодія з постачальниками для оптимізації оборотного капіталу.

Сучасні методи фінансування надають підприємствам доступ до значних фінансових ресурсів без критичного боргового навантаження. Наприклад, венчурне фінансування та краудфандинг дозволяють залучати капітал інвесторів з різних країн, сприяючи розширенню ринків збуту. Водночас ефективне використання залучених фінансових ресурсів вимагає глибокого аналізу ризиків і вигід.

До основних переваг сучасних методів фінансування належить доступ до значних фінансових потоків, зниження вартості капіталу через конкуренцію між інвесторами, а також прискорена реалізація стратегічних проєктів. Водночас існують певні виклики, серед яких суворі вимоги до фінансової прозорості, ризик втрати контролю над підприємством та залежність від макроекономічної ситуації [2, с.74].

Таким чином, ефективна стратегія фінансування підприємств в Україні передбачає інтеграцію традиційних та інноваційних методів залучення фінансових ресурсів. Це сприяє не лише фінансовій стійкості підприємства, але й його довгостроковому економічному зростанню в умовах динамічного бізнес-середовища.

Список використаних джерел:

1. Григораш Т.Ф., Сокальська Є.С., Шабала А.В. Шляхи вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства. *Молодий вчений*. 2014. № 10 (13). С. 59–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2014_10%2813%29%281%29_15
2. Дропа Я. Б., Петик М. І., Тесля С. М. Напрями вдосконалення фінансового забезпечення інноваційного розвитку підприємства. *Міжнародний науковий журнал «ІНТЕРНАУКА»*. Серія: «Економічні науки». С. 73-79 URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/17092191112151.pdf>

УДК 336:658.1

Зленко С. М.

здобувач вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

Науковий керівник: к.е.н. доцент **Приймак І.І.**

**ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ЯК ОСНОВА РАННЬОЇ ДІАГНОСТИКИ
КРИЗОВИХ ЗАГРОЗ ТА ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ
БІЗНЕСОМ**

В умовах нестабільного економічного середовища та зростання конкуренції, підтримка фінансової стійкості та запобігання криз набуває першочергового значення для будь-якого підприємства. Нездатність підприємства своєчасно виявляти та адекватно реагувати на кризові загрози може призвести до суттєвих фінансових втрат та навіть банкрутства. У цьому контексті фінансовий аналіз виступає невід'ємною складовою системи управління бізнесом, що дозволяє здійснювати ранню діагностику потенційних проблем та розробляти ефективні стратегії та механізми їх усунення.

Неналежне проведення фінансового аналізу чи недооцінювання його значення в системі управління підприємством можуть мати серйозні негативні наслідки: від втрати вигідних можливостей та прийняття неефективних інвестиційних рішень до зниження довіри з боку інвесторів, кредиторів та партнерів. Крім того, незначні фінансові проблеми без своєчасного реагування можуть перерости у велику кризу. Ситуацію ускладнює те, що сучасні інформаційні системи створюють величезну кількість даних, і без чіткого

підходу до аналізу важко виокремити справді важливі сигнали. Ігнорування перших ознак фінансових труднощів або їхнє неправильне трактування часто призводить до банкрутства.

Ефективна діагностика кризових загроз вимагає застосування комплексу методів фінансового аналізу, які доповнюють один одного. Одним із таких методів є коефіцієнтний метод, що базується на розрахунку системи коефіцієнтів, які свідчать про стан в різних аспектах діяльності підприємства і дають можливість виявити слабкі місця в його діяльності ще на початковому етапі [1]. За економічною сутністю їх можна класифікувати на наступні групи індикаторів:

- коефіцієнти ліквідності – виражають здатність компанії швидко розрахуватися за зобов'язаннями. Для аналізу цього показника варто враховувати одразу декілька показників ліквідності (поточної, абсолютної, швидкої тощо);
- коефіцієнти платоспроможності – свідчать про здатність компанії погашати довгострокові боргові зобов'язання терміном більше одного року;
- коефіцієнти рентабельності – відображають здатність компанії генерувати доходи і прибутки;
- коефіцієнти ділової активності – показують ефективність бізнесу, тобто швидкість, з якою компанія перетворює свої активи в гроші.

Ще один важливий напрям фінансового аналізу – аналіз грошових потоків підприємств, метою якого є визначення причин дефіциту або профіциту грошей для оптимізації процесів розподілу коштів та забезпечення платоспроможності підприємства [2]. Прямий або непрямий метод розрахунку грошових потоків дозволяє оцінити реальну здатність підприємства генерувати гроші. Особливо важливим є аналіз операційного грошового потоку.

Розповсюдженим методом фінансового аналізу, який використовують для комплексної оцінки фінансового стану, є дискримінантний аналіз. Він базується на емпіричному дослідженні фінансових показників значної кількості

підприємств, певна кількість яких збанкрутувала, а решта – успішно функціонує в умовах ринкового середовища [3]. Дискримінантні моделі прогнозування банкрутства (У. Бівера, двофакторна і п'ятифакторна моделі Альтмана, модель Спрінгейта тощо) використовують зважену комбінацію ключових фінансових коефіцієнтів для розрахунку інтегрального показника, що вказує на ймовірність фінансової неспроможності.

Результати цих аналітичних процедур є основою для створення системи виявлення та усунення загроз у бізнесі. На основі конкретних висновків фінансового аналізу розробляються антикризові заходи. Наприклад, виявлена низька оборотність запасів може призвести до рішення про розпродаж неліквідів та оптимізацію системи закупівель. Високе боргове навантаження може вимагати реструктуризації кредитного портфеля або пошуку додаткового капіталу.

Регулярний і глибокий фінансовий аналіз є ключовим елементом ефективного управління сучасним бізнесом. Використання різних аналітичних інструментів допомагає вчасно виявляти не лише очевидні, а й приховані загрози фінансовій стабільності. Інтеграція результатів аналізу в управлінські процеси та створення систем раннього виявлення загроз дозволяє компаніям оперативно реагувати на виклики, знижувати ризики та забезпечувати стійкий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Лесько О. Й., Черниш А.В. Методи аналізу фінансової діяльності підприємства. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Молодь в науці: дослідження, проблеми, перспективи (МН-2022)»*, Вінниця, 16-17 червня 2022 р. URL: <https://ir.lib.vntu.edu.ua/handle/123456789/35344?show=full>
2. Мулик Т. Організація аналізу грошових потоків на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40 URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-3>
3. Чумак В., Гвіздзинська, І. Прогнозування можливого банкрутства підприємств на основі дискримінантного аналізу. *Економіка та суспільство*. 2021. № 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-25>

ОЦІНКА ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ТОВ «НОВА ПОШТА» В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Оцінка ймовірності банкрутства є важливим етапом аналізу фінансової стабільності компанії, що дозволяє визначити її здатність витримати економічні труднощі та зовнішні шоки. Для таких великих компаній, як ТОВ «НОВА ПОШТА», що займаються логістикою та доставкою, цей процес стає особливо актуальним у сучасних умовах, коли бізнес стикається з численними викликами, зокрема економічними, політичними та соціальними змінами, викликаними воєнним станом та глобальними економічними кризами. Важливими кроками щодо попередження банкрутства є моніторинг фінансових результатів, аналіз попиту на послуги, адаптація бізнес-моделі до нових умов, а також здатності компанії утримати і створювати конкурентні переваги, особливо в умовах воєнного стану.

ТОВ «НОВА ПОШТА» – лідер поштових перевезень України, надає послуги доставки, грошових переказів та сейф-сервісів, об'єднуючи 7200 відділень у складі групи. Попри війну, вже у 2022 році перевезення відновилися на 90%. Компанія розширила сервіси, знизила тарифи на доставку в 25 країн Європи та відкрила 2700 поштоматів у Чехії, орієнтуючись на міжнародні стандарти.

Аналіз ймовірності банкрутства передбачає всебічне оцінювання фінансового стану компанії з використанням різних підходів та інструментів для визначення її здатності уникнути фінансових труднощів. Основним інструментом є розрахунок фінансових коефіцієнтів, які дозволяють оцінити рівень ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та ефективності

використання ресурсів компанії (табл. 1).

Таблиця 1

Коефіцієнтний аналіз фінансового стану ТОВ «НОВА ПОШТА»

Показник	Норматив	2021	2022	2023	2024
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2	0,01	0,01	0,13	0,25
Коефіцієнт поточної ліквідності	0,8-1	0,60	0,61	0,38	0,65
Коефіцієнт загальної ліквідності	1,5-2,5	0,94	1,31	0,64	1,47
Коефіцієнт економічної рентабельності		3,36	3,22	2,60	0,8
Коефіцієнт рентабельності капіталу за чистим прибутком		2,76	2,64	2,13	2,2
Коефіцієнт рентабельності реалізованої продукції		1,44	1,51	1,46	0,6
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу		4,17	4,31	3,26	2,16
Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності)	Більше 0,5	0,66	0,61	0,65	0,37
Коефіцієнт фінансової стабільності	0,8 і більше	1,96	1,57	1,89	0,54

Джерело: розраховано автором за фінансовою звітністю ТОВ «НОВА ПОШТА» [1-5].

Аналіз ліквідності підприємства за 2021–2024 роки свідчить про покращення його платоспроможності у 2024 році. Коефіцієнт абсолютної ліквідності зріс із 0,01 у 2021–2022 роках до 0,25 у 2024 році, перевищивши нормативний рівень (0,2), що вказує на збільшення грошових резервів. Поточна ліквідність знизилася до 0,38 у 2023 році, але відновилася до 0,65 у 2024 році, однак ще не досягло нормативу (0,8–1). Загальна ліквідність впала до 0,64 у 2023 році, проте в 2024 році зросла до 1,47, наблизившись до нормативу (1,5–2,5). Попри покращення фінансових показників, компанії варто збільшувати обсяг оборотних активів та ефективніше управляти боргами для забезпечення оптимальної ліквідності.

Рентабельність є важливим показником при оцінці банкрутства, оскільки вона відображає ефективність використання активів і капіталу компанії для генерування прибутку. Низька рентабельність може свідчити про проблеми з управлінням, високі витрати або слабку конкурентоспроможність, що збільшує ризик неплатоспроможності та банкрутства. Висока рентабельність, навпаки, є показником фінансової стабільності і здатності компанії покривати свої зобов'язання.

Впродовж 2021–2024 років відбулося зниження рентабельності ТОВ

«НОВА ПОШТА» (див табл. 1). Зокрема, економічна рентабельність впала з 3,36 до 0,8, рентабельність реалізованої продукції – з 1,46 до 0,6, а власного капіталу – з 4,17 до 2,16, що вказує на зменшення прибутковості через зростання витрат і зниження попиту. Компанії необхідно скоротити витрати, оптимізувати бізнес-процеси та підвищити прибутковість послуг для зміцнення фінансової стійкості.

Показники фінансової автономії свідчать про здатність компанії покривати свої зобов'язання за рахунок власних коштів, що знижує залежність від зовнішнього фінансування і зменшує ризик банкрутства. Зазвичай, їх розраховують для оцінки рівня фінансової стійкості підприємства та його спроможності пережити економічні труднощі, що можуть виникнути в умовах ринкової нестабільності. За 2021–2024 роки коефіцієнт автономії ТОВ «НОВА ПОШТА» знизився з 0,66 у 2021 р. до 0,37 у 2024р. (табл. 1), що свідчить про зростання залежності від позикових коштів і зростання рівня фінансових ризиків.

Методика аналізу ймовірності банкрутства за допомогою моделі Альтмана є однією з найбільш поширених і ефективних. Модель розраховує Z-Score, який оцінює фінансовий стан компанії та дозволяє визначити ймовірність її банкрутства. Модель Альтмана використовує п'ять ключових фінансових коефіцієнтів, кожен з яких відображає різні аспекти фінансової стійкості та ліквідності компанії. (табл. 2).

Таблиця 2

Діагностика банкрутства ТОВ «НОВА ПОШТА» у 2024 р. на основі моделі Альтмана

Показник	2024	Показник	2024
Оборотні активи, тис. грн	7 037 517	X1 (Коефіцієнт 1)	-0.1185
Короткострокові зобов'язання, тис. грн	10 747 815	X2 (Коефіцієнт 2)	0.3675
Нерозподілений прибуток, тис. грн	11 556 424	X3 (Коефіцієнт 3)	0.0901
ЕВІТ (Прибуток до оподаткування), тис. грн	2 836 637	X4 (Коефіцієнт 4)	0.5832
Вартість власного капіталу, тис. грн	11 588 379	X5 (Коефіцієнт 5)	1.4235
Загальні активи, тис. грн	31 466 583	Z (Розрахунок Альтмана)	2.443
Загальні зобов'язання, тис. грн	19 878 204		
Виручка, тис. грн	44 779 857		

Джерело: розраховано автором за фінансовою звітністю ТОВ «НОВА ПОШТА» [1-5].

Модель Альтмана визначає ризик банкрутства: $Z > 2.99$ – низький, $1.8 - 2.99$ – середній, < 1.8 – високий. У 2024 році короткострокові зобов'язання (10,75 млрд грн) перевищують оборотні активи (7,04 млрд грн), що вказує на проблеми з ліквідністю, хоча прибутковість залишається стабільною. Z-рахунок – 2.443, що свідчить про середній ризик банкрутства.

У 2025 році компанія прогнозує зростання виручки до 48 млрд грн та ЕВІТ до 3 млрд грн, але високе боргове навантаження загрожує фінансовій стійкості. У цій ситуації, на нашу думку, варто підвищити ліквідність, скоротити борги та ефективніше управляти активами.

Оцінка ймовірності банкрутства ТОВ «Нова Пошта» в умовах сучасних викликів є важливим інструментом для розуміння фінансової стійкості компанії в умовах економічної нестабільності, викликаній воєнним станом та іншими зовнішніми факторами. Зважаючи на значну роль компанії в українській логістичній інфраструктурі, її здатність адаптуватися до нових умов – як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках – є особливо важливим чинником розширення її подальшої діяльності та розвитку української галузі поштових перевезень в цілому.

Список використаних джерел:

1. Фінансова звітність ТОВ «НОВА ПОШТА» за 2021-2024 роки. URL: <https://clarity-project.info/edr/31316718/yearly-finances>
2. Altman E., Financial Ratios, Discriminate Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. The Journal of Finance. 1968. № 4. PP. 589-609

УДК 336.997

Марич А.В.

здобувачка вищої освіти

Наковий керівник: д.е.н. професор **Зибарева О.В.**

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ДРАЙВЕР СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Сучасні економічні умови функціонування підприємств в Україні супроводжуються значними кризовими явищами, які суттєво загострилися

після повномасштабного вторгнення російської федерації. Менеджмент бізнес-структур щодня стикається з численними викликами та загрозами, що негативно впливають на їхню стабільність, прибутковість і перспективи розвитку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває питання пошуку та впровадження ефективних управлінських механізмів, які забезпечать підвищення стійкості, конкурентоспроможності та загальної ефективності підприємницької діяльності. Одним із ключових напрямів підвищення адаптивності підприємств до сучасних умов є активізація інноваційних процесів, зокрема, розвиток інноваційного підприємництва.

Попри складну економічну ситуацію, Україна демонструє значний прогрес у сфері фінансових технологій (FinTech), що є однією з найдинамічніших галузей сучасної економіки. Розвитку цієї сфери сприяють кілька ключових факторів: висока технологічна грамотність населення, зростаючий попит на цифрові фінансові послуги, а також активна підтримка стартапів та інноваційних бізнес-моделей [1. с.67].

Фінансові технології поступово стають рушійною силою цифрової економіки в Україні, інтегруючись у різні сектори та спрощуючи доступ до фінансових ресурсів як для фізичних осіб, так і для підприємств. В останні роки простежується зростаючий вплив фінтеху на різні сегменти економічної діяльності. Так, за даними Дюка Р. (2023), 24% опитаних компаній надають перевагу фінтех-послугам, що демонструє позитивну динаміку порівняно з 22% у 2021 році та 20% у 2020 році. Значні зміни відбулися також у сфері платіжних сервісів і грошових переказів – їхня частка у фінансовій інфраструктурі зросла на 14%. Окрім цього, у 2021–2023 роках спостерігалось збільшення частки персонального кредитування на 12%, необанків – з 4% до 7%, а блокчейн-технологій і криптовалют – з 3% до 5% [4].

Розвиток фінансових технологій у 2024 році демонструє ще ширшу диверсифікацію напрямів діяльності фінтех-компаній. За офіційними статистичними даними, їхня структура виглядає наступним чином:

- технології та інфраструктура – 36%;
- платежі та грошові перекази – 15%;
- кредитування – 7%;
- маркетплейси – 7%;
- страхові технології (іншуртех) – 3%;
- цифрові та необанки – 4%;
- управління фінансами – 5%;
- мобільні гаманці – 2%;
- блокчейн і криптовалюта – 2% [4].

Активізація малого та середнього бізнесу (МСБ) разом із поширенням безготівкових платежів цілком узгоджується з концепцією сталого розвитку фінансової системи. МСБ не лише створює робочі місця для значної частини населення, але й сприяє впровадженню інноваційних технологій та бізнес-моделей, що позитивно впливає на загальну конкурентоспроможність національної економіки.

Окрім того, підприємства цього сегмента відіграють важливу роль у регіональному розвитку, стимулюючи економічну активність у малих містах і селах, інвестуючи в локальні ініціативи та підвищуючи якість життя населення. У цьому контексті фінтех не лише оптимізує фінансові операції, а й формує соціально-економічну екосистему, що сприяє подальшій інтеграції підприємництва в цифрову економіку.

Фінансові технології в Україні відіграють важливу роль у розвитку підприємництва, що підтверджується такими статистичними даними:

- кількість фінтех-компаній: у 2023 році в Україні працювали 246 фінтех-компаній, з яких 7 були засновані у 2022 році, незважаючи на складні економічні умови;
- фінансова стійкість: близько 68% фінтех-компаній досягли беззбитковості, а 66% фінансуються виключно власними коштами;
- міжнародний ринок: 33% українських фінтех-компаній працюють на

міжнародному рівні, що свідчить про їхню конкурентоспроможність і здатність до глобальної експансії;

- безготівкові платежі: 90% малих і середніх підприємств в Україні приймають оплату картками, причому для 80% із них такі платежі становлять понад половину доходу;

- цифровізація бізнесу: 75% українських підприємців активно використовують цифрові канали для продажів і взаємодії з клієнтами, а 19% отримують дохід виключно через безготівкові операції;

- впровадження штучного інтелекту: кожен п'ятий український підприємець уже використовує штучний інтелект у своїй діяльності, що демонструє високий рівень адаптації до інноваційних технологій [3. с.4].

Фінансові технології активно розвиваються у кількох ключових напрямках, що безпосередньо впливають на ефективність економічної системи:

1. Розширення доступу до фінансування. Альтернативні платформи кредитування, краудфандинг і цифрові банки значно покращують можливості МСБ у залученні фінансових ресурсів, зменшуючи їхню залежність від традиційних банківських установ.

2. Цифрові платежі та ефективність бізнесу. Використання електронних платіжних систем дозволяє підприємствам знизити операційні витрати, прискорити фінансові операції та покращити якість обслуговування клієнтів.

3. Фінансова інклюзія. Завдяки мобільним додаткам та онлайн-платформам значно збільшується доступ до фінансових послуг для населення та підприємств, які раніше мали обмежені можливості у цій сфері.

4. Блокчейн та прозорість фінансових операцій. Впровадження технології блокчейн підвищує рівень довіри між учасниками ринку, мінімізує ризики шахрайства та підсилює безпеку фінансових транзакцій.

5. Трансформація бізнес-моделей. Інтеграція фінансових технологій змушує компанії переглядати свої бізнес-стратегії, адаптуючись до нових цифрових реалій та посилюючи власну конкурентоспроможність.

6. Роль державного регулювання. Аналіз ініціатив державних органів щодо стимулювання розвитку фінтеху, збалансування регулювання інноваційних фінансових продуктів та захисту споживачів.

7. Сталий розвиток та фінтех. Використання фінансових технологій для підтримки екологічно відповідальних інвестицій та розвитку "зелених" фінансових продуктів.

Таким чином, фінансові технології виступають потужним драйвером розвитку підприємництва, сприяючи фінансовій доступності, підвищенню ефективності бізнес-процесів та розширенню можливостей для підприємств в умовах цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Біркович В. Й. Інноваційне підприємництво в умовах сучасних викликів. *Науковий вісник Ужгородського Університету*. 2024. Вип. 1(63). С. 66–72.
2. Боженко В. В. Вплив цифровізації на розвиток фінансових технологій. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №22. С. 11–15.
3. Сундук Т. Ф., Бабенко-Левада В. Г., Скорба О. А., Чорновол А. О. Щодо розвитку цифрових технологій в фінансовому секторі (український кейс). *Академічні візії*. 2023. №17. С. 1–7.
4. Український фінтех у цифрах і фактах: дослідження УАФІК. URL: https://fintechinsider.com.ua/ukrayinskyj-finteh-v-czyfrah-ta-faktah-doslidzhennya-uafik/?utm_source=chatgpt.com

УДК: 336.7

Мокійчук М.Ю.

студент 4 курсу,

спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Науковий керівник: к.е.н. доцент **Шулик Ю.В.**

Національний університет «Острозька академія»

ТЕХНОЛОГІЧНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ FİNTECH-ІНДУСТРІЇ

Останнє десятиліття стало періодом трансформації фінансової системи. Фінансові технології стали необхідною умовою для подальшого розвитку ринків фінансових послуг. Механізми формування цього ринку та тенденції

його розвитку визначаються широким спектром факторів, серед яких глобалізація економіки, стрімкий розвиток цифрових технологій та зміни у регулюванні фінансових ринків. У цьому дослідженні ми розглянемо ключові технологічні та інноваційні тенденції, які формують українську FinTech-індустрію.

У 1990-х роках FinTech індустрія України зароджувалася з впровадженням базових електронних платіжних систем та банкоматів. У 2000-х роках відбувся стрімкий розвиток цифрових банківських сервісів, зокрема запуск інтернет-банкінгу та мобільних платежів.

Загалом кількість фінтех-компаній на українському ринку налічує вже близько 260, при тому, що за останні роки закрилася досить значна частка учасників ринку. Попри несприятливі умови для розвитку, фінтех-сектор відновлюється - у 2023 року український фінтех-ринок поповнився трьома компаніями. Загальна вартісна оцінка ринку складає 1,2 млрд. дол. США [1].

Слід відзначити технологічний розвиток українських банків. Протягом 2023 року, ПриватБанк запустив технологію безконтактного приймання платежів Tap to Pay, відразу два українських банки (Sense Bank і Банк Власний Рахунок) запустили сервіси, що дозволяють отримати заробітну плату наперед, Райффайзен Банк Україна у співпраці зі страховими компаніями запровадили перший продукт зі страхування воєнних ризиків при кредитуванні бізнесу, Ощадбанк запустив перший в Україні спеціалізований банківський продукт для ветеранів [2].

Безконтактні платежі набувають все більшої популярності серед користувачів. За даними НБУ, протягом дев'яти місяців 2024 року їхня частка склала 94,2% від загальної суми операцій та 95,3% від кількості транзакцій. Це суттєве зростання у порівнянні з аналогічним періодом 2023 року, коли ці показники становили 89,4% та 90,6% відповідно. Загальна кількість безконтактних операцій за цей період досягла 4,23 млрд, а їхній обсяг – 1,35

трлн грн, що значно перевищує показники минулого року (3,28 млрд операцій на суму 1,03 трлн грн) [3].

Дослідження Mastercard показує, що українці активно переходять до цифрових фінансових інструментів. Протягом минулого року 62% населення оплачували покупки безконтактно через смартфон або гаджети з NFC, що на 11% більше порівняно з попереднім роком. Найбільший приріст спостерігається серед користувачів віком від 36 до 60 років [4].

Окрім безготівкових та безконтактних платежів, ще одним новим напрямком в українській FinTech-індустрії є «Відкритий банкінг», який дозволяє безперешкодно ділитися фінансовими даними між банками, фінтех-організаціями та іншими постачальниками послуг за допомогою API (інтерфейсів програмування додатків). В Україні також роблять кроки до запровадження цієї системи: у серпні 2023 року Національний банк України схвалив план, що окреслює напрям розвитку, етапи впровадження та основні критерії для реалізації відкритого банкінгу в державі. Ключові переваги такого обміну:

- Користувачам: доступ до інноваційних продуктів, можливість отримувати персоналізовані пропозиції/рекомендації, спрощення процесу оплати товарів чи послуг, підвищення безпеки над особистими даними.

- Для банків: розширення клієнтської бази, монетизація, розвиток нових бізнес-моделей.

Упровадження в Україні відкритого банкінгу матиме позитивний вплив на ринок фінансових послуг. Зокрема, сприятиме розвитку фінтеху, впровадженню інновацій у платіжній сфері, посиленню конкуренції та, як наслідок, поліпшенню якості наявних та створенню нових платіжних послуг та продуктів. Нагадаємо, що Закон України «Про платіжні послуги» передбачає, що відкритий банкінг має запрацювати в Україні в серпні 2025 році [5].

Також, не слід забувати про проєкт CBDC – цифрова валюта центрального банку. Ідея створення проєкту народилася 2014 року, коли було

запропоновано використовувати блокчейн для створення електронних грошей. Багато країн перейшло до пілотованих версій, і навіть деякі країни, вже запустили свої цифрові валюти: Багамські острови, Ямайка та Нігерія.

Є багато потенційних переваг впровадження CBDC. По-перше, очікується суттєве зниження операційних витрат завдяки перенесенню видатків із фізичної інфраструктури в цифровий простір. По-друге, CBDC можуть сприяти прискоренню та підвищенню ефективності електронних платіжних систем, що позитивно позначиться на швидкості транзакцій. Нарешті, повноцінне впровадження може посилити захист від кібератак і шахрайства, водночас вимагаючи надійних систем безпеки [1].

Також, варто згадати найпопулярніший інструмент сучасності, а саме штучний інтелект (далі ШІ). Сучасні українські підприємці активно використовують цифрові канали для просування своєї продукції та послуг. На сьогоднішній день 75% підприємців застосовують онлайн-платформи у своїй діяльності. З них 37% мають власний вебсайт, а 24% працюють через маркетплейси. Інноваційні технології, зокрема штучний інтелект, також набирають популярності. Кожен п'ятий підприємець (21%) вже інтегрував ШІ у свої бізнес-процеси. [4].

Вже зараз є багато прикладів успішного застосування ШІ, наприклад:

- Microsoft. Серед їхніх продуктів і послуг – Azure Cloud Platform, Microsoft Dynamics 365 і Power Platform. У компанії є велика команда, яка займається розробкою та вдосконаленням своїх пропозицій Fintech.

- Google. Серед їхніх пропозицій Google Cloud Platform, Google Pay і Google Assistant. Google зосереджується на використанні штучного інтелекту для покращення фінансових процесів. Та багато інших прикладів [1].

Те як сильно впливає ШІ на Українську FinTech-індустрію можна помітити на основі того, що вже готується. Наша держава готується до впровадження закону, який регулюватиме використання штучного інтелекту, що має набути чинності у 2027 році. Незважаючи на відсутність правової бази,

банки та фінансові компанії вже активно тестують ІІІ у своїй діяльності. Наприклад:

- ПУМБ використовує чат-боти та системи автоматичного розпізнавання зображень для обслуговування клієнтів.
- Ощадбанк запровадив голосову помічницю «Софію», яка обробляє 75% звернень клієнтів та замінила 500 операторів. Крім того, банк застосовує ІІІ у маркетингових кампаніях.
- Monobank тестує технології ІІІ для оцінки ризиків і автоматизації процесів у різних підрозділах [6].

Це гарний приклад того, наскільки ІІІ важливий для розвитку FinTech-індустрії. В українському FinTech ще багато можливостей: P2P-кредитування, DeFi-продукти, Buy Now, Pay Later (BNPL), Фінансові API й так далі. Однак, найважливішими як було зазначено, на мою думку, це: ІІІ, CBDC, відкритий банкінг та безконтактна оплата.

Як ми можемо спостерігати, українська FinTech-індустрія переживає період динамічного розвитку, попри складні зовнішні обставини, такі як повномасштабна війна та глобальні економічні виклики. У 2023 році галузь продемонструвала стійкість і здатність адаптуватися до змін, що стало основою для прогнозування її подальшого зростання у 2024–2025 роках. Завдяки інноваційним технологіям, підтримці держави та зростаючому інтересу міжнародних інвесторів, український фінансовий технологічний сектор поступово займає важливе місце на світовій арені. А використання нових технологій є ключем для цього розвитку.

Список використаних джерел:

1. Фінтех-тренди 2024. Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній.
URL: <https://fintechua.org/fintech-trends-2024> (дата звернення: 14.02.2025)
2. КАТАЛОГ ФІНТЕХ - КОМПАНІЙ УКРАЇНИ 2024. *Українська асоціація фінтех та інноваційних компаній*.
URL: https://drive.google.com/file/d/1YCKzK8FRm7gBTsFXbyJvQeQCCZ8d_d0/view?usp=sharing (дата звернення: 15.02.2025).

3. Національний банк України. Картковий ринок за дев'ять місяців 2024 року: частка безготівкових операцій продовжує зростати (уточнено). *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/kartkoviy-rinok-za-devyat-misyatsiv-2024-roku-chastka-bezgotivkovih-operatsiy-prodovjuye-zrostaty> (дата звернення: 15.02.2025).
4. Mastercard. Дослідження Mastercard: майже чверть українців упродовж року відкрили цифрову банківську картку. *Mastercard - Ein globales Technologieunternehmen in der Zahlungsverkehrsbranche*.
URL: <https://surl.li/ehjrrg> (дата звернення: 16.02.2025).
5. Національний банк України. Затверджено Концепцію відкритого банкінгу в Україні. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zatverdjeno-kontseptsiju-vidkritogo-bankingu-v-ukrayini> (дата звернення: 16.02.2025).
6. ТОП-10 подій в українському фінтеху за 2024 рік - Fintech Insider. *Fintech Insider - Дізнавайся першим*.
URL: <https://fintechinsider.com.ua/top-10-podij-v-ukrayinskomu-fintehu-za-2024-rik/> (дата звернення: 17.02.2025).

УДК 336.02

Протас Х. В
здобувач вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
Науковий керівник: к.е.н., доцент **Приймак І.І.**

ВПЛИВ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ НА РОЗВИТОК МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Спрощена система оподаткування, обліку та звітності – особливий механізм справляння податків і зборів, що встановлює заміну сплати окремих податків і зборів, встановлених п. 297.1 ст. 297 Податкового кодексу України, на сплату єдиного податку в порядку та на умовах, визначених главою I Розділу XIV ПКУ, з одночасним веденням спрощеного обліку та звітності. [1].

Спрощена система оподаткування є важливим інструментом стимулювання розвитку малого та середнього бізнесу (МСБ), забезпечуючи зниження податкового навантаження, спрощення звітності та створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності. Вона сприяє легалізації бізнесу, підвищенню його конкурентоспроможності та забезпечує доступ до фінансових ресурсів, необхідних для зростання. Разом з тим, впровадження цієї системи породжує низку викликів, зокрема щодо її

ефективності, справедливості та впливу на податкові надходження держави. Дослідження впливу спрощеної системи оподаткування дозволяє оцінити її роль у формуванні стійкого економічного середовища та визначити шляхи подальшого удосконалення.

Основна увага приділяється оцінці вартості оподаткування для МСП та впливу цих витрат на їхню поведінку. У цьому контексті вартість оподаткування розглядається як загальна сума коштів, яку суб'єкт господарювання має сплатити для виконання своїх податкових зобов'язань відповідно до чинного законодавства. У структурному плані вартість оподаткування складається з таких елементів:

1. Коштів у формі податку, який має бути сплачений державі. Цей компонент фактично визначає так зване номінальне податкове навантаження (statutory tax burden). Розмір платежів залежить від величини ставок оподаткування, їх структури, а також правил визначення бази оподаткування. У свою чергу податкові платежі можна поділити на дві основні групи, а саме:

- оподаткування доходу;
- соціальні платежі (внески на обов'язкове соціальне страхування).

[2, с. 7]

2. Витрати, пов'язані з дотриманням податкового законодавства (tax compliance costs). Йдеться про витрати на визначення (розрахунок) величини податкових платежів, документальне оформлення та сплату податку. Такі витрати, як правило, зростають зі збільшенням кількості податків, які має сплатити підприємець, ускладненням правил та процедур оподаткування. Вони також залежать від кількості рівнів урядування, на яких здійснюється справляння та збір податків.

Економічні наслідки застосування спрощеної системи оподаткування (ССО) проявляються як на макро-, так і на мікрорівні, що дозволяє визначити методологічні підходи до її економічної оцінки.

Економічні ефекти спрощеної системи оподаткування на макро- та мікрорівні

Макрорівень	Мікрорівень
Чистий ефект ССО (як різниця між вартістю оподаткування до та після запровадження ССО)	Вплив ССО на динаміку зайнятості в секторі МСП в цілому та в розрізі окремих видів МСП
Чистий ефект ССО в плані витрат дотримання (як різниця між витратами дотримання до та після запровадження ССО)	Вплив ССО на динаміку обсягів виробництва (абсолютна та відносна) МСП
Перехід МСП з неофіційного сектору в офіційний сектор економіки	Вплив ССО на динаміку офіційного/тіньового сектору економіки (за рахунок МСП)
Вплив ССО на рівень корупції	Вплив ССО на динаміку експорту/імпорту МСП
Вплив ССО на динаміку продуктивності	Вплив ССО на динаміку податкових надходжень/втрат: баланс податкових надходжень та втрат МСП від спрощення

Джерело: [2, с. 9]

Попри те, що спрощена система оподаткування довела свою ефективність у порівнянні зі звичайною, вона також виявила низку проблем, які потребують оперативного вирішення. Система оподаткування малого бізнесу має бути не лише вигідною для його учасників, а й забезпечувати економічну доцільність для держави та дотримання принципу справедливості щодо інших платників податків.

Спрощена система оподаткування в Україні успішно виконала своє головне завдання, сприяючи зростанню та розширенню малого бізнесу. Водночас її впровадження виявило низку проблем. Основною причиною цього є недотримання ключового принципу, що застосовується у розвинених країнах, – прив'язки розміру податкових зобов'язань підприємця до його фінансових результатів. Наразі існує брак ефективних механізмів як для оподаткування підприємців, так і для контролю їхніх доходів, що спричиняє значні втрати для бюджету.

Очевидно, що чинні ліберальні умови оподаткування, обліку та звітності для підприємців-фізичних осіб створюють нерівні умови порівняно з

платниками податків у бюджетній сфері. Водночас у ситуації політичної та економічної нестабільності, а також загальної невизначеності майбутнього, ведення легального бізнесу для підприємців стає менш привабливим. Саме тому податкова політика має бути адаптованою до потреб і можливостей малого бізнесу. Водночас основним аргументом проти пільг у вигляді спрощеної системи оподаткування є ризик її використання для податкових зловживань, що призводить до легального скорочення податкової бази, значних втрат державного бюджету та негативних наслідків для суспільних сфер, які фінансуються за його рахунок.

Впровадження спрощеного режиму оподаткування для суб'єктів малого підприємництва сприяло низці позитивних змін. Однак надмірне спрощення податкових зобов'язань призвело до спотворення стимулів для розвитку бізнесу: підприємці, орієнтуючись на вигідні умови оподаткування, зокрема низький рівень податкових ставок, нерідко уникають розширення діяльності, щоб зберегти свій статус.

Нечітке законодавче регулювання створює передумови для ухилення від оподаткування та використання спрощеної системи як інструменту мінімізації податкових зобов'язань підприємствами, що працюють на загальній системі. Це спричиняє проблему податкових зловживань, включаючи порушення у сфері трудових відносин, недотримання соціальних гарантій для працівників, приховування реальних обсягів виручки та інші форми недобросовісного ведення бізнесу.

Отже, можна зробити висновок, що спрощена система оподаткування відіграє важливу роль у розвитку малого та середнього бізнесу, створюючи сприятливі умови для його функціонування. Вона сприяє зниженню податкового навантаження, спрощенню обліку та звітності, стимулюючи підприємницьку активність. Однак поряд із позитивними аспектами ця система має низку недоліків, зокрема ризику ухилення від оподаткування, спотворення мотивації до зростання бізнесу та зловживання її механізмами. Важливим

завданням є пошук балансу між підтримкою малого підприємництва та забезпеченням ефективного оподаткування, що дозволить мінімізувати бюджетні втрати та створити рівні умови для всіх платників податків.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. (2010). № 2755-VI. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. (2018). *Оцінка впливу спрощеної системи оподаткування на розвиток малого та середнього бізнесу в Україні*. [Звіт]. Київ: ІЕД. URL: http://www.ier.com.ua/files/publications/Books/SSO_IER.pdf.
3. Дема Д. І., Шевчук І. В. Спрощена система оподаткування: реалії та перспективи в Україні. *Облік і фінанси АПК: освітній портал*. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/sproschena-sistema-opodatкування-realii-ta-perspektivi-v-ukraini.html>

УДК 330.322:502.131.1](477)

Танас А. Ю.

здобувач вищої освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: **Марусяк Н. Л.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЗЕЛЕНІ ФІНАНСИ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується посиленням уваги до принципів сталого розвитку, що зумовлено необхідністю протидії кліматичним змінам і адаптації до нових екологічних викликів. У цьому контексті зелені фінанси виступають важливим інструментом, який дозволяє корпоративному сектору не лише відповідати на глобальні вимоги, але й створювати умови для економічного зростання. Зелені фінанси передбачають спрямування фінансових ресурсів на проєкти, спрямовані на зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності та впровадження низьковуглецевих технологій. Для компаній це відкриває можливості для

залучення капіталу, зміцнення конкурентних позицій і відповідності міжнародним стандартам сталості.

Одним із ключових інструментів зелених фінансів у корпоративному секторі є зелені облігації. Ці фінансові інструменти дозволяють підприємствам отримувати кошти для реалізації екологічно орієнтованих проєктів, таких як розвиток відновлюваної енергетики чи модернізація виробничих процесів із використанням енергоощадних технологій. Дослідження показують, що глобальний ринок зелених облігацій у 2021 році досяг обсягу 3650 мільярдів доларів США, що свідчить про значний інтерес інвесторів до цього сегменту [1, с. 3]. Наприклад, іспанська компанія Iberdrola у 2024 році залучила 750 мільйонів євро через випуск зелених облігацій для фінансування вітрових ферм у Мексиці та Великій Британії, що демонструє практичну ефективність цього інструменту [2, с. 1]. Для українського бізнесу, який перебуває на етапі післявоєнної відбудови, зелені облігації можуть стати важливим джерелом фінансування, особливо для енергетичного та промислового секторів.

Інтеграція зелених фінансів у корпоративне управління також відіграє суттєву роль у забезпеченні сталого розвитку. Компанії, які впроваджують стратегії, орієнтовані на екологічну стійкість, отримують доступ до ширшого кола інвесторів і можуть оптимізувати свої витрати завдяки енергоефективності. Звіт Міжнародної фінансової корпорації (IFC) зазначає, що за умови прискорення реформ і поглиблення інтеграції з ЄС Україна здатна залучити до 130 мільярдів доларів США приватних інвестицій для зеленої відбудови, що становить третину від загальних потреб у реконструкції [3, с. 10]. Цей потенціал особливо важливий для України, де післявоєнна модернізація потребує значних капіталовкладень. Водночас європейські ініціативи, такі як Європейський зелений курс, спрямовані на мобілізацію 1 трильйона євро протягом десяти років, створюють додаткові можливості для українських компаній, які прагнуть вийти на ринки ЄС [4, с. 1].

Перехід до зелених фінансів, однак, пов'язаний із певними викликами. Високі початкові витрати на впровадження екологічних технологій, таких як встановлення сонячних панелей чи оновлення виробничого обладнання, можуть бути значним бар'єром для компаній, особливо в умовах економічної нестабільності, що характерно для України. Міжнародний досвід свідчить, що державна підтримка у вигляді субсидій чи податкових пільг суттєво полегшує цей процес. У країнах ЄС такі механізми активно застосовуються для стимулювання зелених інвестицій, що дозволяє підприємствам знижувати фінансове навантаження і прискорювати перехід до сталого розвитку [4, с. 2]. Для України впровадження подібних інструментів могло б стати важливим кроком до підтримки корпоративного сектору в умовах післявоєнного відновлення, коли модернізація інфраструктури та промисловості є пріоритетом.

Співпраця з фінансовими інституціями, які спеціалізуються на зелених проектах, є ще одним перспективним напрямом для корпорацій. Такі установи не лише надають доступ до капіталу, але й сприяють розробці стратегій, що відповідають міжнародним стандартам сталості. В Україні прикладом такої діяльності є Ukrgasbank, який із 2016 року співпрацює з IFC для фінансування кліматично орієнтованих бізнесів, зокрема проектів із енергоефективності та відновлюваної енергетики [5, с. 1]. Ця співпраця дозволила банку підтримати низку ініціатив, таких як будівництво сонячних електростанцій, що може слугувати моделлю для інших фінансових посередників. Для українського корпоративного сектору це відкриває можливості для інтеграції у глобальні фінансові ринки, що є важливим у контексті реалізації «Цілей сталого розвитку 2030» та європейської інтеграції.

Зелені фінанси також впливають на трансформацію корпоративної культури, переорієнтовуючи компанії на довгострокові цілі. Замість фокусу на короткостроковому прибутку підприємства дедалі частіше враховують екологічні та соціальні аспекти своєї діяльності. Це відображається у зростанні

попиту на звітність за стандартами ESG, яка стає обов'язковою умовою для доступу до європейських ринків капіталу. У країнах ЄС із 2024 року великі компанії зобов'язані надавати звіти про кліматичні ризики, що стимулює їх до активного впровадження зелених технологій [4, с. 3]. Для українських підприємств, які прагнуть співпраці з європейськими партнерами, це створює додатковий стимул для переходу до зелених фінансів, що може прискорити модернізацію бізнес-процесів і підвищити їхню конкурентоспроможність.

Розвиток зелених фінансів не лише сприяє екологічній модернізації, але й підвищує фінансову грамотність менеджерів компаній, які змушені адаптуватися до нових стандартів оцінки ризиків і можливостей, пов'язаних із кліматичними змінами. Це спонукає до перегляду традиційних підходів до управління фінансами, роблячи їх більш орієнтованими на довгострокову сталість. Такий процес створює передумови для раціональнішого використання ресурсів і залучення інвестицій, що особливо актуально для країн із динамічною економікою, таких як Україна. У перспективі це може не лише зміцнити економічну стійкість компаній, але й сприяти формуванню більш відповідального бізнес-середовища.

Отже, зелені фінанси відкривають перед корпоративним сектором значні перспективи для забезпечення сталого розвитку. Вони дозволяють підприємствам відповідати на глобальні екологічні виклики, залучати нові джерела фінансування та зміцнювати ринкові позиції. Для України, яка стоїть перед завданням післявоєнної відбудови, цей інструмент може стати основою для економічної модернізації, сприяючи залученню міжнародних інвестицій і адаптації до європейських стандартів. Успіх цього процесу залежатиме від скоординованої взаємодії між державою, бізнесом і фінансовими інституціями, а також від здатності адаптувати кращі світові практики до національних реалій. Зелені фінанси не лише сприяють економічному зростанню, але й формують основу для більш стійкого майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Han, J., Gao, H. Green finance, social inclusion, and sustainable economic growth in OECD member countries. *Humanit Soc Sci Commun* 11, 140 (2024). URL: <https://www.nature.com/articles/s41599-024-02662-w>
2. Patrick Henry, Madeleine North What are green bonds and how can they help the climate? Geneva: World Economic Forum, Nov 22, 2024. URL: <https://www.weforum.org/stories/2024/11/what-are-green-bonds-climate-change/>
3. Private Sector Opportunities for a Green and Resilient Reconstruction in Ukraine. Washington: International Finance Corporation, October 24, 2023. URL: <https://www.ifc.org/en/insights-reports/2023/private-sector-opportunities-for-a-green-and-resilient-reconstruction-in-ukraine>
4. Overview of sustainable finance. Brussels: European Commission, 2024. 5 с. URL: https://finance.ec.europa.eu/sustainable-finance/overview-sustainable-finance_en
5. Ukraine's First Green Finance Bank Backs Climate-Smart Businesses. Washington: International Finance Corporation, January 24, 2021. URL: <https://www.ifc.org/en/stories/2021/ukrgasbank>

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Тематичний напрям 5

УДК 336.2

Герчаківський С.Д.

к. е. н, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

Довгаль В.О.

здобувач,
Західноукраїнський національний університет

ЦИФРОВІЗАЦІЯ МИТНОЇ СФЕРИ В ПАРАДИГМІ РОЗВИТКУ ОСОБИСТИХ ФІНАНСІВ

Актуалізація розвитку особистих фінансів та цифровізація на сьогодні - це тематика, яка тісно взаємопов'язана в сучасному діджиталізованому світі. Цифровізація значно спрощує управління фінансами, надаючи людям більше можливостей для ефективного контролю за своїми доходами, витратами та інвестиціями. Поширення та постійний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій здійснює значний вплив на всі сфери суспільних відносин, у тому числі на процеси управління та взаємодії з клієнтами у державному та недержавному секторах. Нові технології змінюють способи взаємодії людей та форми організації їх діяльності, дозволяють створювати нові види продукції, ведуть до якісних змін в економіці та соціальній сфері.

Для всебічного розуміння поняття цифровізація та цифрової трансформації слід згадати напрацювання видатних вітчизняних та закордонних науковців, серед яких можна відзначити дослідження А. МакАфі, С. Бреннан, Д. Креїсс, П.Вайл, С.Ворнер, Ю. О. Нікітіна, О. А. Бурбело, Г. О. Ткачук, Г. Г. Чмерук, В. Р. Краліч, І. А. Бурлакова. Разом з тим, проблематика розвитку особистих фінансів і цифровізації розкрита в теоретичному та прикладному аспектах не в повному обсязі.

Цифровізація як сучасний тренд є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної політики держави [1, с.46]. Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід від біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів). Перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн).

Цифровізація – це один із головних факторів зростання світової економіки в найближчі 5–10 років [2]. Крім прямого підвищення продуктивності, яке отримують компанії від цифрових технологій, є ланцюг непрямих переваг цифровізації, як-то економія часу, створення нового попиту на нові товари й послуги, нова якість та цінність тощо. Не менш важливу роль відіграє цифровізація в сфері особистих фінансів, до найбільш важливих проявів віднесемо наступні.

1. Онлайн-банкінг та мобільні додатки. Цифровізація дозволила банкам та фінансовим установам створити онлайн-банкінг, що значно полегшує управління фінансами. Ви можете: переводити гроші з будь-якої точки світу; перевіряти баланс та історію транзакцій в режимі реального часу; відкривати депозити, брати кредити, здійснювати інвестиції через мобільні додатки.

2. Автоматизація фінансового планування. Цифрові платформи і програми для управління фінансами, такі як Mint або YNAB (You Need a Budget), дозволяють автоматично відслідковувати доходи і витрати, планувати бюджети, прогнозувати фінансові потоки та ставити цілі. Це допомагає людям краще контролювати свої фінанси і заощаджувати.

3. Фінансові технології (FinTech). Фінансові технології активно розвиваються і пропонують нові можливості для інвестування, отримання кредитів або фінансових послуг без необхідності фізичного відвідування банку.

Наприклад, краудфандингові платформи, цифрові платіжні системи (як-от PayPal, Revolut), криптовалюти та децентралізовані фінанси (DeFi) - усе це є результатом цифровізації фінансової сфери.

4. Блокчейн та криптовалюти. Цифрові валюти, такі як біткоїн, ефіріум та інші, використовують технологію блокчейн для забезпечення безпеки та прозорості фінансових транзакцій. Для особистих фінансів це дає можливість здійснювати міжнародні перекази з мінімальними витратами та без посередників.

5. Платформи для інвестицій. Цифровізація дозволяє доступ до ринків капіталу через інтернет-платформи. Тепер будь-хто може інвестувати в акції, облігації, криптовалюти, а також використовувати автоматизовані торгові системи. Це робить інвестиції доступними навіть для людей без великого капіталу.

6. Захист даних і безпека. Цифровізація також вимагає уваги до питань кібербезпеки. Важливо захищати свої фінансові дані від зловмисників. Використання двофакторної автентифікації, надійних паролів і моніторинг шахрайських операцій - це основні кроки для забезпечення безпеки особистих фінансів в онлайн-просторі.

Не менш важливою є митна сфера, яка без сумніву сприятиме розвитку особистих фінансів. Саме упровадження ІТ-інструментів у роботу Держмитслужби наблизить наші митні практики до європейських стандартів

Цифрова ера неухильно і докорінно трансформує світ та Україну. Влада нашої держави постійно акцентує увагу на необхідності якнайшвидшої цифровізації всіх сфер життя, всіх державних установ. І насамперед такого важливого державного органу, як митниця.

Інтеграція України у митний простір ЄС передбачає як гармонізацію нашого митного законодавства, так і наближення митних практик до європейських стандартів. І саме впровадження ІТ-інструментів у роботу Держмитслужби дає можливість успішно реалізувати ці нерозривно пов'язані

між собою процеси. Модерні закони і модерні процедури потребують і модерного електронного інструментарію.

Спрощення відносин між митницею та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, про яке говорив Глава української держави, сприяє мінімізації людського чинника. Відповідно – зменшенню корупції, спрощенню та прискоренню процесів митного контролю та обліку, а також підвищує рівень довіри ЄС до митних служб України.

Тільки сучасні IT-рішення дають змогу здійснювати обмін великими масивами складно структурованої інформації, який лежить в основі митної системи ЄС. Один із останніх прикладів – набрання чинності наказу Мінфіну № 355 від 29.06.23 р., яке стало сигналом до наступного кроку практичної імплементації європейських митних спрощень [3].

Важливо, що митниця надала одна одній доступ до своїх інформаційних баз, що дає змогу оперативно виявляти та блокувати порушення законодавства платниками податків, що завозять товар на митну територію України й потім його реалізують. Ідеться про завищення цін під час реалізації, часто-густо – у багато разів. А на 2024–2026 рр. Держмитслужба розробила багаторічний стратегічний план митниці (multi-annual strategic plan for customs, MASP-C). Це комплексний огляд та засіб звітування про ключові ініціативи у сфері е-Митниці. До документа додані інформація про IT-стратегію, комплексна документація про проєкти та детальний графік їх впровадження. Іншими словами, MASP-C виконує подвійну функцію: встановлює рамки для розвитку електронних митних систем та функціонує як динамічний план впровадження систем, необхідних для успішної євроінтеграції в митній сфері.

Отже, цифровізація української митниці – ключовий тренд її євроінтеграції, що проводиться в екстремальних умовах широкомасштабної війни, який дозволить сприяти розвитку особистим фінансам кожного українця.

Список використаних джерел:

1. Соснін О. Цифровізація як нова реальність країни. *Юридичний вісник України*. 2020. №1. С. 45–54.
2. Україна 2030Е-країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>.
3. Цифровізація як ключовий тренд євроінтеграції української митниці. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3786333-cifrovizacia-ak-klucovij-trend-evrointegracii-ukrainskoi-mitnici.html>

УДК 373.5.015.31:[336:330.16],,364”

Гунчак О.Ю.

аспірант кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича;

Равлюк Т.А.

к.пед.н., доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА SOFT SKILLS СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

В умовах воєнного періоду фінансова грамотність старшокласників набуває особливої значущості, оскільки нестабільна економічна ситуація, інфляція, зростання безробіття та структурні зміни у фінансовій системі України вимагають нових підходів до прийняття фінансових рішень. Молодь, яка за кілька років увійде в економічно активне життя, повинна вміти адаптуватися до змін, аналізувати ризики та приймати обґрунтовані фінансові рішення.

Дослідження показують, що раннє залучення здобувачів освіти до фінансових відносин сприяє їхній успішній адаптації до сучасних економічних реалій у майбутньому.

Окрім традиційних знань про бюджетування, заощадження, інвестиції та управління власними фінансами, важливу роль відіграють soft skills, зокрема критичне мислення, адаптивність, комунікаційні навички, стресостійкість і відповідальність. Вони є ключовими для аналізу інформації, розпізнавання

фінансових шахрайств, управління власними ресурсами та прийняття рішень в умовах невизначеності.

З огляду на глобальні виклики, зокрема реалізацію «Цілей сталого розвитку 2030» [3], інтеграцію України у світовий економічний простір та цифровізацію фінансового сектору, сучасна освіта має не лише надавати базові економічні знання, а й формувати у старшокласників практичні фінансові навички та компетенції, які допоможуть їм успішно адаптуватися до змін.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що стратегії підвищення фінансової грамотності населення України розглядали Р. Бонд, О. Блискавка, Т. Кізима, А. Климчук, Б. Приходько та інші.

Питання впровадження фінансової освіти у закладах загальної середньої освіти України досліджували І. Вітенко, О. Губенко, М. Короденко, О. Костюкова, Т. Смовженко та інші науковці.

Проблемі розвитку soft skills у сучасній українській освіті присвятили свої праці такі науковці, як Н. Бахмат, С. Висотченко, Т. Єрмак, М. Козяр, І. Муравйова, Я. Мар'яно, С. Наход, А. Осадча, Г. Пирожок, О. Повстин, Н. Тимошенко, Т. Форостовська та інші.

Фінансова грамотність – це не лише знання про гроші, банківські продукти чи податки, а й уміння застосовувати ці знання в реальному житті. Саме тому вона тісно пов'язана з розвитком soft skills – гнучких навичок, що допомагають людині адаптуватися до змін, ухвалювати зважені рішення та ефективно керувати власними фінансами.

Однією з ключових навичок є критичне мислення. У сучасному світі інформаційні потоки переповнені фінансовими порадами, маркетинговими трюками та навіть шахрайськими схемами. Вміння аналізувати інформацію, відрізняти правдиві дані від маніпуляцій та ухвалювати самостійні рішення є необхідним для кожного. Наприклад, старшокласники можуть стикатися з рекламними пропозиціями швидкого заробітку, онлайн-курсами, які обіцяють «гарантовані доходи», чи навіть кредитними пропозиціями від мікрофінансових

організацій. Якщо молодь не вміє оцінювати ризики та шукати надійні джерела інформації, вони можуть потрапити у фінансові пастки.

Не менш важливою навичкою є адаптивність. Сучасний фінансовий ринок змінюється дуже швидко, а економічні кризи, інфляційні процеси чи технологічні нововведення вимагають від людей гнучкості у фінансових рішеннях. Наприклад, у періоди нестабільності деякі традиційні способи накопичення грошей можуть стати менш ефективними, і тоді доводиться шукати альтернативи – розглядати інвестування, криптовалюту чи інші інструменти. Старшокласники з розвиненою адаптивністю швидше засвоюють нові фінансові стратегії, ефективніше управляють ризиками та гнучко реагують на зміни в економічному середовищі.

Ще однією важливою навичкою є стресостійкість. Фінансові труднощі, боргові зобов'язання чи непередбачувані витрати можуть стати причиною стресу не лише для дорослих, а й для підлітків, які починають опановувати навички управління грошима. Часто емоційний стан впливає на фінансові рішення: наприклад, імпульсивні покупки, нераціональні витрати або навіть відмова від планування бюджету через страх зробити помилку. Вміння управляти емоціями допомагає приймати обдумані рішення навіть у складних ситуаціях.

Розвиток критичного мислення, адаптивності та стресостійкості разом із фінансовою грамотністю створює базу для усвідомленого та відповідального ставлення до особистих фінансів. Вони допомагають не лише уникати ризиків, а й ефективно використовувати можливості, які надає сучасний фінансовий світ. Саме тому у навчальних закладах варто впроваджувати інтегровані підходи до викладання фінансової грамотності, доповнюючи їх розвитком soft skills, що зробить освіту більш практичною та корисною для молоді.

Щоб успішно орієнтуватися у фінансовій системі України, старшокласникам необхідно оволодіти низкою практичних навичок:

- ✓ планування бюджету та навички заощадження для уникнення фінансових труднощів у майбутньому;
- ✓ оволодіння основами податкової грамотності, специфіки оподаткування та прав споживачів фінансових послуг;
- ✓ вміння безпечно користуватися онлайн-банкінгом та фінансовими технологіями.

Для того, щоб підготувати молодь до фінансово усвідомленого майбутнього, необхідно впроваджувати інноваційні технології навчання: використовувати мобільні додатки (Money Lover, CoinKeeper, Monobank Junior) для управління фінансами, проводити тренінги, інтерактивні ігри (фінансові квести, настільні та онлайн-ігри), вебіари (онлайн-зустрічі з підприємцями, банкірами, економістами), розробка власних бізнес-ідей та ін.

Таким чином, дослідження взаємозв'язку між фінансовою грамотністю та розвитком soft skills серед старшокласників є важливим для формування відповідального економічного мислення молоді, запорукою економічної незалежності, їхньої впевненості у власних рішеннях та здатності адаптуватися до сучасних викликів. що у майбутньому сприятиме сталому розвитку економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Андрієвська В. М., Білоусова Л. І., Сапенко А. А. STEAM-проект із розвитку фінансової грамотності учнів. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5335
2. Барадія Н., Покась Л. Формування фінансової грамотності через впровадження педагогічних технологій. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 23, том 1, 2019. С. 89-94. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720886/1/Покась_Барадія.pdf
3. Цілі сталого розвитку. URL: <https://mon.gov.ua/nauka/innovatsiyna-diyalnist-ta-transfer-tekhnologiy/analitichni-materiali-2/tsili-stalogo-rozvitku>

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Громадські організації (ГО) сьогодні є серцем, голосом та вартовим демократичного суспільства. Їх сила – в солідарності та здатності згуртовувати довкола спільних цілей людей та генерувати їх енергію та ресурси задля сталості цінностей чи проведення суспільних змін. Основою життєдіяльності ГО є довіра населення та донорів до їх ефективності в контексті сприяння вирішенню низки соціальних проблем та посилення індикаторів гатунку життя в громадах. В умовах війни до цілей вітчизняних ГО додалися ще завдання щодо надання гуманітарної, психологічної та реабілітаційної підтримки як населення так й ЗСУ. Відповідно, зростає запит нашого суспільства на новітні та традиційні послуги ГО. Зокрема, на початок 2024 року зареєстровано в Україні 160 тисяч різних неприбуткових організацій, з них – 92,5 тисячі ГО; опитування засвідчили, що баланс довіри загалом до ОГС (організацій громадянського суспільства) в минулому році становив 51,6 %, до волонтерів – 88% й до громадських організацій – 66% [1, с. 34]. Отож, актуалізується проблематика пошуку ефективних стратегій ГО щодо посилення їх фінансової спроможності, зокрема – шляхом використання цифрового інструментарію.

Огляд наукових досліджень ключових аспектів щодо місця та ролі ГО у сучасному суспільстві [2,3,4] дає підстави виокремити такі напрями їх статутної діяльності та цільові сегменти як:

1. Посередники між громадянами та владою – ГО сприяють активній участі громадян у процесах прийняття публічних рішень, адвокації прав і прямого впливу на важливі політичні процеси.

2. Соціальні інновації та послуги – ГО розробляють та впроваджують нові підходи для вирішення соціальних проблем, часто заповнюючи прогалини, що не покривають державні чи бізнесові структури.

3. Контроль влади та, відповідно, боротьба з корупцією – багато громадських організацій займаються моніторингом діяльності державних установ, аналізом бюджетів і антикорупційною діяльністю.

4. Формування активного громадянського суспільства – ГО стимулюють людей до волонтерства, соціальної відповідальності та громадської активності.

5. Розвиток громад та місцевого самоврядування – ГО сприяють розвитку локальних ініціатив, підтримують громадські проекти та працюють над втіленням заходів з підвищенням якості життя на місцях.

6. Залучення міжнародної допомоги та партнерства – ГО відіграють важливу роль у залученні грантів, міжнародної технічної допомоги та ресурсів для розвитку суспільно важливих проектів.

7. Освіта та підвищення обізнаності – ГО ініціюють та проводять тренінги, кампанії та освітні заходи, які допомагають людям отримати знання з прав людини, екології, фінансової грамотності та інших важливих тем.

Зазначений спектр діяльності ГО передбачає транспарентне використання чималих ресурсів, зокрема й фінансових. Як зазначав Пітер Друкер: «Гроші для некомерційної організації – це як кисень для людини: вони не є метою, але без них неможливо працювати»[2, с.48]. Ця теза дозволяє трактувати поняття «фінансова стійкість ГО» як здатність стабільно виконувати свою місію за допомогою ефективного управління ресурсами в аспекті адаптації до зовнішніх змін. Щоб гарантувати на довгострокову перспективу фінансову незалежність ГО повинні: диверсифікувати джерела фінансування (гранти, пожертви, соціальне підприємництво); підтримувати прозорість і підзвітність у фінансовій діяльності; ефективно управляти бюджетом (забезпечувати баланс між доходами та витратами); створювати антикризові резервні фонди; системно адаптовувати фінансову стратегію відповідно до змін

у суспільстві, економіці та законодавстві. Це означає, що стратегією сучасних ГО має бути не просте виживання, а грамотний фінансовий менеджмент та головне – постійна підтримка партнерських взаємин з місцевим бізнесом, асоційованими членами, міжнародними беніфеціарами та органами влади. Мотивацією для партнерів є безперечний факт про те, що кожна інвестована гривня у стійкість ГО повертається в стократ у вигляді відчутних та позитивних змін у нашому суспільстві. Водночас стимулом для ГО розвивати таке партнерство є те, що це є найбільш вірним та простим способом забезпечення своєї фінансової стабільності.

Сьогодні цифрові інструменти відіграють ключову роль у забезпеченні фінансової стійкості громадських організацій, зокрема:

- Інструменти для фандрейзингу та краудфандингу ГО: для залучення пожертв від фізичних осіб (GoFundMe, GlobalGiving, Patreon); спеціалізовані платформи для некомерційних організацій (Give Lively, Classy, Donorbox); для фінансування соціальних і креативних проєктів (Kickstarter, Indiegogo).

- CRM-системи для управління донорами: Salesforce for Nonprofits (потужний CRM для аналізу фінансових потоків) та Bloomerang, DonorPerfect (для управління базами донорів та автоматизації комунікацій).

- Бухгалтерські програми та автоматизація управління фінансами ГО: для обліку фінансів ГО (QuickBooks Nonprofit, Xero Nonprofit, Wave, Zoho Books); для спрощення отримання та обліку фінансових надходжень (PayPal for Nonprofits, Stripe, Razorpay); для пошуку партнерів з корпоративної благодійності (Benevity, Network for Good).

- Інструменти для фінансового прогнозування ГО: для бюджетування та аналізу витрат (Plangrid, Adaptive Insights); для простого фінансового моніторингу (Google Sheets + Tiller Money).

- Платформи для прозорості та звітності ГО: для публікації фінансових звітів (GuideStar, Charity Navigator); для підвищення прозорості використання коштів (Open Budget, Transparency International); для ефективного управління

проектами без зайвих витрат (Trello, Asana, Monday.com) та безкоштовні хмарні сервіси для ГО (Google Workspace for Nonprofits).

- Поліпшення комунікацій інструменти для відеоконференцій (Zoom, Microsoft Teams) та месенджери (Slack, Telegram) полегшують внутрішню координацію команди та спілкування з партнерами.

- Цифровий маркетинг та залучення аудиторії: інструменти соціальних мереж (Facebook, Instagram, LinkedIn) та аналітики (Google Analytics) дозволяють ГО краще комунікувати з цільовою аудиторією.

- Дистанційне навчання та підвищення кваліфікації: освітні платформи (Coursera, Udemy, Moodle) допомагають ГО навчати співробітників, волонтерів та бенефіціарів.

- Кібербезпека та захист даних ГО: шифрування комунікацій (ProtonMail, Signal) та системи багаторівневої автентифікації (Google Authenticator) допомагають захищати конфіденційну інформацію ГО.

- Екологічна стійкість та цифровізація процесів, зокрема використання електронних підписів (DocuSign, Adobe Sign) та безпаперових технологій допомагає зменшити екологічний вплив ГО.

- Автоматизація роботи з волонтерами за допомогою спеціалізованих платформ (Better Impact, VolunteerMatch) дозволяють організаціям ефективніше залучати, координувати та мотивувати волонтерів.

Підсумуюмо, що цифрові технології дозволяють ГО працювати не лише локально, а й у міжнародному масштабі, знаходити партнерів і залучати ресурси з різних куточків світу.

Список використаних джерел:

1. Громадянське суспільство України в умовах війни : звіт з комплексного соціологічного дослідження. Лютий 2024. Київ : КМІС, 2024. 168 с. URL: <http://surl.li/ikwwwx>
2. Пітер Друкер. Виклики для менеджменту XXI століття. КМ-букс, 2020. 240 с.
3. Дослідження потреб і проблем громадського сектору. Фонд Східна Європа. 2023. URL: <https://eef.org.ua/report/doslidzhennya-potreb-i-problemgromadskogo-sektoru-pid-chas-vijny>
4. Дорош І.М., Чаплінський Ю.М., Вей Р.А. Особливості фінансування ГО. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 4. С.38-42.

ОСОБЛИВОСТІ ДОХОДІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної війни, Україна продемонструвала надзвичайну стійкість і рішучість. Однак, руйнівний вплив війни негативно вплинув на усі сфери економіки, мільйони людей втратили роботу та житло. Перед державою постала раніше не існуюча потреба відбудови країни та необхідність пошуку та залучення фінансових ресурсів як іноземних інвесторів, так і внутрішніх ресурсів, у тому числі від наших співвітчизників. Саме тому, рівень фінансової стабільності домогосподарств, достатність їх доходів має визначальний вплив не лише на добробут населення, а й на зниження соціальної напруги та фінансову стійкість держави загалом.

Під час воєнного стану Інститутом демографії та проблем якості життя НАН здійснено дослідження «Соціально-економічного стану домогосподарств України» [1], яке дає можливість порівняти реальні доходи наших співвітчизників у довоєнний період та у період воєнного стану (табл. 1).

Таблиця 1

Показники реального доходу українських домогосподарств у 2021 р. та 2023 р., грн. на особу [1]

(у співставних цінах 2021 року)

Показники	2021 р.	2023 р.
Україна	14491	15160
Сільське населення	13418	12310
Міське населення	15001	16652

Аналіз показників реальних доходів українських домогосподарств свідчить про їх зростання у 2023 р. (15,2 тис. грн.) порівняно із 2021 р.

(14,5 тис. грн.) (табл. 1). Підвищення рівня доходів населення під час війни можна пояснити додатковими соціальними виплатами, наданням грошової допомоги внутрішньо переміщеним особам, фінансовою підтримкою міжнародних партнерів, зростанням заробітної плати окремих категорій громадян (військовим, правоохоронцям, працівникам критично важливих галузей). Разом з тим, детальна оцінка доходів свідчить про їх нерівномірне зростання: особи, які проживають у містах відчули їхнє зростання (від 15,0 тис. грн. у 2021 р. до 16,7 тис. грн. у 2023 р.), а сільські жителі, навпаки, зменшення (від 13,4 тис. грн. до 12,3 тис. грн.).

Особливий інтерес становлять показники структури доходів українських домогосподарств (табл. 2).

Таблиця 2

**Динаміка та структура доходів домогосподарств України
за 2021 р. та 2023 р., % [1]**

Показники	2021 р.	2023 р.
Доходи всього	100	100
Заробітна плата	59,8	61,7
Прибуток та змішаний дохід	5,7	6,4
Доходи від особистого підсобного господарства	2,5	1,7
Доходи від власності	1,2	3,3
Пенсії, стипендії та державні соціальні допомоги	19,8	15,5
Допомога від недержавних волонтерських фондів, організацій (ЮНІСЕФ, ПРООН тощо)	0	0,8
Допомога від родичів	3,2	3,1
Пільги та субсидії	0,4	0,6
Використання заощаджень та позик	1,3	5,6
Інші доходи	1,5	1,3

Порівняльний аналіз структури доходів вітчизняних домогосподарств у період війни та довоєнний період дозволив зробити наступні висновки:

—основним вагомим джерелом особистих доходів є заробітна плата (59,8% та 61,7%);

–показник питомої ваги доходів від підприємницької діяльності зріс від 5,7% у довоєнний період до 6,4% в період війни, що відображає адаптацію бізнесу до нових викликів;

–під час війни населення отримало додаткове джерело доходів у формі допомоги від міжнародних організацій (0,8%), що стало можливим завдяки фінансовій підтримці українців міжнародними партнерами.

Зростання питомої ваги заробітної плати у доходах у період воєнного стану (табл. 2) зумовлено підвищенням її середнього обсягу, що пояснюється кризовими явищами «на ринку праці, де через війну, мобілізацію та міграцію стало критично бракувати працівників» [2]. Дефіцит трудових ресурсів посилюється влітку 2024 р. після прийняття закону про мобілізацію. Європейська бізнес асоціація оприлюднила інформацію, що «у 2024 р. 71% компаній відчували значний дефіцит кваліфікованих кадрів, тому 87% підвищили зарплату своїм працівникам» [2].

Досліджуючи доходи українців під час війни доцільно звернутись також до результатів «Вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств» [3]. Так, 12,2% опитаних не могли забезпечити власні потреби у харчуванні; 33,4% були змушені відмовляти собі у найнеобхіднішому, окрім харчування; 41,0% опитаних вказали на достатній обсяг їх доходів, але вони не мали можливості формувати заощадження.

Аналіз доходів домогосподарств України в період війни демонструє неоднозначну картину: з одного боку, доходи населення зросли, з іншого – спостерігається нерівномірність доходів. Особливо вразливими є сільські домогосподарства, що свідчить про необхідність державної підтримки для забезпечення стабільності рівня життя в усіх регіонах країни. У період воєнного стану значна частина населення продовжує відчувати фінансову нестабільність, що підтверджується даними соціальних опитувань. Вимушене скорочення витрат, відмова від базових потреб та необхідність використання заощаджень свідчать про те, що фінансовий стан домогосподарств залишається складним.

Саме тому, впровадження державних заходів підтримки населення, подальше залучення іноземних партнерів сприятиме фінансовій стабільності вітчизняних домогосподарств та створить підґрунтя для подальшого розвитку України у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Соціально-економічний стан домогосподарств України (за результатами загальнодержавного вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД), грудень 2023 р. – лютий 2024 р.). Київ, 24 липня 2024 р. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/social-economical-state-2023-24>
2. Зануда А. Чи дійсно зарплати в Україні стали більшими. *BBC news Україна*. 14 січня 2025. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cz9exxx3je8o>
3. Соціально-економічний стан домогосподарств України (за результатами загальнодержавного вибіркового обстеження соціально-економічного стану домогосподарств (ОСЕСД), грудень 2023 р. – лютий 2024 р.). Київ, 24 липня 2024 р. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/documents/social-economical-state-2023-24>

УДК: 336

Корбутяк А.Г.,

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Верстюк Х.Л.,

студентка 1 курсу, спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ШЛЯХИ АДАПТАЦІЇ СТУДЕНТІВ У ВНЗ: ОЧИМА СТУДЕНТА

Адаптація до навчання у вищому навчальному закладі є складним і багатогранним процесом, який впливає на загальну успішність студентів. Метою цього дослідження є визначення основних викликів, з якими стикаються студенти в процесах адаптації,

Шкільні роки – це період активного формування соціальної зрілості. Цей період збігається з підлітковим віком і характеризується складним формуванням особистісних рис. Розвиваються такі якості особистості, як цілеспрямованість, рішучість, самостійність, наполегливість, ініціативність і самоконтроль. Однак у 17 – 19 років, коли посилюється пошук власного духовного місця в житті і потреби в осмисленому життєвому самовизначенні,

взаємодія з „іншим”, „новим” може створювати конфлікти і протистояння, що призводить до неадекватних реакцій і оцінок. Необхідно чітко констатувати, що адаптація студентів-першокурсників у новому середовищі вищого навчального закладу та нова система освіти не завжди є успішною. Для школярів, які вступають до університету, це крок у невідоме, і вони на підсвідомому рівні розуміють, що старий спосіб життя не може гарантувати ефективну майбутню діяльність, а розробка нової програми потребує часу. Виникає певна невпевненість, невпевненість у собі та тривога, що обумовлене передусім складністю та динамічністю сучасного життя. Проблеми на цьому етапі зумовлені внаслідок:

1) необізнаності старшокласників зі знаннями, необхідними для майбутньої професії; 2) зниження рівня базової та гуманітарної підготовки випускників; 3) впливу батьків на вибір професії без урахування індивідуальних особливостей абітурієнта.

На думку дослідників Т.Б. Буяльської та М.Д. Прищак «...процес адаптації передбачає, перш за все, активність самого суб'єкта діяльності, яка вимагає осмислення своїх дій і вчинків, пошуку власних шляхів рішень відповідно конкретним умовам життєдіяльності, аналізу характерних особливостей і результатів взаємодії (в даному випадку першокурсника) з новими людьми і обставинами. Адаптація містить у собі складні, багатогранні взаємини людини з довкіллям» [1].

Отже, ознайомимось з основними проблемами у вищому навчальному закладі, які заважають успішній адаптації студентів в цілому, та економічних спеціальностей зокрема:

Соціальна ізоляція – одна з найпоширеніших проблем. Багато нових студентів, особливо з інших міст та країн, відчуваються ізольованими. Така ізоляція може призвести до заниженої самооцінки, депресії і навіть проблем з фізичним здоров'ям.

Академічний стрес є серйозною перешкодою для успішної адаптації. Студенти часто стикаються з високими академічними вимогами, які зможуть збільшити тривогу і відчуття перевантаження. Вони відчують тиск через необхідність підтримувати високу академічну успішність, що може призвести до вигорання і низької мотивації.

Культурні бар'єри також відіграють важливу роль у процесі адаптації. Студенти з різних регіонів і країн можуть зіткнутися з труднощами в розумінні нової культури, мовними бар'єрами і відмінностями в системі освіти. Це може ускладнити їхню інтеграцію в нове середовище і призвести до почуття невпевненості.

Фінансові проблеми є серйозним викликом для багатьох студентів. Для багатьох молодих людей, особливо тих, хто не має стабільного джерела доходу, оплата за навчання, житло та повсякденні витрати можуть бути складними. Це може призвести до додаткового стресу і відвернути їх від навчання.

Недостатня інформаційна підтримка є ще одним серйозним бар'єром. Багато студентів не знають про наявні ресурси та послуги, які можуть їм допомогти в процесі адаптації. Це включає інформацію про академічну підтримку та соціальні програми [2].

Як зазначає В.А. Петрук «...головним призначенням створення умов для адаптації є визнання самооцінки особистості будь-якої людини та її права на розвиток і вираження своєї індивідуальності. Виявлення труднощів, з якими стикаються студенти на першому році навчання у вищому навчальному закладі, та визначення шляхів їх подолання дозволить стимулювати активність студентів до набуття якісних знань, умінь і навичок та уникнути відрахування студентів на першому курсі» [3].

На думку С.В. Шевченко «...індивідуальний підхід до кожного – це принцип роботи викладачів та кураторів, які працюють з ними. Вони мають знайти спільну мову з кожним, відверто спілкуватися, давати поради та

рекомендації як щодо профільного навчання так і до організації їхнього довкілля, об'єктивно оцінювати знання та здатності учнів» [4].

Провівши дослідження пропонуємо низку рекомендацій для полегшення процесу переходу для студентів: однією з них є формування підтримуючих спільнот. Організаційна група підтримки нових студентів дозволить їм обмінюватися досвідом та отримувати емоційну підтримку. Соціальні заходи та клуби за інтересами можуть допомогти побудувати нові дружні стосунки та покращити соціальну інтеграцію.

Психологічна підтримка також є важливим елементом у вирішенні проблем з адаптації. Впровадження програми психологічної підтримки та консультування для стресових і тривожних студентів може значно покращити їхнє психологічне та душевне здоров'я. Корисними також можуть бути тренінги з управління стресом та розвиток навичок емоційного інтелекту.

Орієнтаційні курси допомагають новим студентам розуміти академічні вимоги та культурні особливості навчального середовища. Запровадження програми наставництва, коли студенти старших курсів допомагають новим студентам адаптуватися до навчального процесу, також може бути дуже ефективним.

Фінансова підтримка також важлива для успішної адаптації. Фінансові впровадження полегшать життя студентам, які мають фінансові труднощі, шляхом розвитку системи стипендій або грантів. Надання інформації про можливості підробітку та стажування в компаніях які співпрацюють з навчальним закладом також може допомогти студентам впоратися з фінансовими труднощами.

Також створення централізованого ресурсу інформації про доступні послуги та програми є першим кроком у наданні інформаційної підтримки студентам. Регулярні інформаційні заходи для нових студентів можуть допомогти підвищити обізнаність про можливості підтримки.

Отже, дослідження підкреслює важливість комплексного підходу до рішень проблеми адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі. Запропоновані рішення можуть значно покращити якість життя студентів та сприяти успішності навчального процесу. Підтримка з боку університету та активна участь самих студентів у створенні позитивного середовища є ключовими елементами для успішної адаптації та інтеграції в академічну спільноту. Адаптація – це не лише особистий виклик для кожного студента, але й відповідальність, яку поділяє університетська спільнота. Успішна адаптація нових студентів не тільки покращує навчальне середовище, але й сприяє згуртованості та співпраці академічної спільноти в цілому. Тому важливо продовжувати дослідження на цю тему та впроваджувати інноваційні рішення для покращення умов навчання та проживання студентів в університетах.

Список використаних джерел:

1. Буяльська Т.Б., Прищак М.Д. Теоретичні аспекти адаптації студентів першого курсу до навчання у ВНЗ: 2008. 103 с.
2. Демченко В.А. Самосвідомість як фактор психологічної адаптації першокурсників до навчальної діяльності: Дис ... канд. психол. наук: 19.00.07. Харків, 2006. 185 с.
3. Петрук В.А., Ляховченко Н.В. До питання адаптації першокурсників у ВНЗ. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів, 2023. 34 с.
4. Шевченко С. В. Тренінг підвищення особистісного адаптаційного потенціалу студентів та рівня їх розумової працездатності. *Практична психологія та соціальна робота*. 2022. № 11. С. 17–30.

УДК 338

Ландовський Я.Е.

старший науковий співробітник, канд.юрид.наук
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних
та гуманітарних досліджень НАН України

АНАЛІЗ ЗАКОРДОННИХ ПРАКТИК СТРУКТУРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СТРУКТУРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В ЕКОНОМІЦІ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН

Проблема економічного розвитку та пошук його нових моделей особливо актуалізуються сьогодні, коли світова економіка швидко змінюється і

трансформується. Структурна політика це комплекс заходів спрямованих на зміни в структурі економіки з метою підвищення її ефективності, стійкості та конкурентноспроможності. Вона включає зміни в секторній структурі (перехід від індустріальної до постіндустріальної економіки), модернізацію виробництва (впровадження нових технологій та вдосконалення виробничих процесів), зміни в зайнятості (переміщення робочої сили між різними секторами та професіями) та соціальні та екологічні наслідки, що приводять до впливу трансформацій на якість життя населення та навколишнє середовище. Структурна трансформація з одного боку це процес перебудови економіки, що характеризується інтервальним індикатором – структурним циклом, а з іншого – це зміни, пов'язані з системними викликами. Вони можуть бути спричинені як внутрішніми факторами (інвестиції та наукові дослідження) так і зовнішніми (змінами в попиті та глобалізацією). На жаль на сьогодні не існує загальної теорії структурних змін.

Аналіз сутності глобалізації, її теоретичних засад та наслідків, а також методології глобальних економічних трансформацій досліджено у працях наступних авторів: А. Джонса, П. Дікена, В. Грайдера, М. Капура, Т. Левіта, Д. Розенау, Дж. Стігліца, Дж. Сороса, Дж. Томсона, Дж. Сакса, Р. Робертсона, Т. Фрідмана, С. Хантінгтона, О. Булатової, В. Вергуна, В. Гейця, Т. Дейнеки, Ю. Макогона, Т. Орехової, А. Філіпенка, І. Хаджинова, А. Чухна, О. Шниркова, С. Якубовського та інших.

Загальний висновок проведених теоретичних досліджень полягає в тому, що основне місце в забезпеченні економічного розвитку країни займають проблеми структурної трансформації, які повинні враховувати глобалізаційні виклики. Щодо поняття структурної політики держави то це обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень в економіці, визначення її пріоритетних ланок та оптимального співвідношення між ними. Її призначення полягає в сприянні досягнення такої структури національної економіки, за якої

на даному історичному етапі забезпечуються економічне зростання та вирішення актуальних проблем сьогодення [1].

Визначають три основні моделі структурної політики: американська, японська і європейська модель.

Американська модель побудована на ринкових механізмах, інноваціях і глобалізації. Держава в такій моделі відіграє важливу роль у створенні сприятливих умов для бізнесу, однак її втручання в економіку є обмеженим. Основні її принципи це лібералізація ринків, інноваційний розвиток та підтримка технологій, гнучкість ринку праці, податкова політика орієнтована на стимули для бізнесу, державні інвестиції в інфраструктуру, глобалізація та відкритість ринків.

Європейська модель є гнучкою та адаптивною до викликів часу, що робить її ефективною у різних економічних умовах. Вона спрямована на забезпечення збалансованого розвитку регіонів та зменшення економічних і соціальних диспропорцій між ними з метою підтримки сталого розвитку. Основні принципи такої моделі зосереджені на :координації всіх процесів розвитку на рівні ЄС, солідарності та фінансової підтримки менш розвинених регіонів з метою скорочення розриву між ними, децентралізація ,що виражена в автономії впровадження регіональних проектів, партнерство, що передбачає участь при реалізації програм національних урядів, регіональних органів влади ,бізнесу і громадських організацій та програмування – реалізацію програм через середні та довгострокові програми розвитку [2].

Японська модель структурної політики є однією з найефективніших враховуючи її гнучкість, технологічне спрямування та активну роль держави в економічному розвитку враховуючи активну взаємодію з бізнесом та науковими установами. Основні принципи моделі передбачають створення :державного стратегічного плану та індустріальну політику, партнерство держави та бізнесу, технологічний розвиток та інновації, експортно орієнтована стратегія, гнучкість та адаптивність [3].

Таким чином, визначальною прикметою сучасного світу стали надзвичайно швидкі і глибокі перетворення всіх боків соціально-економічного життя, зумовлені як фундаментальними технологічними інноваціями, так і колосальними соціокультурними зрушеннями глобального масштабу. Разом узяті, вони започаткували нову еру глобального транзиту – переходу до якісно нової світової економіки майбутнього: економіки сталого розвитку; економіки, що не підкорює природу, а розвивається в органічному поєднанні з нею; економіки, яка є інклюзивною і базується на знаннях та розвинених гуманітарних засадах; економіки, в якій людина – не просто фактор виробництва, робоча сила, а головна мета розвитку. Ці зміни не є простим і безболісним процесом, що розвивається рівномірно і поступово, створюючи для всіх однакові можливості та гарантії успіху. Цей процес є надзвичайно суперечливим і конфліктним, повний невизначеностей і альтернатив, не лише поступальних, але й реверсивних тенденцій, які останнім часом навіть примножуються. Він висуне на авансцену світового розвитку нових лідерів, які найкраще опанували та опанують у майбутньому новітні технології і нові принципи організації соціально-економічної діяльності, дадуть найефективніші відповіді на суспільні очікування, що зазнали істотних змін. Процес породжує величезні виклики для всіх без винятку країн світу і, скоріш за все, призведе до деградації неефективних, не інноваційних економік, не здатних знайти відповіді на ці виклики.

Список використаних джерел:

- 1.Дергалюк Б.В. Світові моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 65–68.
- 2.European Commission (2017a). Investing in a smart, innovative and sustainable Industry A renewed EU Industrial Policy Strategy. URL: <https://goo.gl/tEbcS7>
- 3.Особливості менеджменту в економічно розвинутих країнах: японська модель менеджменту. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/management/15419/#>

Ландовський Я. Е.

старший науковий співробітник, канд. юрид. наук
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних
та гуманітарних досліджень НАН України

Михайлюк І.І.

молодший науковий співробітник
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних
та гуманітарних досліджень НАН України

ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОГО СТАНУ ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ

Війна в Україні привела до не тільки до відтоку населення а й коштів з національного бюджету. Головна причина - активна трата коштів та сплата податків українцями за кордоном, що може мати катастрофічні наслідки для економіки України. Саме тому розробка програми повернення українців додому є стратегічним напрямком зовнішньої політики.

Незважаючи на значний інтерес різних представників держави до проблем ВПО та зовнішніх вимушених мігрантів, аспектам цього питання присвячено лише окремі дослідження.

За експертними оцінками на початку війни більшість українських мігрантів за кордон перетинали кордон без значних фінансових заощаджень і перші місяці залежали від соціально-фінансової підтримки країн ЄС. Згодом частина українських мігрантів знаходять роботу та стабільний дохід. Здебільшого значну частину свого доходу вони витрачають житло (45%), на харчування (35%), на медицину (19%), одяг та взуття (10%), пальне (8%), транспортні послуги (4%). Навіть при високому рівні витрат їм вдається робити заощадження та фінансово допомагати рідним в Україні.

Метою даного дослідження є стисло окреслити матеріальний стан внутрішніх та зовнішніх вимушених українських мігрантів, які приїхали в Закарпатську область та прямують через неї транзитом до країн Європи.

Російська агресія та викликані нею міграційні процеси мають суттєвий вплив на матеріальний та фінансовий стан сімей вимушених мігрантів. За даними дослідження більша частина опитаних ВПО та зовнішніх мігрантів (39,6%) має певні фінансові накопичення, а 30% їх теж мала, та уже витратила. Тим у кого вони є наявних накопичень здебільшого вистачить на 3-6 місяців, а 49,4% опитаних потрібна грошова допомога.

Так, на запитання соціологічної анкети «Який приблизний рівень місячного доходу Вашої сім'ї до переміщення?» понад 20% опитаних вказали досить низьку суму доходу - від 6,5 тис. до 10 тисяч грн. Майже 19% респондентів, навпаки, зазначили високі цифри доходу – 50-70 тис. грн. По 14% респондентів вказали суми відповідно до 6.5 тис. грн. і 20-30 тис.грн. 13,5 % респондентів вказали 30-40 тис.грн.

Що ж до поточного стану їх доходів на момент опитування то переважна частина опитаних - 72,5% , зазначили, що мають той чи інший вид доходу, без уточнення який саме. При цьому основними джерелами поточних доходів респондентів дослідження вказано заробітну плату (35,3%), державну допомогу переміщеним особам (32,4%) та різні види пенсій (26,1%). Лише дуже незначний відсоток респондентів зазначили, що отримують доходи від бізнесу та депозитних вкладів.

Що ж до поточного стану їх доходів на момент опитування то переважна частина опитаних - 72,5% , зазначили, що мають той чи інший вид доходу, без уточнення який саме.

Точкове моніторингове соціологічне дослідження підтвердило, що основна маса внутрішньо-переміщених осіб (ВПО) - це люди з дуже різним матеріальним статусом та доходами.

Також зроблено висновок про суттєвий вплив, міграційних процесів, викликаних російською агресією на матеріальний стан сімей вимушених мігрантів. Так, за даними дослідження більша частина опитаних ВПО (39,6%) має певні фінансові накопичення, а 30% їх теж мала, та уже витратила. Тим у

кого вони є наявних накопичень здебільшого вистачить на 3-6 місяців, а 49,4% опитаних потрібна грошова допомога. При цьому основними джерелами поточних доходів респондентів дослідження вказано заробітну плату (35,3%), державну допомогу переміщеним особам (32,4%) та різні види пенсій (26,1%). Лише дуже незначний відсоток респондентів зазначили, що отримують доходи від бізнесу та депозитних вкладів [2].

На основі цього зроблено наукове припущення, що вплив та наслідки міграційних процесів на матеріальний стан сімей вимушених мігрантів значною мірою залежать від початкових умов їх матеріального та фінансового становища, а також можливості працевлаштування на новому місці проживання та інтегрування у місцевий соціум.

Список використаних джерел:

3. На Закарпатті працевлаштовані менше як третина переселенців. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3707255-na-zakarpatti-najbilse-pereselenciv-iz-harkivsini-doneccini-ta-zaporizkoi-oblasti.html>
4. Результати опитування мігрантів, проведені ЗРЦСЕГД НАН України з березня по вересень 2024р.

УДК: 330.8:336

Марченко Т.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ КОНЦЕПЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ В ПОЛІТЕКОНОМІЇ ФРІДРІХА ЛІСТА

Фінансова складова економічного націоналізму в політекономії Фрідріха Ліста є ключовим елементом його концепції розвитку національної економіки. Він наголошував, що фінансова політика держави має бути спрямована на захист та стимулювання вітчизняної промисловості, формування національного капіталу та забезпечення економічного суверенітету. Центральне місце у його теорії займає ідея, що економічне процвітання нації неможливе без активного державного втручання, що включає протекціоністські заходи, інвестиції в

інфраструктуру та стимулювання інновацій [4]. Ліст вважав, що лише через цілеспрямовану економічну політику можна досягти довготривалого економічного зростання та стабільності.

Фінансова політика, за Лістом, повинна будуватися на принципах довгострокового національного інтересу, а не короткострокового збагачення окремих економічних агентів. Він наголошував, що розвиток фінансових інститутів має підтримувати реальний сектор економіки, сприяти індустріалізації та підвищенню конкурентоспроможності національного виробництва. Ліст виступав за створення національних банків, які б надавали доступне кредитування для підприємств, особливо у стратегічних галузях. Він підкреслював, що фінансова система має забезпечувати стійке зростання, а не бути лише інструментом для спекулятивного збагачення [8].

У цьому контексті можна побачити паралелі з сучасною теорією поведінкових фінансів, яка враховує психологічні чинники впливу на економічні рішення. Ліст, хоча і не використовував сучасних термінів, розумів, що фінансова поведінка суб'єктів залежить не лише від раціонального розрахунку, а й від емоцій, національних переконань та колективних очікувань. Він визнавав, що впевненість у стабільності економічної політики відіграє важливу роль у формуванні інвестиційних рішень [3].

Одним із ключових поведінкових аспектів, які простежуються в концепції Ліста, є ефект статус-кво. Це пояснює прихильність до національних економічних стратегій, які забезпечують стабільність та передбачуваність розвитку. Державна підтримка ключових галузей промисловості є своєрідною поведінковою відповіддю на невизначеність міжнародних ринків, що дозволяє уникати ризиків, пов'язаних із надмірною залежністю від зовнішніх фінансових потоків. Ліст розглядав державу як регулятора економічної поведінки, що допомагає уникати криз та підтримувати соціально-економічну рівновагу.

Також варто відзначити вплив когнітивних упереджень на формування фінансової політики в рамках економічного націоналізму. Наприклад,

упередження доступності, коли економічні рішення базуються на найбільш видимих прикладах успішної індустріалізації, пояснює вибір державного протекціонізму як засобу фінансової підтримки вітчизняних виробників. Ліст передбачав, що національні уряди можуть демонструвати надмірний оптимізм щодо власного потенціалу розвитку, що також є поширеним явищем у поведінкових фінансах. Він підкреслював, що національні економічні стратегії повинні враховувати не лише економічні, а й психологічні аспекти прийняття рішень [4].

Довіра до фінансових інституцій та державних економічних стратегій, яку Ліст вважав ключовою умовою успішного розвитку, також тісно пов'язана з поведінковими аспектами. Вона формує довгострокові інвестиційні очікування, стимулює заощадження та сприяє розвитку національних банківських систем. У цьому контексті можна говорити про роль наративної економіки, яка пояснює, як економічні історії та національні ідеї впливають на фінансову поведінку громадян і підприємств. Ліст наголошував, що економічна політика повинна базуватися на спільному усвідомленні суспільством економічних цілей і сприяти довгостроковому процвітання [2].

Сучасні економічні дослідження підтверджують багато аспектів концепції Ліста, зокрема необхідність поєднання фінансових та промислових політик для досягнення стійкого розвитку. Успішні національні економіки, такі як Німеччина чи Південна Корея, використовували подібні підходи, спрямовані на підтримку стратегічних галузей та збереження національного контролю над фінансовими ресурсами. Ліст підкреслював, що економічна незалежність неможлива без ефективної фінансової стратегії, яка запобігає зовнішньому тиску та захищає національні інтереси [5].

Також важливо зазначити роль фінансової освіти у зміцненні національної економіки. Ліст вважав, що розвиток людського капіталу є ключовим фактором успішного економічного зростання, а освічені громадяни більш відповідально підходять до фінансового планування та інвестицій. У

сучасних умовах це підтверджується значним впливом рівня фінансової грамотності на економічну стабільність країни. Державні програми, спрямовані на підвищення фінансової грамотності населення, можуть слугувати ефективним інструментом економічного зростання.

Отже, концепція фінансової політики в економічному націоналізмі Ліста значною мірою перегукується із сучасними теоріями поведінкових фінансів [6]. Вона акцентує увагу не лише на раціональних економічних моделях, а й на психологічних факторах, що впливають на фінансові рішення. Такий підхід дозволяє глибше зрозуміти механізми економічного розвитку та розробити ефективніші фінансові стратегії для сучасних національних економік. Розширений аналіз концепцій Ліста дає можливість оцінити значення державної фінансової політики в умовах глобалізації та викликів сучасної економіки, що робить його ідеї актуальними для формування стійкої національної фінансової системи. Крім того, адаптація цих принципів до сучасних економічних реалій може сприяти створенню ефективних механізмів розвитку національних економік у довгостроковій перспективі.

Фінансова складова концепції економічного націоналізму Ліста полягає у створенні ефективної системи державного регулювання фінансів, що сприяє розвитку національної промисловості, інфраструктури та внутрішнього ринку. Його ідеї можуть бути корисними для України в умовах сучасних економічних викликів, зокрема у сфері фінансового суверенітету та економічного розвитку [1; 7]. Розвиток фінансового сектору, згідно з Лістом, є важливим елементом побудови стійкої та незалежної національної економіки. В умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції його підходи можуть бути застосовані для підтримки національного виробника, стимулювання інновацій та формування довгострокових економічних стратегій.

Список використаних джерел:

1. Васенко В.К. Економічний націоналізм в політекономії Фрідріха Ліста та його актуальність для сучасної України. Вчені записки Університету «КРОК», 2018.

- (4(52), 7-21. URL: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2018-52-7-21> (дата звернення: 26.03.2025)).
2. Кондзьолка В. Економічний націоналізм як складова національної ідеї. 2011. URL: <https://spilka.pt/index.php/3-novini-v-ukrayini/novyny-ukraina/419-2009-12-23-02-02-21> (дата звернення 27.03.2025).
 3. Кондратенко Д. Економічний націоналізм: політичні теорії. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. 2010. Випуск 47. 227-239.
 4. Ліст Ф. Національна система політичної економії. Пер. з нім. Михайло Гавриш. К.: Наш Формат, 2021. 368.
 5. Панченко В.Г. Особливості реалізації політики економічного націоналізму в умовах лібералізації міжнародних економічних відносин: досвід азійських країн. Інвестиції: практика та досвід, 2018. №3. 36-42.
 6. Панченко В.Г., Резнікова Н.В. Політика економічного націоналізму: від витоків до нових варіацій економічного патріотизму. Економіка і держава, 2017. № 8. 4-8.
 7. Панченко В.Г. Резнікова Н.В. Хто такі «економічні націоналісти» в Україні? Сім відповідей на важливі питання. 2017. URL: <https://pvg.in.ua/2017/05/29/hto-taki-ekonomichni-naczionalisty-v-ukrayini-sim-vidpovidej-na-vazhlyvi-pytannya/> (дата звернення: 28.03.2025).
 8. Резнікова Н.В. Методологічні засади економічного націоналізму. Економіка та держава, 2017. №7. 4-8.

УДК 336.11.531.2:005.642:159.942

Материнська О.А.

к.е.н., доцент кафедри фундаментальних і
приватно-правових дисциплін

Серпанюк Д.В.

здобувач вищої освіти

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

УПРАВЛІНСЬКІ ФІНАНСОВІ РІШЕННЯ: АНАЛІЗ ВПЛИВУ ЕМОЦІЙНИХ ФАКТОРІВ

Ухвалення фінансових рішень є складним процесом, що часто виходить за межі раціонального аналізу та включає емоційні чинники. Серед основних емоцій, що впливають на цей процес, виокремлюють страх, жадібність та самовпевненість, які можуть суттєво змінювати поведінку інвесторів та інших учасників фінансового ринку.

Дослідження ролі емоцій у процесі ухвалення фінансових рішень через аналіз їх вплив на поведінку інвесторів є важливим в умовах невизначеності та динамічних суспільних змін. Визначення взаємозв'язків між емоціями та когнітивними упередженнями дозволить покращити розуміння факторів, що впливають на раціональність фінансових рішень.

Згідно з дослідженнями Канемана та Тверські, емоції значно впливають на ухвалення рішень через когнітивні упередження, зокрема ефект втрати, що часто є результатом страху. Вони розробили теорію перспектив, яка пояснює, чому люди частіше уникають ризиків, коли йдеться про можливі втрати, ніж про можливі виграші [1]. Ліпич Л. та інші у своїй роботі «Вплив поведінкових чинників на прийняття інвестиційних рішень» зазначають, що емоції відіграють ключову роль у процесі прийняття інвестиційних рішень. Вони підкреслюють що страх може призводити до уникнення ризикових, але потенційно вигідних інвестицій, тоді як жадібність може спонукати до надмірного ризикування [2]. В.Барбер та Т.Оден наголошують на важливості самовпевненості, що є однією з основних причин помилок інвесторів. Наприклад, надмірна самовпевненість часто спонукає до частішого укладання угод, що в підсумку може знижувати фінансові результати через зростання операційних витрат [3].

Аналізуючи всебічні наукові дослідження, можна робити висновок, що страх здатний викликати надмірну обережність або навіть відмову від інвестування, особливо в умовах економічної нестабільності. Ця емоція пов'язана з ефектом втрати, коли люди схильні уникати ризиків навіть тоді, коли ймовірність успіху перевищує можливі втрати. Жадібність, навпаки, штовхає на необдумані ризики, що призводять до значних втрат, особливо коли ринок демонструє тенденцію до зростання. Надмірне бажання отримати високий прибуток може сприяти формуванню фінансових бульбашок, коли ціни активів значно перевищують їхню реальну вартість. А от самовпевненість є двояким фактором: з одного боку, вона може сприяти прийняттю рішень у невизначених ситуаціях завдяки впевненості у власних знаннях та здібностях. З

іншого боку, надмірна самовпевненість призводить до недооцінки ризиків та переоцінки власних можливостей, що особливо небезпечно в умовах ринку.

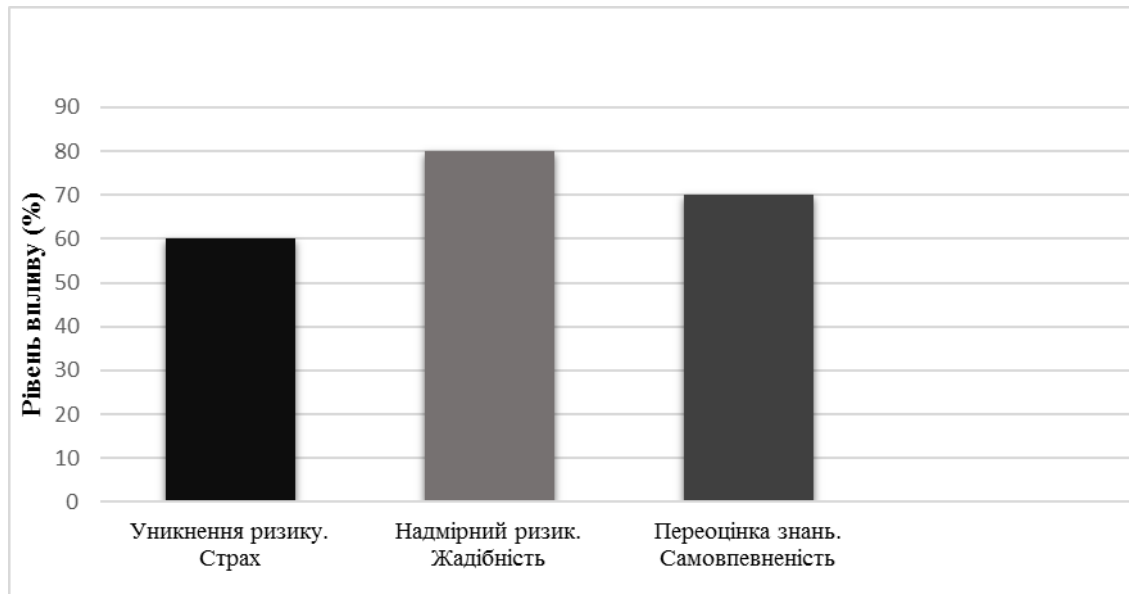

Рис. 1. Вплив емоцій на ухвалення фінансових рішень*

**сформовано авторами на основі літературних джерел*

Отже, ми бачимо, що ці емоції – страх, жадібність та самовпевненість – мають прямий вплив на поведінку інвесторів. Але як саме ці настрої відображаються на ринку в цілому? Для того, щоб виміряти настрої інвесторів ринку, аналітики CNNMoney розробили Індекс страху та жадібності. Він показує, чи справедливо оцінений фондовий ринок і як сильно інвестори готові ризикувати на даний момент. Низькі значення індексу вказують на панічні настрої та небажання ризикувати, тоді як високі значення свідчать про надмірну жадібність та можливе переоцінювання активів [4].

Інтерактивна дія страху, жадібності та надмірної самовпевненості може спричинити нелінійні та стохастичні результати у фінансовому прийнятті рішень, коли інвестори відхиляються від раціонального аналізу на користь емоційно-зумовлених реакцій. Критичне осмислення цих емоційних конструктів є необхідним для розробки ефективних стратегій мінімізації ризиків та оптимізації фінансових показників.

В умовах динамічного та невизначеного ринку, розуміння взаємозв'язку між емоціями та когнітивними упередженнями є критично важливим для

розробки ефективних стратегій управління ризиками. Інтерактивна дія страху, жадібності та самовпевненості може призвести до нелінійних та стохастичних результатів, що вимагає від інвесторів та фінансових аналітиків критичного осмислення емоційних конструктів та розвитку навичок емоційного інтелекту.

Список використаних джерел:

1. Tversky, A., Kahneman, D. The framing of decisions and the psychology of choice. Environmental Impact Assessment, Technology Assessment, and Risk Analysis. Springer, Berlin, Heidelberg, 1985. P. 107-129.
2. Ліпич Л. Г., Кушнір М. А., Хілуха О. А., Волинець І. Г. Вплив поведінкових чинників на прийняття інвестиційних рішень. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. 2023. Вип. 38. С. 60-67.
3. Barber B. M., Odean T. Boys will be Boys: Gender, Overconfidence, and Common Stock Investment. The Quarterly Journal of Economics. 2001. Vol. 116, no. 1. P. 261-292.
4. Techiiia. Індекс страху і жадібності: як інвестору слідкувати за пульсом фінансових ринків URL: <https://techiiia.com/ua/news/indeks-strahu-i-zhadibnosti-yak-investoru-slidkuvati-za-pulsom-finansovih-rinkiv> (дата звернення: 19.03.2025).
5. Материнська О.А., Корнієнко Д.О. Використання фінансових інструментів українцями. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування, забезпечення*: матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 23-24 травн. 2024 р. С. 268-270.

УДК: 336.1(330.1)

Сидор І.П.

к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ У ФОКУСІ НАДБАНЬ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

Як науку, поведінкові фінанси почали розглядати після фахових публікацій Вейнер де Бондта та Річарда Тейлора в журналі Journal of Finance у 1985 році. Ці роботи були присвячені науковим дослідженням впливу психоемоційних чинників людини на рух біржових котирувань та обсяг отриманого прибутку інвесторами з позиції їх надмірно гострої реакції на інформацію, незалежно від того, хороша вона чи погана. В основу досліджень було покладено теорію людського буття, пізнання людиною дійсності і як результат – формування теорії пізнавального дисонансу, яка пізніше була

названа теорією когнітивного (розумовий процес, побудований на основі уяви та логіки) дисонансу. Пізнавальний (когнітивний) дисонанс виникає на рівні людської підсвідомості як суперечність між переконаннями особистості (внаслідок наявних класичних знань про людину, суспільство, економіку, фінанси) та реальністю, в середовищі якої відбуваються економічні процеси. Когнітивний дисонанс пов'язаний із виникненням внутрішнього психологічного конфлікту чи дискомфорту, внаслідок зіткнення суперечливих знань і переконань щодо явища чи об'єкта при якому його складові елементи заперечують один одного. Таким чином, досягнення усвідомленого консенсусу призводить до прийняття, досить часто, нераціональних фінансових рішень. Ще у 1979 році Амосом Тверські та Даніелем Канеманом було виведено «теорію можливостей» (*prospect theory*), яка у подальшому послужила основою вивчення предмету «Поведінкові фінанси» (*Behavioral Finance*).

Авторами було проведено ряд досліджень стосовно типової поведінки людини, яка не ставить за мету опиратися на економічні знання, постулати, а лише на реальні практичні дії, керовані, здебільшого інтуїтивними навиками. Ними було сформовано єдину теорію щодо стандартизації нераціональної поведінки – евристики (відображення різниці між раціональними стратегіями і реальною поведінкою людини) [1]. Евристика (*від гр. heuriskein* — «знайти», «відкрити») — це метод або прийом пошуку рішень і оцінок, який зазвичай спрощує процес мислення або ухвалення рішення, зменшуючи складність завдань. Хоча евристика може бути досить корисною при необхідності щоденного швидкого прийняття рішень, проте, вона може часто призводити до систематичних помилок або упереджень, впливати на якість прийнятих рішень, особливо в складних або невизначених ситуаціях. Евристику вважають неформальним або інтуїтивним методом, який дозволяє зекономити час і зусилля, однак він не завжди призводить до оптимальних результатів.

До позитивних аспектів використання теорії евристики доцільно віднести те, що її використання допомагає спростити складні проблеми, особливо в

умовах обмеженої інформації або невизначеності. Негативними аспектами її застосування, що відмічаються її противниками є те, що вона може часто призводити до помилок і систематичних упереджень, сприяти прийняттю неоптимальних рішень чи ігнорування важливих фактів. У фінансовій сфері такий негативний аспект проявляється у вигляді нераціональних інвестицій, фінансових бульбашок, паніки на ринку чи недооцінки ризику. Відтак, для забезпечення раціональних фінансових рішень використання методів та прийомів евристики не завжди можуть бути доцільними.

Поведінкові фінанси стали окремим напрямом дослідження фінансів, що вивчає, яким чином психологічні фактори та ментальний стан (емоції) впливають на прийняття фінансових рішень індивідуумами та ринковими учасниками загалом. Вони відрізняються від традиційної класичної теорії фінансів, яка передбачає, що люди діють раціонально, маючи всю необхідну інформацію для прийняття оптимальних рішень. Поведінкові фінанси розглядають не завжди раціональні рішення економічних агентів через вплив когнітивних упереджень, емоцій і соціальних факторів. Поведінкові фінанси стали сьогодні важливою складовою фінансового менеджменту, фінансового аналізу та впроваджуються у сферу публічного управління, адже дозволяють краще розуміти прагматичні рішення та поведінкові обмеження раціональності суб'єктів фінансових відносин. Ефективне використання цих знань дозволить впливати на фінансову поведінку економічних агентів з метою оптимізації стратегії публічного управління в частині виконання ними своїх функцій, забезпечення інтересів бізнес – спільнот та громадськості.

В останні роки активізувалися наукові дослідження у сфері поведінкових фінансів. Дослідження наукових поглядів на сутність поняття «поведінкові фінанси» дозволив зробити ряд узагальнень щодо його трактування. Практично усіма науковцями – дослідниками як вітчизняними, так і зарубіжними у сфері поведінкових (біхевіористичних) фінансів визначено їх зміст через призму окремого напрямку науки про фінанси. Так, О. Кальченко та О. Зеленська

відмічають, що поведінкові фінанси є «галуззю наукових знань, яка вивчає вплив емоцій, когнітивних упереджень і соціальних факторів на фінансову поведінку особистості» [2]. На думку Б. Карпінського поведінкові фінанси є «сферою науки, яка вивчає, як психологія людини (людей), а через неї вже учасники фінансових відносин, обумовлює та впливає на процес прийняття їхніх фінансових рішень, виходячи із поєднання раціональності й ірраціональності, починаючи від рівня домогосподарств та закінчуючи глобальними фінансовими ринками» [3].

С. Кузьмук наголошує, що поведінкові фінанси є «науковим напрямом, який на засадах міждисциплінарності обґрунтовує закономірності, причини і наслідки прийняття неідеальних економічних рішень та під впливом поведінкових упереджень щодо сприйняття інформації, емоційними та дієвими характеристиками агента прийняття рішень» [4]. Р. Феліція вбачає у поведінкових фінансах «вчення, яке досліджує вплив психологічних чинників на розвиток фінансових ринків» [5]. М. Ліпін і Т. Повод розглядають поведінкові фінанси як «фінансову теорію, яка досліджує процес прийняття рішень інвесторами на основі психологічних чинників та вплив цих рішень на стан фондового ринку» [6; 7].

Зарубіжні вчені розділилися у поглядах на поняття «поведінкові фінанси». Одними з них запропоновано розглядати це поняття аналогічно як і вітчизняними дослідниками, через призму наукових пошуків, парагмидалного формування [8; 9; 10; 11;], а іншими – дане поняття ототожнено з визначенням фінансової поведінки [6; 12; 13; 14; 15; 16; 17]. Зокрема, Т. Шефрін обґрунтовує зміст поведінкових фінансів як «вчення, яке досліджує вплив психологічних явищ на фінансову поведінку» [8]. Р. Дж. Ріттер вбачає у поведінкових фінансах «парадигму, яка вивчає фінансові ринки, використовуючи ширші моделі, ніж ті, які засновані на теорії корисності і арбітражних припущеннях, тобто основою поведінкових фінансів є обмеження арбітражу та використання принципів психології» [9], а Б. Бербер, Т. Одеан та Р. Кішор наголошують, що

«поведінкові фінанси сприяють розвитку фінансової теорії, включаючи аспекти людської поведінки у фінансовій моделі» [10; 11]. Водночас, розкриття змісту поведінкових фінансів з позиції прагматичної фінансової поведінки агентів та прийняття ними фінансових рішень розглядають: М. Стетмен [12], М. Помпіан [13], Р. Олсен [15], М. Сьюелл [16], Ю. Фромле [17]. Такі погляди можуть мати місце, адже межа між прагматизмом фінансової поведінки і теорією поведінкових фінансів досить тонка, вони співвідносяться між собою за принципом «теорія без практики – мертва, а практика без теорії – сліпа». Серед зарубіжних науковців поширеним є близький за змістом вислів «теорія без практики мертва і безплідна, практика без теорії безкорисна і пагубна» [16]. Лише симбіоз понять «фінансова поведінка» і «поведінкові фінанси» дозволяє дати більш повну їх характеристику і досліджувати явища та процеси у взаємозв'язку і взаємодоповненості.

На нашу думку, поведінкові фінанси є новітнім напрямом фінансової науки, спрямованим на дослідження впливу ряду поведінкових (психологічних, соціальних, культурних) факторів та фінансових моделей на раціональну, обмежено раціональну та повністю ірраціональну поведінку суб'єктів фінансових відносин як в умовах сталого внутрішнього і зовнішнього середовища, так і в умовах стійкої невизначеності та ризику, здатної сприяти забезпеченню фінансових інтересів суб'єктів прийняття рішень та залежних від цих рішень осіб. Таке визначення поведінкових фінансів акцентує увагу на:

- 1) науковій складовій в частині побудови теоретичного концепту наукових теорій, концепцій, гіпотез та методології наукового дослідження;
- 2) поведінкових факторах впливу на фінансову поведінку суб'єкта прийняття рішення;
- 3) фінансових моделей суб'єктів фінансових відносин (держави, суб'єктів господарювання, домогосподарств);
- 4) врахування у дослідженнях як раціональної, помірно раціональної, так і повністю ірраціональної фінансової поведінки економічних суб'єктів;

5) середовищі прийняття рішень, яке може бути сталим або/та визначатися умовами нестабільності і ризику;

6) відповідальності окремих суб'єктів прийняття рішень не лише за забезпечення власних, індивідуальних фінансових інтересів, а і певних категорій громадян, фінансовий добробут яких прямо залежить від цих управлінських рішень (рішення публічної влади у сфері публічних фінансів).

Слід відмітити, що сучасний рівень наукових досліджень поведінкових фінансів має обмежений (однобокий) характер та стосується виключно домогосподарств, окремих індивідів, як одних із суб'єктів фінансових відносин, і досліджує їх діяльність в площині дії фінансових ринків. Щоправда, в останні роки активізувалися наукові дискусії з дослідження поведінкових фінансів на рівні підприємств і організацій, малого бізнесу і лише поодинокі, фрагментарні дослідження стосуються фінансової поведінки та поведінкових фінансів, акцентованих на рівні функціонування органів публічної влади. Відтак, подане нами визначення поняття «поведінкові фінанси» стосується усіх суб'єктів прийняття фінансових рішень і може досліджуватися як під кутом зору приватних, так і публічних фінансів.

Список використаних джерел:

1. Талер Р. Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення / пер. з анг. С. Крикуненко. Київ: Наш формат, 2018. 464 с.
2. Кальченко О., Зеленська О., Лесун С. Фінансова поведінка домогосподарств у контексті розвитку поведінкових фінансів. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4 (36). С. 280-291.
3. Ліпич М.А. Поведінкові фінанси : концептуалізація поняття. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2014. Т. 19. С. 54–58.
4. Barberis N., Thaler R. A Survey of Behavioral Finance. *Handbook of the Economics of Finance*. 2003. (Elsevier). P. 1053–1128.
5. Ritter J. R. Behavioral Finance. *Pacific-Basin Finance Journal*. 2003. Vol. 11. №. 4. P. 429–437.
6. Statman M. What Is Behavioral Finance. *Handbook of Finance*. 2008. Vol. II. John Wiley & Sons, Inc.: 79–84.
7. Barber B., Odean T. Trading Is Hazardous to Your Wealth: The Common Stock Investment Performance of Individual Investors. *Journal of Finance*. 1999.
8. Shefrin H. A Behavioral Approach to Asset Pricing. *Finance Series Oxford*: Academic Press, 2008.

9. Pompian M. M. Behavioral finance and investor types : managing behavior to make better investment decisions. Hoboken, N. J.: Wiley finance series, 2012 John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
10. Olsen R. A. Behavioral Finance and Its Implications for Stock-Price Volatility. *Financial Analysts Journal*. 1998. № 54, Vol. 2. P. 10–18.
11. Kishore R. Theory of Behavioral Finance and its Application to Property Market: A Change in Paradigm. *Australian Property Journal*. 2004. Vol: 38. P. 105–111.
12. Felicia R. The impact of behavioral finance on stock markets. *Annals of the «Constantin Brancusi» University of Targu Jiu, Economy Series*. 2012. № 3.
13. Sewell W. Behavioural Finance. University of Cambridge, 2007.
14. Fromlet H. Behavioural finance – theory and practical application. *Business Economics*. 2001. № 7(1). С. 50–69.
15. Повод Т. М., Адвокатова Н. О. Поведінкова економіка: сутність та концептуалізація поняття. *Таврійський науковий вісник*. Серія: «Економіка». 2020. Випуск 2. С. 213-222.
16. Карпінський Б. А. Поведінкові фінанси як ефективний базис відображення раціональності і нераціональності фінансових рішень у системі державотворчого патріотизму нації. *Бізнесінформ*. 2020. № 6. С. 282-291.
17. Кузьмук С. Г. Біхевіористичні фінанси: теоретична концептуалізація та закономірності використання в економіці. Дисертація на здоб. ступеня канд. екон. наук, спеціальність 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки. Чернівці: 2019. 227 с.

УДК 330+338.2

Ткач Є. В.,

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ТЕОРІЯ ПОВЕДІНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ І ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

Як зазначає лауреат Нобелівської премії з економіки Р. Талер, поведінкові аспекти економіки вже більшою чи меншою мірою проникли в усі сфери цієї науки, однак існує напрям, який, на його думку, поки що протидіє такому процесу більше за всіх, – це макроекономіка (наука, яка вивчає закономірності функціонування і розвитку економіки держави загалом, державне регулювання (ведення економічної політики) й ін.). Теорія поведінкової економіки обґрунтовує закономірності, причини та наслідки прийняття неідеальних за змістом економічних рішень через існуючу інформаційну асиметричність [3]. Практика показує, що насправді обсяги інформації, які отримують суб'єкти

економічних відносин, настільки великі, що визначити чи перевірити її достовірність дуже складно. Підтвердженням наведеної вище тези в науці слугує концепція асиметричності інформації, яка пояснює, що з огляду на об'єктивні та суб'єктивні фактори, що впливають на поширення інформації, вона з різною достовірністю і швидкістю доходить до господарюючих суб'єктів, поведінка яких відображає реакцію на таку інформацію [4].

В умовах існування інформаційної асиметричності та виявлення різних емоційних реакцій на інформацію формуються раціональне й ірраціональне мислення. Відповідно, особливості мислення мають вплив на мотивацію економічних суб'єктів та їхню поведінку і дії. Цілком очевидно, що усунути інформаційну асиметричність, а відповідно – схильність до вияву ірраціональності у поведінці людей і всіх економічних суб'єктів неможливо. Тому, важливо розуміти яким чином з урахуванням відповідних обставин можна забезпечити соціально-економічний розвиток держави, та власне зробити процес прийняття рішень і діяльність (поведінку) людей та зміну стану середовища загалом більш керованими.

Безумовно, здійснити вплив на особливості мислення, мотивацію, очікування та поведінку економічних суб'єктів й інституційне середовище загалом для досягнення тих чи інших цілей соціально-економічного розвитку можна тільки шляхом координації та щільної взаємодії економічної політики з іншими видами політик: соціальною, гуманітарною й інформаційною політиками, державною політикою у сфері маркетингу і брендингу та ін.

Представники теорії поведінкової економіки доводять, що поведінка людей залежить від того, як їм подається інформація, внаслідок чого формуються судження, які впливають на процес мислення [2]. Так як суб'єкти економічних відносин приймають рішення на основі інформації яку вони отримують, то важливе значення має поширення інформації про орієнтованість людей на успіх, моральні цінності, усвідомлення славетної історії своєї країни тощо, власне поширення інформації про те, що відповідає стратегічним

пріоритетам і цілям соціально-економічного розвитку держави, а також здійснення ефективної інформаційної комунікації із суспільством й належному інформаційному супроводі прийнятих рішень при розробці і реалізації державної політики.

У цьому контексті з огляду на актуальність у сучасних умовах ідей, які висловлюють розробники теорії поведінкової економіки і нової інституційної економічної теорії зауважимо, що засоби економічної політики у взаємозв'язку з іншими видами політики у системі державного регулювання доцільно застосовувати для сприяння:

- популяризації підприємницької культури серед молоді (для неї має стати цінністю створення власного бізнесу і покращення функціонування екосистеми стартапів), формуванню в суспільстві іміджу (бренда) добропорядного підприємця та розвитку соціально відповідального й інноваційно активного власного бізнесу;

- гуманізації суспільних відносин, розвитку національної культури, освіти та науки, системи соціального захисту населення, формуванню громадянського суспільства та збройних сил держави, збереженню довкілля й ін.

- формуванню бренда успішної країни і створенню унікального образу країни з її культурою й історією (передусім розроблення національних історичних наративів);

- створенню доброзичливої емоційної атмосфери у суспільстві, популяризації моральних цінностей, поширенню інформації про успіхи та досягнення в історії держави, розвитку культури колективних взаємовідносин, підвищенню ступеня впевненості й задоволеності громадян своїм становищем та ін. [4].

Саме позитивні емоції та формування позитивного мислення й очікувань дасть змогу стимулювати людей до різних активностей та здійснення продуктивної діяльності, і таким чином вплинути на зміну моделі поведінки та забезпечити інституційні трансформації, ефективне функціонування економіки

й підвищення добробуту громадян. Власне, ще один з основоположників інституційного напрямку (соціально-психологічного інституціоналізму) Т. Веблен [1], який поняття «інституція» використовував на позначення способів мислення і дій, зазначав, що інституційна трансформація спрямована на зміну системи поглядів та патернів поведінки людей і суспільства загалом.

Список використаних джерел:

1. Гайдай Т. В. Інституція як інструмент інституційного економічного аналізу. *Економічна теорія*. 2006. № 2. С. 53-64
2. Канеман Д.Д. Теорія перспектив: аналіз прийняття рішень під ризиком. *Економетрика*. 2016. № 8. С. 263–291.16.
3. Талер Р. Поведінкова економіка. Чому люди діють ірраціонально і як отримати з цього вигоду. 3-тє видання. Пер. з англ. С. Крикунової. Київ: Наш формат, 2022. 464 с. 2. Талер Р. Поведінкова економіка. Як емоції впливають на економічні рішення. Київ: Наш формат, 2018. 280 с.
4. Ткач Є. Вплив неформальних інституцій на морально-психологічний і емоційний стан суспільства (необхідність його урахування при реалізації економічної політики). *Ефективна економіка*. 2024. № 4.

УДК 330.101.541:658.155

Хорошун В.В.

к.е.н., доцент кафедри інформаційної економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

ПОВЕДІНКОВІ МОДЕЛІ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ

Фінансові ринки традиційно вивчалися через призму класичних економічних моделей, які припускають раціональність усіх учасників і ефективність ринку. Проте наукові дослідження останніх десятиліть виявили, що реальна поведінка інвесторів часто відрізняється від передбачень класичних моделей. Поведінкові економісти, досліджуючи фінансові ринки, вказують на вплив психологічних, соціальних та когнітивних факторів на прийняття рішень учасниками ринку.

Емпірична стабільність охоплює різні прояви стабільної поведінки, які не можуть бути описані за допомогою певної конкретної моделі. Історичних

свідчень прояви емпіричної стадності досить багато - стихійні процеси на ринку нерухомості, масові типові рішення менеджерів інвестиційних фондів, стадна поведінка вкладників банків, стадність на ринку праці при оцінці кандидатів під час прийому на роботу, наслідування однаковим ринковим стратегіям і інтерес до певних «популярних» акцій на фондовому ринку і т.д. Таким чином, емпірична стадність притаманна багатьом видам людської діяльності, у тому числі в процесах прийняття рішень на фінансових ринках. Саме тому розробка математичних моделей, що дозволяють описати стадну поведінку агентів є актуальним завданням і перспективним напрямком подальших досліджень.

Одним з можливих способів аналізу і діагностики стадної поведінки агентів на фінансових ринках виступає модифікація відомої фізичної моделі Ізінга [1, с. 105]:

$$S_i(t) = \text{sign} \left\{ V_i(t) + g_i G(t) + \sum_{j=1}^{N_i} K_{ij} S_j(t) + \varepsilon(t) \right\}, \quad (1)$$

згідно якої можливе рішення інвестора щодо операції з певним активом в момент часу t розглядається як: «купувати» $S_i(t)=1$, «продавати» $S_i(t)=-1$ або «вичікувати» $S_i(t)=0$. На ухвалення рішення i -м агентом впливають власні апріорні очікування щодо даного активу $V_i(t)$, зовнішні новини на ринку $G(t)$, а також шум $\varepsilon(t)$. В умовах обмеженої інформації важливим чинником підвищення обґрунтованості рішення виступають сигнали зовнішнього оточення інвестора, тобто дії інших агентів $S_j(t)$ щодо даного активу і рівень довіри до них K_{ij} , який є мірою імітації або стадності. Майбутня зміна ціни активу пропорційно сумі рішень агентів щодо даного активу, тобто:

$$P(t+1) = P(t) e^{-\sum S_i(t)/N}. \quad (2)$$

Іншими словами, найкраще інвестиційне рішення для певного трейдера полягає в тому, щоб прийняти його на основі власних очікувань, впливу зовнішніх новин, рішень більшості агентів-сусідів з певним ступенем

невизначеності (шумом). За результатами моделювання встановлено, що існує певний критичний рівень стадності K_c , не досягаючи якого для агентів притаманна низька чутливість до незначних збурень, імітація поширюється тільки між близькими сусідами. При збільшенні рівня стадності і наближенні його до K_c трейдери стають надзвичайно чутливі до малих збурень, агенти погоджуються один з одним, формуючи великі кластери продавців або покупців, що може викликати значні критичні коливання ринку, приводячи до утворення і руйнування фінансових «бульбашок».

Таким чином, проблема підвищення інформованості при прийнятті рішень на фінансових ринках є актуальною і потребує розробки відповідних моделей, що враховують як традиційні раціональні чинники при інформаційному забезпеченні угод, так і нераціональні, в тому числі рівень стадності особливо в умовах невизначеності та недостатньої інформованості. Рішення проблеми аналізу механізмів, причин і типів стадної поведінки агентів на фінансових ринках і розробка відповідних економіко-математичних моделей виступають перспективним напрямком подальших досліджень, що дозволить забезпечити підвищення якості та оперативності діагностики сучасних фінансових криз.

Розглянемо дослідження Томаса Шеллінга, які отримали широку популярність і сприяли активному поширенню інтересу до агентного моделювання. З прикладу з моделлю Шеллінга, типовий підхід до агентного моделювання полягає в моделюванні агентів з певними правилами поведінки та прийняття рішень, на підставі яких агент може діяти незалежно і вступати у взаємини з іншими агентами [1, с. 107].

Томас Шеллінг лауреат Нобелівської премії з економіки 2005 року «за розширення розуміння проблем конфлікту і кооперації за допомогою аналізу в рамках Теорії ігор». З часів Шеллінга імітаційне моделювання значно просунулося, що пов'язано як з швидким поширенням потужних комп'ютерів, так і появою відповідного програмного забезпечення (програми NetLogo,

RePast, Swarm, Anylogic та багато інших).

Модель Кіма та Марковіца [1, с. 109] розроблена в 1989 році вважається однією з перших сучасних агентних моделей фінансового ринку. Мотивація для створення цієї моделі з'явилася після краху фондового ринку в 1987 році. Основна увага в дослідженні приділялася вивченню взаємозв'язку між стратегіями інвестиційного портфеля і волатильністю ринку. Як до плюсів, так і до мінусів цієї моделі Кіма та Марковіца можна віднести простоту її пристрою і реалізації. На ринку є один тип акцій, без урахування дивідендів, і всього два типи агентів: «збалансовані» і портфельні інвестори. У початковий момент часу кожен агент виходить на ринок з однаковою кількістю багатства. І багатство кожного агента ділиться на два типи активів: акції та готівкові гроші.

Збалансовані інвестори прагнуть до того, щоб половина їх багатства перебувала в акціях, а інша половина в готівці, тобто, щоб виконувалось співвідношення:

$$q_t^* p_t = c_t = \frac{1}{2} W_t, \quad (3)$$

де q_t – кількість акцій, p_t – ціна однієї акції, c_t – сума готівки, W_t – сума багатства.

Портфельні інвестори використовують CRPI метод Чорно-Джонса - постійне співвідношення інвестиційного портфеля:

$$q_t^* p_t = k^* S_t = k^* (W_t - f), \quad (4)$$

де k - постійна частка інвестиційного портфеля, f - частка багатства, яка знаходиться в акціях.

Кожен агент, виходячи на ринок, оцінює такі величини: попит, пропозицію, і частки активів свого багатства. Оцінивши ці величини, агент вибирає, чи купувати йому акцію або продавати і за якою ціною.

Таким чином, застосування поведінкових моделей може допомогти інвесторам краще розуміти, як емоції та когнітивні обмеження впливають на їхні рішення. Вони можуть розробити стратегії для мінімізації помилок,

спричинених інтуїтивними, але не завжди раціональними, рішеннями. Для фінансових консультантів і керуючих активами важливо враховувати психологічні аспекти прийняття рішень, щоб краще оцінювати ризики і приймати обґрунтовані інвестиційні рішення.

Отже, поведінкові моделі прийняття рішень на фінансових ринках дають важливі інсайти в процеси, що стоять за поведінкою інвесторів. Розуміння психологічних і соціальних факторів, які впливають на прийняття рішень, може сприяти більш ефективному управлінню фінансовими ризиками та зменшенню негативного впливу емоцій на ринки. Оскільки фінансові ринки є динамічними і непередбачуваними, дослідження поведінкових аспектів дозволяє краще прогнозувати можливі аномалії та надати більш обґрунтовані рекомендації для учасників ринку.

Список використаних джерел:

1. Солодухін С.В., Хорошун В.В. Моделювання масової поведінки агентів в економічних системах : моделі, методи, прикладні аспекти : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 293 с.

УДК 336: 330. 16

Ільченко Є.В.

аспірант кафедри інформаційної економіки,
підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету
Науковий керівник: к.е.н. доц. **Мержинський Є.К.**

**ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ В УПРАВЛІННІ ЦИФРОВІЗАЦІЄЮ
ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ
КОМУНАЛЬНОЇ ТЕПЛОЕНЕРГЕТИКИ**

У сучасних умовах цифровізація організаційних процесів промислових підприємств комунальної теплоенергетики є ключовим фактором їх ефективності, конкурентоспроможності та стійкості до кризових явищ. Водночас успішність цього процесу значною мірою залежить не лише від

технологічних і фінансових ресурсів, а й від поведінкових аспектів фінансового управління, що впливають на прийняття рішень керівниками, інвесторами та споживачами.

Поведінкові фінанси, досліджуючи психологічні та когнітивні особливості економічних агентів, дозволяють пояснити, чому традиційні фінансові моделі не завжди адекватно відображають реальну динаміку інвестицій у цифровізацію промислових підприємств, зокрема у сфері енергетики. Особливо це актуально для підприємств комунальної теплоенергетики, які функціонують в умовах бойових дій, високої регуляторної невизначеності, обмеженості фінансових ресурсів та необхідності забезпечення енергетичної безпеки.

З огляду на виклики, пов'язані з війною та післявоєнним відновленням економіки України, управління цифровізацією в комунальній теплоенергетиці вимагає урахування поведінкових факторів при формуванні фінансових стратегій. Важливим стає вивчення схильності до ризику, особливостей фінансових очікувань, довіри до цифрових технологій та механізмів державної підтримки.

Для моделювання взаємозв'язку поведінкових фінансів та цифровізації організаційних процесів промислових підприємств комунальної теплоенергетики можна використати такі підходи:

- Економетричне моделювання
- Агентно-орієнтоване моделювання (ABM)
- Системна динаміка
- Оптимізаційні моделі прийняття фінансових рішень

Одним з можливих способів аналізу **рівня цифровізації підприємства є розробка економетричної моделі впливу поведінкових факторів на цифровізацію**. Регресійна модель множинної лінійної регресії:

$$D_i = \beta_0 + \beta_1 R_i + \beta_2 B_i + \beta_3 F_i + \beta_4 I_i + \epsilon_i,$$

де:

D_i — рівень цифровізації підприємства i (відсоток автоматизованих процесів, обсяг інвестицій у цифрові технології тощо);

R_i — поведінковий ризик керівників підприємства (коефіцієнт ризикованості прийнятих фінансових рішень);

B_i — поведінкові фактори (наприклад, ефект прив'язки, схильність до консервативного мислення тощо);

F_i — доступність фінансових ресурсів (рівень фінансування цифровізації, рівень залучення кредитних коштів);

I_i — державні інвестиції та стимули;

ϵ_i — випадковий шум (похибка моделі).

Також одним з підходів до оцінки взаємозв'язку поведінкових фінансів та цифровізації організаційних процесів промислових підприємств є моделювання поведінки агентів (керівників підприємств, фінансових установ, інвесторів, державних органів) у середовищі, де кожен агент ухвалює рішення на основі певних правил.

Приклад правил:

Якщо підприємство отримало державну субсидію S , то воно інвестує у цифровізацію D за правилом:

$$D=f(S,P,R)$$

де P — прибутковість підприємства, R — рівень ризику.

Якщо керівник підприємства має високий рівень схильності до ризику, то ймовірність інвестування у цифровізацію зростає:

$$P(D = 1) = \frac{1}{1 + e^{-a(R-R_0)}},$$

де R_0 — поріг ризику, при якому ухвалюється рішення про цифровізацію.

Для визначення оптимального рівня інвестування у цифровізацію можна використати методику максимізації прибутку підприємства за умови обмежень на бюджет та ризику:

$$\max_D [U(D) = \lambda \cdot ROI(D) - (1 - \lambda) \cdot R(D)],$$

$U(D)$ — корисність цифровізації для підприємства, $ROI(D)$ — очікуваний прибуток від цифровізації, $R(D)$ — рівень ризику, λ — коефіцієнт ризикової схильності.

Описані моделі можуть бути використані для аналізу та прогнозування впливу поведінкових фінансів на цифровізацію організаційних процесів у промислових підприємствах комунальної теплоенергетики. Використання економетричного аналізу, агентно-орієнтованого моделювання, системної динаміки та оптимізаційних підходів дозволяє отримати більш комплексну оцінку цього процесу.

Список використаних джерел:

1. Енергоефективність в українських громадах: перші кроки URL: <https://energytransition.in.ua/project/z-choho-pochynaet-sia-shliakh-ukrains-kykh-h/>
2. Хорошун В. В., Бирський В. В., Мержинський Є. К. Агентне моделювання прийняття рішень на фінансових ринках. Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. 2024. № 77. С. 59-65. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/77-2024>

УДК 336.01

Рябець О.М.

аспірант Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ПОВЕДІНКОВИХ ФІНАНСІВ: СУТНІСТЬ ТА ПРАКТИЧНА ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ

Поведінкові фінанси - це неокласичний напрям фінансової теорії, у межах якого розглядається синтез класичних теорій і нових концепцій аналізу, моделювання та прогнозування динаміки ринку капіталу, що враховують непередбачуваний прояв ірраціональності на фінансовому ринку. Вони ставлять під сумнів думку про раціональну поведінку учасників ринку і досліджують відхилення в системі прийняття рішень.

Міждисциплінарний характер дослідження поведінкових фінансів є однією з особливостей, яка дає змогу розглядати інвестора на фінансовому

ринку з точки зору різних наук, таких як психологія, фінанси, економіка, соціологія. Концепт поведінкових фінансів з'явився у 1912 році, коли Джордж Чарльз Селден опублікував книгу «Психологія фондового ринку». Однак популярності та імпульсу теорія набула у 1979 році, коли Даніель Канеман та Амос Тверські припустили, що більшість учасників фінансового ринку схильні приймати рішення на основі суб'єктивних орієнтирів, а не об'єктивно обирати найкращий варіант.

Даний напрямок фінансової теорії сьогодні розвинений до рівня, який передбачає, що ширше використання поведінкових фінансів в інвестиційному процесі буде чинити істотний вплив на моделі та платформи надання клієнтських сервісів. Керуючі компанії в галузі управління багатством можуть отримати конкурентну перевагу на ринку завдяки включенню концепції поведінкових фінансів у свої інвестиційні стратегії, оскільки це підвищує якість управління інвестиційним портфелем і моделей оцінки ризику, а також розширює їхні можливості. Зростаючий інтерес до поведінкових фінансів можна розцінити як зміну парадигми розгляду проблеми формування структури інвестиційних портфелів. Поведінкові фінанси розкривають недоліки і невідповідності теорії сучасного інвестиційного портфеля, коли вона використовується щодо реальних клієнтів у реальному світі, відкриваючи можливість створення більш ефективної моделі розміщення активів в інвестиційному портфелі. Як наслідок, глобальний фінансовий ринок сьогодні перебуває на стратегічному рубежі розвитку, з якого починається рух від сучасної теорії інвестиційного портфеля в напрямку становлення принципово нової епохи цільового планування.

У поведінкових фінансах є кілька припущень. По-перше, у поведінці суб'єкта економічних відносин присутні як раціональні, так і ірраціональні рішення. По-друге, форма і структура інформації чинить суттєвий вплив на процес формування та прийняття рішень суб'єктом фінансового ринку. По-третє, ірраціональна поведінка впливає як на ціноутворення фінансових

ресурсів, так і на вектор та ефективність корпоративного управління. Херш Шифрін - один із основоположників поведінкових фінансів виділив три області відмінностей між поведінковими фінансами і традиційними знаннями про фінанси. У той час як в основі традиційного вчення про фінанси суб'єкти фінансових відносин користуються математичними та статистичними методами і приймають правильні рішення, у поведінкових фінансах суб'єкти можуть користуватися евристичними методами опрацювання знань і, як наслідок, приймати неточні рішення. Інше припущення полягає в тому, що традиційний погляд суб'єкта розмежовує поняття ризику і прибутковості та приймає зважене рішення незалежно від формулювання проблеми [1]. Поведінкові фінанси відводять значну роль тому, як сформульовано проблему, яку належить вирішити. Останнє припущення полягає в різному ставленні до рівності внутрішньої та ринкової цін. Традиційна теорія фінансів часто ідеалізує відносини, що виникають з приводу виробництва, розподілу та обміну благ. Поведінкові фінанси засновані на ідеї про те, що люди-учасники такого роду економічних відносин не є раціональними у своїх фінансових рішеннях і діях. Поведінкові фінанси також покликані пояснити зв'язок між людськими емоціями і цінами на різних ринках, зокрема на ринку акцій. Нераціональна поведінка в даному контексті сприймається не як виняток, а саме як правило.

Традиційна теорія стверджує, що люди ухвалюють рішення на раціональних підставах. Але насправді, як стверджує Д. Канеман, люди нераціональні при оцінці ймовірностей можливих альтернативних варіантів, оскільки приймають рішення на підставі недостатнього обсягу інформації, яка ще й не завжди є достовірною [2]. Згідно «Теорії перспектив», у процесі прийняття рішень індивідууми в будь-якому разі помиляються. Навіть більше, вони роблять практично ідентичні прорахунки, і ця регулярність дає можливість прогнозувати і класифікувати людські помилки. Амос Тверські і Даніель Канеман першими документально підтвердили, що прояв ірраціональності в поведінці людини є наслідком невірного сприйняття та

обробки інформації, а також показали, яким чином помилки людських суджень виникають і вкорінюються в нашій свідомості, впливають на процес нашого мислення [3]. Більшість сучасних напрямів теорії поведінкових фінансів ґрунтуються на поєднанні теорії перспектив і традиційних моделях ірраціональності фінансово-економічної поведінки. Пропонуємо розглянути особливості даних напрямків: *фреймінг* - вивчає поведінку економічних агентів у ринковій стихії. Доволі точне пояснення такому феномену дає поведінкова економіка, пояснюючи поведінку споживачів можливістю вибору, коли люди приймають свої рішення про купівлю або інвестування не в прострації, а в порівнянні з іншою аналогічною річчю або інструментом, що дає їм змогу сильно зміцнити свою впевненість у правильності свого вибору. Ще одним напрямом розвитку поведінкової економіки є *імпринтинг*. Свого часу Конрад Лоренц використовував цей термін для позначення процесів прив'язаності тварин. Виявляється, наші перші враження і рішення схильні до такого ж імпринтингу. Насамперед, це стосується формування «якірної» ціни. Перші ціни найчастіше є довільними і можуть сформуватися під впливом чого завгодно: попиту, пропозиції, собівартості тощо. Однак, щойно ці ціни «відклалися» в нашій свідомості, вони починають визначати суми, які ми готові заплатити за аналогічні або подібні товари. Таким чином, початковий досвід перетворюється на багаторічну звичку. «Ефект плацебо» - ще одна з компонент поведінкової економіки. Переконавання та очікування людини можуть не лише трансформувати її сприйняття та інтерпретацію сенсорних проявів та когнітивної діяльності, вони впливають на неї, змінюючи її суб'єктивний і навіть об'єктивний досвід.

Стосовно фінансового ринку, узагальнений перелік моделей ірраціональної поведінки включає: модель компетентності та надвисокої активності, яка відображає самовпевненість інвестора, що призводить до його більш високої активності та ризикованості; модель визначеності та недостатньої диверсифікації, яка відображає схильність до прогнозованої

ймовірності та через це до звуження переліку інструментів, що призводить до меншої дохідності та зростання ризиків порівняно з поміркованим інвестором; модель надмірної реакції або інертності в сприйнятті нової інформації, яка відображає схильність або надмірно оцінювати наслідки або, навпаки, недооцінювати вплив; модель капкана та інформаційного каскаду, яка проявляється як схильність до панічних дій, відмови від дій у разі погіршення ситуації на ринку або надання переваги сторонній думці при прийнятті рішень в умовах зростаючої невизначеності.

Поведінку гравців на фінансових ринках вивчає і такий напрям як теорія ігор, особливо це стосується конфліктних ситуацій. І тут виокремлюються два підрозділи - антагоністичні ігри, коли збільшення (зменшення) виграшу одного гравця тягне за собою зменшення (збільшення) виграшу іншого та ігри з природою (ухвалення рішень відбувається в умовах невизначеності та ризику, в умовах браку інформації, коли немає можливості математично чи статистично оцінити, або змодельовати ситуацію, тому прийняття рішень часто перетворюється на ірраціональний процес. Невизначеність об'єктивної дійсності в таких ситуаціях прийнято називати «природою»).

Таким чином, наведені теорії поведінкових фінансів мають велику практичну цінність, оскільки дають змогу не тільки пояснити події та явища, що відбуваються на ринку, а й передбачити поведінку інвесторів у різних ситуаціях і розробити ефективні ринкові стратегії. Одним з найперспективніших напрямків свого застосування теорії поведінкових фінансів може стати фінансово-інвестиційна сфера, пояснюючи причини нестабільності «настрою» інвесторів, запобігаючи створенню мильних бульбашок та кризових явищ на локальному та глобальному фінансовому ринку.

Список використаних джерел:

1. Shefrin H. Risk and Return in Behavioral SDF-based Asset Pricing Models. *Journal of Investment Management*, 2008, vol. 6, no. 3, pp. 2–23.

[URL:https://www.researchgate.net/publication/254064576 Risk and Return in Behavioral SDF-based Asset Pricing Models1](https://www.researchgate.net/publication/254064576_Risk_and_Return_in_Behavioral_SDF-based_Asset_Pricing_Models1)

2. Kahneman D. Prospect Theory: An Analysis of Decision Under Risk/ D.Kahneman, A.Tversky// Econometrica. 1979. Vol. 47. P. 263—291
3. Tversky A., Kahneman D. Judgment under Uncertainty: Heuristics and Biases. Science, 1974, vol. 185, iss. 4157, pp. 1124–1131. URL: <https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124>

УДК 336.1

Константинов Д. І.

студент гр. ПОФГм-22 факультету фінансів та обліку
Науковий керівник: д.е.н., професор **Кириленко О.**
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ ТА ОСНОВНІ ЇЇ ПРАВИЛА

Успішне майбутнє країни будується розумними, освіченими та відповідальними людьми. Для відновлення економіки після криз, які відбуваються останнім часом (світова фінансова криза, епідемії, війни), перш за все населення повинно бути достатньо освіченим у фінансових питаннях та особливостях економічних процесів. Фінансова грамотність населення, особливо молодого віку, є важливою навичкою, яку потрібно розвивати та удосконалювати з урахуванням безперервних змін у технологіях та інструментах впливу на економіку.

Поняття фінансової грамотності та її ролі для розвитку економіки вивчали багато різних вчених. Так, С. Домбровська стверджувала, що цей термін включає «осмислення основних фінансових концепцій, раціональне використання економічної інформації, прийняття ефективних управлінських рішень, забезпечення економічної безпеки людини й підвищення добробуту населення» [1, с. 6]. Т. Кізима підкреслює, що фінансову грамотність можна вважати основою стійкого розвитку національної економічної та фінансової системи, яка сприяє підвищенню добробуту населення [2, с. 25]. Підтримуючи зазначену точку зору І.Сидор та Т. Сидор, виділяють низку ключових аспектів

такого взаємозв'язку, серед яких основним є здатність фінансово грамотного населення ефективно управляти власними доходами та видатками, усвідомлювати принципи інвестування та не допускати надмірного залучення боргових зобов'язань [3, с. 69]. Загалом фінансова грамотність поєднує знання у різних сферах: економічній, податковій, бюджетній, банківській та інших. Такої думки дотримується також Т.Повод, яка зазначає, що фінансова грамотність формується та розвивається «в контексті розуміння ключових фінансових понять, а саме: розуміння ризиків і дохідності, інфляції, простого та складного проценту, знання механізмів функціонування фінансового ринку» [4, с. 210]. У дослідженні, присвяченому закономірностям поведінкових упереджень П. Нікіфоров та М. Марич підкреслюють, що поведінкова фінансова грамотність є «сферою, яка дає можливість зменшити негативний вплив поведінкових упереджень і спрогнозувати нераціональні рішення інших учасників ринку» [5, с. 67].

Тож загальною характерною рисою стосовно поняття фінансової грамотності, яка простежується у працях різних вчених, є те, що цей термін трактується як знання людини у різних сферах, пов'язаних з управлінням власними фінансами, з метою залучення доходів, накопичення заощаджень та ефективного їх використання.

Фінансова грамотність є навичкою, без якої неможливо ефективно управляти власними фінансовими ресурсами таким чином, щоб забезпечити стабільне майбутнє. Особливо в умовах фінансової кризи фінансова грамотність є необхідною навичкою, наявність якої дозволяє не лише утримати фінансову стійкість на достатньому рівні, необхідному для задоволення власних потреб та своєї сім'ї, а ще й подбати про фінансове забезпечення свого майбутнього.

Слід зазначити, що за оцінками банківських установ [6; 7], фінансово грамотною вважається людина, яка дотримується загальноприйнятих правил.

Одним із таких правил є бюджетування, тобто фінансове планування власних доходів і витрат. Цей процес має передбачати аналіз можливих джерел доходів, оцінку їх обсягу та визначення основних напрямків витрат, співставних з обсягами доходів та з урахуванням необхідності здійснення заощаджень. Ефективне планування має передбачати також розподіл додаткових витрат: на відпочинок, розваги, догляд за собою, спорт, хобі тощо. Другим важливим правилом є вміння користуватися послугами кредитування. Отримання кредиту може бути корисним для забезпечення невідкладних потреб, однак важливо пам'ятати про основні принципи кредитування: повернення у повному обсязі та в обумовленні терміни.

Одним із принципів накопичення коштів є їх інвестування, яке водночас пов'язане з ризиками. Необхідно проводити детальне вивчення інструментів перед інвестуванням, а також розподіляти між різними інструментами задля зменшення ризику. В умовах економічної нестабільності вкрай необхідним є створення резервів, які дозволять у разі неочікуваних подій, які потребують великих затрат, забезпечити фінансування життєво необхідних потреб. Важливо періодично поповнювати резерви та грамотно їх зберігати, володіти інформацією щодо депозитних вкладів та їх вигідності.

Витрачання фінансових ресурсів має бути розсудливим та раціональним, адже це допомагає зберігати фінансову стабільність. Також не менш важливою є постійна робота на збільшенні та диверсифікації доходів. Адже у нестабільний час досить складно передбачити які саме джерела є надійними та постійними.

Вищенаведені правила, яких має дотримувати фінансово грамотна людина, можна класифікувати та представити у наступному вигляді (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Класифікація основних правил фінансової грамотності*

*Джерело: складено автором на підставі даних [6; 7].

Наведені на рисунку правила допомагають підтримувати фінансову безпеку домогосподарства в умовах постійних змін у фінансовій сфері та впевнено управляти власними фінансами.

Для того щоб постійно підтримувати належний рівень фінансової грамотності важливо вивчати нові інструменти управління фінансами та розмірковано приймати фінансові рішення.

Список використаних джерел:

1. Домбровська С. О. Сучасні методи формування фінансової грамотності населення України. *Освітня аналітика України*. 2022. № 3 (19). С. 5–14.
2. Кізима Т. О., Шаманська О. С. Фінансова грамотність населення та фінансова поведінка домогосподарств: аспекти взаємовпливу. *Світ фінансів*. 2014. № 1. С. 16–26.
3. Сидор І. Фінансова безпека країни через призму фінансової грамотності громадян. *Світ фінансів*. 2024. № 4(81). С. 60–74.
4. Повод Т. Світовий досвід визначення детермінант фінансової грамотності. *Вісник ХНТУ*. 2021. № 4(79). С. 208–215.
5. Нікіфоров П.О., Марич М.Г. Поведінкові фінанси : навч. пос., вид. друге, доповн. і перероб.. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2024. 181 с.
6. 8 правил фінансової грамотності. URL: <https://www.universalbank.com.ua/blog/8-pravil-finansovoyi-gramotnosti>
7. Фінансова грамотність: основи та правила поведінки з грошима. URL: <https://ideabank.ua/uk/experts/finansova-hramotnist-osnovy-ta-pravyla-povodzhennya-z-hroshyma>

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ВПЛИВ ТА ЗНАЧЕННЯ В ЕКОНОМІЧНІЙ РЕАЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Поведінкові фінанси є новою наукою, що вивчає психологічні фактори, які впливають на прийняття фінансових рішень. Вона пов'язана з психологією та фінансовою теорією. Основними її положеннями є теорія перспектив, психічний облік, поведінка стада, когнітивні упередження та ефект володіння.

Розгляньмо сутність цих положень.

Теорія перспектив розроблена Д. Канеманом та А. Тверські, ця теорія описує, як люди оцінюють потенційні виграші та втрати, часто демонструючи непропорційну чутливість до втрат порівняно з виграшами [1]. Люди відчують більше емоцій від програшу, ніж від виграшу, оцінюють свої результати щодо попередніх точок замість розуміння абсолютної величини, переоцінюють низькі ймовірності та недооцінюють високі.

Психічний облік – це процес, у якому людина поділяє свої фінанси на різні категорії, замість того, щоб бачити їх як одне ціле. Це може призводити до нерациональних рішень. Люди створюють для себе психічні категорії, розподіляючи гроші на різні рахунки. Це дозволяє їм зменшити психологічний стрес, але також може призвести до нерациональних фінансових рішень [2]. Вони можуть не витратити збережені кошти на термінові потреби або ж надто легко витратити подарункові кошти.

Поведінка стада – це надання переваги думці інших або ж навіть повторення їхніх вчинків з різних причин. Люди часто приймають фінансові рішення, слідуючи за іншими, що призводить до створення бульбашок на ринку або масових панічних розпродажів [3]. До таких дій призводять соціальний тиск, поспішні вчинки через ажіотаж на ринку та інформаційна асиметрія.

Когнітивні упередження – це систематичні помилки в мисленні, які впливають на ухвалення рішень. Вони спричиняють невірні судження, що виявляється у фінансових ринках через надмірне впевнення в власних прогнозах або прорахунках [4].

Деякі з найпоширеніших упереджень:

1. Упередження підтвердження – схильність шукати інформацію, яка підтверджує вже існуючу думку, і ігнорувати протилежні дані.
2. Ефект прив'язки – люди покладаються на початкову інформацію і оцінюють подальші зміни щодо неї.
3. Упередження самовпевненості – люди вірять, що їхні знання або навички перевершують реальність, що може призводити до надмірного ризику.

Ефект володіння означає, що людина оцінює майно вище, ніж воно є насправді, тільки через те, що володіє ним. Люди неохоче відмовляються від власності, навіть коли ринкова ціна цього активу є меншою, ніж вони готові за нього заплатити [2].

На практиці поведінкові фінанси допомагають краще зрозуміти, чому люди оцінюють ризики по-різному. Це дозволяє створювати більш ефективні моделі управління ризиками. Теорії ефекту стада та психічного обліку дозволяють краще розуміти, чому інвестори часто приймають нерациональні рішення, такі як паніка при падінні ринку або надмірна впевненість при його зростанні. Також поведінкові фінанси допомагають в взаємодії з клієнтами, маркетингу, аналізі фінансових бульбашок та загалом розумінні факторів, які впливають на рішення організацій.

В сучасному світі поведінкові фінанси мають велику роль у розумінні економічної поведінки українців у воєнний час. У період невизначеності люди часто керуються емоціями, які впливають на їхні фінансові рішення. Наприклад, зростає прагнення до збереження коштів, що веде до зменшення споживчих витрат і збільшення заощаджень (Рис.1).

Також війна посилила значення цифрових фінансових інструментів –

зросло використання онлайн-банкінгу, безготівкових розрахунків та криптовалют. За останні 3 місяці 78% опитаних українців сплачували карткою, 62% – користувались онлайн-банкінгом, ще 62% – сплачували телефоном/годинником [5].

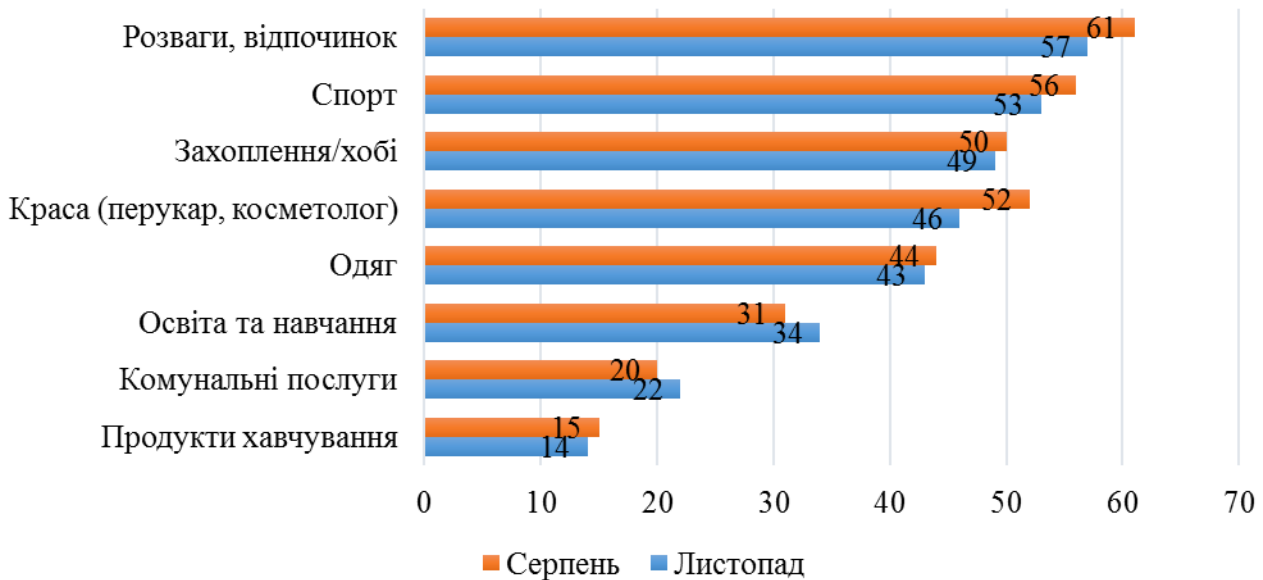

Рис 1. На чому заощаджували українці у 2022 році? [5], %

Отже, поведінкові фінанси активно застосовуються в багатьох сферах фінансової практики. Вони допомагають пояснити, чому люди роблять нерациональні фінансові рішення, і надають можливість для створення більш ефективних стратегій на сучасному ринку.

Список використаних джерел:

1. Возняк Г.В. Фінансові детермінанти економічного зростання регіонів і громад України в умовах нестабільності. 2023. URL: <http://ird.gov.ua/irdp/p20230002.pdf>
2. Єжов К. Фінанси та українці: як вони змінюються під час війни. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/11/24/96102702/>
3. Карасєва Л.С. Фінансова психологія та її вплив на ринкові рішення. 2023. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjA=/079aac0fac8e774a7b0e87adf9d337b2.pdf>
4. Нікіфоров П.О., Марич М.Г. Поведінкові фінанси: методичні рекомендації до вивчення курсу. 2023. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/handle/123456789/7433?locale-attribute=en>
5. Нікіфоров П. О., Марич М. Г. Поведінкові фінанси: навч. посібник. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2022. 144 с.

Шаталюк В. М.

здобувачка вищої освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: **Кучерівська С.С.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ПІДґРУНТЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Фінансова грамотність населення є важливим індикатором економічної стабільності та розвитку країни [1]. Адже саме громадяни, які мають достатні знання з фінансів та вміють ефективно користуватися фінансовими інструментами, як мінімум можуть забезпечити собі фінансову базу для життя, і як максимум – сприяти економічному розвитку, інвестуючи свої фінансові ресурси та користуючись сучасними фінансовими технологіями. Освічені у фінансових питаннях громадяни здатні ефективно управляти своїми фінансами, що позитивно впливає не лише на їхній добробут, а й на загальну стабільність фінансової системи. Високий рівень фінансової грамотності сприяє розширенню доступу до банківських послуг, підвищенню рівня довіри до фінансових установ та зменшенню проблемної заборгованості. Крім того, це стимулює розвиток і впровадження інноваційних фінансових інструментів, зокрема електронних платежів, онлайн-банкінгу та цифрових інвестиційних платформ.

Дослідження, проведене у 2021 році USAID спільно з Національним банком України, показало позитивну динаміку зростання фінансової обізнаності громадян в Україні. Загальний індекс фінансової грамотності зріс з 11,6 бала у 2018 році до 12,3 бала у 2021 році за шкалою ОЕСР, що дозволило Україні увійти до групи країн із найбільш інтенсивним покращенням цього

показника. Були виявлені суттєві відмінності у фінансовій грамотності різних соціальних та вікових груп. Молодь частіше користується цифровими фінансовими інструментами, такими як мобільний банкінг та електронні платежі, тоді як старше покоління віддає перевагу традиційним методам управління фінансами. Крім того, фінансова грамотність міського населення вища порівняно з мешканцями сільських регіонів, що зумовлено нерівним доступом до фінансових послуг та освітніх програм. Попри позитивні зміни, значний відсоток українців досі постає перед фінансовими труднощами. У 2021 році 79% опитаних знали про існування щонайменше п'яти фінансових продуктів, проте лише 57% реально користувалися ними. Військові події 2022–2023 років значно ускладнили економічне становище населення: за даними Національного банку України, понад 60% громадян відчують фінансову нестабільність, а 23% змушені економити навіть на базових потребах. Більшість українців використовують кредитні картки або позики у родичів для покриття фінансових витрат, що збільшує ризик боргового навантаження [2].

Ми оцінили рівень фінансової грамотності мешканців міста Чернівці, провівши опитування серед 120 респондентів віком від 17 до 55 років, серед яких 75% складала саме молодь 17–24 років. Більшість опитаних становили жінки (66,7%) віком 17–24 років. Респондентам було запропоновано ряд питань щодо знання фінансових термінів та практичних ситуацій. Аналіз результатів дослідження показав загальну тенденцію по країні: рівень фінансової грамотності різниться у залежності від вікових груп, рівня освіти та професії. Наймолодша категорія опитаних (віком 17 років) продемонструвала 70,83% правильних відповідей, тоді як у групі 19–24 роки цей показник був 79,27%. Респонденти 45–54 років мали 84,72%. Єдина респондентка – представниця сфери охорони здоров'я (група 55+) – проявила найкращі знання з фінансів (91,67%).

Фінансові звички респондентів свідчать про те, що 31,7% використовують лише банківські картки, тоді як 66,7% комбінують карткові

розрахунки з готівкою. Рівень фінансової обізнаності мешканців міста (74,5%) виявився трохи вищим, ніж у жителів сільських районів (72,1%), що може бути пов'язано з доступом до банківських послуг та фінансової освіти.

Результати дослідження підтвердили зв'язок між рівнем освіти та фінансовою грамотністю. Особи з неповною середньою освітою мали 65,28% правильних відповідей, тоді як серед тих, хто має повну середню освіту, цей показник зріс до 72,86%. Молодші спеціалісти показали 72,62%, бакалаври – 79,39%, а магістри та аспіранти – 91,67%, хоча кількість опитаних у цих групах була меншою. Фінансова грамотність також відрізняється залежно від професійної діяльності. Найвищі показники мали працівники медичної сфери (88,89%), освітяни (81,82%) та представники культури (81,67%). Найнижчі результати були серед респондентів, що не мають постійного працевлаштування (73,84%), а також у сфері транспорту (50%), але тут вибірка була обмеженою.

Підвищення рівня фінансової грамотності населення є важливим завданням для забезпечення економічної стабільності України. У 2021 році було затверджено Національну стратегію розвитку фінансової грамотності до 2030 року, розроблену Національним банком України спільно з іншими державними органами. Ця стратегія спрямована на створення комплексної системи фінансової освіти, що охоплює всі вікові групи – від дітей до дорослого населення, зокрема підприємців, освітян і ветеранів. Заплановані заходи включають моніторинг рівня фінансової грамотності, проведення освітніх кампаній та створення нових навчальних програм для різних соціальних категорій [3]. Окрему увагу приділено розвитку освітніх ініціатив. У школах уже впроваджуються курси з фінансової грамотності, а з 2025 року курс "Підприємництво та фінансова грамотність" стане обов'язковим для учнів 8-х класів. Національний банк України організовує підготовку вчителів, забезпечуючи їх навчальними матеріалами та методичними рекомендаціями [4].

У межах міжнародної ініціативи Junior Achievement Ukraine молодь має можливість здобути практичні навички управління фінансами [5].

Сучасні технології відкривають нові можливості для фінансової освіти. Вагомим інструментом популяризації фінансової грамотності серед широкої аудиторії є соціальні мережі, відеоплатформи та мобільні додатки, онлайн-курси, які допомагають у фінансовому плануванні, бюджетуванні та інвестуванні, сприяють фінансовій обізнаності населення. Покращення фінансової грамотності через освітні проєкти, цифрові технології, вдосконалення механізмів фінансової освіти та обмін досвідом з іншими країнами є ключем до підвищення фінансової стійкості громадян і загальної економічної безпеки держави. Важливо не лише переймати передовий досвід, а й розвивати власні ефективні моделі навчання, адаптовані до соціально-економічних реалій країни.

Список використаних джерел:

1. Фінансова грамотність, фінансова інклюзія та фінансовий добробут в Україні У 2021. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Financial_Literacy_Inclusion_Welfare_2021.pdf?v=4
2. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/NBU_Strategy-Financial-Literacy.pdf?v=9 (дата звернення: ...)
3. Національна стратегія розвитку фінансової грамотності. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/strategy-fin-literacy>
4. Українські вчителі готуються до викладання нового предмета “Підприємництво та фінансова грамотність”: що про це відомо. URL: <https://nus.org.ua/articles/ukrayinski-vchyteli-gotuyutsya-do-vykladannya-novogo-predmeta-pidpryyemnytstvo-ta-finansova-gramotnist-shho-pro-tse-vidomo/>
5. Розвиток фінансової грамотності молоді. URL: <https://osvita.ua/blogs/88211/>
6. Кишенькові кошти у дітей різного віку: досвід Німеччини. URL: <https://osvita.ua/blogs/93391/>

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030» Тематичний напрям 6

УДК 378.4

Антоніна Дьякона

Ph.D., Mg. Psych, професор, проректор з наукової роботи
Університету прикладних наук ISMA, Латвія

Артур Жаворонок

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
Україна

ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному світі цифрові технології стали невід'ємною частиною всіх сфер життя, і система вищої освіти України не є винятком. Однією із фундаментальних Цілей сталого розвитку України до 2030 року [1] є якісна освіта. Вона спрямована на забезпечення інклюзивної та справедливої якісної освіти для всіх. Впровадження інноваційних цифрових технологій в освітній процес та управління закладами вищої освіти є необхідним кроком для підвищення якості освіти, забезпечення доступу до сучасних освітніх ресурсів та створення конкурентоспроможного середовища на міжнародному рівні. Водночас, заклади вищої освіти повинні активно реагувати на виклики та можливості, які приносить оцифрування, щоб сприяти цифровій трансформації та інноваційному розвитку вищої освіти [2].

Цифровізація освіти в Україні відкриває нові можливості для здобувачів і викладачів, дозволяючи зменшити відстань між закладами та їхніми учасниками, сприяти розвитку дистанційного навчання, покращити доступ до навчальних матеріалів і інформації. Інтеграція таких технологій, як онлайн-курси, електронні платформи для взаємодії, системи управління освітнім процесом та використання інтелектуальних систем для автоматизації рутинних завдань, забезпечує більш ефективну та гнучку організацію освітнього процесу.

Крім того, Т.А. Васильєва та Ю.М. Петрушенко визначають цифрові технології як інструмент стимулювання трансферу інновацій від закладів освіти в реальний сектор економіки [3].

Найбільш поширеними цифровими технологіями, які використовуються у процесі викладання та навчання у закладах вищої освіти, є:

1. Онлайн-платформи для навчання та управління курсами – це цифрові системи, які дозволяють організувати повноцінний освітній процес в інтернеті. Прикладом є платформи Moodle, Blackboard, Canvas, Coursera та інші. Вони включають інструменти для розміщення навчальних матеріалів, завдань, тестів, форумів для обговорень, а також забезпечують автоматичне оцінювання, що дозволяє викладачам заощаджувати час і концентруватися на більш важливих аспектах навчання. Ці платформи також забезпечують зворотній зв'язок зі студентами, що є важливим елементом для покращення процесу навчання.

2. Віртуальна та доповнена реальність (VR/AR) – ці технології відкривають нові горизонти для вивчення складних концепцій через інтерактивний досвід. Віртуальні лабораторії, симуляції або архітектурні проекти можна вивчати в 3D-просторі. Це особливо корисно у медичних, технічних, природничих науках, де реальні експерименти можуть бути небезпечними або складними для відтворення. Наприклад, здобувачів медичних спеціальностей можуть тренуватися на віртуальних пацієнтах, а студенти архітектурних спеціальностей – моделювати будівлі у віртуальному просторі.

3. Інтелектуальні системи та штучний інтелект (AI) – технології на основі штучного інтелекту дозволяють здійснювати автоматизоване оцінювання завдань, персоналізувати освітній процес та надавати індивідуальні рекомендації здобувачам. AI може аналізувати прогрес здобувачів, виявляти проблемні теми та пропонувати додаткові матеріали для вивчення. Рішення на основі AI також можуть автоматизувати створення тестів і навіть допомагати в управлінні освітнім процесом, роблячи його більш ефективним.

3. Інтерактивні навчальні матеріали – ці технології дозволяють створювати інтерактивні відео, онлайн-курси, симуляції та інші ресурси, які роблять навчання більш захоплюючим та доступним. Здобувачі можуть взаємодіяти з навчальним матеріалом, проходити тести в реальному часі, отримувати зворотній зв'язок і переглядати лекції в будь-який зручний для них час. Це дозволяє значно підвищити рівень залученості здобувачів в освітній процес і забезпечує більш гнучкий підхід до організації часу навчання.

4. Мобільні додатки для навчання – за допомогою мобільних додатків здобувачі можуть отримувати доступ до навчальних матеріалів, здійснювати взаємодію з викладачами, перевіряти завдання та брати участь у обговореннях на форумах. Додатки як Moodle, Google Classroom та інші забезпечують безперешкодний доступ до навчальних платформ на мобільних пристроях, що дозволяє здобувачам навчатися в будь-якому місці та в будь-який час, без обмежень, пов'язаних з фізичним доступом до університетських кампусів.

5. Веб-конференції та відеозв'язок – онлайн-лекції, семінари та групові обговорення, які проводяться через платформи Zoom, Microsoft Teams, Google Meet, дозволяють здобувачам взаємодіяти з викладачами та одногрупниками, долати бар'єри, пов'язані з відстанню і часом. Такі інструменти дозволяють не лише проводити лекції в реальному часі, але й організовувати інтерактивні заняття, де здобувачі можуть ставити питання, обговорювати матеріали та брати участь у групових проектах.

6. Блокчейн – технологія блокчейн може бути використана для забезпечення безпеки і автентичності документів, зокрема дипломів та сертифікатів. Використання блокчейн-систем дозволяє значно знизити ризик підробок, адже інформація в блокчейн-системах зберігається в незмінному вигляді та є доступною для перевірки будь-яким зацікавленим органом. Ця технологія також може застосовуватися для створення систем прозорого управління освітою та нарахування стипендій, грантів чи інших фінансових виплат.

Ці технології не тільки значно полегшують доступ до навчальних матеріалів і забезпечують більш ефективне навчання, але й відкривають нові можливості для міжнародного співробітництва, наукових досліджень і розвитку університетів. Вони допомагають створити сучасну, інтерактивну, гнучку та інклюзивну освітню систему, здатну задовольнити потреби здобувачів та викладачів в умовах глобалізації та цифровізації освіти.

Дане дослідження проводилось в рамках наукового проєкту «Модель повоєнного відновлення прикордонних університетів України в епоху цифровізації за концепцією сталого розвитку» за підтримки Міністерства освіти і науки України (наказ № 1190 від 30.12.2022).

Список використаних джерел:

1. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.
2. Qian Y. Yunus M., Rafiqah M. Rafiq K. Digital Innovations in Higher Education: A Systematic Review. *International journal of academic research in business and social sciences*. 2024. Vol. 14. №. 2. DOI:10.6007/IJARBS/v14-i2/20630.
3. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи: монографія / Т. А. Васильєва та ін. ; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми: Сумський державний університет, 2022. 150 с.

Гуцул І. А.

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та фондового ринку
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

Зібницький І. Д.

Директор Асоціації митних брокерів України

ВПЛИВ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЗАХИСТ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ УКРАЇНИ

Митна політика України є стратегічним інструментом захисту зовнішньоекономічних інтересів держави. В умовах глобалізації, активізації міжнародної торгівлі та зростання зовнішніх викликів, зокрема через повномасштабну агресію та необхідність інтеграції до Європейського

економічного простору, ефективність її реалізації має вирішальне значення для економічної стабільності й безпеки країни.

На сучасному етапі впровадження митної політики стикається з викликами, що передбачають адаптацію митних процедур до міжнародних стандартів, підвищення прозорості діяльності митних органів та оптимізацію митних процесів. Це потребує системного реформування митної системи, впровадження сучасних технологій і методів, спрямованих на захист інтересів національних виробників, підтримку бізнесу та стимулювання економічного зростання.

Актуальність дослідження ролі митної політики у захисті зовнішньоекономічних інтересів обумовлюється необхідністю тісної співпраці з іншими державними органами, бізнес-спільнотою та міжнародними партнерами. Також важливо враховувати постійні трансформації у сфері міжнародної економіки, які потребують гнучких і своєчасних рішень у системі митного регулювання.

Проблеми змісту та розвитку митної політики в Україні були предметом досліджень багатьох науковців і практиків, серед яких можна виділити таких дослідників, як І.Бережнюк, А.Войцещук, В.Прокопенко, О.Гребельник, І.Квеліашвілі, С.Ківалов, Б.Кормич, Ю.Кунєв, П.Пашко, Д.Приймаченко, В.Ченцов та інших.

Україна, завдяки своєму стратегічному географічному положенню, займає важливе місце у системі міжнародних економічних відносин. Це зумовлює необхідність детального аналізу внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на формування зовнішньоекономічної політики країни. У цьому контексті митна політика відіграє вирішальну роль, забезпечуючи захист національних інтересів та сприяючи ефективному функціонуванню зовнішньоекономічної діяльності.

Основними викликами для зовнішньоекономічної безпеки, визначеними в стратегії, є недостатні темпи диверсифікації торговельних потоків, що

перешкоджає Україні зайняти стійкі конкурентні позиції на міжнародних ринках; значний обсяг торгівлі з Росією, яка використовує економічні важелі для політичного тиску; дисбаланс у структурі торгових потоків, де експорт переважає сировина, а імпорту — високотехнологічна продукція; висока залежність від імпорту; збільшення кількості протекціоністських заходів з боку інших країн, зокрема високі митні тарифи та нетарифні бар'єри.

Перспективи вступу України до Європейського Союзу створюють оптимістичні очікування щодо майбутніх змін у структурі зовнішньої торгівлі. Після приєднання до ЄС, Україна стане частиною єдиного митного союзу, що дозволить усунути митні та нетарифні бар'єри у торгівлі з іншими країнами-членами. Це значно спростить переміщення товарів, знизить витрати на транспортування та митний контроль, а також забезпечить доступ до одного з найбільших споживчих ринків світу. Крім того, Україна приєднається до спільної комерційної політики ЄС, що відкриває нові можливості для експорту товарів і послуг. Хоча існують певні ризики, зокрема посилення конкуренції та необхідність адаптації до вимог нового ринку, переваги членства в ЄС, такі як доступ до ринків, залучення інвестицій і покращення умов торгівлі, значно перевищують можливі виклики [2].

Однією з основних переваг вступу до ЄС є можливість застосування єдиних стандартів і регуляторних норм, що сприятиме покращенню якості української продукції та її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Українські виробники зможуть інтегруватися у європейські виробничі ланцюги, отримуючи доступ до передових технологій та інновацій. Це створить нові можливості для малого та середнього бізнесу, дозволяючи їм швидше адаптуватися до вимог ринку та збільшувати свої експортні можливості. Окрім того, доступ до європейських фінансових програм та підтримки розвитку підприємництва сприятиме залученню інвестицій та створенню нових робочих місць в Україні.

З 1 січня 2023 року в Україні вступив у силу новий Митний тариф, що свідчить про постійне вдосконалення та гармонізацію національного законодавства з європейськими стандартами, попри складні умови, зокрема воєнні дії на території країни. Цей тариф був запроваджений для адаптації українського митного законодавства до вимог Європейського Союзу в рамках зобов'язань, закріплених Угодою про асоціацію з ЄС. Зміни включають перегляд і оптимізацію ставок ввізного мита з метою підтримки конкурентоспроможності національних виробників та стимулювання інвестицій в економіку країни [1].

Процеси євроінтеграції відіграють ключову роль у формуванні митної політики України, оскільки зближення з Європейським Союзом вимагає гармонізації національного законодавства з європейськими нормами та стандартами. Адаптація до регуляторних вимог ЄС є критично важливою для забезпечення безперешкодного доступу українських товарів і послуг на єдиний європейський ринок. Це передбачає не лише впровадження нових митних процедур, але й значне спрощення існуючих, що зменшує адміністративне навантаження на експортерів і імпортерів.

Євроінтеграція також спонукає Україну до активної участі в міжнародних митних ініціативах, покращення транскордонної співпраці та застосування передових митних технологій, що сприяє підвищенню прозорості та ефективності митного адміністрування. Такі заходи не тільки сприяють розвитку зовнішньоекономічної діяльності, але й забезпечують кращий захист національних економічних інтересів в умовах глобалізації та міжнародної конкуренції. Враховуючи ці фактори, євроінтеграція є не лише зовнішньополітичним вектором, а й стратегічною необхідністю для зміцнення економічної безпеки України.

Унаслідок міжнародних конфліктів, зокрема російського вторгнення, зовнішньоторговельна діяльність України зазнала кардинальних змін у структурі та логістиці. Звичні маршрути товаропотоків, які проходили через

морські порти та аеропорти, були оперативно перенаправлені до автомобільних і залізничних пунктів пропуску на західному кордоні. Ця ситуація вимагала від митних органів швидкого впровадження дієвих заходів для мінімізації перешкод при перетині кордону та забезпечення максимальної пропускної спроможності митної інфраструктури.

Ефективне забезпечення митної безпеки відіграє ключову роль у стабілізації національної економіки, розвитку вільної торгівлі та захисті від внутрішніх і зовнішніх загроз. Воно також створює сприятливі умови для зростання внутрішнього виробництва та нарощування міжнародного експорту. Інтегрована система митного регулювання сприяє зміцненню національної безпеки, стимулює економічне зростання та розширює міжнародні економічні зв'язки України.

Євроінтеграція передбачає необхідність гармонізації митної політики України з європейськими стандартами, що охоплює модернізацію митних процедур, запровадження сучасних технологій та посилення міжнародного співробітництва. Такі зміни сприяють спрощенню митного контролю, зменшенню адміністративних бар'єрів і підвищенню конкурентоспроможності української продукції на європейському ринку.

Успішна інтеграція до європейського економічного простору вимагає активної взаємодії органів державної влади та широкої підтримки з боку суспільства. Удосконалення митної політики в межах євроінтеграції не лише забезпечує національні економічні інтереси, а й створює передумови для стабільного економічного розвитку. Гармонізація митних стандартів України з правилами ЄС дозволяє швидше адаптуватися до європейських вимог, що позитивно вплине на економічний, політичний та соціальний прогрес країни.

Список використаних джерел:

1. 1 січня 2023 року набрав чинності новий Закон "Про Митний тариф України" URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/216436_1-schnya-2023
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, 46–47, 48. С. 552.

3. Проект Закону про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу № 10411 від 16.01.2024.
URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43539>
4. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukrayina-otrimala-status-kandidata-na>

УДК 339.7

Вінська О. Й.

к.е.н., доц., доцентка кафедри європейської економіки і бізнесу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Філонюк В. В.

аспірант кафедри європейської економіки і бізнесу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

РОЛЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ІНВЕСТИЦІЙНОГО БАНКУ В СПРИЯННІ ГЕНДЕРНІЙ РІВНОСТІ В ЄС

Досягнення гендерної рівності та розширення прав і можливостей усіх жінок і дівчат є п'ятою Ціллю сталого розвитку ООН, яка спрямована ліквідацію дискримінації за ознакою статі та забезпечення жінкам і дівчатам рівних прав, можливостей і доступу до ресурсів у всіх сферах життя, включаючи освіту, охорону здоров'я, розширення економічних прав і можливостей та участь у політичному житті. Цілі ООН визначають глобальний соціально-економічний розвиток і є орієнтиром для всіх країн-членів, а також для інтеграційних об'єднань, зокрема й Європейського Союзу. В рамках гендерної пріоритезації всі інституції та органи ЄС мають працювати задля досягнення рівності жінок та чоловіків.

Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) – це фінансова установа Європейського Союзу, заснована у 1958 році. Головною метою ЄІБ є підтримка сталого економічного розвитку, інтеграції Європи та сприяння інвестиціям в різні проєкти, що покращують інфраструктуру, енергетику, освіту, охорону здоров'я та інші. Акціонерами ЄІБ є 27 держав-членів ЄС. ЄІБ залучає кошти шляхом випуску облігацій на міжнародних ринках капіталу і надає: кредити з

низькими відсотковими ставками; субсидії та фінансові гарантії для зменшення ризиків; інвестиції в акціонерний капітал; консультаційні послуги [1].

У 2016 році ЄІБ було ухвалено Стратегію гендерної рівності та розширення економічних можливостей жінок, яка базується на трьох напрямках діяльності: захист (виявлення та зменшення гендерних ризиків, а також розробка інструментів для захисту прав жінок); вплив (підтримка проєктів, що сприяють гендерній рівності; забезпечення рівного доступу до активів, послуг та можливостей, створений інвестиціями ЄІБ) та інвестування [2].

ЄІБ активно підтримує проєкти, які сприяють гендерній рівності в Європейському Союзі, зокрема через надання кредитів та гарантій підприємствам, очолюваних жінками. ЄІБ інвестує в освітні та професійні програми, які стимулюють участь жінок у STEM-галузях (ЄІБ фінансує програму ЄС для фінансування досліджень та інновацій Horizon Europe), де традиційно спостерігається гендерний дисбаланс. Крім того, ЄІБ фінансує інфраструктурні проєкти, орієнтовані на створення безпечних умов для жінок, зокрема в сферах охорони здоров'я, транспорту та житлового будівництва. У 2023 році ЄІБ профінансував 63 проєкти, які сприяли гендерній рівності та розширенню економічних можливостей жінок у всьому світі, забезпечивши 5,8 млрд євро інвестицій, у тому числі 3,4 млрд євро в Європейському Союзі [4].

У квітні 2021 року ЄІБ надав іспанському місту Валенсія кредит у розмірі 27 млн євро для будівництва 323 нових одиниць житла з конструктивними особливостями, спрямованими на задоволення потреб матерів-одиначок [3]. У грудні 2021 року ЄІБ надав рамкову інвестицію Болоньї у розмірі 50 млн євро для ініціатив щодо розвитку інфраструктури та послуг, які зменшують гендерну нерівність, надаючи пріоритет підвищенню зайнятості жінок. Також ЄІБ запропонував безкоштовну технічну допомогу для розробки системи показників, що вимірюють вплив таких ініціатив на гендерну рівність [3].

У грудні 2022 року ЄІБ надав кредит у розмірі 50 млн євро данській біотехнологічній компанії MinervaX ApS, щоб профінансувати дослідження та

розробку вакцини, яка може врятувати життя матерів та новонароджених від інфікування стрептококом групи В [3].

Берлінська житлова компанія Gewobag планує побудувати понад 2165 нових квартир до 2026 року за допомогою 300 млн євро фінансування ЄІБ, виділеного у квітні 2023 року. За ці кошти компанія також створить 350 місць у закладах дошкільної освіти та будинки соціального проживання для близько 210 людей похилого віку, що має підвищити зайнятість жінок [4]. У грудні 2023 року ЄІБ підписав угоду про надання консультативних послуг з оператором громадського транспорту Барселони з метою посилення безпеки транспортної мережі, а також підтримав проєкт вартістю 50 млн євро для придбання нового рухомого складу, який підвищить доступність міської транспортної системи Барселони. У цьому ж місяці ЄІБ виділив кредит у розмірі 90 млн євро іспанській компанії Vitalia для фінансування центрів догляду за людьми похилого віку, що створить нові можливості працевлаштування для жінок (93% працівників у Vitalia – жінки) [4].

У липні 2024 року ЄІБ надав 400 млн євро кредиту з метою розширення доступу до фінансування МСП у системі охорони здоров'я Франції. Не менше 30% цих коштів буде виділено на підприємства, якими керують жінки [4].

У 2025 році ЄІБ планує надати 150 млн євро іспанському банку CBNK з метою підтримки жінок-підприємців у фармацевтичному секторі в рамках першої в ЄС програми посередницького фінансування, спрямованої виключно на жінок [1].

У 2025 році Європейський інвестиційний банк розширив облігації щодо сталого розвитку (Sustainability Awareness Bond) для покриття двох нових соціальних цілей: «гендерна рівність» і «розширення економічних можливостей жінок». Завдяки доданим напрямкам доходи від цих облігацій тепер також можуть підтримувати: підприємства, які очолюють жінки; малі та середні підприємства, які сприяють гендерному різноманіттю через можливості

працевлаштування для жінок; проєкти, які надають послуги або продукти, спеціально розроблені для подолання гендерної нерівності [5].

Отже, ЄІБ активно сприяє досягненню гендерної рівності в ЄС, завдяки фінансуванню проєктів, що підтримують підприємниць, забезпечують рівний доступ до освіти та професійного розвитку тощо. У майбутньому роль ЄІБ в сприянні гендерній рівності в ЄС може значно зрости завдяки розширенню облігацій сталого розвитку на цілі щодо гендерної рівності.

Список використаних джерел:

1. Європейський інвестиційний банк. Офіційний сайт ЄІБ. URL: <https://www.eib.org/en/index.htm> (дата звернення: 06.03.2025).
2. Європейський інвестиційний банк. Стратегія Групи ЄІБ з гендерної рівності. URL: https://www.eib.org/attachments/strategies/eib_group_strategy_on_gender_equality_en.pdf (дата звернення: 06.03.2025).
3. Європейський інвестиційний банк. Огляд гендерної рівності в 2023 році. URL: https://www.eib.org/attachments/lucalli/20220309_gender_overview_2023_en.pdf (дата звернення: 07.03.2025).
4. Європейський інвестиційний банк. Огляд гендерної рівності в 2024 році. URL: https://www.eib.org/attachments/lucalli/20230386_gender_overview_2024_en.pdf (дата звернення: 07.03.2025).
5. Європейський інвестиційний банк. ЄІБ мобілізує ринки капіталу для гендерної рівності та економічного розширення прав жінок. URL: <https://www.eib.org/en/press/all/2025-118-eib-mobilises-capital-markets-for-gender-equality-and-women-s-economic-empowerment> (дата звернення: 10.03.2025).

JEL C32, C53, C55, E31, F37, F47, Q11, Q21

Drachal K.

PhD in Economics and Finance, Assistant professor at the Faculty of Economic Sciences, University of Warsaw, Warsaw, Poland

Jędrzejewska J.

MSc in Spatial Development, and MSc student in Data Science and Business Analytics, Faculty of Economic Sciences, University of Warsaw, Warsaw, Poland

FORECASTING THE GLOBAL FOOD PRICES WITH A LARGE NUMBER OF PREDICTORS

Food prices are the fundamental determinant of global economic stability and sustainability. The price dynamics is driven by an interplay of factors, including

supply chain disruptions, and weather changes, which can become a risk for food markets and food security (Ben Abdallah et al., 2021), which consists of its availability and accessibility (World Bank, 2025). The stability of commodity markets is crucial for sustainable development, as extreme fluctuations in food and energy prices can disrupt supply chains, increase poverty, and limit access to essential resources in vulnerable regions (Ahmed et al., 2025). Given the increasing complexity of global commodity markets, improving the accuracy of food price forecasting is essential for designing effective policy responses, managing risk, and ensuring long-term economic resilience.

This study employs Bayesian Dynamic Mixture Models (BDMM) to enhance the forecasting of the Global Price of Food Index (International Monetary Fund, 2025; Nagy & Suzdaleva, 2013; Nagy et al., 2011) by allowing both the model structure and its regression coefficients to evolve dynamically with time. The Global Price of Food Index (PFOODINDEXM) serves as a key indicator of international food price dynamics. Unlike conventional static models, BDMM can elegantly address model's uncertainty by constructing a mixture out of multiple individual regression models, each characterized by a probability density function of its regression coefficients. The weighted mixture of these distribution gives rise, then, to the optimal coefficients, later used in formulating the final forecast. This forecast is, indeed, capturing time-varying relationships in food price determinants. Such an approach enables real-time adaptability to structural shifts in the global food market, offering superior predictive performance compared to conventional autoregressive or machine learning-based forecasting techniques.

The discussed models incorporate a diverse set of predictors, including interest rates, industrial production, and economic activity indices to capture macroeconomic trends. Financial volatility is accounted through financial stress indices, VIX index of implied volatility, and the Geopolitical Risk Index, reflecting investor sentiment and market conditions, as well as major stock market indices capturing global equity market trends, commodity market variables, including gold prices and oil prices, and

exchange rates (Chicago Board Options Exchange, 2025; FRED, 2025; Iacoviello, 2025; MSCI 2025; Stooq, 2025; Caldara & Iacoviello, 2022).

At the same time, the study aligns with the 2030 Sustainable Development Goals (SDGs), as the uncertainty surrounding commodity prices highlights the necessity of international cooperation and adaptive financial policies to support long-term economic and environmental sustainability (United Nations Development Programme, 2025). Increases in food prices can worsen problems such as malnutrition and hunger, and potentially result in economic instability and social unrest (Gregory & Coleman-Jensen, 2013). By promoting international cooperation and adaptive financial policies, governments and institutions can work towards stabilizing food markets.

By integrating macroeconomic and financial indicators with the SDGs, this research contributes to the broader discourse on the role of international financial relations in promoting sustainability. Developing resilient forecasting models is essential for mitigating volatility in commodity markets, ensuring economic stability, and fostering sustainable growth. Integrating those factors into financial models enhances the ability to anticipate risks related to climate change, resource shortage, and environmental degradation.

The obtained forecasts are available at <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.28619978>

This research was funded in whole by National Science Centre, Poland, grant number 2022/45/B/HS4/00510.

References:

1. Ahmed, Z., Kadir, A., Alam, R., Hafiz-Al-Rezoan, N., & Laskor, M. A. H. (2025). The impact of staple crop price instability and fragmented policy on food security and sustainable development: A case study from Bangladesh. *Discover Sustainability* (6), 79. <https://doi.org/10.1007/s43621-025-00878-7>
2. Ben Abdallah, M., Fekete-Farkas, M., & Lakner, Z. (2021). Exploring the link between food security and food price dynamics: A bibliometric analysis. *Agriculture*, 11, 263. <https://doi.org/10.3390/agriculture11030263>

3. Caldara, D., & Iacoviello, M. (2022). Measuring geopolitical risk. *American Economic Review*, 112, 1194-1225. <https://doi.org/10.1257/aer.20191823>
4. Chicago Board Options Exchange. (2025, Feb 3). Historical data. https://www.cboe.com/tradable_products/vix/vix_historical_data
5. FRED. (2025, Feb 3). Economic data. <https://fred.stlouisfed.org>
6. Gregory, C. A., & Coleman-Jensen, A. (2013). Do high food prices increase food insecurity in the United States? *Applied Economic Perspectives and Policy*, 35, 679-707. <https://doi.org/10.1093/aepp/ppt024>
7. Iacoviello, M. (2025, Feb 3). Geopolitical risk (GPR) index. <https://www.matteoiacoviello.com/gpr.htm>
8. International Monetary Fund. (2025, Feb 3). Global price of food index [PFOODINDEXM]. Retrieved from FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis; <https://fred.stlouisfed.org/series/PFOODINDEXM>
9. MSCI. (2025, Feb 3). End of day index data search. <https://www.msci.com/end-of-day-data-search>
10. Nagy, I., Suzdaleva, E. (2013). Mixture estimation with state-space components and Markov model of switching, *Applied Mathematical Modelling*, 37, 9970-9984. <https://doi.org/10.1016/j.apm.2013.05.038>
11. Nagy, I., Suzdaleva, E., Kárný, M., & Mlynářová, T. (2011). Bayesian estimation of dynamic finite mixtures. *International Journal of Adaptive Control and Signal Processing*, 25, 765-787. <https://doi.org/10.1002/acs.1239>
12. Stooq. (2025, Feb 3). Stooq. <https://stooq.pl/index.html>
13. United Nations Development Programme. (2025, Feb 3). What are the sustainable development goals? <https://www.undp.org/sustainable-development-goals>
14. World Bank. (2025, Feb 3). What is food security? <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/brief/food-security-update/what-is-food-security>

УДК 314.1:330.34

Клімов С.В.

аспірант кафедри економічної кібернетики
Сумський державний університет

Позовна І.В.

к. е. н., старший викладач кафедри економічної кібернетики
Сумський державний університет

ДЕМОГРАФІЧНЕ ВІДТВОРЕННЯ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Демографічне відтворення є важливим фактором соціально-економічного розвитку держави, оскільки воно визначає чисельність та вікову структуру населення, трудові ресурси, а, отже, впливає на збалансований розвиток. У контексті реалізації «Цілей сталого розвитку 2030» (ЦСР 2030) в Україні, демографічні процеси, зокрема, рівень народжуваності, мають визначальний

вплив у досягненні таких цілей, як подолання бідності, забезпечення якісної освіти, гендерної рівності, економічного зростання та зменшення нерівності [1].

Україна стикається зі складними демографічними викликами, такими як низька народжуваність, старіння населення, високий рівень смертності та значна міграція. Згідно з даними Світового банку коефіцієнт народжуваності (total fertility rate) в Україні, починаючи з 1989 року, становить менше 2 (рисунок 1) [2]. При цьому для забезпечення стабільної кількості населення коефіцієнт народжуваності має бути на рівні 2.1 дитини на жінку [3]. Ця негативна тенденція створює серйозну загрозу для сталого розвитку країни.

Рисунок 1 – Динаміка коефіцієнту народжуваності в Україні

Старіння населення, викликане низьким рівнем народжуваності та масовою міграцією працездатного населення, має значний вплив на можливість досягнення сталого розвитку України.

По-перше, скорочення чисельності населення створює дефіцит кадрів на ринку праці, що в свою чергу призводить до зниження продуктивності праці, обмеження конкурентоспроможності та уповільнення економічного зростання країни. Зменшення працездатного населення погіршує вікову структуру населення, що підвищує навантаження на систему соціального захисту. Оскільки зменшується частка платників податків, витрати на солідарну

пенсійну систему та систему охорони здоров'я стають надто великими для бюджету країни і ці системи потребують комплексних реформ [4].

По-друге, зменшення кількості дітей впливає на закриття навчальних закладів або їх укрупнення з метою зменшення витрат. Це негативно впливає на можливість отримати якісну освіту, особливо в сільській місцевості.

По-третє, низька кількість населення знижує попит на товари та послуги, що сповільнює економічну активність та економічний розвиток громад. Це, як наслідок, призводить до внутрішньої міграції до великих міст або до областей, з більшим економічним потенціалом. В результаті поглиблюється регіональна диспропорція та соціальна нерівність.

ЦСР 2030 передбачає покращення демографічної ситуації як передумову сталого розвитку. Основні цілі, що безпосередньо пов'язані з демографічними процесами, включають:

- ЦСР 1 «Подолання бідності» – залежить від соціальної підтримки сімей, створення робочих місць та зменшення економічної міграції.
- ЦСР 3 «Міцне здоров'я» – стосується покращення медичних послуг, особливо у сфері репродуктивного здоров'я та підтримки старшого покоління.
- ЦСР 4 «Якісна освіта» – освіта впливає на народжуваність та рівень соціального благополуччя майбутніх поколінь.
- ЦСР 8 «Гідна праця та економічне зростання» – залучення трудових ресурсів, стимулювання зайнятості та підвищення продуктивності праці є важливими для демографічного балансу.

Для подолання негативних демографічних тенденцій та забезпечення сталого розвитку необхідно впроваджувати комплексні заходи, спрямовані на підтримку сімей з дітьми: стимулювання народжуваності, покращення умов праці та життя. Не менш важливим завданням є створення сприятливого соціально-економічного середовища для молоді, що зменшить еміграційні процеси, залишивши інтелектуальний капітал на благо країни. Вирішення цих завдань включає розробку ефективної державної політики у сфері соціального

захисту, охорони здоров'я, освіти та зайнятості, яка враховує демографічні виклики та сприяє гармонійному розвитку суспільства.

З цією метою в Україні була розроблена Стратегія демографічного розвитку до 2040 року, яка спрямована на стабілізацію демографічної ситуації через запровадження фінансових стимулів для народжуваності, розвиток системи охорони здоров'я, підтримку молодих сімей та створення умов для повернення трудових мігрантів [5].

Список використаних джерел:

1. Цілі сталого розвитку. *UNDP*. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku> (дата звернення: 18.03.2025).
2. World Development Indicators. *World Bank*. URL: <https://datatopics.worldbank.org/world-development-indicators> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Fertility rates. *OECD*. URL: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/fertility-rates.html>
4. Пищуліна О. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення. К.: Центр Разумкова, 2023. 20 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/22/2023-MATRA-I-KVARTAL-7.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).
5. Уряд затвердив план заходів з реалізації Стратегії демографічного розвитку України. *Міністерство соціальної політики України*. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/24190.html> (дата звернення: 18.03.2025).

УДК 005.33:338.43.02:631.1

Король С. В.

к. е. н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу,
докторант
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

В умовах мінливого середовища сільське господарство в Україні є однією з ключових галузей економіки та важливим джерелом доходів для мільйонів українців. Незважаючи на потенційні переваги, такі як збільшення експорту, нові можливості для інвестицій та розвитку вітчизняного агробізнесу, аграрний

сектор стикається з численними загрозами. Відтак ідентифікація ризиків та особливості їх управління у досліджуваній площині, особливо в контексті європейської інтеграції, є складним та важливим завданням.

Перш за все, необхідно зазначити, що одним з головних ризиків є воєнний конфлікт на сході країни. Власне, військові дії призвели до втрат у сільському господарстві – знищення і пошкодження сільськогосподарської інфраструктури, примусового виселення фермерів та втрати земель для обробітки. Окрім того, внутрішньо-переміщені особи, збройні зіткнення та неконтрольований доступ до ресурсів також створюють перешкоди для розвитку аграрного сектору.

З іншого боку, вступ до Європейського союзу також несе великі ризики та виклики для аграрного сектору. Зокрема, мова йде про стандарти якості, санітарні та фітосанітарні вимоги, реформу земельних відносин та конкуренцію на нових ринках, які, власне, можуть вимагати значних зусиль та інвестицій від українських фермерів та агропідприємств. Крім того, зміни клімату потенційно можуть призвести до небезпек для даного сектору, – посухи, повені, зміна родючості ґрунтів та інші природні катастрофи.

Загалом, проведені дослідження [1-5] дали змогу визначити, що аграрний сектор України відіграє важливу роль у господарському розвитку країни, однак піддається основним групам ризику, серед яких: нестабільність аграрного ринку (зміни в цінах на сільськогосподарську продукцію, попиті та пропозиції, що спричинені факторами впливу погодних умов, глобальними тенденціями, політичними подіями та економічними коливаннями, впливають на прибутковість аграрних підприємств та їхню здатність планувати діяльність); імпортна ресурсна залежність (залежність від імпортних ресурсів, – добрива, насіння та обладнання, створює ризик для сталого розвитку аграрного сектору, а високі витрати на імпорт обмежують його прибутковість); якість продуктів (низька якість продукції призводить до втрат репутації та втрат споживачів, котрі вимагають високої якості продуктів, що тим самим впливає на продажі та

доходи агропідприємств); концентрація землі та виробництва в агрохолдингах (монополізація земельних ресурсів та виробництва сільськогосподарської продукції призводить до нерівномірного розподілу ресурсів, що обмежує конкуренцію та спричинює нерівні умови для менших господарств); соціальні умови на сільських територіях (недостатні соціальні послуги, зокрема низький рівень освіти та медичного обслуговування впливають на життя селян, їхню продуктивність та розвиток агросектору).

Власне, зазначені ризики потребують уваги від уряду та аграрних підприємств для забезпечення стійкого розвитку аграрного сектору України. Крім того, зважаючи на те, що в умовах сьогодення вітчизняний аграрний бізнес працює в умовах воєнного конфлікту, спектр ризиків значно розширюється. Відтак до перелічених вище ризиків необхідно віднести такі, як: 1) втрата виробничо-ресурсного потенціалу аграрного сектору (на значній частині сільськогосподарських земель стало неможливим проведення сільськогосподарської діяльності через окупацію, обстріли та заміновані території. Посівні площі скоротилися на 20% [3]. Це свідчить про те, що збройна агресія фактично спричинила знищення сільськогосподарських земель. При цьому спостерігається зменшення виробництва через тимчасову окупацію територій, що призвело до втрат у рослинництві (35-40% порівняно з попереднім роком). Також окупанти викрали понад 500 тис. тонн зерна та інші продукти [4]. Мають місце значні збитки виробництва м'яса, молока та яєць. Втрата поголів'я великої рогатої худоби, свиней та птиці через військові дії становить 15-20% [3]. Крім того, постраждала інфраструктура зберігання зерна); 2) ліквідація підприємств аграрного бізнесу (бойові дії призвели до примусового закриття багатьох агроформувань); 3) скорочення інвестиційного капіталу (війна спричинила скорочення інвестицій в агровиробництво, а також проблеми з закупівлею добрив та сільськогосподарської техніки); 4) ускладнення збуту продукції на зовнішні ринки (загроза від російської агресії та блокада портів ускладнили експорт аграрної продукції; руйнування

логістичної та транспортної інфраструктури обмежили постачання та збут [4]); 5) зміни в економічній спеціалізації (втрати через війну призвели до зміни спеціалізації аграрного сектору); 6) зміна ринків та партнерів (ризик втрати репутації як надійного постачальника) [4].

Відтак зважаючи на виклики мінливого середовища аграрного сектору, уряд вживає заходи з метою забезпечення його стійкості. Власне, мова йде про фінансову підтримку, розвиток логістики та спеціальні програми кредитування [5]. Очевидно, що у такій площині вкрай важливо безперервно продовжувати працювати над вирішенням проблем задля забезпечення ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств та продовольчої безпеки країни. Водночас, в умовах сучасних викликів аграрний сектор має і можливості, так як українські продукти можуть знайти нові ринки збуту у Європі, а також збільшити обсяги експорту продукції.

Отже, вирішення окреслених проблем потребує комплексного підходу та співпраці між урядом, бізнесом та суспільством. В подальшому необхідно розробити стратегії адаптації до змінених умов, підвищити інвестиції в інфраструктуру, технології та освіту, а також активізувати міжнародну співпрацю. Крім того, урядовим та громадським організаціям потрібно спільно розробляти програми підтримки та заохочення для фермерів, щоб зміцнити конкурентоспроможність українського агросектору. Тому, враховуючи зазначені аспекти та приймаючи відповідні рішення, Україна зможе знизити ризики та виклики, з якими стикається аграрний сектор, та забезпечити сталу та стійку економічну та продовольчу безпеку країни.

Список використаних джерел:

1. Русан В., Жураковська Л. Аграрний сектор України у 2023 році: складові стійкості, проблеми та перспективні завдання. Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/ahraryy-sektor-ukrayiny-u-2023-rotsi-skladovi-stiykosti-problemy-ta>
2. Гриб Є. Чинники ризиків сталого розвитку аграрного сектору економіки України. *Економіка та суспільство*, (57), 2023. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3211/3134>

3. Русан В. Аграрний сектор економіки: підсумки 2022 та прогноз на 2023 рік. Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ahrarynyy-sektor-ekonomiky-pidsumky-2022-ta-prohnoz-na-2023-rik>
4. Пітель Н. Я. Аграрний експорт України в умовах війни. *Економіка та управління АПК*, 2, 2023. С. 45-56. URL: https://econommeneg.btsau.edu.ua/sites/default/files/visnyky/economika/pitel_2_2023-45-56.pdf
5. Тимкован В. Розробка плану дій для підтримки та розвитку аграрного сектору національної економіки. *Економіка та суспільство*, (47), 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-51>

УДК 378.4.017:502.131.1

Кучерівська С. С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – ТРЕТЯ МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ

Виклики ХХІ століття окреслили поглиблення ролі університетів, відводячи їм ключову роль у культурному та економічному зростанні суспільства. Розвиток економіки знань разом із глобалізацією, а також фінансовою та екологічною кризами стали безпрецедентними процесами, які значною мірою сприяли переплануванню та розширенню місій університетів. Заклади вищої освіти дедалі більше перетворюються на інституції, пов'язані з галузями економіки та суспільством у цілому.

Одну з перших спроб дослідити зміну ролі університетів зробив Кларк Керр у 1963 році. Автор ввів термін «багатоуніверситетність» / «мультиуніверситетність», визначивши зміну ролі університетів у задоволенні мінливих потреб суспільства. Керр розглядав університет як механізм із серії процесів, що дають низку результатів, який укріплений чіткими адміністративними правилами та фінансуванням. Він вважав нові знання, створені мультиуніверситетом, важливим чинником економічного та соціального зростання, що має вагомий вплив на поширення і зникнення професій, підйом і падіння соціальних класів, регіонів, націй [1].

З 80-х років XX ст. університети почали комерціалізувати знання, розширюючи свою діяльність через будівництво наукових парків, підтримування стартапів, ліцензування, проведення прикладних досліджень з комерційним значенням. Зауваживши такий поворот в університетській діяльності, професор Генріх Ецковіц ввів термін «підприємницький університет» та запровадив концепцію «потрійної спіралі» [2].

На сьогодні все більше говорять про третю місію університетів, яка виходить за межі викладання (перша місія) та дослідження (друга місія), й включає активну взаємодію з суспільством. Ця місія наголошує на внеску університетів у соціальну згуртованість, соціальну відповідальність, сталий розвиток та сприяння інклюзивним та інноваційним спільнотам.

Згідно з дослідженням, проведеним PROMISE, більше 90% зі 122 європейських ЗВО включили Третю місію до своїх основних стратегічних документів і політик. Кожен з них фокусується на своїй підкатегорії місії, а саме: підприємництво та передача технологій; актуальність підготовки студентів та готовність до ринку праці; суспільна значимість; соціальні відповідальність; співпраця, проведення досліджень та передача знань уряду, державним установам, бізнесу; третя місія в цілому [3].

На сьогодні університети, виходячи з наявних ресурсів, досвіду, можливостей впливу, використовують різні стратегії для реалізації своєї соціальної місії, включаючи інституційні програми, партнерства та інтеграцію навчальних програм.

Наприклад, Netter Center for Community Partnerships в Університеті Пенсільванії (США) за допомогою проектів сервісного навчання об'єднує студентів із місцевими громадами у вирішенні місцевих питань в освіті, охороні здоров'я, економічному розвитку. Фонд «Солідарність» Університету Барселони сприяє волонтерству та програмам професійного навчання. Завдяки цим ініціативам студенти беруть участь у проектах, що підтримують неблагополучні громади щодо освіти та охорони здоров'я.

Багато університетів створюють центри соціальних інновацій, заохочуючи студентів і викладачів розвивати соціальні підприємства, спрямовані на вирішення нагальних суспільних проблем (Стенфордський університет (США), Кейптаунський університет (Південна Африка)).

Здійснюючи дослідження та консультаційні послуги університети долучаються до формування державної політики. Так, Група громадської політики Лондонської школи економіки та політичних наук співпрацює з урядами та неурядовими організаціями при розробці політики щодо економічної нерівності та зміни клімату.

Найбільш активно університети сприяють подоланню прогалів у знаннях у малозабезпечених регіонах, поширюючи знання через відкриті освітні ресурси та публічні лекції. Вони надають безкоштовний доступ до своїх курсів, навчальних платформ, поширюють записи лекцій і виступів академічних лекторів на YouTube. Також університети активно підтримують маргіналізовані спільноти надаючи допомогу студентам першого покоління коледжів, людям з низькими доходами та студентам з обмеженими можливостями. Послуги, що надаються, включають репетиторство, консультування щодо кар'єри, наставництво та фінансове керівництво, і все це спрямовано на те, щоб допомогти цим учням просуватися від середньої школи до програм після бакалаврату. Керівництво таких навчальних закладів відмічає підвищення наполегливості у навчанні, збільшення показників завершення освітнього рівня. Наприклад, Сіднейський університет підтримує студентів-аборигенів і жителів островів Торресової протоки через цільові стипендії, програми наставництва та культурні ініціативи, спрямовані на збереження спадщини корінних народів. Університет Найробі (Кенія) надає освітні програми для студентів-біженців, пропонуючи спеціалізовану підтримку для забезпечення їхнього успіху в навчанні.

Останнім часом багато університетів засновують асоціації пенсіонерів або центри для підтримки зв'язків зі своїми пенсіонерами та персоналом. Ці

організації часто забезпечують ресурси, соціальні заходи та можливості для подальшої участі працівників у діяльності університету. Так, університети надають своїм працівникам, які вийшли на пенсію, доступ до бібліотек і лабораторій, освітніх програм, заохочують до взаємодії із молодим поколінням. А деякі коледжі та університети США заохочують проживання колишніх працівників на території закладу. Ця модель сприяє інтелектуальному розвитку та підтримує міцний зв'язок між пенсіонерами та академічним середовищем. Національний університет Сінгапуру створив Центр для пенсіонерів, який пропонує програми, що сприяють активному старінню, включаючи семінари, огляди здоров'я та соціальні заходи. Пенсіонерів заохочують брати участь у навчанні протягом усього життя та робити внесок у громадські проекти. У США та в Канаді з 2002 року діють Асоціації пенсійних організацій у вищій освіті (ARONE), які підтримують мережу таких асоціацій, центрів пенсіонерів і почесних працівників, сприяючи обміну передовим досвідом і ресурсами між установами-членами [4].

Українські університети також активно розвивають свою Третю місію. Зокрема, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича проявляє свою соціальну відповідальність здійснюючи:

1. Забезпечення психологічної допомоги, підтримки та реабілітації внутрішньо переміщеним особам, ветеранам та військовослужбовцям, студентам та працівникам університету (Соціально-психологічний центр).
2. Навчальні програми з лідерства, фінансової грамотності, ведення бізнесу для студентів рідних військовослужбовців та ветеранів (Бізнес-інкубатор).
3. Благодійні заходи для дітей з особливими освітніми потребами, ВПО.
4. Функціонування навчально-консультативного простору для літніх людей міста Чернівці.
5. Плетіння сіток («Сітковий батальйон») та проведення волонтерських зборів.

6. Участь в міжнародних проектах, наприклад, TURBO «Реакція університетів на великі перешкоди: створення стійкої вищої освіти для реагування та управління суспільними кризами».

7. Співпраця з державними установами, органами місцевої влади, місцевими бізнесовими структурами, громадськими організаціями, тощо [5].

Досягнення Третьої місії університетів варто вимірювати відносно того регіону, де університет працює і має вагомий вплив. Це можна здійснити за допомогою показників кількості партнерств, рівня комерціалізації досліджень, рівня залучення громади, досягнутих соціальних та економічних результатів.

У той же час, при реалізації Третьої місії університети стикаються з рядом проблем пов'язаних із обмеженим фінансуванням, бюрократичними перепонами та складністю забезпечення балансу між академічними пріоритетами та підприємницькими, соціальними ініціативами, які можна вирішити в тій чи іншій мірі. Пропри це, вони наполегливо продовжують працювати в цьому напрямку та інформувати зацікавлені сторони про свої здобутки.

Отже, соціальна складова третьої місії університетів є важливою для створення справедливих і сталих суспільств. Завдяки залученню громади, соціальному підприємництву, внеску в державну політику, передачі знань і підтримці маргінальних груп університети в усьому світі демонструють свою відданість соціальному прогресу. Розширення та вдосконалення цих зусиль ще більше посилює позитивний суспільний вплив закладів вищої освіти та забезпечує адаптивність, інноваційність майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Donovan, Claire From Multiversity to Postmodern University URL: [https://gala.gre.ac.uk/id/eprint/29622/7/29622%20DONOVAN From Multiversity To Post modern University %28AAM%29 2016.pdf](https://gala.gre.ac.uk/id/eprint/29622/7/29622%20DONOVAN%20From%20Multiversity%20To%20Postmodern%20University%28AAM%29%202016.pdf)
2. Романовський О.О. Доцільність застосування моделі потрійної спіралі Г. Іцковіца в сучасному суспільстві. *Економіка та держава*. 2011. №11. С.7-11.
3. PROMISE. URL: <https://promise4era.eu/>

4. Association of Retirement Organizations in Higher Education. URL: <https://www.arohe.org/>
5. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. URL: <https://www.chnu.edu.ua/>

УДК 330.34:336(592.36)

Материнська О.А.

к.е.н., доцент кафедри фундаментальних і
приватно-правових дисциплін

Максимук О.Є.

здобувач вищої освіти

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ВІД ЗЛИДЕННОСТІ ДО ЛІДЕРСТВА: СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІНГАПУРУ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

У контексті сучасних геополітичних викликів та необхідності зміцнення національної економіки, Україна потребує стратегічного міжнародного партнерства з країною, що має успішний досвід економічного розвитку. Економічний потенціал є ключовим фактором, що визначає майбутнє держави, особливо в умовах кризових ситуацій. Сінгапур, з його прикладом швидкої економічної трансформації, може слугувати моделлю для наслідування.

Першочерговим завданням є вибір надійного партнера для довгострокової співпраці, з метою обміну досвідом та адаптації успішних стратегій. Це дозволить забезпечити стабільність міжнародних та фінансових позицій України в майбутньому.

Згідно з останніми даними, опублікованими агентством Reuters [1], Німеччина у 2023 році обігнала Японію за обсягом ВВП, посівши третє місце у світовому рейтингу. Німецька економіка досягла показника в 4,5 трильйона доларів, тоді як ВВП Японії склав 4,2 трильйона доларів, продемонструвавши річне зростання на 1,9%. Хоча західні держави, такі як Німеччина чи Франція,

безсумнівно, є економічними лідерами, для України більш актуальним є досвід країн, що успішно відновили економіку після воєнних конфліктів та в умовах високого рівня корупції. Згідно з Індексом сприйняття корупції за 2024 рік, Україна посідає 105 місце серед 180 країн, набравши лише 35 балів зі 100 можливих. Це свідчить про необхідність посилення антикорупційних заходів та вивчення досвіду країн, які досягли успіху в цій сфері. [2]. Відносно низька позиція України в Індексі сприйняття корупції свідчить про недостатній прогрес у цій сфері. Аналогічна ситуація спостерігалася в Сінгапурі в 1960-х роках. Рівень корупції має прямий вплив на розвиток як внутрішньої, так і зовнішньої економіки. Зниження рівня корупції та зміцнення верховенства права сприяють підвищенню довіри з боку міжнародних інвесторів та партнерів, що є критично важливим для сталого економічного розвитку.

Аналізуючи досвід Сінгапуру [3], молодой, але надзвичайно успішної держави, яка за 50 років пройшла шлях від злиденної корумпованої країни до одного з світових лідерів за рівнем ВВП на душу населення та якістю освіти, можна виділити ряд стратегій, які є релевантними для України:

1) стратегія довгострокової перспективи, тобто держава має втілювати такі проекти, які принесуть результат лише через 5, 10 або навіть більш ніж через 20 років. Такі великі строки дадуть більше часу для звикання до нових дій.

2) інтеграція соціального та економічного розвитку через інвестиції в освіту - значні інвестиції в освітню систему, орієнтовану на підтримку економічного зростання та формування соціально відповідального суспільства. Освіта розглядається як ключовий фактор, що забезпечує конкурентоспроможність країни на світовому ринку.

3) стратегія меритократії: учні мають можливості для успіху і просування вперед незалежно від раси, релігії та соціального статусу, тобто забезпечення рівних можливостей для успіху незалежно від соціального статусу, раси чи релігії. Важливим є відбір та просування кадрів на основі їхніх професійних

якостей та компетентності, також держава вкладає кошти в підтримку людей, які опинилися в скрутному становищі.

4) високий статус освіти в суспільстві та підтримка професійного розвитку педагогів через формування культури поваги до освіти та активна підтримка освітніх ініціатив з боку суспільства. Створення умов для професійного зростання педагогів, включаючи можливості навчання за кордоном та обміну досвідом.

5) стратегія нової радикальної боротьби з корупції та деякі зміни в законі, щодо прав та обов'язків. Найважливішими пунктами даної стратегії є: впровадження ефективних антикорупційних механізмів та забезпечення прозорості державного управління; реформування законодавства з метою створення сприятливого інвестиційного клімату та зміцнення верховенства права.

Сінгапурська модель розвитку базується на тісному взаємозв'язку освіти та стратегічного планування. Освіта розглядається як інструмент формування майбутнього покоління, здатного до впровадження та підтримки довгострокових реформ. Ефективність цієї стратегії оцінюється в перспективі 10-25 років, коли результати стають відчутними та можуть бути адаптовані до змін.

Одним з ключових елементів є жорстка антикорупційна політика, що включає діяльність спеціалізованого бюро та суворі покарання. Для України адаптація цього досвіду вимагає врахування національного менталітету, зокрема через посилення ролі незалежних ЗМІ у забезпеченні прозорості влади.

Список використаних джерел:

1. Економіка Німеччини стала третьою в світі за обсягом – DW – 15.02.24. URL:<https://www.dw.com/uk/ekonomika-nimeccini-stala-tretou-v-sviti-za-obsagom/a-68265288> (дата звернення 22.03.2025)
2. Індекс сприйняття корупції у світі – 2024. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (дата звернення 16.03.2025)
3. Переймаючи досвід Сінгапуру - портал новин LB.ua. URL:https://lb.ua/blog/victor_kruglov/438180_pereymayuchi_dosvid_singapuru.html (дата звернення 10.03.2025)
4. Материнська О., Пустова П. Відновлення та розвиток: інвестиційні перспективи України після війни. *Економіка та суспільство*, 2024. №64.

Оглобліна В.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри інформаційної
економіки, підприємництва та фінансів
Інженерного навчально-наукового інституту ім. Ю.М. Потебні
Запорізького національного університету

Оглобліна В.С.

магістрант спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
НУ «Запорізька політехніка»

Коваль І.М.

магістрант спеціальності «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
ІННІ ім.Ю.М.Потебні ЗНУ

СПІВРОБІТНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО БАНКУ РЕКОНСТРУКЦІЇ ТА РОЗВИТКУ З УКРАЇНОЮ В КОНТЕКСТІ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВИ

Співпраця України із ключовими світовими фінансовими інституціями сьогодні стала засобом стабілізації внутрішньої фінансової системи держави. Однією з таких інституцій є Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), який має статус міжнародної фінансової організації з найвищим кредитним рейтингом. Переваги такого співробітництва для нашої країни є надзвичайно вагомими, оскільки ЄБРР не фінансує витрати державного бюджету, а здійснює фінансування тільки інвестиційних проектів розвитку у приватному та державному секторах і сприяє модернізації держави загалом.

ЄБРР заснований у 1991 році, належить 69 країнам, Європейському Союзу та Європейському інвестиційному банку. Головне завдання ЄБРР – сприяти переходу до відкритої ринкової економіки та розвитку приватної та підприємницької ініціативи в країнах діяльності [1]. ЄБРР надає проектне фінансування переважно приватному сектору. Проводить консервативне управління ризиками та фінансову політику. ЄБРР працює лише на комерційних засадах. Надає тільки цільові кредити під конкретні проекти приватним і державним структурам на потреби розвитку економіки. 60%

позичкових засобів спрямовуються у приватний і 40% – у державний сектор. Крім цільових кредитів ЄБРР здійснює прямі інвестиції, а також надає технічну допомогу. Спеціальних коштів для надання технічної допомоги ЄБРР не має, а залучає інші ресурси, в тому числі із створених у країнах ЄС спеціальних фондів, міжнародних організацій. Організація має потужну підтримку диверсифікованої глобальної бази акціонерів. Європейський банк реконструкції та розвитку проводить діяльність у 37 країнах Європи, Азії та Африки. Усього у 2023 році ЄБРР інвестував 34 815 млн євро в ці країни.

На графіку нижче наведено розподіл основних банківських кредитів за країнами. Туреччина 5 298 млн євро, Польща 3 265 млн євро, Єгипет 2 739 млн євро, Україна 2 428 млн євро, Сербія 2 001 млн євро, Румунія 2 047 млн євро. Також суттєві обсяги кредитування мають Греція, Марокко, Казахстан, Хорватія, але вони значно менші порівняно з лідерами. Найбільший сумарний обсяг кредитів припадає на решту 25 країн, що становить 9 509 млн євро, що свідчить про широкую географічну диверсифікацію фінансування.

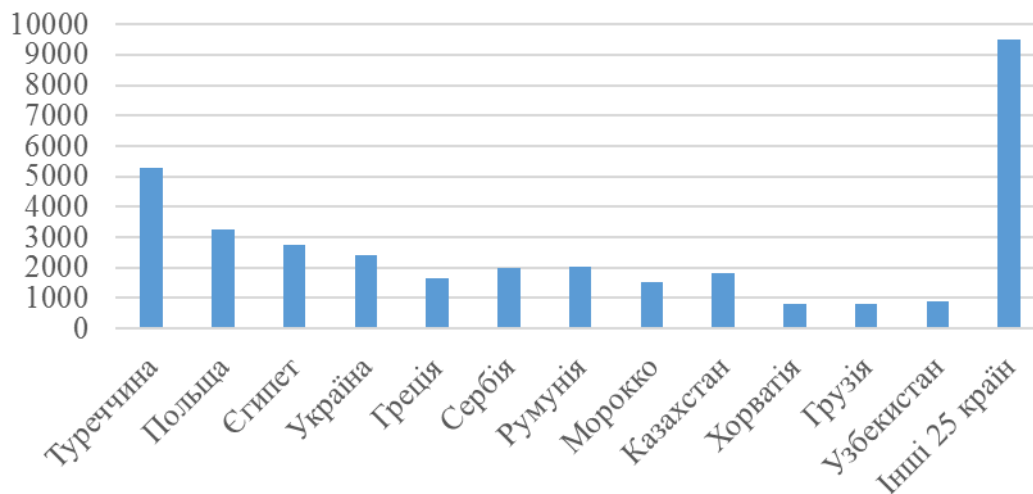

Рис.1. Структура інвестицій ЄБРР станом на 31.12.2023 р. в млн євро
Складено автором на основі джерела [2].

Найбільша концентрація спостерігається в Туреччині, Польщі, Єгипті та Україні, на які припадає 15,22%, 9,38%, 7,87% і 6,97% відсотка наданих кредитів відповідно (як показано на рис 2). Однак через характер регіональної

спрямованості бізнес-моделі ЄБРР деякі групи країн, у яких працює Банк, сильно корелюють між собою.

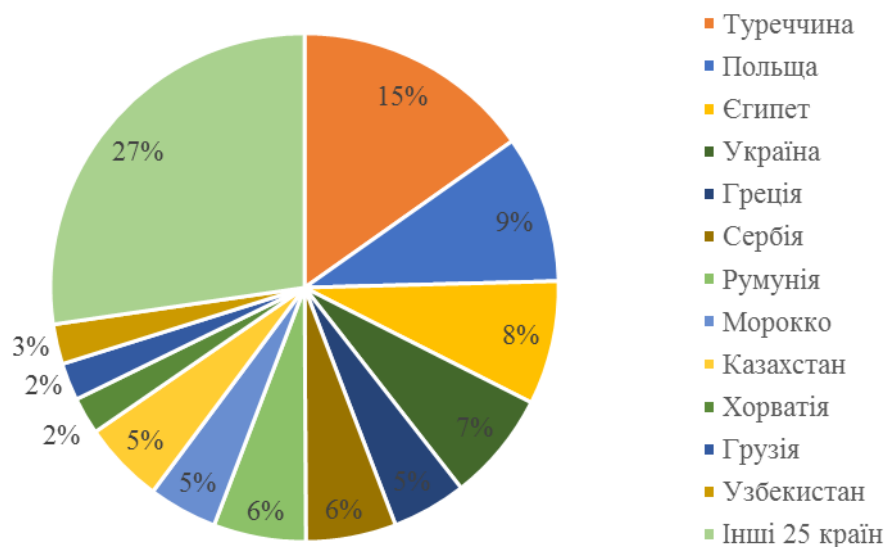

Рис.2. Структура інвестицій ЄБРР станом на 31.12.2023 р. у відсотках
Складено автором на основі джерела [2].

Аналізуючи основні напрями інвестування ЄБРР (рис. 3) можна зробити висновок стосовно розподілу кредитного ризику по галузевій приналежності проектів – портфель в цілому широко диверсифікований. Виняток становить значна концентрація інвестицій в галузі енергетики – 27%, транспорту – 25%, комерційних банків – 22% і галузь виробництва та послуг – 10%, останні 16% відсотків інвестицій розподілені між 6 галузями (сільське господарство, туризм, лізинг, небанківські фінансові установи, ІТ та комунікації, інвестиційні фонди).

Місією ЄБРР є сприяння розвитку відкритої ринкової економіки та розвитку приватної та підприємницької ініціативи. Інвестиції ЄБРР отримують регіони Європи, Азії та східного Середземномор'я. Загалом, кредити ЄБРР розподілені між країнами з різними рівнями економічного розвитку, але основний фокус зосереджений на великих ринках, які мають стратегічне значення для регіонального розвитку.

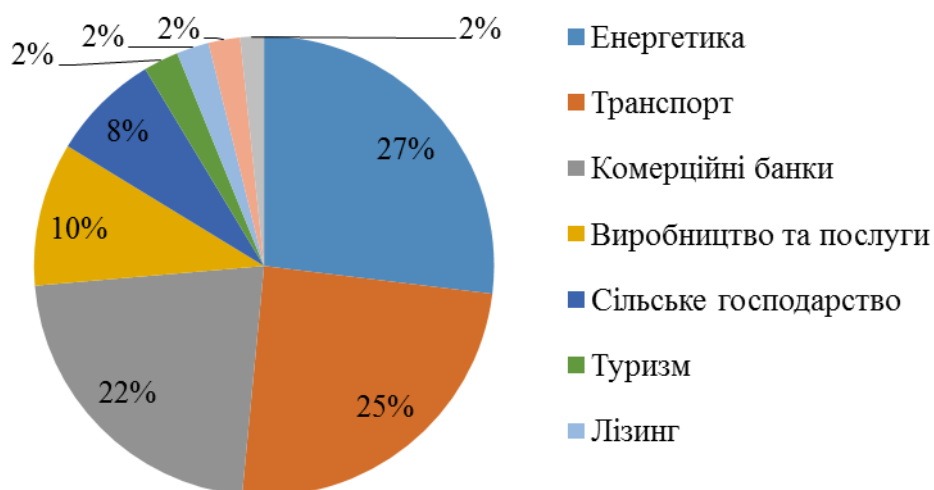

Рис.3. Структура напрямів інвестування у відсотках станом на 31.12.2023 р.
Складено автором на основі джерела [2].

Підсумовуючи, варто відзначити, що, незважаючи на несприятливий інвестиційний клімат в умовах дисбалансів у національній економіці України, наша держава все ж є привабливим об'єктом для інвестицій ЄБРР і входить у четвірку лідерів. Перспективним видається розроблення проєктів інвестування ЄБРР окремих об'єктів, стратегічно важливих для нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Офіційний веб-сайт Європейського банку реконструкції та розвитку: <https://www.ebrd.com/who-we-are.html>
2. Фінансовий звіт ЄБРР за 2023 рік: <https://www.ebrd.com/home/news-and-events/publications/financial-report/financial-report-2023.html>
3. Метеленко Н.Г., Оглобліна В.О., Оглобліна В.С. Прибутковість банків країн ЄС зі схожими макроекономічними характеристиками. *Інженерні інновації та розбудова національної економіки*: матер. І Міжнар. наук.-практ. конф. ІННІ ім. Ю.М. Потебні, м. Запоріжжя, 09-10 трав. 2024 р. / наук. ред. Н.Г. Метеленко; ІННІ ім. Ю.М. Потебні ЗНУ. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. С.348-353.

УДК 657.375.1

Танасієва М.М.,

к.е.н., доц., асистент кафедри обліку, аналізу і аудиту,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В РАМКАХ ДОСЯГНЕННЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасні підприємства України в умовах війни стикаються з численними екологічними та економічними ризиками, які впливають на їхню діяльність,

конкурентоспроможність і довгострокову стійкість. Українські підприємства опинилися перед необхідністю адаптації до нових реалій. Для мінімізації екологічних ризиків потрібно впроваджувати «зелені» технології та слідувати екологічним стандартам ЄС. Для зниження економічних загроз важливо диверсифікувати ринки збуту, впроваджувати антикризове управління та залучати інвестиції у відновлення бізнесу.

Україна долучилась до реалізації концепції сталого розвитку, яка закладена в затверджених у вересні 2015 року в рамках Саміту ООН зі сталого розвитку 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку, результати якого викладені в документі Саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» (17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань) [1]. Першим вагомим кроком України в напрямку застосування концепції сталого розвитку було встановлення Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року [2] з їх конкретизацією у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [3]. Досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР) ООН в Україні вимагає балансу між економічним зростанням та екологічною відповідальністю. Проте підприємства стикаються з низкою еколого-економічних ризиків, які можуть уповільнювати цей процес.

Українські підприємства змушені враховувати значний екологічний тиск, пов'язаний із глобальними тенденціями декарбонізації, кліматичними змінами та регуляторними вимогами. В рамках подолання екологічних змін Україна вдосконалює екологічне законодавство поступово впроваджуючи європейські екологічні стандарти (наприклад, Директиву ЄС 2010/75/EU щодо промислових викидів), що змушує підприємства вкладати кошти у модернізацію виробництва [4].

Через високий рівень залежності від вуглецевих технологій підприємства стикаються з ризиком введення “вуглецевого податку” (CBAM, carbon border adjustment mechanism) для експорту в ЄС, головна причина впровадження якого є зростання кліматичних амбіцій ЄС, який прагне стати кліматично

нейтральним до 2050 року. Окрім цього, традиційні галузі, такі як металургія, хімічна промисловість та енергетика, мають високий рівень негативного впливу на довкілля, що може спричинити ризики сплати штрафів, зниження репутації та конфлікти з громадами. І не менш вагомими екологічними ризиками є кліматичні зміни та стихійні лиха – екстремальні погодні умови (посухи, повені) можуть негативно впливати в першу чергу на агросектор, логістику та енергопостачання.

На економіку України впливають як внутрішні, так і зовнішні фактори, що зумовлюють нестабільність бізнес-середовища, серед них варто виокремити:

- воєнні ризики – збройна агресія росії завдає значних втрат підприємствам через руйнування інфраструктури, перебої у постачанні сировини, міграцію робочої сили та зниження платоспроможного попиту;

- інфляція та коливання валютного курсу – висока інфляція та девальвація гривні впливають на собівартість виробництва, закупівлю імпортованих товарів і фінансову стійкість підприємств;

- дефіцит енергоресурсів – руйнування енергетичної інфраструктури, обмеження імпорту пального та перебої у постачанні електроенергії ставлять під загрозу стабільну роботу виробництва;

- проблеми з логістикою та ланцюгами постачання – блокада портів, руйнування залізничних шляхів і нестача транспортних засобів ускладнюють експорт продукції та імпорт критично важливих матеріалів;

- зниження інвестиційної привабливості – через високі ризики війни та нестабільну економічну ситуацію іноземні та внутрішні інвестори обережно ставляться до вкладень у бізнес та ін.

Виходячи із вказаного та для потреб досягнення Цілей сталого розвитку України вважаємо за необхідне розмежувати основні еколого-економічні ризики підприємств України в межах конкретних цілей (табл. 1).

Основні еколого-економічні ризики підприємств України в межах Цілей сталого розвитку

Групи ризиків	Характеристика
1. Ризики, пов'язані з ресурсами та енергоефективністю (ЦСР 7, 12, 13)	<i>Висока енергоємність виробництва</i> – велика залежність від викопного палива робить підприємства вразливими до зростання тарифів та енергетичних криз. <i>Дефіцит критичних ресурсів</i> – виснаження природних ресурсів, обмежений доступ до води та земельних ресурсів (особливо внаслідок бойових дій). <i>Низький рівень циркулярної економіки</i> – слабкий розвиток технологій вторинної переробки, що збільшує обсяги промислових відходів.
2. Ризики екологічного регулювання та експортних обмежень (ЦСР 9, 12, 17)	<i>Впровадження європейських екологічних стандартів</i> – для інтеграції в європейський ринок підприємства мають скорочувати викиди CO₂ та дотримуватися норм ESG (екологічного, соціального та корпоративного управління). <i>Введення механізму СВАМ</i> (вуглецевого коригування імпорту в ЄС) – загроза зростання митних зборів на українську продукцію з високим рівнем CO₂. <i>Невизначеність екологічної політики держави</i> – часті зміни регулювання можуть створювати додаткові витрати для підприємств.
3. Ризики, пов'язані зі зміною клімату та деградацією довкілля (ЦСР 13, 15)	<i>Зміна кліматичних умов</i> – посухи, повені, екстремальні погодні явища впливають на агросектор, енергетику та логістику. <i>Забруднення навколишнього середовища</i> – накопичення промислових відходів, забруднення води та ґрунтів створює ризики для сталого розвитку. <i>Зниження біорізноманіття</i> – вирубка лісів, руйнування екосистем через промислову діяльність.
4. Фінансово-інвестиційні ризики (ЦСР 8, 9, 17)	<i>Нестача «зеленого» фінансування</i> – обмежений доступ підприємств до екологічних інвестицій та міжнародних фондів сталого розвитку. <i>Високі витрати на екологічну модернізацію</i> – підприємства часто не можуть дозволити собі впровадження енергоефективних і низьковуглецевих технологій. <i>Відтік інвестицій через війну</i> – міжнародні компанії можуть уникати інвестування в Україну через високі ризики.
5. Соціально-економічні ризики (ЦСР 1, 3, 8)	<i>Міграція робочої сили</i> – нестача кваліфікованих працівників через виїзд населення за кордон. <i>Погіршення здоров'я населення</i> – екологічні загрози (забруднене повітря, вода) спричиняють зростання захворюваності, що впливає на продуктивність праці. <i>Суперечності між бізнесом і суспільством</i> – екологічні протести та конфлікти через забруднення можуть спричинити репутаційні втрати для підприємств.

Отже, означене окреслює глобальні як внутрішні, так і зовнішні виклики для функціонування та розвитку підприємств України, що потребує

вдосконалення форм господарювання та державного регулювання належного рівня. Вважаємо, що досягнення Цілей сталого розвитку, українським підприємствам необхідно: впроваджувати ресурсозберігаючі та енергоефективні технології; розвивати циркулярну економіку (переробку відходів, повторне використання матеріалів); адаптуватися до європейських екологічних стандартів і механізму СВМ; розширювати доступ до зеленого фінансування та міжнародних екологічних фондів; зменшувати вуглецевий слід і впроваджувати екологічно відповідальне управління.

Реалізація цих заходів допоможе підприємствам не тільки знизити ризики, а й підвищити їхню конкурентоспроможність на глобальному міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1. Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року. Генеральна асамблея ООН від 21.10.2015 р. URL : <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/the-2030-agenda-for-sustainable-development.html>
2. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 №722/2019 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова КМУ від 03.03.2021 р. № 179 URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/prozatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>
4. Директива європейського парламенту і ради 2010/75/ЄС від 24 листопада 2010 року про промислові викиди (інтегрований підхід до запобігання забрудненню та його контролю). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_004-10#Text

УДК 339.9(477)

Івашко А.С.

студентка 2 курсу спеціальності «Міжнародні економічні відносини»

Науковий керівник: к.е.н. **Легкоступ І.І.**

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ТА ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЯПОНІЄЮ

Актуальність. Розвиток економічних зв'язків між Україною та Японією є важливим напрямом міжнародної співпраці, який може сприяти залученню

іноземних інвестицій та нових технологій для підтримки економіки України та післявоєнної відбудови.

Мета. Дослідити стан та перспективи розвитку економічних відносин між Україною та Японією, довести їх актуальність.

За даними ОЕС, Україна у 2023 році посідала 57 місце за ВВП і була найбільшим експортером олії та найбільшим імпортером військової зброї [1]. Японія того ж самого року була четвертою економікою за ВВП, найбільшим експортером обладнання з індивідуальними функціями, промислових принтерів, електричних конденсаторів та найбільшим імпортером м'яса свиней, паливної деревини [2].

Основними продуктами, які Україна експортувала у Японію в 2023 році були кукурудза, залізна руда та необроблений алюміній. Натомість експортними товарами Японії в Україну були автомобілі та аксесуари до них, медичні інструменти [3].

Одним з найкращих продуктових потенціалів України для Японії є залізна руда, а трудовим потенціалом Японії для України – автомобілі. Також у 2021 році українська компанія ELEKS у сфері ІТ створила спільне підприємство в Японії, а у 2022 році українська ІТ-компанія СНІ Software відкрила офіс в Японії [4], що доводить великий потенціал України для Японії у сфері ІТ.

Крім двосторонньої торгівлі також велике значення мають і прямі іноземні інвестиції. Японія є одним з найбільших донорів бюджету України. За словами Юлії Свириденко, першої віце прем'єр - міністерки – Міністерки економіки України, у першій половині 2024 року Японія інвестувала 203,5 млн. доларів у економіку України, крім того близько 40 великих компаній Японії працюють в Україні, підтримуючи наш бюджет. Також країна реалізує більше 30 проектів через різні міжнародні організації, у тому числі в таких сферах як сільське господарство, медицина, розмінування тощо [5].

Крім інвестицій Японія також надавала і планує надавати військову допомогу та допомогу для відновлення та відбудови країни. Згідно з інформацією з сайту Міністерства закордонних справ Японії, у 2023 році уряд Японії передав Уряду України дві великі трансформаторні установки в рамках проекту «Сприяння безпеці людини в Україні та за її межами через реагування на багатовимірну кризу, спричинену війною», який реалізується через Програму розвитку ООН [6]. «27 лютого в столиці України Києві Надзвичайний і Повноважний Посол Японії в Україні пан Масаші Накагоме та Віце-прем'єр-міністр з питань відновлення України – Міністр розвитку громад і територій України Олексій Кулеба підписали та обмінялися листами щодо надання 8,8 млрд ієн грантової допомоги для «Плану екстреного відновлення (Фаза 4)» [7]. 9 березня Японія передала Україні закуплене насіння соняшника та кукурудзи для підтримки аграрного сектора Харківщини, який постраждав у наслідок бойових дій [8]. Крім того в результаті переговорів з урядом Японії було затверджено відкриття представництва JETRO у Києві, що прискорить впровадження японських технологій в Україні, відкриття ринків для японської продукції, що лиш посилить співпрацю між Японією та Україною [9]. Також Японія взимку 2023 року розпочала вести переговори з Україною з приводу призупинення виплати державного боргу [10]. Та крім військової допомоги та співпраці в ІТ, Японія має на меті допомогти Україні з відновленням та реконструкцією енергетичної системи [11].

Крім того, Японія погодилась стати донором проекту відновлення зеленої промисловості України шляхом передачі технологій та спільного створення нових підприємств із приватними підприємствами Японії [12].

Висновок. Японія є прикладом надійного та вигідного партнера для України. Посилення економічних та фінансових зв'язків із Японією дасть змогу відбудувати Україну, модернізувати її, та зробити однією з провідних країн Європи.

Список використаних джерел:

1. OEC: Ukraine (UKR) Exports, Imports, and Trade Partners. URL: <https://oec.world/en/profile/country/ukr> (дата звернення 26.03.2025).
2. OEC: Japan (JPN) Exports, Imports, and Trade Partners. URL: <https://oec.world/en/profile/country/jpn> (дата звернення 26.03.2025).
3. OEC: Ukraine (UKR) and Japan (JPN) Trade. URL: <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/ukr/partner/jpn> (дата звернення 26.03.2025).
4. Embassy of Ukraine in Japan: Ukraine - Japan Bilateral Trade and Economic Cooperation URL: <https://japan.mfa.gov.ua/en/potochnij-stan-ekonomichnogo-spivrobitnictva> (дата звернення 26.03.2025).
5. Ministry of economy of Ukraine. Ukraine and Japan strengthen bilateral economic cooperation URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/02ae4351-3f1b-423b-8fee-3e49eb5947c2?lang=en-GB&title=UkraineAndJapanStrengthenBilateralEconomicCooperation> (дата звернення 26.03.2025).
6. Ministry of Foreign Affairs of Japan. ウクライナに対するエネルギー・インフラ分野における復旧・復興支援（大型変圧施設の供与） URL: https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/press7_000151.html (дата звернення 26.03.2025).
7. Публікація Посольство Японії в Україні. 2025. 27 лютого. URL: https://www.facebook.com/embassyofjapaninukraine/posts/1060637076103029?ref=embed_post (дата звернення 26.03.2025).
8. Ministry of Foreign Affairs of Japan. ウクライナ農業の生産力回復支援（種子の供与） URL: https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/press4_009638.html (дата звернення 26.03.2025).
9. Віктор Волокіта. Японія посилює бізнес-зв'язки з Україною: відкриється офіс JETRO. *Економічна правда*. 2024. 20 серпня. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/08/20/718243/> (дата звернення 26.03.2025).
10. Ministry of Foreign Affairs of Japan. ウクライナに対する債務救済措置（債務支払猶予方式）について URL: https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/press1_001251.html (дата звернення 27.03.2025).
11. Ministry of Foreign Affairs of Japan. ウクライナのエネルギー・システムの持続可能な復旧・復興のためのクリーン・エネルギー・パートナーシップに関する声明の発出（結果） URL: https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/release/press7_000058.html (дата звернення 27.03.2025).
12. UNIDO. Green Industrial Recovery Project for Ukraine through Technology Transfer from and Co-creation of New Businesses with Japan's Private <https://open.unido.org/projects/UA/projects/230356> (дата звернення 27.03.2025).

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ ІНВЕСТУВАННЯ В ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ

Людський капітал є визначальним фактором економічного розвитку в умовах конкурентоспроможної економіки. Інтелектуальні, професійні та творчі здібності працівників загалом впливають на продуктивність, інноваційність та конкурентоспроможність економіки. Інвестування в освіту, професійний розвиток та охорону здоров'я підвищує якість людського капіталу, що сприяє сталому зростанню. В сучасних умовах диджиталізованої трансформації та глобалізації продуктивне використання людського капіталу набуває вирішальних важелів економічного впливу та стає вагомим чинником забезпечення економічної стабільності та розвитку країни.

У підвищенні ефективності інвестицій у людський капітал, оптимізуючи процеси навчання, професійного розвитку та управління талантами ключову роль відіграють сучасні технології. Цифрові платформи, штучний інтелект, великі дані та автоматизовані системи обробки інформації дозволяють персоналізувати освітню складову, підвищувати продуктивність працівників та ефективніше розподіляти ресурси. Використання новітніх технологій в свою чергу сприяє більш гнучкому доступу до знань та розвитку навичок, що є критично важливим у швидкозмінних умовах ринку праці та цифрової економіки.

На сьогодні стало аксіомою, що ефективне інвестування в людський капітал неможливе без використання інноваційних технологій. Цифрові платформи для навчання, штучний інтелект, великі дані та ігрові методи

сприяють підвищенню ефективності навчальних процесів, адаптації персоналу та покращенню управління талантами [1].

Варто звернути увагу на роль та місце у процесі інвестування у людський капітал на новітні цифрові платформи для навчання та розвитку персоналу [3, с.51]. Вагомим інструментом розвитку людського капіталу є системи управління навчанням (LMS) та EdTech-рішення. LMS (*Learning Management Systems*) – інновації, що дозволяють автоматизувати навчальні процеси, забезпечуючи співробітникам відкритий доступ до освітніх матеріалів, курсів та тестування. EdTech-платформи, зокрема Coursera, Udemy, LinkedIn Learning, дозволяють працівникам проходити онлайн-курси з найкращих університетів та компаній світу, займатися самоосвітою, вдосконалювати свої уміння та навички, розширювати свої компетентності [2].

Інноваційним за своїми технологічними складовими напрямом є використання VR/AR-технологій у навчанні (симулятори тощо). Віртуальна та доповнена реальність допомагають створювати інтерактивні симуляції, що значно підвищують ефективність навчання у складних професійних сферах – медицині, авіації, інженерії тощо [1].

Окремо виділяємо інноваційний потенціал Big Data та AI у персоналізованому навчанні та оцінці компетенцій. Великі дані (*Big Data*) та штучний інтелект (*AI*) відіграють ключову роль у персоналізованому навчанні. Технологічні процеси обробки персоналізованої інформації, аналітичні алгоритми аналізують поведінку користувачів, визначають їхні сильні та слабкі сторони та рекомендують відповідні освітні програми, напрями вдосконалення скілів та розвитку і підсилення власних можливостей персоналу.

Зокрема, використання штучного інтелекту (AI) у процесі інвестування у людський капітал відкриває нові напрями підготовки працівника шляхом: автоматичної адаптації навчальних планів під індивідуальні потреби працівників, оцінювання рівня компетенцій та прогнозування кар'єрного розвитку; оптимізації процесу навчання, скорочуючи час на освоєння нових

навичок. Окрім того, AI-асистенти та чат-боти сьогодні активно використовуються для надання зворотного зв'язку, підтримки у навчальному процесі та оцінювання знань та заявили про себе у налагодженні комунікації і підготовкою фахівця [2].

Сучасний світ насичений різноманітною інформацією, яку потрібно швидко та адекватно обробляти. У цьому контексті особливої актуальності набувають новітні тренди *gamification* та *microlearning* як ефективні методи підвищення мотивації та залученості. Новітні інноваційні технології дозволяють робити навчальний процес більш цікавим і ефективним завдяки гейміфікації (*gamification*) та мікронавчанню (*microlearning*) [1].

Гейміфікація включає використання ігрових механік (бали, рейтинги, відмітки, значки, нагороди), що підвищує мотивацію та залученість співробітників у навчальний процес. Мікронавчання передбачає поділ навчального матеріалу на короткі модулі (5-10 хвилин), що дозволяє швидше засвоювати інформацію, особливо в умовах багатозадачності. Поєднання цих методів допомагає зробити навчання більш динамічним та пристосованим до потреб сучасних працівників.

Окремим напрямом виділяємо HR-Tech рішення для управління талантами, аналітики продуктивності та адаптації співробітників. Технології у сфері HR-Tech активно застосовуються для автоматизації процесів управління персоналом. Новітні платформи дозволяють: аналізувати продуктивність співробітників та прогнозувати їхній потенціал; управляти талантами через AI-рекомендації щодо кар'єрного розвитку; оптимізувати процеси адаптації нових співробітників за допомогою цифрових наставників та інтерактивних тренінгів. Загалом, HR-аналітика дозволяє компаніям краще розуміти потреби персоналу, виявляти слабкі місця в навчанні та мотивації, а також приймати обґрунтовані рішення щодо розвитку кадрів.

Перелік використовуваних інноваційних технологій не є вичерпним, проте яскраво відображають сучасні тенденції розвитку інвестування у людський

капітал та суттєво змінюють підходи до його інвестування, роблячи навчання персоналу більш доступним, персоналізованим та ефективним. Згадувані цифрові платформи, AI, Big Data, гейміфікації та HR-Tech дозволяють компаніям не лише покращувати кваліфікацію працівників, а й створювати сприятливе середовище для їхнього розвитку, що сприятиме зростанню продуктивності та конкурентоспроможності бізнесу [3, с.52].

Важливою складовою розвитку людського капіталу є економічна ефективність інвестицій у людський капітал [3, с.52]. Оцінка економічної ефективності інвестицій у людський капітал базується на кількісних та якісних показниках. Для цього найчастіше використовують метрики та KPI (*Key Performance Indicators*) оцінки впливу інвестицій у навчання та розвиток, які передбачають: ROI (*Return on Investment*) у навчання – відношення отриманих вигод (зростання продуктивності, збільшення прибутків) до витрат на навчальні програми; рівень утримання персоналу – показує, наскільки інвестиції у навчання сприяють зниженню плинності кадрів; індекс продуктивності праці – зміни у виробничій ефективності після підвищення кваліфікації співробітників; оцінка компетенцій та прогресу персоналу – аналіз змін у знаннях, навичках та ефективності виконання завдань.

Дослідження свідчать про пряму залежність між інвестиціями в людський капітал та економічними показниками компаній і країн. Високі витрати на навчання та професійний розвиток працівників сприяють: зростанню продуктивності (компанії з високим рівнем інвестицій у персонал демонструють вищу ефективність роботи); інноваційності (кваліфіковані співробітники генерують більше ідей та впроваджують технологічні зміни); економічному розвитку країни (країни з високими витратами на освіту та професійний розвиток мають вищий рівень ВВП на душу населення та стійкішу економіку). Загалом, інвестиції у людський капітал – це стратегічний фактор економічного зростання, що забезпечує довгострокові конкурентні переваги як для бізнесу, так і для національної економіки [1].

Новітні тенденції розвитку суспільства і економічної складової впливає на активізацію інноваційних підходів та перспектив розвитку технологій інвестування в людський капітал і проявляє як недоліки так і перспективи. До основних позицій можна віднести баланс між автоматизацією та збереженням конкурентних переваг людини; ризики цифрового розриву та доступність освітніх технологій; тенденції та прогноз розвитку технологій у сфері людського капіталу.

Дотримання балансу інновації та потреби інвестування у розвиток людського капіталу на ринку праці сьогодні потребує активного впливу науковців та аналітичного супроводу інноваційних віянь. Актуальним напрямом виступає необхідність стратегічного підходу до впровадження технологій у розвиток людського капіталу. Незмінним чинником розвитку економіки є синергія бізнесу, освіти та держави для створення ефективної екосистеми розвитку компетенцій. Убезпечення ринку праці від різких змін можливе за умови обговорення сучасних підходів, успішних кейсів та перспектив розвитку технологій інвестування в людський капітал.

Список використаних джерел:

1. Гук О.В., Шендерівська Л.П., Мохонько Г.А. Інвестування інноваційної діяльності: початковий посібник для здобувачів ступеня магістра за спеціальністю 073 Менеджмент. Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Видавництво «Політехніка», 2022. 186с.
2. Бикова А., Чабан Л., Алексєєв А. Інвестування в людський капітал у військовий період. *Економіка та суспільство*. 2023. № 54. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-54-74>
3. Шевченко Д. Інвестиції в людський капітал як фактор підвищення конкурентних переваг економіки. *Інноваційна економіка*. 2021. № 5-6. С. 51-56.

Наукове видання

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції

Чернівці, 10 квітня 2025 року

Відповідальні за випуск:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів і кредиту **П. О. Нікіфоров**

Кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів і кредиту **О. М. Гладчук**

Технічна редакторка **Чорасва Г. К**

Дизайн обкладинки **Мельник У. М.**

Електронне видання.

Підписано до друку 16.04.2025.

Умов.-друк. арк. 54,2. Обл.-вид. арк. 58,3.

Зам. 3-005.

Видавництво Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002.

